

Anayasa Mahkemesi
KARARLAR DERGİSİ

SAYI : 28

2. Cilt

ANKARA - 1993

Anayasa Mahkemesi Yayın İşleri Müdürlüğü'nce yayıma hazırlanmıştır.

ISBN 975-7427-06-3

GAZİ ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ BASİMEVİ ANKARA - 1993

Esas Sayısı : 1992/11

Karar Sayısı : 1992/38

Karar Günü : 2.6.1992

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Soma Asliye Ceza Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 24.4.1969 günlü, 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu"na 6.10.1988 günlü, 3476 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle getirilen Ek 2. maddenin 4 numaralı bendinden sonra gelen "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez" hükmünün Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğu savıyla iptal istemidir.

I- OLAY :

Soma Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 7.5.1991 gün ve 1991/172-105 sayılı iddianamesi ile, iki ayrı kooperatifin yönetim kurulu üyeleri olan sanıklar, "Kooperatifler Genel Kurul toplantısını süresi içinde yapmadıkları için Kooperatifler Kanununa aykırı davrandıkları" gerekçesine dayanarak cezalandırılmaları istemiyle haklarında kamu davası açılmıştır.

Soma Asliye Ceza Mahkemesi, sanığın 1163 sayılı Yasa'nın Ek 2. maddesinin 4 numaralı bendinden sonra gelen "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez." kuralının, Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırılığı savının ciddi olduğu kanısıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ :

İtiraz yoluna başvuran mahkemenin gerekçesinde aynen :

"Kooperatifler Kanunu'nun Ek 2. maddesindeki hürriyeti bağlayıcı cezaların paraya çevrilemeyeceği yolundaki hükmün suç türünden ve suçlunun kişiliğinden ayrık olarak hâkimin takdir yetkisini sınırladığı, tüm kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların paraya takdiren çevrilebilir olmasına rağmen Ek 2. maddede öngörülen suçların diğer suçlara göre paraya çevrilmemeyi gerektirir bir ceza politikası nedeni olmadığı da düşünülerek Anayasa'ya aykırılık konusundaki talebin mahkememizce ciddi görülmesi karşısında sözü geçen hükmün Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğu" denilmektedir.

III- YASA METİNLERİ :

A. İptali İstenen Yasa Kuralı :

24.4.1969 günlü, 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu"nun iptali istenilen fıkrada yer alan ve 6.10.1988 günlü, 3476 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle getirilen ek 2. maddesi şöyledir :

"EK MADDE 2- (Ek: 6.10.1988 - 3476/26 md.)

1. 8 inci maddenin üçüncü fıkrasına, 16 ncı maddenin beşinci fıkrasına 56 ncı maddenin altıncı fıkrasına 59 uncu maddenin dördüncü, altıncı, yedinci ve sekizinci fıkralarına ve 90 ncı maddenin beşinci fıkrasına aykırı hareket eden kooperatifler ve üst kuruluşların yönetim kurulu üyeleri ve memurları fiilin önem ve mahiyetine göre üç aydan iki yıla kadar hapis ve yüzbin liradan bir milyona liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

2. Genel kurulu olağan toplantıya çağırılmayan yönetim kurulu üyeleri ile 2 nci maddenin dördüncü fıkrasına, 8 inci maddenin ikinci fıkrasına, 16 ncı maddenin birinci fıkrasına, 66 ncı maddenin ikinci fıkrasına ve 90 ncı maddenin üçüncü fıkrasına aykırı hareket eden kooperatif ve üst kuruluşlarının yönetim kurulu üyeleri fiilin önem ve mahiyetine göre bir aydan altı aya kadar hapis ve ellibin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

3. 56 ncı maddenin ikinci ve dördüncü fıkralarına, 66 ncı maddeye, 67 nci maddeye aykırı hareket eden kooperatif ve üst kuruluşlarının denetim kurulu üyeleri fiilin önem ve mahiyetine göre bir aydan altı aya kadar hapis ve ellibin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

4. 92 nci madde hükümlerine aykırı hareket eden kooperatif kurucuları, yönetim kurulu başkan ve üyeleri ve bu fiil genel kurulda vuku bulmuşsa buna müsamaha eden genel kurul başkanı, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez.

İlgili bakanlık, kooperatifler ve üst kuruluşlarının yönetim ve denetim kurulu üyeleri ile memurları hakkında görevlerine ilişkin olarak işledikleri suçlardan dolayı açılan kamu davalarına müdahale talebinde bulunabilir."

B- İlgili Yasa Kuralları :

647 sayılı "Cezaların İnfazı Hakkında Kanun"un ilgili maddeleri şöyledir :

1. "MADDE 3.- Uzun süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, müebbet veya muvakkattır. Müebbet ölünceye kadar devam eder,

(Değişik : 7.12.1988 - 3506/5 md.) Muvakkat uzun süreli bağlayıcı cezalar bir yıldan yukarı olanlardır.

(Değişik : 7.12.1988 - 3506/5 md.) Bir yıl ve daha az süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar kısa sürelidir.

2. "Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek ceza ve tedbirler :

MADDE 4.- (Değişik 3.5.1973 - 1712/1 md.)

(Değişik 7.12.1988 - 3506/6 md.) Ağır hapis hariç, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, suçlunun kişiliğine sair hallerine ve suçun işlenmesindeki özelliklerine göre mahkemece;

1. (Değişik 7.12.1988 - 3506/6 md.) Kabahatlerde beher gün karşılığı üçbin ile beşbin lira hafif, cürümlerde beşbin ile onbin lira hesabıyla ağır para cezasına,

2. Aynen iade veya tazmine,

3. Altı ayı geçmemek üzere bir eğitim veya islah kurumuna devam etmeye,

4- Bir yılı geçmemek kaydıyla muayyen bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatı icradan men'e,

5. Her nev'i ehliyet ve ruhsatnamenin bir aydan bir yıla kadar muvakkaten geri alınmasına,

Çevrilebilir.

(Değişik 12.6.1979 - 2248/10 md.) Suç tarihinden önce, para cezasına veya tedbire çevrilmiş olsa dahi, hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkum edilmemiş olanlar hakkında, hükmolunan otuz güne kadar (otuzgün dahil) hürriyeti bağlayıcı cezalarla, suç tarihinde 18 yaşını ikmal etmemiş olunanların mahkum edildikleri kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yukarıdaki bentlerde yazılı ceza veya tedbirlerden birine çevrilir.

Taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hürriyeti bağlayıcı ceza uzun süreli de olsa fail hakkında bu maddenin ilk fıkrasının (1) numaralı bendi hükmü uygulanabilir.

(Değişik 7.12.1988 - 3506/6 md.) Uygulamada asıl mahkumiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen para cezası veya tedbirdir. Bu hükmün uygulanması, kanun yollarına başvurmada engel teşkil etmez.

Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaları birinci fıkrasının 2, 3, 4 ve 5 numaralı bentlerinde yazılı tedbirlerden birine çevrilmiş olanlardan tedbir hükümlerini Cumhuriyet Savcılığınca yapılan tebligata rağmen 30 gün içerisinde yerine getirmeyenler veya hüküm gereklerine aykırı hareket edenlerin tedbire çevrilmiş olan kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalarının, tedbir hükümlerine muhalefetlerinin derecesine göre kısmen veya tamamen infazına veya infaz olunmamasına hükmü veren mahkemece karar verilir.

Tedbire ilişkin hükümlere muhalefet, haklarında ikinci fıkra hükmü uygulanmış olanlar tarafından vukubulduktaki; tedbir, hükmü veren mahkemece birinci fıkra yazılı esaslar dairesinde para cezasına çevrilir.

(Yedinci fıkra mülga: 7.12.1988 - 3506/10 md.)

Tedbir hükümlerinin yerine getirilmesi hükümlünün ihtiyacında olmayan sebepler yüzünden imkansız hale gelmişse hükmü veren mahkemece bu tedbir yerine başka bir tedbire hükmolunur.

Bu madde hükümleri sırf askeri suçlar ile askeri disiplin suçları ve birinci fıkranın 3 ve 4 numaralı bendi hükümleri de subaylar, askeri memurlar ve astsubaylar hakkında uygulanmaz."

C. Dayanılan Anayasa Kuralları :

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1. "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2. "MADDE 10- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

IV- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 13.2.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle sınırlandırma sorunu üzerinde durulmuş, sınırlandırma sorununun esasla birlikte ele alınmasına ve dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen yasa kuralıyla itiraza dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü :

A. İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı :

3476 sayılı Yasa'nın genel gerekçesi şöyledir :

"Bugün dünyada bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, genel ekonomik faaliyetleri içersinde; Devletin müdahalesi olmadan ancak Devletin yol gösterici ve destekleyici olduğu kooperatifler, gönüllü işbirliğinin bir yönelendirme vasıtası şeklinde organize olmuş bir ekonomik faaliyet şeklidir.

Anayasamızın 171. maddesiyle de Devletimize, Devlet Milli Ekonominin yararlarını dikkate alarak öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını

amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirler alın' görevi verilmiştir.

Bu göreve uygun olarak kooperatifçiliğin geliştirilmesi kalkınma planlarımızda ve yıllık programlarda da ilke olarak yer almıştır.

Memleketinizde genel ekonomi içerisinde kooperatifler, Devletin müdahalesi olmadan vatandaşlarımızın serbest idaresine bağlı olarak gönüllü işbirliği ile kurulan tüm teşebbüsler olarak görülmektedir. Ancak, bu kuruluşların ekonomimize yararlı bir şekilde gelişebilmeleri için Devletçe desteklenen yönlendirilmelerine ihtiyaç duyulmaktadır. . ."

Gerçekten, bir yandan küçük üreticilere bir yandan da dar gelirleri korumak, dengeli bir toplum kurmak, sosyal devletin görevlerinden biridir. Bu konuda kooperatiflerin etkin rolleri vardır. Kooperatifçilik, hareketi demokratik ülkelerin çoğunda Devlet tarafından korunmakta ve desteklenmektedir. Başka bir anlatımla kooperatiflerin Devlet güdümünde tutulmalarının nedeni, yararlarını korumakta yeterli bilgi ve deneyimi olmayan dar gelirli vatandaşların zarara uğramasına mani olmak ve kooperatif kuruluşları ve bunların dayandığı temel felsefenin giderek bozulmamasını ve böylece halkın bu kurumlara olan saygısını sürdürmesini sağlama düşüncesidir.

24.4.1969 günlü Kooperatifler Yasası'na 6.10.1988 günlü, 3476 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle eklenen Ek 2. maddenin 4. bendinden sonra gelen ve aynı Yasa'nın 27. maddesi uyarınca Yasa'nın yayımından altı ay sonra yürürlüğe giren ve "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez." Biçiminde düzenlenmiş bulunan itiraz konusu kural, kimi yasalarda yer alan benzerlerinde olduğu gibi, hükmedilen hürriyeti bağlayıcı cezanın sadece paraya çevrilmesini yasaklamakta, cezanın ertelenmesini ya da 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinde yazılı tedbirlerden herhangi birine çevrilmesini engellememektedir.

Ek 2. maddenin 1. bendinde, Kooperatifler Yasası'nın 8., 16., 56., 59. ve 90. maddeleriyle konulmuş yasaklara aykırı davranışta bulunan kooperatif ve üst kuruluşların yönetim kurulu üyeleriyle memurlarının eylemleri cürüm olarak nitelendirilmekte ve üç aydan iki yıla kadar hapis ve yüzbin liradan birmilyon liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılmaktadır.

Yasa'nın önceki maddelere yollama yaparak suçu ve bu suçlara ayrı ayrı cezaları belirleme yöntemi, Ek 2. maddenin 2, 3 ve 4. bentlerinde de olduğu gibi benimsenmiş bulunmaktadır.

1163 sayılı Yasa'nın 43. ve 45. maddelerinde genel kurulun olağan toplantısının yılda bir kez yapılacağı, toplantıya çağırma yetkisi ve bunun yöntemi belirtilmekte ve kural olarak bu işleri yönetim kurulunun yapacağı hükme bağlanmaktadır. Görüldüğü gibi, bu "görevlerini yerine getirmemek" yönetim kurulu üyeleri için suç sayılmakta ve cezası da 2. bendin son cümlesinde "fiilin önem ve mahiyetine göre bir aydan altı aya kadar hapis ve ellibin liradan beşyüzbinliraya kadar ağır para cezası" olarak saptanmış bulunmakta ve itiraz konusu kural, yukarıda belirtilen suç için öngörülen "bir aydan altı aya kadar hapis . . ." cezasının paraya dönüştürülemediğini hükme bağlamış olmaktadır.

3476 sayılı Yasa'nın tasarı metninde, iptali istenen kurala yer verilmemiştir. Dolayısıyla Yasa'nın Hükümetçe hazırlanan genel ve madde gerekçelerinde ne amaçla düzenlenmiş olduğuna ilişkin bir açıklama yoktur.

İtiraz konusu kuralın; Plan ve Bütçe Komisyonu'nda, 26. maddenin getirdiği Ek 2. maddenin 4 numaralı bendine bağımsız ve yeni bir fıkra olarak eklendiği görülmektedir. Ancak, komisyon raporunda da açık bir gerekçe yer almamakta, sadece, kuralın "maddeye ilave edildiği" belirtilmektedir.

3476 sayılı Yasa'nın TBMM'deki görüşmeleri sırasında da, iptali istenen kurala ilgili hiçbir konuşma olmamış ve Ek 2. maddenin bu kuralı oylanarak aynen kabul edilmiştir.

B. İtiraz Konusu Kuralın İlgili Yasa Kuralları İle Karşılaştırılması :

Verilen hürriyeti bağlayıcı cezaların paraya çevrilemeyeceğini belirten itiraz konusu kural, 647 sayılı "Cezaların İnfazı Hakkında Kanun"un getirdiği genel düzenlemeye ayrıkılık oluşturmaktadır.

Ülkemizde hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine değişik seçeneklerin uygulanmasına 1965 yılında başlanmış olup, bu yeni sistemin ceza ve infaz hukukundaki yeri ve anayasal temelleri Anayasa Mahkemesi'nin 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesine yönelen bir itiraza ilişkin 9.3.1971 günlü, Esas: 1970/42, Karar: 1971/30 sayılı kararında özgün biçimde açıklanmış bulunmaktadır.

647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin ilk düzenleniş biçimine göre, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, suçlunun kişiliği, sair halleri ve suçun işlenmesindeki özellikler gözetilerek mahkemelerin takdirine göre para cezasına veya maddede belirtilen diğer önlemlere çevrilebilirdi.

Başlangıçta tamamen yargıcın takdirine bırakılan ve ayrıık hükümler taşımayan bu düzenleme, sonra, gerek maddede yapılan değişiklikler, gerekse Türk Ceza Yasası ve diğer özel yasalarla getirilen ayrıık kurallarla ilk biçiminden çok farklı bir duruma dönüştürülmüştür.

Bu değişiklikler ana hatlarıyla şöyledir :

3.5.1972 günlü, 1712 sayılı Yasa ile 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinde değişiklik yapılmış ve suç tarihinde 18 yaşını bitirmemiş olanların mahkûm edildikleri kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine maddede sayılan önlemlerden birinin uygulanması zorunluluğu getirilmiştir. Daha sonra, 12.6.1979 günlü, 2248 sayılı Yasa'yla da; suç tarihinden önce para cezasına veya tedbire çevrilmiş olsa dahi, hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilmemiş olanlar hakkında, hükmolunun otuz güne kadar (otuz gün dahil) hürriyeti bağlayıcı cezaların sözü edilen ceza ve önlemlerden birine çevrilmesi zorunlu kılınmıştır.

Hükümlü lehine olan bu zorunlu paraya veya önlemlere çevirmeyi amaçlayan düzenlemeler yanında, tamamen ters yönde gelişen düzenlemeler de olmuştur.

Örneğin :

1712 sayılı Yasa ile, 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesine bir fıkra eklenmiş ve ; "bu madde hükümleri sırf askeri suçlar ile askeri disiplin suçları ve birinci fıkranın 3 ve 4 numaralı bendi hükümleri de subaylar, askeri memurlar ve astsubaylar hakkında uygulanmaz" kuralı getirilmiştir.

13.5.1971 günlü, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun 17. maddesiyle; "Sıkıyönetim Mahkemelerince verilen cezalar; para cezasına veya tedbirlerden birine çevrilemez ve ertelenemez" kuralı getirilmiştir.

12.6.1979 günlü, 2248 sayılı Yasa ile Türk Ceza Yasası'nın 536. maddesinde değişiklik yapılmış ve bu maddenin birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarında ki suçlardan dolayı hükmolunacak cezaların ertelenmeyeceği ve bunların yerine 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasa'nın 4. maddesinde belirtilen ceza ve tedbirlerin uygulanamayacağı hükmüne bağlanmıştır. Bu kural Anayasa Mahkemesi'nin denetiminden geçmiş ve Anayasa'yla çelişen bir yönünün olmadığı saptanmıştır. (29.4.1980 günlü, Esas: 1979/37, Karar: 1980/26 sayılı karar).

2004 sayılı İcra İflas Yasası'na 6.6.1985 günlü, 3222 sayılı Yasa'nın 44. maddesiyle eklenen 352/a maddesi kuralı ile de benzer biçimde, erteleme, paraya ve ön-

lemlere çevirme yasağı getirilmiş, bu düzenlemenin de Anayasa'ya aykırı olmadığı belirlenmiştir (11.3.1986 günlü, Esas: 1985/3 Karar 1986/9 sayılı karar).

647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinde, son olarak 7.12.1988 günlü, 3506 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikle;

a) Ağır hapis cezalarının paraya ve önlemlere çevrilmesi önlenmiş,

b) 3. maddesinde yapılan değişiklik sonucu paraya çevrilecek veya önlem uygulanabilecek hürriyeti bağlayıcı cezaların üst sınırı bir yıl olarak saptanmış, c) Paraya çevirmede bir gün karşılığı olarak uygulanacak miktar kabahatlarda üçbin ile beşbin, cürümlerde beşbin ile onbin liraya çıkarılmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse; İtiraz konusu kural, Türk Ceza Yasası ile kimi özel yasalarda benzeri görülen ve "paraya çevirme"nin genel kuralını koymuş bulunan 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin ayrı kurallarını oluşturmaktadır.

Ancak, belirtmek gerekir ki, itiraza konu kural sadece hürriyeti bağlayıcı cezanın paraya çevrilmesini yasaklamakta, gerektiğinde hürriyeti bağlayıcı ceza yerine, 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin birinci fıkrasının 2, 3, 4. ve 5. bentlerinde öngörülen tedbirlerden birinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir.

C. Sınırlama Sorunu :

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin iptalini istediği kural, Ek 2. maddedeki kurumlar için öngörülen cezaların para dönüştürülemeyeceğine ilişkindir. Oysa, Mahkemenin bakmakta olduğu davanın konusu yalnızca kooperatifler genel kuruluna olağan toplantıya çağırma eylemidir. Davanın maddede sayılan öbür eylemlerle ilgisi yoktur. Bu durumda cezayı paraya çevirmeme kuralını kooperatif genel kurulunu olağan toplantıya çağırmayan üyeleriyle sınırlı olarak incelemek gerekir.

D. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu :

Mahkeme İtiraz başvurusunda İtiraza konusu hükmün, suç türünden ve suçlunun kişiliğinden ayrı olarak hâkimin takdir yetkisini sınırladığını, suç türüne bakılmaksızın tüm kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların taktiren paraya çevrilebilir olmasına karşın, itiraz konusu kuraldaki ayrıklığın diğer suçlara göre paraya çevrilmemeyi gerektirir. Bir ceza politikası nedeni de olmadığını, bu durum karşısında "hukuk devleti eşitlik ilkeleriyle bağdaşmadığı" yolundaki Anayasa'ya aykırılık savlarını ciddi bulunduğunu belirterek, "Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğu"nu ileri sürerek kuralın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuruda bulunmuştur.

Mahkeme, Genel Kurulu Olağan toplantıya çağırmayan bir kooperatifin yönetim kurulu üyelerinin bu eylemlerinin cezası bir aydan altı aya kadar hapis ve ellibin liradan beşyüzbin liraya kadar ağır para cezasını gerektiren bir suç olarak saptanması ve bu suçtan verilen hürriyeti bağlayıcı cezaların paraya çevrilmesinin yasaklanması; ırz ve namusa tasaddiyi kapsayan suçlar ile vücut bütünlüğüne ve mala karşı yönelen suçlardan dolayı hükmolunan cezaların bile ertelenmesi, para cezasına çevrilmesi ya da Yasa'da öngörülen öteki önlemlerden birine hükmedilmesi olanağı var iken, bu yasanın koyduğu biçimsel suçlardan dolayı hükmolunacak cezaların para cezasına dönüştürülememesini, ceza adaleti yönünden de vatandaşlar arasında farklı ceza uygulamalarına yol açtığı, bu durumun ise Hukuk Devleti ve kanun önünde eşitlik ilkelerine aykırı olduğu görüşüne dayandırmıştır.

3476 sayılı Yasa'yla getirilen "Bu kanunda öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez" hükmü, ilk defa konulmuş bir kural değildir. Türk Ceza Kanununda ve ceza kurallarını içeren bazı yasalarda, cezanın ertelenmesi ya da 647 sayılı Yasa'nın öngördüğü diğer ceza ve önlemlere çevrilebilme olanağını ortadan kaldıran ayrı hükümlere de yer verildiği görülmektedir.

Örneğin :

A. 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun'un 6829 sayılı Yasa ile değişik 58. maddesi,

B. 13.12.1968 günlü, 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langirt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanun'un 2. maddesi,

C. Türk Ceza Kanunu'nun 12.6.1979 günlü, 2248 sayılı Yasa ile değişik 536. maddesi,

D. 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'na 6.6.1985 günlü ve 3222 sayılı Yasa ile eklenen 352/a maddesi.

Cezaların ertelenmeyeceğine veya 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinde öngörülen ceza ya da önlemlerin uygulanamayacağına ilişkin hükümleri içermektedir.

Örnek verilen Yasa kurallarına ilişkin Anayasa'ya aykırılık iddiaları, Anayasa Mahkemesi'nce varit görülmeyerek reddedilmiştir.

(24 .3.1977 günlü, Esas : 1977/3, Karar : 1977/19 - 13.10.1977 günlü, Esas : 1977/86, Karar : 1977/124 - 29.4.1980 günlü, Esas : 1979/37, Karar : 1980/26-11.3.1986 günlü, Esas: 1985/33, Karar : 1986/9)

Anayasa'nın 171. maddesiyle, Devlete, milli ekonominin yararları doğrultusunda üretimin artırılması ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alma görevi verilmiştir. Bu göreve uygun olarak kooperatifçiliğin geliştirilmesi, desteklenip yönlendirilmesi, küçük üreticilerin ve dar gelirliilerin korunması, dengeli bir toplum oluşturulması sosyal hukuk devletinin önemli görevleri arasındadır. Bu düşünceye koşut olarak, ceza hükümlerinin daha etkili bir işlerliğe kavuşturulması ve kötü niyetli yönetim kurulu üyelerini uyararak için Kooperatifler Yasası'na 3476 sayılı Yasa'yla Ek 2. maddenin eklendiği anlaşılmaktadır.

Zaman içinde toplum gereksinimlerinin, hem birey hem de toplum yararına telkin ettiği, hatta burada olduğu gibi zorunlu kıldığı bazı yeni düzenlemeler yapmak, bu suretle toplum ihtiyaçlarına uygun önlemleri güçlendiren, geliştiren, etkilerini daha çok artıran veya atam tersine bunları hafifleten ya da büsbütün ortadan kaldıran tasarruflarda bulunmak, yasakoyucunun hem doğal, hem de kaçınılmaz bir görevidir.

O halde, itiraz yoluna başvuran mahkemenin ileri sürdüğü gibi hakimın takdir yetkisine müdahale hukuk devleti ve yasa önünde eşitlik ilkelerine aykırılık söz konusu olamaz.

Gerçekten de Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan "sosyal hukuk devleti" ilkesi, toplum yararının birey yararına üstün tutulması ve güçsüzlerin korunması anlamını da içerdiğine göre, itiraz konusu kural Anayasa'nın 2. maddesine aykırı olmadığı gibi Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesine de aykırı değildir. Çünkü, eşitlik ilkesi eylemli eşitliği değil hukuksal eşitliği ifade eder. Aynı hukuksal durumda bulunanlar arasında haklı nedene dayanmayan ayırım yapılmasını önlemeyi amaçlar.

İtiraz konusu Yasa'yla getirilen ayırık kural ise, kooperatif ilişkilerinde sağlıklı yapıyı korumaya yöneliktir, aynı durumda bulunanlar arasında herhangi bir fark yaratılmış değildir. Bu itibarla Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı söylenemez.

Cezaların ertelenmesi, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların para cezasına ya da başka önlemlere çevrilmesi, kişi için bir hak değildir. Cezaların şahsileştirilmesine ilişkin bir yöntemdir. Bu niteliği nedeniyle toplum yararına kullanılmak üzere yargıcı takdirine bırakılmıştır.

Ceza verme hakkının, esasını adaletle sınırlanmış toplumsal yarara düşüncesi oluşturur. Bunun doğal sonucu olarak da, bir düzenlemeye giderken Yasakoyucu kamu yararını en az kişi yararı kadar düşünmek zorundadır. Kamu yararının takdiri ise yasama organının yetkisindedir.

Hiç kuşkusuz yasama organı kamu yararı düşüncesiyle eylemlere dilediği miktarda ceza saptayamayacağı gibi kişinin haklarının ve söz gelimi hak aramak, savunmak ve yasal hakimi önüne çıkarılmak konularındaki haklarının özüne dokunamaz.

Bu bakımdan, Yasakoyucunun, cezaların ağırlaştırılmış biçimleriyle ve kesinlikle yerine getiremeyeceği düşüncesinin kişide yaratacağı korkutuculuk ve çekindireciliğinden toplum adına yararlanmayı düşünerek Ek 2. maddede yazılı suçları işleyenleri 647 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin kapsamı dışında bırakmıştır.

İtiraz konusu madde, yukarıda işaret edildiği üzere benzerlerine yasalarımızda çoklukla rastlanan hürriyeti bağlayıcı cezaların paraya çevrilemeyeceğini öngörmektedir. Kural, herkes için getirilmiş, kamu düzeninin ve kişilerin korunması ereğine yönelmiş bulunmaktadır.

Kaldı ki, Anayasa'nın 38. maddesinde ceza konusunda yapılacak yasal düzenlemelerde Yasakoyucu'nun uyması zorunlu temel ilkeler belirlenmiştir. Bunlar; işlendiği zaman yürürlükte bulunan yasanın suç saymadığı bir eylemden dolayı kimsenin cezalandırılmayacağı, kimseye suçu işlediği zaman yasada o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemeyeceği, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik önlemlerinin ancak yasa ile konulacağı, suçluluğu hükümle belirleninceye kadar kimsenin suçlu sayılmayacağı, hiç kimsenin kendisi ve yasada gösterilen yakınlarını suçlayan bir bildirimde bulunmaya veya bu yolda kanıt göstermeye zorlanamayacağı, ceza sorumluluğunun kişisel olduğu ve genel zoralım cezası verilemeyeceği gibi ilkelere.

Anayasa'da sayılan bu ilkeler dışında buyurucu ve yasaklayıcı bir kural bulunmadığından, suçlar ve cezalar hakkında gerekli gördüğü önlemleri alma, Yasakoyucu'nun takdir yetkisi içinde kalmaktadır. Anayasa, suç ve cezalara ilişkin olarak belirlediği bu ilkeler dışında kalan, özellikle ne tür eylemlerin suç sayılacağı, suç sayılan eylemlere ne kadar ve ne tür ceza verileceği, erteleme ya da paraya çevirme olanağı bulunup bulunmayacağı gibi konularda bir kural koymamış, bunların saptanmasını yukarıdaki ilkeler içinde Yasakoyucu'ya bırakmıştır. Bu durumda Yasakoyucu Anayasa'ya göre kendi yetki alanına giren bu konularda neyin kamuya yararlı olup olmadığını takdir hakkına sahiptir.

Açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 2. maddesinde yazılı Cumhuriyetin "Hukuk devleti" ilkesi ile çelişmeyen benzer durumların aynı çözümlere bağlanmasını öngören, bazılarını kayırcı kural konulmasını yasaklayan 10. maddesinde yer alan "kanun önünde eşitlik" ilkesine de aykırı düşmeyen itiraz konusu kurala yönelik Anayasa'ya aykırılık savının 1163 sayılı "Kooperatifler Yasası'nın kimi maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna kimi maddeler eklenmesi hakkındaki 6.10.1988 günlü, 3476 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle getirilen Ek 2. maddenin 4 numaralı bendinden sonra gelen, "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez." kuralının maddenin 2 numaralı bendindeki "genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yönetim kurulu üyeleri" ile sınırlı olarak reddi gerekir.

V- SONUÇ :

A. Esas incelemenin, 6.10.1988 günlü, 3476 sayılı "1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna İki Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun"un 26. maddesiyle getirilen "Ek 2. madde"nin 4 numaralı bendinden sonra gelen "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez." kuralının maddenin 2 numaralı bendindeki "Genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yönetim kurulu üyeleri"yle sınırlı olarak incelenmesine,

B. Sınırlama kararı uyarınca incelenen yukarıda belirtilen kuralın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE,

2.6.1992 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

Esas Sayısı : 1992/8

Karar Sayısı : 1992/39

Karar Günü : 16.6.1992

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Nevşehir Asliye Ceza Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 8.6.1936 günlü, 3005 sayılı "Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu"nun 1/B., 8., 12. ve 15. maddeleriyle bu Yasa'ya göre çıkarılmış "3005 Sayılı Kanuna Göre Cumhuriyet Müddeiumumileriyle Zabitanın Vazifelerini Ne Suretle Yapacaklarına Dair Talimatname"nin tamamının, Anayasa'nın 2., 7., 10., 18., 37., 38., 50., 115., 124., 138. ve 142. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY :

Sarıgın, 27.11.1991 günü sevkine memur edildiği hükümlünün kayıtsızlık ve tedbirsizlik sonucu kaçmasına neden olduğu savını içeren Nevşehir Cumhuriyet Başsavcılığının 28.11.1991 günlü, 1991/905-483 sayılı İddianamesiyle, 3005 sayılı Yasa hükümlerine göre yargılanması ve eylemine uyan Türk Ceza Yasası'nın 2370 sayılı Yasayla değişik 303. maddesi uyarınca cezalandırılması istemiyle kamu davası açılmıştır.

Nevşehir Asliye Ceza Mahkemesi, 24.12.1991 günlü ikinci oturumda, baktığı davada uygulamak durumunda olduğu 3005 sayılı Yasanın 1/B., 8., 12., 15. maddeleri ile bu Yasaya göre çıkarılmış Talimatname'nin Anayasa'nın 2., 7., 10., 18., 37., 38., 50., 115., 124., 138., ve 142. maddelerine aykırı olduğu kanısıyla doğrudan Anayasa Mahkemesine başvurulmasına karar vermiştir.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ :

İtiraz yoluna başvuran Nevşehir Asliye Ceza Mahkemesi'nin gerekçesi özetle şöyledir :

Davada uygulanması istenilen 3005 sayılı Yasa, 1936 yılında yürürlüğe girmiştir. Yasa yanında uygulanan Talimatname ise Resmi Gazete'de yayımlanmamıştır. Buna karşın, genel hukuk kuralları içerisinde yürürlükte olmaması gereken bu Talimatname, 1939 yılından günümüze değin ısrarla ve Yasa metninden daha katı biçimde uygulanmıştır. Nitekim, anılan Talimatname'ye dayalı olarak çalışma saatinde sonra nöbetçi Yargıcın çağrılmasıyla yargılamaya başlanmış, sonraki işlemler buna göre düzenlenmiştir.

Özel bir Yasa olan 3005 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin (A) ve (B) fıkraları hangi suçlarda ve bu Yasa'nın uygulanacağını belirtmektedir. Buna karşın aynı Yasa'nın 1. maddesinin (b) fıkrasında yer alan "Asliye teşkilatı olan yerlerdeki belediye sınırları içinde ve panayırılarda işlenen ağır ceza mahkemelerinin vazifeleri dışındaki meşhud cürümlerle . . ." Türk Ceza Kanununun bir kısım maddelerinin ihlali nedeniyle ". . . meşhud olarak işlenen kabahatlar hakkında takip ve duruşma bu Kanun hükümlerine tabidir." biçimindeki düzenleme eşitsizlik yaratmaktadır. Eşitsizliğin sınırları, belediye sınırları içinde ve dışında kalan yerler olarak gösterilmektedir. Panayırılarda işlenen kimi suçları işleyen sanıkların yargılanması belediye sınırları içinde olup olmadığına bakılmaksızın bu Yasa'ya göre özel bir uygulamaya bağlı tutulmaktadır.

Angarya niteliğinde bir çalışma düzeni, 3005 sayılı Yasa'nın 8., buna koşut olarak ta Talimatnamenin 29. maddesinde yer almaktadır. Bu kurallar uyarınca mahkeme, Cumhuriyet Savcısı tarafından çalışma günü bitmiş olmasına karşın, mesai saatleri dışında, örneğin bir tatil ya da bayram gününde göreve çağrılabilir. Büyük merkezlerde Yargıç, Cumhuriyet Savcısı, Zabıta Katibi ve hizmetlilere aylık çizelgelerle nöbet tutturulmakta, karşılığında bir ücret verilmemektedir.

Yasa'nın 12. maddesi uyarınca, mahkeme, sanığın isteği üzerine savunmasını hazırlamak için en çok üç gün süre vermektedir. Bu süre, sanığın savunma hakkını açıkça kısıtlamaktadır. Yargının en önemli ögesi olan savunma hakkının kısıtlanması Anayasa'ya aykırıdır.

Bir başka Anayasa'ya aykırılık, Yasa'nın 15. maddesinde görülmektedir. Bu

maddeye göre, ceza işlerini gören Asliye Mahkemesi'nin herhangi bir nedenle çalışmadığı durumlarda, suçüstüne ilişkin duruşmayı, oranın asliye hukuk işlerine bakan mahkemesi götürür. Sulh Mahkemelerinin göreceği suçüstü yargılaması Asliye Mahkemesinde görülebileceği gibi, Asliye Mahkemesinin çalışmadığı zamanlarda, bu işler Sulh yargıcı tarafından da görülebilir. Burada, madde metninde bir yazım yanlışının varlığından sözedilebilir. Yanlışlık, "mahkeme" yerine "yargıç" sözcüğü ile giderilebilir. Bununla beraber, ceza mahkemelerinin çalışmadığı durumlarda, yerlerine Asliye Hukuk Mahkemelerinin görev yapması, angarya özelliğini koruduğu için yine Anayasa'ya aykırı olacaktır. Bu husus, Talimatname'nin 38. maddesi gözönüne alınarak uygulanmamakta ise de, bazı merkezlerde hukuk yargıçları nöbet listesine alınmaktadır. Böylece, mahkeme olarak olmasa bile, yargıç olarak uygulanmakta ve bir bakıma bağlı olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkartılmaktadır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nun 1/B., 8., 12. ve 15. maddeleri, Anayasa'nın 2., 7., 10., 18., 37., 38., 50., 115., 124., 138. ve 142. maddelerine aykırıdır. İptalleri gerekir.

III- YASA METİNLERİ :

A. İptali İstenen Yasa Kuralları :

3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nun iptali istenen maddeleri aynen şöyledir :

1. "Madde 1- (Değişik : 27/6/1938 - 3498/1 md.)

Failli suçu işlediği sırada veya pek az sonra yakalanan :

.....

B) (Değişik : 1/12/1980 - 2349/1 md.) Asliye teşkilatı olan yerlerdeki belediye sınırları içinde ve panayirlarda işlenen ağır ceza mahkemelerinin vazifeleri dışındaki meşhud cürümlerle Türk Ceza Kanununun 529, 534, 536, 537, 539, 545, 547, 548, 551, 565, 567, 568, 571, 572, 573, 574, 575 ve 576 ncı maddeleri ile 540 ncı maddenin ikinci fıkrasında yazılı meşhud olarak işlenen kabahatlar hakkında takip ve duruşma bu Kanun hükümlerine tabidir."

2. "MADDE 8- Maznunun yakalandığı günde mahkemeye sevk edileceği sırada çalışma zamanı bitmiş veya herhangi bir tatil gününe tesadüf etmiş ise Cumhu-

riyet Müddeiumumisi mahkemeyi hemen çalışmaya davet edebileceği gibi maznunun mahkemeye sevkini ertesi güne de bırakabilir.

Şu kadar ki, Cumhuriyet Müddeiumumisi tarafından dördüncü maddede yazılı sebepten dolayı maznunun mahkemeye sevkini ertesi güne bırakılmış ise yukarıdaki fıkrada yazılı sebeplede olsa maznunun mahkemeye sevkini ikinci bir teahhura uğratamaz."

3. "MADDE 12- Maznunun isteği üzerine mahkeme müdafaasını hazırlamak için en çok üç günlük mühlet verir."

4. "MADDE 15- Ceza işlerini gören asliye mahkemesi herhangi bir sebeple çalışmadığı hallerde meşhud suç hakkındaki duruşmayı oranın asliye hukuk işlerine bakan mahkeme götürür.

Sulh mahkemelerinin göreceği meşhud suçların muhakemesi sulh hakimi bulunmadığı zaman asliye mahkemesinde görülebileceği gibi asliye mahkemesinin çalışmadığı zamanlarda bu mahkemeye ait işler sulh hakimi tarafından da görülebilir."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları :

İtiraz başvurusuna dayanak yapılan Anayasa kuralları da şunlardır :

1. "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2. "MADDE 7.- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

3. "MADDE 10. - Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

4. "MADDE 18.- Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlük veya tutukluluk sürele-

ri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz."

5. "MADDE 37.- Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz."

6. "MADDE 38.- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanlaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

7. "MADDE 50. - Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir."

8. "MADDE 115.- Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelenmesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır."

9. MADDE 124.- Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir."

10. "MADDE 138.- Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

11. "MADDE 142. - Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir."

IV- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavut NAZAROĞLU, Haşım KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 28.1.1992 günü yapılan ilk inceleme toplantısında;

A. Anayasa'nın 148. ve 152. maddeleriyle Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddesi karşısında "3005 sayılı Kanuna göre Cumhuriyet Müddeiumumileriyle Zabitanın Vazifelerini Ne Su-

retle Yapacaklarına Dair Talimatname"nin iptaline ve yokluğun saptanmasına ilişkin istemin Anayasa Mahkemesi'nin görevine girmediğine,

B. 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nun 1. maddesinin (B) bendi, 1.12.1980 günlü, 2349 sayılı Yasa ile değiştirilerek Anayasa'nın geçici 15. maddesi kapsamında bulunmakla Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceğine, Güven DİNÇER'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA;

C. Yasa'nın 15. maddesinin itiraz yoluna başvuran Mahkemenin baktığı davada uygulayacağı kural bulunmadığına, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, Ahmet N. SEZER ve Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyuları ve OYÇOKLUĞUYLA,

D. Esasa ilişkin incelemenin Yasa'nın 8. ve 12. maddeleri yönünden yapılmasına, OYBİRLİĞİYLE,

28.1.1992 gününde karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, iptali istenilen Yasa kurlarıyla dayanan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öbür yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A. İTİRAZ KONUSU KURALLARIN ANLAM VE KAPSAMI :

İlk inceleme aşamasında verilen karar uyarınca Anayasa'ya uygunluk denetimi, 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Yasası'nın 8. ve 12. maddeleriyle sınırlandırılmış bulunmaktadır. Ancak, yapılacak irdelemeye sağlıklı bir sonuca varabilmesi için, 8.6.1936 kabul tarihli bu Yasa'nın tarihsel gelişiminin ve çıkarılmasında etken olan hukuksal ve toplumsal gereksinimlerin kısaca açıklanması yararlı görülmüştür.

Öğretide ve yargı çevrelerinde yerleşmiş ortak kaniye göre, ceza davalarında usul yasalarının işlevi ceza yasası kadar önemli, tüm adalet sistemi üzerindeki etkileri ise daha fazladır. Bu nedenledir ki, kimi ülkelerde iyi bir usul sisteminin ceza kurallarının sakıncalarını düzelttiği ve yetersizliklerini giderdiği görülmüş, ama tersine bir durum gözlenmemiştir.

1750 yılında İngiltere, Londra'nın bir kesiminde tek yargıçtan oluşan bir mahkeme kurarak bu yerde işlenen önemsiz suçlara ilişkin davaların görülmesini seri yargılama usulüne bağlı tutmuştur. Uygulanan, basit ve seri usulden olumlu sonuçlar alınca 1792 yılında ikinci bir mahkeme oluşturulmuştur. 1839'dan başlayarak tüm Londra'ya ve öteki büyük kentlere yaygınlaştırılmıştır. 1863'te Fransa'nın ve onu izleyen diğer ülkelerin de sistemi kabullendikleri görülmüştür (TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt : 12, 8.6.1936, İçtima : 75, Celse: 1, S. 91-93).

Ülkemizde ise, anılan yargılama yöntemine ilişkin 3005 sayılı Yasa, 1936 yılında kabul edilmiştir. Yasa tasarısının gerekçesini benimseyen TBMM Adalet Komisyonu, amacı, günümüz anlatımıyla şöyle açıklamıştır.

"Gözönünde işlenen suçlar, asayiş bozmakla beraber, halkta heyecan da uyandırır. Böylesine durumlarda suç failleri hemen yakalanıp normal usul işlemlerinden ayrı ve daha çabuk usullerle kovuşturulmalı, kaybolmalarına meydan bırakmadan kanıtlar saptanmalı, suçlular mahkeme önüne çıkarılarak duruşmalar yapılmalı, kısa bir sürede cezalandırılmaları sağlanmalıdır. Bu usulün yararı, her yönden açıktır.

Tasarı, bu yararardan başka, suçüstü durumlarda, kovuşturma ve duruşmanın kısa bir sürede sonuçlandırılarak sanığın tutukluluğunun uzamasını önlemek gibi kişi özgürlüğünün dokunulmazlığı ilkesine uygun bir amaç ta gütmektedir." (Adliye Encümeni Mazbatası, TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt : 12, Sayısı : 208, S. 4).

TBMM'ndeki görüşmeler sırasında tasarının tümü üzerinde Hükümet adına görüşlerini açıklayan Adalet Bakanı, Yasa'nın anlam ve önemini, yine günümüz anlatımıyla şöyle vurgulamıştır :

"Ceza işlerinde usul kuralları, iki temel hedefe birden erişmek ister. Bir yandan suç işleyenin kısa bir sürede ve derhal cezaya çarptırılması toplum için ne kadar önemli bir beklenti ise, öte yandan sanığın suçlu olup olmadığının esaslı, ve yansız incelenmesi, suçlu için de o derece gereklidir. Bu hususlardan biri toplumun, diğeri de bireyin yararını korur. Denilebilir ki, ceza usulü kuralları, dıştan birbirine karşı görünen bu iki yararı bağdaştırmak düşüncesinden doğmuş ve bu iki yarar arasında bir denge sağlanması yargılama usulü yasalarının ereğini oluşturmuştur.

Sadelik, çabukluk ve adalet, usul kurallarının başlıca amacıdır. Gerçekten, ceza, suçun işlenmesinden sonra ne ölçüde hızla uygulanırsa, o oranda etkili ve ibret verici olur. Aklanma durumunda da yargılama, ne kadar çabuk sonuçlanırsa, zan al-

tında tutulanların yararları o oranda az ihlal edilmiş olur. Bu düşünce, işin uzun süreler ve karışık işlemlerle uzatılmamasını gerektirir. Ancak, ne sadelik ne de çabukluk, hak ve adaletin feda edilmesi bahasına kurulmamalıdır.

Karmaşık işlerde suçlunun açığa çıkarılması için izlenen yöntemin, suçun işlenmesi sırasında faili görülmüş ya da kanıtları derhal toplanmış olan suçlara ilişkin davalarda da uygulanması, herhalde gereksiz ve çoğu kez zararlı olur. Bu nedenledir ki, usul kurallarında bütün suçlara uygulanması olanaklı ortak hükümlerin yanı başında, bir de suçun içerik ve niteliğine ya da işleniş tarzına göre değişik kurallara rastlanmaktadır.

Suçüstü durumunda yakalanan kimsenin, suçu işlediği çoğu kez açık, hatta ikrarla teyit edilmiş olmasına karşın, Ceza Usulü Yasası'nda varolan biçim ve işlemlerin yürütülmesi, bir yandan kovuşturmanın uzamasını, öte yandan sanığın uzun süre ve yararsız olarak tutuklu kalmasını ya da zan altında bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Böyle bir durumun doğal sonucu, işin gereksiz yere gecikmiş, cezanın da etkisini o oranda yitirmiş olmasıdır. Bu gecikme, toplumun olduğu kadar, sanığın da yararına uygun değildir. Özellikle, suçüstü olaylarının kamuoyu üzerindeki etkileri daha şiddetli, eylemin oluşunda yakalanan kimsenin uzun süre cezasız kalmış olmasının toplumsal sonuçları daha çok vahim olur. Aklanacak bir sanığın bu koşullar altında uzun süre zan altında kalması hatta tutuklu bulunması hiç de arzu edilir bir durum oluşturmaz." (TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt : 12, 8.6.1936, İçtima : 75, Celse : 1, S. 91-93).

Elli altı yıldan bu yana uygulanagelen 3005 sayılı Yasa, ileri ülkelerde ceza yargılaması yönteminde görülen evrime koşut olarak çıkarılmıştır. Yasa'nın 1. maddesindeki nitelermeye göre suçüstü kavramı, "Faili, suçu işlediği sırada veya pek az sonra yakalanan. . ." eylemleri kapsar. Bu nitelermeye, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 127. maddesinin aşağıya alınan üçüncü ve dördüncü fıkralarındaki tanımla tam bir uyum içindedir :

"İşlenmekte olan suç meşhud suçtur.

Henüz işlenmiş olan suç ile suçun işlenmesinden hemen sonra zabıta veya suçtan zarar gören şahsın yahut başkası tarafından takip edilerek veya suçun pek az evvel işlendiğini gösteren eşya veya izlerle yakalanan kimsenin işlediği suç da meşhud suç sayılır."

Anayasa Mahkemesi, 3005 sayılı Yasa'ya ilişkin bir kararında, ". . . adaletin yolunu çapraşık usul hükümlerinden temizleyen böyle bir kanunun, . . . uygulamadan alınan sonuçlarla da belirlendiği üzere, ülke için zorunlu ve yararlı olduğu su götürmez." kanısına varmış, Yasa'nın 1. maddesini Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. (E. 1969/8, K. 1969/37, AMKD., Cilt : 7, S. 358-359).

Yasanın suçüstünü tanımlayan, bunlar hakkındaki özel yargılama usulünün kapsamını belirleyen 1. maddesinin ilk düzenleme biçiminde, ağır cezalı suçların yargılanması, Yasa'nın uygulama alanı dışında bırakılmış, kabahat türünden suçlardan ancak maddede sayılanlar bu yönetime tabi tutulmuştu. Daha sonra 27.6.1938 günlü, 3498 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle yapılan değişiklik sonucunda, Ağır Ceza Mahkemelerinin görev yaptığı belediye sınırları içinde işlenen ağır cezalı suçüstü cürümler de yasa kapsamına alınmıştır. 1.12.1980 gün ve 2349 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle gerçekleştirilen değişiklikle de, Yasa kapsamındaki kabahat türünden suçlara Türk Ceza Yasası'nın 529., 534., 536., 537., 539., 545., 547., 548., 551., 565., 567., 568., 571., 572., 573., 574., 575., ve 576. maddeleri ile 540. maddenin ikinci fıkrasında yazılı, suçüstü olarak işlenen kabahatler de eklenmiştir. Böylece, 3005 sayılı Yasa'nın uygulama alanı daha da genişletilmiştir.

B. İTİRAZ KONUSU KURALLARIN ANAYASA'YA AYKIRILIĞI SORUNU :

1- 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nun 8. maddesinin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

a) Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme :

İtiraz yoluyla anayasa Mahkemesi'ne başvuran mahkeme, bu konudaki savlarını kısaca şöyle açıklamaktadır :

3005 sayılı Yasa'nın 8. maddesi ile "3005 Sayılı Kanuna Göre Cumhuriyet Müddeiumumileriyle Zabitanın Vazifelerini Ne Suretle Yapacaklarına Dair Talimatname"nin 29. maddesi uyarınca, sanığın yakalandığı günde mahkemeye sevkedileceği sırada çalışma zamanı bitmiş ya da herhangi bir tatil gününe rastlamış olsa da, Cumhuriyet Savcısı mahkemeyi hemen toplantıya çağırabilmektedir. bu durum, Anayasa'nın 2. maddesindeki ". . . adalet anlayışı. . ."na ve "insan haklarına saygılı. . ." olma ilkesiyle ". . . demokratik, . . . sosyal bir hukuk Devleti" niteliğine aykırıdır.

Anayasa Mahkemesi'nin 8.7.1971 günlü, Esas 1971/28, Karar 1971/64 sayılı

3005 sayılı Yasa'ya ilişkin kararındaki irdelemeye koşut olarak denebilir ki, 1982 Anayasası, ceza ve ceza usulü alanlarıyla ilgili birkaç genel ve temel nitelikteki ilkeyi belli etmekle yetinmiş, 142. maddesinin (1961 Anayasası, Madde 136) "Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir." biçimindeki hükmüyle yargılama usullerine ilişkin kuralların yasalarla düzenlenmesini öngörmüştür. O halda yargılama yöntemleri, genel usul yasalarıyla düzenlenebileceği gibi, usul hükümleri özel usul yasalarında ya da herhangi bir yasa da yer alabilir. Bu nedendir ki, kimi yerlerde suçüstü olarak işlenen kimi suçların kovuşturulmasına ve yargılanmasına ilişkin kuralların 3005 sayılı Yasa'yla düzenlenmesinde Anayasa'ya aykırılık sözkonusu edilemez.

Sadelik, çabukluk ve adalet usul kurallarının nitelikli düzeyini belirler. Suçun işlenmesinden sonra yargılama ne kadar çabuk sonuçlanır ve eylemcisi ne kadar hızla cezalandırılırsa, uygulama da o ölçüde etkili ve ibret verici olur. Aklanma durumunda ise, sanığın çıkarları ve onuru korunur. Bu nedenle, toplumun beklentileriyle sanıkların anayasal koruma altındaki temel hak ve özgürlükleri arasında, zaman yitirilmeden kurulan uyumlu, güvenli ve barışçı dengenin, adalet anlayışına ya da insan haklarına duyulması gereken saygıya aykırı olduğunu kabul etmek olanaksızdır.

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi'nin bir çok kararında belirtildiği üzere, hukuk devleti olmanın temel koşulu, devletin tüm işlem ve eylemlerinin hukuk kurallarına uygun olmasıdır. Hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her eylem ve işlemi hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa'nın bulunduğu bilincinden uzaklaştığında niteliğinin geçersiz kalacağını bilen devlettir.

Açıklanan nedenlerle, 3005 sayılı Yasa'nın 8. maddesiyle suçüstü yargılama-sında, sanığın mahkemeye sevk edileceği sırada çalışma zamanının bitmiş ya da bir tatil gününe rastlamış olması durumunda, mahkemeyi hemen çalışmaya çağırma yetki-sinin Cumhuriyet Savcısı'na verilmiş olması Anayasa'nın 2. maddesine aykırı değildir.

b) Anayasa'nın 18. Maddesi Yönünden İnceleme :

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin bu konudaki savı özetle şöyledir :

3005 sayılı Yasa'nın 8. maddesi uyarınca suçüstü durumlarında çalışma saatleri dışında ya da tatil günlerinde görevlilere hiçbir ücret ödenmeden Cumhuriyet Savcısı tarafından mahkemenin hemen çalışmaya çağrılabilmesi bir "angarya" dır. Anayasa'nın 18. maddesinin öngördüğü "Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır." kuralına aykırıdır.

Daha önce sözü edilen 3005 sayılı Yasa'ya ilişkin Anayasa Mahkemesi kararında da belirtildiği üzere, ceza yargılama usulleri konusundaki yasalar, Anayasa'ya göre, yargılama çalışmalarına ya da yargılama ile doğrudan doğruya veya dolayısıyla ilgili öteki adli çalışmalara katanların, bu çalışmalarının karşılığı olarak hak edecekleri ücretleri ne yolda alacaklarına ilişkin mali esas ve kuralları kapsamak zorunda değildirler. Bu bakımdan, yargılama usulleri hakkındaki bir genel ya da özel yasa veya kurala, bu yolda bir esas konulmamış olmasının da anayasa'ya aykırılığında söz edilemez. Aslında, hizmeti dolayısıyla kamu görevlilerince yapılacak her çeşit çalışmalar karşılığında alacaklarının belli edilmesi ve ödenmesi hakkındaki esas ve kurallar, genel olarak mali yasalarla kuruluş ya da personel yasalarında ya da harç tarifesi gibi metinlerde yer almaktadır. Görevlilerin bir yargılama usul yasasına ya da kuralına dayanarak yapacakları çalışmalar karşılığında kendilerine ne yolda ücret ödenileceğine ilişkin bir esas ya da kuralın aynı yasaya ya da kurala konulmamış olması ise, bu çalışmalar için görevlilere bir ücret verilmeyeceği anlamına gelmez.

Nitekim, 3005 sayılı Yasa'ya ve özellikle bu Yasa'nın 8. maddesine göre, günlük olağan çalışma saatleri dışında ve resmi tatil günlerinde yapılacak yargılama çalışmaları karşılığında görevlilere ne yolda ücret verileceğini gösterir esas ve kuralların bu Yasa'yla düzenlenmemiş olması, bu konuda başka yasalara gerekli esas ve kuralların konulmasına ve görevlilerin hakedişlerini bunlar çerçevesinde istemelerine engel olamaz.

Olağan çalışma saatleri dışında ya da resmi tatil günlerinde yapılması yasa gereği olan yargılama çalışmaları "angarya" da sayılmaz. Anayasa Mahkemesi'nin 6.3.1964 günlü, Esas 1963/358, Karar 1964/17 sayılı kararındaki tanıma göre, "Angarya bir maldan ya da bir kişinin çalışmasından karşılıksız yararlanma"dır. Bu tanım çerçevesinde, yargılama işlerinde görevlilerin çalışmalarından bu biçimde yararlanıldığı ileri sürülemez. Çünkü, iptali istenen Yasa kuralında görevlilerin çalışmalarına karşılık kendilerine bir ücret verilmeyeceğine ilişkin bir hüküm yer almadığı gibi, kamu görevlilerinin her çeşit çalışmaları karşılığında aylık ve ücretlerini ve öteki akçalı haklarını nasıl alacakları, yasalarda özlük haklarına ilişkin kurallar

arasında belli edilmektedir. Yargıçlar, nitelikleri, çalışma koşulları, mali ve sosyal hakları yönünden diğer kamu görevlilerinden farklıdır. Bu farklılık, yargı hizmetinin doğası gereği olup, bunlar yargıçlar için ne bir ayrıcalık ne de yükütdür. Yargıçların özel çalışma koşulları bir bütündür ve angarya ile ilgisi kuralamaz. Bu nedenlerle 3005 sayılı Yasa'nın 8. maddesindeki itiraz konusu kural, Anayasa'nın 18. maddesine aykırı değildir.

c) Anayasa'nın 50. Maddesi Yönünden İnceleme :

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, 3005 sayılı Yasa'nın 8. maddesinde yer alan ve resmi çalışma saatleri dışında ya da tatil günlerinde Cumhuriyet Savcısı'nın mahkemeyi toplantıya çağırabilme kuralının, Anayasa'nın 50. maddesinin son fıkrasındaki "ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir." biçimindeki hükümle bağdaşmadığını, itiraz konusu yasa kuralının, hafta ya da bayram tatillerindeki ücretli çalışmaları düzenleyen öteki yasalara da aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

Hemen belirtmek gerekir ki, Anayasa'nın 148. maddesinin açık ve kesin kuralından da anlaşılacağı üzere, yasaların yasalara aykırılığı konusu, Anayasa'ya uygunluk denetiminin dışındadır.

Suçüstü durumlarının özellik ve koşullarıyla sınırlı olarak, resmi çalışma saatleri dışında ya da tatil günlerinde Cumhuriyet Savcısının mahkemeyi çalışmaya çağırabilmesi, görevinden soyutlanamayacak bir yetkidir. Bu yetkinin, kullanımının, Anayasa'nın 50. maddesinin son fıkrasındaki değişik amaçlara yönelik düzenlemeye koşut olarak bir takvime bağlanması, nerede ve ne zaman ortaya çıkacağı önceden bilinmesi olanaksız suçüstü olaylarının doğasıyla bağdaştırılmaz.

Aslında bu hizmetlerin büyük bir bölümü ve hiç kuşku yok ki bunların başında gelen yargılama çalışmaları asli ve sürekli'dir. Bu bakımdan, böyle bir hizmetin gerektirdiği görevlerin niteliği ve koşulları nedeni ile, sürekli ya da olağan çalışma saatleri dışında ve hatta resmi tatil günlerinde yerine getirilmesini zorunlu gören bir yasa hükmünün de Anayasa'ya aykırılığı düşünülemez.

3005 sayılı Yasa'nın 8. maddesinin, Anayasa'nın 50. maddesinin son fıkrasına aykırı bir yönü görülmemiştir.

d) Anayasa'nın 138. Maddesi Yönünden İnceleme :

İtiraz yoluna başvuran mahkeme başvurusunda, Anayasa'nın 138. maddesinin ikinci fıkrasındaki "Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz." kuralına dayanarak, 3005 sayılı Yasa'nın 8. maddesiyle, Cumhuriyet Savcısının mahkemeyi çalışmaya davet etmesinin, ayrıca uygulamada bir dayanak olarak başvuru Talimatname'nin, Emniyet Genel Müdürlüğü ile Jandarma Genel Komutanlığı'nın "yazılı talimatları" gözönüne alınarak hazırlanmış olmasının, böylece her iki durum nedeniyle Anayasa'ya aykırı düşen kuralın iptali gerektiğini ileri sürmüştür.

Daha önce de açıklandığı üzere Talimatnameler, Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışındadır.

İtiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 138. maddesiyle ilgisini kuran ve Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri süren gerekçe yerinde değildir. Bu kuraldan, "yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat. . ." verildiği sonucu çıkarılamaz. Suçüstü durumlarda, çalışma saatleri dışında ya da resmi tatil günlerinde, Cumhuriyet Savcısı'nın mahkemeyi çalışmaya çağırabilmesi, mahkemeye ya da yargıçlara herhangi bir amaçla talimat verme biçiminde değerlendirilemez. Çünkü, Cumhuriyet Savcısı, yargılama sürecini başlatan, konum ve işleviyle bu yargısal süreçten soyutlanamaz. İtiraz konusu kurala dayanak yaptığı görev ise, yargılama hizmetlerinin çabukluğunu ve sürekliliğini sağlamaktır. Anayasa'ya aykırılık söz konusu değildir.

2. 3005 sayılı Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu'nun 12. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

a) Anayasa'nın 10. Maddesi Yönünden İnceleme :

İtiraz yoluna başvuran mahkeme, 3005 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin, bu Yasa'ya göre yargılanan sanıklarla, genel kurallara göre yargılanan sanıklar arasında eşitsizlik yarattığını ileri sürmektedir. Bu sava katılma olanağı bulunamamıştır. Çünkü, mahkemenin de belirttiği gibi, 3005 sayılı Yasa kurallarına göre yargılananlar ile Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'na göre yargılananlar arasında ayrık durum vardır. Bilindiği gibi, Anayasa'nın 10. maddesindeki yasa önünde eşitlik ilkesi, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarında vurgulandığı üzere, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrılığı gözetilmesi ve

bu nedenlerle eşitsizliğe yol açılması Anayasa katında geçerli görülmez. Bu mutlak yasak, birbirinin aynı durumunda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını engellemektedir. Kimi yurttaşların haklı bir nedene dayanarak değişik kurallara bağlı tutulmaları, eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Durum ve konularındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve değişik uygulamaları gerekli kılabilir. Özelliklere, ayrılıklara dayandığı için haklı olan nedenler, ayrı düzenlemeyi aykırı değil, geçerli kılar. Aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme aykırılık oluşturur. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik, eylemli değil, hukuksal eşitliktir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik çiğnenmiş olmaz. Başka bir anlatımla, kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında, yasalara konulan kurallarla değişik uygulamalar yapılamaz. Durumlardaki değişikliğin doğurduğu zorunlulukları, kamu yararı ya da başka haklı nedenlere dayanılarak yasalarla farklı uygulamalar getirilmesi durumunda Anayasa'nın yasa önünde eşitlik ilkesinin çiğnendiği sonucu çıkarılamaz.

Suçüstü niteliğindeki kimi suçları işleyenleri belirli koşullarda özel bir yargılama yöntemine bağlı kılan, amacı yargulamada basitlik ve çabukluğu sağlamak olan, tüm olarak ele alındığında Anayasa'ya aykırılığından söz edilemeyecek 3005 sayılı Yasa'nın bir kuralının savunma hakkını kısıtladığı kanısıyla Anayasa'ya aykırılık izlenimi verdiği ileri sürülebilirse de aynı kuralı, diğer bir yasayla karşılaştırarak ya da yolaçtığı sonuçları tümüyle ayrı konumdakilerin durumlarıyla değerlendirerek eşitsizlik yarattığı biçimindeki sav yerinde görülemez.

b) Anayasa'nın 36. Maddesi Yönünden İnceleme :

İtiraz yoluna başvuran mahkeme, 3005 sayılı Yasa'nın 12. maddesinin Anayasa'ya aykırılık gerekçesini, ". . . sanığa savunmasını hazırlamak için verilen üç günlük sürenin, kutsal savunma hakkını kısıtladığı . . ." savıyla Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine dayandırmaktadır. Ancak, savunma hakkına ilişkin özel kural, Anayasa'nın "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu nedenle, itiraz gerekçesi, Anayasa'nın 2. ve 13. maddelerindeki ilkeleri de kapsayacak biçimde, 36. maddesi çerçevesinde irdelenecektir.

Savunma hakkı, Anayasa'nın "KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ"ni belirleyen İKİNCİ BÖLÜM'ünde yer alan, temel haklardandır. Hukuk öğretisinde olduğu kadar uygulamada da, önemi ve erdemi tartışılmaz yüceliktir. Evrensel konumu,

insanlığın ortak değerlerinden sayılmaktadır. Felsefi ve hukuksal nitelikleri ve içerikleriyle adalet kavramı ve yargılama işlevi, birbirini tümleyen birbirinden ayıramaz sav, savunma, karar üçlüsünden oluşan yargıyla yaşama geçmektedir.

Yargılama sürecinde, savunma hakkının sanık için yararı ve gereği tartışma götürmez. Ceza usulü hukuku öğretisinde de sık sık vurgulandığı üzere, her sanık mutlaka suçlu demek değildir. Suçlu olmayanlarda sanık durumuna düşebilirler. Sanık, suçlu olduğu henüz bilinmeyen, fakat suçlu olduğu "sanılan", yoğun kuşku altında kalan kimsedir. Bu kuşkunun giderilmesi ve sanığın gerçekten suçlu olup olmadığını belirleyecek sağlıklı bir karara varılabilmesi için savunma zorunludur. Bunun için savunmayı kolaylaştırmak gerekir. Sanık gerçekten suçlu da olsa, hakettiğinden, yani yasada gösterilen fazla cezalandırılmamalıdır. Savunma, bu bakımdan da vazgeçilemez bir koşuldur.

Yine öğretiye göre, savunma; Devlet bakımından da önemlidir. Gerçekten savunma, sonuçta kararın doğru olmasını sağlar. Bu da ceza adaletinin hakkıyla gerçekleşmesine yardımcı olur. Adaletin devletin temeli olduğunu bir kez daha doğrular. Savunma bir başka açıdan da devletin yararınadır. Çünkü, devlet, hem suçtan zarar gören, hem de sorumlu durumdadır. Devlete, sorumluluğu yüzünden ayrıca ceza verilmemektedir. Ancak, bireylerin cezası belirlenirken devletin sorumluluğu da gözönüne alınmaktadır. Bir bakıma, sanıkla beraber devlet te yargılanmaktadır. Demek ki savunma, devlet için de önemlidir.

Savunma hakkının önemini ve gereğini vurgulayan bir başka kaynak da "Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme"dir. Türkiye, Sözleşmeyi 4.11.1950 de imzalamış, 10.3.1954 günlü, 6366 sayılı Yasa'yla da onaylayarak yürürlüğe koymuştur. Bu sözleşme, 6. maddesinin 3. paragrafının (b) bendinde, "Her sanık, müdafaasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara malik olmak hakkına sahiptir." kuralına yer vererek savunma hakkının evrensel önemini pekiştirmiştir.

Türk Anayasaları da savunma hakkını, hukukun evrensel kurallarına ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak düzenlemiş ve korumuştur. Örneğin, 1924 Anayasası'nın 59. maddesi "Herkes mahkeme önünde haklarını korumak için gerekli gördüğü yasal araçları kullanmakta serbesttir.", 1961 Anayasası'nın 31. maddesi "Herkes meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.", 1982 Anayasası ise, 36. maddenin birinci fıkrası ile "Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle

yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir." biçiminde kuralları içermektedir. 1961 ve 1982 Anayasalarında savunma hakkına ilişkin tek farklılık, 36. maddede "meşru" ve "vasıta" sözcükleri arasında "bütün" nitelemesinin bulunmamasıdır. Ancak bu, anlamı değiştirebilecek bir eksiklik değildir. Çünkü, 36. maddenin gerekçesinde, üzerinde bir ilke olarak durulan "adil ve hakkaniyete uygun. . ." yargılamanın, ancak, "meşru bütün vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle . . ." kullanılacak bir "savunma hakkı" ile anlam ve bütünlük kazanacağı kuşkusuzdur. Böylece, kuramsal planda ya da yorumla varlığı kabul edilen "bütün" sözcüğü, savunma hakkından hiçbir sınırlamaya bağlı tutulmaksızın, eksiksiz yararlanmayı kapsamaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında açıkça belirtildiği üzere, "bu konuda yapılacak herhangi bir kısıtlama ve sınırlama bu hakkın doğrudan doğruya özüne dokunur." (E.1977/43, K.1977/84, AMKD 15, s. 401).

Yine Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararlarına göre, madde metnindeki "meşru" sözcüğü, "hukukun üstünlüğü ilkesine" dayanan, "hukuk düzenine uygun vasıta ve yollar"ı amaçlamaktadır.

Konuya "insan hakları" ve "hukuk devleti" ilkeleri yönünden yaklaşım da yararlı sentezlere götürecektir.

İnsan, içinde yaşadığı toplumun bireyi olması kadar, insanlığın da bir üyesidir. Bu durum, çağımızda, insan hak ve özgürlüklerini yalnızca ulusal bir sorun olmaktan çıkarmış ve ona evrensel bir anlam ve içerik kazandırmıştır. Bu açıdan Anayasa'nın Başlangıç'ı ve 2. maddesi kuralları gereği olarak "İnsan Hakları Evrensel Demeci" ile "Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme"yi de itiraz konusu kuralın değerlendirilmesinde gözden uzak tutmaya olanak yoktur.

Anayasa Mahkemesi kararlarına göre, hak arama özgürlüğünün en önemli iki ögesini oluşturan "sav" ve "savunma" haklarını kısıtlayacak, bu hakların eksiksiz kullanılmasını engelleyecek yasa kurallarının Anayasa'ya özellikle Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasına aykırılığı tartışmasız kabul edilmelidir.

Gerçekten, "sav ve savunma hakkı"nın her türlü etkiden uzak kullanılması asıldır. Bu ilke gereği, yargı yerlerinde, tarafların sav ve savunmalarını kaygıya kapılmadan, özgürce yapmaları gerekir. Özgürlüğün, davanın aydınlığa kavuşmasını, başka bir deyişle hakkın ve adaletin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla bir özgürlüğü içerdiği kuşkusuzdur. Anayasa'nın öngördüğü "meşru vasıta ve yollardan faydalanmak" ancak böylelikle gerçekleşmiş olur. Yargı yerlerinde iddia ve savun-

mada bulunan kişileri kaygılandırarak, duraksamaya düşüren ve bu yüzden de onları açıklama yapmaktan alıkoyan bir durumu, sav ve savunma dokunulmazlığıyla bağdaştırmaya olanak yoktur.

Çağdaş ceza yargılama hukukunun öngördüğü savunma hakkı, suçsuzluk karinesine dayanmaktadır.

Hemen belirtmek gerekir ki, Anayasa'nın 36. maddesinin özel sınırlama getirmemiş olması, savunma hakkına hiçbir sınırlama konamayacağı anlamında algılanmamalıdır. Savunma hakkında kişinin temel haklarından olduğundan, ilgili Anayasa maddesinde özel neden gösterilmiş olmasa bile, Anayasa'nın 13. maddesinde yazılı koşullarla sınırlanabileceği, Anayasa Mahkemesi kararlarıyla kabul edilmiştir. asıl üzerinde durulması gereken sorun, bu hakkın sınırlanarak sınırlanamayacağı değil, getirilen sınırlamanın Anayasa'nın 13. maddesine aykırı olup olmadığıdır.

3005 sayılı Yasa'nın itiraz konusu 12. maddesine bu çerçevede bakıldığında, savunma hakkına getirdiği üç günlük süre sınırlamasının, Anayasa'nın 13. maddesinin ikinci fıkrasında yazılı ". . . demokratik toplum düzeyinin gereklerine aykırı. . ." olduğu sonucuna varılmaktadır. Ayrıca, daha önce de adımdan sözedilen, Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (b) bendi uyarınca, her sanığın "Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara malik olmak, . . ." hakkı vardır. Nitekim Avrupa Konseyi İnsan Hakları Mahkemesi (Adalet Divanı), baktığı davalarda, "Makul ya da yeterli zamanın ne olması gerektiği, doğal olarak sözkonusu davanın niteliğine ve davanın yer aldığı koşullara bağlıdır." kanısına varmıştır (Golder, Silver, Campbell ve Fell-Birleşik Krallık; Can-Avusturya davaları). Verileri incelemek için yeterli zaman verilmez ya da dava gereksiz bir ivediliğe getirilirse davaya ilişkin tüm bilgilerin savunmanın önüne konulması olanağının bir anlam taşımayacağı açıktır.

Savunmanın hazırlanması için gerekli zamana sahip olma hakkı, kuşkusuz, Anayasa'nın 36. maddesinde belirtilen meşru vasıta ve yollardan yararlanmak kavramının kapsamındadır. Bu sürenin yasayla yetersiz biçimde saptanması olanağı yoktur. Çünkü, her suçun ve her sanığın, savunmasını hazırlamak için gerek duyacağı sürenin hiçbiri diğerine benzemez. Savunma olanakları, suç yapıları farklıdır. Bütün bu durumları üç günlük bir süre ile karşılama amacını güden bir düzenleme, ister istemez savunma hakkının özünü zedeleyen, dolayısıyla demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı bir sınırlama olacaktır. Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca yapılması

gereken sınırlamayı, yasanın öngördüğü alt ve üst sınırlar içinde yargıç yapabilmelidir. Nitekim, genelde Ceza Yargılama Yöntemi Yasası'nın benimsediği kural da budur. Yine Anayasa'nın 2. maddesinin öngördüğü "hukuk devleti" ilkesinin gereği de budur.

Açıklanan nedenlerle, 3005 sayılı Yasa'nın itiraz konusu 12. maddesi, Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrası ile 2. maddesindeki hukuk Devleti ilkesine aykırıdır. İptal edilmesi gerekmektedir.

IV- SONUÇ :

8.6.1936 günlü, 3005 sayılı "Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu"nun;

A- 8. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

B- 12. maddesinin; Türk Ceza Kanunu'nun 303. maddesiyle sınırlı olarak incelenmesine gerek olmadığına ve incelemenin maddenin tümü yönünden yapılmasına, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C- Bu kapsamda incelenen 12. maddenin, Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALINE, OYBİRLİĞİYLE,

16.6.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

Üye	Üye	Üye
Mustaf GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL

Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER	Erol CANSAL

Üye	Üye
Yavuz NAZAROĞLU	Haşim KILIÇ

Esas Sayısı : 1992/32

Karar Sayısı : 1992/41

Karar Günü : 23.6.1992

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Niğde Asliye Ceza Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 8.5.1991 günlü, 3717 sayılı "Adli Personel ile Devlet Davalarını Takip Edenlere Yol Gideri ve Tazminat Verilmesi ile 492 Sayılı Haçlar Kanununun Bir Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun"un 2. maddesinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY :

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, Türk Ceza Yasası'nın eylemlerine uyan 493. maddesinin ikinci fıkrası ile 565. maddesi gereğince cezalandırılmaları için açılan kamu davasında, sanıkların mahkum edilmesi durumunda yargılama giderlerini ödeyeceklerini, hazırlık soruşturması evresinde Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılan keşif sonunda 3717 sayılı Yasa'ya göre düzenlenen sarf kararının da aynı yükümlülük kapsamında olduğunu belirtip bu Yasa'nın 2. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu görüşüyle iptalini isteyerek 14.5.1992 günlü kararla doğrudan Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ :

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin başvuru kararının gerekçe bölümü aynen şöyledir :

"3717 sayılı kanuna uygulanması ile tahakkuk ettirilen keşif paralarının suçun

subutu halinde sanıklardan alınması gerektiği göz önüne alındığında adli yargı ile askeri ve idari yargı hakim ve Cumhuriyet Savcıları ve personel arasında eşitsizlik olacağı sonucuna varıldı.

1. Sanıkların her ikisine de aynı birlikte asker olduğu şerhi verilip ihzar müzakereleri iade edildiğinden ve bu hususun olağan dışı olduğu anlaşıl原因 olarak hangi sanığın Erzurum 600 yataklı Maraşal Çakmak Hastanesi hizmet bölümünde olduğunun zabıttadan sorulmasına. Gelen cevaba göre Erzurum'da olan sanık için kıtası komutanlığına talimat yazılmasına diğer sanığın ise yeniden ihzarına.

2. 3717 sayılı Adli Personel ile Devlet Davalarını Takip Edenlere Yol Gideri ve Tazminat Verilmesi ile 492 Sayılı Harçlar Kanununun Bir Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkındaki Kanun'un ikinci maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu sonucuna varılmakla.

Koşul Yönünden : Mahkememiz 2949 sayılı Kanun'un 28. maddesinde yazılı halin varlığı görüşündedir. Çünkü Türk Ceza Kanununun 39. maddesine göre "Mahkûm, Mahkeme masraflarını çeker" yol tazminatı ve giderleri de mahkeme masrafıdır ve olayda keşif yapıp 10.2.1992 günlü sarf kararı 3717 sayılı Yasa'ya göre düzenlenmiştir.

Esas Yönünden : 3717 sayılı kanun'un 2. maddesine göre maddede sayılan hâkimler, savcılar, askeri mahkeme subay üyeleri . . . ne yol giderlerinden başka yol tazminatı verilecek kanun hükmündeki 449 sayılı kararname ile değişik fıkrasına göre adli yargıda görev yapan hâkim ve savcılara ve diğer personele bu tazminatın yarısı ödenecek iken, idari yargı ve askeri yargı hakim ve savcıları ile diğer yol tazminatı almaya müstehak personele herhangi bir kesinti yapılmaksızın tazminatlar tam olarak ödenecektir.

Bu durumda adli yargı hakim ve savcıların yol gideri ve/veya tazminatlarının yarısı peşin ödenecek geri kalan kısmının %10'u Adalet Bakanlığı'na gönderilecek ve bu % 10'lar Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilatı'ndaki hakim ve savcı sınıfından olanlar hariç diğer personele dağıtılacak. Yasa; adli yargı hakim ve savcıları ile idari yargı hakimleri ve askeri yargı hakim ve savcıları arasında ayırım yapmış ve eşitsizlik yaratmıştır. İkinci madde Anayasa'nın 10. maddesine aykırıdır.

Diğer yandan yol gideri ve/veya tazminatı bir hizmet bir iş karşılığında ödenir. Hizmetle hiçbir ilgisi olmayan, say ve gayreti bulunmayan Adalet Bakanlığı

Merkez Teşkilatı'ndaki personele (Hakim ve savcı hariç) yol gideri ve/veya tazminatından pay ödenmesi hukukun temel prensiplerine aykırıdır. Adli yargıda çalışan icra müdürü, katip, mübaşir vs. ile Bakanlık Merkez Teşkilatı'nda çalışan personel arasında ayırım yapıp eşitsizliğe sebep olunmuştur. Bu nedenle de madde Anayasa'nın 10. maddesine aykırıdır. O halde gerekçe ile birlikte dosyanın onanlı örneğinin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na sunulması gerekeceğinden;

a) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 253/4. maddesi gereğince yargılamanın Anayasa Mahkemesi kararına kadar durmasına,

b) Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 152/3. maddesinde yazılı süre içinde karar vermediği takdirde davaya kaldığı yerden devam ile Anayasa'da belirtilen şekilde hüküm tesisine,

c) Mahkememizce 3717 sayılı Kanun'un 2. maddesinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu sonuç ve kanısına varıldığından dosya örneğinin (onanlı örneğinin) Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na sunulmak üzere Niğde Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

karar verildi."

III- YASA METİNLERİ :

A- İptali İstenen Yasa Kuralı :

8.5.1991 günlü, 3717 sayılı Yasa'nın iptali istenen 2. maddesi şöyledir :

"MADDE 2.- Tebliğden başka bir işlem yapmak için makamından uzaklaşma durumunda olan hakimler, savcılar, askeri mahkemelerdeki subay üyeler ve icra müdürleri ile yardımcıların, adli tabiplere, yazı işleri müdürlerine, zabıt katiplerine, mübaşirlere, hizmetlilere ve bu işlemlere katılan hazine avukatlarına, hazine avukatı olmayan il ve ilçelerde davaları takibe yetkili daire amirleri ve 3402 sayılı Kanuna göre yetkili kılınan kişiler ile muhakemat hizmetlerinde görev yapmak memurlara yol giderlerinden başka aşağıdaki miktarda yol tazminatı verilir.

1. Dairenden uzaklaşmayı gerektiren iş, mahkemenin bulunduğu belediye sınırları içinde ise her iş için, 1 inci derece devlet memurunun aldığı geçici görev yolluğu kadar,

2. Daireden uzaklaşmayı gerektiren iş, mahkemenin bulunduğu belediye sınırları dışında ise her iş için 1 inci derece devlet memurunun aldığı geçici görev yolluğunun 1,5 katı kadar,

Daireden uzaklaşmayı gerektiren işlerin bir kısmı mahkemenin bulunduğu belediye sınırları içinde, bir kısmı dışında ise, belediye sınırları içinde olan her iş için 1 inci bent hükmü, belediye sınırları dışında olan her iş için, 2 inci bent hükmü uygulanır.

Görülen işler birden fazla ise, ilgililerden alınacak yol giderleri uzaklık ile, yol tazminatı ise yukarıdaki bentler esasları ile orantılı şekilde bölünerek hesaplanır. Yazı işleri müdürleri ve zabıt katipleri için bu miktarın 2/3'ü mübaşirler ve hizmetliler için 1/2'si ödenir.

Yol giderleri ile tazminat, ilgili kişiler tarafından işin yapılmasından önce, emaneten makbuz mukabilinde vezneye yatırılarak bununla ilgili deftere işlenip ve işlem sonunda yapılan harcama bir tutanakla belgelenecek kalanı ilgili kişiye verilir. Yol giderleri ile tazminatın bütçeden karşılanması halinde yapılacak ödemelerde ilgili hükümler uygulanır.

Hazine avukatlarına yol tazminatı bütçenin ilgili tertibinden tediye olunur ve ayrıca gündelik ödenmez.

Birinci fıkrada sayılanlardan adli yargı hakim ve savcılar ile adli yargıda görevli yazı işleri müdürü, zabıt katibi, mübaşir, icra müdürü, icra müdür yardımcısı ile diğer personele tahakkuku müteakip, yol tazminatının 1/2'si ödenir. Yol tazminatının kesilen 1/2'si o yerdeki bir kamu bankasında açtırılan bir hesaba yatırılır. Bu hesaba yatırılan paraların % 10'u her ayın ilk haftası içinde Ankara'da bir kamu bankasında açtırılan Adalet Bakanlığı merkez hesabına gönderilir. Mahalli hesapta toplanan paraların arta kalanı, o yargı çevresinde görevli adli yargı hakim ve savcılar ile adli yargıda görevli yazı işleri müdürü, zabıt katibi, mübaşir, icra müdürü, icra müdür yardımcısı ile diğer personeline (ceza infaz kurumları personeli hariç) ayda bir eşit miktarda ödenir.

Adalet Bakanlığı merkez hesabına gönderilen paralardan, Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilatının hakim ve savcı dışındaki personeline, Adalet Bakanınca belirlenen miktar ve esaslar dahilinde üç ayda bir ödeme yapılır. Yapılan ödemeler aylık olarak en yüksek devlet memuru aylığının (ek gösterge dahil) yarısını geçemez. Yıl

içersinde toplanan paraların bu ödeme miktarını aşması halinde, artan miktarın, yıl içinde mahallinden gelen miktara oranı kadar, mahallinden gönderilecek miktardan mahsup yapılır.

Yukarıdaki iki fıkra gereğince hesapların açılması, kesintilerin bu hesaplara yatırılması, merkez teşkilatındaki personele yapılacak ödeme miktarı ve mahsup işlemleri ile uygulamaya ilişkin diğer esaslar Adalet Bakanınca belirlenir.

Hazine avukatı veya devlet davalarını takibe yetkili kişiye ödencek yol tazminatının tahakkukunu müteakip, %85'i ödenir. Yol tazminatının kesilen % 15'i emanet hesabına alınarak o il ve ilçede muhakemat hizmetlerinde görev yapan raportör, şef ve memurlara ayda bir eşit olarak ödenir.

Bu madde uyarınca verilen yol giderleri ve yol tazminatları ile ödemeler Damga Vergisi hariç herhangi bir vergiye tabi tutulmaz."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları :

Mahkemenin İtirazına dayandırdığı Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik başlıklı maddesi şudur :

"MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

IV- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince yapılan ilk inceleme toplantısında, itiraz yoluna başvuran Mahkemenin iptalini istediği kuralların bakmakta olduğu davada uygulanıp, uygulanmayacağı sorunu öncelik taşıdığından ilk inceleme raporu, dava dosyası ve ekleri, iptali istenen Yasa ve dayanılan Anayasa kurallarıyla bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri incelendikten sonra bu konuya öncelik verilerek gereği düşünüldü :

Anayasa'nın 152. maddesi gereğince bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir yasa ya da kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasa'ya aykırı

götr ya da taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidir. Ancak, bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların o davada uygulanacak kural olması gerekmektedir.

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin bakmakta olduğu dava, bina içinde hırsızlık yapan ve tehlikeli araç kullanan sanıkların Türk Ceza Yasası'nın 493. maddesinin ikinci fıkrası ile 565. maddeleri uyarınca cezalandırılmaları istemiyle açılmıştır. Mahkeme, yargılama sırasında, Türk Ceza Yasası'nın 39. maddesine göre, mahkûmun mahkeme masraflarını ödeyeceği, yol tazminatı ve giderinin de mubakeme masrafı sayıldığı ve olayda hazırlık soruşturmasında 3717 sayılı Yasa'ya göre savcı tarafından düzenlenen sarf kararının da bu Yasa hükümleri kapsamında olduğu gerekçesiyle anılan Yasa'nın 2. maddesini Anayasa'ya aykırı bulmuştur.

3717 sayılı Adli Personel ile Devlet Davalarını Takip Edenlere Yol Gideri ve Tazminat Verilmesi ile 492 sayılı Harçlar Kanununun Bir Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Yasa'nın 2. maddesi, tebliğden başka bir işlem yapmak için görev yerinden uzaklaşma durumunda olan hakimler, savcılar askeri mahkemelerdeki subay üyeler ve icra müdürleri ile yardımcılarına, adli tabiplere, yazı işleri müdürlere, zabıt katiplerine, mübaşirlere, hizmetlilere, bu işlemlere katılan hazine avukatlarına verilecek yol tazminatının esaslarını ayrıntılarıyla düzenlemektedir.

İtiraz yoluna başvuran mahkemenin yargılamanın sonunda, Türk Ceza Yasası'nın 39. maddesinde yer alan, mahkûmun mahkeme masraflarını çekeceği hükmü ile Ceza Muhakemeleri Usulu Yasası'nın 407. maddesindeki, mahkûmiyet halinde kamu davasının hazırlanması masrafları da dahil olmak üzere bütün masrafların mahkûma yükleneceği hükmü uyarınca, hazırlık soruşturması aşamasında 3717 sayılı Yasa esaslarına göre düzenlenen sarf kararında yer alan tutarın yargılama giderlerine katılacağı kuşkusuzdur. Ancak, bu durum Mahkemenin 3717 sayılı kanun hükümlerini yargıç ve yardımcı adalet personelinin mali hakları yönünden uyguladığı anlamına gelmemektedir.

Yargıçlar ve savcılarla yardımcı adalet personeline değişik adlarla ve yasaların saptadığı yöntemlerle yapılan ödemelerin tutarı sonuçta uyumsuzluğun esası ile birlikte Türk Ceza Yasası'nın 39. maddesine göre yargılama gideri olarak hükmedilmektedir. Mahkemece yargılama giderine hükmedilmesi ile yol gideri ve tazminat

nedeniyle idare ile bu kamu görevlileri arasında doğacak uyuşmazlıklar farklıdır. 3717 sayılı Yasa'ya göre ödenen yol gideri ve tazminatına ait sarf kararlarının yasalığının denetimi ceza mahkemesinin görev ve uygulama alanı dışındadır.

Bu bakımdan itiraz yoluna başvuran Niğde Asliye Ceza Mahkemesinin iptalini istediği 3717 sayılı Yasa'nın 2. maddesi, davada uygulanacak kural olmadığından, Mahkemenin iptali istemiyle itiraz başvurusunda bulunmaya yetkisi yoktur.

V- SONUÇ :

İşin özelliği gereği bu evrede işin özü yönünden sonuca varılması uygun bulunarak davada uygulama niteliği taşımayan 8.5.1991 günlü, 3717 sayılı Adli Personel ile Devlet Davalarını Takip Edenlere Yol Gideri ve Tazminat Verilmesi ile 492 Sayılı Harçlar Kanununun Bir Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun'un 2. maddesine ilişkin itirazın başvuran Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, Selçuk TÜZÜN'ün "iptali istenilen madde davada uygulanacak kural olduğundan esasa geçilmesi gerekir" yolundaki karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

23.6.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1992/32

Karar Sayısı : 1992/41

Anayasa'nın 152. maddesine göre bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir yasa ya da kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasa'ya aykırı görür ya da taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidir. Ancak, bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yönetimce açılmış ve görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralın o davada uygulanacak kural olması gerekmektedir.

Türk Ceza Yasası'nın 39., Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 407. maddeleri ve 3717 sayılı yasa açılan dava nedeniyle birlikte değerlendirildiğinde de, "iptali istenilen 3717 sayılı Yasa'nın 2. maddesi davada uygulanacak kuraldır. Diğer unsurları da bulunduğu mahkemenin iptal istemiyle itiraz başvurusunda bulunmaya yetkisi vardır, esasa geçilmesi gerekir." kanısına vardığımdan itirazın başvuran mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddine dair sayın çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye

Selçuk TÜZÜN

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

Karar Günü : 29.6.1992

IPTAL DAVASINI AÇAN : Sosyaldemokrat Halkçı Parti TBMM Grubu Adına Grup Başkanı Erdal İNÖNÜ

IPTAL DAVASININ KONUSU : 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı "2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bu Kanuna Dört Ek Maddde Eklenmesi ve Bir Ek Maddesinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun"un 1., 2., 4., 7; maddelerinin 2547 sayılı Yasa'da yapılan değişikliklerle bu Yasa'ya eklediği Ek. 18., Ek 19., Ek. 20. maddelerinin Anayasa'nın 2., 6., 10., 42., 88., 89., 104., 123., 130., 131. ve 161. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I. İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ : 22. 5.1991 günlü dava dilekçesinin gerekçe bölümü aynen şöyledir :

"Hukukun temel ilkelerine aykırı durum ve olguların, daha sonraki bir yasal düzenleme ile hukukilik kazanması mümkün değildir.

Anayasa ve hukukun evrensel ilkeleri ile çatışan fiili durumlara yasallık kazandırma çabaları, "hukuk devleti yönetimi" yerine "keyfi devlet yönetimi" ile karşı karşıya olduğumuzu gösterir.

Bugünkü siyasal iktidarın en çarpıcı özelliklerinden biri bu tür uygulamalara yoğun şekilde başvurmakta oluşudur. "Ben yaptım oldu" mantığı ile yapılan yasal düzenlemeler; Anayasa kuralları ile uyum içinde olup olmadığına bakılmaksızın, "toplumun yararına" aldatmacası adı altında çoğu kez birtakım çıkar çevrelerinin, grupların hatta kişilerin kişisel amaçlarına hizmet etmektedir.

Eğitim ve öğretim; toplumun gelişmesine, çağdaşlaşmasına ve bilgi toplumu

aşamasına ulaşmasına yön ve güç katacak en önemli temel taşlardan biridir. Bu nedenle, eğitim ve öğretimi etkinleştirecek ve yaygınlaştıracak girişimlerin devletçe öncelikle yerine getirilmesi gerektiği gibi; devletçe destek de görmelidir. Ancak, destek ve diğer yardımlar hukukun evrensel ilkeleriyle, Anayasa kuralları ile belirlenmiş yöntemler, esaslar ve düzenlemelere uygun olarak yapılmak zorundadır.

Anayasa bireylere eğitim ve öğrenim hakkını verirken, devlete de bu hakkın bireylerce yeterince kullanılmasını sağlayan olanakları sunma ödevini yüklemiştir. Anayasa'nın 42. maddesinde de başlık olarak "eğitim ve öğrenim hakkı" yanında "ödevi" sözcüğü bu espirinin ürünü olarak yer almıştır.

Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi Anayasanın koyduğu yol ve yöntemlerin dışına çıkılmadan, Anayasanın çizdiği esas ve ilkeler çerçevesinde bu "GÖREV"i yerine getirilmesi "Demokratik Hukuk Devleti" niteliğinin zorunlu sonucudur.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerini Değiştiren ve Bu Kanuna Madde Ekleyen 3708 sayılı Yasa eleştirilen tutumun ürünü olup Anayasa kurallarına aykırı görüldüğünden, bu iptal davasını açma gereği doğmuştur.

I- 3708 sayılı Yasanın 1. maddesiyle 2547 sayılı Yasanın 3. maddesinin (c) bendini değiştiren fıkra, Anayasanın 130. maddesine aykırıdır.

İptali istenen madde ile ". . . VE BUNLARIN BÜNYESİNDE YER ALAN . . ." sözcükleri eklenerek 2547 sayılı Yasanın 3. maddesinin (c) bendindeki "Yükseköğretim Kurumları"nın tanımı değiştirilmiştir.

Yeni getirilen tanım, üniversiteler ile fakültelerin, enstitülerin, yüksekokulların, konservatuvarların, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezlerinin arasındaki ayrımı ortadan kaldırılmaktadır.

Oysa, Anayasanın 130. maddesi bir kül olarak incelendiği zaman "Üniversiteler" ile diğer "Yükseköğretim Kurumları"nın ayrı ayrı kurumlar olarak belirlendiği görülmektedir.

Şöyle ki;

a) Maddenin bazı fıkralarında "Üniversite" sözcüğü, bazı fıkralarında "Yükseköğretim Kurumu" sözcüğü yer almaktadır. Örneğin; birinci fıkrada "Üniversite", ikinci fıkrada "Yükseköğretim Kurumu", üçüncü, dördüncü, beşinci, yedinci ve sekizinci fıkralarda "Üniversite", onuncu fıkrada "Yükseköğretim Kurumu" sözcükleri kullanılarak bu ayrım yansıtılmıştır.

b) Maddenin dokuzuncu fıkrasında hem "Yükseköğretim Kurumu" sözcüğü kullanılmış; hem "Üniversite" sözcüğü kullanılmış ve ayrı ayrı esaslar getirilmiştir. Bu da ayrımın bir göstergesidir.

Anayasakoyucunun iradesini açıklarken, gerek söz, gerek öz açısından yanlış sonucu bazen "Üniversite", bazan "Yükseköğretim Kurumu" sözcüklerini kullandığı kabul edilemez. Farklı ifadeler, iki kurumun farklı nitelendirilmesinin sonucudur.

c) Madde de, vakıflara yükseköğretim kurumu kurma olanağı tanınırken ve yine bununla ilgili diğer fıkralarda yükseköğretim kurumlarından söz edilirken Anayasoyucunun "Üniversite" sözcüğünü kullanmamaya özen gösterdiğini; keza, hem "Üniversite"yi hem de diğer "Yükseköğretim Kurum"larını aynı esasa bağlayan düzenlemelerde her ikisinin adını ayrı ayrı zikretmiş olması yukarıdaki düşüncüyü bir başka açıdan da desteklemekte ve doğrulamaktadır.

Bu açıklamalarımız Anayasanın, üniversitelerin; diğer yükseköğretim kurumu olan fakülteler, yüksekokul, akademi, meslek okulları, enstitüler ve uygulama ve araştırma merkezlerinden, ayrı bir kurum olarak düzenlediğini göstermektedir. Her üniversite bir yükseköğretim kurumudur; fakat, her yükseköğretim kurumu bir üniversite değildir. Ancak, üniversiteler içinde diğer yükseköğretim kurumlarının yer alması mümkündür. Bu imkan, ikisinin ayrı; kurum sayılmasını ortadan kaldıracı bir faktör değildir. Farklı kurum olma ayrı tümüyle onun oluşması için zorunlu unsur olma ayrı olgudur. Anayasa Tasarısında Danışma Meclisi'nde ilgili maddelerin (Md. 165, 166) görüşülmesinde bu hususlarda tartışma dahi olmamış, düşünce birliği sağlanmıştır. Tartışmalar, üniversite ile diğer yükseköğretim kurumlarının aynı madde içinde birleştirilip birleştirilmeyeceği hususuna yönelik olmuştur.

BÖYLECE, üniversiteler ile diğer yükseköğretim kurumlarını farklı kurumlar olarak gören Anayasanın 130. maddesine; 3708 sayılı Yasa'nın 1. maddesi ile 2547 sayılı Yasanın 3. maddesinin (c) fıkrasına eklenen ". . . ve bunların bünyesinde yer alan . . ." sözcükleri aykırıdır, iptali gerekir.

II- 3708 sayılı Yasanın 2. maddesi ile 2547 sayılı Yasanın (f) bendinde yapılan değişiklik, Anayasanın 130. maddesine aykırıdır.

İptali istenen madde ile (f) bendinde ". . . VE BUNLAR İÇİNDEKİ" sözcükleri eklenmiştir.

(I) numaralı bölümündeki gerekçelerle bu sözcükler Anayasanın 130. maddesine aykırı olduğu için iptali gerekir.

III- 3708 sayılı Yasanın 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek. 2. maddesinin ikinci fıkrasında değişiklik yapan 4. maddesi Anayasanın 123. ve 130 maddelerine aykırıdır.

A) Yasayla Üniversite Kurmak Yasayla Üniversiteye Ad Koymak :

İptali istenen madde, vakıfların kuracakları yükseköğretim kurumlarına veya vakıflarca kurulmuş yükseköğretim kurumlarına "üniversite" adı verilebileceğini öngörmektedir.

Maddedeki ifade tarzına göre, vakıflar "üniversite" kuramazlar; yükseköğretim kurumu kurabilirler ve bunlara kanunla "üniversite" adı verilebilir.

Öncelikle Anayasanın açık hükmüne rağmen, iptali istenen madde metninin bu şekilde düzenlenmesinin temelindeki amaç ve düşünceye bakmak gerekir. Bu dikkat çekici "ifade", her şeyden önce Anayasaya karşı hiledir. Anayasanın 130. maddesi, hiçbir tartışmaya ve tereddüte yer vermeyecek şekilde üniversitelerin "devlet eliyle" kurulacağını emretmiştir. Bu emredici kural karşısında, gizli amaç için çözüm, mantık ve ifade oyunlarına kalmaktadır. Bu mantık ve ifade oyunu şudur: ANAYASA, ÜNİVERSİTENİN DEVLET ELİYLE KURULACAĞINI EMRETMİŞTİR. . . KABUL. . . ANCAK, VAKIFLAR, BU YASA İLE ÜNİVERSİTE KURMUYOR KI. . . VAKIFLAR YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI KURUYOR. . . SADECE BUNLARA KANUNLA "Üniversite" ADI VERİLİYOR. . . BU DURUMDA, ANAYASAYA AYKIRI OLARAK VAKIFLARIN ÜNİVERSİTE KURABİLECEKLERİ SONUCUNA VARMAK MÜMKÜN DEĞİLDİR. . ." İşte, yasa metnindeki ". . . kanunla üniversite adı verilir." tümcesinin getiriliş nedeni bu mantığı yürütebilmek ve sonuçta vakıflar üniversite kurmuyor ki, sadece vakıfların kurduğu diğer yükseköğretim kurumlarına üniversite adı veriliyor demek içindir. Anayasa kuralı çiğnenmeden, onun etrafında dolanmak doğal olarak bu Anayasaya karşı hileye başvurulması "vakıfların üniversite kuramayacağı"nın bir Anayasa kuralı olarak kesin olduğunun, bu mantık sahiplerince de kabul edildiğini göstermektedir.

Burada çok önemli bir nokta da, Anayasanın 130. maddesinin birinci fıkrasının sonunda yer alan ". . . kanunla kurulur. . ." emrini içeren tabirle kastedilen anlamdır.

Bir an için Anayasanın 130. maddesindeki ". . . devlet tarafından. . ." terimini yok sayarak, vakıfların da üniversite kurabileceklerini kabul edelim, Vakıfların

üniversite kurması kanunda olacaktır. "Kanunla kurulur" ifadesinin anlamı ve kastettiği kanun "KURULUŞ KANUNU"dur; "AD KOYMA KANUNU" değildir.

Kuruluş kanunu, Anayasa'nın genel kural ve ilkeleriyle , 130. maddesinin koyduğu esaslar çerçevesinde, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanuna uyumlu olarak, üniversitenin kuruluş ve işleyişini, organlarını, denetimini, bağlı fakülte ve enstitülerini ve benzerlerini ve bunların organlarını, öğretim elemanlarını, görevlerini, öğretim ilkelerini ve öğrenci işlerini, mali hükümlerini ve benzer tüm konuları içeren bir kanun olmalıdır.

Nitekim, Yüce Mahkemenizin 30.5.1990 gün ve E: 1990/2, K: 1990/10 sayılı kararında ayrıntılı gerekçelerle Anayasanın kastettiği yasanın ad koyma yasası değil, kuruluş yasası olduğunu belirtmiş ve şu cümle ile de daha belirgin kılmıştır :

"Anayasanın 130. maddesinin bir bütün olarak değerlendirilmesi, üniversite kavramı ve kurumunun tüm özellikleriyle gözetilmesini "üniversite" adını taşıyacak kuruluşun yasa ile oluşturulması zorunluluğunu açık biçimde göstermektedir."

B) Devlet ve Üniversite :

Anayasanın 130. maddesi "Üniversite"yi diğer yükseköğretim kurumlarından ayırık tutmuştur. 130. madde de üniversite ile ilgili ilkeler öngörülmuş ve ona bir takım özellikler yüklemiştir. Bu özellikler 130. maddenin 1. fıkrasında şöyle sıralanmıştır :

- Kamu tüzelkişiliğine sahip olacak,
- Bilimsel özerkliğe sahip olacak,
- Devlet tarafından kurulacak,
- Kanunla kurulacak.

Bu buyurucu kural ve özelliklere uygun olmadan kurulan yükseköğretim kurumuna "üniversite" denilemez; kurulmuş yükseköğretim kurumuna da "üniversite" adı verilemez.

Anayasanın, üniversitenin kuruluşu ve işleyişi ile ilgili bu buyurucu kurallarının getirilmesindeki temel amacın, Yüce Mahkemenizin 30.5.1991 gün ve E: 1990/2, K: 1990/10 sayılı kararında aynen aktararak şu olduğu vurgulanmaktadır.

"Anayasanın 130. maddesi, üniversite çalışmalarını eğitim ve öğretimin her türlü dış etkiden uzak, bilimin gerektirdiği yansız ve baskısız bir ortam içinde yapılmasını sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Anayasada üniversiteler konusunda Yasama Organını bağlayan ilkeler ve hükümler 130. maddede özel olarak belirtilmiştir. Bu ilkelere dayanarak kurulan ve devlet yapısı ile bilim kuruluşları içinde yer alan üniversiteye, devletin herhangi bir yönetim kademesinin, bu kurullarla bağdaşmayacak müdahaleler yapmasına ve böyle bir karışmaya olanak verecek yasal düzenlemelerde bulunulmasına yer yoktur."

Keza aynı kararda, ". . . özel kişilerin ve yasadan başka bir işlemle devletin üniversite kurmasının" yasak olduğu da kabul edilmiştir.

Bu amaçla ve Anayasanın 130. maddesindeki ". . . DEVLET TARAFINDAN. . ." ifadesi birlikte değerlendirildiğinde, vakıfların kuracakları veya kurmuş oldukları yükseköğretim kurumlarına, "üniversite" adını vermek ve "üniversite" kabul etmek mümkün değildir.

Üniversite, milletin ve ülkenin ihtiyacına uygun insan yetiştirmekle görevlidir. Bu insan, çağdaş eğitim-öğretim esaslarına göre yetiştirilecektir.

Doğal olarak, Devletten başka gerçek ve tüzel kişilerin kuracakları üniversite de çağdaş eğitim-öğretim esaslarına uyulacak mıdır? Bir diğer deyişle, kişilikli insan yetiştirilecek midir? Bilimsel araştırma yapılacak mıdır? Bunun düzeyi ne olacaktır? gibi sorular akla gelecek; bilimsel özerklik işleyecek midir? Atatürkçü devrim ve ilkelere ters düşen düşüncelerin ekilip, yetiştirileceği uygulamalar içine düşülecek midir? kuşkuları ön plana çıkacaktır.

Anayasakoyucu, sayılan ve benzeri sorulara olumlu yanıt verme olasılığını görmediğinden, kuşkuları ortadan kaldırmak ve ülkemizde önceki yıllardaki gelişme ve örnekleri de gözönüne alarak birçok tehlike ve sakıncaları önlemek için üniversite kurma tekelini devlete tanımıştır.

Bu nedenle de, Anayasanın 130. maddesinin birinci fıkrasında hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde, üniversitelerin DEVLET TARAFINDAN kurulacağı buyurulmuştur.

Buna karşın, iptali istenen maddede vakıfların kurduğu yükseköğretim kurumlarına üniversite adının verilebileceğinin öngörülmesi doğru değildir ve açıkça Anayasaya aykırılık taşımaktadır.

C) Kamu Tüzelkişiliği ve Üniversite :

Anayasanın 130. maddesi, üniversitelerin "kamu tüzelkişisi" olacağını kural altına almıştır.

Üniversiteler, kamu tüzelkişisi olacağına göre, bunun kanunla Devlet tarafından kurulacağı da bunun doğal sonucudur.

Daha çarpıcı şekilde vurgulamak için "kamu tüzelkişiliği"nin nitelik ve özelliklerinden söz etmek gerekir.

a) Kamu tüzelkişilerin yönetsel karar almak, resen hareket etmek gibi kamu hukuku yetki ve ayrıcalıklarına sahiptirler.

b) Kamu tüzelkişilerinde çalışanlar, özel hukuk tüzelkişilerinin çalışanlarından farklı durum ve statüde olurlar.

c) Kamu tüzelkişilerinin malları özel bir korumaya ve ayrı bir hukuksal rejime tabidir.

d) Kamu tüzelkişileri, bir kısım işleri kendine özgü hukuk kurallarının tanıdığı yetkilerle yürütebilirler. (kamulaştırma gibi. . .)

e) Kamu tüzelkişilerinin, bir kısım uyuşmazlıkları idari yargıya tabidir.

f) Kamu tüzelkişilerinin kuruluşu, feshi ve ilgalar, kendi iradelerine tabi değildir. Özel hukuk tüzelkişileri, ilgililerinin iradelerinden doğduğu ve yine ilgililerinin iradeleri ile ortadan kalktığı (sona erdiği) halde, kamu tüzelkişileri yasadın veya yasalardan kaynaklanan idari tasarruflardan doğarlar ve aynı yöntemle sona ererler. Kendi kendilerine fesh ve ilga yetkisine sahip değildirler. Organları da bu yetkilere sahip değildirler.

g) Faaliyet konuları ve statülerini, kendi iradeleri ile subjektif bir hukuki tasarrufla değiştiremezler. Bu statü kendilerinin dışında kalan üstün bir iradenin, objektif hukukun ürünüdür ve ancak yetkili makam tarafından aynı türden bir tasarrufla değiştirilebilir.

h) Kamu tüzelkişilerinin Devletle ilişkileri dar ve sıkıdır. Üzerlerinde idari vesayet vardır. Özel hukuk tüzelkişileri üzerinde Devletin bir takım denetim yetkilerine sahip olmasıyla, kamu tüzelkişileri üzerindeki vesayet hakkı içerik itibarı ile farklıdır.

1) Kamu tüzelkişilerinin bütçeleri üzerinde Sayıştay veya bir takım Devlet teşkilat ve organlarının denetim yetkisi vardır (Ord. Prof. Dr. Sıddık Sami ONAR, İdare Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul-1952, Sh: 747 ve devamı).

Hukuken, kamu tüzelkişisi olmanın unsur ve özellikleri böyle sıralandığına göre; bir özel hukuk tüzelkişisi olan Vakıfların iradelerinin (çoğu kez bir kişinin - vakfedenin-iradesinin) kamu tüzelkişisi yaratma yetkisine, bu iptali istenen yasa maddesi ile kavuşturulması izah edilemez. Özel hukuk tüzelkişisi, Devletin yerine geçecek ve bir kamu tüzelkişisi kuracaktır. Bunların, Anayasa'nın ruhu ve hukukla bağdaşır bir yönünü saptamak, buna gerekçe bulmak mümkün değildir. Özel kişi veya tüzelkişi iradesi-kanunla olması durumu değiştirmez-kamu tüzelkişiliğine varlık verecektir. Bu Anayasa'nın ve hukukun temel kural ve ilkelerine ve Anayasa'nın 123. maddesine aykırıdır.

Genel hukuk sistemimizle de vakıfların kamu tüzelkişiliği kurmaları çatışmaktadır. Medeni Kanundaki düzenlemeler uygulandığı takdirde kargaşa ve çelişkiler, içinden çıkılmaz bir durum alacaktır. Bu tür üniversitelerin hangi kurallara tabi olacağı, bu alandaki olumsuzluklara yenilerini katacağı,

3708 sayılı Yasa'nın 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Ek 2. maddesinin ikinci fıkrasında değişiklik yapan 4. maddesi, Anayasanın 123. ve 130. maddelerine aykırı olduğundan iptali gerekir.

IV- 3708 sayılı 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununa Ek Madde 18'i Ekleyen 7 nci Maddesi Anayasanın 10., 42., 161 inci Maddelerine Aykırıdır.

Ek Madde 18 iki fıkradan oluşmaktadır. Birinci fıkrada, vakıflar tarafından kurulmuş yükseköğretim kurumlarına, Hazine ve kamu tüzelkişilerine ait arazi ve tesisler, Bakanlar Kurulu kararınca tahsis edilecektir. İkinci fıkra ile de, yine aynı kurumlara, kendi bütçesinde öngörülen miktarın % 45'ine kadar Devlet Bütçesinden yardım yapılması öngörülmüştür.

Bu düzenlemeler, devletin ayni ve nakti olanaklarının, vakıf üniversitelerine aktarılmasıdır.

Anayasa ve yasa kuralları anlamlandırılırken ülke gerçekleri gözardı edilmemesi gereken bir olgudur. Olaya bu açıdan da bakmak zorunludur.

Devlet üniversitelerine, yeterince kaynak ayrılmamasından ötürü, çağdaş düzeyde eğitim ve öğretim yapılamadığı bir gerçektir. Bunların parasal gereksinimleri

karşılanamazken ve bundan kaynaklanan sorunları çözümlenmemiş iken, Devlet kaynaklarının vakıf üniversitelerine aktarılması doğru değildir.

Vakıf üniversitelerinin olanaklarının fazlalığı öğretim üyelerinin Devlet üniversitelerinden kaçması sonucunu doğurmuştur; bu kayma bundan sonra da yoğun şekilde hızlanacaktır. Zaten, bugün üniversitelerin yeterli, etkin olarak işlevini yerine getirememesinin en büyük nedeni budur.

Böylece, Devlet üniversitesi yerine vakıf üniversitelerine kaynak aktarımı eşitsizlik yaratacaktır.

Bugün, vakıf yüksekokulları, Devlet üniversitesi ve yüksek okullarındaki seçkin öğretim elemanlarına yüksek olanaklar sağlayarak bünyelerine almışlar, paralı oldukları için de varlıklı ailelerin çocuklarına daha fazla olanaklı eğitim ve öğretim sunma vaadiyle, sonuçta eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldırmışlardır.

Öte yandan, Anayasanın 161. maddesi kamu tüzelkişilerinin harcamalarının yıllık bütçe ile yapılacağını kural altına almıştır. Bütçe teorisi, tahsis ilkesine göre, kamu hizmetine ayrılacak harcamanın hem nitelik, hem de nicelik olarak belirlenmesini zorunlu kılar. Bir kamu hizmetine ne miktarda harcama yapılacağı Yasama Organı tarafından belirlenir.

Buna karşın, ek madde 18 ile vakıf üniversitelerine yardımın miktarı belirsizdir. Yasa ile getirilen orana göre, miktarın saptanmasında vakıf üniversitesinin kendi bütçesinde öngördüğü miktar esas alınacaktır. Diğer bir deyişle, gelirin ne olduğu, harcamanın nereye ve ne miktar yapılacağı belirsiz ve Yasa oranının denetimi dışında olacaktır.

Yeni düzenleme ile vakıf üniversitelerine sağlanacak olanaklar sonucu; devlet, kendi üniversitelerine, kendi imkanları ile rakip üniversiteler yaratacak ve onlarla rekabet edecek gücü de kalmayacaktır. Bu durumda; devlet üniversiteleri mezunlarının iş bulma olanakları da aynı oranda düşecektir.

Bu nedenler, 2547 sayılı Yasaya 3708 sayılı Yasa ile eklenen Ek Madde 18, Anayasanın 10., 42. ve 161. maddelerine aykırıdır; iptali gerekir.

V- 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununa 3708 Sayılı Yasayla Eklenen Ek Madde 19, Anayasanın 6., 10., 104., 130., 131. ve 161. Maddelerine Aykırıdır.

Bu ek madde, bir kısım üniversitelere farklı yönetim organları ve atama şekil-

leri; öğretim üyeleri için farklı özlük hakları; öğrenciler için değişik yükümlülükler; ayrıcalıklı mali ve muhasebe sistemi; ayrıcalıklı mali yönetim ve gelir kaynakları getiren "ÖZEL STATÜ" verilebileceğini öngörmektedir.

Anayasanın 130., 131. ve 132. maddeleri yükseköğretim kurum ve kuruluşlarını düzenlemektedir. Anayasakoyucu, Anayasanın 130. maddesi ile üniversiteleri bir Anayasa kuruluşu olarak kabul etmiş ve bu maddenin 1. fıkrasında, üniversitelerle ilgili başlıca kuralları belirtmiş, üniversitelerin, "kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip" olmaları ve "Devlet tarafından yasa ile kurulmaları" öngörülmüştür.

Anayasanın 130. maddesi diğer fıkralarında getirdiği esaslarla da üniversitelerin kuruluş ve işleyişlerini; bilimsel özerkliği; üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanlarının Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca herne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmayacağı; bütçeleri; devletin gözetim ve denetim hakkı; öğretim ilkeleri gibi hususlarda uyulması zorunlu koşulları belirlemiştir.

Yasakoyucu takdir hakkını, Anayasanın 130. maddesi ile getirdiği temel ilkeler çerçevesinde kullanmak zorundadır. Bu ilkelerle bir "bütünlük" bulunduğu tartışmasızdır. Diğer bir deyişle, yasakoyucu belirlenen ilkelerle bağdaşmayan üniversite statüsü yaratamaz.

Ancak, Ek Madde 19, bu bütünlüğü ve birliği bozucu, Anayasa ile getirilen ilkeleri ortadan kaldıracı özel statü adı altında özel üniversite sayılabilecek bir kurum getirmektedir.

Özel statü tanınan üniversitelerin tepesinde tamamı Cumhurbaşkanınca atanan "üst Yönetim Kurulu" bulunmakta ve bunlar "Toplumda temayüz etmiş kişiler" arasından seçilmektedir.

Bu özel statü, 2547 sayılı Yasayla kaldırılmış olan "Mütevelli Heyeti"ni yeniden getirmektedir. Mütevelli heyetinin ülkemiz gerçekleri ve koşulları ile bağdaşmadığı ve bu nedenle kaldırıldığı ortada iken, yeniden bu sistemin getirilmesi doğru değildir.

"Temayüz etmiş" teriminin boyutları belirli değildir. Kimlerin üst kurullarda yer alacağı belirsizdir. Bu belirsizlik sonucu, bir kısım güçlerin bu kurulları ele geçirme çabası içine gireceği ve ele geçireceği kuşkusuzdur. Böyle bir olgunun gerçekleşme olasılığı Ülkemizdeki görüntü ve uygulamalardan da anlaşılacağı gibi yüksek-

tir. İşte o zaman özel statülü üniversiteler, yasal amaç unutulmuş ve terk edilerek, özel amaçlara hizmet edecek insanı yetiştiren tezgah durumuna girecektir. Kişilere siyasal ve parasal etkinlikleri ölçü alınarak diploma, doktora ünvanları veren, belli fikirleri etkili kılan, evrensel-çağdaş niteliklerin terk edildiği üniversiteler her tarafı kaplayacaktır. Madde de getirilen maddi düzenlemelerde, sadece zenginlere ve toplumun belli tabakalarına hizmet vermeyi amaçlamış, ayrıcalıklı bir üniversite yaratmaktadır.

Ülkemizin sosyal gerçekleri de gözönüne alındığında madde de kurallaştırıldığı gibi "özel statü"lü üniversite Anayasa'nın 10., 130. ve 131. maddelerindeki ilkelere aykırıdır.

Üst Yönetim Kurulu üyelerinin tümünün atanması Cumhurbaşkanına bırakılmıştır. Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri Anayasa'nın 104. maddesinde ayrıntılı olarak sayılmıştır. Üniversite ve yükseköğretim kurumları ile ilgili yetkileri Anayasa'nın 104. maddesinin (b) bendinin son iki fıkrasında "yükseköğretim kurulu üyelerini seçmek", "üniversite Rektörlerini seçmek", olarak sınırlı şekilde belirtilmiştir. Demek ki, Cumhurbaşkanının üniversitelerle ilgili yetkileri bunlardır; başka bir görev ve yetkisi yoktur. Anayasa'nın 104. maddesinin son fıkrasında yer alan, ayrıca Anayasa ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır kuralı içinde de "Üst Yönetim Kurulu"nu atama yetkisini sokmak mümkün değildir. Çünkü üniversiteye yönelik Cumhurbaşkanı yetkileri sınırlı şekilde sayılmış; Anayasa'nın 130. maddesinde de açık kapı bırakılmamıştır.

Özetle, Üst Yönetim Kurulunun varlığı Anayasaya aykırı olduğu gibi, bu kurulun Cumhurbaşkanınca atanması da Anayasayla bağdaşmamaktadır.

"Özel Statü" bir kamu tüzelkişisi olan üniversiteyi Anayasa'nın 161. maddesi kapsamından da ayırmaktadır. Yasama Organının denetiminden uzak "işletme hesabı" adını taşıyan bir bütçe ile yönetilecektir. Bu işletme hesabı, getirilen düzenlemelerle her türlü Devlet denetiminin dışında bırakılmıştır.

Bu mali düzende, Devletin, özel statüye sahip üniversite öğrencisi için yapacağı katkı ile diğer üniversite öğrencisi için yapacağı katkı farklı olacaktır ve bu da olanak ve fırsatlardan yararlanmada eşitsizlik ortaya çıkaracaktır.

Açıklanan nedenlerle; 2547 sayılı Yasaya 3708 sayılı Yasayla eklenen ek Madde 19, Anayasa'nın 6., 10., 104., 130. ve 161. maddelerine aykırı olduğundan iptali gerekir.

VI- 2547 Sayılı Yasayla Eklenen Ek Madde 20, Anayasanın 2., 10., 88., 89., 123. ve 130. Maddelerine Aykırıdır.

EK MADDE 20.- İki bentten oluşmaktadır. (a) bendi Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü Vakfı, Hacettepe Tıp Merkezi Vakıf ve Hacettepe Üniversitesi Vakfı tarafından müştereken kurulmuş yükseköğretim kurumuna kamu tüzelkişiliğine sahip olmak üzere "Bilkent Üniversitesi" adının verildiğini; (b) bendi de Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mütevellisi bulunduğu (Bezm-i Alem Valide Sultan Mazbut Vakfı) tarafından kurulan yükseköğretim kurumuna "Bezm-i Alem Üniversitesi" adının verildiğini; Bezm-i Alem Valide Sultan Mazbut Vakfı'nın eğitim ve sağlık hizmetleri ile ilgili akarat ve hayratının bütün hakları ve vecibeleri ile bu üniversiteye tahsis olunduğunu; üniversitenin kuruluş organları ile ve görevlileri ile birlikte faaliyetlerine aynen devam edeceğini hüküm altına alınmıştır.

Maddenin tümüyle ilgili Anayasaya aykırılık iddiasını üç temel nedene dayandırmak mümkündür.

Şöyle ki :

a) Vakıfların da kanunla üniversite kurabileceği kabul edildiğinde, öncelikle buna olanak tanıyan bir yasanın varlığı gerekir. Yani, vakıfların üniversite kurabileceklerine dair bir kanun olacak ve bu dayanak alınarak bir vakfa üniversite kurması için yeni bir kanun çıkarılacaktır. Demek ki, öncelikle vakıfların üniversite kurmasına olanak tanıyan bir tasarının Anayasanın öngördüğü yasalama aşamalarından geçmesi ve T.C. Resmi Gazete'sinde yayınlanıp yürürlüğe girmesi; bu yasa yürürlüğe girdikten sonra belli bir vakfa üniversite kurmasını sağlayacak tasarı ya da teklif ele alınarak Yasama Organında incelenip, irdelenip kabul edilmesi, Cumhurbaşkanınca imzalandıktan sonra Resmi Gazete'de yayımlanması (yürürlüğe girmesi) gerekir.

2547 sayılı Yasa 3708 sayılı Yasadan önce, vakıfların üniversite kurmasını öngörmüyordu. 3708 sayılı Yasa'nın 4. maddesi ile 2547 sayılı Yasa'nın Ek 2. maddesinin ikinci fıkrası değiştirilerek bu olanak tanındı. Öyle ise, 3708 sayılı Yasa Tasarısı kabul edildikten sonra, Cumhurbaşkanınca imzalanacak, Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girecek (kanunun yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmış ise) ve ondan sonra, iki ayrı yasa ile Bilkent Üniversitesi ile Bezm-i Alem Üniversitesi kurulacaktır.

Oysa, 3708 sayılı Yasayla getirilen Ek madde 20 ile iki üniversite de kurulu-

yordu. Yani Anayasanın 88. ve 89. maddelerinin öngördüğü şekilde yürürlüğe girmiş, vakıflara üniversite kurma hakkı tanıyan bir yasa yok iken, Bilkent ve Bezm-i Alem üniversiteleri kurulmuş oldu. Bu durumda, bu iki üniversitenin kuruluşunu yasal saymak mümkün değildir.

Giriş bölümünde belirttiğimiz gibi, Anayasanın emredici kuralları hiç gözönüne alınmadan "ben yaptım oldu" mantığı burada da işletilmiş oldu.

Açıklandığı gibi yasal dayanağı olmadan iki üniversitenin kurulmasını sağlayan Ek Madde 20, Anayasanın 88., 89. ve 123. maddelerine aykırı olduğundan iptali gerekir.

b) Yukarıda 2547 sayılı Yasanın Ek 2. maddesinin ikinci fıkrasını değiştiren 3708 sayılı Yasanın 4. maddesinin iptaline ilişkin üçüncü bölümün (A) bendinde açıklandığı gibi, vakıfların üniversite kurma hakları olsa dahi , bu bir kanunla oluşturulacaktır; yoksa (AD VERİLEREK) kanunla kurulmuştur denilemez ve kabul edilemez. İptali istenen Ek Madde 20, vakıfların üniversite kurmalarını içeren bir kural ve yasa değil, onlara ad veren bir kuraldır. Anılan bölüm ve bentteki gerekçeler Ek Madde 20'nin iptali için de geçerlidir ve Anayasanın 130. maddesine aykırılık taşıdığından iptali gerekir.

c) Hukuk devleti, yürütme yetkisi ve görevinin de Anayasa ve yasalara uygun olarak ve onlarca verilmiş bir yetkiye göre kullanılmasını ve yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun gereği olarak, Anayasa ve yasalarla tanınmamış olan bir yetkiyi kimse kullanmaz. Her işlemin temelinde onun dayanağı olan bir yasal düzenlemenin varlığı şarttır.

Ancak, Ek Madde 20'nin (a) bendi ile "Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü Vakfı, Hacettepe Tıp Merkezi Vakfı ve Hacettepe Üniversitesi Vakfı tarafından müştereken kurulmuş olan yükseköğretim kurumuna kamu tüzelkişiliğine sahip olmak üzere "Bilkent Üniversitesi" adı verilmiştir." hükmü getirilmiştir. Buna göre Bilkent Üniversitesi 3708 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 9 Nisan 1991 tarihinde kurulmuş ve hukukilik kazanmış olmaktadır. Ancak, Bilkent Üniversitesi (Yükseköğretim kurumu değil) altı yıl önce "üniversite" adıyla kurulmuş; iki yıldan beri "üniversite" adıyla mezun ve diploma vermiş; "üniversite" adıyla Yükseköğretim Kurulu'nda, Üniversitelerarası Kurul'da temsil edilmiştir.

Yürütmenin hukuk ve yasa tanımazlığının en çarpıcı bir örneği ile karşı karşı-

ya bulunmaktadır. İşte, Ek Madde 20, bu hukuk dışı tutuma ve yasa tanımazlığa hukukilik kazandırma çabasının bir ürünüdür.

Bezm-i Alem Üniversitesinin bugüne geliş aşamaları da ilginçtir. Bezm-i Alem Gureba Hastanesi Vakfı ile Bezm-i Alem Gureba Hastanesi Kliniklerine Yardım Vakfı Meclisleri 23.6.1987 tarihinde almış oldukları kararlar "Bezm-i Alem Üniversitesi"nin kurulmasını kararlaştırmışlardır. Bu karar üzerine Vakıflar Genel Müdürlüğü 17.9.1987 günlü yazılarıyla Yükseköğretim Kurulu'na başvurmuş; Yükseköğretim Kurulu 6.11.1987 günlü kararı ile Üniversitenin kurulmasını uygun görmüş ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca da 13.11.1987'de karar onaylanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği 4 Ocak 1989, Devlet Denetleme Kurulu Başkanlığı 3 Mart 1989 günlü yazılarıyla adı geçen vakfın üniversite kurmasına hukukien olanak bulunmadığını belirterek, Yükseköğretim Kurulundan eski kararlarını yeniden gözden geçirmelerini istemiştir.

Yükseköğretim Yürütme Kurulu 7.3.1989 gün ve 89.11.403 sayılı kararı ile daha önceden verilmiş olan Bezm-i Alem Üniversitesi'nin kurulmasına ilişkin kararı ortadan kaldırarak, bu üniversitenin hem hukuki hem de fiili nedenlerle kurulmasına olanak bulunmadığını karar altına almıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yükseköğretim Kurulunun adı geçen Üniversitenin kurulamayacağına dair kararının iptali için Danıştay'a dava açmış ve tespit edebildiğimiz kadarı ile derdest olan bu dava Danıştay 8. Dairesinin 1989/501 esasında kayıtlıdır.

Yükseköğretim Yürütme Kurulu ekte sunduğumuz son kararında özetle şu gerekçelere yer vermiştir. Birincisi, Bezm-i Alem Yükseköğretim Kurulunun kurucu vakıfları olan mazbut Bezm-i Alem Gureba Hastanesi vakfı'nın vakfiye'lerinde "Yükseköğretim kurumu kurma iradesinin bulunmaması ve bu tür bir amacın benimsenmemesidir. Bu vakıfların durumları, mali ve aynı olanakları böyle bir eğitim ve öğretim işlevini yerine getirmede yetersiz durumda olduğu da ikinci bir gerekçedir. Ayrıca, Vakfın meclisi kararında, Bezm-i Alem Yükseköğretim Kurulu'nun eğitim ve öğretim fonksiyonunu yerine getiremeyeceğinin anlaşılması halinde bu Kurumun eğitim ve öğretim faaliyetlerini Marmara Üniversitesi 'ne devredileceği kararlaştırılmış olmasına karşın Marmara Üniversitesi'nin bunu kabul etmediğini bir karar ve yazı ile bildirilmesi de gerekçe olarak kabul edilmiştir.

Bu aşama ve olaylar zinciri toplumun çağdaşlaşmasına ve bilgi çağına ulaşmasına temel dayanak alınacak üniversite kavramı ile bağdaşmayan girişimlerin Anayasa'nın temel ilkelerine ne oranda uygun görüleceği yüksek takdirlerinize bırakılmıştır.

Bu derece hukuk dışı uygulamaları bünyesinde taşıyan fiili duruma yasallık kazandıran düzenlemenin "hukuk devleti" kavramı ile bağdaşmayacağı da tartışmasızdır.

Siyasal amaç taşıyan, belli bir grubun veya kişinin veya bunların düşüncelerinin etkinliğini sağlamaya yönelik kurumların oluşturulmasında "Üniversite"nin de araç olarak seçilmesi ilginçtir.

Bu koşullar ve olgu, bilimin emrinde gerçeği arama çabasına dolayısıyla bilimsel özerkliğe ulaşmayı engellemektedir. Vakıf yönetimlerinin etkisi altındaki bir üniversite ile bilgi çağına ulaşmak, aklın yolunda yürüyecek bir nesil yaratmak, geçmişteki deneyimlerle belirlendiği gibi mümkün görülmemektedir.

2547 sayılı Yasaya 3708 sayılı Yasa ile eklenen Ek Madde 20, Anayasanın 2. maddesindeki "hukuk devleti" ve eğitimde fırsat eşitliği ortadan kaldırıldığından 10. maddesindeki "eşitlik" ilkelerine; Anayasanın bir tasarı ve teklifin yasalaşması esaslarını belirleyen 88. ve 89. maddelerine ve dolayısıyla idarenin kanunla düzenleneceğine ve kamu tüzelkişiliğinin kanunla kurulacağına dair 123. maddesine; Anayasa'nın 130. maddesine aykırıdır ve iptali gerekir.

Sonuç Olarak İstem : Yukarıdan beri açıklanan neden ve gerekçelerle; 9 Nisan 1991 gün ve 20840 sayılı T.C. Resmi Gazete'de yayımlanan 3708 sayılı "2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bu Kanuna 4 Ek Madde Eklenmesi ve Bir Ek Maddesinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun"un :

A- 3708 sayılı Yasanın 1. maddesiyle 2547 sayılı Yasanın 3. maddesinin (c) bendini değiştiren fıkranın Anayasanın 130. maddesine;

B- 3708 sayılı Yasanın 2. maddesi ile 2547 sayılı Yasanın (f) bendinde yapılan değişiklik, Anayasanın 130. maddesine;

C- 3708 sayılı Yasanın 4. maddesi ile 2547 sayılı Yasanın Ek Madde 2. maddesinin, Anayasanın 123. ve 130. maddelerine;

D- 3708 sayılı Yasanın 7. maddesi ile 2547 sayılı Yasaya eklenen Ek Madde

18'in Anayasanın 10., 42. ve 161. maddelerine;

E- 3708 sayılı Yasanın 7. maddesi ile 2547 sayılı Yasaya eklenen Ek Madde 19'un, Anayasanın 6., 10., 104., 130., 131. ve 161. maddelerine;

F- 3708 sayılı Yasanın 7. maddesi ile 2547 sayılı Yasaya eklenen Ek Madde 20'nin, Anayasanın 2., 10., 88., 89., 123. ve 130. maddelerine;

Aykırı olduğundan IPTALLERİNE karar verilmesini Anamuhalefet Partisi (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) TBMM Grubu ve Grup Başkanı olarak arz ve talep ederim."

II- YASA METİNLERİ:

A. 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasa'nın İptali İstenen Maddeleri Şunlardır :

1. "MADDE 1.- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 3 üncü maddesinin (c) fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

c) Yükseköğretim Kurumları : Üniverseteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezleridir.

Yüksek teknoloji enstitüsü, özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim-öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık yapan, kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip bir yükseköğretim kurumudur."

2. "MADDE 2.- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 5 inci maddesinin (f) fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

f) Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların içindeki fakülte, enstitü ve yüksekokullar, kalkınma plan ve programlarının ilke ve hedefleri doğrultusunda ve yükseköğretim planlanması çerçevesinde Yükseköğretim Kurulunun görüşü veya önerisi üzerine kanunla kurulur."

3. "MADDE 4.- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Ek 2 nci maddesinin 2 nci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarına, en az iki fakülteden oluşması, Fen ve Edebiyat alanlarıyla ilgili eğitim programlarının bulunması ve eğitim-

öğretim ve araştırma düzeyinin en az o ilde, o ilde yoksa en yakın ildeki Devlet üniversitesindeki eğitim-öğretim ve araştırma düzeyinde olduğunun tespiti halinde, kanunla üniversite adı verilebilir. Vakıflarca kurulmuş bir yükseköğretim kurumunun yukarıda sayılan niteliklere sahip olup olmadığını belirten esaslar Milli Eğitim Bakanlığının ve Devlet Planlama Teşkilatının uygun görüşü alınarak, Yükseköğretim Kurulunca çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir."

4. "MADDE 7.- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa aşağıdaki dört ek madde eklenmiştir.

"EK MADDE 18.- Vakıflar tarafından kurulmuş yükseköğretim kurumlarına eğitim-öğretim ve araştırma tesisleri, öğretim üyesi lojmanları, öğrenci yurtları, sosyal ve kültürel tesisler kurmak üzere, Bakanlar Kurulu kararıyla, Hazine veya muvafakları alınmak suretiyle, kamu tüzelkişilerine ait arazi ve tesisler tahsis edilebilir. Bu şekilde tahsis edilen arazi ve tesisler, başka gerçek ve tüzelkişilere devredilemez.

Vakıflarca kurulmuş yükseköğretim kurumlarından eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini en az iki eğitim-öğretim yılı sürdürmüş olanlara, talepleri halinde, o yükseköğretim kurumunun eğitim-öğretim, araştırma, kütüphane ve yatırım masrafları ile diğer cari harcama kalemleri için Yükseköğretim Kurulunun teklifi üzerine Milli Eğitim Bakanlığının görüş ve önerisi ile Bakanlar Kurulunca tespit edilecek esaslara göre kendi bütçesinde öngörülen miktarın % 45'ini geçmemek kaydıyla her yıl Devlet yardımı yapılır. Bakanlar Kurulunca esaslar tespit edilirken yardımın yapılacağı yükseköğretim kurumunun araştırma çalışmalarının düzeyleri dikkate alınır. Devlet yardımı, ilgili yükseköğretim kurumunun müracaatı üzerine Milli Eğitim Bakanlığının görüş ve önerisi ile Bütçe Kanununun her yıl bu maksatla ayrılan ödenekten iki eşit taksit halinde Maliye ve Gümrük Bakanlığınca yapılır.

Yardım alan yükseköğretim kurumu her yıl Nisan ayı sonuna kadar bir önceki yılın gelir ve giderlerini Maliye ve Gümrük ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile yükseköğretim Kuruluna göndermek zorundadır."

"EK MADDE 19.- a) Yükseköğretim Kurulunun olumlu görüşü alınmak suretiyle, Milli Eğitim Bakanlığının önerisi üzerine uygun görülen üniversitelere Bakanlar Kurulu kararıyla özel statü verebilir. Özel statü verilen bir üniversite, dokuz kişilik bir üst Yönetim Kurulu tarafından yönetilir. Üst Yönetim Kurulunun rektör dışında sekiz üyesinden ikisi Milli Eğitim Bakanlığı, ikisi Yükseköğretim Kurulunca gösterilecek 3 misli aday arasından Cumhurbaşkanınca atanır. Cumhurbaşkanı

gerektiğinde yeni adayların tespitini isteyebilir. Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmayanların yerine yeni adayların seçilmeleri iki hafta içinde yapılmadığı takdirde, Cumhurbaşkanıca doğrudan atama yapılır. Üyelerin geri kalan dördü ise Cumhurbaşkanıca doğrudan atanır. Üst Yönetim Kurulu üyeleri yaş haddi hariç Devlet memuru olma niteliğine sahip olan ve toplumda temayüz etmiş kişiler arasından seçilir. Bu üyelerin görev süresi altı yıl olup her üç yılda bir yarısı yenilenir. Süresi sona eren üyelerin yeniden seçilmesi mümkündür. Herhangi bir nedenle üyeliğin normal süreden önce sona ermesi halinde, eski üyenin kalan süresini tamamlamak üzere yenisi seçilir.

Rektör dışındaki üyeler fahri olarak görev yapar. Bunlara toplantılara katılmak için yaptıkları masraflar dışında herhangi bir ad altında üniversiteden ödeme yapılmaz.

Bu üniversitelerde rektör, üst Yönetim Kurulunun rektör dışındaki üyelerinin göstereceği dört aday arasından Cumhurbaşkanıca, dekanlar ise rektörün göstereceği üç aday arasından Yükseköğretim Yürütme Kurulunca atanırlar.

b) Özel statü verilen üniversitelerdeki öğretim elemanları ve diğer personel, didikleri takdirde, eski statülerinde görevlerine devam edebilecekleri gibi, üst Yönetim Kurulunca tespit edilen esas ve usullere göre sözleşmeli olarak da atanabilirler. Sözleşmeli olarak çalışanlardan isteyenlerin T.C. Emekli Sandığı ile ilişkileri devam eder.

c) Özel statü verilen üniversitelerin her birinde, o üniversitenin kendi özelliklerine ve kuruluş amacına uygun olarak gelişebilmesi, öğrencilerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanması ve üniversitenin her türlü faaliyetleri sonucu yarattığı kayaklarını etkili ve verimli bir biçimde kullanabilmesi amacı ile üst Yönetim Kuruluna bağlı bir işletme hesabı tesis edilir.

İşletme hesabının başlıca gelir kaynağı, öğrenci başına gerçek maliyete göre tespit edilen öğrenim ücretidir. Bu ücretin bir kısmı devlet, diğer kısmı öğrenciler tarafından karşılanır. Her eğitim-öğretim yılına ait öğrenci başına gerçek maliyetler, üst Yönetim Kurulunun teklifi, Devlet Planlama Teşkilatının uygun görüşü ile Maliye ve Gümrük ve Milli Eğitim Bakanlıkları tarafından birlikte belirlenir. Öğrenim ücretinin Devletçe karşılanacak kısmı ise, Bakanlar Kurulunca tespit edilir.

Öğrenci başına tespit edilen öğrenim ücretinin devletçe karşılanan kısmı için gerekli ödenekler ilgili üniversite katma bütçesinin transferler tertibine konur ve

buradan işletme hesabına aktarılır. Aktarma, öğrencilerin kayıt sırasında bütçe dairesi başkanlığından alacakları çeklerin öğrenciler tarafından işletme hesabına yatırılmasıyla gerçekleştirilir ve bunların toplamı her yıl iki eşit taksitte üniversiteye ödenir.

Öğrenim ücretinin öğrencilerce karşılanacak kısmı, kayıt sırasında öğrenciler tarafından işletme hesabına yatırılır. Bu kısmın öğrencilere ne ölçüde Devlet tarafından borç verileceği, ödeme usulleri ile bunları Devlete borçlanmak suretiyle ödemek isteyen öğrencilerin Devlete olan borçlarının ne şekilde ödeneceği, Maliye ve Gümrük Bakanlığının görüşü ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

İşletme hesabı, 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu ile 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa tabi değildir.

İşletme hesabının diğer gelir kaynaklarına, gider kalemlerine, harcama ve satın alma ile denetimine ilişkin usul ve esaslar, Yükseköğretim Kurulunun teklifi, Milli Eğitim Bakanlığının uygun görüşü ile Maliye ve Gümrük Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

d) Üst Yönetim Kurulu üyelerinin diğer görev ve yetkileri, Yükseköğretim Kurulunca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir."

"EK MADDE 20. - a) Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü Vakfı, Hacettepe Tıp Merkezi Vakfı ve Hacettepe Üniversitesi Vakfı tarafından müştereken kurulmuş olan yükseköğretim kurumuna kamu tüzelkişiliğine sahip olmak üzere "Bilkent Üniversitesi" adı verilmiştir.

b) Vakıflar Genel Müdürlüğünün mütevellisi bulunduğu (Bezm-i Alem Valide Sultan Mazbut Vakfı) tarafından kurulan Yükseköğretim Kurumuna (Bezm-i Alem Üniversitesi) adı verilmiştir.

Bu kanunun yürürlüğe girmesini takip eden üç ay içinde Bezm-i Alem Valide Sultan Mazbut Vakfının eğitimle ve sağlık hizmetleriyle ilgili akarat ve hayratı bütün hakları ve vebeleriyle bu Üniversitenin tüzelkişiliğine tahsis olunur ve Üniversite kurulmuş organlarıyla ve görevleriyle birlikte faaliyetine aynen devam eder."

B. DAYANILAN ANAYASA KURALLARI :

İptal İsteminde Dayanak Gösterilen Anayasa Maddeleri de Şunlardır :

1. "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve

adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir."

2. "MADDE 6.- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye, veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisini kullanamaz."

3. "MADDE 10. - Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

4. "MADDE 42. - Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları toplumu yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşla-

rına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ve yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır."

5. "MADDE 88.- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir."

6. "MADDE 89.- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasının uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır."

7. "MADDE 104.- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder;

Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır :

a) Yasama ile ilgili olanlar :

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırarak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,

Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğüünün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

b) Yürütme alanına ilişkin olanlar :

Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,

Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,

Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak,

Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,

Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,

Genelkurmay Başkanını atamak,

Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak,

Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek,

Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,

Kararnameleri imzalamak,

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,

Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak,

Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırmak,

Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar :

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek,

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasa ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır."

8. "MADDE 123.- İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur."

9. "MADDE 130.- Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetimi ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı mali kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir."

10. "MADDE 131. - Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığınca seçilen ve sayıları, nitelikleri ve seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere ön-

celik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelere kurulur.

Kurulun teşkilatı, görev, yetki sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir."

11. "MADDE 161.- Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Mali yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz."

III- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 29.5.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenen yasa kuralları ile dayanan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki belgeler okunup incelendikten, 2949 sayılı Yasa'nın 30. maddesinin birinci fıkrası uyarınca çağrılan Milli Eğitim Bakanı Köksal TOPTAN, M.E.B. Yükseköğretim Genel Müdürü Aydoğan ATAÜNAL, Yükseköğretim Kurulu Başkanı Prof. Dr. İhsan DOĞRAMACI ile Yükseköğretim Kurulu Başkanvekili Prof. Dr. Turgut AKINTÜRK'ün sözlü açıklamaları dinlendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Konunun belirgin biçimde incelenmesi için irdeleme, 3708 sayılı Yasa'nın iptali istenen maddeleriyle değiştirilen ve eklenen maddeler yönünden 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası üzerinden yapılacaktır.

A. 2547 Sayılı Yasa'nın 3. Maddesinin (c) Fıkrasının Anlam ve Kapsamı ile Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

2880 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle değiştirilen 2547 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin bu kez 3708 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle değişen (c) fıkrası, yükseköğretim kurumlarını yeniden belirleyerek ". . . yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler . . ." açıklığını getirmiştir. Böylece yükseköğretim kurumları arasına "yüksek teknoloji enstitüleri" alınmış, ayrıca fakültelerin hem üniversite hem de yüksek teknoloji enstitüleri bünyesinde bulunacağı belirtilmiştir. Fıkranın ikinci paragrafında da yüksek teknoloji enstitüsü tanımlanmıştır.

Davacı, (c) fıkrasının yeni biçimiyle üniversitelerle öbür yükseköğretim kurumları arasındaki ayrımı ortadan kaldırdığı, her üniversitenin bir yükseköğretim kurumu olmasına karşın her yükseköğretim kurumunun bir üniversite olmayacağı savıyla bu fıkrada geçen ". . . ve bunların bünyesinde yer alan . . ." sözcüklerinin Anayasa'nın 130. maddesine aykırı bulurak iptallerini istemiştir.

Anayasa'nın "Yükseköğretim kurumları" başlıklı 130. maddesinin birinci fıkrasında kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversitelerin devlet tarafından yasayla, ikinci fıkrasında ise yasada gösterilen usul ve esaslara göre vakıflar tarafından devletin gözetimine bağlı yükseköğretim kurumları kurulabileceği öngörülmüştür. "Üniversite" ve "yükseköğretim kurumları"na ilişkin bu belirleme dışında maddede yapı konusunda başka bir açıklık bulunmamaktadır. Maddenin dokuzuncu fıkrasında, üniversite ve yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve işleyişi birlikte düzenlenirken üniversiteler için özellikle gözetilecek hususlara değinilmiş, onuncu fıkrasında da hem vakıflar, hem devlet tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarından sözedilmiştir.

Üniversitelerin amacı ve işleviyle başlayan madde, üniversitelerin bir yüksek öğretim kurumu olmakla birlikte, her yükseköğretim kurumunun bir üniversite sayılamayacağını açıkça belirlemektedir. Yükseköğretim kurumu kavramı içinde nelerin yer alacağına ilişkin ayrıntılı bir koşul ve bir yapı tanımı maddede yer almamış, ortaöğretime dayalı, değişik düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma temel alınmıştır. Yasakoyucu, takdir hakkını Anayasa'nın ilgili kurallarına bağlı biçimde kullanarak gerekli düzenlemeleri yapmaya yetkili olduğundan, yükseköğretim kurumları kapsamına alacağı kuruluşları her zaman saptayabilir. İptali istenen fıkrayla yüksek öğretim kurumlarının yeniden sıralanması bir tanım değişikliği sayılsa da bunun

Anayasa'ya aykırı bir yanı yoktur. Üniversite ile yüksekokullar arasındaki ayrım da ortadan kaldırılmamıştır. Fıkıradaki "enstitüler"den sonra açıkça "yüksekokullar" gelmektedir. Fıkıradaki yenilik, "yüksek teknoloji enstitüleri" ile birlikte bunların bünyesinde üniversitelerde olduğu gibi fakültelerin yer verilmesidir. Sorun, yüksek teknoloji enstitülerinin Anayasa'nın 130. maddesine aykırılık oluşturup oluşturmadığında toplanmaktadır. İncelenen (c) fıkrasının ikinci paragrafındaki tanımıyla yüksek teknoloji enstitüleri, Anayasa'nın 130. maddesinin birinci fıkrasında üniversiteler için öngörülen amaç ve işlevine koşut amaç ve işlevle yükümlü kılınmıştır. Bu yükümlülüğü taşıyan bir kuruluşun yükseköğretim kurumu kapsamında sayılmasının Anayasa'yla bağdaşmayan bir yönü yoktur. Üniversitelerin bilimsel özerklik, araştırma, danışmanlık öğretim-egitim temeline dayanan işlevlerinin bir yükseköğretim kurumu tarafından benimsenmesi onun üniversite sayılmasına yeterli değildir. Böyle bir kabulü gerektirmediği gibi bu tür kuruluşların yükseköğretim kurumu sayılmasına da engel değildir. Yüksek teknoloji enstitülerinin yöneticilerine "Rektör" denilmesi bünyelerinde fakülte, enstitü, yüksekokul, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezlerinin yer alması, fakültelerinin başında "Dekan"ların bulunması üniversite saymayı gerektirmediği gibi yükseköğretim kurumu sayılmamayı da gerektirmez. "Rektör, Dekan, Fakülte" san ve adları, yalnız üniversitelere özgü üniversitelerle sınırlı olmayıp eğitim-öğretim yapan bilim kuruluşlarının hepsinde kullanılabilecek genel kavramlardır. Bu san ve adları kullanmakla üniversite yerine geçilmiş olunmaz. Üniversitenin bünyesinde yer alan birim ve bölümlerin, yüksek teknoloji enstitülerinin bünyesinde de yer almasını önleyen bir durumun Anayasa kuralı yoktur. Üniversitelerin niteliğini yalnız bilimsel yapıları, birim ve bölümleri değil, amaç ve işlevleri belirler. "Fakülte", üniversitenin üniversite gibi bir yükseköğretim kurumu olan yüksek teknoloji enstitüsünün de birimi olabilir. Bu yapı Anayasa'ya aykırılık oluşturmamaktadır. Önemli ve zorunlu olan, ad değil, öz"dür, amaç ve işlevdir. Eğitim-öğretim kurumlarına yüksek teknoloji enstitüsü gibi verilen adlar düzeyle, öze ilgili olmayıp yapının tanıtımıyla ilgilidir. Yüksek teknoloji enstitülerinin üniversite sayılması ayrı, üniversiteyle eşdüzey bir yükseköğretim kurumu sayılması ayrıdır. İki tür bilim kuruluşunun, yükseköğretim kurumu çatısı altına alınmasında Anayasa'ya aykırılığı düşün bir durum yoktur. Bilimsel örgütlenmenin bu türüne gelişmiş ülkelerde rastlanmaktadır. Bilim ve teknolojiye gelişmelerin gerekli kıldığı bilimsel kuruluşların üniversite düzeyinde çalışma yapması ve yükseköğretim kurumu sayılmasının Anayasa'ya aykırılığı söz konusu değildir. Davacı, yüksek teknoloji enstitülerinin değil, ". . . ve bunların bünyesinde yer alan. . ." sözcüklerinin iptalini istemiştir. Yüksek

teknoloji enstitülerinin bünyesinde fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuvar, meslek yüksekokulu ile uygulama ve araştırma merkezinin yer almasının Anayasa'nın 130. maddesine aykırı olduğu savı yerine görülmemiştir.

Açıklanan nedenlerle iptal isteminin REDDİ gerekir.

Güven DİNÇER, Mustafa ŞAHİN, Selçuk TÜZÜN ve Yalçın ACARGÜN bu yargıya katılmamışlardır.

B. 2547 Sayılı Yasa'nın 5. Maddesinin (f) Fıkrasının Anlam ve Kapsamı ile Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

2547 sayılı Yasa'nın 5. maddesinin (f) fıkrası 3708 sayılı Yasa'nın 2. maddesiyle değiştirilerek, 3. maddenin (c) fıkrasına uyum sağlayıp yüksek teknoloji enstitüleriyle bunların içindeki fakülte ve yüksekokulların da Yükseköğretim Kurulu'nun görüşü ya da önerisi üzerine yasayla kurulacağı açıklığı getirilmiştir. Davacı, 3. maddenin (c) fıkrası için olduğu gibi 5. maddenin (f) fıkrasında geçen ". . . ve bunların içindeki . . .", sözcüklerinin Anayasa'nın 130. maddesine aykırı olduğunu ileri sürerek iptallerini istemiştir.

Kararın (A) bölümünde belirtilen nedenlerle Anayasa'ya aykırı görülmeyen yüksek teknoloji enstitülerinin içinde Yasa'da sayılan birim ve bölümlerin bulunması da, aynı gerekçeyle, Anayasa'ya aykırı değildir.

İptal isteminin REDDİ gerekir.

Güven DİNÇER, Mustafa ŞAHİN, Selçuk TÜZÜN ve Yalçın ACARGÜN bu yargıya katılmamışlardır.

C. 2547 Sayılı Yasa'nın Ek 2 nci Maddesinin İkinci Fıkrasının Anlam ve Kapsamı ile Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

Bu fıkra, 17.8.1983 günlü, 2880 sayılı Yasa'nın 32. maddesiyle 2547 sayılı Yasa'ya eklenen "Ek 2. Madde"ye 23.11.1989 günlü, 3589 sayılı Yasa'nın 3. maddesiyle eklenmiştir. 3708 sayılı Yasa'nın 4. maddesiyle de şimdiki biçimde değiştirilmiştir.

Fıkroda, vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarına, fen ve edebiyat alanlarıyla ilgili, programları bulunan en az iki fakültesinin olması, eğitim-öğretim ve araştırma düzeyinin en az o ildeki, o ilde yoksa en yakın ildeki devlet üniversitesindeki eğitim-öğretim düzeyinde olduğunun saptanması durumunda yasayla üni-

versite adının verilebileceği, niteliklere ilişkin bu esasların, Millî Eğitim Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı'nın, uygun görüşü alınarak Yükseköğretim Kurulu'nca çıkarılacak bir yönetmelikle belirleneceği öngörülmektedir. İptali istenen yeni ikinci fıkrada öncekinde olmayan "öğretim" sözcüğünden başka üniversite adının yasayla verilebileceği açıklığı ile niteliklerin bir yönetmelikle belirleneceğine ilişkin tümce yer almaktadır.

Davacı, Anayasa'ya göre ancak devlet eliyle kurulması gereken üniversiteleri vakıflara kurdurmak için yükseköğretim kurumlarının ad verilerek üniversiteye dönüştürülmesi yolunun seçildiğini, yalnız ad verilme işleminin yasayla kurulmak sayılamayacağını, Anayasa Mahkemesi'nin konuyla ilgili kararlarının kimi bölümlerindeki gerekçelerin kendi görüşlerini doğruladığını ve bu nedenlerle Anayasa'nın 123. ve 130. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürerek fıkranın iptalini istemiştir.

1. Anayasa'nın 123. Maddesi Yönünden İnceleme :

2547 sayılı Yasa'da değişiklikler içeren 23.11.1989 günlü, 3589 sayılı Yasa'nın kimi maddelerinin iptaline ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin 30.5.1990 günlü, Esas : 1990/2, Karar : 1990/10 sayılı kararında vurgulandığı gibi Anayasa'nın 130. maddesi gereğince üniversiteler, devlet ya da vakıflar tarafından kurulmuş olmalarına bakılmaksızın, kamu tüzelkişiliğine sahip olacaklardır. Kamu tüzelkişiliği, üniversitelerin zorunlu niteliklerinden, hukuksal yapılarının öğelerinden biridir. Bu ise, Anayasa'nın 130. maddesinin aradığı temel koşullardandır. Anayasa'nın 123. maddesinin üçüncü fıkrası ise üniversiteler dışındaki kamu tüzelkişileri ancak yasayla ya da yasanın açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur. İptali istenen yasa fıkrası, belli nitelikleri taşıyan yükseköğretim kurumlarına yasayla üniversite adının verilebileceğini, böylece ad koymakla üniversite oluşumunun gerçekleşip tamamlanacağını öngörmektedir. Anayasa'nın 130. maddesinin birinci fıkrasının zorunlu kıldığı "kamu tüzelkişiliği", yine bu maddenin son fıkrası gereğince vakıfların kuracağı üniversiteler için de zorunlu niteliklerdir. Üniversitelerin savaşılması olanaksız bu niteliğini dışlayıp kuruluşu yalnızca üniversite adına indirgeyen fıkra, kamu tüzelkişiliğine yer vermemektedir. Ancak durum, Anayasa'nın üniversitelerin kamu tüzelkişiliğini öngören özel kuralı karşısında genel kuralı olan 123. maddesiyle doğrudan ilgili görülmemiştir.

2. Anayasa'nın 130. Maddesi Yönünden İnceleme :

Anayasa'nın 130. maddesinin birinci fıkrasında amacı ve işlevi belirtilen üniversitelerin taşınması gereken zorunlu nitelikler yine bu fıkrada;

- a. Değişik birimlerden oluşmak,
- b. Kamu tüzelkişiliğine,
- c. Ve bilimsel özerkliğe sahip olmak,
- d. Devlet tarafından,
- e. Ve yasayla kurulmak,

Biçiminde öngörülmüştür. 130. maddenin üçüncü fıkrasında ilgili yasanın neleri gözeteceği, dokuzuncu fıkrasında da neleri içereceği açıkça sayılmaktadır. Kurulardan işleve, öğretim elemanlarının atanma ve disiplin işlemlerinden ünvan ve yükselmeleriyle tüm özlük haklarına, devlet yardımına ilişkin ilkelerden öbür kuruluşlarla ilişkilere, yükseköğretime girişten devama ve harçlara değin ayrıntılara yer vermesi gereken bir kuruluş yasası yerine, yalnız ad vermekle yetinen bir yasayla üniversitenin kurulmuş sayılması olanaksızdır. Anayasa'nın 130. maddesinin son fıkrasına göre, vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumları (üniversiteler) de akçalı ve yönetim konuları dışındaki akademik çalışmalarıyla öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasa'da belirtilen gereklerle bağlıdır. Maddenin ikinci fıkrasında da, vakıfların Yasada gösterilen yöntem ve ilkelere göre kurulabileceği, üniversitelerin devletin gözetim ve denetimine bağlı olacağı öngörülmüştür. Anayasa'nın bu maddesinde sayılan hususlara yer vermeyen, kurulmuş sayılmayı en az iki fakülteden oluşmaya, fen ve edebiyat alanlarıyla ilgili eğitim programlarına, eğitim ve araştırma düzeyinin o ilde, yoksa en yakın ildeki devlet üniversitesinin eğitim-öğretim ve araştırma düzeyinde bulunması koşuluna bağlayan, ancak bu durumda üniversite adının verilebileceğini öngören yasa kuralı, Anayasa'yla bağdaşmamaktadır. Fıkroda sayılan koşulları sonradan edinen bir yükseköğretim kurulunun ad verilerek üniversiteye dönüştürülmesi yanında, fıkroda belirtilen biçimde kurularak yasayla ad alma olanağı da açıktır. Program, araç-gereç, eleman ve olanaklarla düzey eşitliği saptanabilirse Anayasa'da öngörülen gerekler olmadan ve aranmadan da üniversite kurulmuş olabilecektir. Bilimsel özerklik temelinden amaç ve işlev özelliğine uzanan ilkeler gözardı edilemez. Çağdaş öğretim ve eğitime uygun çalışmalarla belirgin bilimsel düzeyde insan gücü yetiştirmek görevi, biçimsel uygunluklardan daha önemlidir. Kuruluş yasası bir ad yasası olarak düşünülemez. İncelenen fıkra, Anayasa'nın 130. maddesine uygun içerik ve yeterlikten uzak olduğu gibi öngördüğü ad yasası da kuruluş yasası niteliğinden yoksundur. Anayasa'ya aykırılık açıkça bellidir.

Anayasa yönünden zorunlu koşul, vakıf üniversitelerinin de bir yasayla kurulmasıdır. Kuruluşun, amaçtan yapıya, işlevden işleyişe değin Anayasa'nın 130. maddesindeki gerekleri kapsayan bir yasayla gerçekleştirileceği ve adın da bu Yasayla konulacağı doğaldır. Varlığının, birimlerinin ve düzeyinin saptanmasıyla tescil ettirilmiş bir üniversiteye kurucusu vakfın seçip önerdiği adın verilmesi, üniversite olup olmadığının belirlenmesi sayılamayacağı gibi yasayla yapılması gereken de salt üniversite sayma işlemi olamaz. Üniversite olduğunun belirlenmesi, yönetsel bir işlem olup kuruluş yasasından önceki evrenin konusudur. Üniversitenin yasayla kurulması, adının yasayla verilmesi, bir anayasal zorunluluk olup tartışılmayı gereksiz kılacak bir açıklıktadır. Kişi ve kuruluşların, yasal dayanağı olmadan, iyelik bağlantısını göstermek dışında (Üniversite Kitabevi gibi) üniversite adını kullanmaları, bir kuruma üniversite adını vermeleri, bu tür gelişigüzel biçimde ad olarak "üniversite" sözcüğünün kullanılması yasalara aykırılık oluşturur.

Açıklanan nedenlerle Ek 2. maddenin ikinci fıkrası İPTAL edilmelidir.

Servet TÜZÜN ile Yavuz NAZAROĞLU bu yargıya katılmamışlardır.

D. 2547 Sayılı Yasa'nın Ek 3. Maddesinin Son Fıkrasının Anlam ve Kapsamı ile Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

Bu fıkra, 2880 sayılı Yasa'nın 32. maddesiyle 2547 sayılı Yasa'ya eklenen ek 3. maddeye 3708 sayılı Yasa'nın 5. maddesiyle eklenmiştir. Önceki (C) bölümünde açıklandığı gibi, yeni bir üniversitenin kurulması ya da kurulmuş yükseköğretim kurumlarına üniversite adının verilmesinin Yükseköğretim Genel Kurulu'nca belgeler üzerinde yapılacak inceleme sonucunda gerekli görülmesi durumunda tamamlanan öneri dosyasının yasa tasarısı için Milli Eğitim Bakanlığı'na sunulacağını öngörmektedir.

Davacı, bu fıkranın iptali isteminde bulunmamıştır.

Ancak, ek 2. maddenin ikinci fıkrasının iptali, birbirlerine bağlantılı olan bu fıkranın uygulanmasını olanaksız kılacağından, 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı , Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesi gereğince, ek 2. maddenin ikinci fıkrasının iptali nedeniyle bu fıkranın da İPTALİ gerekir.

E. 2547 Sayılı Yasa'nın Ek 18. Maddesinin Anlam ve Kapsamı ile Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

Üç fıkradan oluşan bu madde, 3708 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle eklenmiştir.

Davacı, bu maddeyle devletin aynı ve nakdi olanaklarının vakıf üniversitelerine aktarılacağı, böylece devlet ve vakıf üniversiteleri arasında eşitsizlik yaratılacağı, kamu hizmeti için ayrıcalık giderin yasama organı tarafından belirlenip onun denetimine bağlı olması gerekirken devletin yardımıyla rakip üniversiteler yaratacağı görüşüyle Anayasa'nın 10., 42. ve 161. maddelerine aykırılık savında bulunarak iptal istemiştir. İstem maddenin tümüne yönelik olmasına karşın inceleme, her fıkra için ayrı olarak ancak aykırı düştüğü ileri sürülen Anayasa'nın üç maddesi yönünden birlikte yapılacaktır.

1. Maddenin Birinci Fıkrasının İncelenmesi :

Vakıflar tarafından kurulmuş yükseköğretim kurumlarına; fıkrada belirtilen gereksinimlerini karşılamak üzere Hazine arazi ve tesislerinin doğrudan, kamu tüzelkişilerine ilişkin olanların da muvafakatları alınarak Bakanlar Kurulu'nca özgülmesi (tahsisi) ni öngören kural devlet katkısına olanak sağlamaktadır. 2547 sayılı Yasa'nın ek 3. maddesi gereğince, yükseköğretim kurumu kurmak için yapılan başvuruya eklenen belgelerle akçalı durumunun yeterli olduğunu kanıtlayıp çalışmalarını sürdürmekle birlikte kamusal nitelik taşıyan kimi hizmetlerini doyurucu biçimde yerine getirebilmesi için arazi ve yapıların başka gerçek yada tüzelkişilere devredilmemek koşuluyla verilmesi, devlet varlığının azaltılmasıdır. Vakıf üniversitesi devlet üniversitesiyle eş düzey sayılsa da bu özgülmenin gerekleri, koşulları, sınırları bir yasayla belirlenerek yapılması asıldır. Devrin Bakanlar Kurul'na bırakılması, bu bırakışın bir yasayla öngörülmesi, Özgülmenin yasada kaynaklandığı anlamına gelemez. Özgülmeyle ilişkin ayrıntıların yasayla düzenlenmesi gerekir.

Ek 18. madde, üniversite ya da 2547 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin (c) fıkrasında sayılıp da yine vakıflar tarafından kurulan öbür yükseköğretim kurumları ayrımını yapmadan, hepsini kapsayan biçimde yükseköğretim kurumlarına yardımı öngörmektedir.

Devletin, vakıf üniversitesine yardım yapması, kendi üniversitelerinin tüm gereksinimlerini karşılaması koşuluna bağlanamaz. Yardım zorunlu olmadığı gibi yapılabilecekse bunların hukuka uygunluk içinde gerçekleştirilmesi gerekir. Devletin, kendi üniversitelerinin yoksunluklarının giderilmesine koşut olmasa da gerekli düzeyde vakıf üniversitelerine yardımı, devletin kendi üniversitelerine açtığı olanaklara engel değildir. Kaldığı, devlet üniversitelerini vakıf üniversiteleriyle yarışta güçsüz bi-

rakacak bir ölçüsüzlükte yardım yapılacağı varsayımına dayanılmaz. Yasakoyucunun takdirine bağlı olan yardımın oran ve düzeyini kapsayan temel ölçü, Anayasa'nın 130. maddesi gereğince bir yasayla açıklığa kavuşturulmalıdır.

Vakıf üniversitesi, devlet üniversitesi düzeyinde kabul edilmekle birlikte yine birisi vakfın, öbürü devletin kurumudur. İyelik ve yapı özelliği, ayrı durumu göstermektedir. Ayrı durumda olanlar için ayrı kural, Anayasa'ya aykırı düşmediğinden birinci fıkranın, Anayasa'nın 10. maddesine aykırı bir yanı yoktur.

Vakıf üniversitelerine yapılacak yardımların, Anayasa'nın maddi olanaklardan yoksun başarılı öğrencilere öğrenimlerini sürdürmeleri amacıyla öngördüğü devlet yardımlarını engellemesi söz konusu olamayacağından fıkranın, Anayasa'nın 42. maddesine aykırılığı savı da yerinde görülmemiştir, yukarıda açıklandığı nedenlerle Anayasa'nın 130. maddesine aykırı olan fıkra İPTAL edilmelidir.

Yılmaz ALİFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ bu yargıya katılmamışlardır.

2. Maddenin İkinci Fıkrasının İncelenmesi :

Maddenin birinci fıkrası gibi vakıf üniversiteleriyle birlikte vakıflarca kurulmuş tüm yükseköğretim kurumlarından (2547 sayılı Yasa'nın 3. maddesinin (c) fıkrasında sayılan) eğitim-öğretim ve araştırma çalışmalarını en az iki eğitim-öğretim yılı sürdürenlere istekleri üzerine yapılacak devlet yardımının Milli Eğitim Bakanlığı'nın görüş ve önerisiyle Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek ilkelere göre gerçekleşmesi, birinci fıkra için açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın 10., 42. ve 161. maddelerine değil, Anayasa'nın 130. maddesine aykırıdır. Bakanlar Kurulu'nun 1.6.1991 günlü, 20888 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 91/1863 sayılı kararı yerine yardım için bir yasa gerekir. Özde, üniversitelere devlet yardımını önleyip engelleyen, sakıncalı ve aykırı kılan bir Anayasa kuralı yoktur. Devlet yardımının yapılmasında uygunluğu sağlayan kural Anayasa'nın 130. maddesinin dokuzuncu fıkrasıdır. Aynı gerekçeler, ikinci fıkra için de geçerlidir. Bütçe Yasası'na her yıl bu amaçla ödenek konulması, yardımın kaynağına geçerlik sağlamak için yeterli olmayıp ödemenin yapılmasının biçimsel zorunluluğudur. Bütçe Yasası ile yardımın ilkeleri saptanamaz. Devlet yardımı, ilkeleri özel yasayla ya da 2547 sayılı Yasa'da yeterli biçimde belirlenerek yapılabilir. Yasakoyucu, konuyu ayrıntısıyla değerlendirip yararlı kullanılmasını sağlayacak koşulları ve yöntemleri saptayarak, gereksinimleri ve devletin olanaklarını gözeterek bir yardımı belirleyebilir. Bu onun Anayasa sınırları içinde en

doğal hakkıdır. Devlet giderlerinin, bu kapsamda devlet yardımının, nitelik ve niceliğini yasayla belirlenerek yürürlüğe konulması Anayasa'nın 130. maddesinin öngördüğü bir zorunluk olduğundan buna aykırı içerikteki ikinci fıkranın İPTALİ gerekir.

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ bu yargıya katılmamışlardır.

3. Maddenin Üçüncü Fıkrasının İncelenmesi :

Üçüncü fıkra bir yöntem kuralıdır. Maddenin birinci ve ikinci fıkralarının iptal edilmesi, üçüncü fıkranın uygulanmasını olanaksız kılmaktadır. Bu durumda, 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca üçüncü fıkranın da İPTALİ gerekir.

F. 2547 sayılı Yasa'nın Ek 19. Maddesinin Anlam ve Kapsamı ile Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

(a) - (d) bentlerinden oluşan ve 3708 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle eklenen bu madde, "özel statü" verilen üniversitelerin yönetimi, öğretim elemanları ve diğer personelin özlük hakları, işletme hesabı, öğrenci başına gerçek maliyete göre saptanacak öğrenim ücretinin belirlenmesi, işletme hesabının gelir kaynaklarıyla gider türlerine ilişkin yöntem ve ilkelerin belirleneceği yönetmeliğin düzenlenmesi konularını içermektedir.

Davacı, kimi üniversitelere birçok yönden farklılık getirdiği, Anayasa'nın 130. maddesindeki temel ilkelerle çatıştığını ve ayrıcalık yarattığını bildirdiği bu maddenin, Anayasa'nın 6., 10., 104., 130., 131. ve 161. maddelerine aykırı olduğu savıyla iptalini istemiştir.

İptal istemi, maddenin bütününe yönelik olup fıkralar için ayrı ayrı neden gösterilmediğinden inceleme de maddenin bütünü için dayanan Anayasa kurallarının hepsi yönünden yapılmıştır.

Ek 19. maddede kimi üniversitelere,, Yükseköğretim Kurulu'nun görüşü alınarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla "özel statü" verilebileceği, bu üniversitelerin üst Yönetim Kurulu'nca yönetileceği öngörülmede, kurul üyelerinin seçimiyle rektörün atanması ve ilgili öbür konularda ayrıntılı düzenlemelere yer verilmektedir.

Anayasa'nın 130. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin kimi kararlarında da vur-

gulandığı üzere, çağdaş eğitim ve öğretim gerekleriyle "üniversite" kavramının içerdiği evrensel ilkelere uygun bir düzen içinde ülkenin gereksinimlerini karşılayacak nitelikte insan gücü yetiştirerek insanlığa hizmet etmek amacıyla değişik birimlerden oluşan, kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversitenin ancak yasayla kurulacağını öngörmektedir. Çağın zorunlu kıldığı kurumsal yapılaşmanın, bu temel kural doğrultusunda gerçekleşmesi yasalarla sağlanacaktır. Anayasa'nın 130. maddesinde öngörülen üniversite dışında özel konumlu üniversite kurulamaz. Üniversitelere ilişkin ortak ilkeler de bu maddede yer almaktadır.

Anayasa'ya aykırı yasa kurallarıyla uygulamaların geçerliği söz konusu olmaz. Anayasa'nın çerçevesini ya da sınırlarını çizdiği konum (statü) dışındaki üniversite konumu, üniversiteler arasında ayırım yaratan bir olumsuzluktur.

Bilimsel özerklik, kuruluştan işleyişe değin, bilimin gerektirdiği özgürlük ortamının tüm çalışmalarla yönetimde bir yaşam biçimi olarak sağlanmalıdır. Devletin gözetim ve denetim hakkı, yürütmenin üniversitede sözsahibi olması, çalışmalara el atıp bunları yönlendirip yönetmesi biçiminde algılanamaz. Üniversiteler, en üst düzeydeki bilim kuruluşlarıdır. Özgür toplumun bilim alanındaki simgeleridir. Yönetim yapısı ve biçimi, üniversitenin niteliğini açıklar. Bilgi edinme, bilgi üretme ve insan yetiştirme amacının ortaya çıkardığı yapının araştırma, deneyim ve tüm çabalarla gerçeği bulma ereğine özgün bir kurum olduğu gözardı edilemez. Özetlenen bu özellikleriyle üniversite, bilimi yaşama katan, usun öncülüğünü, düşüncenin aydınlığını somutlaştıran kurumlardır. Varlığının temeli kendi toplumu olmakla birlikte, amaç ve işlevinin gerektirdiği atılımlar ve devingenlikle onun önünde yürürler. Kurumlaşmış gelenek ve ilkeleriyle toplumun itici gücüdürler. Anayasa gerekleriyle uyumsuz bir üniversite yapısına geçerlik tanımamaz. Üniversitede devlet yönetimindeki sıralama türünde bir yönetim biçimi, düşünce üretimine, özgür düşünce ve özgür çalışmaya elverişli bir ortama engeldir. Bilimsel çalışmalarının, bilimsel yönetim ve bu özelliğe uyumlu olmak gerekir. Danışmanın, dayanışmanın ve kimi günde yarışmanın yerini akçalı olanaklara dayanan biçimsel üstünlük çabaları alırsa, bilgi ve bilim yerine görüntü egemen olur. Nesnel kurallara uymayıp öznel kuralları yeğleyerek özel konumlu üniversite oluşturmak Anayasa'nın öngördüğü üniversite yapısıyla bağdaşmamaktadır.

İncelenen madde getirilen kimi aykırılık ve ayrıcalıklar üniversitelerin evrensel ölçülerine, ulusal ve toplumsal işlevlerine de çatışan düzenlemeler Anayasa'nın 130. maddesine ters düşmektedir.

Anayasa'nın "Yükseköğretim üst kuruluşları" başlıklı 131. maddesinde "Yükseköğretim Kurulu"ndan başka bir organa yer verilmemiştir. Yükseköğretim kurumlarından özel kurallara bağlı olanlar da, Anayasa'nın 132. maddesinde Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet örgütü olarak sınırlandırılmıştır. Bu açık gereklerle bağdaşmayan özel konu, "üst Yönetim Kurulu" oluşumuna olanak tanıyan kurallar anayasa'ya aykırıdır. Yükseköğretim Kurulu'nun olumlu görüşü ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın önerisi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla özel konuma olanak tanımak, bir ek ya da değişiklik olmaktan çok üniversite kurmakla eşit bir işlemdir. Her üniversitenin kendi kuruluş yasası ya da bir yasa ile birlikte kurulma durumu olmadıkça, oluşumu Bakanlar Kurulu'na bırakmak da Anayasa'nın 130. maddesine aykırılık nedenidir. Bakanlar Kurulu'nu 2547 sayılı Yasa'nın 5. maddesinin (g) bendinde belirtilen, meslek elemanı yetiştiren Bakanlıklara bağlı yüksekokullar dışında yetkili elemanı kılmak, yeni bir uygulama getirmek Anayasa'nın ilgili 130. ve 131. maddelerini değiştirmek niteliğinde bir düzenlemedir. Bu durum ayrıca bir yetki devri sorununu da gündeme getirmektedir. İşletme hesabının 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu ile 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'na bağlı olmaması, işletme hesabının öbür gelir kaynaklarına, gider türlerine, harcama ve satınalma ile denetimine ilişkin yöntem ve ilkelerin ilgili Bakanlıklar tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenmesi, Sayıştay'ın denetimi dışında bırakılmasına yolaçmaktadır. Yasalarla düzenlenmesi gereken konuların yönetmelikle düzenlenmesi Anayasal gereklere aykırıdır. Kanunun 104. ve 161. maddelerle doğrudan bağlantısı yoktur. Ek 19. madde belirtilen tüm nitelikleriyle Anayasa'nın 6., 10., 104., 130. ve 131. maddelerine aykırıdır.

Açıklanan nedenlerle bu madde IPTAL edilmelidir.

İhsan PEKEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ bu yargıya katılmışlardır.

G. 2547 Sayılı Yasa'nın Ek 20. Maddesinin Anlam ve Kapsamı ile Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu :

(a) ve (b) bentlerinden oluşan ve 3708 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle eklenen bu madde, iki üniversiteye, Bilkent Üniversitesi ile Bezm-i Alem Üniversitesi adlarının verilmesini, Bezm-i Alem Valide Sultan Mazbut Vakfı'nın eğitim ve sağlık hizmetleriyle ilgili gelir kaynakları ile halkın yararına sunulan yapıların üniversiteye verilerek üniversitenin kurulmuş organ ve görevlileriyle birlikte çalışmalarını sürdürmesini öngörmektedir.

Davacı, maddenin tümünü Anayasa'nın 2., 10., 89., 123. ve 130. maddelerine aykırı bulduklarını açıklayarak, aykırılık gerekçelerini üç temele dayandırmıştır. Her vakıf üniversitesi için ayrı bir kuruluş yasası gerektiğini; oysa Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerine uygun biçimde yürürlüğe konulmuş yasa olmadan iki üniversiteye ad verildiğini, böyle bir kuruluşun yasal sayılamayacağını, ad verilerek üniversite kurulamayacağını, maddenin Bilkent Üniversitesi'nin aykırı durumuna geçerlik kazandırmayı amaçladığını, Bezm-i Alem Üniversitesi'nin kurulmasına ilişkin Yüksek Öğretim Kurulu kararının kaldırıldığını, siyasal amaçla üniversite kurulamayacağını, hukuk devleti ve fırsat eşitliği ilkesine aykırı davranıldığını, kamu tüzelkişiliğinin yasayla verilmesi gereğinin çiğnendiğini ileri sürmüştür.

3708 sayılı Yasa'nın (a) bendine konu olan Bilkent Üniversitesi, daha sonra 5.3.1992 günlü, 3785 sayılı kuruluş yasasıyla düzenlendiğinden konusu kalmayan (a) bendi hakkında karar verilmesine yer yoktur.

Kararın (C) bölümünde açıklanan nedenlerle, özel bir kuruluş yasası olmadan bir yasayla yalnız ad verilerek üniversite kurulamaz. Yasa'nın ek 2. maddesinin değişik ikinci fıkrasının iptaline ilişkin gerekçeler, ek 20. maddenin iki fıkradan oluşan (b) bendi içinde geçerlidir.

Açıklanan nedenlerle (b) bendinin İPTALİ gerekir.

H. 2547 sayılı Yasa'nın ek 18. maddesi ile ek 19. maddesi iptal edilmekle, bu maddelerin öngördüğü yardımın yapılmasına ve ilk Üst Yönetim Kurulu'nun rektör dışında kalan üyelerinin süresiyle ad çekme yöntemiyle saptanmalarına ilişkin 3708 sayılı Yasa'nın geçici 1. ve geçici 2. maddelerinin uygulanması olanağı kalmamıştır. Temel kuralın ortadan kalkması, ona bağlı ayrıntı kuralının uygulanmaması sonucunu doğurur.

Bu nedenle 3708 sayılı Yasa'nın geçici 1. ve 2. maddelerinin, 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesinin ikinci fıkrası gereğince İPTALİ gerekir.

I. İptal kararları kamu düzenini tehdit ya da kamu yararını bozacak nitelikte bir hukuksal boşluk doğurmamıştır. İptal edilen kurallar olmasa da üniversiteler yürürlükteki kurallarla sarsıntısız biçimde çalışmalarını sürdürebileceklerdir.

Bu nedenlerle, Anayasa'nın 153. maddesinin dördüncü fıkrasıyla, 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarına göre iptal kararının yürürlüğünü erteleyerek bu konuyla ilgili süre verilmesine gerek görülmemiştir.

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ bu yargıya katılmamışlardır.

V- SONUÇ :

3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasa'yla değişik 4.11.1981 günlü, 2547 sayılı "Yükseköğretim Kanunu"nun;

A. 3. maddesinin (c) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Güven DİNÇER, Mustafa ŞAHİN, Selçuk TÜZÜN ile Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. 5. maddesinin (f) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Güven DİNÇER, Mustafa ŞAHİN, Selçuk TÜZÜN ile Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. Ek 2. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Servet TÜZÜN ile Yavuz NAZAROĞLU'nun karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

D. Ek 3. maddesinin son fıkrasının, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesi gereğince İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

E. Ek 18. maddesinin :

1- Birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- İkinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

3- Üçüncü fıkrasının 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesi gereğince İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

F. Ek 19. maddesinin, Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, İhsan PEKEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

G. Ek 20. maddesinin, (a) bendi hakkında KARAR VERİLMESİNE YER OLMADIĞINA; (b) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

H. 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasa'nın geçici 1. ve 2. maddelerinin 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesi gereğince IPTALİNE OYBİRLİĞİYLE,

I. Anayasa'nın 153. maddesinin ve 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarına göre iptal kararının yürürlüğü ile ilgili olarak süre verilmesine gerek bulunmadığına, Yılmaz ALİFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL, Yavuz NAZAROĞLU ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

29.6.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güvenç DİNÇER	Yılmaz ALİFENDİOĞLU

Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL

Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER	Yavuz NAZAROĞLU

Üye	Üye
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN

AYRIŞIK OY ve DEĞİŞİK GEREKÇE YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992 /42

I- Ayrışık Oy :

Anayasa'nın 130. maddesi Üniversiteleri, çağdaş öğretim, eğitim esaslarına dayanan bir düzen içinde ülkenin ihtiyacı olan insan gücünü yetiştiren, orta öğretime dayalı, çeşitli düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık ya-

pan ve çeşitli öğretim birimlerinden oluşan bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip kurumlar olarak tanımlanmıştır. Anayasa bu tanımlamayı yaparken üniversitelerle ilgili evrensel ölçütleri benimsemiştir.

Yukarıdaki tanıma uygun öğretim kurumları üniversite adını taşımasalar bile Anayasa'nın 130. maddesinde ve diğer yasalarda üniversiteler için konulmuş olan esaslara tabidirler.

Ayrıca, üniversite, istikrarı, geleneği, kurumlaşmayı ve akademik atmosferi gerektirir. Türk kamuoyunda hiçbir tartışmaya açılmadan çıkarılan ve sık sık değişen yasalarla üniversitelerde yapılan köklü değişiklikler ülkemizde başta üniversite öğretim üyesi standardı olmak üzere bütün akademik standart ve düzeyleri alt üst etmiştir. Anayasa'nın anladığı "üniversite" evrensel ölçüt ve standartlara uygundur. Bunların dışında kalan düzenlemeler Anayasa'ya aykırılık oluşturur.

Dava konusu kurullar ile kurulan yüksek teknoloji enstitüleri adı altındaki yüksek öğretim kurumları, gerçekte adı değişik biçimde konulmuş bir tür "Teknik Üniversite"dir.

Yapılan değişiklik, üniversite adını taşımadan üniversite işlevini yüklenen, üniversite yetkilerini kullanan ve fakat yönetiminde başta Anayasa ve Üniversiteler Kanunu olmak üzere, kanunlarda üniversitelerin tabi tutulduğu kurullar dışında kalabilecek yeni tür üniversiteler oluşturmaya imkan tanımıştır.

Bu nedenle, üniversite dışında yüksek teknoloji enstitülerinin kurulmasını öngören hükümler Anayasa'ya aykırıdır, iptali gerekir.

II- Değişik Gerekçe :

a- Genel Olarak :

Anayasa'nın 141. maddesinde bütün yargı kararlarını kapsayan bir kurulla, yargı kararlarının gerekçeli olması öngörülmüştür.

Anayasa'nın 153. maddesi de, Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçelerine ayrı bir önem vererek bu kararların ancak gerekçe ile birlikte açıklanabileceğini hükme bağlamıştır.

Yargı kararlarında gerekçe, uyumsuzluk konusu olay ile uygulanan kanun hü-

ktimleri ve varılan sonuç arasındaki yasal-düşünsel bağlantıyı kurar ve ayrıca varılan sonucu (verilen hükmü) açıklarlar. Bu nedenle gerekçe, "olay-uygulanan kural-hüküm" bağlantısını ilgilendiren yorumları kapsar. Yazılan gerekçe, iptal edilen Ek 4. maddesinin ikinci fıkrası ve Ek 18. maddesi ile ilgili iptal nedenlerini açıklamadığı gibi üniversite ile ilgili kimi tartışılabilir düşünceleri de yansıtmaktadır. Bu nedenle iptal gerekçesine katılmıyorum.

b- 2547 Sayılı Kanun'un Ek 2. Maddesinin İkinci Fıkrasının Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi :

Anayasa'nın 130. maddesine göre, üniversiteler ancak kanunla ve kamu tüzelkişisi olarak kurulabilirler. Konu, bu bakımdan özel yüksek öğrenim kurumlarına kanunla üniversite adının verilmesi olarak ortaya konulamaz. Özel hukuk tüzelkişileri olan vakıfların üniversite kurulması yolundaki istemleri ancak, Anayasa hükümleri içinde ve TBMM'nin kanun biçiminde belirtilecek iradesi ile gerçekleştirilebilir. Yasa'nın Milli Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın uygun mütalaası üzerine konunun bir yönetmelikle düzenlenmesini öngören hükmü, açıkça yasa koyucu olarak TBMM'nin yetkisine ortaklık anlamındadır. Zira, Milli Eğitim Bakanlığı yürütmenin bir bölümüdür. Devlet Planlama Teşkilatı ise yürütmenin danışma organıdır. Danışma birimlerinin yürütmeye katkısı danışma düzeyindedir ve onların önerileri, hazırlık aşaması ile ilgili bağlayıcı olmayan düşünce ve önerilerdir. Yürütmenin çeşitli birimleri olan bakanlıklarca hazırlanacak kanun tasarıları ise yürütmenin görüş, tutum ve istemlerini ifade ederler.

Dava konusu kural, yasamanın mutlak yetki alanına getirdiği kısıtlamalar yönünden Anayasa'nın 87. maddesine ve üniversitelerin, kuruluş yöntemi bakımından da Anayasa'nın 130. maddesine aykırıdır.

c- 2547 Sayılı Kanunun Ek 18. Maddesinin Birinci Fıkrasının Anayasa'ya Aykırılık Gerekçesi :

Dava konusu fıkra hükmü, Hazine'ye ve kamu kuruluşlarına ait arazi ve tesislerin Bakanlar Kurulu kararı ile "Vakıflar tarafından kurulmuş Yüksek Öğretim Kurumlarına" tahsisine izin vermektedir.

Ek 18. maddesinin ikinci fıkrası ile ilgili iptal gerekçemizde belirtildiği üzere "Vakıf" ve kamu tüzelkişisi olan "üniversite" ayrı ayrı hukuki varlıklardır. Üniversite dışındaki özel öğretim kurumlarının kendisini kuran vakıfdan ayrı bir hukuki varlığı

yoktur. Bu yüzden de idari tasarrufla özel yüksek öğretim kurumlarına devredilecek taşınmaz mallar için bir belirsizlik vardır. Kamu mallarının devrindeki idari usuller kamu için güvencedir ve ayrıntılı bir biçimde düzenlenmesi gerekir.

Esasen kamu mallarının yönetim, denetim ve devrinde temel irade TBMM'nindir. Bu konuda idarenin çeşitli kademelerine bırakılan yetki ancak ikincil nitelikte ve işlemle ilgili yetkilerdir.

Anayasa'nın 46. ve 47. maddelerinde "kamulaştırma" ve "devletleştirme" yoluyla devletin mal edinme esasları konusunda düzenlemeler mevcut olmasına rağmen Devlet mallarının devri konusunda Anayasal bir kural mevcut değildir. Ancak, bu konuların paralel yöntemlerle düzenlenebileceğini kabul etmek hukuk düşüncesi gereğidir. Ayrıca, Anayasa'nın Sayıştay'ın görev ve yetkilerini düzenleyen 160. maddesinde Devlet mallarının TBMM adına denetimi Sayıştay'a verilmiştir. Sayıştay, yasa ile kurulan mali idarenin milli irade adına denetimini yapar. Yasal düzenleme ile kurulmamış ve işleyişi idari taktirlere bırakılmış mali idarenin Sayıştay'ca denetiminin anlamı olamaz. Ancak, yasalarla düzenlenmiş, yasalarla yönetilen ve devri ancak yasalarla mümkün olan kamu mallarının Cumhuriyetin temel mali denetim organı olan Sayıştay'ca denetimi mümkündür. Sayıştay'ca ilgili anayasal kurallarda "devlet malları"nın anayasal temellerinden birini oluşturmaktadır.

Devlet mallarının devlet Partimuanından aktarılması işin özelliğine göre, "iskan" ve "toprak dağıtımını" düzenleyen yasalarda olduğu gibi objektif, sürekli ve ayrıntılı bir biçimde kurallara bağlanır ya da satış dışında büyük devirler ancak özel kanunlarla yapılabilir. Aksi halde kanunlarla idari tasarrufa bırakılan devirler sonucunda kime, nerede, ne zaman, ne miktarda taşınmazın devredildiği belirsiz olacaktır. Kamu malları, belirsizliğin konu olabileceği bir alan değildir.

Bu nedenlerle kanunla yapılması gereken devirlerin idareye bırakılmasını öngören hükümler Anayasa'nın TBMM'nin yetkilerini düzenleyen 87. maddesi ile Sayıştay'ı düzenleyen 160. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

d- 2547 sayılı Kanunun Ek 18. Maddesinin İkinci Fıkrasının Anayasa'ya Aykırılık Gereçesi :

Anayasa'nın 174. maddesinde 3 Mart 1341 tarihli "Tevhidi Tedrisat Kanunu" hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğu şekilde anlaşılacağı ve yorumlanamayacağı öngörülmek suretiyle bu metinler bir anlamda Anayasa'nın "ekleri" olarak kabul edilebilir.

Kanunun 1. maddesinde; Türkiye dahilindeki bütün bilim ve eğitim-öğretim kurumlarının Milli Eğitim Bakanlığı'na tabi olduğu ilkesi benimsenmiştir. Buna göre Türkiye'de her düzeydeki resmi ve özel eğitim ve öğretim kurumları, gözetim ve denetimin ötesinde Milli Eğitim Bakanlığı yapısında yer alırlar. Bu görev, yüksek öğretim kurumları açısından 1982 Anayasası ile "Yüksek Öğretim Kurumu"na geçmiştir.

Özel öğrenim kurumlarının varlıklarının anayasal temeli, Anayasa'nın 27. maddesinin birinci fıkrasındaki "öğrenme ve öğretme" hürriyetine dayanır. Bu anayasal hakkın uygulanması, yüksek öğrenim/kurumları açısından 130. maddede düzenlenmiştir.

Vakıf üniversiteleri, aslında özel hukuk tüzelkişisi olan vakıflarla, kamu tüzelkişileri olan ve kanunla kurulan üniversitelerin Anayasa Mahkemesi yorumları ile ortaya çıkan ilginç bir birlikteliğidir. Bu "birliktelik" açıklanıp ortadaki yapının anayasal yorumu yapılmadan vakıf üniversitelerine yapılacak "Devlet yardımı" açıklığa kavuşturulamaz.

1. Vakıf üniversiteleri diğer devlet üniversiteleri gibi Anayasa'nın 130. maddesine göre kurulan ve üniversitelerin tabi olduğu kurallara tabi olan kuruluşlardır.

Vakıf üniversitelerin oluşumu, bölümleri, ders programları, yapısı, öğretim elemanlarının nitelikleri, akademik ünvanların kazanılması şartları Devlet üniversitelerinkine benzer ve paralel şartlara tabidir. Bu üniversitelerin verdiği bilimsel ünvanların eşitliği ve bu ünvanların getirdiği yasal haklara sahip olmanın altında, bu "denklik" anlayışı ve vakıf üniversitelerin kamu kurumu olma niteliği yer almaktadır.

Vakıf üniversiteleriyle devlet üniversiteleri arasındaki tek fark, birinde gerekli kaynakların vakıfca, diğerinde ise devletçe sağlanmasıdır. Bu temel farkın kaldırıldığı bir düzenleme düşünülemez. Zira, devlet mali külfetini yüklediği her çeşit kurumu kendi usullerine göre kurar ve yönetir. Açık ve kapalı bir biçimde Devlet kaynakları ile yürütülen bir vakıf üniversite veya özel öğrenim kurumu olamaz. Vakıf üniversitelerinin kurulmasında temel amaç, mali kaynaklarının kurucu vakıf tarafından sağlanmasıdır. Aksi halde vakıf üniversitenin mali serbestisinin devlet ve kendi yönünden anlamı kalmıyacaktır.

2. Anayasa'nın 130. maddesinde üniversitelere yapılacak devlet yardımından söz edilmektedir. Burada sözü edelin "devlet yardımı", aslında vakıf üniversiteleri de kapsayacak bir yardım sistemini değil, genel bütçeden katma bütçeli kuruluşlar olan

üniversitelerin bütçelerine her yıl aktarılan kaynakları ifade eden ve Muhasebeî Umûmiye Kanununa dayanan teknik bir terimi ve düzenlemeyi ifade eder.

Bu nedenle vakıf üniversitelere devletin yapacağı yardım kamusal mükellefiyet olarak kurumlaştırılmaz.

3. Vakıf Üniversitelere TBMM'nin her yıl bütçe ile belirleyeceği biçim ve miktarda devlet yardımı yapılabilir. Bu yardım TBMM'nin siyasal takdirine bağlıdır. TBMM'nin siyasal eğilimine göre devlet, özel öğretimi değişen nisbetlerde destekler veya desteklemez. Bu TBMM çoğunluğunun benimsediği ve özlediği demokratik toplumsal model ve amaca göre değişir.

Ayrıca, ek 18. maddenin ikinci fıkrasında yer alan "özel öğretim kurumlarına Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek esaslara göre kendi bütçesinde öngörülen miktarın % 45'ini geçmemek kaydıyla her yıl devlet bütçesinden yardım yapılır." hükmü, genel ve katma bütçeye tabi hiçbir kuruluşa tanınmayan ve hukukumuzda alışılmamış bir düzenlemeyi sergilemektedir.

Anayasa'nın 161. maddesine göre "devletin yıllık harcamaları bütçe ile yapılır." ve ancak, "kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel, süre ve usuller" konulabilir.

Dava konusu ikinci fıkranın yukarıya alınan bölümü 161. maddeye aykırı bir biçimde ve usupta adeta TBMM'ne "emir" vermektedir.

Böyle bir düzenleme bütçe esaslarını belirleyen 161. maddeye ve TBMM'nin görev ve yetkilerini düzenleyen 87. maddesine aykırıdır.

Her derecede özel öğrenim kurumları mali kaynaklarını kendileri bulmak zorundadırlar. Özel öğretimden yararlananların bu kurumlara yaptıkları ödentiler, mali kaynağın önemli bir bölümünü oluşturur. Devlete ait yüksek öğrenim kurumlarının temel mali kaynağı ise kamu maliyesidir.

Özel öğretim kurumlarının giderleri, "açık" veya "peçeli" biçimdeki yasa hükümleri ve idari işlemlerle devlete yüklenemez. Zira, her derece devlet okullarına girmek mutlak bir fırsat eşitliğine dayanır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bugün eğitimde vardığı bütün olumlu sonuçları, yurt içinde ve dışında nitelikli insan yetiştirmede Türkiye'de herkese tanınan ve onurlu bir biçimde uygulanan fırsat eşitliğine borçluyuz. Özel okullara girme, diğer faktörler yanında bunun mali yükünü karşılayacak ekonomik güce dayanır. Çeşitli nedenlerle özel okulları tercih ederler, bu tercihleri ve sonucunda elde ettikleri kazanımların bedelini vergi mükelleflerine ödetemezler.

Anayasa'nın 2. maddesi, Türkiye Cumhuriyetini "Sosyal hukuk Devleti" olarak tanımlamıştır. Sosyal devlet fırsat eşitliğine dayanır. Ayrıca Anayasa'nın 10. maddesinde, kişilere, ailelere, zümrelere ve sınıflara hiçbir şekilde imtiyaz tanınmayacağı öngörülmektedir.

Dava konusu madde ile özel öğrenim kurumunun giderlerinin devlete yüklenmesi bir "zümre"ye tanınmış imtiyazdır.

Bu nedenle Anayasa'nın 2. ve 10. maddesine aykırıdır.

Başkanvekili
Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

2547 sayılı Yasaya 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasayla eklenen Ek 18. maddesinin birinci fıkrası ile, vakıflar tarafından kurulacak yüksek öğretim kurumlarına, eğitim-öğretim ve araştırma tesisleri, öğretim üyesi lojmanları, öğrenci yurtları, sosyal ve kültürel tesisler kurmak üzere, Bakanlar Kurulu kararıyla, Hazine veya olurları alınmak suretiyle kamu tüzel kişilerine ait arazi ve tesisler tahsis edilebilmesine olanak tanınmıştır. Bu yolla tahsis edilen arazi ve tesisler, başka gerçek veya tüzel kişilere devredilemeyecektir.

Anayasanın 130. maddesine göre, Vakıflar tarafından kurulabilecek Yüksek öğretim kurumları kazanç amacı gütmeyecek, devletin gözetim ve denetiminde öğretim faaliyetlerinde bulunacaklardır. Vakıfların bu etkinliklerinin, aynı maddenin birinci fıkrasında üniversiteler için öngörülen nitelikleri içermesi; çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde ulusun ve ülkenin gereksinimlerine uygun insan gücü yetiştirmek amacına dönük olması, Anayasanın vakıf yükseköğretim kurumları için öngördüğü "Devletin gözetim ve denetimine tabi" olma koşulunun gereğidir. Devletin gözetim ve denetimi, öncelikle, Anayasanın birinci fıkrasında belirlenen amaca ve ikinci fıkrasındaki esaslara uygunluğu içerir.

Yasada ve Anayasada belirlenen esaslar kapsamında ülkenin Yüksek öğretim etkinliğine kamu hizmeti biçimiyle katılabilen vakıfa, Yüksek öğretim kurumlarına hazineye ve olurları alınmak suretiyle kamu tüzel kişilerine ait arazi ve tesisler tahsis edilmesinde Anayasanın 130. maddesine aykırılık bulunmamaktadır. İptali istenen fıkra bu arazi ve tesislerin hangi amaçla tahsis edilebileceğini belirlediğine ve başka gerçek ya da tüzel kişilere devrini de yasakladığına göre, tahsisin koşullarının ve önemli esaslarının yasayla gösterilmesi ilkesine uyulduğu kabul edilmelidir. Bakanlar Kuruluna bırakılan, Yasadaki belirlenen esasların değerlendirilerek tahsis işleminin yapılmasıdır. Bu işlemin Yargı denetimine de bağlı olduğu düşünüldüğünde bu fıkroda Anayasanın 130. maddesine aykırı bir yan görülmemektedir.

Anayasanın 161. maddesi bütçenin hazırlanmasına ve uygulanmasına ilişkin olup; konuyla doğrudan ilgili bulunmamaktadır.

2. Maddenin ikinci fıkrasının da, birinci fıkrada açıkladığımız gerekçelerle Anayasanın 130. maddesine aykırı bir yanı bulunmadığı görüşündeyim.

3. Anayasa Mahkemesince verilen iptal kararı, vakıflarca kurulacak yüksek öğretim kurumları yoluyla yürütülen ya da yürütülecek öğrenim etkinliklerinin aksamasına ve bu yönüyle öğrenim faaliyeti biçimindeki kamu hizmetinin kesintisiz yürütülmesinde hukuksal boşluk doğmasına neden olabilir. Bu açıdan iptal kararının yürürlük tarihinin makul bir süreden sonra başlatılması gerekir.

Açıklanan nedenlerle verilen kararın yukarıda belirlenen bölümlerine karşıyım.

Üye

Yılmaz ALİFENDİOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

1) 1982 Anayasası'nın 130. maddesi, üniversitelerin ancak, Devlet eliyle kurulmasını kabul eden 1961 Anayasası'nın 120. maddesindeki ilkedan ayrılmıştır. Şöyle ki; maddenin birinci fıkrası Devlet tarafından "kanunla ve kamu tüzel kişisi olarak"

kurulacak üniversitelere yer verirken, ikinci fıkrası "kanunda gösterilen usul ve esaslara göre"; kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından da, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabileceğini belirlemektedir. "Yükseköğretim kurumları" sözünün üniversiteyi de içine aldığından şüphe yoktur. Nitekim, üniversiteler hakkında da hükümler getiren 130. maddenin başlığı "Yükseköğretim Kurumları"dır. Şu halde, sözü geçen fıkrada belirtilen şartların yerine getirilmesi halinde, vakıfların da üniversite kurabileceğini kabul etmek gerekir. Ancak bu üniversitelerinde Devlet üniversiteleri gibi bir kuruluş kanunu ile kurulabilecekleri; kamu tüzelkişisi oldukları biçiminde, fıkrada hiçbir açıklık olmadığı gibi, Devlet üniversitelerinin kuruluşunu düzenleyen birinci fıkraya da yollama yapılmamış; yalnız "Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre" kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurabileceği belirtilmiştir.

Bu usul ve esasları belirleyecek kanunun ise çerçeve niteliğindeki Yükseköğretim Kanunu olduğunu belirtmek bir yanlış olamaz. Nitekim bu çerçeve kanunda yer alması gereken diğer konularda Anayasa'nın 130. maddesinin üçüncü, altıncı ve dokuzuncu fıkralarında gösterilmiştir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasa'yla değişik Ek 2. maddesinin ikinci fıkrasında; Vakıfların hangi usul ve esaslara göre Yükseköğretim kurumu kurabilecekleri ayrıntılarıyla gösterilerek, Anayasa'nın 130. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen, "kanunda usul ve esaslarının gösterilmesi şartı" yerine getirilmiştir.

3.4.1991 tarihli ve 3708 sayılı Kanun'un 4. maddesiyle değiştirilen ve dava konusu olan Ek. 2. maddenin ikinci fıkrası ile, yukarıda sözü edilen usul ve esaslara bir yenisi katılarak, vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarının hangi şartlarla üniversite adını alabilecekleri gösterilmiştir. Bu değişen fıkrada şöyle denilmektedir. "Vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarınca, en az iki fakülteden oluşması, Fen ve Edebiyat alanları ile ilgili eğitim programlarının bulunması ve eğitim-öğretim ve araştırma düzeyinin en az o ilde, o ilde yoksa en yakın ildeki Devlet üniversitesindeki eğitim-öğretim ve araştırma düzeyinde olduğunun tespiti halinde kanunla üniversite adı verilebilir."

Anayasa, vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarının herbiri için ayrı bir kuruluş kanunu çıkarmasını değil, genel bir kanunla (bir çerçeve kanunda) usul

ve esasların gösterilmesini emretmiş; kanun koyucuda bu emri yerine getirerek, yukarıda sözü edilen 4. madde ile değiştirilen Ek. 2. maddesinin ikinci fıkrasında bu usul ve esasları göstermiştir.

Anayasa'nın 130. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Kanunla kurulma" koşulu devlet üniversiteleri içindir. Esasen Fıkra" Devlet tarafından kanunla kurulur" sözcüğü ile bitmektedir.

Bu itibarla, Anayasa'nın 130. maddesinin ikinci fıkrasıyla, "kanunda gösterilen usul ve esaslara göre" kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin, gözetim ve denetimine tabi üniversiteler dahil yükseköğretim kurumları kurulabileceği kabul edilmiş olduğundan, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasa ile değişik Ek. 2. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

2) İptal davasına konu olan Ek. 18. maddesi birinci fıkrasında vakıflar tarafından kurulmuş yükseköğretim kurumlarına "Hazine veya muvafakatları alınmak suretiyle kamu tüzelkişilerine ait arazi ve tesisler tahsis edilebilir." denilmekte; ikinci fıkrasında ise bu yükseköğretim kurumlarına her yıl yapılacak "Devlet yardımının" esas ve usulleri düzenlenmektedir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarına, Hazine veya kamu tüzelkişilerine ait arazi ve tesislerin tahsis edilebileceğini belirten Ek. 18. maddesi birinci fıkrasında; "Vakıflar tarafından kurulmuş yükseköğretim kurumlarına eğitim ve araştırma tesisleri, öğretim üyesi lojmanları, öğrenci yurtları, sosyal ve kültürel tesisler kurmak üzere, Bakanlar Kurulu kararıyla, Hazine veya muvafakatları alınmak suretiyle kamu tüzelkişilerine ait arazi ve tesisler tahsis edilebilir. Bu şekilde tahsis edilen arazi ve tesisler, başka gerçek ve tüzelkişilere devredilemez." ve yine aynı maddenin ikinci fıkrasıyla, da, Vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumlarına yapılacak yardımla ilgili olarak, "Vakıflarca kurulmuş yükseköğretim kurumlarından eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini en az iki eğitim-öğretim yılı sürdürmüş olanlara, talepleri halinde, o yükseköğretim kurumunun eğitim-öğretim, araştırma, kütüphane ve yatırım masrafları ile diğer cari harcama kalemleri için Yükseköğretim Kurulunun teklifi üzerine Milli Eğitim Bakanlığının görüş ve önerisi ile Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek esaslara göre kendi bütçesinde öngörülen miktarın % 45'ini geçmemek kaydıyla her yıl Devlet yardımı yapılır. Bakanlar Kurulunca esaslar tesit edilerken yardımın yapılacağı Yükseköğretim kurumunun araştırma ve

çalışmalarının düzeyleri dikkate alınır. Devlet yardımı, ilgili yükseköğretim kurumunun müracaatı üzerine Milli Eğitim Bakanlığının görüş ve önerisi ile Bütçe Kanununa her yıl bu maksatla ayrılan ödenekten iki eşit taksit halinde Maliye ve Gümrük Bakanlığınca yapılır.

Yardım alan yükseköğretim kurumu her yıl Nisan ayı sonuna kadar bir önceki yılın gelir ve giderlerini Maliye ve Gümrük, Milli Eğitim Bakanlıkları ile Yüksek Öğretim Kuruluna göndermek zorundadır." biçiminde hükümler getirilmiştir.

İptali istenilen bu iki fıkradaki hükümlerin Anayasa ilke ve kuralları yönünden değerlendirilmesine geçmeden önce, konuyla ilgili olarak, Anayasamızda yer alan temel ilkeler üzerinde durulması gerekir.

Vakıflarca kurulan yükseköğretim kurumları devletin gözetim ve denetimi altındadır. Mali ve idari konular dışındaki akademik çalışmalar, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasa'da belirtilen hükümlere tabidir. (Anayasa Madde. 130. son fıkrası) Bu hükümler, vakfın kuracağı yükseköğretim kurumu ile devlet yükseköğretim kurumları arasında, mali ve idari konular dışında, tam bir benzerlik sağlanması amacıyla yöneliktir. Nitekim, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun Ek. 8. maddesinde; "Vakıflarca kurulacak yüksek öğretim kurumlarındaki akademik organlar, Devlet Yüksek Öğretim kurumlarındaki Akademik organlar gibi düzenlenir ve onların görevlerini yerine getirir. Öğretim elemanlarının nitelikleri Devlet yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanlarının niteliklerinin aynıdır." denilmekte; yine Ek. 8. maddesinde; "Vakıf yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim esasları, öğretim süreleri ve öğrenci hakları ile ilgili hususlar bu kanun hükümlerine tabidir." hükmü konulmakta; Ek. 10. maddesinde ise; "Vakıflar tarafından kurulacak Yükseköğretim Kurumları çalışmalarını her ders yılı sonunda Yükseköğretim Kuruluna sunar." denildikten sonra, bu kurumların mali, idari ve ekonomik konularda Yükseköğretim Kurulu'nun gözetim ve denetimine tabi olduğu belirtilmekte; 12. Madde de "Vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumunda akademik kurul, senatoların; yönetim kurulu, üniversite yönetim kurulunun; en yüksek düzeydeki yönetici, rektörlerin yetkisini kullanır ve görevlerini yapar" denilmektedir.

Devlet üniversitesinin mal varlığı Devlet tarafından verilmekte; öğretim elemanları ve personeli kadrolu ve maaşlı olarak görev yapmaktadır. Vakfın kuracağı üniversitenin ise, mal varlığı vakıfca verilmektedir. Öğretim elemanları ve personeli sözleşmeyle çalışmakta ve bütçe ödenekleri vakıf tarafından karşılanmaktadır.

Anayasa'nın 130. maddesi birinci fıkrasında; "Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan. . . üniversitelerin Devlet tarafından kurulacağı "belirtildiğine göre, aynı maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen yükseköğretim kurumlarının; (Üniversite dahil) vakıflarca kurulamaması veya kurulmaması halinde ve bu amacı sağlayacak tüm yükseköğretim kurumları, Anayasa'nın 5. ve 130. maddeleri gereği Devlet tarafından kurulacak ve bu kuruluşların tüm masrafları Devlet Bütçesinden karşılanacaktır. İşte Vakıflar tarafından yükseköğretim kurumlarının kurulması halinde, bu kurumların masrafları vakıf tarafından karşılanacağı cihetle, Devlet işbu amaca yönelik görevini yerine getirirken, bütçe ile yapılması gereken harcamalarda bir azalma ve rahatlama olacaktır. Bu durumda Devlet üniversitelere, yükseköğretimle ilgili hizmet vermede ortak olan vakıf tarafından kurulan Yüksek Öğretim Kurumlarına, gerektiğinde Devlet Bütçe'sinden yardım yapılmasını istemek hem Anayasa'ya hemde "eşyanın tabiatına" uygun bulunmaktadır.

Bir kanun maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu sonucuna varabilmek için, onun Anayasa'nın açıkça belirttiği bu hususun aksi istikametinde bir hükümü kapsamaması gerekir. Yani Anayasa herhangi bir konuda emredici veya yasaklayıcı bir kural koymamışsa bunun düzenlenmesi kanun koyucunun takdirine bırakılmış demektir. Anayasamız vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarına Devlet yardımı yapılması veya yapılmaması hususunda özel bir hüküm getirmemiş sadece 130. maddenin son fıkrasında aynen, "Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmalarını öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir." denilmekle yetinilmiştir. Anılan maddenin birinci fıkrasında yer alan ". . . eğitim-öğretim ve araştırma tesisleri, öğretim üyesi lojmanları, öğrenci yurtları, sosyal ve kültürel tesisler kurmak üzere, Bakanlar Kurulu kararıyla, Hazine veya muvafakatları alınmak suretiyle, kamu tüzelkişilerine ait arazi ve tesisler tahsis edilebilir. Bu şekilde tahsis edilen arazi ve tesisler, başka gerçek ve tüzelkişilere devredilemez." biçimindeki ve yine ikinci fıkrasında da; "Vakıflarca kurulmuş yükseköğretim kurumlarından eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerini en az iki eğitim-öğretim yılı sürebilmiş olanlara. . . yükseköğretim kurulunun teklifi üzerine Milli Eğitim Bakanlığının görüş ve önerisi ile Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek esaslara göre kendi bütçesinde öngörülen miktarın % 45'ini geçmemek kaydıyla her

yıl Devlet yardımı yapılır. Bakanlar Kurunca esaslar tesbit edilirken yardımın yapılacağı yükseköğretim kurumunun araştırma çalışmalarının düzeyleri dikkatle alınır.. . yardım alan yükseköğretim kurumu her yıl Nisan ayı sonuna kadar bir önceki yılın gelir ve giderlerini Maliye ve Gümrük, Milli Eğitim Bakanlıkları ile Yükseköğretim Kuruluna göndermek zorundadır." şeklindeki gerekli kurallar koymak suretiyle Bakanlar Kurulu'na tanınan yetkilerin, çevre ve sınırları belirlenmiş bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında belirtildiği gibi yasa koyucu belli konularda gerekli kuralları koyarak, çerçeveyi çizecek, eğer uygun ve zorunlu görürse, onların uygulanması yolunda sınırları belirlenmiş alanları bırakacak idare, ancak o alanlar içinde takdir yetkisine dayanmak suretiyle yasalara aykırı olmamak üzere birtakım kurallar koyarak yasanın uygulanmasını sağlayacaktır.

Ek. 18. maddenin birinci ve ikinci fıkraları birlikte bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kanun koyucu tarafından Anayasa'nın 130. maddesi ikinci fıkrası gereği kazanç amacına yönelik alınmak üzere vakıflar tarafından kurulacak olan yükseköğretim kurumlarının, sözü edilen Anayasa maddesi birinci fıkrasında belirtilen "çağdaş yükseköğretim eğitim-öğretim" hizmetinin yerine getirilmesine yeterince katkıda bulunabilmeleri bakımından, işbu yüksek öğretim kurumlarına "mali ve nakdi" devlet yardımı yapılmasına, bazı koşulların mevcudiyeti halinde Bakanlar Kurulunca karar verilebileceğinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bu duruma göre, Bakanlar Kurulunca gerek sözü edilen Ek. maddenin birinci fıkrası ve gerek ikinci fıkrası gereğince vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarına "mali ve nakdi" devlet yardımı yapılmasına ilişkin kararlar verilirken, her iki fıkrada belirtilen yeterli koşulların var olup olmadığı hususu değerlendirilecektir. Bakanlar Kurulu Ek. 18. madde birinci ve ikinci fıkrası ile kendisine tanınan yetkisini kullanırken, bu yetkinin kullanımı için öngörülen tüm koşulların varlığını arayıp, kanun ile konulan ve çerçevesi belirtilen bu kuralları nazari itibare alınacağına ve sözü edilen bu koşulların gerçekleşmesi halinde ise, devletin ve kamu tüzelkişilerinin harcamalarına ilişkin Anayasa'da yer alan ilkelerde gözetilip değerlendirildiğine göre, Bakanlar Kuruluna bu şekilde bir yetkinin verilmesi Anayasa'ya aykırı değildir.

3) İptal edilen kurallar hukuksal boşluk doğuracağından ve bu boşluk mahiyeti itibarıyla kamu yararını olumsuz yönde etkileyecek nitelikte olduğundan, bu hususun gözönünde tutularak mahkemece verilen iptal kararının yürürlüğe giriş tarihinin ayrıca kararlaştırılması gerekirdi.

Açıklanan nedenlerle iptal kararını oluşturan çoğunluk görüşlerine katılmıyorum.

Üye
Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nun 3. maddesinin (c) fıkrasını değiştiren dava konusu 3708 sayılı Yasa'nın 1. maddesinde aynen : "yüksek öğretim kurumları; üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezleridir.

Yüksek teknoloji enstitüsü özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim-öğretim, üretim, yayım ve danışmanlık yapan, kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip bir yüksek öğretim kurumudur." denilmektedir.

Anayasa'nın üniversiteleri tanımlayan 130. maddesinin birinci fıkrası ile karşılaştırıldığında, yüksek teknoloji enstitülerinin de üniversite tanımına uygun ve benzer görevleri üstlenen öğretim kurumları olduğu görülmektedir. Ancak, "yüksek teknoloji enstitüleri" yerine "yüksek teknoloji üniversiteleri" sözcüklerinin kullanılmasında amaç bakımından hiçbir sakınca bulunmadığı halde, "yüksek teknoloji enstitüleri" sözcüğü ile yetinilmek suretiyle bu enstitülerin bir üniversite mi yoksa üniversite dışında belirli bir mesleğe yönelik eğitim ve öğretime ağırlık veren ve üniversite sayılmayan başka bir yükseköğretim kurumu mu olduğu konusunda belirsizlik yaratılmıştır.

Yüksek Öğretim Kurumu Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı KHK'nin Değiştirilerek Kabulüne Dair 2809 sayılı Kanun ile 78 ve 190 sayılı KHK'lerde Değişiklik Yapılması Hakkında 3837 sayılı Kanun'un (R.G. 11.7.1992 - 21281) "Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü" başlığını taşıyan Ek Madde 19'da, aynen: "Gebze de Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü adıyla bir Yüksek Teknoloji Enstitüsü kurulmuştur. Bu enstitü;

a) Rektörlüğe bağlı olarak yeni kurulan Fen Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Fakültesi ve İşletme Fakültesi'nden,

b) Rektörlüğe bağlı olarak yeni kurulan Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü'nden,

oluşur." denilmektedir.

Görülüyorki, bu Yasa'ya göre de; üniversiteler ve yüksek teknoloji enstitüleri ayrı ayrı adlarla çalışan öğretim kurumları olsalar da, nitelik bakımından eşdeğerdedirler. Eğitim ve öğretim birimleriyle yönetim organları açısından da benzer durumdadırlar.

Üniversiteler, yüksek dereceli eğitim sağlayan birimler topluluğudur. Bu nedenle üniversite olmanın temel ögesini, öğretim birimlerine verilen adlar değil, bu birimlerde öğretilenlerin çağdaş bilimin gereklerine uygun bulunması, araştırmaların yeni gelişmelere ve kalkınma planı ereklerine yönelmesi, yapılan araştırmaların içeriğinden ve sonuçlarından kamuoyunun haberdar edilmesi gibi ögeler oluşturmaktadır. Yüksek teknoloji enstitülerinde de bu temel ögenin varlığını yadsımaya olanak yoktur.

Anayasa'nın 130. maddesinde üniversite kuracak olan devlet için yerine getirilmesi zorunlu bir takım buyruklar ve yasaklar vardır. Bu yasaklar ve buyruklar Yasakoyucuyu da Devletin öbür organlarını da Anayasa'nın 11. maddesi uyarınca bağlanmaktadır. Burada güdülen amaç; üniversite öğretimini nesnel ve bilimsel nitelikli ölçülere sığmayan etkilerin, başka bir deyimle siyasal çevrelerin veya çeşitli çıkar ve düşünce kümelerinin etki alanları dışında tutmaktır. Oysa, nitelikçe üniversite olduğunda kuşku bulunmayan "Yüksek Teknoloji Enstitüleri" çoğunluğun benimsediğine göre üniversite kavramının dışında tutularak kimi ekonomik çevrelerin ve düşünce kümelerinin çıkarlarına daha uygun bir öğretime yatkın duruma getirilmiş ve böylece Anayasa'nın koruyucu önlemlerinin etkisini büyük ölçüde azaltan, Anayasa'yla gözetilen amaçı aykırı bir düzenleme yapılmıştır.

3708 sayılı Yasa'nın 2. maddesi ile 2547 sayılı Yasa'nın 5/f bendinde "ve bunlar içindeki" sözcükleri eklenmek suretiyle yapılan değişiklikle aynı gerekçelerle Anayasa'ya aykırıdır.

Açıklanan nedenlerle "Yüksek Teknoloji Enstitüleri"ni birer yüksek öğretim kurumu niteliğinde yorumlayan ve dolayısıyla Anayasa'ya uygun bulan çoğunluğun bu konuya ilişkin görüşüne katılmadım.

Üye

Mustafa ŞAHİN

DEĞİŞİK GEREKÇE ve KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

2547 sayılı Yasa'ya, 3.4.1991 günlü 3708 sayılı Yasayla :

1- Vakıflar tarafından kurulacak üniversitelerin, Anayasa'nın 130. maddesinin ikinci, dokuzuncu ve onuncu fıkraları uyarınca, ikinci fıkrada belirtilen "kanun" yerine geçmek üzere çıkarılan 2547 sayılı Yasa'nın Ek 2-15. maddelerinde gösterilen usul ve esaslara göre kurulması gerekir. Bu değişik gerekçe nedeniyle, yeniden düzenlenen Ek 2. maddesinin ikinci fıkrası ile Ek 20. maddesinin (b) bendi, Anayasa'ya aykırıdır.

2- Eklenen Ek 18. maddesinin birinci fıkrasındaki, vakıflar tarafından kurulmuş yükseköğretim kurumlarına tahsis edilecek hazine veya kamu tüzelkişilerine ait arazi ve tesislerle ilgili düzenlemede, dayanak olan Anayasa'nın 130. maddesine uygun biçimde amaç ve ilkeler belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu tahsisi bunlara göre yapabilecektir. Bu itibarla Anayasa'ya aykırılık görülmemiştir.

3- Eklenen Ek 19. maddede yeni bir üniversite kurulması söz konusu değildir. İstenen; bilimsel ve teknolojik araştırmaların, eğitimde gelişme ve yaygınlaşmanın hızla sağlanması için daha önce kurulmuş kimi üniversitelere yönetim ve mali yönden daha esnek bir çalışma olanağının sağlanmasıdır.

Özel statü verilecek üniversitelerin organları, işleyişleri ve bunların seçimleri, öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, mali kaynakların kullanılması ile ilgili ilkeler Anayasa'nın 130. maddesinin dokuzuncu fıkrası uyarınca inceleme konusu Yasa kuralı ile düzenlenmiştir.

YÖK, Milli Eğitim Bakanlığı ile Maliye ve Gümrük Bakanlığı ve DPT özel statü verilen üniversitelerde de etkinliğini sürdürecektir. Burada getirilen "Üst Yönetim Kurulu"nun Anayasa'nın 131. maddesinde geçen Yükseköğretim Kurumuna benzer veya karşıt bir yönü yoktur. Söz konusu düzenlemenin dayanağı Anayasa'nın 131. maddesi değil, 130. maddesinin dokuzuncu fıkrasıdır.

4- 2547 sayılı Yasa'nın iptal edilen hükümlerinin doğuracağı hukuki boşluk nedeniyle vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerinde kamu zararına yol açacak aksaklıklarla karşılaşılacağından Yasakoyucunun yeni bir düzenle-

me yapabilmemesini temin amacıyla iptal hükmü yürürlük tarihi için makul bir süre verilmesi gerekir.

Açıklanan nedenlerle kararın yukarıda belirtilen konulara ilişkin bölümlerine katılmıyorum.

Üye

İhsan PEKEL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın tanımlar başlığı altındaki 3. maddesinin (c) fıkrası "Yükseköğretim Kurumları : Üniversiteler, fakülteler, enstitüler ve yüksekokullardır." şeklinde iken 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle değiştirilerek; "Yükseköğretim Kurumları: Üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, meslek yüksekokulları ile uygulama ve araştırma merkezleridir.

Yüksek teknoloji enstitüsü, özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim-öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık yapan, kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip bir yükseköğretim kurumudur." şeklini almıştır.

Bu düzenleme ile üniversiteler ile yüksek teknoloji enstitüleri eş değerde görülüp yükseköğretim sisteminde yer almışlardır.

Anayasa'nın 130. maddesinde "Üniversiteler" ile "yükseköğretim kurumları" farklı nitelendirilmiştir.

Anayasa üniversiteleri ayrı bir kurum olarak düzenlemiştir. Her üniversite bir yükseköğretim kurumudur, fakat her yükseköğretim kurumu bir üniversite değildir. Üniversiteler içinde diğer yükseköğretim kurumlarının yer alması olasıdır. Bu durum ikisinin aynı kurum sayılmasını gerektirmez.

Anayasakoyucu 130. maddede öngördüğü ilkelerle, üniversite kurulurken ya-

sakoyucuya kimi kesin buyruklar vermekte, aynı zamanda özel kişilerin ve yasadan başka bir işlemle devletin üniversite kurmasını yasaklamaktadır.

23.11.1989 günlü, 3589 sayılı "2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'un 3. maddesiyle 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun ek 2. maddesine eklenen "Vakıflarca yükseköğretim kurumlarına, Yükseköğretim Kurulu kararı ile ancak bu kurumun en az iki fakülteden oluşması ve fen ve edebiyat alanları ile ilgili eğitim programlarının bulunması, eğitim ve araştırma düzeyinin en az o ilde, o ilde üniversite yoksa en yakın ilde bulunan Devlet üniversitelerindeki eğitim ve araştırma düzeyinde olması şartıyla "üniversite" adı verilebilir." şeklindeki fıkra hükmü; 30.5.1990 tarih ve E: 1990/2, K:1990/10 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı ile 9.2.1992 tarihinden geçerli olmak üzere iptal edilmiş, iptal hükmü yürürlüğe girmeden 3.4.1991 tarih ve 3708 sayılı Kanunun 4. maddesi ile değiştirilmiş, değiştirilen 2547 sayılı Yasanın Ek 2. maddesinin ikinci fıkrası Anayasa'ya aykırı görülerek bu kararla iptal edilmiştir.

2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nda da, üniversite : "Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur."

Yükseköğretim ise; "Milli Eğitim sistemi içinde, ortaöğretime dayalı, en az dört yarı yılı kapsayan her kademedeki eğitim-öğretimin tümüdür." biçiminde tanımlanmıştır.

1982 Anayasası'nın 130., 131. ve 132. maddeleri yükseköğretim kurum ve kuruluşlarını düzenlemektedir. Anayasa koyucu Anayasa'nın 130. maddesiyle üniversiteleri bir Anayasa kuruluşu olarak kabul etmiş ve bu maddenin birinci fıkrasında, üniversitelerle ilgili başlıca kuralları belirtmiş, üniversitelerin, "kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip" olmaları ve "Devlet tarafından yasa ile kurulmaları" öngörülmüştür. Anayasa gerçek kişilere ve bir ayrık durum dışında Devletten başka tüzelkişilere yükseköğretim kurumu kurma olanağı tanımamıştır.

Anayasa'nın 130. maddesinde açıklanan bu hükümleri; maddenin birinci fıkrasında sayılan amaçlar ile yasayla kurulma, kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip olma, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasının gözetilmesi kuralları ve üniversite elemanlarının serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayım-

da bulunabilmeleri ve bunun sınırı, üniversite yönetim ve denetim organlarının ve öğretim elemanlarının Yükseköğretim Kurulu'nun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmayacaklarına ilişkin güvence ile yükseköğretim kurumlarının örgütlenmeleri ve işleyişleriyle ilgili olarak maddenin dokuzuncu fıkrasında sayılan konuların da yasayla düzenlenmesi zorunluluğu olarak gösterilebilir.

Yasa'yla "üniversite" adı altında ve Anayasa'nın 130. maddesindeki ilkeler doğrultusunda oluşturulan kurumlardan Devlet tarafında ve yasayla kurulma, kamu tüzelkişiliğini taşıyan, bilimsel yönden özerk olmanın amaçlandığı ve bu tür yapıların bilimsel gerekler dışındaki etkilerden uzak tutulmuş bir çalışmayı, öğretimi ve eğitimi sağlamak ereği ile benimsendiği anlaşılmaktadır.

Anayasa'nın 130. maddesinin birinci fıkrasında Devlet üniversitelerinden başka bir kamu kuruluşunun madde kapsamı içine alınabileceğini gösteren bir kural olmadığı gibi 2547 sayılı Yasa'da da üniversiteler üstü veya dengi bir kuruluşun varlığından veya kurulabileceğinden söz edilmiştir.

Üniversite kuruluşları varken yüksek teknoloji enstitüleri adı altında aynı düzeyde Anayasa'nın öngörmediği eğitim sistemi oluşturulamaz. Ancak, Anayasa değişikliği ile yapılabilecek bir düzenlemenin yasa değişikliği ile gerçekleştirilmesi olanaksızdır.

2547 sayılı Yasa'nın ve Anayasa'nın kapsamında bulunmayan bu tür kuruluşların milli eğitim ve yüksek eğitim politikası içinde yer almasını gerektirecek yasal dayanak yoktur.

Yasayla oluşturulmak istenen sistem, yüksek teknoloji enstitüleri yoluyla yeni bir tür üniversite kurma olanağını gerçekleştirmektedir.

Belirtilen nedenlerle 3.4.1991 günlü, 3708 sayılı Yasa'yla değişik 4.11.1981 günlü, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3. maddesinin (c) fıkrası ile aynı nitelikteki 5. maddesinin (f) fıkrasının Anayasa'nın 130. maddesine aykırı olduğu ve bu fıkralarında iptali gerektiği kanısında olduğumdan çoğunluğun bu konudaki kararına katılmıyorum.

Üye

Selçuk TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

1- 3.4.1991 tarihli ve 3708 sayılı Kanun'un 4. maddesiyle değiştirilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun ek 2. maddesinin ikinci fıkrasının iptali istenmektedir. Bir vakıf, yükseköğretim kurumu kurma istemi ile başvururken, kuracağı kurumun adını da tesbit etmiş olacaktır. Kanun'un ek 2. maddesinin ikinci fıkrasına göre adı vakıfca tesbit edilmiş olan bir yükseköğretim kurumunun üniversite olarak kabul edilip edilmemesi söz konusudur. Ek 2. maddenin ikinci fıkrasında belirtilen şartların var olduğunun tesbit edilmesi halinde vakıf yükseköğretim kurumu üniversite olabilecektir.

Bu şartların tümünün bir vakıf yükseköğretim kurumunda gerçekleşmesi, üniversitelerin kanunla kurulması hakkındaki 2547 sayılı Kanun'un 5. maddesinde yer alan kurala uygun olarak vakıf yükseköğretim kurumunun da kanunla üniversite olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle ek 2. maddenin ikinci fıkrasındaki "üniversite adı verilir" deyimini vakıf yükseköğretim kurumunun adını koymak olmayıp üniversite niteliğinde bulunup bulunmadığının tesbitidir. Bu nedenle iptali istenen fıkrada yer alan "kanunla üniversite adı verilebilir." ifadesi, üniversitelerin kanunla kurulacağını öngören Anayasa hükmüne uygundur. Bu hükümle yapılacak olan ad verme değil, üniversite olup olmasının tesbitidir. Bu nedenle Anayasa'ya aykırılık söz konusu değildir. Fıkranın iptali yönünde oluşan çoğunluk kararına katılmıyorum.

2- 2547 sayılı Yasa'ya 3.4.1991 günlü ve 3708 sayılı Yasayla eklenen ek 18. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları hakkında Yılmaz ALİFENDİOĞLU'nun açıklanmış olduğu karşıoya katılıyorum.

3- 2547 sayılı Kanun'un bazı üniversitelerin özel statülü üniversiteler olmasını sağlayan ek 19. maddenin iptali istenmektedir.

Özel statülü üniversite olması bizim buluşumuz değildir. Bilhassa gelişmiş ülkelerde üniversiteler değişik statülerde kurulmakta, bunların bir kısmına yalnız lisans düzeyinde eğitim yapma, bir kısmına ise lisansa ek olarak yüksek lisans ve doktora düzeyinde de eğitim-öğretim yapma yetkisi verilmekte, özellikle teknolojinin

çok hızlı ilerlediği çağımızda bazı üniversitelere özel mali serbesti verilerek, bunların çeşitli alanlarda yoğun bilimsel ve teknolojik araştırmalar yapmaları öngörülmektedir.

1961 Anayasası'nın 120. maddesinde Üniversitelerin kendileri tarafından seçilen organlar eliyle yönetileceği ve denetleneceği esası mevcut olmasına rağmen, aynı maddede "Özel Kanuna göre kurulan devlet Üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır." hükmü bu esasa bir istisna getirmiştir. İşte bu suretle Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin hükümet tarafından atanan mütevelli heyetlerce yönetilmesi üniversiteye çok büyük ölçüde mali serbesti getirmiş ve bu üniversite çok kısa bir sürede uluslararası düzeyde bir eğitim-öğretim ve araştırma merkezi durumuna gelmiştir.

Bu nedenle anayasakoyucu, 130. maddenin 9. fıkrasında, üniversitelerin, organları ile işleyişleri ve bunların görev yetki ve sorumlulukları devletin sağladığı mali kaynakların kullanılması dahil bir çok hususun düzenlenmesini Kanun'a bırakmıştır. Buna göre, gerek üst yönetim kurullarının kurulması, gerekse işletme hesabının tesisine ilişkin hususların kanunla düzenlenmesi Anayasa'ya aykırı değildir.

Özel statülü üniversitelerin üst yönetim kurulları tarafından yönetilecekleri, üst yönetim kurullarının toplumda temayüz etmiş kişilerden seçileceği hükme bağlanmıştır.

Özel statülü üniversitelerin işletme hesabının devlet denetimi dışında bırakıldığı iddiası da gerçek dışıdır. Ek. 19. maddede görüldüğü üzere bu hesabın denetimi Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın çıkaracağı yönetmelik hükümlerine göre yapılacaktır.

Açıklanan nedenlerle ek. 19. maddenin iptali yönünde oluşan çoğunluk kararına katılmıyorum :

4- İptal konusu kanunun yürürlük tarihinin makul bir süreden sonra başlatılması yönünde Yılmaz ALİFENDİOĞLU tarafından açıklanan karşıoya katılmıyorum.

Üye

Yavuz NAZAROĞLU

DEĞİŞİK GEREKÇE

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

1- 3708 sayılı Yasa'nın 4. maddesinde; vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarının en az iki fakülteden oluşması, öğretimin de Devlet üniversitelerindeki öğretim düzeyinin aynı olması halinde kanunla üniversite adı verilebileceği öngörülmektedir.

Anayasa'nın 130. maddesinin birinci fıkrasında devlet üniversitelerinin kanunla kurulacağı ve kamu tüzelkişiliğine sahip olacağı belirtilmektedir. İkinci fıkrası gereğince vakıflarca kurulacak üniversiteler için ise ayrı bir kanun çıkarılması gerekmektedir. Başka bir anlatımla vakıflarca kurulacak üniversitelerin kuruluş usul ve esaslarını gösteren çerçeve bir Yasa'nın çıkarılması öngörülmektedir. Bu çerçeve Yasa'da bulunması gereken konular da 130. maddenin üçüncü ve dokuzuncu fıkralarında gösterilmiştir. Diğer taraftan onuncu fıkrada vakıf üniversitelerinin mali ve idari konular dışında, akademik çalışmalar, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik konuları yönünden Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasa'da öngörülen hükümlere bağlı olacağı belirtilmektedir.

İşte bu amaçla 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu çıkarılmıştır. Bu yasa hem Devlet üniversitelerinin hem de vakıf üniversitelerinin (idari /mali konular hariç) tabii olduğu hükümleri içermektedir. Özellikle Ek 2-15 arası maddeler vakıf üniversiteleri için çerçeve Yasa hükümleridir. Nitekim Ek 2. madde ile ; "vakıflar kazanç amacına yönelik olmamak şartıyla ve mali-idari konular dışında akademik çalışmalar, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden bu KANUNLA gösterilen USUL ve ESASLARA uymak kaydıyla yükseköğretim kurumları veya bağlı birimlerinden birini veya birden fazlasını kurabilirler" demek suretiyle Anayasa'nın 130. maddesinin ikinci fıkrasına uygun bir düzenleme yapılmıştır. Böylece Devlet üniversitelerinde olduğu gibi kurucu bir Yasa'ya ihtiyaç duyulmadan belirtilen çerçeve Yasa doğrultusunda vakıflar yükseköğretim kurumları kurabilecektir. Vakıf üniversitelerini mali ve idari konular dışında bu yasa hükümlerine bağlamakla devlet yükseköğretim kurumları ile aralarında bir bütünlük oluşturulmuştur. Örneğin Ek 8. madde; "vakıflarca yükseköğretim kurumlarındaki akademik organlar, Devlet Yüksek

öğretim Kurumlarındaki akademik organlar gibi düzenlenir ve onların görevlerini yerine getirir. Öğretim elemanlarının nitelikleri, Devlet Yükseköğretim Kurumlarındaki öğretim elemanlarının niteliklerinin aynıdır." demekte, Ek 9. maddesi; "Vakıf yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim esasları, öğretim süreleri ve öğrenci hakları ile ilgili hususlar bu kanun hükümlerine tabidir." hükmünü içermekte ve Ek 10. madde ise, vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumları mali, idari ve ekonomik konularda Yükseköğretim Kurulu'nun gözetim ve denetimine tabi olduğunu bildirmekte Ek 12. madde de "vakıflar tarafından kurulacak yükseköğretim kurumlarında akademik kurul, senatoların; Yönetim Kurulu Üniversite Yönetim Kurulu'nun; en yüksek düzeydeki yönetici rektörün yetkisini kullanır ve görevlerini yapar" demektedir. Bu maddelerden de anlaşılmaktadır ki vakıf yükseköğretim kurumları ile Devlet yükseköğretim kurumları arasında mali ve idari konular dışında tam bir eşitlik ve benzerlik bulunmaktadır. Aynı bir kurucu yasa olmadan esasları çerçeve Yasa hükümleri gereğince belirtilen vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarının oluşması Anayasa'nın 130. maddesinin ikinci fıkrasına tam anlamıyla uymaktadır.

Öte yandan vakıflarca kurulacak yükseköğretim kurumlarının "Kamu hukuku tüzelkişiliğine" sahip olması mümkün değildir. Kamu hukuku tüzelkişiliği Anayasa'nın 123. maddesi gereğince Yasayla yada Yasaların verdiği yetkiye dayanılarak kurulur. Kuruluşları Yasayla olduğu gibi varlıklarının sona ermeleri de Yasayla olur. Başka bir anlamla kuruluşları ve sona ermeleri kendi iradelerine bağlı değildir.

Özel hukuk tüzelkişileri ise; gerek kuruluşları gerekse sona ermeleri herhangi bir Yasaya ihtiyaç duyulmadan kendi hür iradeleri ile şekillenmektedir.

Mal varlığı ve bütçe ödenekleri vakıflarca karşılanan vakıf yükseköğretim kurumlarını kamu hukuku tüzelkişisi sayarak kuruluşunu ve sona ermesini özel Yasalara bağlamak vakıf kurucusunun iradesine aykırı durumların ortaya çıkmasına yol açabilir ki bu da vakıf anlayışı ile bağdaşmaz.

Buna göre vakıf üniversitesinin kuruluşu için devlet üniversitesinde olduğu gibi bir kurucu bir Yasa'nın varlığını zorunlu kılan 3708 sayılı Yasa'nın 4. maddesi Anayasa'nın 130. maddesinin ikinci fıkrasının öngörmediği bir durum olup iptali gerekir.

2- Yasa'nın Ek 20. maddesinin (b) bendi de adı geçen vakıf yükseköğretim kurumuna tüzelkişilik kazanması için özel kurucu bir Yasa'yı zorunlu kıldığından yukarıda açıklanan gerekçeler bu madde içinde aynen geçerlidir.

Bu sebeple Anayasa'nın 130. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülmeyen böyle bir yasal düzenlemenin iptali gerekir.

3- 3708 sayılı Yasa'nın Ek 18. ve Ek 19. maddelerinin iptaline ilişkin çoğunluk görüşüne, üye İhsan PEKEL'in bu karara ait karşıoy yazısında belirttiği gerekçelerle katılmadım.

Üye

Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/21

Karar Sayısı : 1992/42

Anayasa'nın 123. maddesine göre "çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğine sahip üniversiteler Devlet tarafından kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir."

Anayasamızın buyruğu üniversitelerin ancak Devlet tarafından kurulabileceği, vakıfların ise ancak yükseköğretim kurumu kurabilecekleri yolunda iken; iptali istenen Yasa'nın 1. maddesi ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3. maddesinin (c) fıkrası değiştirilerek Yükseköğretim Kurumu tanımına yüksek teknoloji enstitüleri de dahil edilmiş ve bunların bünyelerinde fakülteler yüksekokullar vs. . . olacağı öngörülmüştür. Böylece yeniden oluşturulmak istenen yüksek teknoloji enstitüleri çeşitli birimlerden oluşacak bilimsel özerklik ve kamu tüzelkişiliğine sahip bir yükseköğretim kurumu olarak kabul edilecektir. Aslında oluşturulmak istenen yüksek teknoloji enstitülerinin ismi konmamakla birlikte üniversite niteliğinde oluşturulmak istendiği açıkça görülmektedir. Anayasa'nın 130. maddesindeki üniversite tanımında bulunan bütün öğeler, yüksek teknoloji enstitülerinin tanımında da yer almakta böylece adı başka bir şey konsa da oluşturulmak istenen yeni kurumlar aslında üniversitedir. Bu şekilde oluşturulmak istenen yüksek teknoloji enstitüleri Anayasa'nın 130. maddesine aykırıdır.

Yüksek teknoloji enstitülerinin üniversite niteliğinde olmasına karşın yüksek öğretim kurumu şeklinde kabul edilerek vakıflar tarafından kurulabilmesi olanağı Anayasa'ya aykırılık oluşturmaktadır.

Bu nedenle de, 3708 sayılı Yasa ile değişik 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 3. maddesinin (c) fıkrası ile 5. maddesinin (f) fıkrasının Anayasa'nın 130. maddesine aykırılıkları nedeniyle iptalleri gerektiği kanısında olduğundan aksi yönde oluşan çoğunluk görüşüne karşıyım

Üye

Yalçın ACARGÜN

Esas Sayısı : 1992/19

Karar Sayısı : 1992/47

Karar Günü : 16.9.1992

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Kulp Asliye Ceza Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 12.4.1991 günlü, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun geçici 2. maddesinin son fıkrasının Anayasa'nın 11. ve 36. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY :

Olağanüstü Hal Bölge Valiliği'nin 24 Aralık 1990 günlü, 5 sayılı bildiriyle, ". . . çalışma özgürlüğünün kısıtlanması ve işyerlerinin kapatılması gibi" eylemler yasaklanmış olmasına karşın, 5 Mart 1991 günü, yasadışı bir örgütün Kulp İlçesinde dağıttığı bildiriyle, esnafın dükkanlarını kapatması, öğrencilerin, öğretmenlerin okulları boykot etmeleri, şoförlerin kontak kapatmaları telkin edilmesi üzerine ertesi gün, 75 esnafın işyerlerini açmaması nedeniyle sanıklar hakkında, 25.10.1983 günlü, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 25 b/1. maddesi gereğince, Bölge Valisinin emirlerini dinlemekten kamu davası açılmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemesi görevsizlik kararı verip dosyayı Kulp Asliye Ceza Mahkemesi'ne yollamış, bu Mahkeme ise sanıkların eylemlerinin niteliğine göre Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin görevli olduğu gerekçesiyle uyuşmazlığının çözümü için Yargıtay 3. Ceza Dairesi'ne başvurmuştur.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin Kulp Asliye Ceza Mahkemesini görevli bulması üzerine, yapılan duruşmada, Cumhuriyet Savcısı 3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nın geçici 2. maddesinin sonuncu fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüş, duruşmada hazır bulunan sanıkların bu konudaki görüşlerini de alan yerel mahkeme iddiayı ciddi bularak Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ :

İtiraz yoluna başvuran Mahkemenin Anayasa'ya aykırılık savının gerekçesi özetle şöyledir :

Mahkememizde görülmekte olan davada gelmeyen sanıklar hakkında 3713 sayılı Yasa'nın geçici 2. maddesinin uygulanması olasılığı vardır. Bu madde gelmeyen sanıkların savcı ya da hakim huzurunda alınmış mevcut beyanları ile yetinilmesini öngörmektedir. Bu düzenleme Anayasa'nın 36. maddesinde belirtilen savunma hakkını kısıtlamaktadır denilmekte ve Anayasa Mahkemesi'nin 29.1.1980 günlü, Esas : 1979/38, Karar : 1980/11 sayılı kararından ve öğretilen yapılan alıntılarla gerekçesi desteklenen başvuru kararında, itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 11. ve 36. maddelerine aykırı olduğu belirtilerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

III- YASA METİNLERİ :

A. İtiraz Konusu Yasa Kuralı :

12.4.1991 günlü, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun itiraz konusu hükmü de içeren geçici 2. maddesi şöyledir :

"GEÇİCİ MADDE 2.- 8.4.1991 tarihine kadar işlenen suçlar sebebiyle tutuklu olan sanıklardan;

- a) Hazırlık tahkikatında, iddianameye esas olan suçun vafına,
- b) Son tahkikatta, iddianamede beyan olunan suçta veya değişen suç vafına,

Göre Kanunda belirtilen cezanın asgari haddi esas alınmak suretiyle geçici 1 inci maddede belirtilen süreler kadar tutuklu kaldıkları anlaşılana, Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren otuz gün içerisinde,

- 1- Hakkında kamu davası açılmamış tutuklu sanıklar savcılıklarca,
- 2- Hakkında kamu davası açılmış tutuklu sanıklar ilgili mahkemelerce,
- 3- Dosyaları Yargıtayda veya Askeri Yargıtayda bulunanlar ilgili dairesince veya Başsavcılıklarınca,

Salıverilirler.

Haklarında kamu davası açılacaklar ile daha önce kamu davası açılmış olan sanıkların yargılamaları yapılır. Duruşmalara gelmeyen sanıkların savcı veya hakim huzurunda alınmış mevcut beyanları ile yetinilir. Yapılan yargılama sonunda mahkûmiyete ilişkin hükmün kesinleşmesini müteakip haklarında Kanunun Geçici 1 inci maddesinde belirtilen şartla salıverilme hükümleri uygulanır."

B. Dayanılan Anayasa Kuralları :

1- "MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

2- "MADDE 36.- Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz."

IV- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla, 3.3.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, "Dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine" oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, Mahkemenin başvuru kararı ve ekleri, iptali istenen yasa hükmü, dayanılan Anayasa kuralları ve bunlarla ilgili gerekçelerle öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Anayasa'ya aykırılık savlarının incelenmesine geçilmeden önce uygulanacak yasa kuralı sorunu üzerinde durulmasında yarar görülmüştür:

Anayasa'nın 152. ve 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddeleri uyarınca, bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir yasa hükmünü Anayasa'ya aykırı görürse ya da taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına

varırsa, Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidir. Buna göre, bir mahkemenin Anayasa Mahkemesine başvurabilmesi için, elinde bakmakta olduğu bir davanın bulunması ve iptalini istediği kuralın o davada uygulanma durumunda olması gerekmektedir.

3713 sayılı Terörle Mücadele Yasası'nın geçici 2. maddenin itiraz konusu olmayan ilk fıkrasında 8.4.1991 gününe kadar işlenen suçlar nedeniyle geçici 1. maddede belirtilen süreler kadar tutuklu kalanların salıverilmeleri konusunda özel bir düzenleme öngörülmektedir.

Maddenin itiraz konusu ikinci fıkrasının ilk tümcesinde, haklarında kamu davası açılacaklar ile daha önce kamu davası açılmış olanların yargılamalarının yapılacağı, ikinci tümcesinde duruşmaya gelmeyen sanıkların savcı ya da hakim önünde alınmış mevcut anlatımları ile yetinileceği, sonuncu tümcesinde ise mahkûmiyete ilişkin hükmün kesinleşmesini müteakip geçici 1. maddede belirtilen şartla salıverme hükümlerinin uygulanacağı öngörülmektedir.

Geçici 2. maddenin ikinci fıkrasının birinci fıkra ile bağlantılı olduğu ve ancak salıverilenler hakkında uygulanabileceği anlaşılmaktadır. Gerçekten de, geçici bir madde olan inceleme konusu kural, genel bir düzenleme niteliğinde olmayıp, Terörle Mücadele Yasası kapsamı içerisinde ele alınması gereken bir hükümdür. Duruşmalara gelmeyen sanıklardan sözeden ikinci tümceyle, tutuklu sanıkların getirilmeleri sorun yaratmayacağına göre, tutukluyken salıverilenlerin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, sonuncu tümcede bu kimseler hakkında hükmün kesinleşmesini müteakip geçici 1. maddede belirtilen şartla salıverme hükümlerinin uygulanacağı öngörülmektedir. Bir kimse hakkında, hükmün kesinleşmesini müteakip şartla salıverme hükümlerinin uygulanabilmesi için o kimsenin mutlaka geçici 1. maddede öngörülen süreler kadar tutuklu kalmış olması gerekir. Şu halde, ikinci fıkranın tutukluyken salıverilenlere uygulanması söz konusudur. Sanığın savcı önünde alınan ifadesiyle de yetinilebileceği yolundaki kural, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 109. ve 131. maddeleri çerçevesinde değerlendirildiğinde de, bu görüşle çelişmez.

Başvuru bu yönden incelendiğinde; 2935 sayılı Olağanüstü Hal Yasası'nın 25. b/1 ve Türk Ceza Yasası'nın 401. maddelerine aykırı davrandıkları savıyla ve sorgularının yapıp tutuklanmaları istemiyle Kulp Sulh Ceza Mahkemesi'ne sevk edilen yetmişbeş sanık, bu Mahkemece serbest bırakılmış, yargılamanın sonraki aşamalarında da sanıkların herhangi birinin bu suçlar nedeniyle tutuklanmaları söz konusu ol-

mamıştır. Bu durumda Mahkemenin, bakmakta olduğu bu dava nedeniyle, Terörle Mücadele Yasası'nın geçici 2. maddesinin sonuncu fıkrasını uygulaması ve duruşmaya gelmeyen sanıkların savcı ya da hakim huzurunda alınmış mevcut beyanları ile yetinerek davayı karara bağlaması olanağı yoktur. Aynı biçimde, sanıkların geçici 1. maddede öngörülen süreler kadar tutuklu kalmamış olmaları veya hükmün kesinleşme aşamasına gelmemesi nedeniyle şartla salıvermeye ilişkin hüküm de uygulanacak yasa kuralı niteliğinde değildir.

Açıklanan nedenlerle, Terörle Mücadele Yasası'nın geçici 2. maddesinin sonuncu fıkrasının iptaline ilişkin itirazın, başvuran mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddine karar verilmelidir.

VI - SONUÇ :

12.4.1991 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun geçici 2. maddesinin davada uygulama niteliğinde bulunmayan son fıkrasına ilişkin itirazın başvuran mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

16. 9. 1992 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

Karar Günü : 17.9.1992

IPTAL DAVASINI AÇAN : Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 98 Üyesi.

IPTAL DAVASININ KONUSU : 29 Mart 1992 günlü, 21186 sayılı Resmi Gazete'nin mükerrer nüshasında yayımlanan "1992 Mali Yılı Bütçe Kanunu"nun 1. maddesine bağlı (A) işaretli cetvelinde gösterilen Kültür Bakanlığı kısmı ile bu kısmın unsurlarını ve açıklamalarını içeren bölümlerinin Anayasa'nın 6., 7., 11., 87., 88., 95., 161., 162. ve 163 maddelerine; ve konuyla bağlantılı TBMM Başkanlık Divanı'nın 23 Mart 1992 günlü, 17 sayılı kararının 24.3.1992 günlü, 60. Birleşimin birinci oturumunda onaylanmasına ilişkin TBMM kararının Anayasa'nın 6., 11., 88., 95., 162/4. maddelerine ve İçtüzüğü'nün 13., 14., 43., 50., 52., 53., 73., 74., 75., 77., 82. ve 157. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I. IPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ :

Dava dilekçesinde ileri sürülen iptal nedenleri aynen şöyledir :

"1) TBMM Genel Kurulunun 21.3.1992 tarihli 57 nci birleşiminde Kültür Bakanlığı Bütçesinin tümü üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasıyla bölümlerine geçilmesine dair işlem usulüne uygun olarak oya sunulmuş ve adı geçen bütçe tasarısı reddedilmiştir. . . Bakanlık ve Daire Bütçeleriyle Katma Bütçeler hakkında tümü üzerinde görüşme yapılması yalnızca bir İçtüzük gereği olmakla kalmamıştır; ayrıca Anayasanın 162 nci maddesinin 4 ncü fıkrasına göre bir Anayasa emridir.

2) 21.3.1992 tarihindeki Kültür Bakanlığı Bütçesinin bölümlerine geçilmesine dair oylamaya yapılan SHP ve DYP Gruplarının ortak itirazının 23.3.1992 tarihli Başkanlık Divanı toplantısında görüşülmesi sırasında işaret oyunun 125 red ve 99

Kabul şeklinde belirlediği hiçbir şüpheyi yol açmayacak şekilde tesbit ve tescil edilmiştir. Ayrıca bu toplantıda alınan Başkanlığın sunuşları bölümünde Genel Kurula sunulan 17 sayılı kararda "Konuya ilişkin tutanaklara göre oturum Başkanlık Divanınca yapılan açık bir usulsüzlük görülmemekle birlikte" denilerek bu oylamada usulsüzlük olmadığı İçtüzüğü'nün 13 nci maddesi uyarınca teyit edilmektedir. . .

3) 21.3.1992 tarihinde RED edilen Kültür Bakanlığı Bütçe Tasarısı Anayasaya ve İçtüzüğe göre düşmüştür. Bu işlem Anayasanın 96 ncı maddesine, İçtüzüğü'nün 82, 115 ve 122/2 maddelerine hiçbir şüphe doğurmayacak şekilde uygun bir işlemdir; tamamlanmış ve bitmiş bir işittir. Bundan sonra Anayasamızın Geçici 6 ncı ve 95 nci maddelerinin buyruğuna göre işleyen İçtüzüğü'nün 77 nci maddesinin yürütülmesi gerekmektedir. Ancak bu yapılmadığı gibi İçtüzüğü'nün 77 nci maddesinde yer alan ". . . Reddedilmiş Kanun Tasarı ve ya Teklifleri Red tarihinden itibaren bir tam yıl geçmedikçe Millet Meclisinin aynı yasama dönemi içinde yeniden verilemez" hükmüne rağmen sözü edilen düşmüş Bütçe Tasarısı RED tarihinden üç gün sonra 24.3.1992 tarihinde tekrar doğrudan Başkan tarafından Başkanlık Divanı kararına dayalı olarak Genel Kurula sunulmuştur. Başkanlık Divanının herhangi bir Kanun Tasarısını TBMM ye sunması hiç bir şekilde mümkün değildir.

Alınan karar doğrudan veya sonuçları itibariyle böyle bir durum yaratmıştır. Oysa Anayasanın 162 nci maddesi Bütçe tasarılarını TBMM ye sunmaya yalnızca Bakanlar Kurulunu yetkili kılmıştır. Anayasanın 88. nci maddesi kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve Milletvekillerini yetkili kılmış, Başkanlık Divanına böyle bir yetki vermemiştir. Başkanlık Divanı herhangi bir sebep ve bahane ile sonucu ve etkisi TBMM ye teklif sunma ve kanunlaştırma olarak ortaya çıkacak bir işlemi Anayasaya ve İçtüzüğe göre yapamaz. Başkanlık Divanı reddedilmiş ve düşmüş bir tasarını hiçbir sebeple inceleme konusu da yapamaz. Nitekim ne Anayasada verilmiş bir görev vardır ne de İçtüzüğü'nün 13 nci maddesinde sayılan görevler arasında böyle bir yetki bulunmaktadır. Kaldı ki İçtüzükte reddedilmiş bir metni görüşme görevi bulunsaydı bile bu durum Anayasanın açık hükümlerine aykırı düşerdi. Anayasamızın 6 ncı maddesi egemenliğin yetkili organları eliyle kullanılmasını; hiçbir kimse veya organın kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağını amirdir. Yetkisiz organ eliyle hukuken geçersiz bir kararla TBMM Genel Kuruluna ikinci defa sunulan RED edilmiş Kültür Bakanlığı Bütçe Tasarısı yukarıdaki sebeplerden ötürü hukuken geçersiz ve yok sayılmalıdır.

4) Başkanlık Divanının RED edilmiş ve düşmüş tasarını dolaylı yollardan yeniden oylatması teklifi Genel Kurulun 24.3.1992 tarihli oturumunda görüşmesiz oyla-

arak kabul edilmiştir. Genel Kurulun bu kararı Anayasanın 6, 11, 88, 95, 162/4 maddelerine ve İçtüzüğü 13, 14, 43, 50, 52, 53, 73, 74, 75, 77, 82, 157 ve diğer ilgili hükümlerine aykırı olarak yeni bir İçtüzük kuralı ihdası niteliğindedir. Yüksek Mahkemenizin İçtüzük kuralı ihdası niteliğinde olan çok sayıda TBMM kararlarını inceleyerek bir karara vardığı, bilinmektedir. Divanın İçtüzük metni etkisi ve sonucunu doğuracak bir teklifte bulunmaya yetkisi olmadığı gibi TBMM de Anayasada belirtilen esaslara aykırı İçtüzük yapamaz.

5) İhdas niteliğindeki yeni İçtüzük kuralı aynı birleşimin aynı oturumunda hemen uygulanıp, hukuken geçersiz olan ve yok sayılması gereken bir metin hakkında görevsiz ve yetkisiz Başkanlık divanının RED edilmiş eski teklifini oturum Başkanı görüşmesiz oylatmış ve Genel Kurul bu oylamada iradesini kabul şeklinde belirlemiştir. Bu oylamanın sonucuyla 21.3.1992 tarihli oylama yani TBMM'nin RED kararının ortadan kaldırıldığı farz ve kabul edilmektedir. Oysa Başkanlık Divanı 17 Sayılı kararı ile 21.3.1992 tarihli RED kararının oylanmasında usulsüzlük olmadığını da tesbit ve tescil etmiştir. Kanun koyucunun Kültür Bakanlığı Bütçe tasarısı metni hakkında Anayasaya uygun ama birbirine zıt (biri RED diğeri KABUL) iki kararı aynı anda veya peşi peşine alması mümkün ve hukuki değildir. Ayrıca böyle iki zıt karar konusunda yürütme ve yargının tutumları da belirsiz olacaktır. TBMM'nin 24.3.1992 tarihli Kültür Bakanlığı Bütçesinin yeniden oylanması işlemi Anayasanın 6, 11, 88, 95, 162/4 maddelerine ve İçtüzüğü 13, 14, 43, 50, 52, 53, 73, 74, 75, 77, 82, 157 maddelerine aykırıdır ve iptali gereklidir.

6) Savımıza göre Kültür Bakanlığı 1992 Mali Yılı Bütçesi Anayasaya aykırı olarak oluşturduğundan hukuken geçersiz olduğu ve yok sayılması gerekeceği nedeni ile Kültür Bakanlığı olmayan bir Bütçeyi harcama durumuna düşmüştür. Bu durum Anayasanın 161/1 maddesindeki Devlet harcamalarının yıllık bütçe ile yapılacağı amir hükmüne aykırıdır. Ayrıca Anayasanın 160 ncı maddesine göre bütçelerle verilen ödenek harcanabilecek miktarın sınırını gösterdiğinden hukuken olmayan herhangi bir bütçenin sınırı da tarif edilemeyeceğine göre bu durumda Kültür Bakanlığının harcama sınırı sıfır Türk lirasıdır. Diğer bir ifadeyle Kültür Bakanlığının harcamaları Anayasal değildir.

Sonuç ve Talep :

1) Anayasamız, 88 nci maddesiyle Kanunların görüşülmesini genel olarak kendi yapacağı İçtüzüğe; 95 nci maddesiyle de genel çalışma esaslarının düzenlenmesini gene kendi yapacağı İçtüzüğe bırakmakla birlikte, Bütçe Kanun Tasarılarının

teklif edilmesi, Komisyonda ve Genel Kurulda görüşülmesi ve karara bağlanması ile ilgili temel hükümleri İçtüzüğe bırakmayarak açıkça kendisi belirlemiştir. Hatta milletvekillerinin görüşmelerdeki hak ve yetkilerini bile Anayasada sınırlamıştır. Gene Anayasamız, Bütçe Tasarılarının inceleneceği Komisyonun üye sayısını, siyasi grupların temsilini ve inceleme süresini açıkça belirleyerek İçtüzüğe ve Genel hükümlere bırakmamıştır. Ancak bu açık hükümlerin dışında kalan bazı içtüzük hükümleri de değer ve etki itibariyle Anayasa hükmü gibi sayılabilmelidir. Nitekim 1961 Anayasanın 92 nci maddesinde kanunların kabulü ve reddi ve reddedilen tasarıların veya teklifin düşeceği açıkça yazılı olmasına karşın 1982 Anayasası Kanunların teklif edilmesi, görüşülmesi ve kabulü konularının tümünü 88 nci maddede hükme bağlayıp görüşülme esas ve usullerini İçtüzüğe bırakmıştır. Bu durumda İçtüzüğün Anayasa hükmü değer ve etkisinde olan hükümlerine aykırılığın Anayasaya aykırılık sayılması düşünülebilir. Bu sav kabul edilmediği takdirde kanunların yapılmasında Anayasaya aykırılık denetimi Anayasada yer alan bazı istisnai hükümler hariç yapılamaz hale gelir. Kanun koyucunun Anayasada böyle bir gediği bulunduracağını varsaymak muhaldir.

2) Anayasamızda tekriri müzakere, ikinci görüşme, iki veya daha çok sayıda oylama teşrii tefsir kurumları yoktur. Diyan kararında sözü edilen "herhangi bir itirazın oylama üzerinde yaratacağı kuşku" varit olmadığına göre ve Bütçe Tasarıları ile Kesin Hesap Kanun Tasarısının Genel Kurulda beraber görüşülerek karara bağlanması gereğinin (Anayasa madde 164/2) ikinci oylamayı zorladığı yorumuyla işlem yapmaya Anayasamız hiçbir şekilde cevaz vermediğine göre ikinci defa oylama yapılarak sözü edilen bütçenin kabulü işlemi yersiz, gereksiz ve Anayasaya aykırıdır.

3) Başkanlık Divanı oylamanın tekrarı halinde de sonucun RED çıkması ihtimalini hesaba katar şekilde düşünüp görüşmediği ve karara varmadığı ve ayrıca SHP ve DYP Grup Başkanvekillerinin yaşanan gerçeklere ve hukuka tamamen aykırı olan dilekçesini . . . işleme koymakla tarafsızlık ilkesinden sapmıştır. Yüksek Mahkemenizin Esas Sayısı 1967/6, Karar Sayısı 1968/9 olan 27.2.1968 günlü kararında "Başkanlık Divanında herhangi bir partinin mutlak söz sahibi olması değil, Divanın tarafsızlık içinde çalışması ve tarafsızlığını koruyabilecek bir bünyede olması kuraldır" denilerek tarafsızlık ilkesinin ne denli gerekli ve etkili olduğunu belirtmesinin önemli bir kere daha ortaya çıkmıştır. Başka bir ifade ile Başkanlık Divanı hem kendi yetki ve görev sınırları dışına çıktığı gibi, tarafsız da davranmamıştır. Oylamanın niteliğinden, Genel Kurulda bulunmayan divan üyelerinin oya katılmalarından ve başkanın çekimser oy vermesinden de bu durum anlaşılmaktadır. . . Başkanlık Divanı,

kanun ve Bütçe hazırlayıcı, teklif edici, değiştirici, kanun ve Anayasa yorumlayıcı, tekriri müzakere kararı verici kurul olarak görev ifa edemez; Anayasa, Yasalar ve İctüzüğün vermediği bir yetkiyi kullanamaz; yalnız OYLAMA VE SEÇİMLER'deki önemli bir sayısal yanlışlık hakkında görüşme yapabilir ve yol belirler; yasama organının, İdari makamı sayılmakla Anayasanın 11 nci maddesine uymak zorundadır.

4) TBMM Genel Kurulu Anayasa'ya yasalara ve İctüzüğe uygun olarak hazırlanıp sunulmayan herhangi bir metni görüşemez, kanunlaştıramaz; kaynağını Anayasadan almayan hiçbir yetkiyi kullanamaz; bütçe tasarılarının hazırlanması görüşülmesi ve kanunlaşmasına ilişkin açık Anayasa hükümlerini gözardı edemez.

5) Yukarıda açıklanan olaylar, tesbitler, sebepler ve gerekçelerle;

a) Resmi Gazetenin 29 Mart 1992 gün ve 21186 Sayılı Mükerrer nüshasında yayımlanan "1992 Mali Yılı Bütçe Kanunu"nun birinci maddesinin bağlı (A) işaretli cetvelinde gösterilen Kültür Bakanlığı kısmı ile bu kısmın unsurlarını ve açıklamalarını içeren ve aynı Resmi Gazetenin 162-170 nci sayfalarında "KÜLTÜR BAKANLIğI Daire : 26 Kurum : 00" Başlığı altında yer alan tüm bölüm ve her türlü alt bölümlerinin Anayasanın 6, 7, 11, 87, 88, 95, 161, 162, ve 163 nci maddelerine aykırılığı veya uygun olmaması nedenleriyle ve Anayasanın 150 nci maddesi gereğince iptaline,

b) Yukarıda (a) Bölümünde iptali talep edilen konuyla bağlantılı olan ve TBMM Başkanlık Divanının 23 Mart 1992 tarihli toplantısında aldığı 17 Sayılı kararın Genel Kurulun 24 Mart 1992 tarih 60 ncı birleşiminin birinci oturumunda oylanıp onaylanması suretiyle alınan TBMM kararının Anayasanın 6, 11, 88, 95, 162/4 maddelerine ve İctüzüğün 13, 14, 43, 50, 52, 53, 73, 74, 75, 77., 82, ve 157 nci maddelerine aykırı "Bir İctüzük kuralı ihdası niteliğinde" olması bakımından Anayasanın 150 nci maddesi gereğince iptaline,

karar verilmesini arz ve talep ederiz."

II- YASA METİNLERİ :

A. İptali İstenen Yasa Metni :

1992 Mali Yılı Bütçe Yasasının birinci maddesine bağlı Kültür Bakanlığı (Daire 26) kısmı ile bu kısmının unsurlarını ve açıklamalarını içeren bölümler için bkz: Resmi Gazete'nin 29. 3.1992 günlü 21186 mükerrer sayılı Sh. 162-170.

B. TBMM Genel Kurulu'nun İptali İstenen 24.3.1992 Günlü Kararı :

TBMM Genel Kurulu'nun, Başkanlık Divanı'nın 23 Mart 1992 günlü, 17 sayılı, "Konuya ilişkin tutanaklara göre, oturum Başkanlık divanıca yapılan açık bir usulsüzlük görülmemekle birlikte; 1992 bütçe oylamasını müteakip oylanması gereken 1990 malî yılı kesinhesabının oylamasının yapılmamış olması nedeniyle ve oylamaya yapılan itirazın oylama üzerinde yaratacağı kuşkuğu da ortadan kaldırmak için, içtüzüğün 13 üncü maddesi uyarınca, Kültür Bakanlığı'nın 1992 malî yılı bütçesi oylamasının tekrarlanmasına ve aynı Bakanlığı 1990 malî yılı kesinhesabının da oylamasının yapılmasına. . ." biçimindeki kararının 24.3.1992, günlü, 60. Birleşiminin birinci oturumunda kabul edilmesine ilişkin kararı, (TBMM, Tutanak Dergisi B: 60, 24.3.1992 gün 0:1)

C. Dayanılan Anayasa Kuralları :

İptal istemine dayanak yapılan Anayasa kuralları şunlardır :

1. "MADDE 6.- Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır..

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

2. "MADDE 7.- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

3. "MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kamu kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

4. "MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezaları-

nın yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevlerini yerine getirmektir."

5. "MADDE 88.- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir."

6. "MADDE 95.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir."

7- "MADDE 161.- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Mali yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz."

8. "MADDE 162.- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, mali yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye ve rilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe Komisyonunu ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve mali yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar."

D. Dayanılan İçtüzük Kuralları :

İptal istemine dayanak yapılan İçtüzük kuralları şunlardır :

1. "MADDE 13.- Başkanlık Divanı, kanunlar ve İçtüzük gereğince verilen görevleri yerine getirir.

Genel Kuruldaki oylamalarda ve seçimlerde önemli bir yanlışlık olduğu iddia edilirse, Başkan usul görüşmesi açabilir ve gereksirse oya başvurarak düzeltme yapar. Yanlışlık birleşiminden sonra anlaşılırsa Meclis Başkanı, Divanı toplayarak takibedilecek yolu kararlaştırır.

Başkan, kendisine ait görevlerin yerine getirilmesi bakımından gerekli görürse, Divanın görüşünü alabilir.

Başkanlık Divanının toplantı yeter sayısı üye tamsayısının, karar yeter sayısı ise hazır bulunan üyelerin salt çoğunluğudur;

Ancak Başkanlık Divanı Üyelerinin tek başlarına üzerlerine aldıkları işlerden dolayı yapılacak şikâyetler için toplantı yeter sayısı, hakkında şikâyette bulunulan üyenin dışındaki bütün üyelerin tamamıdır.

Başkan veya vekil olarak görevlendirdiği Başkanvekili hazır bulunmadan Divan toplanamaz ve karar alamaz."

2. "MADDE 14.- Başkanın görevleri şunlardır :

1. Millet Meclisini Meclis dışında temsil etmek;
2. Genel Kurul görüşmelerini yönetmek;
3. Tutanak Dergisi ile tutanak özetinin düzenlenmesini denetlemek;
4. Başkanlık Divanına başkanlık etmek ve Divanın gündemini hazırlamak;
5. Danışma Kuruluna başkanlık etmek;

6. Millet Meclisi komisyonlarını denetlemek;
7. Başkanlık Divanı kararlarını uygulamak;
8. Millet Meclisinin idarî ve mali işleri ile kolluk işlerini yürütmek ve denetlemek;
9. Millet Meclisini ve çalışmalarını tanıtıcı tedbirler almak ve yayın yapmak;
10. Kendisine Anayasa, kanunlar ve içtüzükler gereğince verilen görevleri yerine getirmek.

Başkan, özürü olduğu veya Millet Meclisi toplantı halinde iken Ankara dışında bulunduğu zaman, görevlerini yerine getirmek üzere, Başkanvekillerinden birisini kendisine yazıyla vekil olarak tayin eder.

Başkan, Millet Meclisi Başkanlığına ayrılan resmî konaklarda oturur."

3. "MADDE 43. - Komisyonlar, karara bağladıkları işler için birer rapor düzenlerler. Rapor, başkan veya komisyon sözcüsü yahut o iş için seçilen özel sözcü tarafından yazılır. Raporda konu hakkında komisyonun düşünceleri ile komisyonca yapılan değişikliklerin gerekçeleri yer alır.

Raporlar konu hakkındaki son oylamaya katılan komisyon üyelerince imzalanır.

Daha önceki toplantılara katılmış olup tasarı veya teklifin tümünün son oylamasında hazır bulunamayan komisyon üyeleri varsa gerekçeli muhalefelerini de yazarak raporu imzalayabilirler. Bu durumda olan üyelerin son toplantıya katılmadıkları belirtilir.

Komisyon raporunda imzası bulunan komisyon üyesi, diğer komisyonlarda ve Genel Kurulda, çekinse veya aykırı olduğunu rapor metninde yazıyla belirttiği hususlar dışında, sözcüden soru soramaz ve komisyon raporuna aykırı konuşma yapamaz.

Komisyon raporları bastırılıp milletvekillerine dağıtılır ve Genel Kurulda görüşülmesine başlandığı ilk birleşimin tutanağına eklenir.

Komisyon raporunun tümüne veya belli kısımlarına çekinse veya muhalif kalan komisyon üyeleri rapora çekinse ve aykırılık görüşlerini eklemek hakkına sahiptirler. Bu üyeler, raporda tasarı veya teklifin hangi maddesine aykırı olduklarını yazmak zorundadırlar.

Üyeler, komisyon raporuna katılmakla beraber, raporda yer almayan görüşlerini rapora eklemek hakkına da sahiptirler.”

4. "MADDE 50.- Millet Meclisi Genel Kurulunun gündemi şu kısımlardan ibarettir.

1. Başkanlığın Genel Kurula sunuşları.
2. Özel gündemde yer alacak işler.
3. Seçim.
4. Oylaması yapılacak işler.
5. Genel Görüşme ve Meclis Araştırması yapılmasına dair öngörüşmeler.
6. Sözlü sorular.

7. Kanun tasarı ve teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işler. Danışma Kurulunun teklifi ve Genel Kurulun onayı ile 5 inci ve 6 ncı kısımların her biri için haftanın belli bir gününde belli bir süre ayrılabilir.

3 üncü ve 4 üncü kısımlardaki seçimler ve oylamalar için de haftanın belli bir günü ayrılabilir.

Gündemdeki işlerin görüşme sırası Başkanlıkça almış tarihlerine göre tespit edilir.

Başkanlıkça lüzum görülen hallerde, 7 nci bentteki işlerin görüşme sırası Danışma Kurulunca Genel Kurula teklif olunabilir. Hükümet, esas komisyonlar ve kanun teklifi sahiplerinin bu konu ile ilgili istemleri de Danışma Kurulunda görüşülür.

Danışma Kurulunun bu konudaki görüşü Genel Kurulun onayına sunulur.

Başkan birleşimi kapatırken, gündemde bulunan hususlardan hangilerinin gelecek birleşimde veya birleşimlerde görüşüleceğini Genel Kurula bildirir. Bu husus ayrıca ilân tahtasında ilân edilir.

Danışma Kurulunun görüşü alınıp, Genel Kurulca kararlaştırılmadıkça, Başkan tarafından görüşüleceği önceden bildirilmeyen hiçbir husus, Genel Kurulda konuşulamaz.”

5. "MADDE 52.- Başkanlığa gelen kanun tasarı ve teklifleri, resmî tezkereler ve komisyon raporları ile soru, genel görüşme, Meclis araştırması ve gensoru önergeleri, gelen kağıtlar listesinde yayımlanır. Bunlardan Genel Kurula sevk edilenler bu listede ayrıca belirtilir. Başkanlığa geliş tarihleri de ayrıca gösterilir.

Gelen kağıtlar Meclisin toplantı günleri dağıtılır ve tutanağa eklenir.

Gelen kağıtlar, tatile rastlamadığı takdirde Cumartesi ve Pazar hariç, her gün yayımlanır, ilân tahtasına asılır ve ilk birleşim tutanağına eklenir."

6. "MADDE 53.- Genel Kurula sevk edilen bir komisyon raporu veya herhangi bir metin, aksine karar alınmadıkça dağıtım tarihinden itibaren kırksekiz saat geçmeden görüşülemez.

Bu süre geçmeden gündeme alınması, gündemdeki kanun tasarı ve teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işlerden birine öncelik verilerek bu kısmın ilk sırasına geçirilmesi, Hükümet veya esas komisyon tarafından gerekçeli olarak Genel Kuruldan istenebilir. Bu takdirde, Genel Kurul, işaret oyuyla karar verir."

7. "MADDE 73.- Tüzükte başkaca bir hüküm yoksa, her konuda her siyasî parti grubunun grupları adma ve iki üyenin kendileri adına birer defa konuşma hakları vardır. Bu konuşmalar yapıldıktan sonra görüşmelerin devam etmesine dair önerge verilmemişse, Başkan görüşmelerin tamamlandığını bildirir.

Görüşmelerin devam etmesine dair önerge verilmiş ve bu önerge de Genel Kurulun işaret oyuyla kabul edilmiş ise, 1 inci fıkra gereğince siyasî parti gruplarına ve milletvekillerine ikinci defa konuşma hakkı doğar."

8. "MADDE 74.- Hükümetçe hazırlanan kanun tasarıları bütün bakanlarca imzalanmış olarak ve gerekçesi ile birlikte Meclis Başkanlığına sunulur.

Gerekçede tasarinın tümü ve maddeleri hakkında bilgiler, kaldırılması veya eklenmesi istenilen hükümlerin neler olduğu ve neden kaldırılması, değiştirilmesi veya eklenmesi gerekli görüldüğü açıkça gösterilmek lâzımdır. Başkan, gelen tasarıları ilgili komisyonlara doğrudan doğruya havale eder ve bunu tutanak dergisine ve ilân tahtasına yazdırır.

Bu havaleye bir milletvekili itiraz etmek isterse oturumun başında söz alır."

9. "MADDE 75.- Milletvekillerince verilen kanun tekliflerinde bir veya daha çok imza bulunabilir.

Kanun teklifleri de, gerekçesi ile birlikte Başkanlığa verilir.

Komisyonlar, şartlarına uymayan kanun tekliflerini, sahiplerine tamamlamaya yetkilidirler.

Kanun teklifleri, Başkanlıkça komisyonlara doğrudan doğruya havale edilir."

10. "MADDE 77.- Anayasanın 92 nci maddesi gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından reddedilmiş olan kanun tasarı veya teklifleri, ret tarihinden itibaren bir tam yıl geçmedikçe Millet Meclisinin aynı yasama dönemi içinde yeniden verilemez."

11. "MADDE 82. - Kanun tasarı veya tekliflerinin görüşülmesinde, önce tasarı veya teklifin tümü hakkında söz verilir.

Anayasa değişiklikleri hariç, kanunun tümünün veya maddelerinin oylanması, onbeş üye tarafından açık oy istenmemişse, işaretle olur.

Aksi Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa, siyasi parti grupları, komisyon ve Hükümet adına kanun tasarı ve tekliflerinin tümü hakkında yapılan konuşmalar, yirmişer dakika ile üyeler tarafından yapılan konuşmalar onar dakika ile sınırlıdır.

Maddeler hakkında konuşma süreleri bunun yarısı kadardır."

12. "MADDE 157.- İhtüzükte değişiklik yapılmasını öngören teklifler, milletvekillerince yapılabilir. Bunlar hakkında, kanun teklifleri hakkındaki hükümler uygulanır.

Bu teklifler, Anayasa Komisyonunda incelendikten sonra, bu komisyonun raporu esas olmak üzere, Genel Kurulda görüşülür ve sonuçlandırılır.

Anayasa Komisyonu, İhtüzükte gördüğü boşluk ve aksaklıkları ve bunların doldurulması ve düzeltilmesi için uygun gördüğü tedbirleri, bir rapor halinde Meclis Başkanlığına sunar. Bu rapordaki görüşler Başkanlık Divanınca da benimsenirse, Meclis Başkanı İhtüzükte gerekli değişiklik tekliflerinin yapılması için Genel Kurulu uyarır.

İhtüzük değişiklikleri, Millet Meclisi kararı olarak Resmî Gazetede yayımlanmakla yürürlüğe girer; kararda ileriye ait başkaca bir yürürlük tarihi de gösterilebilir."

III- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Haşım KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 9.4.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, iptali istenen TBMM kararının İçtüzük değişikliği niteliğinde olup olmadığını kapsayacak biçimde esasının incelenmesine geçilmesine; 5.5.1992 gününde, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşım KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla yapılan ikinci incelemede ise, Kültür Bakanlığı Bütçesi'nin iptal istemine ilişkin gerekçe eksikliği giderildiğinden esas incelemenin biçim yönünden yapılmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenen Bütçe Yasası'nın ilgili kısmı, TBMM kararı ile dayanan Anayasa ve TBMM İçtüzüğü kuralları, bunların gerekçeleriyle öbür yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görülüp düşünüldü:

A. TBMM'nin 24.3.1992 Günlü Kararının Anayasa Mahkemesi'nin Denetim Alanına Girip Girmedığı Sorunu :

Kültür Bakanlığı bütçesinin yeniden oylanması önerisini içeren TBMM Başkanlık Divanı'nın 23.3.1992 günlü, 17 sayılı kararının Genel Kurul'un 24.3.1992 günlü, 60. birleşiminin 1. oturumunda oylanıp kabul edilmesine ilişkin TBMM kararının Anayasa ve İçtüzüğe aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenmektedir.

Anayasa'nın 148. ve 150. maddelerine ve Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarına göre TBMM kararlarının Anayasa Mahkemesi'nce denetlenebilmesi için bir İçtüzük kuralı niteliğinde olması gerekmektedir.

Bu nedenle dava konusu TBMM kararının bir içtüzük kuralı niteliğinde olup olmadığı öncelikle incelenmelidir.

Konunun açıklığa kavuşturulabilmesi için TBMM kararının oluşumunu ve bu kararın alınmasına neden olan gelişmeleri özetlemekte yarar bulunmaktadır :

TBMM Genel Kurulu'nun 21.3.1992 günlü, 57. birleşiminde, Kültür Bakanlığı bütçesi, bölümlerine geçilmesi kabul edilmeyerek reddedilmiştir.

TBMM Başkanlık Divanı, 22.3.1992 gününde, yapılan başvuru üzerine, İçtüzüğün 13. maddesi uyarınca Kültür Bakanlığı'nın 1992 Mali Yılı Bütçesi oylamasının yinelenmesine ve aynı Bakanlığın 1990 Mali Yılı Kesinhesabı'nın da oylamasının yapılmasına karar vermiştir.

Bu karar, TBMM Genel Kurulu'nun 24.3.1992 günlü, 60. birleşiminde benimsenmiş ve Kültür Bakanlığı 1992 Mali Yılı Bütçesinin bölümlerine geçilmesi yeniden oylanarak kabul edilmiştir.

İptali istenen karar, Başkanlık Divanı kararının kabul edilmesine ilişkin 24.3.1992 günlü TBMM kararıdır.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirleyen Anayasa'nın 148. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasa'ya biçim ve esas yönünden uygunluğunu denetler.

TBMM kararları, Anayasa'da sayılan ayırık kurallar dışında ilke olarak Anayasa Mahkemesi'nin denetim kapsamı dışında kalmakta ise de, Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında da belirtildiği gibi, TBMM'nin İçtüzük kuralı niteliğindeki ya da yasa hüküm ve etkisindeki kararları anayasal denetime bağlıdır. TBMM kararının, anayasal denetime bağlı olup olmayacağı araştırılırken, bu kararın alınmasında uygulanan yöntemin ve içeriğinin niteliği üzerinde durulması, değer ve etkisinin açıklanması gerekir. TBMM kararı, Anayasa'nın denetime bağlı tuttuğu işlerle eşdeğer ve etkide ise, anayasal denetime bağlı olması doğaldır. Bunun karşıtı bir görüş, başka bir deyişle TBMM kararlarının niteliği, değeri ve etkisi üzerinde durmadan, bu kararların anayasal denetim dışında kaldığının kabul edilmesi, yasa değer ve etkisinde ya da İçtüzük kuralı niteliğindeki TBMM kararlarının anayasal denetime bağlı olması sonucunu doğuracağı gibi, anayasal denetimden kaçırmanın da yolunu açabilir.

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarına göre, TBMM'nin çalışmalarıyla ilgili usul ve esaslara ilişkin kararları, İçtüzük kuralı niteliğindedir. Kararın alınmasında İçtüzüğün değiştirilmesine ilişkin yonteme uyulmaması bu kararın bir İçtüzük kuralı niteliğinde sayılmasını engellemez. TBMM'nin bir kararının, İçtüzük kuralı olarak kabul edilebilmesi için ya bir İçtüzük kuralını değiştirir ya da İçtüzükte bulunmayan bir konuda kural koyucu nitelikte olması gerekir.

Bütçenin görüşülmesi ile ilgili kimi özel usul ve esaslar Anayasa'nın 162.

maddesinde yer almıştır. Bu hükmün kapsamadığı konularda İçtüzük kuralları uygulanmaktadır. TBMM İçtüzüğü'nde Bütçe Yasalarının görüşülmesine ilişkin usul ve esaslar hakkında 118. madde dışında ayrı bir düzenleme bulunmamakta, uygulama İçtüzüğü'nün, yasalara ilişkin görüşme, oylama ve esaslara göre yürütülmektedir. İçtüzüğü'nün 118. maddesinde, genel ve katma bütçe yasa tasarılarının "açık oylama" yöntemiyle oylanacağı belirtilmiştir.

Anayasa'da ve İçtüzük'te, reddedilen Bütçe Yasa tasarılarının ya da bunların bölümleri hakkında ne gibi işlem yapılacağı ya da yeniden oylanıp oylanmayacağı hakkında bir kural bulunmamaktadır. İçtüzük'te TBMM Komisyonlarında, yasa tasarıları ya da önerilerinin yeniden görüşmelerine ilişkin bir kural (M.44) bulunmaktaysa da Bütçe yönünden bu konuda bir düzenleme yer almamıştır.

TBMM Başkanlık Divanı'nın, oylamanın tekrarlanması hakkındaki 23.3.1992 günlü, 17 sayılı kararı, Divanın görevlerini düzenleyen İçtüzüğü'nün 13. maddesindeki, önemli yanlışlıkların düzeltilmesini öngören kurala dayandırılmıştır. Başkanlık Divanı'nın bu önerisi Genel Kurul'un 24.3.1992 günlü ve 60 sayılı birleşiminde oylanarak onaylanmıştır.

Nitekim, 1978 ve 1988 yıllarına ait Bütçe oylamalarının yenilenmesine ilişkin Başkanlık Divanı kararları ve onları onaylayan Meclis kararları İçtüzüğü'nün aynı maddesine dayanılarak oylamaya yapılan itiraz üzerine alınmışlardır. Aradaki tek ayrılık, anılan yıllarda Genel Kurul'daki oylamalara yapılan itirazların tutanaklara geçmiş olmasıdır.

TBMM'nin, Başkanlık Divanı kararını onaylayan kararı, İçtüzük'te açıkça gösterilmeyen Meclis'in çalışmasıyla ilgili bir konuda yöntemi düzenleyen ve belirleyen yeni bir İçtüzük kuralı niteliğindedir. Bu karar, Anayasa'nın ve İçtüzüğü'nün açıkça öngörmediği bir konuya çözüm getirmekte ve bütçe tasarısının görüşülmesi süreci içinde bir çok kez yapılan oylama arasında verilen bir ret kararıyla meydana gelen tıkanıklığı giderme amacını gütmektedir. Bu nedenle de, bir İçtüzük kuralı niteliğinde olup, anayasal denetime bağlı olması gerekir.

Yekta Güngör ÖZDEN, Mustaf GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Selçuk TÜZÜN ve Yalçın ACARGÜN bu görüşe katılmamışlardır.

B. Anayasa'ya Aykırılık Sorunu :

1. TBMM Kararı Yönünden İnceleme :

Dava dilekçesinde, söz konusu TBMM Kararının, Anayasa'nın 6., 11., 88., 95., 162. ve TBMM İçtüzüğü'nün 13., 14., 43., 50., 52., 53., 73., 74., 75., 77., 82.

ve 157. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenmektedir. Görüldüğü üzere iptal davası istemi, Anayasa'ya aykırılık savı yanında, İçtüzüğe aykırılık görüşüne de dayandırılmıştır. Bu durumda konunun Anayasa ve İçtüzük yönlerinden ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir.

a- Anayasa Yönünden İnceleme :

a1. Anayasa'nın 6. ve 162. Maddeleri Açısından :

Dava dilekçesinde, TBMM'nce reddedilen yasa tasarılarının yeniden görüşülmesine ya da oylanmasına ilişkin Anayasa'da bir kural bulunmamasına karşın, TBMM Başkanlık Divanı kararının yeniden oylamayı sağladığı, bu durumun bir Bütçe tasarısının Başkanlık Divanı'nca Genel Kurul'a sunulması anlamına geldiği, oysa Anayasa'da bu yetkinin Bakanlar Kurulu'na verildiği ve böylece Başkanlık Divanı ve onun kararını benimseyen Genel Kurul'un kaynağını Anayasa'dan almayan bir yetkiyi kullandıkları, reddedilen bütçe tasarısının yeniden görüşülmesine Bütçe Komisyonu'ndan başlanması gerektiği ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 162. maddesiyle bütçe görüşülmesi düzenlenmiş, 6. maddenin ikinci fıkrasında ise, "Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisini kullanamaz." kuralı öngörülmüştür.

Anayasa'da yasaların TBMM'nde görüşülme usul ve esasına ilişkin ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmemiştir. Anayasa'ya göre TBMM, çalışmalarını kendi yapacağı İçtüzük hükümlerine göre yürütecek (M. 95), TBMM'nde yasaların önerilmesi ve görüşülmesinin usul ve esasları bu İçtüzükle düzenlenecektir (M. 88). Anayasa'da Bütçe'nin görüşülmesiyle ilgili olarak öngörülen düzenleme ise, Bütçe tasarılarının TBMM'ne sunulması, Komisyonun oluşumu, Bütçe Komisyonu'nda ve Genel Kurul'da görüşülmesi, üyelerin Genel Kurul'da gider arttırıcı ya da gelir azaltıcı önerilerde bulunamaması konularıyla sınırlıdır (M. 162). Bu maddeye göre, Bakanlar Kurulu'nca genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporun, "malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce" TBMM'ne sunulması, Bütçe Komisyonu'nun elli beş gün içerisinde kabul edeceği metnin, TBMM'de görüşülüp, mali yılbaşına kadar karara bağlanması gerekir. Maddede ayrıca Bütçe Komisyonu'nun oluşumu, TBMM üyelerinin düşüncelerini her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklamaları, bölümler ve değişiklik önerileri üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunup, oya konulması, bütçe tasarısının Genel Kurul'da görüşülmesi sırasında gider arttırıcı ve gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamaması esasları düzenlenmiştir.

Görüldüğü üzere, Anayasa'da reddedilen bütçe tasarısının yeniden nasıl görüşüleceğine ilişkin yöntemi belirleyen bir kural bulunmamaktadır. Anayasa'daki kesin süreler nedeniyle reddedilen bütçe tasarısının yeniden düzenlenerek Bütçe Komisyonu'ndan başlamak suretiyle tekrar görüşülmesi olanağı bulunmamaktadır. Kaldığı, reddedilen kuruluşa ait bütçe tasarısının, bütünden ayrı zamanda ve ayrı biçimde görüşülerek çok daha sonra yürürlüğe girmesi, Bütçe'nin birliği ilkesiyle de bağdaşmaz.

Öte yandan 1982 Anayasası'nın geçici 6. maddesi uyarınca yürürlükte olan İçtüzük'te, genel ve katma bütçe tasarılarının tümünün açık oylama yöntemiyle oylanması dışında (M. 118), Bütçe Yasaların görüşme usul ve esasları hakkında özel bir düzenleme bulunmamaktadır.

Reddedilen bir bütçe tasarısının Genel Kurul'da yeniden oylanmasına olanak sağlayan Başkanlık Divanı kararı, "yeni bir bütçe tasarısının TBMM'ne sunulması" niteliğinde görülemez. Bu nedenle, yeniden oylamaya neden olan Başkanlık Divanı'nın ve Divan'ın kararını kabul eden Genel Kurul'un Bakanlar Kurulu'na ilişkin bir yetkiyi kullanmaları sözkonusu değildir.

Bu durumda Anayasa'nın 6. maddesinin ikinci fıkrasında, "Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz." kuralına aykırı bir durum bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu TBMM kararının Anayasa'nın 6. ve 162. maddelerine aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL ve Haşım KILIÇ bu görüşe katılmamışlardır.

a2. Anayasa'nın 87. Maddesi Yönünden İnceleme :

Dava dilekçesinde, Anayasa'nın 87. maddesinde TBMM'ne "yorum yapma" yetkisinin verilmediğini, TBMM'nin reddedilmiş tasarımı "yeniden görüşme kararı vererek" ya da "yapılan işlemleri yeniden görüşme hüküm ve değerine ulaştırarak" bu maddeye yorum getirdiği ileri sürülmektedir.

Gerçekten, 1924 Anayasası'nda öngörülen (M. 26) "yasama yorumu" kurumuna 1961 ve 1982 Anayasalarında yer verilmemiştir. Ne var ki, dava konusu TBMM kararı ve dayanağı olan Başkanlık Divanı kararı, Anayasa'nın ya da bir yasanın yorumu yoluyla alınmamıştır.

Bu durumda nesnel ya da öznel bir yorum yetkisinin kullanılması değil, uygulamaya ilişkin yeni bir İçtüzük kuralı konulması söz konusudur.

Kaldığı, Başkanlık Divanı kararı "yeniden görülmeye" değil, "yeniden oylamaya" ilişkindir. TBMM, söz konusu birleşimde bu kararı kabul ederek bütçe tasarısının görüşülme sürecinin devamını olanaklı kılmıştır.

Bu nedenle Anayasa'nın 87. maddesine aykırılık bulunmamaktadır.

a3. Anayasa'nın 88. ve 95. Maddeleri Yönünden İnceleme :

Dava dilekçesinde, söz konusu TBMM kararının İçtüzüğü değiştirici nitelikte bulunduğu ve bu nedenle Anayasa'nın 88. ve 95. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 88. maddesinin birinci fıkrasında, yasa önermeye Bakanlar Kurulu ve milletvekillerinin yetkili olduğu; ikinci fıkrasında da yasa tasarısı ve önerilerinin TBMM'nde görüşülme usul ve esaslarının İçtüzük'le düzenleneceği kurala bağlanmış; 95. maddesinin birinci fıkrasında da, TBMM'nin çalışmalarını kendi yapacağı İçtüzük hükümlerine göre yürüteceği belirtilmiştir.

Anayasada bir konuyu düzenleyen özel bir kural varken, mevcut genel kural yerine, konuya özgü özel kuralın uygulanması gerekir. Anayasa'nın 161-164. maddelerinde bütçe ve bütçenin görüşülmesiyle ilgili özel kurallar getirilmiştir.

Anayasa'nın 162. maddesinde, genel ve katma bütçe tasarılarının ancak Bakanlar Kurulu'nca TBMM'ne sunulacağı belirtilmektedir. Bu özel hüküm karşısında, dava konusu Meclis kararının, Bütçe Yasaları yönünden, Anayasa'nın yasalara ilişkin genel hüküm içeren 88. maddesinin birinci fıkrasıyla ilişkisi bulunmamaktadır.

Öte yandan, Anayasa'nın 88. ve 95. maddeleriyle öbür maddelerinde yasa tasarısı ve önerilerinin, bu arada bütçenin Genel Kurul'da görüşülme usul ve esaslarına ilişkin bir kural yer almamıştır. Bu konu, TBMM'nin çalışması ve genelde yasa tasarısı ve önerilerinin görüşülmesindeki usul ve esaslar bağlamında İçtüzüğe bırakılmıştır. Bu nedenle soruna çözüm getiren dava konusu TBMM kararı bir İçtüzük kuralı niteliğindedir. İçtüzük'te düzenlenmeyen konularda "yeni düzenleme"ye gidilmesine, düzenleme bulunan konularda "değişiklik" yapılmasına ilişkin TBMM kararları, salt İçtüzüğe uymamaları nedeniyle Anayasa'ya aykırılık oluşturmaz. Bu kararların alınmasında İçtüzükte belirtilen yöntem uymamış olması da sonucu etkilemez. Çünkü, İçtüzüğü yapan ve uygulayan irade, TBMM'nin yasaların yapımında aranan çoğunluğun iradesidir.

Açıklanan nedenlerle dava konusu TBMM kararında Anayasa'nın 95. maddesine aykırı bir yön görülmemiştir.

a4. Anayasa'nın 94. Maddesi Yönünden İnceleme :

Dava dilekçesinde, yeniden oylama kararı veren Başkanlık Divanı'nın yansız davranmadığı, bu durumun Genel Kurul'da red oylamasına katılmayan üyelerin Divan'da oylamaya katılmasından ve Meclis Başkanı'nun Divan kararının oluşması sırasında çekimser oy kullanmasından anlaşıldığı ileri sürülmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin 1961 Anayasası döneminde verdiği bir kararda belirttiği gibi, Başkanlık Divanı'nda herhangi bir partinin mutlak söz sahibi olması değil, Divan'ın tarafsızlık içinde çalışması ve tarafsızlığını koruyabilecek bir bünyede olması kuraldır (AYM'nin 27.2.1968 günlü, E. 1967/6 K.1968/9 sayılı kararı, AMKD., Sayı : 6, Sayfa : 115). Anayasakoyucu, bu konuda ne düşündüğünü ve ne gerek götüğünü 94. maddenin ikinci fıkrasında açığa vurmuştur.

Bu fıkraya göre Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak biçimde kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Anayasa'nın götüğü amaç, Başkanlık Divanı'nın yansızlığının sağlanmasıdır. Yasama organında çoğunluğu elinde bulunduran bir siyasî partinin Başkanlık Divanı'na ve aynı zamanda dolaylı biçimde yasama etkinliğine egemen olmasını önlemek amacıyla bu kural getirilmiştir.

Açıklanan nedenlerle Başkanlık Divanı'nın yansız davranması gerektiği bir gerçek olmakla birlikte, dava konusu TBMM kararının dayanağını oluşturan kararın alınmasında Başkanlık Divanı'nın yansız davranmadığı savına katılmak olanaklı değildir. Çünkü, Anayasa ve İçtüzük'te red oylamasına katılmayan üyelerin konunun görüşüldüğü Başkanlık divanı toplantısına katılmalarını engelleyen bir kural bulunmamaktadır. Ayrıca Başkan'ın çekimser oy kullanması ile Divan'ın yansızlığı arasında bağ kurulamamıştır.

Açıklanan nedenlerle Başkanlık Divanı kararını kabul eden TBMM kararı Anayasa'nın 94. maddesine aykırı görülmemiştir.

a5. Anayasa'nın 7. ve 11. Maddeleri Yönünden İnceleme :

Anayasa'nın 7. maddesi, yasama yetkisi ve bu yetkinin devredilmezliğine ilişkindir. TBMM'nin, Anayasa'nın 87. maddesine göre bütçe ve kesinhesap yasa tasarılarını görüşerek kabul etmesi ve bu amaçla yaptığı oylamalar ve verdiği kararlar kuşkusuz yasama işlevinin bir bölümüdür. Bu görevlerini yerine getirirken verdiği kararlardan dolayı yasama yetkisini başka bir makama ya da organa devrettiği kabul edilemez.

Bu nedenle, Anayasa'nın 7. maddesine aykırı bir yön bulunmamaktadır.

Anayasa'nın 11. maddesi ise Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğüne ilişkin olup dava konusu karar ile doğrudan ilgili değildir.

a6. Anayasa'nın 161. ve 163. Maddeleri Yönünden İnceleme :

Anayasa'nın 161. maddesi Bütçe'nin görüşülmesiyle ilgili olmayıp hazırlanması ve uygulanmasıyla ilgilidir.

163. madde ise, Bütçe'lerde değişiklik yapabilme esaslarını düzenlemektedir.

Her iki maddenin konuyla ilgisi bulunmamaktadır.

b. İçtüzük Yönünden İnceleme :

Dava dilekçesinde, Anayasa'da Bütçe Yasalarının TBMM'nde görüşülmesine ilişkin kimi kurallar bulunduğu, bunun dışındaki alanı düzenleyen İçtüzük kurallarının değer ve etki yönünden Anayasa hükmü gibi sayılması ve bu kurallara aykırılığın Anayasa'ya aykırılık gibi düşünülmesi gerektiği öne sürülmektedir.

Her ne kadar, Anayasa'da yasa tasarısı ve önerilerinin TBMM'nde görüşülme usul ve esaslarının İçtüzük'le düzenleneceği (M. 88), TBMM'nin çalışmalarını "kendi yaptığı" İçtüzük hükümlerine göre yürütüleceği öngörülmüş ise de TBMM Genel Kurulu'nun İçtüzük niteliğindeki bir kararının, yine "kendi yapmış olduğu" İçtüzük kuralına uyulmaması nedeniyle iptali olanaklı bulunmamaktadır. Çünkü, İçtüzük kuralı niteliğindeki bir Genel Kurul kararı İçtüzük kurallarıyla eşdeğer durumdadır.

Anayasa'nın 148. ve 150. maddelerinde, TBMM İçtüzüğü'nün ancak Anayasa'ya uygunluk yönünden denetime bağlı olduğu açık biçimde vurgulanmıştır. Bu kural gereği, İçtüzük değişiklikleri ya da İçtüzük düzenlemesi niteliğindeki TBMM kararları ancak usul ya da esas yönünden Anayasa'ya aykırılık içeriyorsa iptal edilebilirler.

Ayrıca Anayasa'da yasa ve bütçe tasarılarının TBMM'nde görüşülme usul ve esaslarıyla TBMM'nin çalışmalarına ilişkin çok az kural öngörülmüş, bu alanın düzenlenmesi hemen tümüyle İçtüzüğe bırakılmıştır. Bu bağlamda, Anayasa'da İçtüzüğün nasıl yapılacağı konusunda bir usul de öngörülmemiştir. İçtüzüğün değiştirilmesine ilişkin usul yine İçtüzük'te (M. 157) yer almıştır. Bir başka anlatımla yöntemi Anayasa değil, İçtüzüğü kabul eden TBMM istenci belirlemiştir. Bu usule uymadan alınan TBMM'nin İçtüzük'te değişiklik yapan türdeki kararları da, konusuna özgü olarak, TBMM'nin başka zamanda açıklanan ve daha sonraki istencidir.

Bunların yanında davacı görüşünün kabulü, İçtüzüğü hemen tümüyle anayasal hüküm, değer ve etkisinde kılacaktır ki, bunun olanaksızlığı ortadadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi, yerleşik kararlarında, İçtüzüğün değiştirilmesine ilişkin yonteme uygulamadan alınan bir kararın İçtüzük kuralı niteliğinde sayılmasına engel oluşturmayacağını kabul etmiştir.

Açıklanan nedenlerle İçtüzük kuralı niteliğindeki kararların İçtüzüğe (İçtüzüğün içtüzüğe) aykırılığı anayasal denetim kapsamı dışındadır.

2. Kültür Bakanlığı Bütçesi Yönünden İnceleme :

a. Açıklama :

Davacı 1992 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın 1. maddesine bağlı (A) cetvelinin Kültür Bakanlığı'na ilişkin bölümünün, Anayasa'nın 6., 7., 11., 87., 88., 95., 161., 162. ve 163. maddelerine aykırı olması nedeniyle iptalini istemektedir.

Anayasa Mahkemesi, dava dilekçesindeki gerekçelerin biçime ilişkin bulunması karşısında davacının öz yönünden Anayasa'ya aykırılık savının bulunup bulunmadığının saptanabilmesi için gerekçenin tamamlattırılmasına karar vermiş, gelen tamamlayıcı gerekçeleri de gözönünde tutarak esas incelemenin biçim yönünden yapılması gerektiğini 9.4.1992 günlü ilk inceleme kararında belirlemiştir.

Bu nedenle Anayasa'ya uygunluk denetimi yalnızca biçim yönünden yapılacaktır.

Ancak, biçim yönünden incelemeye geçmeden önce Kültür Bakanlığı bütçesinin hukuken geçersiz ve "yok" sayılması gerektiği yolundaki sav üzerinde öncelikle durulmasında yarar görülmüştür.

Dava dilekçesinde, "yetkisiz organ eliyle hukuken geçersiz bir kararla TBMM Genel Kurulu'na ikinci defa sunularak bu kez kabul edilen RED edilmiş Kültür Bakanlığı bütçesinin hukuken geçersiz ve yok sayılması" gerektiği ileri sürülmüştür.

Yönetim hukukunda yokluk, bir hukuksal işlemin hiç doğmamış, hukuk alemine çıkmamış sayılması sonucunu doğurur. Bu bağlamda, Anayasa yargısında yasa-ma işlemlerinin yok sayılabilmesi ancak yetki ve görev gasbı ya da çok ağır biçim eksikliği durumlarında söz konusu olabilir. Olayda; bütçe tasarılarını görüşmeye ve kabule yetkili ve görevli TBMM Genel Kurulu'nun, daha önce reddetmiş olduğu Kültür Bakanlığı bütçesini Başkanlık Divanı'nın ilk oylamada yanlışlık yapıldığı ne-

denine dayandırılan önerisini benimseyerek bu kez kabul etmesinde bir yokluk durumunun bulunduğu düşünülemez.

b. Anayasa'ya Aykırılık Sorununun İncelenmesi :

Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrası, yasaların biçim yönünden denetlenmesini, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı hususıyla sınırlamıştır.

Bu nedenle, yasaların biçim yönünden Anayasa'ya uygunluk denetimi yapılırken Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasının gözönünde bulundurulması gerekir.

Biçim Denetimini Sınırlandıran Kuralın Bütçe Yasası'nı Kapsayayıp Kapsamadığı Sorunu :

Anayasa'da, Bütçe Yasaları ile yasalar ayrı esaslara dayandırılmıştır. Örneğin, TBMM'nin görev ve yetkilerini belirlerken "Kanun koymak, değiştirmek, kaldırmak" kuralından sonra ayrıca, "Bütçe ve kesinhesap tasarılarını görüşmek ve kabul etmek"ten (M. 87) söz edilmiş; yasaların önerilmesi ve görüşülmesi ile ilgili madde (M. 88) mevcut iken, Bütçe Yasalarının Önerilmesi, görüşülmesi ve kabulü ayrı bir maddede ayrı biçimde düzenlenmiş (M. 162); Bakanlar Kurulu'na kanun hükmünde karamame çıkarma yetkisi verildiği halde (M. 91), KHK'lerle Bütçe'de değişiklik yapılması engellenmiş (M. 163); Cumhurbaşkanı'na yasaları bir kez daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisi verilirken Bütçe Yasaları bu yetki dışında tutulmuştur (M. 89).

Ancak, Bütçe Yasalarının anayasal denetimi konusunda özel kural getirilmediğine göre, bunların yasaların denetimine ilişkin genel kurallara bağlı olması gerekir. Dolayısıyla Anayasa'nın 148. maddesinin ikinci fıkrasındaki sınırlama, Bütçe Yasalarının biçim yönünden denetiminde de geçerlidir.

C. Biçim Yönünden İnceleme :

Anayasa'nın 148. maddesine göre, yasaların biçim açısından denetlenmesi, son oylamanın, Anayasa'da öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığıyla sınırlıdır. Ancak, Meclisteki görüşülmesi sırasında birçok kez oylamaya bağlı tutulan Bütçe Yasası tasarısında, "son oylama"nın hangisi olduğunun saptanması önem kazanmaktadır. Sorun, bütçe tasarısının ayrı oylama yöntemine bağlı olmasından kaynaklanmaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması yönünden bütçenin oylama yöntemine kısaca değinmekte yarar bulunmaktadır.

Anayasa'da genelde yasaları, özelde Bütçe Yasalarının oylama yöntemini kuralla bağlanmamış; buna karşılık TBMM'nin çalışmalarını kendi yapacağı İçtüzük hükümlerine göre yürüteceği (M.95), yasa öneri ve tasarılarının TBMM'nde görüşülme usul ve esaslarının İçtüzük'le düzenleneceği belirtilmiştir (M. 88). Bu kurallara uygun olarak TBMM'nin çalışmalarında uygulayacağı oylama yöntemlerine İçtüzüğün 115-125. maddelerinde yer verilmiştir.

İçtüzüğün 82. maddesinde (fk. 2) yasanın tümünün ya da maddelerinin oylanmasının, onbeş üye tarafından açık oy istenmemişse işaretle yapılacağı belirtilmiş; 118. maddesinde ise, genel ve katma bütçe yasa tasarılarının tümünün açık oylama yöntemiyle oya sunulacağı kuralla bağlanmıştır.

İçtüzüğün 116. maddesinde, Anayasa'da, yasalarda ya da İçtüzük'te açık ya da gizli oylama yapılmasının zorunlu olduğunun belirtilmediği bütün durumlarda, kural olarak işaret oyuna başvurulacağı, İçtüzük'te işaret oyuyla yapılacağı belirtilen oylamaların ise mutlaka bu yöntemle sonuçlandırılacağı açıklanmıştır.

Anayasa'nın 162. maddesine göre Bakanlıkların ya da genel bütçeli diğer kurumlarla katma bütçeli kurumların her birinin bütçesi tümü yönünden görüşülmeye açılmakta, görüşmeler sonunda bütçenin bölümlerine geçilmesi oya sunulmaktadır. Yukarıdaki İçtüzük hükümlerine göre, bölümlerin oylanması işaret yöntemiyle gerçekleştirilmekte, genel bütçeli (ya da katma bütçeli) kurumlarının hepsinin görüşülüp oylanması bittikten sonra genel bütçenin (ya da katma bütçenin) tümünün oylanmasında açık oylama yöntemine başvurulmaktadır.

Dava konusu Kültür Bakanlığı Bütçesi'nin de içinde bulunduğu 1992 Mali Yılı Genel Bütçesi'nin oylanmasında da durum böyle olmuştur. Kültür Bakanlığı Bütçesi'nin tümü üzerindeki görüşmeler bittikten sonra bölümler geçilmesi ve bölümlerin oylanması işaret yöntemiyle gerçekleştirilmiş; genel bütçenin tümünün kabul edildiği sonuç oylaması ise açık oylama yöntemiyle yapılmıştır. İşaretle oylamada sayı belirtilmeden "kabul edilmiştir" ya da "kabul edilmemiştir" biçiminde sonuç tutanağa geçilmekte; açık oylamada ise, sayısal sonuç tutanakta yer almaktadır.

Kültür Bakanlığı Bütçesi'nin bölümlerine geçilmesi işaret yöntemiyle gerçekleştirildiğinden, denetim açısından son oylamadaki karar çoğunluğunun sayıyla saptanabilmesi olanaklı olmamıştır. Ancak, dava dilekçesinde dava konusu bütçenin oylanmasında yeterli çoğunluk bulunmadığı yönünde bir sav ileri sürülmediği gibi, TBMM Tutanak Dergisi'nde de bu yönde bir saptama yer almamıştır.

Kaldiki, Kùltür Bakanlığı Bütçesi, 1992 Malî Yılı Bütçe Tasarısı için yapılan oylamada da yer almıştır.

1992 Malî Yılı Bütçesi yönünden son oylama, bütçenin tümünün "açık oylama" kabul edildiği oturumdaki durumdur.

Dava konusu Kùltür Bakanlığı Bütçesi'ni de içeren 1992 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın son oylama sonuçları şöyledir (TBMM., TD., 19, C. 8, YY. 1, B. 61, Sy. 671).

Üye Sayısı	:	450
Oy verenler	:	402
Kabul edenler	:	260
Reddedenler	:	142
Çekimsenler	:	-
Geçersiz oylar	:	-
Oylamaya katılmayanlar	:	48

TBMM son oylamada, üye tamsayısının üçte birinden fazlasıyla toplanıp, oylamaya katılan 402 milletvekilinin salt çoğunluğundan fazla olan 260 oyla karar verdiğine ve kabul oyu sayısı üye tamsayısının dörtte birinden bir fazlasını aştığına göre, oylamanın Anayasa'nın 96. maddesinde öngörülen çoğunlukla yapıldığı anlaşılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle 1992 Malî Yılı Bütçe Yasası'nın Kùltür Bakanlığı bölümüne ilişkin biçim yönünden iptal isteminin reddedilmesi gerekir.

V-- SONUÇ :

A. Kùltür Bakanlığı 1992 Yılı Bütçesi'nin bölümlerine geçilmemesine ilişkin oylamanın yeniden yapılmasına olanak sağlayan TBMM Başkanlık Divanı'nın 23.3.1992 günlü, 17 sayılı önerisinin TBMM Genel Kurulu'nda onaylanması hakkındaki 24.3.1992 günlü kararın eylemli bir içtüzük kuralı niteliğinde olduğuna, Yekta Güngör ÖZDEN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Selçuk TÜZÜN ile Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B. İçtüzük kuralı niteliğindeki söz konusu TBMM kararının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL ile Haşim KILIÇ'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. 25.3.1992 günlü, 3790 sayılı 1992 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 1. maddesine bağlı (A) cetvelinde gösterilen Kültür Bakanlığı'na ilişkin bölümün Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

17.9.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

Hukuk devletini tüm çağdaş nitelikleriyle gerçekleştirmeye katkıda bulunmak için Anayasa'ya uygunluk denetimi işlevini yerine getirmek çabasını özenle sürdüren Anayasa Mahkemesi'nin, T.B.M.M. İçtüzüğü'ne ilişkin Anayasa'ya aykırılık savlarını inceleyeceği, İçtüzük kuralıyla eşdeğer işlem ve düzenlemelerle, İçtüzük uygulamalarını ve bu anlamdaki değişiklikleri denetleyeceği tartışmasızdır. Karşioy kullandığım kararın bu doğrultudaki ilkeleri yinelemesine katılıyorum. Ancak, dava konusu yapılan 24.3.1992 günlü T.B.M.M. kararı, İçtüzük değişikliği niteliğinde bir

uygulama değildir. T.B.M.M.'nin çalışmaları konusunda yönetime ve öze ilişkin her karar, İçtüzük kuralı niteliğinde sayılamaz. T.B.M.M.'nin bir kararının İçtüzük kuralı niteliğinde sayılabilmesi için, İçtüzüğü eylemli olarak değiştirmesi, yeni bir İçtüzük kuralı koyması biçiminde olması gerekir. Bu nitelikte olmayan bir T.B.M.M. karar işlemi anayasal yargı denetimi kapsamına alınmaz. Denetimin daha etkin ve yararlı olması, yasama organı çalışmalarının daha geniş biçimde denetlenmesiyle hukuk devleti'nin saygınlığının artacağı görüşüne katılmak ayrıdır.

Oylamaya ilişkin karar, İçtüzük'te doğrudan ilgili bir kural bulunmaması nedeniyle T.B.M.M. Genel Kurulu'nca, sorunu çözmek için alınmıştır. Anayasa'ya uygunluk denetimine bağlı olan işlemlerin adlarına değil, içerik ve niteliklerine bakılır. "İçtüzük" adını taşımasa da bu içerik ve nitelikteki işlem ve kararlar Anayasa'nın 148. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi'nin denetimine bağlıdır. Bu koşulu ve sınırı, olayın ve uygulamanın özgürlüğüne bakmadan genişletmek, doğru değildir. İçtüzüğün 13. maddesinin ikinci tümcesine uygun durumun 14. maddeye uygun çözümü, İçtüzük değişikliği ya da yeni bir İçtüzük kuralı olarak değerlendirilecek nitelikte değildir. Yürürlükteki İçtüzük kurallarına uyumlu biçimde, önemli bir yanlışlığı düzeltmek amacıyla alınmış karar İçtüzük değişikliği olarak yorumlanamaz. İçtüzüğün 77. maddesine dayanan sava katılmak, Devletin, ya da ilgili kurumun bir yıl bütçesiz kalması sonucunu doğurur. Başkanlık Divanı kararı, Kültür Bakanlığı Bütçe Tasarısı'na değil, bu tasarının Genel Kurul'da yapılan oylamasına ilişkin itirazla ilgilidir. Tersine düşünce, İçtüzüğün 13. maddesini uygulanmaz duruma düşürür.

Yöntem saptırması yoluyla denetimden kaçma, denetimi engelleme ve sonuçsuz kılma girişimlerine olduğu gibi, dava konusu olayı böyle algılayan çoğunluk kararının bu bölümüne karşıyım.

Yekta Güngör ÖZDEN

Başkan

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

Kültür Bakanlığının 1992 Malî Yılı Bütçe Tasarısı, TBMM Genel Kurulu'nda

görüldükten sonra maddelerine geçilmesi kabul edilmiyerek reddedilmiştir. Daha sonra TBMM Başkanlık Divanı, 22.3.1992 gününde, yapılan başvuru üzerine Meclis İçtüzüğü'nün 13. maddesi uyarınca Kültür Bakanlığı 1992 Mali Yılı Bütçe tasarısının oylanmasının yeniden yapılması ile aynı Bakanlığın 1990 Mali Yılı kesinhesabının oylanmasına karar vermiştir. Bu karar TBMM Genel Kurulu'nun 24.3.1992 günlü 60. Birleşiminde kabul edilerek, reddedilen bakanlık bütçesi yeniden oylanmıştır.

Başkanlık Divanı kararının kabul edilmesine ilişkin 24.3.1992 günlü, TBMM kararı, Mahkememizce de "Yeni bir İçtüzük kuralının ihdası" biçiminde nitelendirilmiştir. Yeni bir İçtüzük kuralı niteliğinde görülen TBMM'nin sözkonusu bu kararı Anayasa'ya aykındır. Şöyleki;

Karardaki çoğunluk görüşünde, reddedilen bütçe tasarısının yeniden oylanması ile ilgili uygulama TBMM İçtüzüğü'nün 13. maddesinde belirtilen şartları taşımadığı yolundadır. Yani Kültür Bakanlığı Bütçesi TBMM Genel Kurulu'nda usulüne uygun olarak reddedilmiştir. Bu, ilgili Bakanlığın gelirlerinin toplanmasına ve giderlerindeki yapılmasına TBMM'nin izin vermemesi demektir. Yetkililere bu konuda izin vermemenin gerek siyasal gerekse ekonomik sebepleri mutlaka vardır. bu sebeplerin yetkili kurullarda yeniden görüşülerek (mümkünse giderilerek) TBMM Genel Kurulu'nun iradesine yeniden sunmak gerekir. Reddedilen bir bütçe tasarısının TBMM Genel Kurulu'nda yeniden nasıl görüşüleceğine ilişkin Meclis içtüzüğünde bir hüküm yoktur. Bu sebeple TBMM Genel Kurulu'nda eylemli bir İçtüzük düzenlemesine giderek reddedilen bütçe tasarısını yeniden oylayıp kabul etmiştir.

TBMM Genel Kurulu'nun bu eylemli İçtüzük düzenlemesi Anayasa'ya aykırı biçimde yapılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında, genel yasaların görüşülme usul ve esaslarının Anayasa'nın 88 ve 89. maddelerinde, Bütçe Yasa Tasarılarının ise 162. maddesinde ayrı bir düzenlemeye bağlı olduğu vurgulanmıştır. Gerek genel yasa tasarılarının gerekse bütçe yasa tasarılarının değiştirilme ve kaldırılmalarında Anayasa da farklı biçimde düzenlenmiştir. Eğer, Bütçe Yasa Tasarıları'nın da genel yasa tasarılarında ki usul ve esaslara bağlı tutulması düşünülseydi Anayasa koyucunun 162. maddeyi düzenlemesi gerekmezdi. Bütçe tasarıları ayrı bir önem taşıdığından ki ayrı maddelerde değişik yasalama usul ve esasları getirilmiştir.

Çoğunluk görüşü de Kültür Bakanlığı'nın Bütçe Yasa Tasarısı'nın maddelerine geçilmesinin reddedilmesi sırasında yapılan oylamanın usulüne uygun olduğu yolun-

dadır. Artık usulüne uygun olarak reddedilmiş bir bütçe tasarısı olduğuna göre bunun Meclis içtüzüğü'nün 13. maddesinde yeniden görüşülme usulü ile hiçbir ilgisi yoktur. Meclis içtüzüğü'nün 13. maddesiyle ilgili olmayan reddedilmiş bir bütçe tasarısının Genel Kurul gündemine yeniden getirilmesi için Başkanlık Divanı'nca karar alınması da Anayasa'nın 6. maddesine aykırılık oluşturmuştur. Anayasa'nın 162. maddesi gereğince Bakanlar Kuruluna ait olan Bütçe Yasa Tasarısının TBMM'ne sunma yetkisi eylemli olarak Meclis Başkanlık Divanı'nca gaspedilmiştir. Bakanlığın bütçesiz kalacağı düşünülemeyeceği, reddedilen tasarının nasıl görüşüleceği de İçtüzükte belirtilmediğine göre, eylemli olarak TBMM Genel Kurulu'nun gerçekleştirdiği "yeni İçtüzük düzenlemesinin" Anayasa'nın 162. maddesinin düzenleniş amacına ve ruhuna uygun olarak yapılması gerekirdi. Böyle yapılmayarak genel yasa tasarılarındaki üsul ve esasın uygulanması Anayasa'nın 6 ve 162. maddelerine aykırılık oluşturmuştur.

Bu sebeble "yeni bir İçtüzük düzenlemesi" niteliğindeki dava konusu TBMM kararının iptali gerekeceğinden çoğunluk görüşüne katılmadık.

Üye

Servet TÜZÜN

Üye

Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

İptal istemine ve karşıoy yazımıza konu olan olayı özetlemekte yarar görmekteyiz.

T.B.M.M. Genel Kurulu'nun 21.3.1992 günlü, 57. Birleşiminde, Anayasa'nın 162. maddesinin dördüncü fıkrası ve T.B.M.M. İçtüzüğü'ne uygun olarak Kültür Bakanlığı Bütçesinin tümü üzerindeki görüşmeler bittikten sonra yapılan oylamada bütçenin bölümlerine geçilmesi kabul edilmemiş böylece adı geçen Bakanlık bütçesi reddedilmiştir.

Bir gün sonra, 22.3.1992'de DYP ve SHP Grup Başkanvekilleri, T.B.M.M. Başkanlığı'na başvurarak, toplantı yeter sayısı bulunmadan oylama yapıldığı, ayrıca Anayasa uyarınca bütçeyle birlikte karara bağlanması gereken Kültür Bakanlığı'nın 1990 yılı kesinhesabının oylanmadığı savıyla, yapılan oylama hatasının İçtüzük'ün 13. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca giderilmesini istemişlerdir.

İçtüzük'ün 14. maddesinin 4. bendi uyarınca Divan'ın gündemini hazırlamakla yetkili ve görevli olan T.B.M.M. Başkanı, sözkonusu başvuruyu 23.3.1992 günlü, T.B.M.M. Başkanlık Divanı toplantısı gündemine almıştır. Yapılan görüşmeler sonunda Başkanlık Divanı ;

- 1- Kültür Bakanlığı 1992 Mali Yılı Bütçesi oylamasının yinelenmesine,
- 2- Aynı Bakanlığın 1990 Mali yılı Kesinhesabının oylanmasına karar vermiştir.

T.B.M.M. Başkanı bu kararı, yine İçtüzük'ün 14. maddesinin 7. bendi uyarınca Genel Kurul'a götürmüştür. Konu, T.B.M.M. Genel Kurulu'nun 24.3.1992 günlü, 60. Birleşiminde yeniden ele alınmış, yöntem gerekleri yerine getirildikten sonra, Başkanlık Divanı kararı kabul edilmiştir. Bunun üzerine Kültür Bakanlığı'nın 1992 Mali Yılı bütçesinin bölümlerine geçilmesi yeniden oylanmış ve kabul olunmuştur.

Dava dilekçesinde iptal istemine konu edilen, T.B.M.M. Genel Kurulu'nun 24.3.1992 günlü, 60. Birleşiminde alınmış Başkanlık Divanı kararının oylanıp kabul edilmesine ilişkin T.B.M.M. karardır.

Anayasa'nun 148. ve 150. maddelerine göre Anayasa Mahkemesi, yasaların, yasa gücündeki kararnamelerin, T.B.M.M. içtüzüğü'nün ya da bunların belirli madde ve hükümlerinin biçim ve esas bakımından Anayasa'ya uygunluğunu açılan iptal davalarıyla denetler. Yasaların biçim yönünden denetlenmesinde, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığına bakılır.

Dikkat edilecek olursa, T.B.M.M. İçtüzüğü'nün tümü ya da belirli madde ve hükümleri anayasal yargı denetimine bağlı tutulmasına karşın, T.B.M.M. kararları, bu denetim dışında bırakılmıştır. Ancak, bunun da iki ayrık kuralı vardır : Anayasa'nın 85. maddesi uyarınca T.B.M.M. üyelerinin yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ya da üyeliğin düşmesine ilişkin kararların iptali için Anayasa Mahkemesi'nde dava açılabilir. Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta, T.B.M.M'nin çeşitli türdeki işlemlerinin anayasal yargı denetimine bağlı olup olmadıkları yolunda Anayasa'da açık bir kuralın bulunup bulunmadığıdır.

Ne varki, açık bir kuralın bulunmaması durumunda, Anayasa'da öngörülenler dışındaki adlar altında ve başka yöntemler uygulanarak yasama organınca oluşturulan işlemlerin Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanına çekilebileceği, yine Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarıyla pekiştirilmiştir. Mahkeme bunun için, denetim konusu olacak metin ya da belgenin oluşturulmasında uygulanan yöntemin ve içeriğinin niteliği üzerinde durmaktadır. Eğer sözkonusu metin ya da belge, anayasal denetime bağlı işlemlerle eşdeğerde ve etkide ise, denetime bağlı olacağının kabul edilmesi zorunludur. Aksi durumlarda, "usul saptırması" yoluyla çoğu kez anayasal denetim dışında çıkma yolu açılmış olur. Bu nedendir ki, gerek Anayasa Mahkemesi kararlarında, gerek öğretide, İçtüzük niteliğindeki T.B.M.M. kararlarının anayasal denetime bağlı tutulması gereğinde uyum vardır.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarından çıkarılması olanaklı ve geliştirilmiş ölçütlere göre, bir T.B.M.M. kararının İçtüzük değişikliği ya da düzenlenmesi niteliğinde sayılabilmesi için,

1- İçtüzük'te varolan bir kurala aykırı içerikte, dolayısıyla onu değiştirir nitelikte olması, ya da,

2- İçtüzük'te hakkında kural bulunmayan bir konuda kural koyucu bir içerik taşıması gerekmektedir.

Dava konusu T.B.M.M. kararının, içeriğinin yukarıdaki açıklamaların ışığında, bir içtüzük düzenlemesi niteliğinde kabulü olanaklı mıdır?

Bilindiği üzere, bütçe görüşme ve oylamalarına ilişkin esas ve yöntemler, Anayasa'nın 162. maddesinde ilke özelliğinde, sayılı ve sınırlı biçimde yer almaktadır. 1982 Anayasası'nın öngördüğü T.B.M.M. İçtüzüğü henüz hazırlanıp uygulanmaya konulmuş değildir. Bu alandaki gereksinim, Anayasa'nın geçici 6. maddesine göre, Millet Meclisi'nin 12 Eylül 1980'den önce yürürlükte olan İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasıyla karşılanmaktadır. Ancak, bu İçtüzük'te bütçe yasa tasarılarının görüşme esas ve yöntemleri hakkında özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Genel olarak, yasalara ilişkin görüşme ve oylama yöntem ve esasları kurala bağlanmıştır.

Demek oluyorki, Anayasa'da ve İçtüzük'te bakılmakta olan davada olduğu gibi, reddedilen bütçe yasa tasarılarının yeniden görüşülmesine ilişkin engelleyici ya da onaylayıcı bir kural bulunmamaktadır. Genelde, İçtüzük'ün bir konunun yeniden

görüülmesi yöntemini, 44. maddesiyle yalnız komisyonlar için getirdiği, Genel Kurul çalışmaları yönünden bu konuda açık bir düzenleme bulunmadığı görölmektedir.

Konumuza açıklık ve sağlıklı bir sonuç getirecek düzenleme "Başkanlık Divanının Görevleri" başlığı altındaki 13. maddede bulunmaktadır. Bu maddenin ikinci fıkrasına göre "Genel Kuruldaki oylamalarda ve seçimlerde önemli bir yanlışlık olduğu iddia edilirse, Başkan usul görüşmesi açabilir ve gerekirse oya başvurarak düzeltme yapar. Yanlışlık birleşiminden sonra anlaşılırsa Meclis Başkanı, Divanı toplayarak takibedilecek yolu kararlaştır."

Bu fıkranın ikinci tñmcesindeki "yanlışlık birleşiminden sonra anlaşılırsa. . ." koşulu, oylama olayına yapılan itirazla uyum halindedir ve Meclis Başkanı, var olan bir kuralın gereğini yerine getirmiş, yine İçtüzük'ün "Başkanın Görevleri" başlığı altındaki 14. maddesinin yedinci fıkrası uyarınca Başkanlık Divanı kararını uygulamıştır.

Yine sözü edilen fıkradaki "önemli yanlışlık"la ilgili bir ölçüt İçtüzük'te bulunmadığı için, bunun takdiri Başkanlık Divanı'na ve T.B.M.M. Genel Kurulu'na bırakılmıştır;

Bütün bu açıklamalar sonunda denebilirki, Başkanlık Divanı kararı, oluşturulmasında uygulanan yöntemin ve içeriğinin niteliği bakımından Anayasa'nın denetime bağlı tuttuğu işlemlerle eşdeğerde ve etkide değildir. Tümüyle, İçtüzük'te esasen var olan, yeni bir düzenleme getirmeyen ve T.B.M.M.'nin "içe dönük" bir çalışma yönteminin uygulanmasıdır. İşin esasının incelenmesine geçilmemesi gerektiği kanısındayım.

Bu nedenle, Kültür Bakanlığı 1992 Yılı Bütçesi'nin bölümlerine geçilmemesine ilişkin oylamanın yeniden yapılmasına olanak sağlayan T.B.M.M Başkanlık Divanı'nın 23.3.1992 günlü ve 17 sayılı önerisinin T.B.M.M. Genel Kurulu'nda onaylanması hakkındaki 24.3.1992 günlü kararı, "eylemleri bir İçtüzük kuralı niteliğinde" gören Anayasa Mahkemesi'nin çoğunluk kararına karşıyım.

Üye

Mustafa GÖNÜL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

Mahkememizin, Esas : 1992/26, Karar : 1992/48 sayılı kararına ilişkin Sayın Mustafa GÖNÜL'ün karşıoy yazısında belirtilen görüş ve düşüncelere katılıyorum.

Üye

Mustafa ŞAHİN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

TBMM Genel Kurulu'nun 21.3.1992 günlü 57. birleşiminde, 1992 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nın Kültür Bakanlığı'na ait olan kısmının tümü üzerinde yapılan görüşmelerin tamamlanarak bölümlerine geçilmesi reddedilmiştir. Söz konusu kararın alınması sırasında veya oylamada yapılmış bir usulsüzlük saptanmamıştır.

TBMM İçtüzüğü'nün 13. maddesinde "Genel Kuruldaki oylamalarda ve seçimlerde önemli bir yanlışlık olduğu iddia edilirse, Başkan usul görüşmesi açabilir veya gerekirse oya başvurarak düzeltme yapar. Yanlışlık birleşimden sonra anlaşılırsa Meclis Başkanı, Divanı toplayarak takip edilecek yolu kararlaştırır." kuralı vardır.

TBMM Genel Kurulu'nda, söz konusu red kararı alınırken oturum Başkanlık Divanıca yapılan açık bir usulsüzlük veya önemli bir yanlışlık görülmediğine göre sadece bir kuşkuyu gidermek gibi, hukuksallığa dayanmayan bir nedenle İçtüzüğü'nün 13. maddesi gereğince yeniden oylama yapılmasının Divanca kararlaştırılması ve TBMM Genel Kurulu'nda bunun karara bağlanması anayasal görülmediğinden Anayasa Mahkemesi, TBMM Genel Kurulu'nun bu konudaki 24.3.1992 günlü kararını eylemli bir içtüzük kuralı niteliğinde görmüştür.

Anayasa'nın 164. maddesindeki "Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar" kuralı, esasta kesinhesap kanunu tasarılarının TBMM'nde görüşülmesinin geciktirilmesini önlemeye

yönelik bir kuraldır. 1992 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nın Kültür Bakanlığı'na ait olan kısmı reddedildiğine ve bu şekilde bir neticeye bağlanmadığına ve bitirilemediğine göre; 1990 Yılı kesinhesap tasarısı'nın, 1992 Yılı Bütçe Kanun Tasarısı'nın Kültür Bakanlığı'na ait olan kısmının TBMM Genel Kurulu'nda onaylanması aşamasından sonra ele alınması anayasal bir neticedir. Bu durumda, 1990 yılı kesinhesap tasarısının mutlaka görüşülmesi gerekse bile, sadece noksan kalan bu hususun TBMM Genel Kurulu gündemine alınarak tamamlanması düşünülebilir. Bunun ayrı bir hukukî etkinlik kazanan söz konusu red kararını etkileyecek seviyede usulsüzlük sayılmasının hukuksal bir dayanağı yoktur.

TBMM Genel Kurulu'nun 1992 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nın Kültür Bakanlığı'na ait olan kısmının reddine ilişkin 21.3.1992 günlü kararı, toplantıda yapılan eleştiri ve cevaplarla birlikte hukuksal bir varoluştur. Bu olgu, salt bir oylama işlemi olarak görülemez. Bu itibarla, kararın alındığı genel kurulda bulunmayan eleştiri ve cevapların etkisi dışında kalan üyelerin katıldığı bir başka genel kurulda yapılacak oylama ile işin çözüme kavuşturulması bütçe ile ilgili olarak yapılan konuşmaların ciddiyeti, genel kurul kararlarının hukuksal etkinliği ve saygınlığıyla bağdaşmaz.

Anayasa'nın 162. maddesinde belirlenen biçimde TBMM Genel Kurulu'na getirilen bütçe kanunu tasarısının reddedilmesine esas olan konuşma ve değerlendirmelerin anayasal muhatabı hiç kuşkusuz Bakanlar Kurulu ve Bütçe Komisyonu'dur. Bu gibi durumlarda, bu mercileri devreye sokan bir kuralın TBMM İçtüzüğü'ne konulması Anayasa'nın emri olarak görülmektedir. Getirilecek kuralın, Anayasa'daki kesin sürelerle ve bütçenin birliği ilkesine uygunluğunu sağlamanın olanaksızlığı da yoktur.

Bu nedenlerle, TBMM Genel Kurulu'nun 1992 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nın Kültür Bakanlığı'na ait olan kısmını reddeden 21.3.1992 günlü kararına esas olan konuşma ve değerlendirmelerin anayasal gereği yerine getirilmeden, yeniden oylamasına olanak veren ve bu şekilde bütçe görüşmelerinin ciddiyet, etkinlik ve saygınlığını tartışılır duruma getiren; TBMM Başkanlık Divanı'nın 23.3.1992 günlü 17 sayılı önerisi üzerine TBMM Genel Kurulu'nca alınan ve Anayasa Mahkemesi'nce eylemli bir İçtüzük kuralı niteliğinde görülen 24.3.1992 günlü karar Anayasa'nın 6. ve 162. maddelerine aykırı olup iptali gerekir.

Üye

Ihsan PEKEL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

Kültür Bakanlığı 1992 yılı bütçesinin bölümlere geçilmemesine ilişkin oylamanın yeniden yapılmasına olanak sağlayan TBMM Başkanlık Divanı'nın 23.3.1992 günlü ve 17 sayılı önerisinin TBMM Genel Kurulu'nda onaylanması hakkındaki 24.3.1992 günlü kararın Anayasa ve İçtüzüğe aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenilmiştir.

Öncelikle TBMM'nin dava konusu kararının Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanına girip girmediğinin saptanması gerekir.

Anayasa'nın 148. ve 150. maddelerine göre TBMM kararlarının Anayasa Mahkemesi'nce denetlenebilmesi için bir İçtüzük kuralı niteliğinde olması gerekmektedir.

Bu karar İçtüzük değişikliği ya da düzenlemesi niteliğinde görüldüğü takdirde Anayasa Mahkemesi'nce denetlenmesi yapılabilir. İstisnaları dışında TBMM kararları kural olarak Anayasa Mahkemesi'nin denetimine bağlı değildir.

Genel Kurul çalışmaları yönünden, Anayasa'da ve İçtüzükte reddedilen bütçe yasa tasarılarının yeniden görüşülmesine ya da oylamasına ilişkin bir kural bulunmamaktadır.

İçtüzüğün "Başkanlık Divanının Görevleri" başlıklı 13. maddesinin ikinci fıkrasında "Genel Kuruldaki oylamalarda ve seçimlerde önemli bir yanlışlık olduğu iddia edilirse, Başkan usul görüşmesi açabilir ve gerekirse oya başvurarak düzeltme yapar. Yanlışlık birleşimden sonra anlaşılırsa Meclis Başkanı, Divanı toplayarak takip edilecek yolu kararlaştırır." denilmektedir.

Fıkranın birinci tümcesindeki kural ile aynı birleşimde yeniden oylamaya olanak sağlanmakta, ikinci tümcedeki kuralla da önemli yanlışlığın birleşim kapandıktan sonra anlaşılması halinde Meclis Başkanı'nın Divanı toplayarak takip edilecek yolu kararlaştıracağı belirtilmektedir.

İptali istenilen TBMM kararı İçtüzükte varolan bir kurala aykırı dolayısıyla onu değiştirici nitelikte olmadığı gibi, İçtüzükte kural bulunmayan bir alanda kural koyucu bir içerik de taşımamaktadır.

Bu karar İçtüzük kurallarının uygulanması sonucu alınmıştır.

Bu nedenlerle iptali istenilen TBMM kararının Anayasal denetime bağlı olması gerektiği kanısında olduğundan sayın çoğunluğun "eyemli bir İçtüzük kuralı" olarak saptadığı nitelendirmeye katılmıyorum.

Üye

Selçuk TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/26

Karar Sayısı : 1992/48

Anayasa'nın 148. maddesine göre Anayasa Mahkemesi yasaların, kanun hükümlündeki kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün biçim ve esas yönünden Anayasa'ya uygunluğunu denetler.

TBMM'nin yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya tüyeliğin düşmesine dair kararlarının Anayasa Mahkemesi'nce iptalinin istenebildiği gibi bazı ayırık kurallar dışında (Anayasa Md. 85) ilke olarak TBMM kararları Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanı dışında kalmakta ise de Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarında da belirtildiği gibi TBMM'nin çalışmalarıyla ilgili usul ve esaslara ilişkin kararları içtüzük kuralı niteliğindedir. Kararın alınmasında, İçtüzüğün değiştirilmesine ilişkin yöntemle uyulmaması bu kararın bir İçtüzük kuralı getirme niteliğinde, sayılmasını engellemez. TBMM'nin bir kararının İçtüzük kuralı niteliğinde kabul edilerek Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanına girdiğinin kabulü için ya bir içtüzük kuralını değiştirici ya da içtüzükte bulunmayan yeni bir kural koyucu nitelikte olması gerekir.

Anayasa'nın 164. maddesi kesinhesap kanun tasarılarının TBMM Genel Kurulu'nda yeni yıl bütçe kanunu tasarılarıyla beraber görüşülerek karara bağlanacağını öngörmüştür.

TBMM'nin 21.3.1992 tarihli 57. birleşiminde 1993 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı'nın Kültür Bakanlığı Bütçesi'nin tümü üzerindeki görüşmelerin tamamlanmasıyla bölümlere geçilmesine dair işlem oya sunulmuş ve Kültür Bakanlığı bütçesi

reddedilmiştir. Ancak Kültür Bakanlığı'nun 1992 bütçesi görüşüldükten ve oylama yapıldıktan sonra görüşülüp oya sunulması gereken 1992 yılı kesinhesap yasa tasarısı görüşülüp oylanmadan oturum kapanmıştır. Bunun üzerine TBMM Başkanlık Divanı toplanarak bu uygulamanın İçtüzüğü'nün 13. maddesindeki önemli bir yanlışlığı oluşturduğu ve Kültür Bakanlığı Bütçesi'nin kesinhesap kanun tasarısıyla beraber yeniden oylanması gerektiğine karar vermiş ve bu karar TBMM Genel Kurulu'nun 24.3.1992 günlü 60. birleşiminde onaylanarak, Kültür Bakanlığı 1992 Mali Yılı Bütçesinin yeniden oylanarak bölümlerine geçilmesi kabul edilmiştir.

TBMM'ce onaylanan Başkanlık Divanı kararı İçtüzüğü'nün 13/2. maddesinin "Genel kuruldaki oylamalarda ve seçimlerde önemli bir yanlışlık olduğu iddia edilirse, Başkan usul görüşmeleri açabilir ve gerekirse oya başvurarak düzeltme yapar. Meclis Başkanı, Divanı toplayarak takip edilecek yolu kararlaştırır." hükmüne dayanmakta olup, Başkanlık Divanı'nın kararını onayan TBMM Genel Kurulu kararında bu nedenle İçtüzüğü'nün 13/2. maddesinin yorumlanarak uygulanması olup, yeni bir içtüzük hükmü getirme niteliğinde kabul edilemez. İçtüzük kuralı getiren kararlardan olmayan TBMM'nin bu kararının ise Anayasa Mahkemesi'nin denetim görevi dışında olduğu sonucuna vardığımdan, iptali istenen TBMM kararını içtüzük değişikliği niteliğinde görerek Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanına girdiğini kabul eden çoğunluk görüşüne karşıyım.

Üye

Yalçın ACARGÜN

Esas Sayısı : 1992/49

Karar Sayısı : 1992/54

Karar Günü : 29.12.1992

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Balıkesir Havran Sulh Hukuk Mahkemesi.

İTİRAZIN KONUSU : 2.3.1984 günlü, 2985 sayılı "Toplu Konut Kanunu"nun 2. maddesinin (d) bendinin Anayasa'nın 5., 10., 11., 12., 13., 15., ve 23. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY :

4.11.1992 tarihinde yurtdışına çıkarken 2985 sayılı Yasa uyarınca 100 Amerikan Doları karşılığı Türk Lirası ödeyen kişi; yurt dışına çıkanlardan para alınmasının yurtdışına çıkış hakkını kısıtladığını ve bu kısıtlamanın, hakkın özüne dokunduğunu ileri sürerek, ödediklerini dava yoluyla geri alabilmesi için bu miktar ödeme yaptığına ilişkin delil tespitine karar verilmesini ve 2985 sayılı Toplu Konut Yasası'nın 2/d bendinin Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle konunun Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesini istemiştir.

Havran Sulh Hukuk Mahkemesi, istemin hasımsız delil tesbiti olduğunu kararlaştırarak, 2985 sayılı Yasa'nın 2/d bendinin iptali için 15.12.1992 günü Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ :

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin kararı şöyledir :

"Anayasaya aykırılığı ileri sürülen 2985 sayılı Toplu Konut Yasasının 2. mad-

desi "fon"un kaynaklarını sayarken (d) bendinde "yurt dışına çıkışlardan çıkış başına alınacak en çok 100 Amerikan Doları karşılığı Türk Lirası. . ."nı da göstermiştir.

Bilindiği gibi günümüzde yurt dışı çıkışlarda kişi başına 100 Dolar karşılığı Türk Lirası "harç" nitelendirilmesi adı altında almaktadır.

"Harçların" hukuksal tanımlaması, "kişilerin bazı kamu hizmetlerinden yararlanırken devlete ödediği para" şeklinde yapılmaktadır.

Bütçe yasalarında "harçlar" devletin gelirleri olarak sayılmış iken, 2985 sayılı yasa ile bütçe dışı ayrı bir fona aktarılması sonucu, teknik olarak "harç" olarak nitelendirilemeyecektir.

2985 sayılı yasadaki tanımlama esas alındığında, yurt dışına çıkışlarda alınan harç karşılığı yapılan hiçbir kamu hizmeti bulunmamaktadır. Çıkış için gereken pasaport işlemlerinde 492 sayılı yasaya uygun şekilde gerekli harçlar zaten alınmaktadır.

T.C. Anayasasının 23. maddesi; "Herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. . . Seyahat hürriyeti suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek, amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurtdışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu vatandaşlık görevi ya da soruşturması ve kovuşturması nedeniyle sınırlandırılabilir. . . temel esaslarını getirmiştir.

Günümüzde ülkenin ekonomik durumu gerekçe gösterilip getirilmiş bir sınırlama yoktur. Bilakis eskiden farklı olarak istenilen miktar döviz alınıp, istenilen kez çıkarılabilir. Ancak 2985 sayılı yasa ile getirilen 100 US Dolar karşılığı Türk Lirası "harç" alınma uygulaması sınırlı bir ekonomik özgürlüğe ulaşmış veya ulaşmamış milyonlarca ülke vatandaşı için, yurtdışına çıkışı olanaksız hale koyan ekonomik bir engel olmaktadır. Örneklersek dört kişilik bir ailenin bugünkü döviz kurlarına göre 3.360.000 TL'lık miktarı ülke sınırlarını aşabilme hakkını alabilmek için fon hesabına yatırması gerekmektedir. Ülkedeki asgari ücretin ve kamu kesiminde çalışan kişilerin aylık gelirleri düzeyi bu rakamın çok altındadır.

Bu yolla Anayasanın 23. maddesinde yer alan "yurtdışı seyahat hürriyeti", maddede gösterilen istisnalar dışında, Anayasal düzenlemeye aykırı biçimde özel bir yasa hükmü ile eylemler olarak sınırlandırılmıştır. . .

Bu sınırlamanın gerçekte var olduğunun en büyük kanıtı "icra-yürütme" orga-

nının bir kısmı tasarruflardır. Ekte de görüldüğü gibi, Türk futbol takımlarının yurtdışı maçlarına gidecekleri için fon kesintisi alınmadığı gibi, hacca ilk kez gidenlerden de bu kesinti alınmamaktadır. Yürütme organı uygulamanın çıkışları engellediğini farkederek, var olan ekonomik engeli geçici olarak kaldırma yoluna gitmektedir. .

Toplu Konut Fon'unun diğer kaynakları incelendiğinde, yapılan bir kamu hizmeti, sunulan bir türün karşılığı sağlanan gelirlerden belirli oranlarda kesilen paralar olduğu görülecektir. Oysa ki yurtdışına seyahat kişinin Anayasanın 12. maddesinde dayanağını bulan, "temel, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez" . . . haklarında biridir. Bu temel haktan ne şekilde yararlanacağı, hakkın ne şekilde sınırlandırılacağı madde 23 de açıklandığı gibi yazılmıştır. Anayasanın 11. maddesine göre Anayasaya aykırı olmaması gereken 2985 sayılı yasa ile bu hakkın kullanılabilmesi 100 US Dolar karşılığı Türk Lirasının ödenmesi koşuluna bağlanmıştır. Bu miktar Türk Lirasını merciine ödemeyen kişinin yurtdışına çıkmasına izin verilmemektedir. Oysa ki bu kişi hakkında, ne askerlik ödevinden, ne soruşturması ve kovuşturmasından doğan kişisel bir engel, nede ülkenin ekonomik durumu nedeniyle getirilmiş bir sınırlama ortada bulunmaktadır.

Anayasamızın 5. maddesine göre devlet ". . . kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri. . ." kaldırma yükümlülüğü altındadır. Bu açık yükümlülüğüne rağmen yasama organınca yürürlüğe konan 2985 sayılı yasayla "yurtdışına çıkış hakkı" gerçekten de sınırlandırılmıştır. Geliri belirli bir düzeyin altında olan kişilerin yurtdışına çıkması olanaksız hale gelirken, ekonomik varlığı nedeniyle bu miktarı kolayca ödeyemeyecekler arasında, bu temel haktan yararlanabilme yönünden eşitsizlik yaratılmıştır. (Md. 10/1). Yine açıklanan bazı kişilere istisna getirilmekle Anayasanın Md. 10/2 ye aykırı davranılmıştır. . . .

Anayasanın 15. maddesine uygun olarak getirilmiş bir sınırlamada bulunmamaktadır. . .

SONUÇ VE İSTEM : Açıklanan bu gerekçelerle 2985 sayılı Yasanın 2/d bendinin T.C. Anayasasının 5., 10., 11., 12., 13., 15. ve 23. maddelerine aykırı kişilerin yurtdışına çıkış temel hak ve özgürlüğünü kısıtlayan bir yasa hükmü olduğu gerekçesiyle iptaline karar verilmesi yüksek takdire sunulur.

III- YASA METİNLERİ :

A. İptali İstenen Yasa Kuralı :

İptali istenen 2985 sayılı Toplu Konut Yasası'nın 2. maddesinin (d) bendi şöyledir :

"MADDE 2.- Bu Kanunla öngörülen hizmetlerin gerçekleştirilmesi maksadıyla Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası nezdinde "Toplu Konut Fonu" kurulmuştur.

Bu Fonun kaynakları;

- a) .....
- b) .....
- c) .....

d) (Değişik: 1/7/1992 - 3872/1 md.) Yurtdışı çıkışlardan çıkış başına alınacak en çok 100 Amerikan Doları karşılığı Türk lirası ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Türkmenistan, Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan Cumhuriyetleri için çıkış başına en çok bunun dörtte biri kadar Amerikan Doları karşılığı Türk Lirasından, (Türk vatandaşlığına kabul edilen göçmenlerin, geldikleri ülkeye yılda bir defa yapacakları seyahatler bu harçtan muaf. Ayrıca Bakanlar Kurulu, Hac çıkışları dahil, kimlerin bu harçtan muaf tutulacağını veya istinadan yararlanacağını tesbite yetkilidir.)

- e) .....

Meydana gelir.

(Değişik : 1/5/1985-3189/1 Md.) Yukarıdaki bentlerde belirtilen nispet ve miktarları tespite, azaltmaya veya bir misline kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

B. DAYANILAN ANAYASA KURALLARI :

İptal istemine dayanak yapılan Anayasa kuralları şunlardır :

"MADDE 5. - Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk Devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlan-

layan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

"MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

"MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

"MADDE 12. - Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder."

"MADDE 13. - Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğin, Cumhuriyetin, milli güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili müddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve öznel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

"MADDE 15. - Savaş seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallede, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile, ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan düşünce

ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz."

"MADDE 23. - Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz."

IV- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince yapılan ilk inceleme toplantısında, itiraz yoluna başvuran Mahkemenin iptalini istediği kuralların bakmakta olduğu davada uygulanıp uygulanmayacağı sorunu öncelik taşıdığından ilk inceleme raporu, dava dosyası ve ekleri, iptali istenen Yasa ve dayanan Anayasa kurallarıyla bunların gerekçeleri ile diğer yasama belgeleri incelendikten sonra bu konuya öncelik verilerek gereği düşünüldü :

Anayasa'nın 152. maddesi gereğince bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir yasa ya da kanun hükmünde kararname hükümlerini Anayasa'ya aykırı görür ya da taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidir. Ancak, bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların o davada uygulanacak kural olması gerekmektedir.

Havran Sulh Hukuk Mahkemesi'nden gönderilen dosya kapsamının incelenmesinde;

Mahkeme'ye başvuran kişinin isteminin delil tesbiti olduğu; maddi olayla hu-

kuki ilişkisi ve hukuki yararın bulunmadığı; yapılan istem karşısında Havran Sulh Hukuk Mahkemesi'nin 2985 sayılı Toplu Konut Yasası'nın 2. maddesinin (d) bendi kurahını uygulayacak durumda olmadığı anlaşılmaktadır.

V- SONUÇ :

Bu evrede, dosyada eksiklik olup olmadığı üzerinde durulmaksızın, davada, uygulama niteliği taşımayan 2.3.1984 günlü, 2985 sayılı "Toplu Konut Kanunu"nun 2. maddesinin (d) bendine ilişkin itirazın başvuran mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE,

29.12.1992 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL

Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER	Haşim KILIÇ

Üye	Üye
Yalçın ACARGÜN	Mustafa BUMİN

Esas Sayısı : 1992/40

Karar Sayısı : 1992/55

Karar Günü : 31.12.1992

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Askeri Yüksek İdare Mahkemesi 1. Dairesi

İTİRAZIN KONUSU : 11.7.1975 günlü, 15292 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 926 sayılı TSK. Personel Kanunu'nun, 29.5.1988 gün ve 3475 sayılı Kanunla değişik 3. maddesinin t, u, ü ve v bentleri, 38. maddesinin 2. fıkrasının a bendi ile aynı bendin 1 numaralı alt bendi ve 39. maddesinin ve 44. maddenin c bendi ile son fıkrasının Anayasa'nın 2, 5, 10, 128/2. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptali istemidir.

I- OLAY :

P. Kd. Binb. G.E. tarafından 926 sayılı TSK Personel Kanunu'nun 38. maddesinin rütbe terfi şartlarına 3475 sayılı Kanun'un 3. maddesinin ikinci fıkrasının (a/1) bendiyle getirilen "Baraj" uygulanması ve 39. maddesini yeniden düzenleyen 4. maddesiyle konulan "Terfide baraj" sistemi nedeniyle, üçüncü kez bir üst rütbeye terfi ettirilmemesi işleminin iptali istemiyle davanın görülmesi sırasında, Anayasa'ya aykırılık iddiası mahkemece ciddi bulunarak konunun Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesine karar verilmiştir.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ :

İtiraz yoluna başvuran mahkemenin kararı özetle şöyledir :

Davacı G.E. 1983 nasıplı binbaşı olup rütbe terfiinde 926 sayılı Yasa'nın 30. maddesi uyarınca 6. yıllık bekleme süresine tabidir. Buna göre yasal koşulların ger-

çekleşmesi durumunda 30.8.1989 tarihinde yarbaylığa terfi edebilecekti. Ancak, 1989, 1990 ve 1991 yıllarında 3 yıl süreyle terfi edememiştir. Davacı 4. yıl olan 1992 yılında da terfi edemediği takdirde bir daha terfi işlemine tabi tutulmayacak ve bulunduğu rütbenin yaş haddine kadar TSK.nde görev yapılabilecektir. (926 sayılı Yasa'nın 3475 sayılı yasayla değişik 44/son m.).

Davacının 1991 yılında üçüncü kez terfi edememesinin nedeni, sicil notu ortalaması esas alınarak yapılan sıralamada, birlikte yükselme işlemine tabi tutulduğu 115 subaydan sondan dördüncü kişi arasında yer alması nedeniyle hakkında 29.9.1988 tarih ve 3475 sayılı Yasa'nın 1, 3. ve 14. maddelerinin uygulanmasıdır.

3475 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önceki mevzuat hükümleri uyarınca (926 sayılı K.m.38) % 60 not ortalamasına sahip olduğu için maddedeki diğer terfi koşullarını da taşıması halinde yarbay rütbesine terfi edebilecek iken davacı binbaşı sırf 3475 sayılı Yasa'nın hakkında uygulanması sonucu baraj içinde kaldığından terfi edememiştir.

3475 sayılı Yasa terfide baraj sistemi denilen yeni bir esas getirmiştir. Yasa, Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli subay ve astsubayların mesleklerinde daha başarılı, nitelikli, bilgili olmalarını temin amacını gütmüştür.

Çalışan ve bilen ile mesleğinde gayret göstermeyen, kendini yenilemeyen subay ve astsubayların aynı olmamaları, çalışanın ödüllendirilip terfi ettirilmesi, böylece üst rütbelere daha az subayın terfi yapılarak Silahlı Kuvvetlerde "piramidin" korunması amaçlanmıştır. Ne varki çalışanın, mesleğinde kendini yenileyenin ve üst rütbeye liyakat gösterenin saptanması yöntemini belirleyen Yasa hükümlerinin Anayasa'ya uygun olması da esastır.

Davacının, 926 sayılı TSK. Personel Kanunu'nun 38. maddesinin 3475 sayılı yasayla değiştirilmesinden önceki şekline göre, rütbe terfi koşullarının tümünü taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim davalı Milli Savunma Bakanlığı davaya karşı yaptığı savunmada sicillerinin sıralı sicil üstlerince mevzuata uygun surette verildiğini belirttikten sonra, davacının 926 sayılı Yasa'nın 3475 sayılı Yasayla değişik 3/u, ü, ve v, 38. ve 39. maddeleri uyarınca "terfide baraj sistemi" nedeniyle yarbay rütbesine terfi edemediğini ileri sürmüştür.

926 sayılı Yasa'nın 3475 sayılı Yasayla değişik 39. maddesi (a) bendinin verdiği yetkiye dayanarak Yüksek Askeri Şura, 21 Aralık 1990 tarihinde aldığı 1 numaralı kararla; 30.8.1991 tarihinde yükselme sırasında bulunan binbaşılar için baraj

yüzde oranını % 4, baraj miktarı 1 ve yukarı tam sayılarda küsüratlı çıkması halinde küsüratın alt tama, 1 tam sayının altında küsüratlı çıkması haline ise küsüratın 1 tam sayıya iblağ edilmesi ve baraj uygulanmayacak sicil notu ortalamasınının 75 ve daha yukarı olmasını kabul etmiştir.

Davacıyla birlikte, 30 Ağustos 1991 tarihinde yarbaylığa terfi sırasında olan piyade sınıfında 115 binbaşı olduğundan öncelikle kendi aralarında yeterlik derecesi sıralamasına tabi tutulmuşlardır. Binbaşı rütbesi için baraj yüzde oranı Yüksek Askeri Şura'ca % 4 olarak kararlaştırıldığından, baraj miktarı $115 \times 0.04 = 4.6$ (dört onda altı) olarak belirlenmiştir. Küsüratın alt ya da üst tam sayıya iblağ edilmesi Yüksek Askeri Şura yetkisine bırakıldığından (m.39/a) küsüratlı rakam alt tama iblağ edilmiş ve baraj 4 olarak saptanmıştır. Bu durumda 115 kişi yeterlik derecesi (sicil notu ortalaması) sıralamasına tabi tutulmuş ve davacı 70.03 (yetmiş virgül sıfır üç) not ortalamasıyla en sondan 4. sırada yani baraj içinde yer aldığından yarbaylığa terfi edememiştir.

3475 sayılı Yasayla iki tür baraj kabul edilmiş bulunmaktadır. Bir kısım subaylara 1. tür baraj uygulanırken diğer bir bölümüne 2. tür baraj uygulanmaktadır.

a) 1. Tür Baraj Esası : Sınıf mevcudunun Yüksek Askeri Şura tarafından rütbe için öngörülen baraj yüzde oranıyla çarpımı sonucu çıkan rakam 1'den fazla olur ise; örneğin 2 ve daha yukarı ise 1. tür baraj uygulanacaktır. Bilfarz yükselme sırasında 115 piyade binbaşı olsun, Yüksek Askeri Şura'ca % 4 oran kabul edildiğine göre, $115 \times \%4 = 4.6$ rakamı elde edilmektedir. Yine Yüksek Askeri Şura kararına göre küsürat bir alt tama indirildiğinden bahse konu sınıf ve rütbede 4 kişi terfi edemeyecek demektir. 115 kişiden en sondan itibaren 6'sının not ortalamasınının 77, 79, 85, 86, 88, ve 90 olduğunu kabul edelim, Bu örnekte en sondan itibaren 77, 79, 85 ve 86 not ortalamasına sahip olan dört kişi baraj içinde kaldıklarından terfi edemeyeceklerdir. Şayet, sondan 6 kişinin sicil not ortalamaları 62, 64, 67, 68, 69, 70 ise en ondaki 62, 64, 67, ve 68 not ortalamasına sahip subaylar terfi edemeyecek, 69 ve 70 not ortalamasına sahip olanlar terfi edeceklerdir. Birinci örnekte 86 not ortalaması sahibi dahi terfi edemiyorken ikinci örnekte 69 notla terfi mümkün olmaktadır.

b) 2. Tür Baraj Esası : Sınıf mevcudunun baraj yüzde oranıyla çarpımı sonucu çıkan rakamın bir tam sayının altında küsüratlı olması (örneğin 18 kişi $18 \times \%4 = 0.72$) sonucu 1 tama iblağ edilen bir sınıfta ya da sınıfta tek kişi bulunması durumunda yukarıda açıklanan 1. tür baraj uygulaması yapılmayacak ve Yüksek Askeri Şura'nın belirlediği % 75 baraj notu ortalamasını tuturması halinde terfi işlemi yapılacaktır.

Yükselme sırasında bulunan aynı piyade binbaşının 1. tür baraj esasına göre baraj içinde kalması nedeniyle yukarıda verilen örnekteki gibi, 86 not ortalamasıyla 1991 yılında terfi edemediğini düşünelim. Moralinin bozulduğunu, çalışma şevki kalmadığını ve o nedenle pek verimli bir çalışma içine giremediğinden sicil amirlerinden aldığı daha düşük sicil notuyla bu sefer sicil notu ortalamasının 79'a indiğini varsayalım. 1992 yılında yükselme sırasında bulunan piyade sınıfı mevcudu 34 kişi olsun. $34 \times 4 = 136$. Bu rakamın, Yüksek Askeri Şura'nın kararıyla alt tam sayıya iblağ edilmesi sonucu bu gruptan 1 kişi terfi edemeyecek demektir. 1992 yılında yarbaylığa yükselme sırasında olan binbaşılardan sicil notu ortalamalarının sondan itibaren 62, 64, 65, 69, 70, 71 şeklinde sıralandığını kabul edelim. Bu durumda sadece 62 sicil notu ortalamasına sahip binbaşı terfi edemeyecek, diğerleri 64, 65, 69, 70, 71 gibi sicil notlarıyla terfi edeceklerdir.

Halbuki yasanın amacı çalışmayı teşvik etmek, daha yetenekli, daha çalışkan ve bilgili subay-astsubay yetiştirmektir. Olayımızda ise bu durumun tersi gerçekleşmiş, sırf devre kaybı nedeniyle bir sonraki yıla kalan ancak başarılı bir çalışma çizgisi gösteremeyen ve önceki yıl 86 sicil notuyla terfi edemeyen aynı subay, bu kez 79 sicil notu ortalamasıyla terfi etmiş olacaktır. Bunun ise yasanın genel gerekçesinde belirtilen amaçla uyum içinde olmadığı çok açık bir şekilde görülmektedir.

c) 86 not ortalamasıyla terfi edemeyen bir binbaşı ertesi sene 90 ve hatta daha çok not alsa dahi yine de terfi edemeyebilir. Zira not ortalaması sicil tam notunun sicil adedine bölünerek bulunmaktadır. Böylece ertesi sene birlikte işleme tabi olacağı binbaşılardan sicil notları kendisinden yüksek olabilir. O halde, adı geçen binbaşının terfi etmek için aşırı gayret göstermesi, geceyi gündüze katıp çalışması, en üstün madalya ve en büyük takdimnameleri alması dahi onun durumunda değişiklik yaratmayacak, yine bulunduğu binbaşı rütbesinden yarbaylığa terfi edemeyecektir. Demek oluyor ki terfi edip etmemek çalışmakla kendini yetiştirmekle de çoğu zaman mümkün olmayacaktır. O halde bu durum terfide baraj sisteminin mevzuata getiriliş amacı ile bağdaşmadığını gösteren ayrı bir olgudur.

d) Generalliğe terfi için % 85 not ortalamasına sahip albaylar Yüksek Askeri Şura'da değerlendirmeye tabi tutuldukları ve generalliğe terfi edebildikleri halde bir binbaşı 88, hafta 90 küsur notla terfi edemeyebilecektir. Rakamsal gerçeklik bunu kanıtlamaktadır. Bu durum da Yasa'nın kabulünde güdülen amacın uygulamada çelişik ve gayri adil sonuçları önleyemediğini göstermektedir.

e) Yasa aynı Kuvvet Komutanlığı içinde sınıflar arasında eşitsizlik yarattığı gibi, kuvvetler arasında da dengeyi ve eşitliği bozmaktadır. Kara Kuvvetleri'nde aynı nasıplı ve aynı sınıfta yükselmeye tabi maliye sınıfı binbaşı sayısı % 4 baraj oranıyla çarpıldığından baraja girecek ve terfi edemeyecek subay sayısı için hayli fazla olurken, örneğin Deniz Kuvvetleri'nde yine maliye sınıfı binbaşı sayısı daha az, muhtemelen 25 kişinin altında olacağından sadece 2. tür baraj olan % 75 oranında sicilinin bulunması yeterli kabul edileceği için tüm Deniz Kuvvetleri mensubu maliye sınıfı binbaşılar terfi edeceklerdir. Kara Kuvvetleri mensubu maliye sınıfı binbaşı 80-90 sicille terfi edemezken veya tersi 60-70 not ile terfi edecekken Denizci'nin 75 notla terfii tam bir eşitsizlik yaratan uygulama olmaktadır. Aynı mesleği (maliye sınıfı) ifa eden ve aynı sicil sistemiyle değerlendirilen, Harp Okulu'nda aynı sınıfta beraber okuyan, ancak farklı kuvvetlerde görev alan iki arkadaşın birinin düşük sicil notu ile terfi etmesine karşın diğerinin daha yüksek sicil notuyla terfi edememesinin çalışmayı özendirme ve yarışma ögesiyle ilişkisi kesilmiş olmaktadır.

Hatta adalet anlayışına ve Yasa'nın genel gerekçesine ters düşen bu sonuç aynı kuvvete ve bununda ötesinde aynı sınıfa mensup personel için de söz konusudur. Şöyleki; piyade sınıfından albaylığa yükselecek yarbay mevcudu açısından baraj notu uygulanmaması nedeniyle sicil tam notunun % 75'ini tutturana bir yarbay albaylığa yükselebilecekken, bir piyade yüzbaşının yine salt sınıf mevcudunun fazlalığı nedeniyle pek iyi derece ile ifade edilen bir sicil notu ortalamasıyla örneğin 88 notla terfi edemeyebilecektir. Oysa albaylığa yükselerek sınıfı itibarıyla asli makam olan Alay Komutanlığı yetki ve sorumlulukları açısından daha üstün bir likayat aranması tabidir. . . .

SONUÇ : Yukarıda gerekçesi açıklandığı üzere, davacının üçüncü kez olarak 1991 yılında da yarbaylığa terfi ettirilmemesi işleminin iptali istemiyle açtığı davada uygulanacak olan 29.9.1988 tarih ve 3475 sayılı "27.7.1967 tarihli ve 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Ek Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun"un 1. maddesi ile 926 sayılı Kanun'un 3. maddesine eklenen t, u, ü ve v bentleri, 2. maddesi ile yapılan değişiklik sonucu anılan Kanun'un 38. maddesi 2/a. ve 2/a-1 maddesi, 4. maddesi ile yine anılan Kanun'un 39. madde II. no'lu "terfide baraj" başlıklı hükmünün, keza 5. maddesi ile 44. madde de yapılan değişiklikle getirilen (c) bendi ve aynı maddenin son fıkrasının Anayasa'nın 2, 5, 10 ve 128/2. maddelerine aykırı olduğu yolundaki davacı savı ciddi bulunmuştur.

III- YASA METİNLERİ :

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralları :

27.7.1967 günlü ve 926 sayılı TSK. Personel Yasası'nın bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Yasa'ya ek geçici maddeler eklenmesine dair 3475 sayılı Yasa'nun Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen maddeleri şöyledir :

1- "Madde 1.- 926 sayılı Kanunun değişik 3 ncü maddesinin birinci fıkrasının (p) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve bu fıkraya (ş), (t), (u), (ü) ve (v) bentleri eklenmiştir.

"III. Tarifler :

MADDE 3- Bu kanunda yer alan bazı kavramların anlamları aşağıda gösterilmiştir :

.....

t) Terfide baraj sistemi : Terfi şartlarını haiz yüzbaşı, binbaşı ve yarbaylar ile kıdemli üstçavuşlardan, sınıflarındaki yeterlik derecelerine ve bu kanundaki esaslara göre her yıl belirlenecek oranda barajı aşanların bir üst rütbeye yükselmelerini düzenleyen bir sistemdir.

u) Baraj yüzde oranı : Terfide baraj sisteminin uygulanacağı subay ve astsubay rütbelerinde, bir üst rütbeye yükseltilmeyecek olan subay ve astsubay miktarını belirlemek üzere her yıl ve her rütbe için Yüksek Askeri Şura'ca tesbit edilecek orandır.

ü) Baraj : Rütbe ve sınıflara göre, yetersizlik nedeniyle ayırma işlemine tabi tutulacak subay ve astsubay sayısı çıkarıldıktan sonra, geriye kalan personel sayısının, baraj yüzdesi oranıyla çarpımından elde edilen miktardır.

v) Baraj uygulanmayacak sicil notu ortalaması :

1. Mevcudu bir kişi olan sınıflardaki bir subay veya astsubayın,

2. Barajın : (1)'den küçük bir rakam çıkması ve Yüksek Askeri Şura'ca (1) olarak uygulanmasına karar verilmesi halinde baraj içinde kalacak subay veya astsubayın,

Terfi etmesine yeterli olacak nottur."

2- "MADDE 3.- 926 sayılı Kanunun 38 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

1- Rütbe terfi şartları ve esasları :

MADDE 38.- Rütbe terfi şartları aşağıda gösterilmiştir.

.....

Birinci fıkrada belirtilen şartları haiz olan subayların terfileri aşağıdaki esaslara göre yapılır.

a) Yükselme sırasına girmiş bulunan teğmen-yarbayların, rütbedeki sicil notu ortalamaları tespit edilir ve sınıfları içerisinde (kurmay subaylar kendi sınıflarında) yeterlik derecesine göre sıralanırlar. Bilahare bu sıralama esas alınmak suretiyle;

1. Baraj uygulanan rütbelerde teğmen-binbaşılar için sicil notu ortalaması, sicil tam notunun % 60 ve daha yukarısı, yarbaylar için % 70 ve daha yukarısı olanlardan; sınıfının yeterlik derecesi sıralamasına göre barajın dışında kalanlar ile durumları 3 üncü maddenin birinci fıkrasının (v) bendi hükmüne uyanlardan baraj uygulanmayacak sicil notu ortalamasına eşit ve daha yukarı not almış bulunanlar."

3- "MADDE 4.- 926 sayılı Kanunun 7.7.1971 tarihli ve 1424 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmış olan 39 uncu maddesi aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

II- Terfide baraj :

Madde 39- Subayların binbaşı, yarbay ve albay rütbelere terfiinde kadro durumu, personel mevcudu ve birikim dikkate alınarak aşağıdaki esaslar dahilinde baraj sistemi uygulanır.

a) Yüksek Askeri Şura her yıl; rütbelere baraj yüzde oranlarını, baraj olarak uygulanacak rakam kesirli çıktığı takdirde, bunun bir alt tam rakama indirilmesini veya bir üst rakama çıkarılmasını ve baraj uygulanmayacak sicil notu ortalamasını kararlaştırır.

b) Her yıl, 3 üncü maddenin birinci fıkrasının (ü) bendinde belirtilen esaslar dahilinde baraj tespit edilir.

c) Kurmay subaylar kendi sınıfları içerisinde değerlendirilirler.

d) Her rütbe ve sınıfta, baraj içinde kalacak subayların belirlenmesi için 50 nci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (1) numaralı alt bendi hükmüne göre esasen yetersizlik nedeniyle ayırma işlemine tabi olacaklar sınıflarının yeterlik dere-

cesi sıralamasından çıkarılırlar. Baraj bu işlemten sonra sıralamada yeterlik derecesi en düşük olan subaydan itibaren uygulanır."

4- "MADDE 5. - 926 sayılı Kanunun değişik 44 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

MADDE 44.- Rütbe terfi edemiyen subaylardan :

.....

c) Baraj uygulanan rütbelerde baraj nedeniyle terfi edemeyenler.

.....

(Son fıkrası) aynı rütbede toplam 4 defa değerlendirilmeden sonra da baraj uygulaması sebebiyle terfi edemeyenler bir daha terfi işlemine tabi tutulmazlar. Bunlar buldukları rütbenin yaş haddine kadar aynı rütbede hizmete devam ettirililer."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları :

1. "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2. "MADDE 5.- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzuru ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

3. "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

4. "MADDE 128/2.- Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir."

IV - İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 8.9.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında "dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine" sınırlama sorununun esas inceleme evresinde ele alınmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin rapor, Mahkemenin başvuru kararı, karşıoy yazısı ve öteki kağıtlar, iptali istenilen yasa hükümleri, dayanan Anayasa kuralları okunduktan sonra, gereği görüşülüp düşünüldü :

VI- ANAYASA'YA AYKIRILIK SORUNU :

1. Anayasa'nın 128. Maddesi Yönünden İnceleme :

Mahkeme, itiraz başvurusunda bu konuda aynen :

"Anayasa'nın bu maddesi değindiği hususlarda memurlar ile kamu görevlileri yönünden kanunilik ilkesini benimsemiştir.

Bir subayın üst rütbeye terfi olayı hak kavramı dışında tutulamaz. Anayasa kuralı memurlar ile kamu görevlilerinin . . . hakları . . .nın kanunla düzenleneceği ilkesini öngörmüştür. Madde memurların ajanı durumunda buldukları idare karşısında (en azından sayılan hususlarda) korunmalarını ve onlara güvence sağlamayı hedeflemiştir.

3475 sayılı Kanunda baraj uygulanacak rütbeler yönünden bir alt sınır getirmeksizin, baraj yüzde oranı ile baraj uygulanmayacak sicil notunu saptama yetkisini, doğrudan idari makam durumunda olan Yüksek Askeri Şura'nın takdirine bırakması, Anayasa'nın buyurucu nitelikli 128/2. maddesi ile bağdaştırılmaz. Oysa Anayasa'nın hükmü gereği getirilecek terfi koşullarının kanunda bizatihi düzenlenmesi gerekmektedir. İdari otoritenin belirleyeceği koşulların önceden bilinir olması, ilgililerin terfi gibi önemli olan bir konuda idari bir makamın belirleyeceği koşullara tabi kılınması, sınıf mevcutlarına göre statü hukukunda yer almayan tesadüfî unsurlara yer verilmiş bulunması objektif, genel belirgin ölçütler getirecek kanunun güvencesinden yoksun

birakması, sözü edilen Anayasa maddesinde öngörülen kanunilik ilkesine aykırı düşüğü kanısına varılmıştır." demektir.

Subay sicil yönetmeliğinin 4. maddesinde;

"Sicil üstleri emri altındakiler hakkında sicil düzenlerken; üstlük ve komutanlığın en önemli olan özel yetkilerinden birini kullanırlar, sicil üstleri bu görevin önemini gözönünde tutarak, emri altındakiler hakkında sicil düzenlerken sicil belgesindeki niteliklere tam bir tarafsızlık, adalet ve vicdani kanaatle not takdir etmelidir. Aksi hal ehliyetli ve liyakatli olmayanların, layık olmadıkları rütbe ve makamlara yükselmelerine, dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin yetenekten yoksun kişilerin elinde görevini yapamaz duruma düşmesine neden olabilir.

Sicil üstleri, hakkında sicil düzenleyecekleri subay ve astsubayları iyi tanımak zorundadırlar. Bu nedenle, haklarında sicil düzenlenecekleri, günlük eğitim ve çalışmalarını, tavır ve hareketlerini, disiplin ve itaatini, sicil belgesinde yazılı öteki hususları aralıksız izleyerek; yapacakları haberli ve habersiz denetlemeler, yazılı ve sözlü sınavlar, verecekleri özel görevler ile çeşitli tatbikat ve manevralardaki tutum ve durumu ile de yeterlik ve yetenekleri hakkında tam bir kanaat edinmeye çalışırlar. Maliyetini çok kısa zamanda gerçek durumu ile tanyabilme ve onun yeteneklerini ölçebilme imkanına sahip olan komutan veya amirin, iyi bir lider olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Sicil üstleri düzenledikleri sicillerdeki isabet derecesine göre kendileri hakkında da hüküm verileceğini gözden uzak tutmamalıdırlar." düzenlemesi yer almış bulunmaktadır.

Bu düzenlemeye göre sicil üstleri, emri altındakiler için, belirtilen hususlara uymak koşuluyla tam bir tarafsızlık ve adalet içinde ve vicdani kanaatle sicil notu vermek durumundadırlar.

Sicil belgeleri (Sicil defterleri dahil) personelin yeteneklerini görevdeki başarı derecelerini saptamaya ve yüksek seviyedeki görevleri yapacak yetenekte olanları meydana çıkarmaya ve bu suretle Silahlı Kuvvetlerin Komuta zincirini düzenlemeye yarar. Bu durumda verilen sicillerin doğru ve gerçeğin bir karinesi sayılması gerekir.

29.9.1988 günlü ve 3475 sayılı Yasayla yapılan düzenlemeye uygun olarak 1989 yılında personel terfi sisteminde yeni bir uygulama yürürlüğe konulmuştur. Rütbe terfiinde baraj olarak isimlendirilen bu sistemin amacı; personeli daha fazla çalışmaya ve daha başarılı olmaya teşvik edebilmek ve her rütbede sağlıklı bir birim sağlayabilmektir.

926 sayılı T.S.K. Personel Kanunu'nun 3475 sayılı Yasa'nın 4. maddesiyle yeniden düzenlenen 39. maddesinde; subayların, binbaşı, yarbay, albay rütbelerine, 86. maddesinde, astsubayların başçavuşluk rütbesine yükselmelerindeki kadro, personel mevcudu ve birikimi dikkate alınarak baraj sisteminin uygulanacağı belirtilmektedir.

Sistemin işleyebilmesi için mevcut yasa hükümlerine göre, Yüksek Askeri Şura her yıl;

- Rütbelere göre uygulanacak baraj yüzde oranlarını,
  - Baraj olarak uygulanacak rakamın küsuratlı çıkması halinde küsuratın alt tama veya üst tama iblağını,
  - Baraj uygulanmayacak sicil notu ortalamasını,
- Saptayacaktır.

Yasa'ya göre; terfide baraj sistemi, terfi koşullarını taşıyan yüzbaşı, binbaşı ve yarbaylar ile kıdemli üst çavuşlardan, sınıflarındaki yeterlik derecelerine ve Personel Kanunundaki esaslara göre her yıl belirlenecek oranda barajı aşanların bir üst rütbeye yükselmelerine olanak sağlayan bir düzenlemedir.

Barajda yüzde oranı, terfide baraj sisteminin uygulanacağı subay ve astsubay rütbelerinde, bir üst rütbeye yükselecek olan subay ve astsubay miktarını belirlemek üzere her yıl ve her rütbe için Yüksek Askeri Şura'ca saptanacak orandır.

Mevcudu bir kişi olan sınıflardaki bir subay veya astsubay ile barajın; (1)'den küçük bir rakam çıkması ve Yüksek Askeri Şura'ca (1) olarak uygulanmasına karar verilmesi durumlarında terfiler baraj uygulanmayarak sicil notu ortalamasına göre yapılır.

İptali istenen kuralların yer aldığı Yasanın genel gerekçesinde ". . . hali hazırda subay ve astsubay mevcudu kadro ihtiyacının çok altında olup hemen hemen tüm rütbelerde kadro açığı bulunmaktadır. Diğer yandan sicil üstlerince verilen sicil notlarının sicil müessesesinin tabiatı icabı subjektif ölçüler içinde tayin edilmesi genellikle subay ve astsubayların sicil notu ortalamalarının terfi için öngörülen limitlerin altına düşmemesine yol açmaktadır. Hal bu olunca bir subay ve astsubayın terfiine etkili olabilecek bu iki önemli etkenin fonksiyonu kalmamakta ve rütbe bekleme süresini dolduran personel bir anlamda otomatik olarak bir üst rütbeye terfi etmektedir. Sözü edilen bu durumun nasıl olsa terfi edeceğim düşüncesinin yerleşmesine yol aç-

ması ve dolayısıyla çok az sayıda bile olsa bazı personeli yenilekleri takip etme, bilgilerini artırma ve kendilerini yetiştirme konusunda gerekli duyarlılık ve gayreti göstermekten kaçınmaya sevk etmesi muhtemeldir. Bu nedenle yukarıda temas olunan mahzuru gidermek ve bu doğrultuda personeli çalışmaya teşvik ederek bilgili ve yetenekli subay ve astsubaylar yetiştirmek amacıyla rütbe terfi senelerinde sicil belgelerinde yer alan bazı niteliklerin sınav yapılmak suretiyle değerlendirilmesi ve ayrıca yeterlilik derecesi itibarıyla yapılacak sıralamada alt basamaklarda kalan subay ve astsubayların Yüksek Askeri Şura'ca belirlenecek oranlar dahilinde bir üst rütbeye terfilerini önleyecek bir sistem getirmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir." denilmektedir.

Gerekçede de belirtildiği gibi eski sistemin eleştirilebilecek kimi yönleri vardı. Değişik sicil amirlerinin kimi zaman subjektif kanaatlerine dayanan sicil notlarının, tek elden çıkmış notlar gibi eşit ağırlıklı ve her zaman gerçeği yansıtan notlar olarak kabulüne olanak yoktur. Bu sistemde, sicil notlarına göre yapılacak bir sıralamada orta nitelikli bir kimsenin iyinin önüne veya iyi nitelikli bir kimsenin de pek iyinin önüne geçmesi ihtimal dışı değildir.

Bu gerekçe, iptali istenen yasa kuralından önce görülen sicil sisteminin objektif ölçülere dayanmasının, personelin olumsuz yönlerini saptamaya, dolayısıyla geleceğin potansiyel riskini önlemeye elverişli olmadığını, bu nedenle yeni düzenlemelerle ek tedbirlerin alınması yoluna gidilmesinin zorunlu olduğunu göstermektedir.

Subay ve astsubay, hukuksal durumları bakımından "Devletin asli ve sürekli" görevlerini genel idare esaslarına göre yürüten kamu görevlileridirler. Anayasanın Kamu hizmetine girerken, hizmete devam ederken ve yükselirken, hukuken gerekli ve geçerli bir tek ölçütü vardır. Bu da Anayasa'nın 70. maddesine göre görevin gerektirdiği özel koşulların ve niteliklerinin taşınmasıdır. Başka bir anlatımla, genelde rütbenin, özelde görevin yerine getirilmesi için gereken, genel ve özel yetenek ve yeterliğe, (liyakata) sahip bulunulmasıdır. Bunların neler olacağı, her görevin özelliğine, göre farklılıklar gösterebilir.

Kamu personelinin yükselmelerinde amirlerin subjektif takdirlerinin olabildiğince azaltılması ve objektif ölçütlere bağlanması, gereklidir. Ancak, yükselmeye, amirin değerlendirmesinden tamamen vazgeçilmesi olanağı da yoktur. Amirin takdiri, özellikle askerlikte astının üzerinde nüfuzunu temin eden çok önemli etkenlerden biridir.

Mesleki bilgi üst rütbeye yükselmeye tek başına yeterli değildir. Genel ve özel bilgisi yeterli olan bir kimse, her zaman iyi karakter sahibi olmayabilir. Bu nedenle, personelin bilgisini, karakterini, yeteneğini, zekasını, karar kudretini ve bunlara benzer daha birçok özelliklerini yükselmelerinde gözönünde bulundurmaları gerekir. Bütün bu özellikleri en iyi bilecek kişiler personel ile beraber görev ilişkisi içinde bulunan üst ve amirler olduğuna göre, yükselme işlemlerinde de üst ve amirlerin etkisi herhalde gerekli ve hatta kaçınılmazdır.

Kamu yararının gerektirdiği düzenlemeleri yapmak, çareleri düşünüp önlemleri almak, yasa koyucunun en doğal hakkı ve görevidir. Yeterki düzenlemeler yapılırken doğrudan doğruya amaçlanan hizmetin gerekleri gözönünde tutulmuş, istenen nitelik ve kısıtlamalarla hizmet arasında gerçeklere uygun nesnel ve zorunlu bir neden-sonuç bağı kurulmuş olabilsin.

3475 sayılı Yasa'nın 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun 39. maddesini yeniden düzenleyen 4. maddesine göre, Yüksek Askeri Şura, yüzde oranının tesbitinde "subayların binbaşı, yarbay ve albay rütbelerine terfiinde kadroyu, personel mevcudunu ve birikimi" dikkate alacaktır.

3475 sayılı Yasa terfide baraj "rütbe ve sınıflara göre personel sayısının baraj yüzdesi oranıyla çarpımından elde edilen miktar" biçiminde tanımlanmıştır. Buna göre baraj uygulanacak rütbelere, teğmenden binbaşıya kadar sicil not ortalaması, sicil tam notunun % 60 ve daha yukarısı, yarbaylar için % 70 ve daha yukarısı olanlardan sınıfının yeterlik derecesi ve sıralamasına göre Yüksek Askeri Şura her yıl: rütbelere göre takdir edeceği baraj yüzde oranını belirleyebilecektir. Böylece Yasa'da baraj uygulanacak rütbelere için rakamsal olarak herhangi bir alt sınır öngörülmesi değildir. Bu düzenlemeye göre, bir varsayım da olsa, o yıl baraj uygulanacak rütbelere, terfi edeceklerin tümü, sicil tam notunun % 95 ve daha yukarısını almış, üstün başarılı kişiler olsa bile, yine de bir kısmı baraj nedeniyle terfi olanağı bulamayacak demektir.

Bir Hukuk devletinde, hak ve özgürlüklerin kullanılması, amirlerin ve yöneticilerin takdirlerine bırakılmaz. Hak ve özgürlüklerin kurumsal güvenceye bağlanması zorunludur. Aksi halde kendisinin kaderine egemen durumundaki güç sahiplerine karşı hukuki güvenlikten yoksun kimse görevinin gereğini değil, bunun tam tersini yapması mümkündür. Bu durumu dikkate alan Anayasa'nın 128. maddesinin ikinci fıkrası, "Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, aylık

ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir." diyen hükmüyle personel statüsünün temel ilkelerinin tüzük, yönetmelik, idari karar ve işlemlerle düzenlenemeyeceğini, statünün yasal bir yapı olduğunu, personelin, idareye karşı yasal koruma altında bulunduğunu belirlemiştir.

Oysa, Yasa'da her yıl rütbelere göre terfide baraj yüzde oranlarını saptama yetkisi Yüksek Askeri Şuraya verilmiştir.

Yasa'ya göre Yüksek Askeri Şura, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yükselmelerle ilgili esasları belirleyen ve değerlendirmeleri yapan en yetkili kuruldur. Yüksek Askeri Şura'ca ancak Yasa'nın öngördüğü sınırlar içinde baraj sisteminin uygulanmasıyla ilgili objektif ölçülerin her yıl belirlenmesi mümkündür. Ancak, bu konudaki belirlemelere ve uygulamalara temel olacak ilkelerin Anayasa'nın 128. maddesine göre yasayla düzenlenmesi gereklidir. Bu konuda Yasa'nın temel ilkelerinin belirlenmeyecek bunların düzenlenmesinin tümünün Yüksek Askeri Şura'ya bırakılması Anayasa'ya aykırılık oluşturmaktadır.

2- Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme :

Mahkeme itiraz gerekçesinde; 3475 sayılı Yasa'yla getirilen ve bünyesinde "terfide baraj uygulanmasının sonuçlarına ilişkin örnekler" başlığı altında verilen olgulara neden olan terfide baraj sistemi ile ilgili kuralların adil olduğunu söylemenin ve bunu Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan "adalet anlayışı" ile bağdaştırmanın mümkün olamayacağını ileri sürmüştür.

Anayasa'nın 11. maddesinde yer alan Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesi, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralıdır. Anayasa'nın Başlangıcındaki ilkelere ve 2. maddesindeki kurallara göre "Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devleti"dir. Hukuk Devleti, Devletin bütün organlarının, özellikle yasama ve yürütme organlarının işlemlerinde hukuka bağlı kalma ilkesinin benimsendiği bir devlettir. Hukuk devleti ilkesi ve dolayısıyla hukukun üstünlüğü, aynı zamanda demokrasinin ve uygarlığın da temel ölçüleridir. Bu ölçütlerin, ister yasamaya ilişkin bulunsun ister yönetsel olsun, tüm işlemlerde gözönünde tutulması, demokratik rejimin özünden kaynaklanan bir yükümlülüktür.

2. maddeye göre ". . . adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı" olunması da Cumhuriyet'in niteliklerindedir. Adalet, hak ve hukuku gözeterek insancıl duyguları rahatlatan soyut ve evrensel bir kavramdır.

Yasa koyucunun; önemli bir toplumsal işlevi yerine getirecek kimselerde bazı koşullar araması, bu arada, en önemli kamusal hizmetlerden biri olan askeri hizmetlerin kusursuz ve güvenilir bir düzen içinde yürütülebilmesini gerçekleştirmek için değişik yolların seçimini kendi tercihiyle göre belirlemesi görevi gereğidir. Ancak 3475 sayılı Yasa'yla getirilen terfiye baraj sisteminde sicil notu ortalamasında en azından alt limitinin yasayla düzenlenmesi gerekirken yönetsel takdire bırakılması hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamakta ve bu nedenle, düzenleme Anayasa'nın 2. maddesine aykırı düşmektedir.

3- Anayasa'nın 5. Maddesi Yönünden İnceleme :

Mahkeme; 3475 sayılı Yasa hükümlerini Anayasa'nın 5. maddesinde öngörülen devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmış bulunan. . . " insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak ilkesine" de aykırı, bulurak dava konusu kuralların bu yönden de iptalini istemiştir.

Anayasa'nın 5. maddesinin konuyla doğrudan bir ilgisi bulunmamaktadır. Zira, maddede yer alan ilkeler, Devletin güdeceği temel amaç ve görevlerini saptayan geniş anlamda kavramlardır. Ülkenin bölünmezliğini, Milletın bağımsızlığını, Cumhuriyetin ve demokrasinin korunmasını, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirmesini sağlayacak ortamı hazırlamayı esas almıştır.

4- Anayasa'nın 10. Maddesi Yönünden İnceleme :

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, itiraz kararında aynen :

"3475 sayılı Yasayla getirilen terfiye baraj sistemine ilişkin hükümler Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen eşitlik ilkesine aykırıdır.

Yasa önünde eşitlik demek, benzer durumda olan kişilerin aynı hukuk kurallarına tabi tutulmaları demektir. Bir kısım subayların (örneğin yükselme sırasında bulunan binbaşılardan) 85-90 sicil notuna karşın terfi edememeleri, ancak aynı sınıfta olup bir önceki ya da sonraki yılda, hatta aynı yılda sırf sınıf mevcudu farklılığından kayanaktan bir nedenle, çok daha düşük bir sicil notu ortalamasıyla terfi etmelerine olanak sağlayan bir yasal düzenlemenin eşitlik ilkesine uygun düşüğü söylenemez.

Bir kuvvete mensup piyade sınıfı binbaşılardan yüksek sicil notu ortalaması ile baraj içinde kalması yüzünden terfi edemeyenler mevcutken sicil belgelerinde aynı niteliklerle değerlendirilen aynı kuvvet ve aynı sınıfta bir subayın daha düşük bir

sicil ortalamasıyla (makam, sorumluluk ve yetkileri yönünden üst rütbeye terfide yeterliliğinin daha da üst düzeyde gerçekleşmesi gerekirken) terfiine olanak sağlayan sistemin Anayasa'nın eşitlik ilkesine de aykırı düştüğü değerlendirilmektedir.

Bu durum aynı sınıf ve rütbedeki değişik kuvvetlere mensup personel içinde söz konusudur." görüşlerine yer vermiştir.

Anayasa'nın 10. maddesinin birinci fıkrasında, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmeksizin herkesin yasa önünde eşit olduğu belirtilmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında birinci fıkradaki hükmü de açıklığa kavuşturacak biçimde, hiçbir kişiye, aileye, zümreye ya da sınıfa ayrıcalık tanınamayacağı kuralı getirilmiştir.

Hukuk devleti, hukukun üstünlüğü temeli üzerine oturur. Yasa önünde eşitlik bu temelde vazgeçilmesi olanağı bulunmayan bir ilkedir. Böyle bir ilke her türlü ayrıcalığı reddeder. Eşitlik ilkesi, demokratik rejimde en önemli ilkelerden biridir. Çünkü gerçek demokrasilerde ikinci sınıf vatandaş olamaz.

Yasa önünde eşitlik ilkesi Anayasa Mahkemesi'nin pek çok kararlarında belirtildiği gibi, tüm yurttaşların mutlaka her yönden her zaman aynı kurallara bağlı tutulmaları zorunluluğunu getirmez. Aynı hukuksal durumda bulunanların aynı kurallara bağlı tutulması eşitlik ilkesinin gereğidir. Herhangi bir kamu yararına ya da haklı bir nedene dayanılması durumunda, bu gibilere uygulanacak kurallar arasındaki ayırım, eşitlik ilkesine aykırı düşmez. Ancak, itiraz yoluna başvuran mahkemenin kararında da belirtildiği üzere, bir kuvvete mensup görev ve rütbesi aynı olan subaylardan daha yüksek sicil notu ortalaması ile baraj içinde kalması nedeniyle terfi edemeyenler olabildiği halde, sicil belgelerinde aynı niteliklere göre değerlendirilen diğer kuvvete mensup subayların daha düşük sicil notu ortalamasıyla terfi mümkün olabilmektedir. Hiçbir haklı nedene dayanmayan bu düzenleme, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen eşitlik ilkesine aykırı düşmekte ve dolayısıyla bu yönden de iptali gerekmektedir.

Mustafa ŞAHİN, Ahmet N. SEZER ve Mustafa BUMİN bu görüşe katılmamışlardır.

Açıklanan nedenlerle dava konusu 3475 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle 926 sayılı Yasa'nın 3. maddesine eklenen (t) ve (u) bentlerinin 3. maddesiyle getirilen ve 38. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin 1 numaralı alt bendinde yer alan "baraj uygulanan rütbelerde . . . baraj dışında kalanlar. . ." ibaresinin, 39. maddesini yeniden düzenleyen 4. maddesinin (a) bendinde yer alan". . . ve baraj uygulanmayacak

sicil notu ortalamasını kararlaştırır. . ." ibaresi dışında kalan tüm hükümlerin, 44. maddesinde değişiklik yapan 5. maddesinin (c) bendinin Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptaline, bu iptal karşısında uygulanma olanağı kalmayan ilgili diğer hükümlerinin de 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca iptaline karar verilmelidir.

VII- SONUÇ :

27.7.1967 günlü, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun 29.9.1988 günlü, 3475 sayılı Yasa ile değişik;

A- 3. maddesinin;

a. (t) ve (u) bentlerinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

b. (ü) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

c. (v) bendinin bakmakta olduğu davada uygulanacak kural olmadığından başvuran mahkemenin yetkisizliği nedeniyle iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

B- 38. maddesinin;

a. İkinci fıkrasının (a) bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE

b. 38. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin 1 numaralı alt bendinde yer alan "Baraj uygulanan rütbelerde teğmen-binbaşılar için sicil notu ortalaması, sicil tam notunun % 60 ve daha yukarısı, yarbaylar için % 70 ve daha yukarısı olanlardan; sınıfının yeterlik derecesi sıralamasına göre barajın dışında kalanlar. . ." ibaresinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

C- 39. maddesinin, maddenin (a) bendinde yer alan ". . . ve baraj uygulanmayacak sicil notu ortalamasını kararlaştırır." ibaresi dışındaki hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

D- 44. maddesinin;

a. (c) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

b. Son fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

E- a) 3. Maddesinin (ü) ve (v) bentlerinin,

b) 38. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin 1 numaralı alt bendinde yer alan ". . . ile durumları 3 üncü maddenin birinci fıkrasının (v) bendi hükmüne uyan-

lardan baraj uygulanmayacak sicil notu ortalamasına eşit ve daha yukarı not almış bulunanlar," ibaresinin,

c) 38. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin 2 numaralı alt bendinin sonunda yer alan "Baraj sisteminin uygulanması 39 uncu maddede tesbit edilen esaslara göre yapılır." tümcesinin,

d) 39. maddesinin (a) bendindeki ". . . ve baraj uygulanmayacak sicil notu ortalamasını kararlaştırır." ibaresinin,

e) 44. maddesinin son fıkrasının,

f) 45. maddesinin (g) bendinde yer alan ". . . ve terfide baraj . . ." ibaresinin,

g) 85. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin 1 numaralı alt bendinin,

h) 85. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinin 2 numaralı alt bendinde yer alan "Baraj sisteminin uygulanması 86 nci maddede tespit edilen esaslara göre yapılır." tümcesinin,

ı) 86. maddesinin,

k) 92. maddesinin (c) bendinde yer alan "Baraj uygulanan rütbelerde baraj sebebiyle terfi edemeyenler," ibaresi ile maddenin son fıkrasının,

l) 93. maddesinin (f) bendinde yer alan ". . . ve terfide baraj . . ." ibaresinin,

İptal edilen kurallar nedeniyle uygulanmalarına olanak kalmadığından 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesi gereğince IPTALLERİNE, OYBİRLİĞİYLE;

31.12.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL
Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER	Haşim KILIÇ
Üye	Üye	
Yalçın ACARGÜN	Mustafa BUMİN	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/40

Karar Sayısı : 1992/55

Aslında eşit olmayan şeylerin, eşitsizlikleri nisbetinde farklı işleme tabi tutulmaları eşitlik ilkesine aykırı değildir.

Açık bir şekilde keyfi olmamak ve yetki sınırını aşmamak kayıt ve şartıyla, yasama organının farklı şeyleri, farkları oranında kurallara bağlamaya yetkisi vardır. Bu nedenle, yasama organının çözüm biçimi herhangi bir şekilde eşitlik ilkesiyle bağdaşabiliyorsa, Mahkeme, başka bir çözüm şeklinin daha doğru, daha makul olacağı veya eşitlik ilkesiyle daha iyi bağdaşabileceği içtihadında bulunma yetkisine sahip değildir.

Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesi, dil, ırk, din, cinsiyet siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı üzerine kurulu bir hukuk sistemi yaratılmasına engeldir. Belirli bir düzenlemede haklı nedenlere dayalı çeşitli hükümler konulmasına engel değildir. Başka bir anlatımla, bir yasanın Anayasa'nın 10. maddesinde yazılı olanlar dışında, düzenlemekte olduğu konunun niteliği bakımından bazı kayıt ve şartlar koyarak ayrımlar yapması ve hükümlerinde bu kayıt ve şartları yerine getirmiş olanların yararlanabileceklerini kabul etmesi, 10. maddede sayılan özelliklerin herhangi birisine dayanılarak yapılmış bir ayırım olmadıkça eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmez. Aksine, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülenler dışında kalan ayrı şartların ve niteliklerin ayrı kuralları gerektirmesi doğaldır.

Türk Silahlı Kuvvetlerinde, hatta, kara, deniz, hava kuvvetlerinden her birinin basamak ve düzeni içinde kendine özgü teknik, sosyal ve yönetsel yapısı, geleneksel dayanakları vardır. Onun için konuların, bu kurumların yapısal özelliklerinden kaynaklanan güçlükler ve sorunlarla birlikte ele alınması ve ona göre düzenleme yapılması kaçınılmazdır.

Kuvvetlerin yapı ve personel sayısından ileri gelen kimi farklılıkların haklı nedeni açıktır. Bu sebeple sistemin özde eşitlik ilkesine aykırı düşen bir yönü yoktur.

Açıklanan nedenlerle iptali istenilen yasayı, Anayasa'nın 10. maddesine de aykırı bulunan çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye

Mustafa ŞAHİN

Üye

Mustafa BUMİN

Esas Sayısı : 1992/1 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1992/1

Karar Günü : 8.9.1992

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU : Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 20.4.1992 gün ve 13 sayılı kararıyla işten el çektirilen Ankara İl Yönetim Kurulu'na 26.5.1992 tarihinde bu karar tebliğ edildiği halde, tebliğ tarihinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresinin toplanarak yeni İl Yönetim Kurulu'nun oluşturulmaması 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 19. maddesinin beşinci fıkrasına aykırı olduğundan, yasal zorunluluğun yerine getirilip aykırılığın giderilmesi konusunda, aynı Kanun'un 104. maddesine göre Anavatan Partisi'ne ihtar verilmesi istemidir.

I- İSTEMİN GEREKÇESİ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 1.9.1992 günlü ve SP 3 Hz.1992/75 sayılı başvuru yazısı aynen şöyledir :

"Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 20.4.1992 gün ve 13 sayılı kararıyla işten el çektirilen Ankara İl Yönetim Kurulu'na bu kararın tebliğinden itibaren 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 19/5. maddesinde öngörülen kırkbeş günlük süre içinde il kongresi toplanarak yeni İl Yönetim Kurulu'nun seçilmemesi suretiyle yasaya aykırılık olduğundan bu dava açılmıştır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 19. maddesinin 5. fıkrası ". . . işten el çektirme kararının İl Yönetim Kuruluna bildirilmesinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni İl Yönetim Kurulunu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır." hükmünü içermektedir.

Davalı Parti Tüzüğü'nün 42. maddesinde; "işten el çektirme kararının İl Yönetim Kurulu'na tebliginden itibaren 45 gün içinde il kongresi toplanarak yeni daimi kurulu seçer. Bu süre içinde il kongresi için yeni delege seçilmiş değilse, eski delegelerle toplanır." denilmek suretiyle yasa hükmüne uygun düzenleme yapılmıştır.

Anavatan Partisi Ankara İl Yönetim Kurulu'nun işten elçektirilmiş olmasına rağmen yasal süre içinde il kongresi toplanıp yeni yönetim kurulunun seçilmediği konusunda vaki duyuru üzerine Cumhuriyet Başsavcılığı'mızca Parti Genel Başkanlığı'na yazılan 29.7.1992 gün ve SP 3.Muh 1992/55 sayılı yazı üzerine gönderilen 13.8.1992 kaydiye tarihli cevabi yazıda; (Ankara İl Yönetim Kurulu'nun, Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca verilen 20.4.1992 gün ve 13 sayılı kararla feshe-dildiği, kararın 26.5.1992 günü İl Yönetim Kurulu'na tebliğ edildiği, normal kademe kongre çalışmalarına başlamış olup mevcut il teşkilatının Haziran 1993 tarihinde parti büyük kongresinin yapılması hedeflenerek, parti tüzüğü'nün 42. maddesi 3. fıkrası doğrultusunda toplanarak çalıştığı) bildirilmiştir.

Davalı Parti Genel Başkanlığı'nın yukarıda sözü geçen cevabi yazısı ve ekte sunulan belgelerin tetkikinde; Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'na işten el çektirildiği, Siyasî Partiler Kanunu'nun 19. maddesinin 5. fıkrası açık hükmüne rağmen, tebliğ tarihinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanıp yeni İl Yönetim Kurulu'nun seçilmediği anlaşılmaktadır.

Siyasî Partiler Kanunu'nun anılan konudaki süreye ilişkin hükmü açık ve kesin olup hangi nedenle olursa olsun bu sürenin uzatılması mümkün değildir.

Sonuç : Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 20.4.1992 gün ve 13 sayılı kararıyla işten el çektirilen Ankara İl Yönetim Kurulu'na 26.5.1992 tarihinde bu karar tebliğ edildiği halde tebliğ tarihinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni il yönetim kurulunun oluşturulmaması 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 19. maddesinin 5. fıkrasına aykırı olduğundan, yasal zorunluluğun yerine getirilip aykırılığın giderilmesi konusunda aynı Kanunun 104. maddesine göre Davalı Parti'ye ihtar verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başvuru yazısı ile eklenen ve işin esası-na ilişkin rapor incelendikten sonra gereği düşünüldü.

1. Anavatan Partisi Ankara İl Yönetim Kurulu, Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla işten elçektirilmiştir.

2. Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrası gereğince, tebliğinden başlayarak 45 gün içinde il kongresinin toplanarak yeni yönetim kurulunun seçilmesi konusunda Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 29.7.1992 gün ve SP 3. Muh 1992/55 sayılı yazısıyla Anavatan Partisi'ne duyuru yapılmıştır.

3. Anavatan Partisi Genel Başkanlığı'nın Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderdiği 13.8.1992 günlü karşılık yazıda; Ankara İl Yönetim Kurulu'nun Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca verilen 20.4.1992 gün ve 13 sayılı kararla feshedildiği, kararın 25.6.1992 günlü İl Yönetim Kurulu'na tebliğ edildiği, normal kademe kongre çalışmalarına başlanmış olup mevcut il teşkilâtının Haziran 1993 de parti büyük kongresinin yapılması hedeflenerek, parti tüzüğü'nün 42. maddesinin üçüncü fıkrası doğrultusunda toplanarak çalıştığı belirtilmiştir.

Anavatan Partisi'nin bu uygulaması, 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci ve 20. maddesinin dokuzuncu fıkralarındaki, işten el çektirme kararının İl Yönetim Kurulu'na bildirilmesinden başlayarak kırkbeş, İlçe Yönetim Kurulu'na bildirilmesinden başlayarak otuz gün içinde il ve ilçe kongrelerinin toplanarak yeni yönetim kurullarını seçmesini öngören ve bu sürelerin yenilenip uzatılmasına olanak tanımayan buyurucu hükümlere aykırıdır. Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez ögesi olan siyasal partilerin tüm örgüt birimlerinin Yasa'nın buyurucu kurallarıyla saptanan süre içinde, savsaklamaya gidilmeden oluşması ve kuruluşu tamamlanan kurulların daha fazla zaman yitirilmeden çalışması amaçlanmıştır. Bu nedenlerle, Yasa'yla belirlenen ve kesinlik taşıyan sürenin hangi neden ve biçimde olursa olsun tüzükle aşılması olanağı bulunmayıp, kongrelerin yasal sınırları oluşturan bu süreler içinde yapılması zorunludur.

Siyasî Partiler Yasası'nın 104. maddesinde, siyasî partilerin bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümleriyle diğer yasaların siyasal partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık durumunda bulunması nedeniyle Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Anayasa Mahkemesi'ne başvurulacağı ve Anayasa Mahkemesi'nce söz konusu hükümlere aykırılık saptanırsa ilgili siyasal partiye bu aykırılığın giderilmesi için ihtar verileceği öngörülmüştür.

Anavatan Partisi, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yapılan duyuru gününden itibaren 45 gün içinde il kongresini toplayarak yeni il yönetim kurulunu seçmesi gerekirken bu yasal kurala uymayarak Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrasına aykırı davranmıştır. Bu nedenlerle adı geçen Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anavatan Partisi'ne ihtar verilmesi gerekir.

III- SONUÇ :

A- 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anavatan Partisi'ne İHTARDA BULUNULMASINA, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU'nun karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- Gereğinin yerine getirilmesi için onanlı karar örneklerinin, adı geçen Parti'nin genel merkezine de tebliğ edilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

8.9.1992 gününde karar verildi

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Oğuz AKDOĞANLI	İhsan PEKEL
Üye	Üye	Üye
Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER	Samia AKBULUT
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/1 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1992/1

Siyasî Partiler Yasası'nın 3. maddesinde siyasî partilerin tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları gerektiği belirtilmiştir. Aynı Yasa'nın 90. maddesinde ise, siyasî partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve

kanun hükümlerine aykırı olamaz denildikten sonra, siyasî partiler tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamayacakları hükme bağlanmıştır.

Bu iki maddeye göre, siyasî partilerin faaliyetlerinin Anayasa ve yasaya aykırı olmamak üzere "tüzük ve programlarına" göre yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Aynı Yasa'nın 9. maddesine göre, siyasî partilerin kuruluşu, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca denetlenebilecektir. Başsavcı, bu denetim sırasında partilerin tüzük ve programlarını Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olup olmaması yönünden de inceleyecektir.

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi'nce, Siyasi Partiler Yasası'nın 104. maddesine göre, bir siyasî partiye ihtar kararı verilebilmesi için, o siyasî partinin, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümleri ile diğer yasaların siyasî partilerle ilgili emredici hükümlerine "aykırılık halinde" bulunması gerekir. Aykırılık halinde bulunma, aykırılığın sürekli nitelikte olmasını gerektirir. Aykırılık herhalde Yasa'nın "emredici" kurallarıyla olmalıdır. Başka bir deyişle, yasa hükmü emredici değilse, yol gösterici, tavsiye edici, genel düzenleme getirici nitelikte ise, siyasî partiler, pekâla, tüzüklerinde yasadan ayrı bir düzenleme getirebilirler.

Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinde, il başkanı ile il yönetim kurulunun işten elçektirmesiyle ilgili fıkrasında, "işten elçektirme kararının il yönetim kuruluna bildirmesinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni yönetim kurulunu seçer." denilmektedir. İlçe teşkilatıyla ilgili düzenleme 20. maddede benzer şekilde düzenlenmiş, ilçe yönetim kurulunun seçilmesi için 30 günlük süre öngörülmüştür.

Bu süreler içinde kongreler toplanamazsa ne olacaktır, yasada bu yönde bir açıklık bulunmamaktadır.

Görüldüğü üzere, Siyasî Partiler Yasası'nın 19. ve 20. maddelerinin konuyla ilgili düzenlenmesi açık ve kesin değildir. Öngörülen süre içinde kongre toplanamazsa ne yapılacaktır, Yasada bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca maddede, bu sürelerle uyulmamanın bir yaptırımı da yoktur. Bu haliyle ilgili yasa hükmü "emredici" nitelikte değildir. Siyasî partinin, bu yapılanma biçimi Anayasa'da nitelikleri belirtilen demokrasi esaslarına aykırı düşmedikçe, partinin serbest düzenleme alanı içinde kalır.

Kaldı ki, Anayasa'nın 68. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 4. maddesine göre,

"demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru" kabul edilen siyasî partilere, "ileride kapatmaya kadar gidebilecek" biçimde "ihtar" verilebilmesi için, yasanın emredici hükümlerine aykırılığın açık, kesin ve sürekli olması gerekir. Siyasî Partiler Yasası'nın sözkonusu hükümlerinin kesin ve emredici nitelikte bir düzenleme getirdiği söylenemez. Siyasî partinin tüzüğüne aykırı faaliyette bulunduğu da ileri sürülmektedir.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın, ihtar isteminin açıklanan nedenlerle reddi gerektiği oyu ile verilen karara karşıyım.

Üye

Yılmaz ALİFENDİOĞLU

Esas Sayısı : 1992/2 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1992/2

KararGünü : 21.10.1992

IHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

IHTAR İSTEMİNİN KONUSU : Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun muhtelif kararlarıyla işten el çektirilen muhtelif il yönetim kurullarına bu kararlar tebliğ edildiği halde, 45 gün içerisinde il kongrelerinin toplanarak yeni il kongrelerini oluşturamamaları nedeniyle 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrası yükümlülüğünü yerine getirmeyen Anavatan Partisi'ne aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.

I- İHTAR İSTEMİN GEREKÇESİ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 8.10.1992 günlü ve SP. 3 Hz. 1992/81 sayılı başvuru yazısında şunlar belirtilmektedir :

"Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 24.9.1991 gün ve 6 sayılı, 30.3.1992 gün ve 12 sayılı, 20.4.1992 gün ve 13 sayılı, 19.6.1991 gün ve 14 sayılı, 27.8.1992 gün ve 15 sayılı kararlarıyla işten el çektirilen muhtelif il yönetim kurullarına bu kararların tebliğinden itibaren 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 19/5. maddesinde öngörülen kırkbeş günlük süre içinde il kongresi toplanarak yeni il yönetim kurullarının seçilmemesi suretiyle yasaya aykırılık olduğundan bu dava açılmıştır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrası ". . . işten el çekirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni il yönetim kurulu seçer. Bu süre içerisinde il kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır." hükmünü içermektedir.

Davalı Parti Tüzüğü'nün 42. maddesinde; "işten el çektirme kararının il yönetim kuruluna tebliginden itibaren 45 gün içinde il kongresi toplanarak yeni daimi kurulu seçer. Bu süre içinde il kongresi için yeni delege seçilmiş değilse, eski delegelerle toplanır." denilmek suretiyle yasa hükmüne uygun düzenleme yapılmıştır.

Anavatan Partisi muhtelif il yönetim kurullarının işten el çektirilmiş olmasına rağmen yasal süre içinde il kongresi toplanıp yeni yönetim kurullarının seçilmediğinin sicil büromuzdaki kayıtların incelenmesi sonucu anlaşılması üzerine Cumhuriyet Başsavcılığı'mıza Parti Genel Başkanlığı'na yazılan 16.9.1992 gün ve 1992/67 ve 70 sayılı ve 17.9.1992 gün 1992/71-90 sayılı yazılarımıza verilen 6.10.1992 gün ve 4/15667 sayılı cevabi yazıda,

". . . Gerek teşkilat düzenlemelerinin ve gerekse üye sistematığının (bazı üyelerimizin ve bilhassa delgelerimizin başka partilere üye ve hatta aday olmaları sonucu bunun düzeltilmesi amacıyla) değiştirilmesinden kaynaklanan zorunlu nedenlerle 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 15 ve partimiz tüzüğü'nün 42. maddesinde yazılı sürelerle uyulması gecikmiştir. Ancak bu gecikme sırasında da olağan kongre dönemine girilmiştir.

Tüzüğümüzün 42/3. maddesine göre "işten el çektirme kararının verilmesi sırasında veya bundan sonra normal kademe kongrelerine başlanmış ise, geçici yönetim kurullarının yapacakları bu kongreler normal kademe kongrelerinin gündemine uygun olarak toplanır."

Tüzüğün 27/1. maddesine göre "ilçe ve il kongrelerinin toplanma dönemi, bir üst kademe kongresinin yapılmasına engel olmayacak şekilde Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca tebsit olunur."

Buna istinaden Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'muzun 29.8.1992 tarih ve 16 sayılı kararıyla kongre döneminin 1.9.1992 tarihinden itibaren başlatılmasına ve 1.1.1993 tarihi itibarıyla delege seçimlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Teşkilat Başkanlığımızca da teşkilatlara gönderilen 1.9.1992 gün ve T. 006.1/15506 sayılı genelge ile tüzüğümüzün 17. maddesine göre "Delege hesaplarının" yapılması istenmiştir. Sözü edilen maddeden de anlaşılacağı üzere delege seçimlerinden 3 ay önce bu hesabın yapılması gerekmektedir. Yani kongre takvimi işlemeye başlamıştır.

Ayrıca tüzüğümüzün 25/3. maddesine göre "Olağan il kongresinde, büyük kongre için kaç delege seçileceği kongrelerin başlamasına karar verildiği tarihte teşkilat başkanlığınca hesap edilerek Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun onayından

sonra il başkanlarına bildirilir. Nitekim Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 4.10.1992 tarih ve 17 sayılı kararıyla bunlarda onaylanmıştır.

Yukarıda sunulan nedenlerden anlaşılacağı gibi tüzüğün 27/1, 17/2 ve 25/3 maddelerine göre normal kongre dönemimiz başladığından ve ilgili işlemler yürütüldüğünden, 42/3 maddesine göre de ilgi (a) daki yazılarımızda sözü edilen teşkilatlarımızın kongreleri normal kongre gündemine istinaden yapılacağı. . ." bildirilmiştir.

Bu duruma göre Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrası açık hükmüne rağmen, tebliğ tarihinden itibaren 45 gün içinde il kongresi toplanıp yeni il yönetim kurullarının seçilmediği anlaşılmaktadır.

Siyasî Partiler Yasası'nın anılan konudaki süreye ilişkin hükmü açık ve kesin olup hangi nedenle olursa olsun bu sürenin uzatılması mümkün değildir.

Sonuç :

Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun yukarıda açıklanan kararlarıyla işten el çektirilen,

İzmir İl Yönetim Kuruluna	27.7.1992
Elazığ "	" 17.4.1992
Zonguldak "	" 16.7.1992
Tekirdağ "	" 26.6.1992
Niğde "	" 3.7.1992
Siirt "	" 27.7.1992
Nevşehir "	" 14.7.1992
Bingöl "	" 29.5.1992
Antalya "	" 22.6.1992
Balıkesir "	" 17.4.1992
Çanakkale "	" 14.5.1992
Muş "	" 27.7.1992
Muğla "	" 2.7.1992
Kocaeli "	" 27.7.1992

Kars	"	"	22.7.1992
Isparta	"	"	30.4.1992
Hatay	"	"	10.7.1992
Gaziantep	"	"	26.5.1992
Erzurum	"	"	7.7.1992
Erzincan İl Yönetim Kuruluna			9.5.1992
Çankırı	"	"	14.5.1992
Edirne	"	"	7.5.1992
Burdur	"	"	20.4.1992

tarihinde bu kararlar tebliğ edildiği halde tebliğ tarihinden itibaren 45 gün içinde il kongresi toplanarak yeni il yönetim kurulunun oluşturulmaması 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrasına aykırı olduğundan, yasal zorunluluğun yerine getirilip aykırılığın giderilmesi konusunda aynı Yasa'nın 104. maddesine göre davalı Parti'ye ihtar verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başvuru yazısı ve eklenen ve işin esasına ilişkin rapor incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

1- Anavatan Partisi muhtelif il yönetim kurullarını, Parti Merkez ve Yönetim Kurulu kararıyla işten el çekmiştir.

2- Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrası gereğince, tebliğinden başlayarak 45 gün içinde il kongrelerinin toplanarak yeni yönetim kurullarını seçmesi konusunda Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 16.9.1992 gün ve 1992/67 ve 70 sayılı ve 17.9.1992 gün 1992/71-90 sayılı yazılarıyla Anavatan Partisi'ne duyuru yapılmıştır.

3- Anavatan Partisi Genel Başkanlığı'nın Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderdiği 6.10.1992 gün ve 4/15667 sayılı karşılık yazıda, muhtelif il yönetim kurullarının Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca feshedildiği, sözü edilen teşkilatların kongrelerinin normal kademe kongre gündemine istinaden yapılacağı ve bunlarla ilgili işlemlerin yürütüldüğü belirtilmiştir.

Anavatan Partisi'nin bu uygulaması, 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci ve 20. maddesinin dokuzuncu fıkralarındaki, işten el çekirme kararının İl Yönetim Kurulu'na bildirilmesinden başlayarak kırkbeş, İlçe Yönetim Kurulu'na bildirilmesinden başlayarak otuz gün içinde il ve ilçe kongrelerinin toplanarak yeni yönetim kurullarını seçmesini öngören ve bu sürelerin yenilenip uzatılmasına olanak tanımayan buyurucu hükümlere aykırıdır. Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez ögesi olan siyasal partilerin tüm örgüt birimlerinin yasa'nın buyurucu kurallarıyla saptanan süre içinde, savsaklamaya gidilmeden oluşması ve kuruluşu tamamlanan kurulların daha fazla zaman yitirilmeden çalışması amaçlanmıştır. Bu nedenlerle, Yasa'yla belirlenen ve kesinlik taşıyan sürenin hangi neden ve biçimde olursa, olsun tüzükle aşılması olanağı bulunmayıp, kongrelerin yasal sınırlarını oluşturan bu süreler içinde yapılması zorunludur.

Siyasî Partiler Yasası'nın 104. maddesinde, siyasî partilerin bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümleriyle diğer yasaların siyasî partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık durumunda bulunması nedeniyle Cumburiyet Başsavcılığı'nca Anayasa Mahkemesi'ne başvurulacağı ve Anayasa Mahkemesi'nce söz konusu hükümlere aykırılık saptanırsa ilgili siyasî partiye bu aykırılığın giderilmesi için ihtar verileceği öngörülmüştür.

Anavatan Partisi, Cumburiyet Başsavcılığı'nca yapılan duyuru gününden itibaren 45 gün içinde il kongrelerini toplayarak yeni il yönetim kurullarını seçmesi gerekirken bu yasal kurala uymayarak Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrasına aykırı davranmıştır. Bu nedenlerle adı geçen Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anavatan Partisi'ne ihtar verilmesi gerekir.

III- SONUÇ :

A- 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 104. maddesi gereğince Anavatan Partisi'ne İHTARDA BULUNULMASINA, Yılmaz ALİFENDİOĞLU'nun karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- Gereğinin yerine getirilmesi için onanlı karar örneğinin adıgeçen Parti'nin genel merkezine de tebliğ edilmek üzere Yargıtay Cumburiyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

21.10.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
Oğuz ADOĞANLI	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER
Üye	Üye	
Samia AKBULUT	Haşim KILIÇ	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/2 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1992/2

Siyasî Partiler Yasası'nın 3. maddesinde siyasî partilerin tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmalar gerektiği belirtilmiştir. Aynı Yasa'nın 90. maddesinde ise, siyasî partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve kanun hükümlerine aykırı olamaz denildikten sonra, siyasî partiler tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamayacakları hükme bağlanmıştır.

Bu iki maddeye göre, siyasî partilerin faaliyetlerinin Anayasa ve yasaya aykırı olmamak üzere "Tüzük ve programlarına" göre yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Aynı Yasanın 9. maddesine göre Siyasi Partiler kuruluşu, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca denetlenebilecektir. Başsavcı, bu denetim sırasında partilerin tüzük ve programlarını Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olup olmaması yönünden de inceleyecektir.

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi'nce, Siyasî Partiler Yasası'nın 104. maddesine göre, bir siyasî partiye ihtar kararı verilebilmesi için, o siyasî partinin, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümleri ile diğer yasaların siyasî partilerle ilgili emredici hükümlerine "aykırılık halinde" bulunması gerekir. Aykırılık halinde bulunma, aykırılığın sürekli nitelikte olmasını gerektirir. aykırılık herhalde Yasa'nın "emredici" kurallarıyla olmalıdır. Başka bir deyişle, yasa hükmü emredici değil de, yol gösterici, tavsiye edici, genel düzenleme getirici nitelikte ise siyasî partiler, pekâla, tüzüklerinde yasadan ayrı bir düzenleme getirebilirler.

Siyasî Partiler Yasası'nın 19. maddesinde, il başkanı ile il yönetim kurulunun işten elçektirmesiyle ilgili fıkrasında, "işten elçektirme kararının il yönetim kuruluna bildirmesinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni yönetim kurulunu seçer." denilmektedir. İlçe teşkilatıyla ilgili düzenleme 20. maddede benzer şekilde düzenlenmiş, ilçe yönetim kurulunun seçilmesi için 30 günlük süre öngörülmüştür.

Görüldüğü üzere, Siyasî Partiler Yasası'nın 19. ve 20. maddelerinin konuyla ilgili düzenlenmesi açık ve kesin değildir. Öngörülen süre içinde kongre toplanamazsa ne yapılacaktır. Yasada bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca maddede, bir sürelere uyulmamanın bir yaptırımı da yoktur. Bu haliyle ilgili yasa hükmü "emredici" nitelikte değildir. Siyasî partinin, bu yapılanma biçimi Anayasa'da nitelikleri belirtilen demokrasi esaslarına aykırı düşmedikçe, partinin serbest düzenleme alanı içinde kalır.

Kaldı ki, Anayasa'nın 68. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 4. maddesine göre, "demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru" kabul edilen siyasî partilere, "ileride kapatmaya kadar gidebilecek" biçimde "ihtar" verilebilmesi için, yasanın emredici hükümlerine aykırılığın açık, kesin ve sürekli olması gerekir. Siyasî Partiler Yasası'nın sözkonusu hükümlerinin kesin ve emredici nitelikte bir düzenleme getirdiği söylenebilir. Siyasî partinin tüzüğüne aykırı faaliyette bulunduğu da ileri sürülmemektedir.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın, ihtar isteminin açıklanan nedenlerle reddi gerektiği oyu ile verilen karara karşıyım.

Üye

Yılmaz ALİFENDİOĞLU

Esas Sayısı : 1992/3 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1992/3

Karar Günü : 3.11.1992

IHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

IHTAR İSTEMİNİN KONUSU : Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun muhtelif kararlarıyla işten el çektirilen 106 ilçenin yönetim kurullarına bu kararlar tebliğ edildiği halde, 30 gün içerisinde ilçe kongrelerinin yeni ilçe yönetim kurullarını oluşturmamaları nedeniyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 20. maddesinin dokuzuncu fıkrası yükümlülüğünü yerine getirmeyen anılan Parti'ye aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.

I- IHTAR İSTEMİN GEREKÇESİ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 13.10.1992 günlü ve SP. 3. Hz. 1992/83 sayılı Anayasa Mahkemesine gönderdiği yazıda şunlar belirtilmektedir :

"Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 24.9.1991 gün ve 6 sayılı, 30.3.1992 gün ve 12 sayılı, 20.4.1992 gün ve 13 sayılı, 19.6.1991 gün ve 14 sayılı, 27.8.1992 gün ve 15 sayılı kararlarıyla işten el çektirilen muhtelif ilçe yönetim kurullarına bu kararların tebliğinden itibaren 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 20/9 maddesinde öngörülen otuz günlük süre içinde ilçe kongresi toplanarak yeni ilçe yönetim kurullarının seçilmemesi suretiyle yasaya aykırılık olduğundan bu dava açılmıştır.

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 20. maddesinin 9. fıkrası ". . . işten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna bildirilmesinden itibaren otuz gün içinde ilçe kongresi toplanarak yeni ilçe yönetim kurulunu seçer. Bu süre içerisinde ilçe kongresi için yeni delegeler seçilmiş değilse, kongre eski delegelerle toplanır." hükmünü içermektedir.

Davalı Parti Tüzüğü'nün 42. maddesinde; "işten el çektirme kararının ilçe yönetim kuruluna tebliğinden itibaren 30 gün içinde ilçe kongresi toplanarak yeni daimi kurulu seçer. Bu süre içinde ilçe kongresi için yeni delege seçilmiş değilse, eski delegelerle toplanır." denilmek suretiyle yasa hükmüne uygun düzenleme yapılmıştır.

Anavatan Partisi muhtelif ilçe yönetim kurullarının işten el çektirilmiş olmasına rağmen yasal süre içinde ilçe kongresi toplanıp yeni yönetim kurullarının seçilmediğinin sicil büromuzdaki kayıtların incelenmesi sonucu anlaşılması üzerine Cumhuriyet Başsavcılığımızca Parti Genel Başkanlığına yazılan 16.9.1992 gün ve 1992/66-68-69 ve 17.9.1992 gün 1992/91-195 sayılı yazılarımıza verilen 6.10.1992 gün ve 4/15667 sayılı cevabi yazıda,

". . . . Gerek teşkilat düzenlemelerinin ve gerekse üye sistematığının (bazı üyelerimizin ve bilhassa degelerimizin başka partilere üye ve hatta aday olmaları sonucu bunun düzeltilmesi amacıyla) değiştirilmesinden kaynaklanan zorunlu nedenlerle 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 15 ve partimiz tüzüğü'nün 42. maddesinde yazılı sürelerle uyulması gecikmiştir. Ancak bu gecikme sırasında da olağan kongre dönemine girilmiştir.

Tüzüğü'müzün 42/3 maddesine göre "işten el çektirme kararının verilmesi sırasında veya bundan sonra normal kademe kongrelerine başlanmış ise, geçici yönetim kurullarının yapacakları bu kongreler normal kademe kongrelerinin gündemine uygun olarak toplanır."

Tüzüğü'nün 27/1. maddesine göre "ilçe ve il kongrelerinin toplanma dönemi, bir üst kademe kongresinin yapılmasına engel olmayacak şekilde MKYK'nca tesbit olunur."

Buna istinaden MKYK'mızın 29.8.1992 tarih ve 16 sayılı, kararıyla kongre döneminin 1.9.1992 tarihinden itibaren başlatılmasına ve 1.1.1993 tarihi itibarıyla delege seçimlerinin yapılmasına karar verilmiştir. Teşkilat başkanlığımızca da teşkilatlara gönderilen 1.9.1992 gün ve T.006.1/15506 sayılı genelge ile tüzüğü'müzün 17. maddesine göre "Delege hesaplarının" yapılması istenmiştir. Sözü edilen maddeden de anlaşılacağı üzere delege seçimlerinden 3 ay önce bu hesabın yapılması gerekmektedir. Yani kongre takvimi işlemeye başlamıştır.

Ayrıca tüzüğü'müzün 25/3. maddesine göre "Olağan il kongresinde, büyük kongre için kaç delege seçileceği kongrelerin başlamasına karar verildiği tarihte Teşkilat Başkanlığınca hesap edilerek MKYK'nun onayından sonra il başkanlarına bildirilir. Nitekim MKYK'nun 4.10.1992 tarih ve 17 sayılı kararıyla bunlar da onaylanmıştır.

Yukarıda sunulan nedenlerden anlaşılacağı gibi tüzüğün 27/1, 17/2 ve 25/3 maddelerine göre normal kongre dönemimiz başladığından ve ilgili işlemler yürütüldüğünden, 42/3 maddesine göre de ilgi (a)'daki yazılarınızda sözü edilen teşkilatlarımızın kongreleri normal kongre gündemine istinaden yapılacağı. . ." bildirilmiştir.

Bu duruma göre Siyasi Partiler Kanununun 20. maddesinin 9. fıkrası açık hükmüne rağmen, tebliği tarihinden itibaren 30 gün içinde ilçe kongresi toplanıp yeni ilçe yönetim kurullarının seçilmediği anlaşılmaktadır.

Siyasi Partiler Kanunu'nun anılan konudaki süreye ilişkin hükmü açık ve kesin olup hangi nedenlerle olursa olsun bu sürenin uzatılması mümkün değildir.

Sonuç :

Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulunun yukarıda açıklanan kararlarıyla işten el çektirilen,

Altındağ İlçe	Yönetim	Kuruluna	25.7.1992
İzmir Konak	"	"	24.8.1992
Adana Kadirli	"	"	14.5.1992
Tekirdağ Merkez	"	"	26.6.1992
Elazığ Kovancılar	"	"	25.7.1992
Erzurum Narman	"	"	29.7.1992
Elazığ Sivrice	"	"	25.7.1992
Elazığ Palu	"	"	25.7.1992
Elazığ Merkez İlçe	Yönetim	Kuruluna	25.7.1992
Eskişehir Alpu	"	"	24.4.1992
Gaziantep Araban	"	"	20.7.1992
Gaziantep Islahiye	"	"	23.7.1992
Gaziantep Nizip	"	"	30.7.1992
Gaziantep Oğuzeli	"	"	20.7.1992
Gaziantep Yavuzeli	"	"	22.7.1992
Gaziantep Şahinbey	"	"	26.5.1992

Gaziantep Şehitkamil "	"	26.5.1992
Gaziantep Karkamış "	"	20.7.1992
Gaziantep Nurdağ "	"	23.7.1992
Hatay Merkez "	"	30.7.1992
Hatay Altınözü "	"	30.7.1992
Hatay Dört Yol "	"	7.8.1992
Hatay Hassa "	"	5.8.1992
Hatay İskenderun "	"	13.8.1992
Hatay Kırıkhan "	"	30.7.1992
Hatay Reyhanlı "	"	24.5.1992
Hatay Samandağ "	"	30.7.1992
Hatay Yayladağ "	"	30.7.1992
Erzin "	"	1.8.1992
Afşin "	"	28.7.1992
Sivrice "	"	25.7.1992
Düziçi "	"	14.5.1992
Bucak "	"	17.7.1992
Uzunköprü "	"	29.7.1992
Adilcevaz "	"	11.8.1992
Bingöl Merkez "	"	29.5.1992
Dinar "	"	14.8.1992
Pozantı "	"	12.8.1992
Burdur Merkez "	"	17.7.1992
Şanlıurfa Merkez "	"	28.4.1992
Muratlı "	"	6.8.1992

Çankaya	"	"	12.6.1992
Mamak	"	"	25.7.1992
Gölbaşı	"	"	1.8.1992
Bandırma	"	"	29.7.1992
Yozgat Merkez	"	"	20.4.1992
Belen	"	"	24.8.1992
Kumlu	"	"	30.7.1992
Isparta Merkez	"	"	6.7.1992
Şarkikaraağaç	"	"	2.4.1992
Kağıthane	"	"	6.5.1992
Urla	"	"	9.7.1992
Talas	"	"	26.7.1992
Kocaeli Merkez	"	"	27.7.1992
Karamürsel	"	"	27.7.1992
Körfez	"	"	27.7.1992
Uşak Merkez	"	"	23.7.1992
Elbistan	"	"	2.8.1992
Ula	"	"	10.8.1992
Nevşehir Merkez	"	"	14.5.1992
Niğde Merkez	"	"	3.7.1992
Havza	"	"	28.8.1992
Çarşamba	"	"	31.7.1992
Siirt Merkez	"	"	27.7.1992
Eruh	"	"	27.7.1992
Kurtalan	"	"	15.8.1992

Şirvan	"	"	27.7.1992
Aydınlr	"	"	27.7.1992
Sivas Merkez	"	"	29.4.1992
Yıldızeli	"	"	3.10.1992
Çorlu	"	"	5.8.1992
Malkara ilçe	Yönetim	Kuruluna	6.8.1992
Birecik	"	"	26.8.1992
Halfeti	"	"	26.8.1992
Banaz	"	"	14.8.1992
Karahallı	"	"	23.7.1992
Yozgat Merkez	"	"	20.4.1992
Zonguldak Merkez	"	"	31.7.1992
Çaycuma	"	"	25.7.1992
Devrek	"	"	25.7.1992
Karabük	"	"	1.8.1992
Yenice	"	"	31.7.1992
Gökçebey	"	"	1.9.1992
Sütlüoğlu	"	"	29.7.1992
Uzunköprü	"	"	29.7.1992
Meriç	"	"	29.7.1992
Lalapaşa	"	"	29.7.1992
Keşan	"	"	29.7.1992
İpsala	"	"	29.7.1992
Havsa	"	"	29.7.1992
Edirne Merkez	"	"	29.7.1992

Çankırı Merkez	"	"	14.5.1992
Bucak	"	"	17.7.1992
Burdur Merkez	"	"	17.7.1992
Yüreğir	"	"	16.7.1992
Kahta	"	"	17.7.1992
Seyhan	"	"	16.7.1992
Edremit	"	"	14.7.1992
Manyas	"	"	24.5.1992
Sındırgı	"	"	14.7.1992
Genç	"	"	25.7.1992
Bozüyük	"	"	28.7.1992
Gömeç	"	"	14.7.1992
Balıkesir Merkez	"	"	14.7.1992
Borçka	"	"	28.7.1992
Antalya Merkez	"	"	22.6.1992

tarhinde bu kararlar tebliğ edildiği halde tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde ilçe kongresi toplanarak yeni ilçe yönetim kurulunun oluşturulmaması 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 20. maddesinin 9. fıkrasına aykırı olduğundan, yasal zorunluluğun yerine getirilip aykırılığın giderilmesi konusunda aynı kanunun 104. maddesine göre Davalı'ya ihtar verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başvuru yazısı ve işin esasına ilişkin Rapor incelendikten sonra gereği görüşölüp düşünölldü :

1- Anavatan Partisi 'nin muhtelif ilçe yönetim kurulları Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun kararlarıyla işten el çektilmiştir.

2- Siyasi Partiler Yasası'nın 20. maddesinin dokuzuncu fıkrası gereğince; otuz

gün içinde ilçe kongrelerinin toplanarak yeni ilçe yönetim kurullarının seçilmesi konusunda Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Anavatan Partisi'ne duyuru yapılmıştır.

3- Anavatan Partisi Genel Başkanlığı'nın Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderdiği 6.10.1992 gün ve 4/15667 sayılı yazısında; Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca 29.8.1992 tarih ve 16 sayılı kararıyla kongre döneminin 1.9.1992 tarihinden itibaren başlatılmasına ve 1.1.1993 tarihi itibarıyla delege seçimlerinin yapılmasına karar verildiği belirtilerek, Parti Tüzüğü'nün 27/1, 17/2, 25/3 ve 42/3. maddelerine göre normal kongre döneminin başladığı ve ilgili işlemler yürütüldüğünden sözü edilen teşkilatların kongrelerinin normal kongre gündemine dayanılarak yapılacağı belirtilmiştir.

Anavatan Partisi'nin bu uygulaması 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci ve 20. maddesinin dokuzuncu fıkralarındaki, işten el çekirme kararının İl Yönetim Kurulu'na bildirilmesinden başlayarak kırkbeş, İlçe Yönetim Kurulu'na bildirilmesinden başlayarak otuz gün içinde il ve ilçe kongrelerinin toplanarak yeni yönetim kurullarını seçmesini öngören ve bu sürelerin yenilenip uzatılmasına olanak tanımayan buyurucu hükümlere aykırıdır. Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez ögesi olan siyasal partilerin tüm örgüt birimlerinin Yasa'nın buyurucu kurallarıyla saptanan süre içinde, savsaklamaya gidilmeden oluşması ve kuruluşu tamamlanan kurulların daha fazla zaman yitirilmeden çalışması amaçlanmıştır. Bu nedenlerle, Yasa'yla belirlenen ve kesinlik taşıyan sürenin hangi neden ve biçimde olursa olsun tüzükle aşılması olanağı bulunmayıp, kongrelerin yasal sınırları oluşturan bu süreler içinde yapılması zorunludur.

Anavatan Partisi, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun muhtelif kararlarıyla işten el çektirilen ilçe yönetim kurullarına bu kararlar tebliğ edildiği halde 30 gün içerisinde ilçe kongrelerinin yeni ilçe yönetim kurullarını oluşturmaması nedeniyle, Siyasi Partiler Yasası'nın 20. maddesinin dokuzuncu fıkrası yükümlülüğünü yerine getirmemiştir. Anavatan Partisi'nin, Parti Tüzüğünde yer alan hükümler, bu süreyi aşma olanağı veriyorsa, bu hükümlerin Siyasi Partiler Yasası'nın amir kuralına uygun bir duruma getirmesi gerekir. Bu nedenlerle, adı geçen Yasa'nın 104. maddesi gereğince Anavatan Partisi'ne ihtar verilmesi gerekir.

III- SONUÇ :

A- 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 104. maddesi gereğince Anavatan Partisi'ne İHTARDA BULUNULMASINA, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU'nun karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- Gereğinin yerine getirilmesi için onanlı karar örneğinin adıgeçen Parti'nin genel başkanlığına da tebliğ edilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

3.11.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1992/3 (Siyasi Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1992/3

Siyasi Partiler Yasası'nın 3. maddesinde siyasi partilerin tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmalar gerektiği belirtilmiştir. Aynı Yasa'nın 90. maddesinde ise, siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve kanun hükümlerine aykırı olamaz denildikten sonra, siyasi partiler tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamayacakları hükme bağlanmıştır.

Bu iki maddeye göre, siyasi partilerin faaliyetlerinin Anayasa ve yasaya aykırı olmamak üzere "tüzük ve programlarına" göre yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Aynı Yasa'nın 9. maddesine göre, siyasi partilerin kuruluşu Cumhuriyet Başsavcılığınca denetlenebilecektir. Başsavcı, bu denetim sırasında partilerin tüzük ve programlarını Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olup olmaması yönünden de inceleyecektir.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi'nce Siyasi Partiler Yasası'nın 104. maddesine göre, bir siyasi partiye ihtar kararı verilebilmesi için o siyasi partinin, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümleri dışında kalan emredici hükümleri ile diğer yasaların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine "aykırılık halinde" bulunması gerekir. Aykırılık halinde bulunma, aykırılığın sürekli nitelikte olmasını gerektirir. Aykırılık herhalde Yasa'nın "emredici" kurallarıyla olmalıdır. Başka bir deyişle, yasa hükmü emredici değil de, yol gösterici, tavsiye edici, genel düzenleme getirici nitelikte ise siyasi partiler, pekala, tüzüklerinde yasadan ayrı bir düzenleme getirebilirler.

Siyasi Partiler Yasası'nın 19. maddesinde, il başkanı ile il yönetim kurulunun işten elçektirmesiyle ilgili fıkrasında, "işten elçektirme kararının il yönetim kuruluna bildirilmesinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresi toplanarak yeni yönetim kurulunu seçer." denilmektedir. İlçe teşkilatıyla ilgili düzenleme 20. maddede benzer şekilde düzenlenmiş, ilçe yönetim kurulunun seçilmesi için 30 günlük süre öngörülmüştür.

Görüldüğü üzere, Siyasi Partiler Yasası'nın 19. ve 20. maddelerinin konuyla ilgili düzenlenmesi açık ve kesin değildir. Öngörülen süre içinde kongre toplanamazsa ne yapılacaktır. Yasada bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca maddede, bu sürele uyulmamanın bir yaptırımı da yoktur. Bu haliyle ilgili yasa hükmü "emredici" nitelikte değildir. Siyasi partinin, bu yapılanma biçimi Anayasa'da nitelikleri belirtilen demokrasi esaslarına aykırı düşmedikçe, partinin serbest düzenleme alanı içinde kalır.

Kaldı ki, Anayasa'nın 68. ve Siyasi Partiler Yasası'nın 4. maddesine göre, "demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru" kabul edilen siyasi partilere, "ileride kapatmaya kadar gidebilecek" biçiminde "ihtar" verilebilmesi için, yasanın emredici hükümlerine aykırılığın açık, kesin ve sürekli olması gerekir. Siyasi Partiler Yasası'nın sözkonusu hükümlerinin kesin ve emredici nitelikte bir düzenleme getirdiği söylenemez. Siyasi partinin tüzüğüne aykırı faaliyette bulunduğu da ileri sürülmemektedir.

Cumhuriyet Başsavcılığının, ihtar isteminin açıklanan nedenlerle reddi gerektiği oyu ile verilen karara karşıyım.

Üye

Yılmaz ALİFENDİOĞLU

Esas Sayısı : 1992/4 (Siyasî Parti - İhtar)

Karar Sayısı : 1992/4

Karar Günü : 3.11.1992

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı.

İHTAR İSTEMİNİN : 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 78/a, 80., 81/a, b. maddelerine aykırı davranan İstanbul İl Yönetim Kurulu'na işten el çek-tirmeyerek anılan Yasa'nın 101/d maddesi hükmü gereğini yerine getirmeyen Sosyalist Birlik Partisi'ne aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.

I- İSTEMİN GEREKÇESİ :

Sosyalist Birlik Partisi'ne ihtar verilmesini isteyen Yargıtay Cumhuriyet Baş-savcılığı'nın 14.10.1992 günlü, SP.33.Hz. 1992/43 sayılı yazısında, aşağıdaki gerek-çelere yer verilmiştir

". . . . Görüldüğü gibi Türkiye Birleşik Komünist Partisi ile Sosyalist Partisi-nin bir kısım görüşlerine aynen yer verilerek bu görüşleri sahipleniyor ve yayıyoruz denilmiştir.

Sözüedilen görüşler; gerek Cumhuriyet Başsavcılığımızca gerekse Yüksek Mahkemenizce Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Sosyalist Parti'nin kapatılması nedeni sayılmıştır.

Bu itibarla davalı Siyasi Parti'den 22.4.1992 gün ve SP.33.Hz. 1992/43 sayılı yazımızla, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun dördüncü kısmında yer alan hü-kümlerini ihlal eden İstanbul İl Yönetim Kurulu'na, aynı Kanun'un 101/d maddesi uyarınca, işten el çektilmesi istenilmiş ve 30 gün süre verilmiştir.

Davalı Parti Genel Başkanlığı 21.5.1992 gün ve 65 sayılı Yazısıyla sürenin

uzatılması isteğinde bulunmuş, 2.6.1992 gün ve 68 sayılı ve 7.7.1992 gün ve 81 sayılı yazılardan İstanbul İl Yönetim Kurulu'nun yenilenmesi gündem maddesi ile 21.6.1992 tarihinde olağanüstü kongresi toplanarak aynı kişilerin yeniden göreve getirildiği anlaşılmıştır.

Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı'nın 8.6.1992 gün ve 7565-5030 sayılı iddianamesi ile davalı parti il yönetim kurulu üyeleri Atilla AYTEMUR, Dursun ÖZTÜRK, Süleyman BULUT, Halil ÇAMALAN, Aziz ÇELİK ve Nesrin ASLAN hakkında 2820 sayılı Kanun'un 4. kısmında yer alan madde hükümlerine aykırı fiilleri nedeni ile aynı Kanun'un 117. maddesi uyarınca cezalandırılmaları istemi ile Beyoğlu Asliye Ceza Mahkemesi nezdinde dava açıldığının getirilen iddianame örneğinden anlaşılması üzerine, 7.9.1992 gün ve SP.33.Hz.1992/43 sayılı yazımızla 2820 sayılı Kanun'un 101/d maddesi hükmü uyarınca işten el çektirilmeleri isteği tekrarlanarak bunun tebliğinden itibaren (30) gün içerisinde yerine getirilmesi ve Cumhuriyet Başsavcılığımıza yapılan işlem hakkında bilgi verilmesi davalı siyasi partiden istenilmiştir.

Davalı Siyasi Parti Genel Başkanlığı'ndan alınan 29.9.1992 gün ve 94 sayılı cevabi yazıda ise,

"Seçimli bir olağanüstü kongre yapılmasını Başsavcılığımız, 2820 sayılı Kanun'un 4. kısmında yer alan "Siyasi Partilerle ilgili Yasaklar"ın ihlalini giderici nitelikte bulmuş olmalıdır ki, olağanüstü kongre yapılmasını yeterli görmeyerek, işten el çektirme konusunda ısrarlı olmamıştır. . . adları yazılı olan İl Yönetim Kurulu üyeleri eğer seçilmemiş olsalardı 2820 sayılı Kanun'un 101/d-1 maddesinin uygulanmasına gerek kalmayacaktı.

İşte bunlarla uyumlu olarak, partimiz İstanbul İl Örgütü, seçimli olağanüstü kongre kararı alarak, 21.6.1992 tarihinde kongresini gerçekleştirmekle, başsavcılığımız iradesine uygun davranmış, yani Başsavcılığımızın isteği bu suretle yerine getirilmiştir

Eski İl Yönetim Kurulu üyelerinin yeniden yönetim kurulu üyeliklerine seçilmeleri ise Parti Genel Merkezi'nin iradesinin dışındadır. İstanbul İl Yönetim Kurulu, İstanbul İli Genel Kurulu'nu oluşturan delegelerce seçilmiş, belirlenmiştir. Bu kongreye katılan, eski il Yönetim Kurulu üyelerinin yapılacak seçimde adaylıklarının engellenmesi demokrasi ilkeleri açısından mümkün değildir. Bu tür bir tutum, Anayasa'da ve 2820 sayılı Kanunda yer alan ilkeleri ihlal eder. Nitekim Başsavcılığımız da, kongrede, bazı üyelerin aday olmalarının engellenmesi yolunda bir istekte bulunmuş değildir.

Yukarıda adları yazılı olan üyelerimiz gerek işten el çektilmelerinin istendiği 22.4.1992, gerekse haklarında dava açıldığı 8.6.1992 tarihini kapsayan çalışma dönemi sonra ermiş ve bu döneme ilişkin yöneticilik görev ve sıfatları da sona ermiştir. Yeni başlayan çalışma dönemi ise ayrı bir dönemdir.

Öte yandan, Başsavcılığınızca ilk kez gönderilen 22.4.1992 tarihli yazıda, İstanbul İl Yönetim Kurulu'na işten el çektilmesi istenilmiş iken, şimdi bu kez, 7.9.1992 tarihli yazınızla ismen sayılan Atilla AYTEMUR, Dursun ÖZTÜRK, Süleyman BULUT, Halil ÇAMALAN, Aziz ÇELİK ve Nesrin ASLAN'ın işten el çektilmeleri istenmiştir. Bu değişikliğin nedeni, her halde 21.6.1992 tarihinde yapılan İstanbul İl Kongresi'nde İl Yönetim Kurulu üye sayısının artırılmış olmasıdır. Gerçekten de bu kongrede İl Yönetim Kurulu üye sayısı 11'den 13'e çıkarılmıştır. Başsavcılığınız 7.9.1992 tarihli yazısında 6 üyemize işten el çektilmesi istenmekte, ancak İl Yönetim Kurulu, 13 üyeden oluşmaktadır.

2820 sayılı Kanun'un 101/d-1 maddesi 4. kısmındaki hükümlerinin ihlali halinde, kural olarak, bu aykırı eylemi işleyen organ, merci veya kurulun işten el çektilmesini öngörmekte kişiler için bir yasaklama düzenlemesine yer vermemektedir.

İstanbul il örgütümüzün 21.6.1992 tarihinde yaptığı olağanüstü Kongre ile, bu tarihe kadar görevde bulunan ve Başsavcılığınızca da görevden alınması istenen Kurulun görevi sona ermiştir. Bu kongre ile sayısı bir önceki yönetimden değişik-fazla ve hükmi şahsiyet olarak farklı ve yeni bir İl Yönetim Kurulu oluşmuştur. Dolayısıyla Partimiz için, gerek 2820 sayılı yasa hükümleri, gerek yasalara uygun bulunmuş olan Parti Tüzüğüümüz ve yasal hükümlere uygunluk açısından tüm gerekler yerine getirilmiş olmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz hususa ek olarak Partimiz Kürt sorunuyla ilgili yaklaşımlarından da kısaca söz etmek yerinde olacaktır.

Bilindiği gibi, programımızda bu sorun özel bir bölüm olarak yer almış, "Partimiz, kürt sorununun, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; Helsinki Sonuç Belgesi doğrultusunda Türkiye'nin yeniden yapılanması temelinde barışçı, demokratik yöntemlerle çözülmesinden yanadır" denilmiştir.

Genel Merkezimiz ve il ve ilçe örgütlerimiz de, kürt sorunu ile ilgili ortaya çıkan yeni gelişmelerde programımızdaki bu görüşe sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır.

Nitekim İstanbul İl Örgütümüzün adı geçen yönetimi de bu perspektif içerisinde hareket ederek öncelikle bir iç savaşın çıkmasını, hangi kökenden olursa olsun

yurttaşlarımız arasında kan dökülmesini önleme, kamuoyunu ve ilgili kurumları uyarma gayreti içinde olmuştur. Bu sorunun çözümünde teröre başvurmayan, yalnızca kimi siyasi önerilerde bulunan partilerin kapatılmasını ise düşünce özgürlüğü açısından eleştiren bir tutum almıştır. Yazımızda adı geçen ve kapatılmış bulunan Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Sosyalist Parti'nin kimi görüşlerinin karar defterine yazılması ise doğrudan o görüşlerin benimsenmesi anlamında değil, bir yasağa maruz kalmalarından dolayı yeniden ifade edilebilme özgürlüklerini savunma anlamında bir sahiplenmedir. Çünkü, adı geçen partilerle partimizin bu konuda olduğu gibi bir çok konuda görüşleri farklıdır ve zaten bu farklılıktır ki, ayrı partiler olarak örgütlenmeyi getirmiştir. Nitekim, Beyoğlu Asliye Ceza Mahkemesi'nde haklarında dava açılan söz konusu İstanbul Yönetim Kurulu üyeleri, ilgili Savcılığa verdikleri ilk ifadelerinde kapatılmış olan bu partilerin değil, partimiz Sosyalist Birlik Partisi'nin programına ve politikalarına atıfta bulunarak, "bölgecilik ve ırkçılık amacı gütmediklerini", "bir iç savaşa gidilmemesi ve kan dökülmemesi", "daha fazla gecikmeden demokratik metodlarla sorunun çözümlenmesi" ve "Kürt sorununa ilişkin barışçı çözüm öneren bütün siyasi partilerin bu görüşlerini özgürce açıklayabilmeleri için böyle bir karar aldıklarını belirtmişlerdir" denilmektedir.

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101. maddesinin (b) bendinde belirtilen eylemleri nedeniyle partilerinin kapatılmasına yol açabilecek kurullar sıralanmış olup bu kurullar arasında parti il yönetim kurulu bulunmamaktadır. Maddenin (d-1) bendinde ise aynen,

". . .(b) bendinde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii veya kurulu tarafından bu Kanunun 4 üncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiilin işlenmesi halinde, fiilin işlendiği tarihten başlayarak iki yılı geçmemiş ise, Cumhuriyet Başsavcılığı söz konusu organ, merci veya kurulun işten el çektilmesini yazı ile o partiden ister. Parti üyeleri 4 üncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiil ve konuşmalardan dolayı hüküm giyerler ise, Cumhuriyet Başsavcılığı bu üyelerin partiden kesin olarak çıkarılmasını o partiden ister.

Siyasi parti, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde istem yazısında belirtilen hususu yerine getirmediği takdirde, Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesinde o siyasi partinin kapatılması hakkında dava açar. Cumhuriyet Başsavcılığınca düzenlenmiş iddianamenin tebliğinden itibaren otuz gün içinde ilgili siyasi parti tarafından söz konusu parti organı, mercii veya kurulunun işten el çektilmesi ve parti üyesi veya üyelerinin partiden kesin olarak çıkarılmaları halinde, o partinin kapatılması hakkındaki dava düşer. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi dosya üzerinde ince-

leme yaparak ve gerekli gördüğü hallerde Cumhuriyet Başsavcısının ve siyasi parti temsilcilerinin sözlü açıklamalarını ve konu üzerinde bilgisi olanları da dinlemek suretiyle açılmış bulunan davayı karara bağlar."

hükmü yer almaktadır.

Bu madde yasak fiili işleyen parti organının, merciinin veya kurulun işten el çektirilmesini ve aynı fiilden hüküm giyen parti üyelerinin de partiden kesin olarak çıkarılması hükmünü içermektedir.

Maddede ayrıca partinin kapatılmasına da yer verilmiş ise de bu, işten el çektirme ve kesin olarak çıkarılma isteminin yerine getirilmemiş olmasına bağlanmıştır. Maddedeki (ve) ibaresi, her iki şartın birlikte gerçekleşmesi anlamını taşıdığından, sadece işten el çektirme isteminin yerine getirilmemiş olması başlı başına partinin kapatılması nedeni olarak değil, Kanun'un 104 üncü maddesinde gösterilen ihtar nedeni olarak düşünülmüştür.

Burada Kanun'un amacı; yasak fiili işleyen parti üyesinin belirtilen parti organı, mercii veya kurulunda görev almasının önlenmesi ve mahkum olduğunda da kesin olarak partiden çıkarılmasını sağlamaktır.

Öteyandan, davalı siyasi parti tüzüğü'nün 23. maddesine göre İstanbul İl Yönetim Kurulu fiil tarihinde 11 kişiden oluşmakta ve bunların altısının toplanıp oybirliği ile karar alınıp gereğinin yerine getirilmesiyle yasak fiil işlenmiş ve bu fiil dolayısıyla de haklarında ceza davası açılmıştır. Dava halen yürütülmektedir.

Amaç yasak fiili işleyen parti organı, mercii veya kurulunun görevde bulunmaması olduğuna göre, görev almama şartı sadece işten el çektirme ile değil, istifa, yeniden seçilmemiş olmak gibi başka yollarla da gerçekleşebilir. Yasanın belirlediği görevde bulunmamak amacı nedeni ile seçimlerin yenilenmesi yoluyla bu kişilerin yeniden göreve getirilmeleri de mümkün görülmemiştir.

İşten el çektirilmesi istenen ve yönetim kurulunu oluşturan kişilerin herhangi bir şekilde görevden alınması ihtimali karşısında Cumhuriyet Başsavcılığımızca bir süre beklenilmiştir. Bu husus; alınan olağanüstü kongre kararının, 2820 sayılı Kanun dördüncü kısmında yer alan yasakları giderici nitelikte bulunmasından değil, yasanın belirtilen amacın yerine getirilmesi ihtimalinin belirlenmesindedir. Bu amacı temin için Cumhuriyet Başsavcılığımızca davalı siyasi partiye yasak fiili işleyen il örgütünü oluşturan kişilerin işten el çektirilmesi yolunda ikinci bir yazı yazılmış ve

bu güne kadar bu kişilere işten el çektirildiğine dair Cumhuriyet Başsavcılığımıza, herhangi bir bilgi ve belge intikal etmemiştir.

2820 sayılı Kanun'un dördüncü kısmında yer alan;

78. maddesinde "Siyasi Partiler :

a) . . . dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak, amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler. . ."

80. maddesinde "Siyasi Partiler, Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar."

81. maddesinde "Siyasi Partiler:

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar." denilmektedir.

Davalı siyasi partinin İstanbul İl Yönetim Kurulu'nca sahiplenip, yayıyoruz denilen ve kapatılan başka partilere ait olup aynen yer verilen metin içindeki görüşleri açıklanan maddeler hükümlerine aykırıdır. Bu husus Yüksek Mahkemenizin 17.7.1991 gün 1-1 sayılı ve 10.7.1992 gün ve 2-1 sayılı kararları ile kesinlik kazanmıştır.

Siyasi Partiler Kanununun belirtilen bu maddeleri kaynağı Anayasa'nın 3, 4, 14, 26. ve 42. maddelerinden almaktadır. Anayasa'nın 69. maddesinde ise bu yasaklara aykırı davranan siyasi partilerin temelli kapatılacağı öngörülmüştür.

Davalı siyasi parti tarafından anılan faaliyetin kapatılan siyasi partinin kimi görüşlerinin benimsenmesi anlamında değil, görüşlerin bir yasağa maruz kalmalarından dolayı yeniden ifade edilebilme özgürlüklerini savunma anlamında olduğunu ileri sürmekte ise de, maddelerde belirtilen (amacını güdemezler), (faaliyette bulunamazlar), (bu yolda tahrik ve teşvikte bulunamazlar), (ileri süremezler) gibi kesin ifadeler karşısında yasak fiilin işlendiğinin kabul edilmesi gereklidir.

Diğer yandan bir düşünceyi açıklama özgürlüğünü savunmak; bizatihi yasak davranışın yapılmasını gerektirmediği gibi, yasak davranışın varlığını da ortadan kaldırmaz.

Bu nedenlerle davalı siyasi partinin İstanbul İl Yönetim Kurulu 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun dördüncü kısmında yer alan 78/a, 80, 81/a, b maddelerine aykırı davrandığından ve aynı Kanun'un 101/d maddesi uyarınca bu kurulun işten el çektilmesi gerekmektedir. Davalı siyasi partinin bu yoldaki yasal istemimizi yerine getirmemekte direnmesi yasaya aykırıdır.

2820 sayılı Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı davranan İstanbul İl Yönetim Kurulu'na işten el çektilmemek suretiyle Kanun'un 101/d maddesine aykırı eylemde bulunan davalı Sosyalist Birlik Partisi'ne aynı Kanun'un 104. maddesi uyarınca ihtar verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başvuru yazısı ve işin esasına ilişkin rapor incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünöldü :

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın dördüncü bölümün dışındaki emredici hükümler hakkında uygulanabilecek olan 104. maddede yazılı siyasi partilere ihtar verilmesine ilişkin kuralların 101. maddede özel olarak düzenlenen ve yaptırıma bağlanan konular hakkında uygulanma olanağı yoktur.

Diğer taraftan 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın Siyasi Partilerin Anayasa Mahkemesi'nce kapatılmasını düzenleyen 101. maddesinin (b) bendinde; Parti Genel Başkanı, Genel Başkan Yardımcısı ve Genel Sekreterinin Yasa'nın Dördüncü Bölümünde yer alan hükümlere aykırı olarak sözlü ve yazılı beyanda bulunmaları halinde siyasi partilerin kapatılması öngörölmüştür. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtar istemine neden olan ve yasaya aykırılığı iddia olunan İstanbul İl Yönetim Kurulu'nun 7.7.1992 tarihli ve 81 sayılı kararını alanlar arasında Parti Genel Başkan yardımcı da bulunmaktadır.

Parti kapatma nedenleri arasında bulunan ve Parti Genel Başkan Yardımcısının katıldığı yazılı bir beyan için, 101. maddenin (b) bendinde sayılanlar dışında kalan parti organı, mercii, kurul veya üyelerinin Dördüncü Bölümde yazılı olan yasa-

ya aykırı eylemleri ile ilgili (d) bendi hükümlerine göre işlem yapılması ve 104. maddeye göre ihtar isteminde bulunulması yerinde değildir.

Bu nedenlerle ihtar isteminin reddi gerekir.

III- SONUÇ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın başvurusunda ileri sürdüğü hususlar, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 104. maddesi kapsamında bulunmadığından bu maddeye dayanan ihtar isteminin REDDİNE,

3.11.1992 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Şelçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

Esas Sayısı : 1992/5 (Siyasî Parti-İhtar)

Karar Sayısı : 1992/5

Karar Günü : 22.12.1992

İHTAR İSTEMİNDE BULUNAN : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

İHTAR İSTEMİNİN KONUSU : 1990 yılı birleşik kesinhesabını yapılan tebligata rağmen Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na vermeyerek, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 74. maddesindeki yükümlülüğü yerine getirmeyen Yeşiller Partisi'ne Yasa'ya aykırılığın giderilmesi için aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.

I- İHTAR İSTEMİNİN GEREKÇESİ : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 23.11.1992 günlü, SP. 23.Hz.1992/86 sayılı başvuru dilekçesinin gerekçe bölümü ay-nen şöyledir :

"Yeşiller Partisi 1990 yılı kesinhesap cetvellerinin, Yasa'nın açık hükmüne rağmen Anayasa Mahkemesi'ne verilmediğinin anlaşılması üzerine Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliği'nce adı geçen Parti Genel Başkanlığı'na yazılan 15 Temmuz 1991 gün ve 762 sayılı yazı, parti genel merkez binasının kapalı olması nedeniyle muhatabına ulaştırılamamıştır. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi'nce "1990 yılı birleşik kesinhesabını süresinde vermeyen ve genel merkezi kapalı bulunduğu için ilişki kurulamayan Yeşiller Partisi hakkında. . . . gereken işlemlerin yapılabilmesi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına" 4.2.1992 gün ve Esas : 1991/16 (S.P.M.D.) sayı ile karar verilmiş ve karar Cumhuriyet Başsavcılığımıza gönderilmiştir.

Yüksek Mahkeme'nin anılan kararı ve Cumhuriyet Başsavcılığımızın aynı konuya ilişkin 5.2.1992 gün ve SP.Muh. 1992/10 sayılı yazısı 19.2.1992 tarihinde davalı siyasi parti adına tebellüğe yetkili bulunan parti M.Y.K. üyesi Ertuğrul ŞENOĞ-LU imzasına tebliğ edildiği halde bu güne kadar 1990 yılı birleşik kesinhesabının Anayasa Mahkemesi'ne ve Cumhuriyet Başsavcılığımıza verilmediği anlaşılmuştur.

Açıklanan nedenlerle; 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 74. maddesindeki yükümlülüğü yerine getirmeyen davalı Siyasi Parti'ye sözkonusu edilen yasaya aykırılığın giderilmesi için, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi arz ve talep olunur."

II- ESASIN İNCELENMESİ :

Yeşiller Partisi'nin 1990 yılı kesinhesap cetvellerini Anayasa Mahkemesi'ne vermemesi üzerine, Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliği'nce bu Parti Genel Başkanlığı'na yazılan 15 Temmuz 1991 gün ve 762 sayılı yazı parti genel merkez binasının kapalı olması nedeniyle alıcısına ulaştırılmamıştır. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi'nce 1990 yılı birleşik kesinhesabını vermeyen ve genel merkezi kapalı olan Yeşiller Partisi hakkında gerekli işlemlerin yapılması için Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına 4.2.1992 gün ve Esas: 1991/16 sayı ile karar verilmiş ve bu karar Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararı ve Cumhuriyet Başsavcılığı'nın aynı konuya ilişkin yazısı 5.2.1992 tarihinde davalı siyasi parti adına tebellüğe yetkili bulunan M.Y.K. üyesi Ertuğrul ŞENOĞLU imzasına tebliğ edilmiştir. Ancak, bu güne dek 1990 yılı birleşik kesinhesabının Anayasa Mahkemesi'ne ve Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilmediği anlaşıldığından, 2820 sayılı Yasa'nın 74. maddesindeki yükümlülüğü yerine getirmeyen Yeşiller Partisi'ne aynı Yasa'nın 104. maddesi gereğince ihtar verilmesi Cumhuriyet Başsavcılığı'nca istenmektedir.

Siyasi Partiler Yasası'nın 104. maddesinin birinci fıkrasında, bu Yasa'nın dördüncü kısmında yer alan maddeler dışında kalan emredici kurallarıyla öbür yasaların siyasi partilerle ilgili emredici kurallarına aykırılık durumunda bulunmaları nedeniyle, o parti aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne Cumhuriyet Başsavcılığı'nca doğrudan yazı ile başvurulacağı; ikinci fıkrasında da, Anayasa Mahkemesi söz konusu kurallara aykırılık görürse, bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasi parti hakkında ihtar kararı vereceği öngörülmüştür.

Yeşiller Partisi Genel Başkanlığı, partinin 1990 yılı birleşik kesinhesabını yapılan tebligata rağmen Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na vermeyerek 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 74. maddesindeki yükümlülüğü yerine getirmemiştir.

Demokratik siyasal yaşamın vazgeçilemez öğeleri olan siyasi partilerin mali denetimlerinin tam bir uygunluk ve düzen içinde yapılmasına olanak sağlamaları, do-

yurucu bir açıklıkla işlemlerini kanıtlamaya özen göstermeleri demokratik düzenin devamı ve korunması yönünden gereklidir.

Anayasa'da siyasi partilerin korunup demokratik düzeylerinin geliştirilmeleri öngörüldüğünden bunların yasalara aykırı eylem ve işlemlerden alıkonulmaları gereğinde duraksanamaz. Siyasal partilerin hukuksal varlıklarının güçlenmesi ve bu yolla demokratik yaşama katkıları daha etkili olur. Siyasal parti hesaplarının açıklığı demokratik düzende partilerin en önemli özellikleri olduğu gibi yasal bir zorunluluktur.

Kendisine yapılan duyurulara rağmen 1990 yılı birleşik kesinhesabını vermeyen Yeşiller Partisine 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesine göre ihtar verilmelidir.

III- SONUÇ :

A- 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 104. maddesi gereğince Yeşiller Partisi'ne İHTARDA BULUNULMASINA,

B- Gereğinin yerine getirilmesi için onanlı karar örneğinin adı geçen Parti'nin Genel Başkanlığı'na da tebliğ edilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

22.12.1992 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Üye	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN	Oğuz AKDOĞANLI
Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

Esas Sayısı : 1986/9 (Siyasi Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/1

Karar Günü : 27.2.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi ile 22 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca 14.11.1986, 26.9.1989 günlerinde yapılan toplantılarda karara bağlanan eksikliklerin giderilmemesi üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Anayasa Mahkemesi'ne gönderdiği 13.10.1989 günlü, SP 17 Hz. 1989/98 sayılı yazısında partiye ihtar verilmesi talebinde bulunulmuştur. Anayasa Mahkemesi'nce 21.11.1989 günü yapılan toplantıda 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca adigeçen Partiye ihtar verilmesi karara bağlanmıştır.

Bu kararın ilgili siyasi partiye 15.12.1989 günü yapılan tebliğinden sonra Demokratik Sol Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne gönderdiği ve Genel Başkan Bülend Ecevit imzalı 5.6.1990 gün ve 1990/557 sayılı yazısı üzerine 22.6.1990 günü Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mehmet ÇI-NARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, ve Yavuz NAZAROĞLU'nun katılmalarıyla yapılan toplantıda, "Eksiklikler giderildiğinden Demokratik Sol Parti'nin 1985 yılı kesinhesabının esas yönünden incelenmesine oybirliği" ile karar verilmiştir.

Bu karar ilgili siyasi partiye 29.6.1990 gününde tebliğ edilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1985 yılı kesinhesap çizelgeleri ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüldüğü düşünülür :

Denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere dayalı kesinhesap cetvellerinde Parti gelirinin; 1.477.838.- lirası Genel Merkeze, 6.953.569.- lirası il örgütlerine ait olmak üzere toplam 8.431.407.- lira, giderinin; 1.441.190.- lirası Genel Merkeze, 6.004.351.- lirası il örgütlerine ait olmak üzere toplam 7.445.541.- lira olduğu, gelir ile gider arasındaki 985.866.- liralık nakitin 1986 yılına devir edildiği görüldükten ve kesinhesap cetvellerinde sonuca etkili maddi hata ve tutarsızlık bulunmadığı anlaşıldıktan sonra hesabın esastan incelenmesine geçildi.

IV- BİRLEŞİK KESİNHE SABIN İNCELENMESİ :

1- Gelirler Yönünden :

a) Genel Merkez Gelirleri :

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi'nin 1985 yılı gelirleri 1.477.838.- liradır. Bunun 905.000.- lirası aidatlardan, 317.750.- lirası satışlardan 254.569.- lirası bağışlardan, 519.- lirası banka mevduat gelirlerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

Sözü edilen Genel Merkez gelirlerinin tamamı 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 61. maddesinde belirtilen kaynaklardan elde edildiği ve aynı Yasa'nın 62-69. maddelerindeki sınırlama, yasaklama ve usule ilişkin hükümlerine uyularak toplandığı, belgelere dayandırılmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru ve denk olarak geçirildiği görülmüştür.

b) İl Örgütleri Gelirleri :

Demokratik Sol Parti 22 il örgütünün 1985 yılı gelirleri 6.953.569.- liradır. Bunun 3.429.400.- lirası aidatlardan, 3.500.- lirası satışlardan, 3.520.699 lirası bağışlardan sağlandığı anlaşılmıştır.

22 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede sözü edilen gelirlerin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 61. maddesinde gösterilen kaynaklardan sağlandığı birleşik kesinhesap cetveline doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

2- Giderler Yönünden :

a) Genel Merkez Giderleri :

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi'nin 1985 yılı giderleri 1.441.190.- liradır. Bunun 372.270.- lirası yönetim giderlerine, 1.068.920.- lirası seçim, tanıtma ve propaganda giderlerine yapıldığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez giderleri tamamının Siyasi Partiler Yasası'nın 70. maddesinde belirtilen usul çerçevesinde siyasi partinin 1985 yılı bütçesine uygun olarak yapıldığı, yetkili organ veya merciin kararlarından geçirildiği, giderlerin makbuz veya fatura gibi belgelerle tevsik edilmek suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

b) 22 il Örgütü Giderleri :

Demokratik Sol Parti'nin teşkilâtı bulunduğu 22 il örgütünün 1985 yılında toplam gideri 6.004.351.- liradır. Bunun; 1.801.401.- lirası yönetim giderlerine, 1.888.685., lirası demirbaş alımına, 2.314.265.- lirası seçim, tanıtma ve propaganda giderlerine yapıldığı görülmüştür.

22 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin giderler bölümünde yapılan incelemede, giderlerin Partinin 1985 yılı birleştirilmiş kesinhesap cetveline doğru olarak geçirildiği ve Parti Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülmüştür.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Demokratik Sol Parti'nin 1985 yılı birleşik kesinhesap cetvelinde gösterilen toplam 8.431.407.- liralık geliri ile, toplam 7.445.541.- liralık giderinin tamamının doğru ve Yasa'ya uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ :

Demokratik Sol Parti'nin 1985 yılı kesinhesabında yer alan ve yönetimince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütünün tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğuna,

27.2.1992 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Servet TÜZÜN
Üye Mustafa ŞAHİN	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Erol CANSAL	Üye Yavuz NAZAROĞLU
Üye Haşım KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN	

Esas Sayısı : 1987/6 (Siyasî Parti Malî Denetim

Karar Sayısı : 1992/2

Karar Günü : 27.2.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi ile 55 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1986 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca 26.9.1989 günü yapılan toplantıda "28" il'e ilişkin kesinhesaplarını göndermeyerek yükümlülüklerini yerine getirmeyen Demokratik Sol Parti hakkında gerekli işlemlerin yapılması için Cumhuriyet Başsavcılığı'na yazı yazılmasına, alınacak sonuca göre düzenlenecek rapordan sonra ilk incelemenin karara bağlanmasına oybirliği ile karar verilmiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Anayasa Mahkemesi'ne gönderdiği 13.10.1989 günlü, SP. 17 Hz. 1989/97 sayılı ve ihtar verilmesi talebini içeren yazısı üzerine 21.11.1989 günü yapılan toplantıda;

"Demokratik Sol Parti'nin, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 74. maddesinde öngörülen biçimde 28 il'e ilişkin 1986 yılı kesinhesaplarının onaylı birer örneğini Anayasa Mahkemesi'ne ve bilgi için de Cumhuriyet Başsavcılığı'na vermesi zorunluluğu - 14.11.1985 günü kurulan bu Parti'nin bağlı ilçeleri de kapsayan 28 il teşkilatında 1.1.1986-31.12.1986 tarihleri arasında gelir elde etmemesi ve gider yapmamasının olanak dışı olduğu da düşünülerek- yerine getirmemesi ve ayrıca, dört il'in kesinhesaplarının onaylı birer örneğini bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na göndermemesi karşısında anılan Yasa'nın 74. maddesinin buyurucu hükümlerine aykırı du-

ruma düşmesi nedeniyle, bu aykırılığın giderilmesi için adı geçen Parti'ye 2820 sayılı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca İHTAR'da bulunulmasına, oybirliğiyle karar" verilmiştir.

Bu kararın Parti'ye 15.12.1989 günü tebliğ edilmesinden sonra D.S.P.nin Anayasa Mahkemesi'ne gönderdiği ve Genel Başkan Bülend Ecevit imzalı 5.6.1990 gün ve 1990/557 sayılı yazısı üzerine 22.6.1990 günü, Necdet DARICIOĞLU, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mehmet ÇINARLI, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSAL ve Yavuz NAZAROĞLU'nun katılmalarıyla yapılan toplantıda; "Eksiklikler giderildiğinden Demokratik Sol Parti'nin 1986 yılı kesinhesabının esas yönünden incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiş ve bu karar ilgili siyasi partiye 29.6.1990 gününde tebliğ edilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1986 yılı kesinhesap çizelgeleri ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasal Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüldüğü düşünülür :

Demokratik Sol Parti 1986 yılı kesinhesabına ilişkin denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksatsız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelere dayalı kesinhesap cetvellerinde; parti gelirinin; 45.977.780 lirası Genel Merkeze, 111.071.981. lirası 55 il örgütüne ait olmak üzere toplam 157.049.761 lira, parti giderinin 40.049.454 lirası Genel Merkeze, 114.951.935 lirası 55 il örgütüne ait olmak üzere toplam 155.001.389 lira olduğu, gelir ile gider arasındaki 2.048.372 liralık gelir farkının 1987 yılına devir edildiği görüldükten ve kesinhesap cetvellerinde sonuca etkili maddi hata veya tutarsızlık bulunmadığı anlaşıldıktan sonra hesabın esastan incelenmesine geçildi.

IV- BİRLEŞİK KESİNHEBİN İNCELEMESİ :

1- Gelirler Yönünden :

a) Genel Merkez Gelirleri :

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi'nin 1986 yılı geliri 45.977.780 liradır. Bunun, 1.236.780 lirası satışlardan, 44.704.352 lirası bağışlardan, 36.648 lirası banka mevduat gelirlerinden sağlandığı görülmüştür.

Sözü edilen genel merkez gelirlerinden 40.977.780.- liralık kısmının Siyasî Partiler Yasası'nın 61. maddesinde belirtilen kaynaklardan elde edildiği ve aynı Yasa'nın 62-69 uncu maddelerindeki sınırlama, yasaklama ve usule ilişkin hükümlerine uyularak toplandığı, belgelere dayandırılmak suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği görülmüş olmakla bu gelirlerin doğru ve kanuna uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Geride kalan 5.000.000.- liralık kısmının ise; aşağıda açıklandığı üzere kanuna uygun olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü;

15.3.1986 gün ve 13519 nolu D.S.P. Genel Başkanlığı gelir makbuzu karşılığında 2.000.000 lira, 3.3.1986 gün ve 13518 nolu gelir makbuzu karşılığında 3.000.000 lira yine 10.4.1986 gün ve 13520 nolu gelir makbuzu karşılığında 3.000.000 lira olmak üzere üç kişiden toplam 8.000.000 lira bağış elde edildiği saptanmıştır.

24.4.1983 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 22.4.1983 gün ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 66. maddesinin ikinci fıkrasında "Yukarıdaki fıkranın dışında kalan gerçek ve tüzelkişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde bir milyon liradan fazla kıymette aynı ve nakdi bağışta bulunması yasaktır" hükmü, aynı Yasa'nın 76. maddesinde de ". . . ikinci fıkrasında belirtilen miktarlardan fazla gelirlerle taşınmaz malların bu fıkrada belirtilen miktarı geçen kısmının karşılığının Hazineye irad kaydedilmesine karar verileceği" hükmü mevcuttur.

Gerçi 15.4.1986 gün ve 19079 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan ve yayımlandığı tarihte yürürlüğe giren 28.3.1986 gün ve 3270 sayılı Yasa'nın 16. maddesi ile bir milyonluk miktar beş milyon liraya çıkartılmıştır. Ancak sözü edilen bağışlar 3270 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girmesinden önce yapıldığından elde edilen bağışların $2.000.000 + 3.000.000 + 3.000.000 = 8.000.000 - 3.000.000 = 5.000.000$ liralık kısmı kanuni sınırı aştığından Hazine'ye irat kayıtlı edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütü Gelirleri :

Demokratik Sol Parti 55 İl Örgütünün 1986 yılındaki toplam geliri 111.071.981

dır. Bunun; 37.750.282 lirası aidatlardan, 3.195.489 lirası çeşitli satışlardan, 3.037.800 lirası çeşitli etkinliklerden, 65.061.010 lirası bağışlardan, 337.400 lirası geçen yıl nakit devrinden, 1.650.000 lirası alınan genel merkez yardımlarından sağlandığı görülmüştür.

55 İl örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 61. maddesinde gösterilen kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesap cetveline doğru olarak geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Demokratik Sol Partinin 1986 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 157.049.761 liralık gelirin 152.049.761 liralık kısmının Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu, 5.000.000 liralık kısmının ise bu niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

2- Giderler Yönünden :

a) Genel Merkez Giderleri :

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi'nin 1986 yılındaki gideri 40.049.454 liradır. Bunun, 21.137.233 lirası yönetim giderlerine, 4.039.402 lirası demirbaş alımına, 14.872.819 lirası seçim, tanıtma ve propaganda giderlerine yapıldığı görülmüştür.

Genel Merkez giderlerinden 39.849.454 liralık bölümünün Siyasi Partiler yasası'nın 70. maddesinde belirtilen usul çerçevesinde siyasi partinin 1986 yılı bütçesine uygun olarak yapıldığı, yetkili organ veya mercinin kararlarından geçirildiği, giderlerin makbuz veya fatura gibi belgelerle tevsik edilmek suretiyle muhasebe kayıtlarına doğru olarak geçirildiği görülmüş olmakla bu bölüm giderlerinin doğru ve kanuna uygun bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Genel Merkez giderlerinden 200.000 liralık bölümünün ise Siyasi Partiler Yasası'nın 70. maddesine uygun olarak yapılmadığı anlaşılmıştır. Çünkü, 29.9.1986 gün ve 172 sayılı Özden Ofset Matbaacılık Sanayiine ait 308.000 liralık faturayla birlikte düzenlenen 29.9.1986 gün ve 2690 sayılı sevk irsaliyesi için 308.000 liralık fatura bedelinden başka 200.000 lira daha ödendiği görülmüştür. Sevk irsaliyesi bir ödeme (fatura) belgesi olmadığından, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 76. maddesindeki "Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı. . . Hazineye irad kaydedilir" hükmü uyarınca 200.000 liranın Hazineye irad kaydedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

b) İl Örgütlerinin Giderleri :

Demokratik Sol Parti 55 il örgütünün 1986 yılındaki toplam gideri 114.951.935 liradır. Bunun; 910.220 lirası personele, 54.244.506 lirası yönetim giderlerine, 1.219.100 lirası yardımlara, 21.630.291 lirası demirbaş alımına, 36.947.818 lirası seçim, tanıtma ve propaganda giderlerine yapıldığı görülmüştür.

55 İl örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede tüm harcamaların birleşik kesinhesabına doğru olarak geçirildiği Merkez Karar ve Yönetim Kurulun'ca onaylandığı saptanmıştır.

Bu duruma göre Demokratik Sol Parti'nin 1986 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 155.001.389 liralık giderinin 154.801.189 liralık kısmının doğru ve yasaya uygun bulunduğu, 200.000 liralık kısmının ise bu niteliği taşımadığı sonucuna varılmıştır.

V- SONUÇ :

Demokratik Sol Parti'nin 1986 yılı kesinhesabında;

A- Genel Merkez gelirlerinden Siyasî Partiler Yasası'nın 66. maddesine aykırı olarak alınan 5.000.000.- TL. bağışın aynı Yasa'nın 76. maddesinin birinci fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, oybirliğiyle,

B- Genel Merkez giderlerinden Siyasî Partiler Yasası'nın 70. maddesine aykırı yapılan 200.000.- liralık harcamanın aynı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına Güven DİNÇER ile Servet TÜZÜN'ün "gelir yazılmaması" yolundaki karşıoyları ve oyçokluğuyla;

27.2.1992 gününde karar verildi

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN

Üye Üye Üye
Ahmet N. SEZER Erol CANSEL Yavuz NAZAROĞLU

Üye Üye
Haşim KILIÇ Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1987/6 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1992/2

1- Anayasa'nın 146-153. maddeleri, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu, görevlerini ve yargılama usullerini düzenlemektedir. Anayasa'nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirledikten sonra Mahkemenin Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getireceğini öngörmüş ve 69. maddesi de siyasî partilerin malî denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve çalışma usulleri ile siyasî partilerin malî denetim esasları Anayasa'da açıkça belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Anayasa dışında herhangi bir kanunla bu Anayasa hükümlerinin özü ve sözü değiştirilemez ve bu konuda yasalarla yeni ve genişletici hükümler getirilemez. Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı ve malî denetim alanı ile yargılama usulleri yasal bir alan olmayıp, anayasal bir alandır. Bu yüzden bu konularla ilgili birincil nitelikteki hükümler yalnızca Anayasada yer alabilir. İlgili kanunlarda bu hükümlerin uygulanmasını gösteren hükümlerin yer alması mümkündür. Bunu aşan ve Anayasa Mahkemesi'ne yeni yeni yasal görevler veren yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmayıp ihmal edilmesi gereklidir.

Siyasî Partiler Kanunu'ndaki malî denetim hükümlerinin Anayasa Mahkemesi ile ilgili olanları bu yönden incelendiğinde; konunun Anayasa'nın öngördüğü çerçeveyi aşarak düzenlendiği görülmektedir. Zira, Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci ve yedinci fıkralarında, siyasî partilerin; dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler, kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı ülke dernek ve kuruluşlarından

maddî yardım alamayacakları öngörülmüştür. Bununla, siyasî partilerin iç ve dış kuruluşlardan yardım almaları önlenmek istenmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne de bu çerçevede bir görev verilmiştir. Siyasi partilerin kendi üyelerinden topladıkları aidat ve bağışların ve diğer gelirlerin ve giderlerin bu amaca yönelik olarak denetlenmesi gerekir. Bu sınırlı görevin aşılması devlet gelir ve giderlerinin Sayıştayca denetlenmesine benzer bir anlayışın siyasî partilerin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak mali denetiminde uygulanması Anayasaya aykırı olur. Bunun sonucunda siyasî partiler için Anayasa'nın öngörmediği yeni kısıtlamalar getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bir tür siyasî partiler sayıştaya dönüştürülmüş olur.

2- Hatalı ve mükerrer de olsa 200.000.- TL. ödeme yasal belgesi olan bir ödemedir. Bu ödemenin gereksizliği Anayasa Mahkemesi'ni ilgilendiren bir olgu değildir.

Bu sebeplerle mali denetimin genel anlayışına ve 200.000.- TL. Hazine'ye irat kaydına karşıyım.

Başkanvekili

Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1987/6 (Siyasî Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/2

Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir. Ancak, kimi özel durumlar karşısında, "Giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. maddeye gereğince uyulmamış olmasına karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek giderlerin "Hazine'ye irad kaydedilmemesi de gerekebilecektir.

Belgelendirilmediği gerekçesiyle "Hazine'ye gelir yazılması" oyçokluğuyla kararlaştırılan 200.000 liralık harcamaya ilişkin olarak, 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesine göre kimi eksiklikler görülmekte ise de, 29/9/1986 gün ve 172 sayılı Özden Ofset Matbaacılık Sanayiine ait 308.000 liralık fatura ile birlikte düzenlenen 29/9/1986 gün ve 2690 sayılı irsaliyenin fatura bedelinden başka 200.000 lira daha öden-

diğine dair bilgi ve açıklamaları içermesi gözönünde tutulduğunda, "irad kaydı" kararının konusunu oluşturan giderin "belgelendirilmeyen parti giderleri" olarak değerlendirilmesine kanımızca yasal olanak bulunmamaktadır.

Söz konusu fatura ekindeki sevk irsaliyesini gider belgesi saymayan ve "Hazine'ye iard kaydı" kararını bu gerekçeye dayandıran çoğunluk görüşüne bu nedenlerle katılmıyorum.

Üye

Servet TÜZÜN

Esas Sayısı : 1991/3 (Siyasî Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/3

Karar Günü : 12.3.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Doğru Yol Partisi Genel Merkezi ile 71 ilave bunlara bağılı ilçe örgütleri 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSEL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalcın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 12.12.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında eksiklerin giderildiği anlaşılan Doğru Yol Partisi 1990 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1990 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü :

Denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde

tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde, Genel Merkez gelir ve giderleri 2.703.082.059.- TL., 71 il örgütünün gelir ve giderleri 7.694.909.737.- TL. olmak üzere toplam 10.397.991.796.- TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİN HESABIN İNCELENMESİ :

A. Gelirler Yönünden :

1- Genel Merkez Gelirleri :

Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılı Genel Merkez gelirleri 2.703.082.059.- TL. dir.

Bu miktarın 92.965.346. TL. sı önceki yıldan devreden nakitten, 807.850.000. TL. sı bağış ve yardımlardan, 1.399.873.334.- TL. sı Hazine yardımından, 130.198.729. TL. sı Genel Merkez'in bankalardaki mevduatının faizinden, 272.194.650.- TL. sı Parti gereksinimi için yapılan çeşitli satılmalar nedeniyle henüz ödenmemiş ve 1991 yılına devreden borçlardan oluşmaktadır.

807.850.000.- TL. lık bağış ve yardım gelirinin, Parti Genel Merkezi'nin makbuzları karşılığında alındığı; bağışların Siyasî Partiler Yasası'nın 66. maddesindeki bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi veya kurumlardan sağlanmadığı; tümünün aynı maddenin ikinci fıkrasına göre gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

2- İl Örgütleri Gelirleri :

Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılında 71 il örgütünden sağladığı gelirler toplamı 7.694.909.737.- TL. dir.

71 il örgütü kesin hesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, gelirlerin Siyasî Partiler Yasası'nın 61-66. maddelerinde sayılan kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesin hesaba doğru geçildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılı birleşik kesin hesabında gösterilen 2.703.082.059.- TL. sı Genel Merkez'ce, 7.694.909.737.- TL. sı 71 il örgütüince sağlanan toplam 10.397.991.796.- TL. lık gelirin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden :

1- Genel Merkez Gideri :

Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılı Genel Merkez giderleri toplam 2.699.944.912.TL. dir.

Sağlanan 2.703.082.059.- TL.lık gelire yapılan 2.703.082.059.- TL.lık gelire yapılan 2.699.944.912.-TL.lık gider arasındaki farkı oluşturan 3.137.147.- TL. 1991 yılına devretmiştir.

Genel Merkez giderlerine ilişkin defter kayıtları, hesaplar ve belgelerin incelenmesinde, kişilere yapılan bağışlar dışındaki tüm harcamaların Siyasî Partiler Yasası'nın 70. ve 71. madde kurallarına uygun, harcama belgelerine dayalı, muhasebe kayıtlarının doğru olduğu saptanmıştır.

2- Kişilere Yapılan Bağış Gideri :

Genel Merkez gider belgelerinin incelenmesi sırasında, defterin 15, 23, 42, 45, 86, 90, 97 ve 269. sırasında kayıtlı giderler arasında yer alan ve miktarları 10.000.- TL. ile 100.000.- TL. arasında olan, 11 kişiye toplam 360.000. TL.lık bağış yapıldığı görülmüştür.

Bağışlar, bağış yapılan kişilerin isim ve imzaları alınarak düzenlenen makbuzlar karşılığında yapılmıştır. Söz konusu 360.000.- TL.lık bağış, belgelerine dayandırılmış ve muhasebe kayıtlarına doğru geçirilmiştir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın mafi denetime ilişkin kuralları arasında, siyasî partilerin gerçek ve tüzelkişilere bağışta bulunup bulunamayacaklarına ilişkin herhangi bir kural bulunmamaktadır. Bu nedenle ilkin, siyasî partilerin herhangi bir gerçek veya tüzelkişiyeye bağışta bulunup bulunamayacaklarını saptamak gerekmektedir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 3. maddesi, siyasî partilerin, Anayasa ve yasalara uygun olarak, milletvekili ve yerel yönetim seçimleri yoluyla ulusal istencin (iradenin) oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülke çapında faaliyet göstermek üzere örgütlenen tüzelkişiler olduğunu belirlemiştir.

Siyasî Partilerin kuruluş nedenlerini ve amaçlarını düzenleyen Yasa kuralları esas alındığında, sosyal nedenlerle olsa bile gerçek veya tüzelkişilere siyasî partilerce bağış yapılamaz.

Güven DİNÇER ile Servet TÜZÜN bu görüşe katılmamışlardır.

Bu duruma göre, Doğru Yol Partisi Genel Merkezi'nin 1990 yılı giderlerinden onbir kişiye bağış olarak verildiği anlaşılan 360.000.- TL. karşılığı malverliğinin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 75. maddesinin dördüncü fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL ile Yavuz NAZAROĞLU'nun "gelir yazılmaması" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, karar verilmiştir.

3- 71 İl Örgütü Giderleri :

Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılında 71 il örgütünün giderleri toplamı 7.408.916.246.- TL'dir.

71 il örgütüne sağlanan 7.694.909.737.- TL.lık gelire, yapılan 7.408.916.246.- TL.lık gider arasındaki 285.993.491.- TL.lık fark, 1991 yılına devreden nakitlerden oluşmaktadır.

71 il örgütünün kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Doğru Yol Partisi 1990 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen, 2.703.082.059.- TL.sı Genel Merkez'e, 7.694.909.737., TL.sı 71 il örgütüne ait toplam 10.397.991.796.- TL.lık giderin Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

V- SONUÇ :

Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılı kesinhesabının incelenmesinde;

A- Siyasî partilerin herhangi bir gerçek veya tüzelkişiye bağışta bulunamayacaklarına Güven DİNÇER ile Servet TÜZÜN'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA;

B- Genel merkez giderlerinden onbir kişiye bağış olarak verildiği anlaşılan 360.000.- TL. karşılığı mal varlığının 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 75. maddesinin dördüncü fıkrası gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL ile Yavuz NAZAROĞLU'nun "gelir yazılmaması" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C- Yukarıda (B) bölümü dışında kalan ve yöntemince tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütünü geliriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna OYBİRLİĞİYLE,

12.3.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	Ihsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/3 (Siyasî Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/3

Siyasî Partiler, Anayasa'nın siyasi partilerle ilgili hükümlerine ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na tabidirler. Ayrıca, Türk Medeni Kanunu ile Dernekler Kanunu'nun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanunlara aykırı olmayan hükümleri siyasi partiler hakkında da uygulanırlar.

Anayasa, siyasi partiler hakkında özel hukukta bulunan düzenlemeleri yeterli görmemiş siyasi partiler için özel olarak bir kanun düzenlenmesini öngörmüştür.

Siyasi partiler için Anayasa ve yasalar çerçevesinde serbest faaliyet temel kuraldır. Demokratik bir toplum düzenini benimseyen bir anayasal düzen için de bu son derece doğaldır.

Kararda da belirtildiği gibi 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda ve Kanu-

nun'un yollamada bulunduğu Türk Medeni Kanunu ile Dernekler Kanunu'nda ve diğer kanunlarda siyasi partilerin bağışta bulunmasını engelleyen bir hşkşm yoktur. Öyleyse konunun, Anayasa'nın siyasi partileri düzenleyen hşkşmlere göre ele alınması ve değerlendirilmesi gerekir. Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde siyasi partilerin uyacakları hşkşmler ile tabi oldukları yasaklamalar açık olarak sayılmıştır. Bu sınır ve yasaklamalar yorum yoluyla artırılmaz ve genişletilemez. Yasalarda siyasi partilerin bağışta bulunmalarını engelleyen bir hşkşm mevcut olmadığına göre hesapları mali denetime tabi tutulan partinin bazı kişilere ve kuruluşlara sosyal amaçlı olarak yaptığı mütevazı yardımlar için Siyasî Partiler Kanunu'nun Hazine'ye irat kaydına dair 75. maddesinin uygulaması Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerine aykırıdır.

Bu sebepten kararın bağış yapılamıyacağına dair olan bölümüne katılmıyoruz.

Başkanvekili	Üye	Üye
Güven DİNÇER	Servet TÜZÜN	Yavuz NAZAROĞLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/3 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1992/3

Doğru Yol Partisi'nin 1990 yılı kesinhesabının incelenmesinde, on milyarı aşan gider içinde kişi başına (10.000.-)-(100.000.-) TL. arasında olmak üzere onbir kişiye ödendiği anlaşılan toplam 360.000.- TL.yi etkinlik sağlamak amacıyla yapılmış bir bağış olarak görmek olanaksızdır.

Bunlar, darda kalmış bir kimsenin memleketine gitmesini sağlayacak otobüs veya ilaç bedelini karşılamak gibi kaçınılmaz durumlarda yapılmış çok ölçülı ödemeler olarak görölmektedir.

Bu nedenle, söz konusu ödemelerin Siyasî Partiler Yasası'nın 75. maddesi uyarınca kanuna uygun olmayan giderler olarak Hazine'ye gelir yazılması kararına katılmıyorum.

Üye

Ihsan PEKEL

Esas Sayısı : 1988/9 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1992/4

Karar Günü : 21.4.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 59 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSAL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 28.11.1991 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; eksiklerin giderildiği anlaşılan Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1987 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1987 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü :

Denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde

tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1987 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde, Genel Merkez gelir ve giderleri 74.815.653.- TL., 59 il örgütünün gelir ve gideri 158.486.468.- TL. olmak üzere toplam 233.302.121.- TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ :

A. Gelirler Yönünden :

1- Genel Merkez Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1987 yılı Genel Merkez gelirleri, birleşik kesinhesapta 74.815.653.- TL. gösterilmiş ise de, inceleme sonunda, önceki yıldan devreden 4.388.075.- TL.lık nakit mevcudu ile birlikte gelir toplamının 51.179.426.- TL. olduğu saptanmıştır.

a) Kayıt Düzeni ve Alındı Belgelerinin Durumu :

Genel Merkez gelirlerinin dayanağını oluşturan alındı belgeleri ile bunların defter kayıtları üstünde yapılan incelemede ;

aa) Defterin 54-64. sayfalarının, kimi iptaller, silintiler, özel notlar, alınırlarla kayıtlar arasında bağlantı bulunmaması gibi nedenlerle, inceleme yapmaya kesin biçimde uygun olmadığı,

ab) Yıl içinde 22 adet alındı koçanı kullanıldığı, bunlardan 21 adedinden kullanılan toplamı 32.132.500.- TL.lık alındı belgelerinin defterin 64. sayfasından sonra kayıtlara düzgün biçimde geçirildiği; bir adet alındı koçamından kullanılan toplam 13.278.851.- TL.lık alınırların defter kayıtlarına geçirilmediği; 1.380.000.- TL.lık alınırların ise bir önceki yıla ait alındı koçanları arasında yer aldığı,

Saptanmıştır.

Alındı koçanlarının kullanılmasında, alındı belgelerinin deftere geçirilmesinde ve defter düzeninde görülen söz konusu düzensizliklerin yinelenmemesinin kararda belirtilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

b) Kaynağı Belli Olmayan Genel Merkez Geliri :

Genel Merkez'in 1987 yılında sağladığı 51.179.426.- TL.lık gelirine karşın

73.394.216.- TL.lık harcama yapıldığı; 1988 yılına devreden 1.432.387.- TL.lık nakit mevcudu düşüldüğünde, giderlerin gelirlerden 20.782.403.- TL. fazla olduğu saptanmıştır. Ancak, söz konusu 20.782.403.- TL.lık giderin sağlanan bir gelirle karşılandığı ve buna ilişkin belge ve kayıtların bulunmadığı dikkate alınarak, bu meblağın neden ileri geldiğinin belgelerine bağlanarak açıklanması Parti Genel Başkanlığı'ndan sorulmuştur.

Parti Genel Başkanlığı, sözü edilen farkın 19 Nisan 1987 günü Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nda yapılan Parti şöleninde açık artırmada sağlanan 20.790.000.- TL.lık gelirin deftere işlenmediğinden ileri geldiğini bildirmiş ve bu miktara ilişkin bir tutanağı Mahkeme'ye vermiş ise de; Genel Merkez'in 1987 yılı giderleri arasında, Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nun bu tarihte kiralanmasına ilişkin bir gider belgesi ve kaydı bulunmadığının saptanması üzerine konu Beden Terbiyesi İl Müdürlüğü'nden sorulmuştur.

Anılan İl Müdürlüğü'nden alınan yazıda, 19 Nisan 1987 günü Milliyetçi Çalışma Partisi'nin Selim Sırrı Tarcan Spor Salonu'nda olağanüstü kongre yaptığı bildirilmiştir.

Parti Genel Başkanlığı'nca Mahkeme'ye gönderilen tutanakta ise, 19 Nisan 1987 günü yapılan parti şöleninde sağlanan 20.790.000.- TL.nın, bir parti görevlisinden diğerine teslim edildiği kayıtlıdır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinde, sağlanan gelirler için alındı belgeleri düzenleneceği, 75. maddede Yasa'ya uygun olmayan ve 76. maddede de belli olmayan kaynaklardan sağlanan gelirlerin Hazine'ye gelir yazılmasına karar verileceği kuralları getirilmiştir.

Edinilen bilgi ve belgeler esas alınarak 20.782.403. TL.nın 76. maddede sözü edilen kaynağı belli olmayan gelir olduğuna; Yasa'nın 75. ve 76. maddeleri uyarınca söz konusu miktar karşılığının Hazine'ye gelir yazılmasına; kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na gönderilmesine; Servet TÜZÜN ve Güven DİNÇER'in gelir yazılmaması yolundaki karşıoylarıyla ve oyçokluğuyla karar verilmiştir.

2- İl Örgütleri Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi birleşik kesinhesap çizelgesinde yer alan 59 il örgütince 1987 yılında sağlanan gelirler toplamı 158.486.468.- TL.dir.

İller kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelge toplamlarının doğru olduğu ve birleşik kesinhesaba doğru biçimde geçirildiği saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden :

1- Genel Merkez Giderleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1987 yılı giderleri toplamı 73.394.216.- TL'dir. Bu miktardan, belgelerine dayalı olmayan 16.714.784.- TL.lık harcama dışında kalan tüm harcamaların belgelerine dayalı, defter kayıtlarının doğru, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararlarına bağlı, Siyasî Partiler Yasası'na ve Parti Tüzüğü'ne uygun olduğu görülmüştür.

a) Defter Kayıt Düzeni :

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi'nin 1987 yılı giderlerinin yazıldığı defterin 54-64. sayfalarının, kurşunkalemle kayıt yapılması, kimi sayfaların boş bırakılması, kimi sayfalarının iptal edilmesi gibi nedenlerle, inceleme yapmaya kesin biçimde uygun olmadığı; yılın sekizinci ayna kadar yapılan harcamaların "Bordro" deyimli listelerde toplanarak deftere bir kalemde toplanmalarıyla işlendiği; defterin sayfa toplamalarının alınmadığı ve gider hesabının yılsonunda yöntemince kapatılmadığı saptanmıştır.

Defter düzeninde görülen söz konusu düzensizliklerin yinelenmemesinin kararda belirtilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

b) Belgesiz Harcamalar :

Parti Genel Merkezi'nin 73.394.216.- TL.lık harcamasından, defterin 1-466 sıra numarasında kayıtlı, herbiri 5.000.- TL.lık belgelendirme zorunluğu bulunmayan miktardan fazla, 88 adet ve toplamı 16.616.024.- TL.olan harcamalar belgelerine dayalı değildir.

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesindeki 5.000.- TL.dan fazla harcamaların belgeye dayandırılacağı ve 76. maddenin dördüncü fıkrasındaki "Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazineye irad kaydedilir." kuralı uyarınca, 16.616.024.- TL.lık Genel Merkez gideri karşılığının Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na gönderilmesine, Servet TÜZÜN ve Güven DİNÇER'in karşıoyları ve oyçokluğuyla karar verilmiştir.

2- İl Örgütleri Giderleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin birleşik kesinhesap çizelgesinde yer alan 59 il örgütüncü 1987 yılında yapılan giderler toplamı 151.121.041.-TL.dir.

İller kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelge toplamalarının doğru olduğu ve birleştirilmiş kesinhesaba doğru biçimde geçirildiği saptanmıştır.

V- SONUÇ :

Milliyetçi Çalışma Partisi 1987 yılı kesinhesabının esastan görüşülmesi sırasında;

A. Genel Merkez gelirleriyle giderleri arasında 1988 yılına devreden 1.432.377.- lira dışında 20.782.403 liralık farkın, 2820 sayılı Yasa'nın 75. ve 76. maddelerinin üçüncü fıkraları uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER ve Servet TÜZÜN'ün karşılarıyla, OYÇOKLUĞUYLA,

B. Genel Merkez giderlerinden belgeleri verilemeyen 16.616.024.- liralık Parti gideri miktarınca malvarlığının, 2820 sayılı Yasa'nın 70.ve 76. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER ve Servet TÜZÜN'ün karşıları, OYÇOKLUĞUYLA,

C. Genel Merkez defterinin gelir ve gider kayıt düzeninde saptanan, silinti, kazıntı, boş sayfalar bırakılması, kurşunkalemle kayıt yapılması, defter düzeni ile bağdaşmayan notlar yazılması, toplamaların alınmaması ve yılsonunda hesapların yönteminde kapatılmamış olmasının kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

D. Yukarıda sözü edilen konuların dışında kalan hesapların doğru, denk, belgelerine dayalı ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun bulunduğu OYBİRLİĞİYLE,

21.4.1992 gününde karar verildi

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL

Üye
Selçuk TÜZÜN

Üye
Ahmet N. SEZER

Üye
Erol CANSER

Üye
Yavuz NAZAROĞLU

Üye
Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1988/9 (Siyasî Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/4

Anayasa'nın 146-153. maddeleri, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu, görevlerini ve yargılama usullerini düzenlemektedir. Anayasa'nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirledikten sonra mahkemenin Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getireceğini öngörmüş ve 69. maddesi de siyasi partilerin mali denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve çalışma usulleri ile siyasi partilerin mali denetim esasları Anayasa'da açıkça belirlenmiş ve sınırlandırılmıştır. Anayasa dışında herhangi bir kanunla bu Anayasa hükümlerinin özü ve sözü değiştirilemez ve bu konuda yasalarla yeni ve genişletici hükümler getirilemez. Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı ve mali denetim alanı ile yargılama usulleri yasal bir alan olmayıp, anayasal bir alandır. Bu yüzden bu konularla ilgili birinci nitelikteki hükümler yalnızca Anayasada yer alabilir. İlgili kanunlarda bu hükümlerin uygulanmasını gösteren hükümlerin yer alması mümkündür. Bunu aşan ve Anayasa Mahkemesi'ne yeni yeni yasal görevler veren yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmayıp ihmal edilmesi gereklidir.

Siyasî Partiler Kanunu'ndaki mali denetim hükümlerinin Anayasa Mahkemesi ile ilgili olanları bu yönden incelendiğinde; konunun Anayasa'nın öngördüğü çerçeveyi aşarak düzenlendiği görülmektedir. Zira, Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci ve yedinci fıkralarında, siyasi partilerin; dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler, kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı ülke dernek ve kuruluşlarından

maddi yardım alamayacakları öngörülmüştür. Bununla, siyasi partilerin iç ve dış kuruluşlardan yardım almaları önlenmek istenmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne de bu çerçevede bir görev verilmiştir. Siyasi partilerin kendi üyelerinden topladıkları aidat ve bağışların ve diğer gelirlerin ve giderlerin bu amaca yönelik olarak denetlenmesi gerekir. Bu sınırlı görevin aşılarak devletin gelir ve giderlerinin Sayıştayca denetlenmesine benzer bir anlayışın siyasi partilerin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak mali denetiminde uygulanması Anayasaya aykırı olur. Bunun sonucunda siyasi partiler için Anayasa'nın öngörmediği yeni kısıtlamalar getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bir tür siyasi partiler sayıştayına dönüştürülmüş olur.

Mali denetime tabi tutulan parti hesaplarına yukarıda açıklanan konular yönünden herhangi bir eleştiri getirilmediğinden bu hesaplar Anayasa'nın 69. maddesine uygundur.

Yukarıda açıklanan nedenlerle kararın bir kısım gelir ve giderin Hazine'ye gelir kaydına ilişkin bölümüne karşıyım.

Başkanvekili

Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1988/9 (Siyasi Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/4

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası, 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin "tevsik edilmeyen" kaynaklardan sağladığı gelirin, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini öngörmektedir. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "Gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. maddeye gereğince uyulmamış olmasına karşın tevsik edilmiş sayılabilecek gelirlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekecektir.

Genel Merkez gelirleriyle giderleri arasında 1988 yılına devreden 1.432.377.- TL. dışında 20.782.403.- liralık farkın, Hazine'ye gelir yazılması yolundaki çoğunluk kararı; 19 Nisan 1987 günü yapılan parti şöleninde açıkartırma sonucu elde edildiği bildirilen 20.790.000.- TL. gelirin belgelendirilmediğine ilişkin bulunmaktadır. Oysa söz konusu gelirle ilgili 20/4/1987 günlü, 1987/06-185 sayılı ve teslim eden Genel

Başkan vekili ve teslim alan parti genel muhasip imzalarını içeren, tutanak gelir belgesi niteliğini taşımaktadır.

Öte yandan, Siyasi Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini de öngörmektedir. Ancak, kimi özel durumlar karşısında, "Giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. maddeye gereğince uyulmamış veya ilgili belgelerin saklanmamasına karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek ve geçerli bir nedenle kaybedilen belgelere dayalı giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekebilecektir.

Belgelendirilmediği gerekçesiyle "Hazineye gelir yazılması" oyçokluğuyla kararlaştırılan Parti malvarlığına ilişkin 16.616.024.- TL.lık gidere ait belgelerin, adı geçen parti Genel Merkezi'nin başka bir binaya taşınması sırasında kaybolduğuna dair açıklamalar göz önünde tutulduğunda, "irad kaydı" kararının konusunu oluşturan giderlerin "belgelendirilmeyen parti giderleri" olarak değerlendirilmesine kanımızca yasal olanak bulunmamaktadır. Aksi görüşün kabulü ise, Anayasa'nın 68/2. maddesinde "Siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak kabul edilen siyasi partilerin, gereksiz yere maddi olanaklardan yoksun kılmak suretiyle yeterince siyasi faaliyette bulunmaktan alıkoyma sonucunu doğurur.

Bu nedenlerle çoğunluk kararına katılmıyorum.

Üye

Servet TÜZÜN

Esas Sayısı : 1991/4 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1992/5

Karar Günü : 23.6.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Halkın Emek Partisi Genel Merkezi ile 21 il ve bunlara bağılı ilçe örgütleri 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İctüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜRZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSER, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 12.3.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; eksiklerin giderildiğı anlaşılan Halkın Emek Partisi 1990 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1990 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğere yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereğı görüşölüp düşünöldü :

Denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde

tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Halkın Emek Partisi'nin 1990 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde, Genel Merkez gelir ve giderleri 277.146.483.- TL., 21 il örgütünün gelir ve giderleri 493.370.900.- TL. olmak üzere toplam 770.517.383. TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİN HESABIN İNCELENMESİ :

A. Gelirler Yönünden :

1- Genel Merkez Gelirleri :

Halkın Emek Partisi'nin 1990 yılı Genel Merkez gelirleri 277.146.438.- TL.dır.

Bu miktarın 189.500.000.- TL.sı bağışlardan, 86.083.200.- TL.sı Hazine yardımından, 1.410.000.- TL.sı bayrak, flâma satışlarından, 153.283.- TL.sı Genel Merkez'in bankadaki mevduatının faizinden oluşmaktadır.

277.146.438.- TL.lık bağış ve yardım gelirinden 6.100.000.- TL.lık bölümü dışında kalan 271.046.438.- TL.nın, Parti Genel Merkezi'nin makbuzları karşılığında alındığı; bağışların Siyasi Partiler Yasası'nın 66. maddesindeki bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi veya kurumlardan sağlanmadığı; tümünün aynı maddenin ikinci fıkrasına göre gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

2- Yasa'ya Aykırı Genel Merkez Gelirleri :

Genel Merkez gelirlerinin incelenmesinde;

a) Partili bir üyeden 7.6.1990 günlü, 803. no.lu alındı ile 2.000.000.- TL. ve 10.10.1990 günlü, 831 no.lu alındı ile 5.000.000.- TL. olmak üzere toplam 7.000.000.TL.; diğer bir üyeden de 9.6.1990 günlü, 808 no.lu alındı ile 4.000.000.- TL. ve 25.7.1990 günlü, 814 no.lu alındı ile 5.000.000.- TL. olmak üzere toplam 9.000.000. TL. bağış alınmıştır.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 66. maddesinin ikinci fıkrasındaki, gerçek veya tüzelkişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde beş milyondan fazla kıymette aynı veya nakdi bağışta bulunamayacaklarına ilişkin kural, 3.10.1990 günü yürürlüğe giren 3673 sayılı Yasa'nın 2. maddesi ile değiştirilerek, bağış sınırı

elli milyon liraya yükseltilmiştir. Yapılacak bağışlar, Yasa'nın yürürlüğe girdiği günden önceki dönemde beş milyon lirayla; sonraki dönemde ise elli milyon lirayla sınırlandırılmıştır. Bağışın beş milyon lirayla sınırlı olduğu dönemde iki partiliden bu sınır aşılarak sağlanan toplam 6.000.000.- TL.lık, bağışın Yasa'nın 66. maddesinin ikinci fıkrasına aykırılık oluşturduğuna ve 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesindeki, 66. maddeyle belirlenen miktarlarda fazla gelir sağlanması durumunda, fazla kısmın Hazine'ye irad kaydedileceği kuralı uyarınca 6.000.000.- TL.nin Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN ve Selçuk TÜZÜN'ün "Aynı yıl içinde yapılan bağışın aynı yılda değişen yasayla artırılan sınır içinde kalması nedeniyle irad kaydı gerekmez." yolundaki karşıoylarıyla ve oy çokluğuyla,

b) Genel Merkez yevmiye defterinin 43. sırasına, kasa hesabına borç-gelirler hesabına alacak yazılarak muhasebeleştirilen 1.410.000.- TL.lık gelire ilişkin alındı belgelerinden, 100.000.- TL. lık alındı belgesinin bulunmadığı görülmüştür.

2820 sayılı Yasa'nın 69. maddesinin ikinci fıkra kuralına aykırı olarak, alındı belgesi bulunmayan 100.000.- TL. gelir karşılığının Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine oybirliğiyle,

karar verilmiştir.

3- İl Örgütleri Gelirleri :

Halkın Emek Partisi'nin 1990 yılında 21 il örgütünden sağladığı gelirler toplamı 493.370.900.- TL.dir.

Bu miktarın 351.984.988.- TL.sı bağış, yardım ve diğer gelirlerden, 141.385.912. TL.sı çeşitli borçlanmalardan sağlanmıştır.

21 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelgelerini doğru olduğu, gelirlerin Siyasi Partiler Yasası'nın 61-66. maddelerinde sayılan kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Halkın Emek Partisi'nin 1990 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen, 277.146.483.- TL.lık Genel Merkez gelirinden Yasa'ya aykırı 6.100.000.

TL. lık kısmı düşüldükten sonra kalan 271.046.483.- TL. ile 21 il örgütünce sağlanan 493.370.900.- TL. toplam 764.417.383.- TL.lık gelirin Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden :

1- Genel Merkez Giderleri :

Halkın Emek Partisi'nin 1990 yılı Genel Merkez giderleri 163.094.066.- TL. dir.

Sağlanan 277.146.483.- TL.lık gelire, 163.094.066.- TL.lık gider arasındaki farkı oluşturan 114.052.417.- TL. 1991 yılına devretmiştir.

Genel Merkez giderlerine ilişkin defter kayıtları, hesaplar ve belgelerin incelenmesinde, tüm harcamaların Siyasi Partiler Yasası'nın 70. ve 71. madde kurallarına uygun, harcama belgelerine dayalı, muhasebe kayıtlarının doğru olduğu saptanmıştır.

2- İl Örgütleri Giderleri :

Halkın Emek Partisi'nin 1990 yılında 21 il örgütünün giderleri toplamı 482.717.653.TL.dir.

21 il örgütünce sağlanan 493.370.900- TL.lık gelire yapılan 482.717.653.- TL.lık gider arasındaki farkı oluşturan 10.653.247.- TL. 1991 yılına devretmiştir. 21 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Halkın Emek Partisi 1990 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 277.146.483.- TL.sı Genel Merkez'e, 493.370.900.- TL.sı 21 il örgütüne ait toplam 770.517.383.- TL.lık giderin Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

V- SONUÇ :

Halkın Emek Partisi 1990 yılı kesinhesabının esaslı denetiminde :

A. 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 66. maddesindeki gerçek veya tüzel kişilerin her birinin bir siyasi partiye aynı yıl içerisinde beş milyondan fazla kıymette aynı veya nakdi bağışta bulunmalarının yasak olduğu dönemde iki parti üyesinden

bu sınır aşılarak bağış olarak alınan toplam 6.000.000.- TL. karşılığının, aynı Yasa'nın 76. maddesi uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına; bağış sınırınının 2.11.1990 günü yürürlüğe giren 3673 sayılı Yasa ile elli milyon liraya çıkarılmasınının daha önce beş milyon lirayla sınırlı olarak yapılan bağışları kapsamayacağına; Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN ile Selçuk TÜZÜN'ün "aynı yıl içinde yapılan bağışın aynı yılda değişen yasayla artırılan sınır içinde kalması nedeniyle irad kaydı gerekmez." yolundaki karşıoılarıyla ve oyçokluğuyla,

B. Defterin 43. sırasında kayıtlı, alındı belgesi bulunmayan 100.000.- TL.lık bağış karşılığınının 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesi uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına oybirliğiyle,

C. Yukarıda sözü edilen konular dışında kalan tüm hesapların doğru, denk, belgelerine dayalı ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun bulunduğuna oybirliğiyle,

23.6.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

Esas Sayısı : 1989/5 (Siyasî Parti Mali Denetimi)

Karar Sayısı : 1992/6

Karar Günü : 7.7.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 60 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri, 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜRZÜN, Ahmet N. SEZER, Erol CANSAL, Yavuz NAZAROĞLU, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 12.3.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; eksikliklerinin giderildiği anlaşılan Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1988 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1988 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüldüğü düşünülür :

Denetimin maddî öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda, ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksatsız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1988 yılı gelirleri ve

giderleri birbirine denk biçimde, Genel Merkezi gelir ve giderleri 57.458.837.-TL., 60 il örgütünün gelir ve gideri 190.797.411.-TL. olmak üzere toplam 248.256.248.-TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİNHESABIN İNCELENMESİ :

A. Gelirler Yönünden :

1- Genel Merkez Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1988 yılı Genel Merkez gelirleri, birleşik kesinhesapta 57.458.837.- TL. gösterilmiş ise de, inceleme sonunda, önceki yıldan devreden 1.432.387.- TL. lık nakit mevcudu ile birlikte gelir toplamının 31.808.587. TL. olduğu saptanmıştır.

a) Kayıt Düzeni ve Alındı Belgelerinin Durumu :

Genel Merkez gelirlerinin dayanağını oluşturan alındı belgeleri ile bunların defter kayıtları üstünde yapılan incelemede;

Alındı koçanlarının seri numarası izlemediği, alındı belgelerinin düzensiz kullanıldığı, deftere gelirle ilgisi bulunmayan ve niteliği anlaşılmayan kimi kayıtlar yapıldığı, gelir hesabının yılsonunda yönetimce kapatılmadığı görülmüştür.

Alındı koçanlarının kullanılmasında ve defter düzeninde görülen söz konusu düzensizliklerin yinelenmemesinin kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

b) Kaynağı Belli Olmayan Genel Merkez Geliri :

Genel Merkez'in 1988 yılında sağladığı 31.808.587.- TL.lık gelirin karşın 51.271.630.- TL.lık harcama yapıldığı; 1989 yılına devreden 6.117.155.- TL.lık nakit mevcudu düşüldüğünde, giderlerin gelirlere 13.345.888.-TL. fazla olduğu saptanmıştır. Ancak, sözkonusu 13.345.888.- TL.lık giderin sağlanan bir gelire karşılandığı ve buna ilişkin belge ve kayıtların bulunmadığı dikkate alınarak bu meblağın neden ileri geldiğinin belgelerine bağlanarak açıklanması Parti Genel Başkanlığı'ndan sorulmuştur.

Parti Genel Başkanlığı, Parti Genel Merkezi'nin taşınması sırasında belgelerin kaybedildiğini bildirmiştir.

Söz konusu 13.345.888 - TL., 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesine aykırı olarak belgelerine dayandırılmamış; 60. maddenin beşinci fıkrasına aykırı olarak da defter kayıtlarına geçirilmemiştir. Bu nedenle söz konusu fark, kaynağı belli olmayan gelir niteliğindedir ve Yasa'nın 76. maddesi uyarınca söz konusu miktar karşılığının Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN ve Mustafa GÖNÜL'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

2- İl Örgütleri Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi birleşik kesinhesap çizelgesinde yer alan 60 il örgütüne 1988 yılında sağlanan gelirler toplamı 190.797.411.-TL'dir.

İller kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelge toplamalarının doğru olduğu ve birleşik kesinhesaba doğru biçimde geçirildiği saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden :

1- Genel Merkez Giderleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1988 yılı Genel Merkez giderleri, birleşik kesinhesapta 51.341.682.- TL. gösterilmiş ise de, inceleme sonunda giderler toplamının 51.271.630.- TL. olduğu saptanmıştır.

a) Defter Kayıt Düzeni :

Genel Merkez defterinin giderlere ilişkin sayfaları arasında kayıt sırası izlenmediği, gider hesabının yılsonunda yöntemin kapatılmadığı görülmüş; söz konusu düzensizliklerin yinelenmemesinin kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

b) Belgesiz Harcamalar :

Parti Genel Merkezi'nin 51.271.630.- TL.lık harcamasından, defterin çeşitli sayfalarında kayıtlı, herbiri 5.000.- TL.lık sınırı aşan, 22 adet ve 397.755.- TL. tutarındaki harcama, belgelere dayalı değildir.

Söz konusu harcamaya ilişkin belge bulunup bulunmadığı Parti Genel Başkanlığı'ndan sorulmuştur.

Parti Genel Başkanlığı, Parti Genel Merkezi'nin taşınması sırasında belgelerin kaybedildiğini bildirmiştir.

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesindeki 5.000.- TL.dan fazla harcamaların belgeye dayandırılacağı ve 76. maddenin dördüncü fıkrasındaki "Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedilir." kuralı uyarınca, 397.755.- TL.lık Genel Merkez gideri karşılığının Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na gönderilmesine, Güven DİNÇER; Servet TÜZÜN ve Mustafa GÖNÜL'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

2- İl Örgütleri Giderleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin birleşik kesinhesap çizelgesinde yer alan 60 il örgütüne 1988 yılında yapılan giderler toplamı 180.316.340.- TL.dir.

İller kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelge toplamlarının doğru olduğu ve birleştirilmiş kesinhesaba doğru biçimde geçirildiği saptanmıştır.

V- SONUÇ :

Milliyetçi Çalışma Partisi 1988 yılı kesinhesabının esaslı denetimi sonunda:

A. Genel Merkez gideri 51.271.630.- TL. ile geliri 31.808.587.- TL. arasındaki farkı oluşturan 19.463.043.-TL.dan, 1989 yılına devreden 6.117.155.- TL.lık nakit mevcudu düşüldükten sonra kalan 13.345.888.-TL.lık kaynağı belli olmayan gelir karşılığının, 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesi uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN ve Mustafa GÖNÜL'ün karşıoylarıyla, OYÇOKLUĞUYLA,

B. Genel Merkez defterinin çeşitli sayfalarında kayıtlı, herbiri 5.000.- TL.lık sınırı aşan ve belgeleri verilemeyen 22 adet harcama tutarı 397.755.- TL karşılığının, 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesi uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER, Servet TÜZÜN ve Mustafa GÖNÜL'ün karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

C. Genel Merkez defterinin gelir ve gider kayıt düzeninde saptanan, defter düzeniyle bağdaşmayan kayıtlar yapılması, kayıtlara birbirini izleyen numara verilmemesi, yıl sonunda hesapların yöntemince kapatılmaması; gelir alındı koçanlarının düzgün seri sırası izlememesi ve alındı belgelerinin sıra izlemeksizin kullanılmasının kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE,

D. 1988 yılı hesabının yukarıda sözü edilen konular dışında kalan kısmının doğru ve yasaya uygun olduğuna OYBİRLİĞİYLE,

7.7.1992 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Yılmaz ALİFENDİOĞLU
Üye Servet TÜZÜN	Üye Mustafa GÖNÜL	Üye Mustafa ŞAHİN
Üye Oğuz AKDOĞANLI	Üye İhsan PEKEL	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet N. SEZER	Üye Haşim KILIÇ	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1989/5 (Siyasi Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/6

1- Anayasa'nın 146-153. maddeleri, Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu, görevlerini ve yargılama usullerini düzenlemektedir. Anayasa'nın 148. maddesi, Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini belirledikten sonra mahkemenin Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getireceğini öngörmüş ve 69. maddesi de siyasi partilerin mali denetimini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin görev ve çalışma usulleri ile siyasi partilerin mali denetim esasları Anayasa'da açıkça belirlenmiş ve sınırlanmıştır. Anayasa dışında herhangi bir kanunla bu Anayasa hükümlerinin özü ve sözü değiştirilemez ve bu konuda yasalarla yeni ve genişletici hükümler getirilemez. Anayasa Mahkemesi'nin görev alanı ve mali denetim alanı ile yargılama usulleri yasal bir alan olmayıp, anayasal bir alandır. Bu yüzden bu konularla ilgili birincil nitelikteki hükümler yalnızca anayasada yer alabilir. İlgili kanunlarda bu hükümlerin uygulanmasını gösteren hükümlerin yer alması mümkündür. Bunu aşan ve Anayasa Mahkemesi'ne yeni yeni yasal görevler veren yasa hükümlerinin Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmayıp ihmal edilmesi gereklidir.

Siyasi Partiler Kanunu'ndaki mali denetim hükümlerinin Anayasa Mahkemesi ile ilgili olanları bu yönden incelendiğinde; konunun Anayasa'nın öngördüğü çerçeveyi aşarak düzenlendiği görülmektedir. Zira, Anayasa'nın 69. maddesinin ikinci ve yedinci fıkralarında, siyasi partilerin; dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler, kamu kurum niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve yabancı ülke dernek ve kuruluşlarından maddi yardım alamıyacakları öngörülmüştür. Bununla, siyasi partilerin iç ve dış kuruluşlardan yardım almaları önlenmek istenmiş ve Anayasa Mahkemesi'ne de bu çerçevede bir görev verilmiştir. Siyasi partilerin kendi üyelerinden topladıkları aidat ve bağışların ve diğer gelirlerin ve giderlerin bu amaca yönelik olarak denetlenmesi gerekir. Bu sınırlı görevin aşılması devletin gelir ve giderlerinin Sayıştay'ca denetlenmesine benzer bir anlayışın siyasi partilerin Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak mali denetiminde uygulanması Anayasaya aykırı olur. Bunun sonucunda siyasi partiler için Anayasa'nın öngörmediği yeni kısıtlamalar getirilmiş ve Anayasa Mahkemesi de bir tür siyasi partiler sayıştayına dönüştürülmüş olur.

2- Belge bulunmadığı için Hazine'ye gelir yazılan 13.345.888.- TL. gelir ile 397.755.- TL. gidere ait belgelerin kayıp nedenleri hakkında ilgili Parti'nin açıklamaları yeterlidir.

Bu nedenle mali denetimin genel anlayışına ve toplam 13.743.643.- TL.'nin Hazine'ye irad kaydına karşıyım.

Başkanvekili

Güven DİNÇER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1989/5 (Siyasi Parti Mali Denetim)

Karar Sayısı : 1992/6

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası, 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin "tevsik edilmeyen" kaynaklardan sağladığı gelirin, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceği öngörülmektedir. Bu bakımdan, kimi özel durumlarda, "gelirlerin sağlanmasında usul" başlıklı 69. maddeye gereğince uyulmaması olmasına karşın, tevsik edilmiş sayılabilecek gelirlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekecektir.

Genel Merkez'in 1988 yılında sağladığı 31.808.587.- TL.lık gelirin karşın 51.271.630.-TL.lık harcama yapıldığı; 1989 yılına devredilen 6.117.155.-TL.lık nakit mevcudu düşüldüğünde; giderlerin gelirlerden 13.345.888.- TL.lık fazlalığın saptandığı ve bu meblağın neden meydana geldiğinin belgelere bağlanarak açıklanamadığı belirtilerek Hazine'ye gelir yazılmasına karar verilmiştir.

Öte yandan, Siyasi Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti gelirleri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedileceğini de öngörmektedir. Ancak, kimi özel durumlar karşısında, "Giderlerin yapılmasında usul" başlıklı 70. maddeye gereğince uyulmamış veya ilgili belgelerin tevdi edilmemesine karşın, belgelendirilmiş sayılabilecek ve geçerli bir nedenle kaybedilen belgelere dayalı giderlerin Hazine'ye irad kaydedilmemesi gerekebilecektir.

Belgelendirilmediği gerekçesi ile gerek gelir ve gerek giderlere ilişkin olarak "Hazineye gelir yazılmasına" karar verilen meblağlara ait belgelerin, adı geçen parti Genel Merkezi'nin başka bir binaya taşınması sırasında kaybolduğuna dair açıklamalar göz önünde tutulduğunda, "irad kaydı" kararlarının konularını oluşturan gelir ve giderlerin "belgelendirilmeyen parti gelir ve giderleri" olarak değerlendirilmesine kanımızca yasal olanak bulunmamaktadır.

Aksi görüşün kabulü ise, Anayasa'nın 68/2. maddesinde "Siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak nitelendirilen siyasi partilerin, gereksiz yere maddi olanaklardan yoksun kılınmak suretiyle yeterince siyasi faaliyette bulunmaktan alıkoyma sonucunu doğurur.

Bu nedenlerle çoğunluk kararına katılmıyorum.

Üye

Servet TÜZÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1989/5 (Siyasi Parti Mali Denetimi)

Karar Sayısı : 1992/6

Sayın Güven DİNÇER'in karşıoy yazısındaki gerekçelere katılıyorum.

Üye

Mustafa GÖNÜL

Esas Sayısı : 1991/15 (Siyasî Parti Malî Denetimi)

Karar Sayısı : 1992/7

Karar Günü : 6.10.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 68 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1989 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, Oğuz AKDOĞANLI, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER ve Haşim KILIÇ'ın katılmalarıyla 7.7.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; eksiklerin giderildiği anlaşılan Milliyetçi Çalışma Partisi 1989 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1989 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü :

Denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde

tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1989 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde, Genel Merkez gelir ve giderleri 221.482.155.- TL, 68 il örgütünün gelir ve giderleri 523.751.479.- TL. olmak üzere toplam 745.233.634.- TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİN HESABIN İNCELENMESİ :

A. Gelirler Yönünden

1- Genel Merkez Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1989 yılı Genel Merkez gelirleri 221.482.155.- TL.dır.

Bu miktarın 6.117.155.TL.sı önceki yıldan devreden nakitten, 215.365.000.- TL.sı bağış ve diğer gelirlerden oluşmaktadır.

Genel merkez gelirlerinin dayanağını oluşturan alındı belgeleri ile bunların defter kayıtları üstünde yapılan incelemede :

- a) Defterin 22. ve 23. sayfalarına yapılan kayıtların iptal edildiği,
- b) Alındı koçanlarının sıra numarası izlenmediği,
- c) Kimi alındı koçanlarının bir bölümünün kullanıldığı,
- d) Gelir sayfa toplamalarının izleyen sayfalara geçirilmediği,

görülmüş; bu tür işlemlerin yinelenmemesi gereğinin kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Bunlara karşın :

a) Kullanılan alındı belgelerinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 69. maddesine uygun biçimde düzenlendiği ve defter kayıtlarına doğru biçimde geçirildiği,

b) 215.365.000.- TL.lık bağış ve yardım gelirinin Parti Genel Merkezi makbuzları karşılığında alındığı; bağışların Siyasi Partiler Yasası'nın 66. maddesindeki bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi veya kurumlardan sağlanmadığı; tümünün aynı maddenin ikinci fıkrasına göre gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

2- il Örgütleri Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1989 yılında 68 il örgütünden sağladığı gelirleri toplamı 523.751.479.- TL. dir.

68 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, gelirlerin Siyasi Partiler Yasası'nın 61-66. maddelerinde sayılan kanaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1989 yılı birleşik kesinhesabında gösterilen 221.482.155.- TL. sı Genel Merkez'ce, 523.751.479.- TL. sı 68 il örgütüncü sağlanan toplam 745.233.634.- TL. lık gelirin Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

B. Giderler Yönünden :

1- Genel Merkez Gideri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1989 yılı Genel Merkez giderleri, defter ve kesinhesap kayıtlarında 116.160.765.- TL. gösterilmiş ise de, defterin 301.482.498 sıralarında kayıtlı harcamaların kayıtlara 12.060.000.- TL. eksik, 481 sırasında kayıtlı harcamanın 12.600.- TL. fazla yazıldığı görülmüş; bu hatalar düzeltildiğinde Genel Merkez giderlerinin kayıtlardaki toplamdan 12.047.400.- TL. fazlası ile 128.208.165.TL. olduğu saptanmıştır.

Sağlanan 221.482.155.- TL. lık gelire yapılan 128.208.165.- TL. lık gider arasındaki farkı oluşturan 93.273.990. - TL. 1990 yılına devretmiştir.

Genel Merkez giderlerine ilişkin defter kayıtları, hesaplar ve belgelerin incelenmesinde, iptaller nedeniyle defterde kimi gider sayfalarının boş bırakıldığı, gider hesabının yıl sonunda yöntemince kapatılmadığı görülmüş; bunların yinelenmemesinin kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Genel Merkez'in 128.208.165.- TL. lık giderinden, belgeleri verilemeyen harcamalarla bir kişiye yapılan bağış dışındaki tüm harcamaların Siyasi Partiler Yasası'nın 70. ve 71. madde kurallarına uygun, belgelerine dayalı, muhasebe kayıtlarının doğru olduğu saptanmıştır.

2- Belgesiz Harcamalar :

Parti Genel Merkezi'nin 128.208.165.- TL.lık harcamasından, defterin çeşitli sayfalarında kayıtlı, 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasında sözü edilen ve herbiri 5.000.- TL.nin üstünde kalan toplam 1.239.179.- TL.lık harcama belgeleri bulunmamaktadır.

Hesabın incelenmesi aşamasında, Parti yetkilileri kendilerinde başka belge bulunmadığını yazılı biçimde bildirmişlerdir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 76. maddesinin son fıkrasını oluşturan "Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye irad kaydedilir." deyimli kural uyarınca, belgesiz harcama tutarı 1.239.179.- TL.lık parti malvarlığı'nın Hazineye gelir yazılmasına, kararın bir Örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Güven DİNÇER ve Servet TÜZÜN'ün "gelir yazılmasına gerek olmadığı" yolundaki karşıoylarıyla, OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

3- Faturası 1992 Yılında Alınan 1989 Yılı Harcamaları :

Genel Merkez defterinin 486., 495., 499. ve 507 sıralarına yazılı, bir basımına yaptırılan baskı işinin karşılığı olarak ödenen toplam 9.500.000.- TL.lık harcama belgeleri bulunamamış ancak defterin 507. sırasında kayıtlı son ödemeye, bu işe ilişkin olarak 24.6.1992 günlü, 11.760.000.- TL.lık bir fatura konulmuştur.

Söz konusu faturanın üzerine, 1989 ve sonraki yıllarda yapılan baskı işleri için, Parti'den alınan paralar karşılığı verilen kimi makbuz numaraları yazılmış ise de, 1992 yılında düzenlenen 1.310.000.- TL.lık makbuz dışındaki makbuzlar da bulunamamıştır.

Bu bilgi ve belgelerden, sonraki yıllarda da devam eden kimi baskı işleri için 1989 yılında deftere 9.950.000.- TL.lık gider yazıldığı; 1992 yılında bu işin tümü için 11.760.000.- TL.lık bir fatura alındığı; fatura ekindeki 24.6.1992 tarihli, 1.310.000.- TL.lık makbuzun aynı işin 1992 yılında yaptırılan kısmına ait olduğu; söz konusu faturanın 1989 yılında yaptırılan 9.950.000.- TL.lık satınalmayı da kapsadığı; konunun kararda açıklanarak 1989 yılına ilişkin harcamanın bu biçimiyle kabul edilmesi OYBİRLİĞİYLE kararlaştırılmıştır.

4- Banka Havalesiyle Yapılan Harcamalar:

Genel Merkez defterinin 112, 301, 413, 475, 481 ve 482 sırasına, Vakıflar

Bankası havalasi ile Bursa Vakıflar Bankası Kapalı Çarşı Şubesi'ndeki bir kişinin 4793-6 No.lu hesabına Mart-Ekim 1989 tarihleri arasında gönderilen toplam 22.162.200.- TL. gider yazılmış ancak bu harcamanın neyin karşılığı olduğunu belirleyen belge ve bilgi bulunamamıştır. Bu durumla söz konusu ödeme, Parti'den kişiye yapılan bağış veya yardım niteliğinde görülmüştür.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik kararlarına göre siyasi partilerin kişilere bağış veya yardım yapmaları olanaksızdır ve bu tür harcamalar, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 75. maddesinin dördüncü fıkrasında belirlenen "kanuna uygun olmayan gider"dir. Bu nedenle, söz konusu 22.162.200.- TL.lık Parti malvarlığı karşılığının, aynı madde uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, kararın bir örneğinin Maliye ve Gümrük Bakanlığı'na iletilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, Güven DİNÇER ve Servet TÜZÜN'ün "Parti'den bilgi alındıktan sonra konunun karara bağlanması gerektiği" yolundaki karşıoylarıyla, OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

5- İl Örgütleri Giderleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1989 yılında 68 il örgütünün giderleri toplamı 508.713.097.- TL.dir. 68 il örgütüne Sağlanan 523.751.479.- TL. lık gelirle yapılan 508.713.097.-TL.lık gider arasındaki 15.038.382.- TL.lık fark, 1990 yılına devreden nakitlerden oluşmaktadır.

68 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üstünde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, yapılan harcamaların birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre Milliyetçi Çalışma Partisi 1989 yılı birleşik kesinhesabında, maddi hataların düzeltilmesinden sonra bulunan 128.208.165.- TL.lık Genel Merkez giderinden Yasa'ya aykırı 23.401.379.- TL. lık kısmı düşüldükten sonra kalan 104.806.786.- TL. ile 68 il örgütüne yapılan 508.713.097.- TL.lık gider toplamı 613.519.883.- TL.lık giderin; 1990 yılına devreden 93.273.990.- TL.lık Genel Merkez ve 15.038.382.- TL. lık il örgütleri nakit mevcudunun Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

V- SONUÇ :

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ve 68 il örgütünün 1989 yılı hesabının esastan denetimi sonunda :

1- Genel Merkez defterlerinin gelir ve gider kayıt düzeninde saptanan, defterde boş sayfalar bırakılması, gelir kayıtlarına birbirini izleyen sıra numarası verilmesi, gelir alındı koçanlarının seri sırası izlememesi ve yıl sonunda hesapların yontemince kapatılmamasının yinelenmemesi için bu konuların kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE ;

2- Genel Merkez harcamalarından, defterin çeşitli sayfalarında kayıtlı, belge aranmasını gerektirmeyen harcamalar dışında kalan, toplam 1.239.179.- TL.lık belgesiz harcamalar miktarınca Parti mal varlığının, 2820 sayılı Yasa'nın 75. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER ve Servet TÜZÜN'ün "gelir yazılmasına gerek olmadığı" yolundaki karşıoylarıyla, OYÇOKLUĞUYLA,

3- Genel Merkez'ce 1989 yılında bir basımevine yaptırılan mal teslimi ve ödemelerinden bir bölümünün sonraki yıllarda devam ettiği anlaşılan baskı işlerine ilişkin 24.6.1992 günlü, 11.760.000.- TL.lık faturanın, 1989 yılında perderpey yapılan ve deftere yazılan 9.950.000.- TL.lık harcamanın belgesi olarak kabulüne; fatura tutarı ile 1989 yılındaki ödemeler arasındaki farkı oluşturan 1.310.000.- TL.nın ise, faturanın alındığı 1992 yılına ait gider olacağına; söz konusu harcamanın kararda açıklanarak bu biçimiyle kabulüne OYBİRLİĞİYLE,

4- Vakıflar Bankası havalesiyle Bursa'da bir kişinin cari hesabına Mart-Ekim 1989 aylarında perderpey gönderilen, defter kayıtlarından ve gönderi belgesinden neyin karşılığı olduğu anlaşılabilen toplam 22.162.200.- TL.lık harcamanın, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 75. maddesinin dördüncü fıkrasındaki "kanuna uygun olmayan gider" olduğuna ve bu miktar parti malvarlığı karşılığının aynı madde uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, Güven DİNÇER ve Servet TÜZÜN'ün "Partiden Mahkeme'ce bilgi alınması ve ödemenin bundan sonra karara bağlanması" yolundaki karşıoylarıyla, OYÇOKLUĞUYLA,

5- 1989 yılı hesabının yukarıda sözü edilen konular dışında kalan kısmının doğru ve Yasa'ya uygun olduğuna OYBİRLİĞİYLE,

6.10.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

Üyü
Servet TÜZÜN

Üye
Mustafa GÖNÜL

Üye
Mustafa ŞAHİN

Üye
İhsan PEKEL

Üye
Selçuk TÜZÜN

Üye
Ahmet N. SEZER

Üye
Haşim KILIÇ

Üye
Yalçın ACARGÜN

Esas Sayısı : 1991/12 (Siyasî Parti Malî Denetimi)

Karar Sayısı : 1992/8

Karar Günü : 21.10.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 70 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 6.10.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; Milliyetçi Çalışma Partisi 1990 yılı kesinhesabının esas incelemesine geçilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1990 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra, gereği görüşülüp düşünüldü :

Denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksansız biçimde

tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde; Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1990 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde, Genel Merkez gelir ve giderleri 392.384.979.- TL., 70 il örgütünün gelir ve giderleri 1.143.731.267.- TL. olmak üzere toplam 1.536.116.246.TL. olarak gösterilmiştir.

IV- BİRLEŞİK KESİN HESABIN İNCELENMESİ :

A. Gelirler Yönünden :

1- Genel Merkez Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1990 yılı Genel Merkez gelirleri birleşik kesin hesapta 392.384.979.- TL. gösterilmiştir.

Bu miktarın 287.063.589.- TL.sı bağışlardan, 105.321.390.- TL.sı önceki yıldan devreden nakitlerden oluşmaktadır. Ancak :

Birleşik kesin hesapta, Genel Merkez kesin hesabında ve defter kayıtlarında, önceki yıldan devreden nakit tutarının 105.321.390.- TL. gösterilmesine karşın, Parti'nin önceki yıl kesin hesabının denetimi sonun da, 1990 yılına devreden nakit mevcudunun 93.273.990.- TL. olduğu saptanmış ve karara bağlanmıştır. Genel Merkez'in 1990 yılı gelirlerini saptamak için bu tutarın esas alınması gerekmektedir. Buna göre Genel Merkez'in 1990 yılı gerçek geliri, 93.273.990.- TL.sı önceki yıldan devreden nakit, 287.063.589.- TL. sı sağlanan bağışlar olmak üzere 380.337.579.- TL.dir.

Genel Merkez'in defter kayıtları, gelir belgeleri ve gelir hesabı üzerinde yapılan incelemede :

Kayıtlara sıra numarası verilmediği, gelir hesabının yıl sonunda yöntemince kapatılmadığı; bunlara karşın bağış gelirleri için kullanılan alındı koçanlarının düzenli sıra izlediği, alındı belgelerinin Yasa'nın 69. maddede kurallarına uygun biçimde düzenlenerek defter kayıtlarına geçirildiği, bağışların Yasa'nın 66. maddesindeki bağışta bulunmaları yasaklanmış özel ve tüzelkişi veya kurumlardan sağlanmadığı, tümünün gerçek kişilerden ve Yasa'nın öngördüğü sınırlara uyularak alındığı görülmüştür.

2- İl Örgütleri Gelirleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1990 yılında 70 il örgütünden sağladığı gelirler toplamı 1.143.731.267.- TL.dir.

70 il örgütü kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, çizelgelerin doğru olduğu, gelirlerin Siyasi Partiler Yasası'nın 61-66. maddelerinde sayılan kaynaklardan sağlandığı, birleşik kesinhesaba doğru geçirildiği görülmüştür.

Bu duruma göre, Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1990 yılı birleşik kesinhesabındaki 380.337.579.- TL.sı Genel Merkez'ce, 1.143.731.267.- TL. sı 70 il örgütüne sağlanan toplam 1.524.068.846.- TL.lık gelirin Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğuna; defter kayıtlarında görülen eksiklerin yinelenmemesi gereğinin kararda belirtilmesine, OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

B. Giderler Yönünden :

1- Genel Merkez Giderleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1990 yılı Genel Merkez giderleri toplamı 232.534.979.TL.dir.

Sağlanan 380.337.579.- TL.lık gelire yapılan 232.534.979.- TL.lık gider arasındaki farkı oluşturan 147.802.600.- TL. 1991 yılına devretmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları, gider belgeleri ve gider hesabı üzerinde yapılan incelemede:

Kayıtlara sıra numarası verilmediği, gider hesabının yılsonunda yöntemince kapatılmadığı; bunlara karşın tüm harcamaların belgelerine dayalı, kayıtlarının doğru, Siyasi Partiler Yasası'nın 70. ve 71. madde kurallarına uygun olduğu görülmüştür.

2- İl Örgütleri Giderleri :

Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1990 yılında 70 il örgütü giderleri toplamı 1.104.082.655.TL.dir.

İl Örgütlerince sağlanan 1.143.731.267.- TL. lık gelire yapılan 1.104.082.655.- TL. lık gider arasındaki farkı oluşturan 39.648.612.- TL. 1991 yılına devretmiştir.

Bu duruma göre, Milliyetçi Çalışma Partisi'nin 1990 yılı birleşik kesinhesabındaki 380.337.579.- TL.sı Genel Merkez'e 1.143.731.267.- TL.sı 70 il örgütüne ait toplam 1.524.068.846.- TL.lık giderin Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğuna; defter kayıtlarında görülen eksiklerin yinelenmemesi gereğinin kararda belirtilmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- SONUÇ :

A- Genel Merkez defterlerindeki kayıtlara sıra numarası verilmemesinin ve hesabın yıl sonunda yöntemince kapatılmamasının yinelenmemesi için bu konuların kararda belirtilmesine,

B- Milliyetçi Çalışma Partisi 1990 yılı kesinhesabında yer alan ve yukarıdaki eleştiriler dışında yöntemince tutulup kullanılan defter kayıt ve makbuzlara dayanan genel merkez ve iller örgütünün tüm gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygunluğuna,

21.10.1992 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN

Üye	Üye	Üye
Oğuz AKDOĞANLI	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER

Üye	Üye
Samia AKBULUT	Haşım KILIÇ

Esas Sayısı : 1992/11 (Siyasî Parti Malî Denetim)

Karar Sayısı : 1992/9

Karar Günü : 24.11.1992

I- MALÎ DENETİMİN KONUSU :

Bayrak Partisi Genel Merkezi 1991 yılı hesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Servet TÜZÜN, Mustafa GÖNÜL, Mustafa ŞAHİN, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Haşim KILIÇ ve Yalçın ACARGÜN'ün katılmalarıyla 6.10.1992 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; Bayrak Partisi'nin 1991 yılı kesinhesap çizelgelerinin yasanın öngördüğü biçimde düzenlenip gönderildiği ve eksik bir yön bulunmadığı saptanarak Genel Merkez kesinhesabının esaslan incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ :

İşin esasına ilişkin olarak hazırlanan 1991 yılı kesinhesap çizelgesi ile Parti'nin defter kayıtları ve belgeleri üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren rapor, Anayasa ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunduktan sonra, gereği görüşülüp düşünüldü :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan alınan, siyasi partilerin örgütlenme kayıtlarını içeren listede, Bayrak Partisi'nin her hangi bir ilde örgüt kurmadığı, ancak

Merkez'de tüzeltişliliğini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu duruma göre Parti'nin mali denetimi, Genel Merkez'in gelir ve giderleri, defter kayıtları ve Genel Merkez kesinhesabı üstünde sürdürülmüştür.

Denetimin maddi öğelerini oluşturan ve esas inceleme raporunda ilgili buldukları yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerine uygun olarak ve noksatsız biçimde tutuldukları belirtilen defter ve belgelerde, Bayrak Partisi Genel Merkezi'nin 1991 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde 703.185.- TL. olarak gösterilmiştir.

IV - KESİN HESAP ÇİZELGESİNİN İNCELENMESİ :

1- Bayrak Partisi Genel Merkezi'nin kesinhesabında 1991 yılı gelirleri 703.185.- TL.dir. Önceki yıldan devreden 165.921.- TL.lık nakit mevcudu ile birlikte gelir toplamı 869.106.- TL. bulunmaktadır. Ancak, Parti'nin önceki yıl hesabının denetimi sonunda, 1991 yılına devreden nakit tutarının bir maddi hata sonunda 10.000.- TL. fazlasıyla 165.921.- TL. yazıldığı, doğru miktarın 155.921.- TL. olduğu karara bağlanmış olmasına karşın, söz konusu hata 1991 yılı gelir kayıtlarında devam ettirilmiştir. 10.000.- TL. düşüldüğünde Parti'nin 1991 yılı gerçek gelir tutarı 859.106.- TL.dir.

Bu miktarın 280.000.- TL.sı aidattan, 420.000.- TL.sı bağışlardan, 155.921.- TL.sı önceki yıldan devreden nakitlerden, 3.185.- TL.sı Parti'nin bankadaki mevduatının faizinden oluşmaktadır.

Aidat ve bağış gelirleri Parti Genel Merkezi'nin makbuzları karşılığında alınmıştır.

Fazla yazılan 10.000.- TL düşüldükten sonra kalan 859.106.- TL.lık gelirin doğru, alındı belgelerine dayalı, Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

2- Giderler Yönünden :

Bayrak Partisi Genel Merkezi'nin 1991 yılı giderleri 680.000. TL.dir.

Parti'nin 1991 yılındaki 859.106.- TL.lık gelirinden 680.000 TL.nin harcanması ile kalan 179.106.- TL gelecek yıla devretmiştir.

Giderlerin ve 179.106.- TL. olarak 1992 yılına devreden nakit tutarının doğru, defter kayıtlarının belgelerine dayalı, Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu görülmüştür.

V- SONUÇ :

Bayrak Partisi'nin 1991 yılı kesinhesabının esas yönünden incelenmesinde, fazla yazılan 10.000.- liranın gelir toplamından düşüldükten sonra kalan ve yönteminde tutulup kullanılan defter, kayıt ve makbuzlara dayanan Genel Merkez gelirleriyle giderlerinin doğruluğuna ve Yasa'ya uygun olduğuna oybirliğiyle,

24.11.1992 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİFENDİOĞLU

Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN

Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER

Üye	Üye
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN

Esas Sayısı : 1990/2 (Siyasî Parti Kapatma)

Karar Sayısı : 1991/2

Karar Günü : 24.9.1991

DAVACI : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı.

DAVALI : Cumhuriyet Halk Partisi

DAVANIN KONUSU : Davalı Siyasi Partinin, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 96. maddesine aykırı olarak;

a) 2533 sayılı Kanun gereğince kapatılan partinin isim, amblem, rumuz ve benzeri işaretlerini kullandığı,

b) Kapatılan bir siyasi partinin devamı olduğunu beyan ve iddia ettiği,

savıyla 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 96. ve 101. maddeleri uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istemidir.

I- İDDIANAME :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 4.10.1990 günlü, SP. 27.Hz. 1990/45 sayılı iddianamesi aynen şöyledir :

"Giriş :

Anayasamızın 68 ve 69 uncu maddelerinde Siyasi Partilerle ilgili hükümler yer aldığı gibi, Cumhuriyet Başsavcılığına da kurulan siyasi partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetlemek, faaliyetlerini de takip etmek görevi verilmiştir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununda siyasi partilerin uymaları gereken kurallar açıklanmış ve 101 inci maddesinde de siyasi partilerin kapatılmalarına karar verilebilmesine ilişkin koşullar belirtilmiştir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun IV üncü kısmında öngörülen ve bir siyasi partinin kapatılmasına neden olacak eylemleri belirleyen kurallar arasında :

a- 2533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun gereğince kapatılmış bulunan siyasi partilerin, isimleri, amblemleri, rumuzları, rozetleri ve benzeri işaretleri siyasi partilerce kullanılamaz (Md. 96/1).

b- Kurulacak siyasi partiler, kapatılan siyasi partilerin devamı olduklarını beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar (Md. 96/2).

Hükümlerine de yer verilmiştir.

Davalı Partinin Durumu :

Davalı siyasi parti kuruluş dilekçesini 20.12.1989 tarihinde İçişleri Bakanlığına gerekli belgeleriyle vermek suretiyle, "HALK PARTİSİ" adıyla tüzel kişilik kazanmıştır.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 14 üncü maddesi 8 inci fıkrası uyarınca, büyük kongre yetkisini kullanan davalı siyasi partinin kurucular kurulu, 13.7.1990 tarihinde toplanarak parti adını "CUMHURİYET HALK PARTİSİ" olarak değiştirmiş ve bu değişiklik Parti Genel Başkanlığının 21.9.1990 tarih ve bila sayılı yazısıyla Cumhuriyet Başsavcılığımıza bildirilmesi üzerine partinin sicil dosyasına intikal ettirilmiştir.

Oysa, Cumhuriyet Halk Partisi, 2533 sayılı Kanunla kapatılmış bir siyasi partidir. Yüce Mahkemenizin 28.9.1984 gün 1984/1-1 esas ve sayılı kararında "kapatılan siyasi parti" ibaresinden 2533 sayılı Kanunla kapatılmış bulunan siyasi partilerinde anlaşılması gerektiğine işaret edilmiştir.

a- Kapatılan siyasi partinin, isim, amblem, rumuz ve benzeri işaretlerini kullanmak :

Davalı siyasi parti, 2533 sayılı Kanun gereğince kapatılmış bulunan "CUMHURİYET HALK PARTİSİ" ismini aynen aldığı gibi, amblem, rumuz, rozet ve

benzerinde kullanmak üzere "ALTI OK" işaretini seçmiştir. Bu altı ok işareti de kapatılan Cumhuriyet Halk Partisi'nin simgesidir. Her ikisinde de kırmızı ve beyaz renklerin seçilmesi, ok işaretlerinin konum ve şekil ayniyeti, zemin ve oklardaki rengin yer değiştirmesi suretiyle yaratılmak istenen farklılık, ayniyeti ortadan kaldırmaktadır. Bu hususu doğrulayan başka bir unsur da, davalı siyasi partinin kapatılmış olan siyasi partiye ait tüzük ve programı, siyasi partilerin uymaları gereken yeni yasal düzenlemeye adapte etmek dışında, aynen kabul etmiş olmasıdır. Öte yandan davalı parti "HALK PARTİSİ" ismiyle kurulurken, programının birçok yerinde Cumhuriyet Halk Partisi ibaresini kullandığı, daha sonrada "CUMHURİYET" kelimesinin üzerinin kağıt rengindeki örtücü boya ile kapatıldığı görülmüştür. Bu durumda partinin, kapatılan Cumhuriyet Halk Partisinin isim ve amblemlerini, rumuz ve benzeri işaretlerini kullandığı açıkça anlaşılmaktadır.

b- Kapatılan siyasi partinin devamı olduğunu beyan ve iddia etmek :

Davalı siyasi parti, programının;

"Sınaileşme ve Demokratik devrimcilik" başlıklı bölümünde,

26. Sahifede,

"Türkiye'de sınaileşmeyi Cumhuriyetle birlikte Halk Partisi başlatmıştır. Türkiye de sanayi devrimi yolunda yarım yüzyılda uzunca bir yol almıştır. Bunun devrim niteliğindeki toplumsal değişim belirtileri yeni yeni yüzeye çıkarken de, yine Halk Partisinin girişimiyle, Türkiye özgürlükçü demokrasiye geçmiştir. Özgürlükçü demokrasi, halktaki istekleri özlemleri ve örgütlenip güçlenme olanaklarını birdenbire hızlandırmıştır. Toplumsal güç dengesindeki değişimi ve bunun siyasal güç dengesine de yansıtılması beklentisini yoğunlaştırmıştır."

29. Sahifede,

". . . Demokratik Sol Halk Partisi, bu görevi yerine getirmek ve kurucusu Atatürk'ün Türk toplumunu "çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne yükseltme" ülküsünü gerçekleştirmek için, Türkiye'deki yeni toplumsal güçlerle bütünleşmektedir."

Çalışanların Hakları ve Etkinliği başlığı altında 47. Sahifede,

". . . Türkiye'de sanayi toplumuna dönüşüm başlangıç aşamasında işçilere sendika özgürlüğünü ve en ileri ölçüde toplu sözleşme grev haklarını tanımakla, Halk Partisi, kurucusu olduğu demokrasiyi en sağlam toplumsal güvencesine kavuşturmuş-

tur. Öylece o aşamada sağ baskı yönetimine de sol baskı yönetimine de giden yolları tıkamış ve sanayi toplumuna dönüşümü yumuşamıştır."

"Smaileşmede Temel İlkeler" başlığı altında 62. sahifede;

". . . Çalışma demokrasinin temel kurumları olan sendika özgürlüğünü ve toplu sözleşme ve grev hakkını Türk toplumuna kazandıran Halk Partisi, bu özgürlükten ve haktan tüm çalışanların yararlanmasını ve çalışanların, örgütleri yoluyla, Devlet yönetimine, özellikle ekonominin yönlendirilip düzenlenmesine etkin biçimde katılmalarını sağlayacaktır."

Demokratik Sol Düzendeki Devlet başlığı altında 115. Sahifede;

". . . Çağımızda kurtuluş ve bağımsızlık hareketlerinin öncülüğünü yapmış olan Türk Ulusu öylelikle bağımsızlığın yeni kazanmış veya gelişme sürecindeki ülkeler için özgürlüğün ve demokrasinin de öncüsü durumuna gelebilir.

Bu konuda gereken atılımları yapma ödevi de en başta Cumhuriyet ve demokrasinin Türkiye'deki kurucusu olan Halk Partisine düşer.

Halk Partisi demokrasiyi korumak ve yaşatmak uğruna en güç koşullarda her çabayı ve özveriyi göstermiştir ve başarılı olmuştur. Fakat artık demokrasiyi korumak ve yaşatmak için çaba göstermek yeterli değildir. Demokrasiyi çağın gerekleriyle ve toplum koşullarına göre geliştirerek güçlendirmek de gereklidir. . ."

"Dış Politik ve Uluslararası İlişkiler" başlığı altında 151. sahifesinde;

". . . Halk Partisi Türkiye'nin denizlerdeki ve göklerdeki haklarıyla ilgili olarak 1974 yılında başlattığı yeni ulusal girişimleri sürdürürken, denizlerden göklerden ve uzaydan yararlanmada bütün insanlık için hakça bir düzen kurulmasına da katkıda bulunacaktır. Türkiye'nin kıta sahanlığındaki ve genel olarak denizlerdeki ulusal ekonomik haklarını ve tüm egemenlik haklarını sağlayıp koruyacaktır. Bu konuda çağın gereklerine uygun yasal düzenlemeleri zaman yitirmeksizin yapacaktır."

Demek suretiyle 2533 sayılı Kanunla kapatılan Cumhuriyet Halk Partisiyle eylemsel olarak özdeşleşmiştir.

Davalı siyasi parti, kurucular kurulunun 24.9.1990 tarihinde Anıtkabir'i ziyaretini münasebetiyle genel başkanın şeref defterine yazdığı ve basında yer almak suretiyle kamuoyuna duyurulan yazıdaki,

"Ulu Önder Atatürk,

Cumhuriyet Halk Partisi olarak on yıl aradan sonra tekrar huzurundayız.

Altmışyedi yıl önce kurduğunuz CHP artık on yıllık talihsizliğini geride bırakmıştır.

CHP'yi ve ilkelerini, şartlar ne olursa olsun, ulusal varlığımız sayarak onu sonsuza dek yaşatmaya and içeriz."

Şeklindeki sözlerle dahi altmışyedi yıl önce Atatürk tarafından kurulmuş olan Cumhuriyet Halk Partisinin devamı olduğunu vurguladığı gibi, Parti Genel Başkanı aynı gün yaptığı basın toplantısında, aynı mahiyette olmak üzere,

". . . Cumhuriyet Halk Partisi için bazı değişiklikler yaparak yeniden siyasi partiler arasından yer alması, Atatürk ilkelerini savunmasının gururunu yaşıyoruz."

". . . CHP'nin varlığını sosyo-ekonomik yapısını on yıl önce kaldığı yerden başlatmak başlıca amacımızdır. . ."

Şeklinde beyanlarda bulunmuştur.

Bu nedenlerle, davalı siyasi partinin kapatılan Cumhuriyet Halk Partisinin devamı olduğunu açıkça beyan ve iddia ettiği kanaatine varılmaktadır.

Sonuç :

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 101 inci maddesi, siyasi partilerin hangi hallerde Anayasa Mahkemesince kapatılmasına karar verileceğini göstermiş olup, (a) ve (b) bentleri, kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlere aykırılık hallerini kapatma nedeni olarak belirtmiştir.

Davalı siyasi partinin aykırı davrandığı 96 ncı maddenin birinci ve ikinci fıkraları, kanunun dördüncü kısmında yer aldığından, siyasi partinin yukarıda açıklanan bu eylemleri kapatılma sebebi teşkil etmektedir.

Açıklanan nedenlerle, davalı siyasi partinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 96 ve 101 inci maddeleri uyarınca kapatılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim."

II- DAVALI SİYASİ PARTİNİN ÖN SAVUNMASI :

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 21 Aralık 1990 günlü ön savunması aynen şöyledir :

"1- Davacı Cumhuriyet Başsavcılığınca, partimizin aleyhinde 2533 ve 2820 sayılı Yasalara muhalefet nedeni ile açılan işbu kapatma davasına karşı savunmalarımız:

Partimiz, Davacı Cumhuriyet Başsavcılığının da belirttiği üzere 20.12.1989 tarihinde İçişleri Bakanlığına kuruluş için gerekli belgeler ile müracaat suretiyle HALK PARTİSİ adıyla tüzelkişilik kazanmıştır.

Partimizin Tüzük ve Programı kuruluş tarihimiz olan 20.12.1989 tarihinden evvel, 20 Haziran 1989 sırasında partimizin kurucular kurulu bürosu tarafınan hazırlanmıştır. Bu husus partimizin tüzüğünü içeren elkitabımızın iç kapağında da belirtilmiştir. Bu nedenle partimizin tüzük ve programı partimiz kurulmadan önce oluşturulan ön büro tarafından hazırlanmıştır. Dolayısıyla 2533 sayılı yasa ile kapatılan Eski Cumhuriyet Halk Partisi tüzük ve programı ile farklı yönlerimiz mevcuttur.

Davacı başsavcılığın iddianamesinin 3. sahifesinin birinci paragrafında bahsedilen "YÜCE MAHKEMENİZİN 28.9.1984 gün ve 1984/1-1 esas sayılı kararında" davalı parti aleyhine açılan kapatma davası YÜCE MAHKEMENİZCE reddedilmiştir. Bu husus göz önüne alınmalıdır.

a- Davacı Başsavcılık, partimizin isim, amblem, rumuz ve benzeri işaretlerinin kapatılan siyasi parti ile aynı olduğunu iddia etmektedir. Aşağıda vereceğimiz izahat nazara alındığında görülecektir ki, partimizin kapatılan siyasi partinin amblem rumuz isim ve benzeri işaretlerini kullanmadığı anlaşılacaktır.

aa- Amblem ile ilgili savunmalarımız :

Partimizin amblemi ile ilgili eski CHP ambleminin aynı olmadığı, amblemler incelendiğinde açıkça görülecektir. Partimizin amblemi olan altı ok ile kapatılan siyasi parti olan altı ok arasında :

aaa- Kapatılan CHP nin amblemi kırmızı zemin üzerinde beyaz oklar vardır. Partimizin amblemi ise beyaz zemin üzerine işlenen kırmızı oklardan oluşmaktadır.

bbb- Kapatılan CHP nin altı oku içine alan çember mevcuttur. Partimizin ambleminde ise bu çember yoktur.

ccc- Kapatılan CHP'nin altı okunun uzunlukları farklı iken, partimizin altı oku üç ayrı uzunluktadır. Üst ve altta bulunan ilk oklar eşit, ikinci sırada bulunanlar eşit, göbekte bulunan iki okta eşit uzunluktadır.

ddd- Kapatılan CHP nin altı okundan yukarıdan aşağıya doğru 4. okun başlangıç noktasında ayrı bir çentik vardır. Bu ok ayrıca diğer 5 oktan daha uzundur. Partimizin oklarında ise çentik özelliği yoktur.

bb- Rozet ile ilgili savunmamız :

Partimizin rozeti amblemimiz ile aynıdır. Kapatılan CHP nin rozeti ile hiçbir benzerliği yoktur.

cc- Tüzük ile ilgili savunmamız :

Partimizin tüzüğü 1982 Anayasamızın, 2820 sayılı siyasi partiler yasasının hükümlerine göre hazırlanmış bir tüzüktür. Bu tüzüğümüz 20.12.1989 tarihinde İçişleri Bakanlığına verildiği anda tüzelsizlik kazanmıştır. Ayrıca, kapatılan eski CHP nin tüzüğü 1923 senesinde o günün koşullarına göre ileriye yönelik düşüncelerle hazırlanmıştır. Partimizin tüzüğü ise 1989 yılında hazırlanmıştır. Partimiz tüzüğü bugünün koşulları göz önüne alınarak gelecek yıllar için hazırlanmıştır.

Partimizin kurulmasını, tüzelsizlik kazanmasını müteakip, Davacı Cumhuriyet Başsavcılığı partimizin tüzüğünde değişiklik yapılmasını şifahi olarak talebetmiş, Bu talep partimizce derhal yerine getirilmiştir. Nitekim bu değişiklikleri :

aaa- 15.2.1990 tarihinde 657 sayı ile

bbb- 7.6.1990 tarihinde 2294 sayı ile

sayın Başsavcılığa teslim edilmiştir.

Bu değişikliklerde sayın Başsavcılığın isteklerine uyulmuştur. Bu nedenle parti tüzüğümüzün kapatılan eski CHP nin tüzüğü olmadığı açıkça ortadır. Zira kapatılan partinin tüzüğü ile aynı olsa idi sayın Başsavcılık tüzüğümüzün tamamının değiştirilmesini partimize ihtar sureti ile bildirilmesi gerekirdi.

dd- Program ile ilgili savunmalarımız :

Partimizin programı, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Büyük Devlet Adamı, Büyük Asker, Büyük İnsan olarak inandığımız ATATÜRK'ÜN ülkemiz ve milletimizin bütünlüğünün sağlanması ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilelebet devamı için koyduğu ve kendi adını taşıyan ilke ve inkılaplarını ihtiva eden eski CHP nin programından esinlenmemiz daha doğru olduğuna inandığımız için, eski CHP programını kaynak olarak tercih etmiş bulunuyoruz. Ancak, bu kaynaktan faydalanırken

de tüzeldkışiliğini kazanmış partimizin MKYK tarafından da 6.2.1990 da 11 no: karar ile kurucular kuruluna yine eski CHP programındaki Devletçilik ilkesinin bugünkü sosyoekonomik yapıya (iktisadi yönüyle) uygun hale getirilmesi hususunda tavsiye kararı alınmıştır. Yine 13.6.1990 tarih ve 19 no: kararı MKYK toplantısında parti programımızın çağdaşlaştırılması (halka açılma) yönündeki değişiklikler için partimiz bünyesinde üç kişilik bir komisyon kurulmuştur. Yine bu zamana kadar parti programımız, örgüt kuruluşlarımıza dağıtılmamıştır. Partimiz bünyesinde kurulan komisyonun program çalışmaları değişiklikten sonra davacı Cumhuriyet Baş savcılığına takdim olunacaktır. Programın ivedi olarak oluşturulması ve çalışmaları 27.6.1990 tarih ve 21 sayılı karar ile gözden geçirilmiştir.

şu hususu belirtmeden geçemeyeceğiz : Kapatılan eski CHP nin programı partinin kurucusu olan Büyük Önder, Büyük İnsan ATATÜRK'ümüzün koyduğu temel ilke ve inkılapları esas almaktadır. Türkiye Cumhuriyetimizin Kurucusu olan ATATÜRK'ümüzün ilke ve inkılaplarını eskiden olduğu gibi bugün de hem ülkemiz içinde ve hem de yurt dışında çeşitli ülkelerde aleniyet kazanmış, bu ilkeler ve inkılaplar artık Türk milletine mal olmuştur. Eskiden olduğu gibi gerek ülkemiz içerisinde ve gerekse ülkemiz dışında çeşitli ülkelerde birçok okul, üniversite, vakıf ve araştırma enstitülerinde bu ilke ve inkılapları dünya insanlarına öğretmek üzere özel kürsüler kurmuşlardır. Bu kürsülerde bugün bu ilke ve inkılaplar en geniş kapsamda incelenmekte ve bilimsel teorilere ışık tutmaktadır.

Atatürk ilke ve inkılaplarını korumak ve idamesini temin için gerekli çalışmaları yapmak eskiden olduğu gibi bugün ve yarın da her Türk vatandaşının ANAYASAL, ULUSAL, SOSYAL ASLİ GÖREVIDİR. Bu ilke ve kuralları partimiz programına almakla suç işlediğimiz iddiası ise BÜYÜK ATATÜRK'Ü VE O'NUN ilke ve kurallarını reddetmek anlamına gelmez mi?

ee- CUMHURİYET kelimesi ile ilgili savunmalarımız :

Partimiz 20.12.1989 da Halk Partisi olarak kurulmuş ve tüzeldkışilik kazanmıştır. Bu husus iddianamede de davacı Cumhuriyet Başsavcılığınca da beyan edilmiştir.

HALK PARTİSİ olarak kurulan partimizin ismi kurulduğu günden itibaren, gerek kamu oyunda gerek yazılı basında karışıklığa neden olmuştur. Bazı basın kuruluşları partimizle ilgili haberleri geçerken ülkemizde önceden kurulan ve diğer bir partiyle birleşen HALKÇI PARTİ ismini (22.6.1990 günlü Sabah Gazetesinde yazar GÜNERİ CİVAOĞLU'nun BASKIN isimli yazısı, bir başka basın kuruluşu olan

MİLLİYET gazetesi de 18.5.1990 günlü nüshasında "12 Eylül'den sonra kapanan partileri" sayarken partimizin ismini de belirtmişlerdir. Bunun bir yanlışlık olduğu inancı içerisinde aslında Halkçı Partiyi konu alacağı yerde, partimizin isminin yazılması, HALK PARTİSİ ünvanımızda revizyona gitmemiz neticesini ortaya koymuştur. Bu hususlar dikkate alınarak yeni programımız, yeni tüzüğümüz, yeni amblemi-
miz göz önünde bulundurulmak suretiyle 13.7.1990 tarihinde toplanan kurucular
kurulumuz partimizin isminin önüne Cumhuriyet kelimesinin eklenmesine karar ver-
mek suretiyle kitle partisi olan HALK PARTİSİ nin isminin speküle edilmesinin ve
çeşitli yayın organlarındaki yanlış ve eksik yönlendirmelerin halk üzerinde bırakaca-
ğı olumsuzlukları ortadan kaldıracığına inandığı için mecburen isim değişikliğini ka-
bul etmiştir. Partimiz yeni bir partidir. Tüzüğü ile programı ile yepyeni bir siyasi
partidir. 2533 sayılı Yasayla kapatılan eski partiyle tek benzerliğimiz ATATÜRK il-
ke ve inkılaplarını tek hedef olarak kabul etmemizdir. Ancak, Sayın Cumhuriyet
Başsavcılığı eski CHP ile tek benzerliğimiz olan Atatürk ilke ve inkılaplarının parti-
mize temel ilke olarak almamızı da yasalara aykırı bulmuş ve aleyhimize işbu kapat-
ma davasını açmıştır.

2- Yukarıda özet olarak arz ve izah ettiğimiz sebeplere binaen aleyhimizde
2533 sayılı ve 2820 sayılı Yasalara binaen hakkımızda açılan işbu kapatma davası-
nın reddi gerekir. Zira :

a) Siyasi partileri kapatan 2533 sayılı Yasa, o günün koşulları içinde de olsa,
bize göre yetki yönünden geçerliliği olmayan bir yasadır. Zira partilerin kapatıldığı
dönemde eski 648 sayılı Siyasi Partiler Yasası Milli Güvenlik Konseyi tarafından
yürürlükten kaldırılmamıştır. 648 sayılı Siyasi Partiler Yasası meriyettedir. 648 sayılı
Siyasi Partiler Yasasına göre, siyasi partiler ancak ve ancak, Cumhuriyet Başsavcılı-
ğının talebi ile YÜKSEK MAHKEMENİZCE kapatılabilirler. Halbuki, o dönemin si-
yasi partileri 2533 sayılı Yasa ile kapatılmıştır. 2533 sayılı Yasa ise dönemin Bakan-
lar Kurulu tarafından (Bülent Ulusu Hükümeti) çıkarılmıştır. Demokrasinin
kurallarının işlemeye başladığı dönemde, Bakanlar Kurulunun siyasi partileri kapat-
masına dair kanun bu yönden yetki tecavüzi niteliğini taşımaktadır. Bu nedenle esas-
tan ve usulden Anayasa düzenine aykırıdır. Her ne kadar o dönemde M.G.K. karar-
ları geçerli ise bile, demokratik kurumların çoğunluğu görevde ve faaliyettedir.

b) Ayrıca, 2533 sayılı yasa çıkarılmadan evvel M.G. Konseyinin 12.9.1980
gün ve 7 nolu bildirisini ile "Siyasi Parti faaliyetlerini dondurmıştır." Yani siyasi par-
ti faaliyetlerini askıya almıştır.

Bütün yetkileri kendisinde toplayan M.G. Konseyi, siyasi parti faaliyetlerini dondururken aynı bildiri de "dondurma" yerine "kapatılmıştır." kelimesini kullanabilirlerdi. Bize göre kanun kapatma işleminin ileriki tarihlerde getirebileceği ağır mes'uliyetleri kabul edemediklerinden dolayı veya siyasi partiler kapatma işlemlerinin mes'uliyetini başkalarına devretmek düşüncesiyle kapatmamış olabilirler. Tabii ki, demokrasimiz içinde siyasi partilerin artık kurumsal hale geldiğini hiç kimse yabana atamaz. Türkiye Cumhuriyetinin Cumhuriyet ilkesinin evlatlarından bir tanesi de siyasi partilerdir. Demokratik yaşamda siyasi partiler olmadan demokrasiden söz edilemeyeceğini artık toplumumuzun tüm fertleri de öğrenmiştir. Bunun içindir ki, aradan geçen on yıl içinde ülkemizde tekrar yirmiye yakın siyasi parti kurulmuş ve siyasi yaşamına başlamıştır. Bu hareket de yukarıdaki fikirlerimizin doğruluğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bugünkü siyasi partileri kuranlara dikkat ettiğimizde 1980 öncesinin siyasi parti yöneticilerinde de görüş farklılıkları ortaya çıktığını ve bu farklılaşma nedeni ile ayrı siyasi gruplaşmanın doğduğunu görmekteyiz. Bu da şunu gösteriyor ki, 2820 sayılı Yasanın 96 ncı maddesinde konulan ve eski parti yöneticilerinin kendi arkalarından toplumu sürükleyebilme ve kitle hareketlerini başlatabilme özelliğinin kalmadığını ortaya çıkartmaktadır. Bu düşüncemiz de 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasasının 96 ncı maddesinin bugünkü sosyal, ekonomik, demokratik ve hatta siyasal yaşam koşullarına uymadığı bir gerçektir. Bu nedenle 2820 sayılı Yasanın 96 ncı maddesi yukarıda izah etmeye çalıştığımız nedenlere binaen geçerliliğini yitirmiştir. Dolayısıyla bu madde siyasal yaşam içinde bir engel nitelik arz etmektedir. Bu nedenle ANAYASA'nın siyasi partilerle ilgili hükümlerine aykırılık hüviyeti taşımaktadır. Gerekece olarak 2820 sayılı Yasanın 96 ncı maddesinin iptali gerekir, zira Anayasanın geçici 4 üncü maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

c) - Yukarıdaki izahatımız da dikkate alındığında şu sonuç ortaya çıkmaktadır.

Anayasamızda "kişi hak ve hürriyetleriyle özgürlüklerinin" kısıtlanamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu özgürlüklerin içinde kişilerin "Siyasi parti kurabilme" hakları da bulunmaktadır. Oysa 2820 sayılı Yasa, siyasi partilerin kurulmasında bir çok engeller getirmektedir. Bu nedenle, bu engeller Anayasamıza aykırılık teşkil etmektedir. Öyle ise 2820 sayılı kanunun bütünüyle Anayasaya aykırı olduğundan iptali gerekir

Sonuç ve İstek : Yukarıda arz ve izah ettiğimiz nedenlere binaen, partimiz hakkında şartları oluşmadan işbu kapatma davasının reddi ile; savunmalarımıza esas teşkil ettiğimiz 2533 sayılı Yasa ile 2820 sayılı Yasanın öncelikle 96 ncı maddesi ile bilahare tamamının ANAYASA'mıza aykırı olduğundan iptaline,

Dair karar verilmesini arz ve talep ederiz."

III- YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞININ ESAS HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 4.1.1991 tarihli esas hakkındaki görüşü aynen şöyledir :

"1- Öncelikle Anayasanın geçici 15/son maddesi kapsamına ve Siyasi Partiler Kanununun açık hükümlerine göre, davalı siyasi partinin Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddi görülmediğinden reddi gerektiği düşünülmüştür.

2- Davalı Partinin Durumu :

Kuruluş dilekçesini 20.12.1989 tarihinde İçişleri Bakanlığına vermek suretiyle Halk Partisi adı ile tüzel kişilik kazanmış olan davalı parti kurucular kurulunun 13.7.1990 tarihinde yapmış olduğu toplantıda adını Cumhuriyet Halk Partisi olarak değiştirmiş ve keyfiyet partinin Başsavcılığımızdaki sicil dosyasına işlenmiştir.

Oysaki, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 96. maddesi yeni kurulacak partilerin, 2533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun gereğince kapatılmış siyasi partiler ile bu tarihten önce ne sebeple olursa olsun kapatılmış siyasi partilerin isimlerini, amblemlerini, rumuzlarını, rozetlerini ve benzeri işaretlerini kullanmalarını ve bu gibi partilerin devamı olduklarını beyan ve iddia etmelerini yasaklamakta ve aksi-ne hareketleri 101. maddesinde kapatma yaptırımına bağlamaktadır.

A- Kapatılan siyasi partinin isim, amblem, rumuz ve benzeri işaretlerini kullanmak,

a- Davalı siyasi partinin yukarıda belirtildiği şekilde kabul etmiş olduğu yeni isim, 2533 sayılı kanun gereğince kapatılmış olan Cumhuriyet Halk Partisi ile aynı olmuştur. Bunda tereddüt edilecek herhangi bir husus yoktur. Davalı siyasi parti yapılan bu isim değişikliğinin, partinin ilk isminin kamuoyunda ve basında meydana getirdiği karışıklığı gidermek, çeşitli yayın organlarındaki yanlış ve eksik yönlendirmelerin halk üzerinde bırakacağı olumsuzlukları ortadan kaldırmak için mecburen

yapıldığını savunmakta ise de (s.4), kanunun emredici hükmü karşısında bu düşüncelerin geçerli olamayacağı açıktır.

b- Davalı siyasi parti, 2533 sayılı Kanunla kapatılmış olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin adından başka onun amblem ve rumuzlarını da aynen benimsemiştir. Bu hususta gerekli açıklamalara iddianamede yeterince yer verilmiş bulunmaktadır. Her ne kadar davalı siyasi parti, kapatılan Cumhuriyet Halk Partisi'nin amblemi olan altı ok işareti ile kendilerinin kabul etmiş oldukları işaretin birbirinden renk, okların uzunluğu, bir çember içinde yer almakta olup olmadıkları bakımlarından farklı olduğunu savunmasında belirtmekte ise de; amblemde kırmızı ve beyaz renklerin seçilmesi, ok işaretlerinin konum ve şekillerindeki benzerlik, zemin ve oklardan farklı renklerin kullanılmış olması gibi hususlar mevcut aynılığı ortadan kaldırmamaktadır. Burada önemli olan amblemin aynılığı yoluyla kişiler üzerinde yaratılmak istenen izlenimdir. Nitekim, altı ok amblemine bakan bir kimsede meydana gelecek ilk çağırışının, kapatılmış olan Cumhuriyet Halk Partisi ve onun amblemi olacağına kuşku yoktur. Okların uzunluğu, renklerin farklı oluşu, etrafında çember bulunup bulunmaması, 4. okun çentikli olup olmaması çoğu kişinin farkında bile olamayacağı ayrıntılardan ibarettir.

Davalı siyasi parti, Halk Partisi ismiyle kurulurken programının birçok yerinde Cumhuriyet Halk Partisi ibaresinin yer aldığı, daha sonra Cumhuriyet kelimesinin üzerinin kapatıldığının anlaşılması karşısında davalı partinin kapatılan Cumhuriyet Halk Partisi ismini kullandığı açıkça anlaşılmaktadır.

B- Kapatılan siyasi partinin devamı olduğunu beyan ve iddia etmek, Davalı siyasi partinin programının 26, 29, 47, 62, 115, 151. sayfalarından alıntı yapılmak suretiyle, programdaki bir kısım beyan ve ibarelerin kapatılmış Cumhuriyet Halk Partisinin programındaki aynı konularla ilgili beyan ve ibarelerle kelimesi kelimesine aynı ve sadece program metninde geçen parti adının değiştirilmiş olduğuna iddianamede işaret edilmiş bulunmaktadır. Davalı siyasi parti savunmasında, kapatılmış Cumhuriyet Halk Partisinin programından esinlemelerinin daha doğru olduğuna inandıkları için eski Cumhuriyet Halk Partisi programını kaynak olarak tercih etmiş olduklarını ifade etmek suretiyle (s.3) iddiayı doğrulamaktadır.

Diğer taraftan, isim, amblem ve program benzerlikleri yanında iddianamede işaret edildiği gibi, davalı partinin yetkili kurullarının bazı tutum ve davranışları da bu partinin kapatılmış Cumhuriyet Halk Partisinin devamı olduğunu gösterecek nite-

likte bulunmaktadır. Ezcümle, kurucular kurulunun 24.9.1990 günü Anıtkabiri ziyareti vesilesiyle, genel başkanın şeref defterine yazdığı yazı metni ile aynı gün yapılan basın toplantısında yaptığı konuşma içeriğinde, bu partinin kapatılmış olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin devamı olduğu açıkça beyan ve iddia edilmiş ve böylece gerçekleştirilmiş olan fiili durumlarla davalı siyasi parti kendisini kapatılmış Cumhuriyet Halk Partisi ile özdeşleştirmiştir.

3- Sonuç :

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 101. maddesi, siyasi partilerin hangi hallerde Anayasa Mahkemesi'nce kapatılmasına karar verileceğini göstermiş olup, (a) ve (b) bentleri, kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlere aykırılık hallerini kapatma nedeni olarak belirtmiştir.

Davalı siyasi partinin aykırı davrandığı 96. maddenin birinci ve ikinci fıkraları, kanunun dördüncü kısmında yer aldığından, siyasi partinin yukarıda belirtilen bu eylemleri kapatılma sebebi teşkil etmektedir.

Açıklanan nedenlerle, davalı siyasi partinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 96 ve 101. maddeleri uyarınca kapatılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim."

IV- DAVALI SİYASİ PARTİNİN ESAS HAKKINDAKİ SAVUNMASI :

Davalı partinin 5.2.1991 günlü esas hakkındaki savunması aynen şöyledir :

"1- Evveleminde, Sayın Mahkemenize takdim ettiğimiz ilk savunma dilekçemizdeki beyan ve iddialarımızı aynen tekrar ediyoruz.

2- Sayın Başsavcılığın 8.1.1991 havale tarihli dilekçelerinin dikkatle incelenmesi halinde görülmektedirki, iddianamelerinde ileri sürülen hususlar ve iddialar aynen tekrar edilmektedir.

Ancak, sadece 1. maddede tarafımızdan ilk dilekçemizde ileri sürülen ANAYASA'ya aykırılık iddialarımızın reddini hiçbir gerekçe göstermeden talep etmektedirler. Sayın Başsavcılığın bu talebi hiç bir mesnede dayanmadan yapılmıştır. Ülkemizde ve dünyada meydana gelen sosyal ve ekonomik değişiklik, yapılanmalar göz önüne alındığında ANAYASA'ya aykırılık iddiamızda haklı olduğumuz gözden kaçmayacaktır. Bu nedenle ANAYASA'ya aykırılık ile ilgili görüşlerimiz ve iddialarımızı yine aynen tekrar ediyoruz.

3- Partimiz 20.12.1989 da İÇİŞLERİ BAKANLIĞINA yaptığımız başvuru ile HALK PARTİSİ olarak tüzel kişilik kazanmıştır. Tüzel kişilik kazanmamızı müteakip, sayın Başsavcılık partimizden düzeltilmesi gereken hususlara ait taleplerini yapmıştır. Parti olarak düzeltmeler (Tüzük ile ilgili) yaparak sayın Başsavcılığa bildirmiş bulunuyoruz.

13.7.1990 da Kurucular Kurulunun almış olduğu parti ismine "Cumhuriyet" kelimesinin ilavesi ile partinin isminin "Cumhuriyet Halk Partisi" olarak kabul edilmesine dair karar 21.9.1990 da sayın Başsavcılığa iletilmiştir. Bu tarihe kadar Partimiz aleyhinde sayın Başsavcılık hiç bir dava açmadı. Halbuki kurulduğumuz günden 21.9.1990 tarihine kadar amblem, program, tüzük, rozet v.s. işaretlerimiz bugünkü-nün aynıdır. Böyle olmasına rağmen sayın Başsavcılık sadece parti ismimize "Cumhuriyet" kelimesini ilave ettik diye işbu kapatma talebini yapmıştır.

Partimiz kurulduğu 20.12.1989 dan 21.9.1990 tarihine kadar birçok il ve ilçede teşkilatlanmış bulunmaktadır. Bu teşkilatlanma ile partimiz maddi ve manevi yükümlülüklerle girmiş ve büyük bir gönüllü potansiyeline ulaşmıştır. Bu hususun göz önüne alınacağına inanıyoruz.

4- Ancak, parti olarak kısa geçmişimizin ve yanımızdaki insan potansiyelini hüsrana uğratmamak için, Kurucular Kurulumuz 25.1.1991 günü kendiliğinden yaptığı toplantıda bu dava ile ilgili hususu görüşmüş ve parti ünvanına 13.7.1990 tarihli karar ile ilave edilen "Cumhuriyet" kelimesinin kaldırılmasına ve parti ünvanının yeniden "HALK PARTİSİ" olmasına karar vermiştir.

Bu husustaki kararımızın bir örneği sayın Başsavcılığa bildirilmiştir.

Netice : Yukarıda arz ve izah edilen nedenlere binaen, parti ünvanımızdaki "Cumhuriyet" kelimesinin kaldırılmış olmasının göz önüne alınarak partimiz hakkında açılan işbu kapatma davasının reddine,

İlk savunmamızda yaptığımız Anayasa'ya aykırılık iddiamızın yine mahkemeye değerlendirilerek kabulüne, dair karar itirazı arz ve talep olunur."

V- İNCELEME :

Dosya içindeki bütün belgeler, Anayasa ve 22.4.1983 günlü 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın konuya ilişkin kuralları ve davayla ilgili öbür metinler okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

ÖN SORUN :

Davalı Parti'nin ön savunmasında Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek, iptali istenmektedir.

Kapatma davasına dayanak yapılan 22.4.1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'ya aykırılığı konusunda davalı partinin savunmasında aynen şöyle denilmektedir :

"Anayasamızda Kişi hak ve hürriyetleriyle özgürlüklerinin kısıtlanamayacağı hükme bağlanmıştır. Bu özgürlüklerin içinde kişilerin siyasi parti kurabilme hakları da bulunmaktadır. Oysa 2820 sayılı Yasa, siyasi partilerin kurulmasına bir çok engeller getirmektedir. Bu nedenle, bu engeller Anayasamıza aykırılık teşkil etmektedir. Öyle ise 2820 sayılı Kanunun bütünüyle Anayasaya aykırı olduğundan iptali gerekir."

Buna karşılık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın esas hakkında görüş bildirme yazısında, "Öncelikle, Anayasa'nın geçici 15. maddesi karşısında ve Siyasi Partiler Yasası'nın açık hükümlerine göre davalı Siyasi Partinin Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddi görülmediğinden reddi gerektiği . . . . ." belirtilmektedir.

Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde, Siyasi Parti kurma, partilere girme, partilerden çıkma ve siyasi partilerin uyacakları esaslar düzenlenmiştir. 69. maddenin son fıkrasında ise; siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri ile denetleme ve kapatılmalarının Anayasa ilkeleri doğrultusunda yasayla düzenleneceği öngörülmüştür.

22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 24.4.1983 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Anayasa'nın geçici 15. maddesinde; 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanını oluşturunca kadar geçecek süre içinde çıkarılan kanunlar ve kanun hükmünde kararnamelelerin Anayasa'ya aykırılığının öne sürülemeyeceği öngörülmüştür.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası, geçici 15. madde kapsamına giren yasalardandır. Buna göre, önce, Anayasa'nın geçici 15. maddesinin ve daha sonra da Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa karşısındaki durumunun incelenmesi gerekir.

1982 Anayasası'nın geçici 15. maddesine benzeyen bir hükmün yer aldığı 1961 Anayasası'nın geçici 4. maddesinde; 27 Mayıs 1960 tarihinden Kurucu Meclisi-

sin toplandığı 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan yasalar hakkında Anayasa'ya aykırılık savı ile Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açılmayacağı ve bu hususun itiraz yoluyla dahi mahkemelerde önce sürülemeyeceği öngörölmüştü.

1982 Anayasası'nın geçici 15. maddesinin son fıkrasında, 1961 Anayasası'ndaki geçici 4. maddede yer alan açık anlatımdan uzaklaşmış ve "Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnamelemler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez" kuralı benimsenmiştir.

Anayasa'nın kimi maddelerinde Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak denetimi kısıtlayan ve engelleyen benzer hükümler vardır. 90. maddenin son fıkrasında, usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar hakkında Anayasa'ya aykırılık savı ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamayacağı; 148. maddesinde, olağanüstü hallerde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelemlerin biçim ve öz bakımından Anayasa'ya aykırılığı savıyla Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmayacağı; 152. maddesinde, ret kararlarının yayımlanmasından sonra 10 yıl geçmedikçe aynı yasa hükmünün Anayasa'ya aykırılığı savıyla yeniden başvuruda bulunamayacağı; 105. maddesinde, Cumhurbaşkanı'nı re'sen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil yargı mercilerine başvurulamayacağı öngörölmüştür. 125. ve 159. maddelerde de bu tür sınırlamalar vardır. Buna karşılık, Anayasa'nın geçici 15. maddesinde, ". . . Anayasaya aykırılığı iddia edilemez", devrim yasalarının korunması ile ilgili 174. maddesinde ise ". . . . Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanmaz" biçimindeki anlatımlar yer almıştır.

Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası ile birinci fıkrası arasında, belirli bir dönemde çıkarılan yasalar hakkında Anayasa'ya aykırılık savında bulunulmaması yönünden bir bağ vardır. Son fıkra, Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunulmaması yönünden bir zaman sınırlaması yapmamış, üçüncü fıkrada yer alan "bu dönem" sözcükleri birinci fıkrada açıklanmıştır. Böylece, belirli bir dönemde çıkarılan yasalar için Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamayacağı öngörölmüştür. Nitekim 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın "Anayasaya aykırılığı iddia edilemeyecek diğer metinler" başlıklı 25. maddesi ile Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrasındaki "Bu dönem" deyişini aynı biçimde yorumlamış, geçici maddenin birinci fıkrasındaki belirli bir dönemi açıklayan sözcükler ile son fıkrayı birleştirip düzenlemeye açıklık getirilmiştir.

Geçici maddeler, uygulama süreleriyle değil, düzenledikleri hukuksal ilişki ve kurumlarla kendisi ve bağlı olduğu temel metinlerin içerikleri ile değerlendirilir. Bu tür maddeler değişik hukuksal düzenlemeler arasında bağlantı kurar, kazanılmış hakların saklı tutulmasını, uygulamanın daha geniş bir zaman dilimine yayılarak yapılmasını sağlarlar. Bu yönden de geçici maddeler ile temel hükümler arasında farklılıklar bulunması doğaldır. Geçici maddelerin taşıdıkları hukuksal değer, diğer maddelerden farklı değildir. Hatta temel düzenlemeden ayrı hükümler getirilmesi yönünden uygulama önceliğine ve etkinliğine sahiptirler. Anayasa'nın açık olarak düzenlediği bir konunun haklı nedenler de olsa Anayasa yargısında uygulanmaması düşünülemez. Zira, siyasal ortamda tartışılıp Anayasa'da düzenlenmiş siyasal tercih ve çözümlerin aynı yolla değiştirilmesi gereklidir. Sonuç olarak, Anayasa'nın geçici 15. maddesinde, 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşturuluncaya kadar geçen süre içinde çıkarılacak yasaların Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceğinden bu dönemde çıkarılan 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun bu davada uygulama yeri bulunan 96 ve 101. maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı savı incelenemez.

Anayasa'ya aykırılık iddiasının incelenmesi gerektiği oyuyla Güven DİNÇER bu görüşe katılmamıştır.

B- Siyasi Partiler Yasası'nın 96. ve 101. maddelerinin Anlam ve Kapsamı :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın iddianamesi'nde ve Esas Hakkındaki Görüşünde; 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 96/1-2. maddesine aykırı davranış içinde bulunduğu öne sürülerek Cumhuriyet Halk Partisi'nin aynı Yasa'nın 101. maddesi uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istenmiştir.

1- 96. Madde :

2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesi kimi parti ad ve işaretlerini yasaklamakta, 101. maddesi de bu yasak eylemlerin belli kişi ya da kurullarca ihlalleri durumunda siyasi partinin kapatılacağını öngörmektedir. Başka bir anlatımla, 96. maddedeki yasağın yaptırımını 101. maddede de yer almaktadır.

12 Eylül 1980 öncesindeki siyasal kutuplaşmalara ve çekişmelere son vermek amacıyla, 2533 sayılı Yasa'yla o tarihte mevcut siyasi partiler her türlü yardımcı kuruluş ve yan organlarıyla birlikte feshedilmiştir. 2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesinin ikinci fıkrası ile de kurulacak partilerin kapatılan siyasi partilerin devamı oldukları iddiasında bulunmaları yasaklanmıştır.

Bu iki Yasa, aynı amaca yönelik ve birbirini tamamlayan kurallar getirmişlerdi. Şu halde, 96. maddenin ikinci fıkrasında sözü edilen "kapatılan siyasi parti" kavramına öncelikle 2533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Yasa gereğince kapatılmış bulunan siyasi partiler ile 16.10.1981 tarihinden önce ne sebeple olursa olsun kapatılmış siyasi partiler girecektir. Öte yandan bu kavramın, yalnız 2802 sayılı Yasa'nın yayımından önce kapatılmış siyasi partileri değil daha sonra kapatılacak siyasi partileri de kapsadığının kabulü gerekir. Tersine bir görüş, kuralın konuluş amacı ve getiriliş nedeniyle bağdaşmaz. Şu halde, 2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesinin ikinci fıkrasının uygulanacağı durumlarda, "Kapatılan Siyasi Parti" kavramı içine, bu yasa-dan önce ya da sonra kapatılan tüm siyasi partiler girecektir.

96. maddenin ikinci fıkrası, "Siyasi partiler, kapatılan siyasi partilerin devamı oldukları beyan ve iddiasında bulunamazlar." biçiminde iken, görüşmeler sırasında bir üyenin bu tümceden, "kurulduktan sonra faaliyet gösterirken beyanda ve iddiasında bulunamazlar" manası çıktığını belirtmesi üzerine "siyasi partiler" ibaresi yerini "kurulacak siyasi partiler" ibaresine bırakmıştır. 16.10.1981 günlü, 2533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine Daire Kanun'la Türkiye'deki tüm siyasi partiler kapatıldığına göre, madde kapsamına 2820 sayılı Yasa uyarınca kurulacak bütün siyasi partiler girecektir. Kuşkusuz, getirilen yasak siyasi partilerin kuruluşlarını tamamlamalarından sonrası için de geçerlidir.

96. maddenin birinci ve ikinci fıkralarında siyasi partiler için kimi yasaklar getirilmiştir. Maddeye aykırı davranıştan söz edebilmek için yasak eylemin siyasi partinin yetkili organlarınca veya siyasi partiyi sözleri ya da yazılılarıyla ilzam eden kişilerce işlenmiş olması gerekir. Bunların kimler olduğu 101. maddenin (b) bendinde belirtilmiştir. Başka bir anlatımla, madde fail olarak siyasi partileri öngördüğüne göre, temsil yetkisi bulunmayan kişilerin eylemleri nedeniyle partinin sorumlu tutulması düşünülemez.

96. maddenin ikinci fıkrası, Danışma Meclisi'nce kabul edilen durumuyla, "kurulacak siyasi partiler kapatılan siyasi partilerin devamı olduğu beyan ve iddiasında bulunamazlar" biçimindeyken, Milli Güvenlik Konseyi bu kuralı, "Kurulacak siyasi partiler kapatılan siyasi partilerin devamı olduklarını beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar" biçiminde değiştirmiştir. "Beyan ve iddiasında bulunamazlar" deyişinin yerini "Beyan edemez ve böyle bir iddiada bulunamazlar" deyişinin almasıyla hem beyan etmenin, hemde böyle bir savda bulunmanın tek başına yasak eylemi oluşturacağı vurgulanmıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 96/2. maddesinde "beyan" ve "iddia"dan söz edildiğine göre, bir siyasi partinin hukuksal varlığına son vermek amacıyla açılan bir davada, maddeyi geniş yorumlayarak, "imaj yaratmak", "izlenim bırakmak" gibi durumların da yasak kapsamına girdiği söylenemez. Yasasız suç olmaz ilkesi, yasak eylemin yasa da açıkça belirtilmesini gerektirdiği gibi, genişletici bir yorum ya da kıyasla belirlenen sınırların aşılması da olanaksızdır.

Öte yanda, "izlenim", "imaj", "ima" gibi sözcükler nesnel ölçüleri olmayan öznel değerlendirmelere açık kavramlardır. Bu yola girildiğinde, kapatılan bir partinin simgesi olmuş bir renk, bir slogan; parti isimleri ya da amblemlerindeki küçük bir benzerlik, kapatılan bir partinin tüzük ve programındaki bazı maddelere paralel hükümlerin yeni kurulmuş olan partinin tüzük ve programına alınması, kapatılan parti yöneticileri ile yakınlık gibi hususlar madde kapsamına girebilecektir. Bu fıkrayla getirilen yasakların, kapatılan bir partinin devam ettiği izlenimi yaratmayı önlemeye yönelik olduğu gerekçede şu biçimde anlatılmıştır:

"Kapatılmış veya feshedilmiş siyasi partilerin isimleri, amblemleri, rumuzları, rozetleri ve benzeri işaretlerinin kullanılması kapatılan ya da feshedilen partinin devam ettiği izlenimini yaratacağından maddenin birinci fıkrası getirilmiştir."

Kuşkusuz 96. maddenin öngördüğü durumun oluşması için mutlaka kurulan yeni siyasi partinin, "biz kapatılan şu siyasi partinin devamımız" gibi sözleri kullanması gerekmez. Kapatılan bir siyasi partinin devamı olduğunun beyan edilip böyle bir savda bulunup bulunulmadığının takdiri, her olayın özelliğine göre, yargı organına aittir. Mahkeme bunu beyan ve savın içeriğine, ciddiyetine, inandırıcılığına, etkiyleyiciliğine, yoğunluğuna göre değerlendirecektir.

2- 101. Madde :

Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinde, siyasi partilerin kapatılmasını gerektiren durumlar sayılmıştır. Buna göre :

a) Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin yetkili kurullarınca yürürlüğe konulmuş parti mevzuatının,

b) Parti büyük kongresi, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu veya Türkiye Büyük Millet Meclisi Grup Yönetim veya Grup Genel Kurulları'nın kararları ve yayımladıkları bildiri veya genelgeleri ile sayılan parti yetkililerinin sözlü, yazılı beyanlarının,

c) Partiyi temsilen radyo ve televizyonda yapılan konuşmaların,

Yasa'nın Dördüncü Kısmı'nda yer alan hükümlere (Madde : 78-97) aykırılığı kapatma nedenidir.

Ayrıca, 101. maddenin (d) bendine göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın belirli konulardaki istemlerin yerine getirilmemesi durumunda da partinin kapatılması istenilir.

C- Sav ve Savunmanın İncelenmesi :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 4.10.1990 günlü İddianamesi'nde davalı siyasi partinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 96. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına aykırı olduğu ileri sürülen davranışları iki bölümde toplanabilir :

1- 2533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine İlişkin Yasa gereğince kapatılmış bulunan siyasi partilerin isim, amblem, rumuz rozet ve benzeri işaretlerinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 96. maddesinin birinci fıkrasına aykırı olarak kullanılması.

Davalı siyasi partinin, 20.10.1989 gününde "HALK PARTİSİ" adıyla tüzelsizlik kazandığı, daha sonra, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 14. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca "Büyük Kongre" yetkisini kullanan kurucular kurulunun, 13.7.1990 gününde toplanarak parti adını "CUMHURİYET HALK PARTİSİ" olarak değiştirdiği ve bu değişikliği 21.9.1990 günlü yazıyla Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na bildirdiği, daha sonra, yetkili kurucular kurulunun 25.1.1991 gününde kendiliğinden toplanıp "CUMHURİYET" kelimesinin kaldırılarak, parti adının yeniden "HALK PARTİSİ" olmasına karar verdiği, bu kararın da 5.2.1991 günlü yazı ekinde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderildiği, böylece, davalı partinin 13.7.1990 ile 25.1.1991 tarihleri arasında "CUMHURİYET HALK PARTİSİ" adını ve buna bağlı olarak (CHP) rumuzunu, keza devamlı olarak da amblem ve rozetlerinde, renk ve konumları farklı olmakla birlikte kapatılan (CHP)'nin "ALTI OK" simgesini kullandığı, davalı partiye ait tüzük ve programlarla, davalı siyasi parti kurucular kurulunun kararları ve partiyi temsile yetkili genel başkanın yazıları ve dosya içeriği ile anlaşılması bulunmaktadır.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), "16.10.1981 tarih ve 2533 sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun" gereğince kapatılmıştır. Kapatılmış olan bu partinin adının ve rumuzunun gerek kurulmuş gerekse kurulacak siyasi partilerce kullanılması 2820 sayılı Yasa'nın Dördüncü Kısmında yer alan 96. maddesinin birinci fıkrası ile yasaklanmıştır.

Davalı Halk Partisi Kurucular Kurulu ise bir kararla, yukarıda açıklanan biçimde parti adını ve rumuzunu "CUMHURİYET HALK PARTİSİ, (CHP)" olarak değiştirip bunu bir süre kullanmakla, 96. maddenin birinci fıkrasına aykırı davranmıştır. Davalı parti, bu yasağa aykırı davranışının gerekçesini savunmasında açıklamaya çalışmış ise de bu savunmaları geçerli görülmemiştir. Bu yasağa uymanın yaptırımı, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (b) bendinde gösterilmiştir. Bu nedenle Parti'nin kapatılmasına karar verilmesi gerekir.

Davalı siyasi parti kurucular kurulunun aldığı bir kararla parti adından "Cumhuriyet" sözcüğünü sonradan çıkarmış olması 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 96. maddesinin genel amacı ve getirdiği sistem yönünden yaklaşıldığında buna yönelik kapatma nedenini ortadan kaldırmayacağı kuşkusuzdur.

Davalı siyasi partinin ihlal ettiği yasak, 96. maddede, yani Yasa'nın doğrudan doğruya kapatma davası açılmasını öngürdüğü Siyasi Partiler Yasası'nın Dördüncü Kısımında yer almaktadır. Şayet yasakoyucu, ihlal edilen yasağa sonradan uymakla Yasa'ya uygunluğun sağlanabileceğini düşünseydi, anılan yasağı Dördüncü Kısım içinde değil, ancak 104. maddede yazılı ihtar kurumunun işletilmesine yol açabilecek diğer hükümler arasında düzenlerdi.

Öte yandan, Dördüncü Kısım'da yazılı ve partinin kapatılmasını gerektiren eylemlerin 101. maddenin (b) bendinde yazılanlar dışında kalan parti organı, mercii veya kurulu tarafından işlenmesi halinde ne şekilde davranılacağı, 101. maddenin (d) bendine gösterilmiştir. Bu kuralı, kapatma davalarında kapatma nedeninin giderildiği durumlar için getirilmiş, tek ayrıntı kural olarak anlamak gerekmektedir. Dava konusu olayda, 101. maddenin (d) bendinin uygulanması da söz konusu olamayacağına göre, sonradan yapılan düzeltmelerin kapatma nedenini gideremeyeceği açıktır.

Kurucular kurulu kararı ile davalı partinin isminden "Cumhuriyet" sözcüğünün çıkarılmasının görülmekte olan davaya hiçbir etkisi bulunmadığından 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 96. maddesinin birinci fıkrasının ihlali nedeniyle davalı partinin aynı Yasa'nın 101. maddesinin (b) bendi gereğince kapatılması gerekir.

2. Siyasi Partiler Yasası'nın 96. maddesinin ikinci fıkrasına aykırı olarak kapatılan bir siyasi partinin devamı olduğunun beyan ve iddia edilmesi :

Davalı partinin genel başkanı, 24.9.1990 gününde Anıtkabir'i ziyaret ettiğinde Şeref Defteri'nde aynen şunları yazmıştır:

"Ulu Önder Atatürk,

Cumhuriyet Halk Partisi olarak, on yıl aradan sonra tekrar huzurundayız. Altmışyedi yıl önce kurduğunuz CHP artık on yıllık talihsizliğini geride bırakmıştır.

CHP'yi ve ilkelerini, şartlar ne olursa olsun, ulusal varlığımız sayarak onu sonsuza de yataşmaya and içeriz. Selahattin BİNGÖL, CHP Genel Başkanı."

Anıtkabir Şeref defterine yazılan ifadeler, Genel Başkanın Anıtkabir ziyaretinden sonra yaptığı basın toplantısında da benzeri sözcüklerle yinelenmiştir.

2820 sayılı Yasa'nın 96. maddesinin ikinci fıkrasındaki yasağa uyulup uyulmadığı yani "kapatılan siyasi partinin devamı olduklarının beyan ve iddia" edilip edilmediği, her olayın özelliğine göre takdir edilecektir. Davada, anılan fıkrada yazılı yasağa aykırı davranış, tüm öğeleriyle oluşmuştur. 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (b) bendinde yazılanlardan olan davalı siyasi parti genel başkanı, anlatılan eylemleri ile, partisinin, 2533 sayılı Yasa ile kapatılan CHP'nin devamı olduğunu açıkça beyan ve iddia etmiştir. 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (b) bendinde aykırı davranış sebebiyle davalı siyasi partinin, kapatılmasına karar verilmesi gerekir.

3- Davalı Partinin Tüzük ve Programının kapatılan bir siyasi partinininki ile özdeş olması :

Davalı siyasi partiye ilişkin program ile, kapatılan CHP'nin programı karşılaştırılmış ve bu metinlerin tamamen birbirine benzer ve İddianame'ye alınan bölümlerinin de her iki programda aynen bulunduğu görülmüştür. Savunmada da bu olguya karşı çıkılmamıştır.

Konusu suç oluşturmadıkça, kapatılan bir siyasi partinin tüzük ve programının kurulmuş ya da kurulacak siyasi partilerce aynen benimsenmesini yasaklayan bir kural 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nda bulunmamaktadır. Bu bakımdan tüzük ve program tek başlarına ele alındıklarında, kapatılan CHP'ninkiyle benzer olması davalı partinin kapatılmasına neden olamaz. Ancak, bu olgu, davalı siyasi partinin yasaklara aykırı eylem ve davranışların açıklığa kavuşturulmasında yararlanılabilecek bir kanıt olarak değerlendirilmiştir.

VII- SONUÇ :

1- Kurucular Kurulu kararıyla ismindeki "Cumhuriyet" sözcüğü çıkarılan ve yeniden "Halk Partisi" adını alan Cumhuriyet Halk Partisi'nin 2820 sayılı Siyasi Par-

tiler Yasası'nın 96. maddesine aykırı olarak kapatılmış bir siyasi partinin adını ve amblemini kullanması ve kapatılan bir partinin devamı olduğunu beyan ve iddia etmesi nedeniyle Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (b) bendi uyarınca kapatılmasına, OYBİRLİĞİYLE,

2- Davalı Parti'nin tüm mallarının 2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesi uyarınca Hazine'ye geçmesine OYBİRLİĞİYLE,

3- Gereğinin Bakanlar Kurulu'nca yerine getirilmesi için karar örneğinin, 2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesine göre Başbakanlığa ve ayrıca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine, OYBİRLİĞİYLE,

24.9.1991 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Servet TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa ŞAHİN	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Erol CANSEL	Yavuz NAZAROĞLU
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

Esas Sayısı : 1991/2 (Siyasî Parti-Kapatma)

Karar Sayısı : 1992/1

Karar Günü : 10.7.1992

DAVACI : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

DAVALI : Sosyalist Parti

DAVANIN KONUSU : Ülkenin ve ulusun bölünmez bütünlüğünü bozacak eylemlerle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın dördüncü kısım hükümlerine aykırı davranışta bulunan Sosyalist Parti'nin kapatılmasına karar verilmesi istemidir.

I- İDDIANAME :

Cumhuriyet Başsavcılığının 14.11.1991 günlü, SP. 23 Hz 1991/94 sayılı iddianamesi aynen şöyledir.

"Giriş :

Davalı Parti, 1.2.1988 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na kuruluş bildiri ve belgelerini vermek suretiyle Sosyalist Parti adı altında tüzel kişilik kazanmıştır.

Siyasi Partiler Kanunu'nun 9 uncu maddesi, kurulan partilerin tüzük ve programlarının Anayasa ve Kanun hükümlerine uygunluğunu öngörmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 68 inci maddesinde "siyasi partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz";

69 uncu maddesinde ise Cumhuriyet Başsavcılığı "kurulan partilerin tüzük ve programlarının. . . . Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder"

Hükümleri yer almıştır.

Bu kurallar ışığında Sosyalist Parti'nin faaliyetlerinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 4 üncü kısmında yer alan hükümler açısından yapılan incelemesinde;

Konuyla ilgili yasal düzenlemeler :

- 1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı hükümleri,
- 2- 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu hükümleri,

Anayasa'nın;

Anayasa metnine dahil olduğu 176 ncı maddede belirtilen başlangıç kısmında "hiçbir düşünce ve mülahaza Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esası karşısında korunamaz."

3 üncü maddesinde;

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı "İstiklâl Marşı'dır. "

4 üncü maddesinde;

"Anayasa'nın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

14 üncü maddesinde;

"Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamaz. . . .

Anayasa'nın hiçbir hükmü Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz."

66 ncı maddesinde;

"Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür."

68 inci maddesinde;

". . . siyasi partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz."

69 uncu maddesinde;

". . . . Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler, faaliyetlerini de takip eder."

Siyasi Partiler Kanununun;

78 inci maddesinde;

"Siyasi Partiler;

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklinin; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, millî marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunun ancak Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabilmesi; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmıyacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler."

81 inci maddesinde;

"Siyasi Partiler;

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve buyolla faaliyette bulunamazlar. . ."

Parti Genel Merkezince Bastırılıp Dağıtılan Yayınlar ;

1- Sosyalist Parti Yayınları Serhıldan Çağruları - , Sayfa 31'de,

". . . bu ülkeyi, bu kavimler kapısını eşit ve gönüllü birliğin olduğu, ulusların kendi geleceklerini özgür olarak tayin ettikleri, isterse özgür olarak birleştikleri bir kardeşlik, bir kültür, bir emekçi vatanı haline getirebilirler.

.....

Yaşasın Türklerin ve Kürtlerin kardeşliği,

Yaşasın Türk halkı, Kürt halkı."

2- Sosyalist Parti Yayınları Kürt Sorunu Çözüm -4, Sayfa 3'de

"Çöküntü, rejimin en zalim olduğu, en çaresiz olduğu yerden başladı. Düzen partileri Fırat nehrinin doğusunda bittiler. Kürt halkının yaşadığı topraklarda . . . rastlanmıyor"

Sayfa 4'de ;

"Düzen partileri Kürt illerinde niçin silindi?

Çünkü bunlar milliyetçidir ve piyasa partileridir.

.....

Türk milliyetçiliği, Kürt sorununun çözüleceği topraklarda iflas etti.

Türk milliyetçiliği kendi sınırını çizmiştir. Anadolu'yu Fırat'ın doğusu ve batısı diye ikiye bölmüştür.

Türk milliyetçiliğiyle birlikte onun düzeni de Fırat'ta boğulmaktadır.

İşte buna rejimin iflası denir"

Sayfa 10'da;

"Devlet, dağdan sonra köyleri ve şehirleri de kaybetti. Bu nedenle çareyi doğrudan kitleleri yıldırma buluyor. Böylece devlet terörü Doğu'dan başlayarak Türkiye'ye yeni bir rejim getirmek istiyor. . ."

"Kürt sorunu, Türk sorunudur" başlığı altında sayfa 11-12-13'de;

"Devlet Kürdü vurmak için beslediği korucunun, özel timin. . . maaşını halktan aldığı vergilerle ödüyor. Kürde atılan merminin, sınır ötesi harekâtlarda kullanılan benzinin. . . kısacası özel savaşın gideri halkın sırtına yıkılıyor. . ."

Enflasyona, . . . yoksulluğa son vermek için, Kürt sorununa kardeşçe bir çözüm bulmak şarttır.

Kürt sorunu aynı zamanda Türk sorunudur.

.....

Kürt halkıyla kardeşçe, özgürce, gönül gönüle, barış ve huzur içinde yaşamak, Türkiye halkının. . . . ihtiyacıdır.

.....

Türk ve Kürt halkları iki candır.

Cehennemde tek bir Kürt kalsa, bir tek Türk'ün cennete gitmeye hakkı yoktur. Sosyalist parti, son Kürt cehennemden kurtuluncaya kadar mücadeleye kararlıdır."

Sayfa 15-16'da;

"Sosyalist Parti Fırat'ın iki yakasında da var.

.....

Sosyalist Parti Türk-Kürt kardeşliğinin partisidir.

. . . . Sosyalist Parti'nin Kürt sorunundaki kararlılığı sınanmıştır, mücadeleler içinde sınanmıştır, devletin Kürt halkı üzerindeki baskılarına göğüs gererken sınanmıştır. . . . Kürt yoksul köylülerinin mücadelesiyle kader birliğinde denenmiştir. . . Kürt şehir ve kasabalarında binlerce insanı toplayıp korku duvarlarını yıkarken, Türkiye'nin dört bir yanında emekçi halka kürt sorununu anlatırken denenmiştir.

.....

Partimiz bu bilinci yerleştiriyor. Çözümü halkların kader birliğinde ve mücadelesinde görüyor.

Sosyalist Parti'nin Kürt sorununu çözmek için,

cesareti var,

.....

mücadelesi var,

programı var."

Demokratik, federal, emekçi cumhuriyeti başlığı altında 16-17-18-19-20 nci sayfalarda;

"- Kürt milleti, kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahiptir. Eğer, isterse ayrı bir devlet kurabilir. Emekçilerin çıkarı, demokratik bir halk devrimiyle tam hak eşitliği ve özgürlük temelinde, gönüllü birliği gerçekleştirmedir. Ayrılma hakkı, gönüllü birliğin her zaman vazgeçilmez koşuludur.

- Birlikte veya ayrı yaşamak milletlerin özgür iradelerine bağlıdır. Bu özgür iradenin ortaya konabilmesi için, Kürt illerinde referandum yapılmalıdır. Referandumda, ayrılmayı savunanlar da özgürce propaganda yapabilmelidir.

- Bugünkü tarihsel koşullarda, iki milletin emekçilerin yararına olan çözüm, iki federe devletin eşit olarak katıldığı, demokratik, federal bir cumhuriyettir. Bu federasyonda iktidar, köylerden ve mahallelerden başlayarak, ilçelerde, illerde federe ve federal düzeyde demokratik seçimlerle belirlenen halk meclisleri aracılığıyla kullanılır.

İlçe ve il yönetimleriyle, federe hükümetler ve federal hükümet, bu meclislerin yürütme organlarıdır, meclislere karşı sorumludurlar.

Federal Hak Meclisi iki meclisten oluşur, temsilciler meclisi ve milletler meclisi,

Temsilciler Meclisi, belli sayıda yurttaş bir milletvekili olmak üzere bütün yurt çapında yapılan seçimlerle belirlenir.

Milletler Meclisi, her federe devletten eşit sayıda seçilmiş üyenin katılımıyla oluşur.

Yasalar her iki mecliste çoğunluk kararıyla kabul edilir.

Meclislerden birinin reddettiği yasa yürürlüğe girmez.

Çalışma yasası, ceza yasası, medeni yasa, yargı usulü yasaları bütün ülkede yürürlüktedir, federal organlarca kabul edilir.

- Her federe devlette azınlıkların çoğunlukta olduğu ilçe ve illerde halk isterse bölgesel özerklik uygulanır.

- Federal Anayasa, iki milletin ortak anayasasıdır. Her iki milletin ayrı ayrı çoğunluğu tarafından referandumla kabul edilerek yürürlüğe girer. Federe devletlerin ayrıca kendi anayasaları vardır. Federal Anayasa, federe cumhuriyetler tarafından benimsendiği ölçüde giderek artan unsurları kapsar.

- Federal Cumhuriyetin bayrağı ve marşı, Türklerin ve Kürtlerin ortak bayrakları ve marşlarıdır. Ayrıca her federe devletin kendi bayrağı ve marşı vardır. Federe rasyonun ismi tek bir millete dayandırılmaz.

- Yurt savunması, savaş ve barış sorunları, uluslararası ilişkilerde temsil anlaşmaları yapmak, federal organların yetkisindedir.

- Her federe devlet, yabancı devletlerle ticari ve kültürel alanlarda doğrudan ilişkiler kurabilir. Konsolosluklar açabilir.

- Her yönetim kademesinde iktidar bütünüyle halk meclislerinde ve bu meclislere karşı sorumlu olan yerel yönetimlerde. Bu yönetim sistemi dışında merkezi idarenin atadığı valilikler, kaymakamlıklar, emniyet ve jandarma örgütü kaldırılır. Bu demokratik yönetim sistemi, aynı zamanda milli eşitlik ve özgürlüğü de güvence altına alır.

Yerel güvenlik örgütleri, yerel meclislere sorumlu olan yerel yönetimlerin emrindedir. Köy güvenlik örgütleri, köy gençlerinden oluşur ve köy kurullarının emrindedir.

- Ulusal ve toplumsal gelişme yanında kardeşliğin de önünde engel oluşturan toprak ağalığı, aşiret reisliği ve her türlü ortaçağ ilişkisi, köylülerin seferber edilmesine dayanan ve köylü komitelerinin önderlik ettiği bir toprak reformuyla kaldırılır.

Federal Cumhuriyet, piyasa ekonomisinin derinleştirdiği bölgeler arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için, ekonomik bakımdan geri bölgelerin yatırım paylarını artırır. Böylece birliğin ekonomik temelini geliştirir ve pekiştirir.

Ekonomide tek bir federal istatistik sistemi uygulanır.

- Her milletin, millî ve dini azınlıkların dillerini ve kültürlerini geliştirme, siyasal çalışma ve örgütlenme hakları ve özgürlükleri güvence altındadır.

- Resmî dil, Türkçe ve Kürtçedir. Her federe cumhuriyette kendi dili esastır. Federal organların kararları iki dilde yazılır. İlkokuldan üniversiteye kadar ve bütün kültür kurumlarında, her iki dilden eğitim, araştırma, basın, yayın, radyo-televizyon vb. iletişim olanakları gerçekleştirilir.

- Kürt milletinin demokratik kültürü, bugüne kadar uygulanan baskılara son verilmesi sayesinde özgürce serpilme olanaklarına kavuşur. İktidar organları, diğer ülkelerde bulunan Türkler ve Kürtlerle demokratik kültür alışverişinin özgürce gelişmesi ve bütün dünya halklarıyla ortak enternasyonal bir kültürün renkli ve çoğulcu bir ortamda boy atması için çalışır.

- Bütün iktidar organları, toplum hayatında ve milletler arasında sorunları zor kullanarak çözen ve şiddeti kutsayan eski kültürün bütün temelleriyle tasfiyesi ve halk içinde barışçı, insana saygılı ve şiddeti hor gören enternasyonalist bir emekçi kültürünün yayılması için çalışır.

Yaşadığımız toprağın tarihin Malazgirt Savaşı'yla başlatan bağınaz milliyetçi kültüre ve her türden milliyetçiliğe karşı ülkemizin tarihsel derinliklerinden bu yana çeşitli kavimlerin katkılarıyla zenginleşmiş kültür kaynaklarımızı arayan, koruyan, bu kaynaklardan beslenen demokratik insansever, evrensel ve enternasyonalist bir kültür geliştirilir. Ülkemizin evrensel kültür zenginliğini yansıtan yer isimlerinin değiştirilmesine son verilir, her yer bilinen ve yerleşmiş ismiyle anılır."

3- Sosyalist Parti yayınları Serhıldan Çağruları-1 "karpuz değil cesaret ekin" sayfa : 7-8,

"Kürt Dinamiği,

Arkadaşlar, . . . ikinci dinamik, Kürt dinamiğidir. Kürtlerin eşitlik, özgürlük, millî hak isteğidir. Türke ne tanımıyor, . . . , ona da tanınması talebidir.

1900'lerin başında bir kurtuluş savaşı verildi. . . emperyalistlerin bu ülkeye girdiği şartlarda; Türkün Kürdün birbirine muhtaç olduğu, birbirine sarılmak zorunda olduğu, birleşmek ve omuz omuza vermek zorunda olduğu koşullarda, Amasya protokolü'na yazıldı "vatan Türklerin ve Kürtlerin yaşadığı topraklardır" diye. Erzurum ve Sivas Kongreleri beyannamelerinde, Tüzüklerinde Kürtlerin içtimai, ırkî, coğrafi hakları kabul edildi. . . . . savaş bitti, silahlar duvarlara asıldı, ondan sonra

bir resmî ideoloji geldi. . . . . mücadele için, bu Urfa'nın Diyarbakır'ın, Malatya'nın adamına sanki ihtiyaç kalmamıştı. . . . .

O resmi ideolojide Kürtlere yer yoktu. Kürt yoktu. artık yalnız Türk vardır.

. . . . ."

şeklindeki görüşlere yer verilmiştir.

4- Davalı partinin bildiri ve duvar afişleri iddianameye eklenmiştir.

Parti Genel Başkanının Kapalı Salon ve Açık Hava Toplantılarında, Televizyonda Yaptığı Konuşmalar :

1- 24-25 Ağustos 1991 Parti Meclisi toplantısını açış konuşması : (Teori-Eylül 1991 sayısı, Sayfa : 8).

"Sosyalist Parti, Kürt ve Türk halkları arasındaki tek köprü,

Kürt meselesi, bu noktada gümbür gümbür olmamız gerekir.. . . . . Bu düzen kürt meselesinde iflas etmiştir ve buradan çatır çatır çöküyor. . . . .

Biricik çözüm nedir? . . . . . Bu mesele Kürt halkının iradesine saygı gösterilerek çözülür. . . . . esas çözücü Kürt halkıdır.

. . . . . Kürtlere ne istiyorsunuz diye soracağız . . . . . yok ayrılmak isterlerse iradelerine saygı duyacağız.

Biz referandum yapacağız. Kürt halkına soracağız . . . . . Hakkari'den başlayıp Antep'e kadar herkese soracağız. Bu topraklarda ayrı bir devlet kurmak istiyor musunuz? Evet mi hayır mı?

Sosyalist Parti birleşmeden yana . . . . .

Aynılığa zorlayan nedir? Zulümdür. Türk devletinin Kürt halkı üzerindeki zulmüdür. Bu zulmü yıkacağımıza göre zaten zulmü yıkmak da Kürt halkının iradesini kabul etmektir, birliği savunacağız.

. . . . . Sosyalist Parti, iki halkın bir federasyonda birliğini, ortak iktidarını savunacak. . . . .

Sosyalist Parti Türk ve Kürt halkı arasındaki son köprüdür. . . . .

. . . . . Kürtle kader birliği yapmış; Türk devletine tavır koymuş ve bu tavrını sürdürecektir olan Sosyalist Parti'den başka ikinci bir parti yoktur."

2- 13.10.1991 Ankara-Cebeci pazar yerindeki açık hava toplantısındaki konuşma;

". . . . . doğuda özel savaşa son vereceğiz. . . . . Özel savaşa Türk-Kürt kardeşliği program. . . . . ile iki milleti eşit düzeye getirerek ve sonunda biçim olarak bir federasyonla çözerek son vereceğiz. . . . . Fırat'ın sınır olmasından rahatsız olduklarını söylüyorlar. Fırat'ı kim sınır haline getirdi, bunlar. . . . . ekonomi de sınır haline getirdi, orada bir Bangladeş var. . . . . orayı bir ideolojik sınır haline getirdiler bak gidebiliyorlar mı oraya . . . . . oraya gidemeyen burada da kalamaz oraya gidemeyen burada duramayacaktır. . . . .

Türk ve Kürt milletlerinin bir federasyonda eşit özgür gönüllü birliği Kürt milleti kendi istiyorsa kendi kaderine sahip olarak buna karar veriyorsa bunu kabul ediyorsa eşit özgür gönüllü birlik SP. çözümü budur. Buna mecbur iki halk, iki millet . . . . .

3- 16.10.1991 Şırnak İl merkezindeki açık hava toplantısındaki konuşma;

". . . . .

Sosyalist Parti diyorki, arkadaş Kürt sorunu askerle mermiyle çözülemez, Kürt meselesi hüriyetle. . . . ., eşitlikle çözülür. Kürt ve Türk milletleri eşit, hakka sahip olmalıdır. Kürt ve Türk milleti bir halk cumhuriyeti kuracaklar . . . . . Biri yaşayacak diğeri ezilecek bir şey yok böyle. . . . .

Ezilen Kürt halkının yanında olan Sosyalist Parti'dir. . . . . Kürt halkı yıllardır verdiği mücadeleyi ayağa kalkarak göstermeye başladı . . . . . Kürt halkı yeni bir devrim yapacak. . . . . ezilen Kürt halkı. . . . .sosyalist partiye geliyor. . . . .

Biji serihdan, biji halkımız"

4- 17.10.1991 Van İl merkezindeki açık hava toplantısındaki konuşma;

". . . . .

Türk milliyetçiliği Fırat'ta boğukdu. . . . . Kürt halkını bu devlet o kadar ezmiş ezmiş adını bile silmiş adını bile yasaklamış ama yasaklamakla olmuyor. . . . . Kürt gerçeği gelip kendini kabul ettirdi. . . . . Türk ve Kürt kardeş olarak kalabilinler köle oldu mu kardeşlik olmaz biri efendi biri onun yaşması oldu mu kardeşlik olmaz, ikisi eşit olacak ikisi aynı hakka sahip olacak. . . . . Türkle Kürt birleşmezse kurtulamaz. . . . . o aritmetiği bir yere yazacaksın Türkiye halkı artı ezilen Kürt eşittir demokrasi, özgürlük ve kurtuluş. . . . .

Biji Kürdistan. . . . ."

5- 13.10.1991 günü televizyonda yapılan konuşma;

". . . . . Botan'ın Kürt köylüsü ayağa kalkmış ve kendisinin efendisi olmaya başlamıştır. . . . . ey düzen, sen Kürdün adını mı yasakladın? Kürt halkı ayağa kalkıyor, gündemin ortasına oturuyor, kimliğini eylemiyle kabul ettiriyor, Newrozunu kutluyor. . . . . ezilen Kürt Anayasa yapıyor, kanun yapıyor."

6- 11.10.1991 günlü televizyonda açık oturumdaki konuşmalar :

". . . . .

Şimdi bu iç güvenliğin adını koyalım. Kürt meselesidir bu, iç güvenlik sorunu diye koydunuzmu. . . . . jandarmayla çözersiniz. Kürt meselesi diye koydunuz mu demokrasi ve özgürlükle çözersiniz. Şimdi Fırat'ı bu rejim sınır haline getirmiştir. İktisadi sınırdır. . . . . ikincisi siyasi sınır yapmışlardır. Fırat'ı . . . . . üçüncüsü ideolojik sınır, ... Türk milliyetçiliği Fırat'ta boğuldu, geçemez öte tarafa, ... çünkü bu topraklarda milliyetçilik olmaz. (sayfa : 62)

. . . . .

Bu bir Türk sorunudur, aynı zamanda Kürt sorunu. . . . . kardeşçi çözüm Sosyalist Parti'dedir. Bu beş partide milliyetçi oldukları için . . . . . bölücü duruma gelmişlerdir. Kardeşçe, çözüm, bir federasyon öneriyoruz biz. Kürt milletine kendi kaderini tayin hakkı tanınmalıdır. İşte birliğin koşulları o zaman olur. (Say. 64) . . . . . zorla birlik olmaz. Gönülle kardeşlikle, bu Kürt halkının iradesini sayarak, kabul ederek birlik olur. Sizin çözümlerinizi iflas etmiştir. Göreceğiz, Sosyalist Parti'nin çözümü gelecektir. (Say. 65)"

Görüşlerini içermektedir.

Değerlendirme :

Yukarıda özetlenen, yayınlardan ve parti genel başkanının konuşmalarından alınan bölümlerde ayrı "dili" ve "kültürü" olan ve özellikle de "kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahip" Türkiye Cumhuriyeti ülkesi toprakları üzerinde yaşayan "ezilen" bir "Kürt ulusunun" varlığı açık ve seçik bir şekilde kabul edilmiş;

"Türk ve Kürt halkları arasındaki tek köprünün Sosyalist Parti olduğu belirtilip sorunun çözümünün nasıl olacağı anlatılmıştır."

Sorunda "esas çözücü Kürt halkıdır"; "Kürt milleti, kendi kaderini tayin hak-

kına kayıtsız şartsız sahiptir", "bu özgür iradenin" saptanması içinde "Kürt illerinde referandum yapılmalıdır" Kürt halkı "isterse ayrı bir devlet kurabilir" ancak en iyi çözümün "iki federe devletin eşit olarak katıldığı, demokratik federal bir Cumhuriyet" olduğu vurgulanarak bu cumhuriyetin esasları açıklanmıştır. Buna göre "federal Anayasa, iki milletin ortak anayasasıdır", "Federe devletin ayrıca kendi anayasaları"; "kendi bayrağı ve marşı" vardır.

"Federal Cumhuriyetin bayrağı ve marşı Türklerin ve Kürtlerin ortak bayrakları ve marşlarıdır."

"Resmi dil, Türkçe ve Kürtçedir, her federe cumhuriyette kendi dili esastır."

"Kürt milletinin demokratik kültürü" baskıların sona erdirilmesi sonucu "serpilme olanaklarına kavuşacaktır."

Böylece Sosyalist Parti'nin gerçekleştireceği çözümün de Kürt halkının kendi kaderini tayin yolunda belirleyeceği özgür iradesiyle Anayasa'daki millet bütünlüğü ilkesinden uzaklaşıp, halkının dili ve kültürü aynı Türk ve Kürt uluslarından oluşan ilkesine dayalı, iki federe devletin eşit olarak katıldığı federal bir Cumhuriyet amaçlamaktadır.

Bu şekilde ileriye sürülen görüş ve benimsenen ilkelere göre davalı Sosyalist Parti;

a) Anayasa metnine dahil olduğu 176 ncı maddede belirtilen başlangıç kısmında "hiçbir düşünce ve mülahaza Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esası karşısında korunamaz."

b) Anayas'ın 3. maddesinin 1 inci fıkrasının "Türkiye devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli marşı "İstiklâl Marşı'dır."

c) Anayasa'nın 4. maddesi "Anayasa'nın birinci maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile ikinci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve üçüncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

d) Anayasa'nın 14. maddesinin birinci fıkrasının "anayasada belirtilen hak ve hürriyetlerden hiçbiri devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak. . . . veya dil. . . . . ayrımı yaratmak amacıyla kullanılamaz."

e) Anayasa'nın 66. maddesinin birinci fıkrasının "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür"

f) Anayasa'nın 68. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkrasının;

"Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler."

"Siyasi partilerin tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz."

g) 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 4 üncü kısmında yer alan 78 maddenin (a) bendinin "siyasi partiler, ... Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, ... dair hükümleri değiştirmek. . . . . dil, ırk, ... ayrımı yaratmak. . . . . amacını güdemezler."

h) Aynı Kanununun 81. maddesi (a) ve (b) bendinin "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler, bu yolda faaliyette bulunamazlar."

Biçimindeki buyurucu kurallarına da aykırı davranmış bulunmaktadır.

Sonuç :

Yukarıda gerekçeleri ve yasal dayanakları ile birlikte açıklandığı üzere, davalı Sosyalist Parti'nin;

T.C. Anayasası'nın başlangıç kısmı, 3, 4, 14, 66, 68. maddeleri ile Siyasi Partiler Kanunu'nun 78 inci ve 81 inci maddelerine aykırı olarak devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunduğu,

Sonucuna varıldığından davalı siyasi partinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 101 inci maddesinin a, b, c bentleri gereğince kapatılmasını,

Arz ve talep ederim."

II- DAVALI PARTİNİN ÖN SAVUNMASI :

Sosyalist Parti'nin 29.1.1992 günlü ön savunması aynen şöyledir :

"Usul Yönünden :

1. Dava, Siyasi Partiler Yasası'nın 9. Maddesine Uyulmaksızın Açılmıştır.

İddianame her ne kadar davanın, partinin "faaliyetlerine" dayandığını belirtmekte ise de, iddiaların esası "Kürt Sorununa Çözüm-4" başlıklı broşürle kamuoyuna açıklanan "Kürt Sorununa Çözüm Programı"na yönelmektedir. Kürt Sorununa Çözüm Programı ise Sosyalist Parti Programı'nın 31. maddesinin somutlanması ve açılımından ibarettir. "Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" başlıklı 15 maddeden oluşan "Kürt Sorununa Çözüm-4" herhangi bir metin değil, Kürt Sorununun çözümüne ilişkin Sosyalist Parti'nin programıdır.

Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesinde "Cumhuriyet Başsavcılığı'nın . . . . partilerin tüzük ve programlarının . . . . . Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu . . . . öncelikle ve ivedilikle inceler." denmektedir.

Bu hüküm, kapsamını sadece kuruluş sırasında verilen program ve tüzükle sınırlamıyor. Kurulştan sonra kabul ve uygulamaya konan tüzük ve programlar için de SPY'nın 9. maddesinde belirtilen yol ve yöntem uygulanacaktır. Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesine göre, Yargıtay Başsavcılığı'nın yapması gereken, saptadığı eksiklik ve aykırılıkların giderilmesini ilgili partiden istemek ve isteğinin yerine getirilmesi için otuz günlük süre tanımaktır.

SPY'nın 9. maddesine göre Yargıtay Başsavcılığı'nın denetimi, sadece şekli hususları değil, "Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğu"da kapsamaktadır.

Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesi partiler lehine konmuş bir hükümdür. Bir güvencedir. Açıklama ya da düzeltme olanağı vermek suretiyle bir partiyi kapatma davasıyla yüzyüze gelmekten korunmak istenmiştir.

İş bu nedenle, Sosyalist Parti'den, Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesi gereğince düzeltme ya da açıklama isteminde bulunmaksızın, doğrudan dava açılması yoluna gidilmiş olması hukuka ve usule uygun değildir.

2. Bu Davada Yargılama Duruşmalı Olarak Yapılmalıdır.

Talebimizin dayanağı Siyasi Partiler Yasası'nın 98. maddesi ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun (CMUK) 387. maddeleridir.

2820 sayılı SPY'nın 98. maddesinde :

"Siyasi Partilerin kapatılması . . . . Anayasa Mahkemesi'nce, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun hükümleri uygulanmak suretiyle, dosya üzerinde inceleme yapılarak karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırır." denilmektedir.

Buna göre siyasi partilerin kapatılması istemiyle açılan davalarda :

- a) Kural olarak dosya üzerinde incelemeler yapılacaktır.
- b) CMUK hükümleri uygulanacaktır.
- c) Gerekli görüldüğü hallerde ilgililer ve bilgisi olanlar dinlenecektir.

Öncelikle belirtelim : "dosya üzerinde inceleme yapılarak karara bağlanır" hükmü, siyasi partilerin kapatılması istemiyle açılan davalarda " duruşma yapılamayacağı" anlamına gelmez. Bu hüküm, genel bir kuralın belirtilmesinden ibarettir.

Bu genel kural "CMUK hükümleri uygulanmak suretiyle" ele alınacaktır. Bu, 2820 sayılı Yasa'nın 98. maddesinin amir hükmüdür.

Yasada öngörülen "dosya üzerinde inceleme yapılarak karara bağlanması" bir özel yargılama usulüdür. Bu usul davamızda uygulanacağı açık olarak belirtilen CMUK'un Yedinci Kitabı'nda "Hususi Muhakeme Usulleri" başlığı altında düzenlenmiştir. Yedinci Kitabın Birinci Faslında yer alan "Ceza karamameleri"ne tekabül etmektedir.

Buna göre her ne kadar 386. maddede bazı suçlarda "duruşma yapılmaksızın bir ceza karamamesi ile karar verileceği bir prensip olarak öngörülmüş ise de, hemen sonra 387. maddede "duruşma yapılmamasının mahzurlu görülmesi" halinde duruşma yapılabileceği bildirilmiştir.

Bu nedenle; 2820 sayılı Yasa'nın 98. maddesi hükmüne göre CMUK'nu uygulamak durumunda bulunan Anayasa Mahkemesi, Sosyalist Parti'nin kapatılması istemiyle açılan davayı duruşmalı olarak görebilir.

Hatta kanımızca, konunun önemi dikkate alındığında "duruşma yapılmaması mahzurlu görüleceğinden" CMUK'nun 387. maddesi uyarınca duruşma yapılmalıdır.

"Kabahat" nevinden olan suçlar için dahi yasanın duruşma yapılmamasının mahzurlu olabileceğini düşünmüş bulunması dikkat çekicidir. Oysa önümüzdeki da-

vada bir kişinin ötesinde toplumun bir kesiminin siyasal örgütlenmesinin, bir siyasal partinin idamına karar verilebilecektir. Böyle bir davaya duruşmasız karar verilmesi son derece "mahzurlu"dur. Üstelik ceza karanamelerine itiraz mümkün olduğu halde bu dava sonunda verilecek karar kesindir.

Kaldı ki, savunma açısından salt yazışmaya dayanan duruşmasız bir inceleme savunma hakkının gereğince kullanılamaması sonucunu doğuracaktır.

Öte yandan, konunun duruşmalı olarak ele alınması, uygulamaya da ters düşmeyecektir. Daha önce yürürlükte bulunan 648 sayılı Yasa'nın 108. maddesinde yer alan siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin "dava, Anayasa Mahkemesi'nde duruşmalı olarak görülür" hükmü, Anayasa Mahkemesi'nin 6.5.1991 gün ve E. 1971/27, K. 1971/50 sayılı kararıyla iptal edildikten sonra dahi ortaya çıkan düzenleme "duruşma yapılamayacağı" şeklinde yorumlanmamış; 648 sayılı Yasa yürürlükte kaldığı sürece görülen tüm siyasi parti kapatma davaları, duruşmalı olarak yürütülmüştür. Bu nedenle konunun duruşmalı olarak ele alınması, bu uygulamalarla da bir paralellik sağlayacaktır.

Açıklanan nedenlerle, sözlü açıklama verilmesi ya da parti görevlilerinin çağrılıp dinlenilmesi gibi bir uygulama ile yetinilmeyerek, 2820 sayılı SPY'nın 98. maddesi delaletiyle CMUK'nun 387. maddesi uygulanıp, davamızın duruşmalı olarak görülmesini talep ediyoruz.

II - İddia Makamının Yöntemi Yanlıştır

1. Dava Konusu Belgeleri Bütünlük İçinde Ele Almamıştır

Yargıtay Başsavcılığı, iddianamesini hazırlarken, davaya konu metin ve konuşmaları bir bütünlük içinde ele alıp değerlendirmemiştir. Kimi paragraflardan kelimeler, kimisinden ise cümleler alarak bunları birleştirmek suretiyle yorumlamış ve kapatma isteminde bulunmuştur.

2. İddianemenin Dayandığı Tape Metinler Ehliyetsiz Kişilerce Dikkatsiz Çözülmüştür.

Genel Başkan Doğu Perinçek'in konuşmalarına ilişkin kaset çözümleri gerçeğe sadık kalınarak değil, yer yer söylenenin aksi anlama gelebilecek şekilde tape edilmiştir. Örneğin, 17.10.1991'de Van İl Merkezi'ndeki Açık Hava Toplantısı'nda yapılan konuşmaya ilişkin tape metnin en sonuna (Biji Kürdistan) sözcüğü eklenmiştir.

Bu iddianamenin 9. sayfasına Genel Başkan Doğu Perinçek'in sözü olarak eklenmiştir. Genel Başkan konuşmasında böyle bir şey söylememiştir. Öte yandan topluluk içinden gelen slogan da "Biji Kürdistan" değil, "Biji Serhıldan" şeklindedir. Kasetler dinlendiği takdirde bu açıkça görülebilir. Keza, 16.10.1991 günlü saat 15.00'de Şırnak İl Merkezi'nde yapılan konuşmanın çözümünün 1. sayfasında, diğer partiler kastedilerek "siz Fırat Nehri'ni sınır haline getirdiniz" cümlesindeki sınır "Silah" olarak değiştirilerek yazılmış ve böylece bu cümle dosyadaki kaset çözümünde "siz Fırat Nehri'ni silah haline getirdiniz" şeklinde yer almıştır. Yine aynı tape metnin 1. sayfasındaki "sansürlü kararname çıkardınız", "sansürsüz kararname çıkardınız" şeklinde yazılmıştır. Tape metinler benzer hatalarla doludur. Örnekleri çoğaltmaya gerek görmüyoruz. Konuya dikkatinizi çekiyoruz.

3. İddia Makamı Her "Kürt" Sözü'nün Geçtiği Cümleyi Suçlama Konusu Yapmıştır

İddianame, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin ve Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin olağanüstü yargılama mantığı ile hazırlanmıştır. İddianamede anlamına bakılmaksızın içinde her "Kürt" sözü geçen cümle suçlama konusu yapılmış ve iddianameye alınmıştır. Örneğin;

- "Yaşasın Türklerin ve Kürtlerin kardeşliği..."
- "Kürt sorununa kardeşçe bir çözüm bulmak şarttır." (İddianame, S.4)
- "Kürt halkıyla kardeşçe, özgürce, gönül-gönüle, barış ve huzur içinde yaşamak Türkiye halkının... ihtiyacıdır." (İddianame, S.5)
- "Sosyalist Parti Kürt-Türk kardeşliğinin partisidir." (İddianame, S.5)
- "Türk ve Kürt halkları iki candır." (İddianame, S.5)
- "Sosyalist Parti Türk ve Kürt halkları arasında tek köprüdür." (İddianame, S.8)
- Türk-Kürt kardeşliği programı..." (İddianame, S.8)
- "Türkle Kürt birleşmezse kurtulamaz." (İddianame, S.9)
- "Türk ve Kürt milletlerinin... özgür, gönüllü birliği..." (İddianame, S.8)
- "Kardeşçe Çözüm Sosyalist Parti'dedir." (İddianame, S.10)

Bu cümleler dahi, "ülke ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlamak suretiyle faaliyette bulunmak" suçlamasına kanıt olarak getirilebilmiştir. İddianameden yukarıya aldığımız cümleler davanın haklılığının değil haksızlığının delilleridir. İddianamenin meseleye bağnaz bir Türk milliyetçiliği bakış açısıyla yaklaştığını göstermektedir. İddianamedeki bu mantık birliğe değil, bölünmeye hizmet eder.

4. Dava ile İlgisiz Bildiri, Afiş, Yayın ve Sonuçları Araştırılmamış Soruşturma Evraklarının Dosyaya Konmasının Yasal Hiçbir Nedeni Yoktur.

Dava konusuyla ilgili bulunmayan bildiri, afiş ve diğer yayınlar ile çeşitli zamanlarda partililer hakkında açılmış soruşturma evraklarının örnekleri de dava dosyasına eklenmiştir. Bunun ne anlamı vardır? Bununla, Sosyalist Parti'nin yasaları ihlal eden bir parti olduğu havası yaratılmak istenmiştir. Dosyaya konan belgeler sadece hazırlık aşamasındaki evraklardır. Bu soruşturmanın sonuçları ne olmuştur? Dava açılmış mıdır? Açılmışsa beraat mi, yoksa mahkumiyetle mi sonuçlanmıştır? Bu konuda hiçbir araştırma yok. Bu tutum dosyanın hacmini kabartmaktan ve davanın kavranmasını zorlaştırmaktan başka bir sonuç vermemektedir. Dosyaya konmasının, psikolojik bir etki yaratma çabasından başkaca bir anlamı yoktur.

Bu soruşturmanın tamamı ya takipsizlik ya da beraat kararları ile sonuçlanmıştır. Bu soruşturmanın sonuçlarının araştırılmasını ve dosyaya konmasını istiyoruz.

5. Hangi Organ Kararlarının Kapatma Davasına Konu Olabileceği Kanunla Düzenlenmiştir. Bu Organlarca Karar Altına Alınmamış Yayınlar Kapatma Davasına Dayanak Yapılamaz

İddianamede Parti yayınlarından;

- Serhıldan Çağruları-1 : Kawa Ateşi Yaktı,
- Serhıldan Çağruları-2 : Karpuz Değil Cesaret Ekin,
- Kürt Sorununa Çözüm-4
- Bildiriler ve duvar afişlerini;

davaya delil olarak göstermiş ve bunlardan alıntılar yapmıştır.

İddia Makamı, Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesi hükümlerini dikkate almadan, parti adına yapılan her yayının kapatma davasına delil olacağı inancıyla ha-

reket etmiştir. Kapatma istemi Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a), (b), (c) bendleri gereğince talep edilmiştir. Bu madde hükümlerinde, hangi "parti mevzuatının" ve hangi organ ve kişilerin söz, açıklama ve kararlarının parti kapatma davasında delil olarak gösterilebileceği tek tek sayılmıştır. Bu açıdan yukarıda belirtilen yayınların durumu şudur: Yayınlar partinin tüzüğü, programı değildirler. Parti faaliyetlerini düzenleyen mevzuat da değildirler. Bu durumda, bu yayınların SPY'nın 101. maddesinin (a) fıkrası kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir.

Şu halde yayınları 101. maddenin (b) fıkrası yönünden incelememiz gerekecektir.

"Serhıldan Çağruları-1 : Kawa Ateşi Yaktı" ve "Serhıldan Çağruları-2 : Karpuz Değil Cesaret Etkin" broşürleri Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek'in Parti Genel Başkanı olmadan, hatta parti üyesi dahil değilken yaptığı konuşmalarıdır. Yargılamaya konu olmuşlar ve Diyarbakır DGM'de açılan davada beraat etmişlerdir. Broşürlerin giriş kısmında bu konuda açıklama mevcuttur. Bunlar Genel Başkan sıfatıyla yapılmış konuşmalar değildir. "2000' e Doğru Dergisi"nin Genel Yayın Yönetmeni iken bu sıfatla Dergi'nin düzenlediği toplantılarda yaptığı konuşmalarıdır. Bunlar, Merkez Karar Organı kararlarına dayanılarak da yayınlanmamışlardır. Merkez Karar Organı faaliyeti de değildir. Açıklanan nedenlerle Sosyalist Parti'yi bağlamaz. Parti yayınları arasında yayınlanmış olması sonucu değiştirmez. Sonuç itibarıyla SPY'nın 101. maddesi kapsamında kapatma davasında delil olarak değerlendirilemez. Bu metinlerin ve bunlardan iddianemeye alınan alıntılarının dikkate alınmaması gerekir. Hatta mümkünse dosyadan çıkarılmaları icabeder.

Delil olarak dosyaya sunulmuş bildiri ve afişler açısından da aynı incelemeyi yapmak hangi organ ve kişilerin kararına dayanılarak yayımlandıklarına bakmak gerekecektir. Bu organ ve kişilerin ise SPY'nın 101. maddesinin (a), (b), (c) fıkralarında sayılanlar olup olmadığı incelenmelidir. Dosyada bir kısım il örgütlerinin bildiri ve afişleri dahi mevcuttur. Şüphesiz bunlar SPY'nın 101. maddesinde sayılan parti bütünlüğünü bağlayıcı organlar olmadıkları için doğrudan kapatma davasının konusu ve delili olarak kabul edilemezler.

"Kürt Sorununa Çözüm-4" broşürü ise Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek'in imzasıyla yayımlanmıştır. Bu bakımdan SPY'nın 101. maddesinin (b) fıkrası yönünden incelenebilecektir.

III- Hukuksal Durum ve Dava

Bu davanın hangi hukuksal ortamda görüldüğünü anlayabilmek bakımından Anayasa'nın Siyasi Partiler Yasası'nın uluslararası hukukun, toplumsal meşruiyeti ifade eden fiili hukukun değerlendirilmesi gerekmektedir:

1. 12 Eylül Anayasası, Evrensel Hukuk ilkelerine ve Toplumsal Gerçekliğimize aykırıdır. SP. Böyle bir Anayasa'ya aykırı Davranmakla İtham Edilmektedir.

1921 ve 24 Anayasaları, bir kurtuluş savaşının ve Devrimin ürünleri idiler. 1982 Anayasası ise, bir askeri darbe sonucu topluma dayatılmıştır. Bu gün, iktidarı ile, muhalefeti ile, hukukçusu ile sokaktaki sıradan yurttaşı ile herkes mevcut Anayasa'nın demokratik olmadığını, değiştirilmesi gerektiğini görmekte ve istemektedir. Bütün partiler, seçim bildirgelerinde Anayasa'yı değiştireceklerini ve yeni Anayasa yapacaklarını belirtmişlerdir.

-TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk, Anayasa'nın dar anlayışına bakılmaması, Türkiye'nin imza koyduğu İnsan Hakları Bildirgesi gibi uluslararası sözleşmelerin esas alınması gerektiğini belirtmiştir. "Evrensel hukukun Anayasa'ya üstünlüğü"ne ve Anayasa'nın evrensel hukuka aykırılığına dikkat çekmiştir. Bugün Gazetesi, 4.12.1991, Teoman Erel, Telefaks)

- Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden'de ODTÜ'de verdiği konferansta, "Bu Anayasa hukuka aykırı, Hukuka aykırı yasa da bu Anayasa'ya uygun oluyor." diyerek Anayasa'nın evrensel hukuk ilkelerine aykırılığını vurgulamıştır. (Bugün Gazetesi, 4.12.1991)

- Başbakan Süleyman Demirel, "Paris Şartı'na uygun yeni bir anayasanın yapılması" gerektiğine belirtmektedir. (Cumhuriyet Gazetesi, 9.12.1991).

- Hükümetin Koalisyon Protokolü'nde :

"Ülkemizin, günümüz siyasal, sosyal ve ekonomik koşullarını dikkate alan, sivil toplumun gelişmesini amaçlayan, katılımcı ve tam demokratik bir Anayasa ihtiyacı olduğu kesindir. Zira, Türk toplumu, kendisine kabul ettirilmiş ve bu nedenle de 9 yıl gibi kısa bir süre içinde yaşlanmış ve ülke gereksinimlerinin tamamen gerisinde kalmış bir Anayasa ile yönetilmeye devam edilemez. " denmektedir.

- 25 Kasım 1991 tarihli Hükümet Programı'nda ülkemizin "çağdaş ve tam demokratik bir sivil toplum anayasası ihtiyacı içinde" olduğu belirtilerek, "Hükümeti-

miz '12 Eylül hukuku kalıntıları' olarak nitelendirilebilecek, yasal düzenlemeleri uygulamaları ve kısıtlamaları süratle yürürlükten kaldırarak tam demokratik bir siyasi ortamı yaratmak gerekliliğine kesinlikle inanmaktadır." deniliyor.

Sosyalist Parti, uluslararası bildirgelere, sözleşmelere ters, topluma zorla "kabul ettirilmiş"; "9 yıl içinde eskimiş", "ülke gereksinimlerinin tamamen gerisinde kalmış"; "hukuka aykırı" olan bu Anayasa'yı ihlâl etmekle suçlanmaktadır. Anayasa Mahkemesi son yıllardaki bazı kararlarında, 1982 Anayasası'nın dar anlayışı yerine evrensel hukuk kurallarına ağırlık vermiş ve içtihat kapısını aralamıştır. Bu davada da yapılması gereken, bu uygulamanın sürdürülmesi, "evrensel hukukun Anayasa'ya üstünlüğü" ilkesinin uygulanmasıdır. En azından mevcut Anayasa evrensel hukuk ilkeleri ışığında yorumlanmalıdır.

2. Siyasî Partiler Yasası Anayasa'ya Aykırıdır. SPY Bugünkü Şekliyle Anayasa'nın Geçici 15. Maddesinin Himayesi Altında Değildir. İptali Gerekir.

Siyasi Partilerin uyacakları esaslar ve kapatılması nedenleri Anayasa'nın 69. maddesinde sayılmıştır. Buna göre: "Siyasi Partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasa'nın 14. maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar, çıkanlar temelli kapatılır."

Anayasa'nın 14. maddesinde ise: "Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiç biri,

- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak,
- Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek,
- Temel hak ve hürriyetleri yok etmek,
- Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya,
- Dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak,

Veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanamaz denmektedir.

Anayasa kapatma nedenlerini şu şekilde sıralamaktadır: Kapatma nedenlerinin Anayasa'da tadadi olarak gösterilmesinin biricik amacı, yasalarla yeni yasaklamaların getirilmesini önlemek, özgürlükleri korumak ve böylece partilere Anayasal bir güvence sağlamaktır.

Iddianamede, Sosyalist Parti'nin Siyasî Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerine aykırı davrandığı ileri sürülmektedir. Oysa bu maddeler Anayasa'ya aykırıdır. Anayasa'yı aşan sınırlamalar getirmektedir. Bu şekliyle siyasî partilere sağlanan Anayasal güvenceyi ortadan kaldırmaktadır.

Anayasa, siyasi partilerin uymak zorunda oldukları temel esasları ve kapatma nedenlerini 68, 69 ve bunlar yoluyla 14. maddeyle sınırladığı halde, Sosyalist Parti'ye uygulanması istenilen SPY'nın 78. maddesinde, siyasi partilerle ilgili yasaklar ve kapatma nedenleri, Anayasa'nın "Başlangıç kısmı" 1-2-3-6-67. maddelerini ve sair hususları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Keza, bu davada uygulanması istenilen, SPY'nın 81. maddesinde getirilen yasaklamalar ve kapatma nedenleri ise tümüyle Anayasa'nın getirdiği bu tadadı sınırlamanın dışındadır.

Anayasa'nın 66. maddesi, millet kavramını vatandaşlık bağı ile tanımlamıştır. Millet bütünlüğüne aykırılığın anlam ve çerçevesini de bu esastan hareketle saptayabiliriz. Anayasa'ya göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bir bölümünün, devletle olan vatandaşlık bağıni koparmaya, onları ayırarak yeni veya başka bir devletin insan unsuru haline getirmeye yönelik amaç ve faaliyet yasaklanmıştır. Oysa Siyasi Partiler Yasası'nın düzenlenmesi, Anayasa'nın ilkelerinin dışına çıkmış ve bu anlamda millet bütünlüğüne aykırılığın ifadesi olmayan yasaklamalar getirmiştir. Böylece Anayasa'nın sınırlı olarak getirdiği parti kapatma nedenlerine yenilerini eklemiştir. Bu eklemeler Anayasa'ya aykırıdır.

SPY 78. maddede, ideolojik beyanname niteliğindeki Anayasa'nın başlangıç bölümüne aykırılık dahi kapatma nedeni sayılmıştır. Her anlama çekilebilecek bu tür yasaklama hükümleri, hukuk tekniğine ve Anayasa'ya aykırıdır.

Keza, SPY, 78. maddesi ile Anayasa'daki kapatma nedenlerinin dışına çıkıp, "dil", "bayrak"; "milli marş" ve "başkente" dair hususları da kapatma nedenleri arasına ithal etmiştir.

SPY 81/a maddesinde de Anayasa'nın kapatma nedenleri dışına çıkılmış, partilerin "milli veya dini, kültür veya mezhep veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyecekleri hükmü" getirilmiştir. Oysa, herşeyden önce Anayasa'nın kendisi dil, ırk, din ve mezhebi farklı yurttaşların bulunduğunu kabul etmiş, bunlar arasında ayrım gözetilmemesini emreden eşitlik ilkesini getirmiştir (Anayasa Madde : 10).

SPY 81/b maddesi ise Anayasa'nın dışında hükümler getirmesi ve Anayasa'ya

aykırı olmasının dışında, sosyolojik gerçeklere de aykırıdır. Azınlıklar sosyolojik bir olgudur. Varsa vardır, yoksa iradi olarak yaratılması mümkün değildir.

Keza, SPY 81/c maddesi hükmü, Anayasa'nın dil nedeniyle ayırım gözetilmeyeceğini öngören "kanun önünde eşitlik" ilkesine, yani 10. maddesine aykırıdır. Anayasa'nın sınırladığı siyasi parti kapatma nedenlerini genişlettiği için de 69. maddeye aykırıdır. Hatta, SPY'nın bu hükmü "kanunla yasaklanmış dillerden" sözetmektedir. Bu gün Türkiye'de yasayla yasaklanmış dil artık bulunmamaktadır. Bu durumda SPY "Bazı dilleri" yasaklamakla, bizzat "dil ayırımı gözetmiş" olmaktadır.

Görüldüğü üzere, siyasi partilerin yasaklanması rejimine ilişkin, Siyasi Partiler Yasasındaki düzenlemeler, Anayasa'daki yasaklarla sınırlı tutulmamış ve bunların sınırları genişletilmiştir. Böylece Anayasa'nın bir anlamı kalmamıştır. Anayasa, kapatma nedenlerini sayarak, yeni kapatma nedenleri yaratılmasını önlemek istemiş, konuyu yasa koyucunun iradesine bırakmamıştır. Kapatma nedenlerini ancak anayasa koyucu düzenleyebilir. Oysa, keyfi bir şekilde yeni yasaklar, kısıtlamalar yaratılmıştır. Siyasi Partiler Yasası, Anayasa'da belirtilenler dışında bir parti yasaklama nedeni koyamaz. Bu tür hükümler Anayasa'ya aykırıdır.

Nitekim, Anayasa'nın konuya ilişkin 69. maddesinin son fıkrasında: "Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukardaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir." hükmü yer almaktadır. "Yukarıdaki esaslar dairesinde" sözünden de anlaşılacağı üzere, yasal düzenleme yapılırken Anayasa'da sayılan kapatma nedenleri dışına çıkılmayacaktır.

Bütün bu nedenlerle bugün yürürlükte bulunan 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası Anayasa'nın 10, 11, 12, 13, 14, 66, 68, 69. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir. İptal edine kadar yargı, bu maddeleri uygulayamaz. Anayasa'yı uygular.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın bugünkü şekliyle Anayasa'nın geçici 15. maddesinin korunması altında bulunduğu da ileri sürülemez. Her ne kadar Anayasa'nın geçici 15. maddesi MGK döneminde çıkartılan yasaların "Anayasa'ya aykırılığının iddia edilemeyeceğini" öngörmekte ise de bugün yürürlükte bulunan Siyasi Partiler Yasası, MGK döneminde yürürlüğe konan orijinal şekline ve bütünlüğüne sahip değildir.

22.04.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası bugüne kadar tam 10 kez değişikliğe uğramıştır. Değişiklik getiren Yasalar şunlardır:

- 10 Haziran 1983 tarihinde 2839 sayılı,
- 27 Haziran 1984 tarihinde 3032 sayılı,
- 28 Mart 1986 tarihinde 3270 sayılı,
- 9 Nisan 1987 tarihinde 3349 sayılı,
- 21 Mayıs 1987 tarihinde 3370 sayılı,
- 23 Mayıs 1987 tarihinde 3377 sayılı,
- 31 Mart 1988 tarihinde 3420 sayılı,
- 7 Ağustos 1988 tarihinde 3470 sayılı,
- 17 Mayıs 1990 tarihinde 3648 sayılı,
- 31 Ekim 1990 tarihinde 3673 sayılı.

Bu değişiklikler arasında partilerin kapatılmasına ilişkin 101. madde de bulunmaktadır. Hatta 2820 sayılı Yasa'da da öngörülen bazı yasaklamalar referandum konusu olmuş ve halkoyu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu durum karşısında bugün yürürlükte bulunan Siyasi Partiler Yasası'nın MGK tarafından çıkarılan yasa olduğu ileri sürülemez. Bu itibarla Anayasa'nın 15. maddesinin kapsamı içinde kaldığı kabul edilemez. Biz SPY'nın yukarda açıkladığımız nedenlerle Anayasa'ya aykırılığı definde bulunuyoruz. Yine yukarda açıkladığımız nedenlerle Anayasa Mahkemesi'nin SPY'nın Anayasa'ya aykırılığı defimizi inceleyip karara bağlayabileceği görüşündeyiz. Öncelikle bu hususun karara bağlanmasını talep ediyoruz.

Kaldiki, Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'daki parti kapatma nedenlerinin sınırlarını aşan, "demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı" hükümlerine dayanılarak kapatma kararı verilmesi hukuka uygun olmaz.

Mahkemelerin, Anayasa'nın 138. maddesi gereğince, öncelikle Anayasa'ya göre karar vermeleri gerektiğinden, Anayasa Mahkemesi'nin de SPY'nın Anayasa'ya aykırı ve Anayasa'dan kaynaklanmayan hükümlerini uygulamaması gerekmektedir.

3. Siyasi Partiler Yasası, Uluslararası Hukuka ve Demokrasi Kurallarına da Aykırıdır.

SPY'nın davamızda uygulanması istenen 78 ve 81. maddeleri sadece Anayasa'ya ve genel hukuka aykırı değildirler. Aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı gibi uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

Helsinki Nihai Senedi'nin 10 ilkesinden 8.si olan "Halkların hak eşitliği ve kendi kaderlerini tayin hakkı" ile SPY çelişmektedir. Keza, Paris Şartı Sözleşmesi'nde:

"Bir ulus içindeki azınlıkların soy, kültür, din ve dil yönünden sahip oldukları kimliğin korunacağını ve azınlıklara mensup kişilerin hiçbir ayırım yapılmaksızın yasa önünde tam bir eşitlik içinde işbu kimliği serbestçe ifade etmek, korumak ve geliştirmek hakkına sahip olduklarını teyit ederiz."

"Halkların eşit haklara sahip bulunduğunu ve halkların BM Anayasası'na devletlerin toprak bütünlüğüne ilişkin olanlar dahil, uluslararası hukukun ilgili normlarına uygun olarak, kendi kaderlerini tayin etme hakları olduğunu teyit ederiz." denmektedir.

Bu uluslararası sözleşmeler Türkiye tarafından da imzalanmışlardır. Anayasa'nın 90. maddesi gereğince kanun hükmündedirler. Anayasa'ya aykırılıkları iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz.

Siyasi partiler, demokrosinin vazgeçilmez unsurları kabul edilmişlerdir.

Bu durumda, SPY'nın partilerin özgürce faaliyet gösterebilmelerinin güvencesini sağlaması ve düzenlenmesi gerekirken, tersine yasaklar, kısıtlamalar ve çelişkilerle dolu düzenlemeler getirdiği görülmektedir. Partilerin devlet örgütü dışında özel kuruluşlar olduğunu görmemekte, birer devlet kurumu gibi düşünmekte, demokrasi kurallarına ters hükümler içermektedir.

4. Pozitif Hukuk Parçalanmıştır. Siyasi Partiler Yasası ve Anayasa ile Türk Ceza Yasası Arasındaki Paralellikler Yok Olmuştur.

Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'nın davamızda uygulanması istenen maddeleri, TCY'nın 141 ve 142. maddelerinden alınmış ve paralel olarak düzenlenmişlerdir. Ancak Türk Ceza Yasası'nın 141 ve 142. maddeleri 12.04.1991 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. 141 ve 142. maddelere paralel olarak Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'nda düzenlenmiş bulunan hükümler ise, hâlâ durmaktadır. Keza, 2932

sayılı Anadil yasağına ilişkin yasa da, yürürlükten kaldırılmıştır. Oysa bu yasaya paralel olarak düzenlenen ve aynı zihniyetin eseri olan Anayasa ve SPY'ndaki düzenlemeler de durmaktadır. Böylece tam bir keşmekeş olmuştur. Pozitif hukukta birliklik kalmamıştır. Parçalanmışlık, toplumun ihtiyacı dikkate alınarak giderilmelidir. Toplumsal gelişmenin dayatması ile ceza yasalarından çıkarılan bu hükümlerin siyasi partiler açısından da ceza hükmü taşımaması ve uygulanmaması gerekir.

5. Fiili Hukukla Pozitif Hukuk Çelişmektedir. Bu Durumda Toplumsal Meşruluk Dikkate Alınmalıdır.

Bugün ülkemizin siyasal ve toplumsal hayatında uygulama "12 Eylül kalıntısı" mevzuatın lafzi yorumunu çoktan aşmıştır. Fiili bir hukuk doğmuştur.

Örneğin, SPY'nın 81. madde ile Hükümet Programı ve SHP Raporu karşılaştırıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır :

Siyasi Partiler Yasası Madde 81

Siyasi Partiler ;

a). . . millî veya dini, kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak. . . amacını güdemezler ve bu yolla faaliyette bulunamazlar.

25 Kasım 1991 Tarihli Hükümet Programı

". . . yurttaşlarımız arasında kültür, düşünce, dil ve köken farkları olması doğaldır. . . Çeşitli etnik, kültürel ve dile ilişkin kimlik özellikleri özgürce ifade edebilecek, özenle korunabilecek ve rahatça geliştirilebilecektir."

". . . herkesin kendi anadilini, kültürünü, tarihini, folklorünü, dini inançlarını araştırması, koruması ve geliştirmesi temel insan hak ve özgürlüğü kapsamı içindedir. . ." (Hükümet Programı, S.11).

SHP/Merkez Yürütme Kurulu Raporu

"Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı bölümlerinde yaşayan yurttaşların ağırlıklı bir bölümü etnik açıdan Kürt kökenlidir. . .

"Kürt kimliğini kabul ederek kendine Kürt kökenliyim diyen yurttaşlara, bu kişiliklerini hayatın her alanında istedikleri gibi ve özgürce belirtme hakkına sahip olmaları olanağı sağlanacaktır. . . ." (SHP'nin Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Önerileri, SHP MYK, Temmuz 1990 Ankara, s. 28-43).

Şüphesiz bu tabloyu daha da detaylandırmak ve başta iktidar partileri olmak üzere çeşitli siyasi parti liderlerinin açıklamalarıyla genişletmek mümkündür. Şimdilik bu örneklerle yetiniyoruz.

Görüldüğü gibi, iddianamenin mantığı kabul edilirse, Hükümet Programı'nı SPY'nın 81. maddesine aykırı görüp iktidar partileri DYP ve SHP'yi de kapatmak gerecektir.

Bugün ülkemizde temel örgütlenme ve siyasi partiler alanındaki iki hukuk karşı karşıyadır. Birincisi, yasalarda, kâğıt üzerinde varolan, ancak toplum nezdinde meşruluğunu yitirmiş, uygulama alanını kaybetmiş kanunlar, İkincisi, fiilen uygulanan, toplumda genel kabul gören aşağıdan gelen hukuktur. Yapılması gereken, fiili hukukun pozitif hukuk haline getirilmesi, bu yolla çelişkili durumun düzeltilmesidir.

Ancak, bu gerçekleşene kadar ne olacaktır : Yapılması gereken pozitif hukuku lafzıyla yorumlamak ve uygulamak değil, "günün ihtiyaçları" gözönünde tutularak fiili duruma uygun bir yorumlamaya gitmektir. Siyasi partiler, anayasal kuruluşlar ve hükümet yetkililerinin daha önce aktardığımız görüş ve programlarından da anlaşılacağı gibi gelişme, "12 Eylül hukuku kalıntıları"nın hukuk mevzuatından temizlenmesi yönündedir. Bugün bu süreç yaşanmaktadır. Bu süreç tamamlanıncaya kadar, - kanun değil- hukukun üstünlüğünü benimseyen her demokratik ülkede olması gerektiği gibi sorun, toplumsal meşruiyet yönünden yargısal içtihatlarla çözümlenmelidir. Burada Anayasal yargıya büyük görev düşmektedir.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Görüldüğü üzere;

- Toplumsal gerçeğe ve evrensel hukuka aykırı bir Anayasa,
- Uluslararası hukuka, demokrasi kurallarına ve Anayasa'ya aykırı bir Siyasi Partiler Yasası vardır.
- Ayrıca varolan Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'nın temelleri ve bir çok hükmü, yaşayan hukuka aykırıdır. Ölü hale gelmiştir.

Bu Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası hükümlerine aykırı davranmak iddiasıyla Sosyalist Parti hakkında kapatmak davası açılmıştır. Diğer yandan, hukuk sistemi parçalanmış; pozitif hukuk meşruluğunu yitirmiş ve bir fiili yaşayan hukuk doğmuştur. Keza, Siyasi Partiler Yasası ve Anayasa ile ceza yasaları arasındaki paralellikler

de yokolmuştur. Anayasa'nın ve Siyasi Partiler Yasası'nın değiştirilmesi gündemdedir. Böyle bir hukuksal ve fiili ortamda bu kapatma davası görülmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin bu durumu dikkate alması ileride demokratik hayatımız açısından giderilmesi olanaksız sonuçlar doğuracak bir hataya düşmemesi gerekir.

IV- İddia Hukuka, Gerçeğe ve Tarihe Aykırıdır

1. İddia ve Dayanakları

Cumhuriyet Başsavcılığı, iddianamesinde Sosyalist Parti'nin "faaliyetlerinin" 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 4. kısmında yer alan hükümlere aykırılık nedeniyle inceleme konusu yapıldığını ve davanın, Anayasa'nın Başlangıç Kısmı 3, 4, 14, 66. ve 68. maddeleri ile Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerine aykırı faaliyetlerde bulunduğu iddiası ile açıldığını belirtmektedir.

A- İddianame özetle :

1. "Hiçbir düşünce ve mülahaza Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve milletiyle bölünmezliği esası karşısında korunamaz" ilkesine;
2. "Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü"ne;
3. Dil. . . ırk ayrımı yaratmak. . . . amacını gütmek" ilkesine;
4. "Devletin şeklinin cumhuriyet olduğu. . . cumhuriyetin niteliklerinin değiştirilemez" olduğu ilkesine;
5. "Devletin bayrağı, dili, marşının değiştirilemeyeceği. . ."ne;
6. Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini, kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğu ileri sürülemez" hükmüne;
7. "Türk dilinden ve kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinden azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını gütmek" ilkesine; aykırı davranarak;

"Ülke ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlamak suretiyle faaliyette bulunulduğu" iddia edilmiştir.

B- Bu iddialara dayanak olarak:

(1) Parti yayınları :

- Serhıldan Çağruları-1: Karpuz Değil Cesaret Ekin.

- Serhıldan Çağrıları-2: Kawa Ateşi Yaktı.

- Kürt Sorununa Çözüm-4.

- Bildiri ve duvar afişleri;

ile,

(2) Genel Başkan Doğu Perinçek'in :

- 24-25 Ağustos tarihli Parti Meclisi Toplantısı'nı açış konuşması;

- 13.10.1991 Ankara Cebeci Pazar Yeri'ndeki açık hava toplantısındaki konuşması;

- 16.10.1991 Şırnak il merkezindeki açık hava toplantısındaki konuşması;

- 17.10.1991 Van il merkezindeki açık hava toplantısındaki konuşması;

- 13.10.1991 günü yapılan televizyon konuşması;

- 11.10.1991 günü televizyondaki açık oturumdaki konuşması;

gösterilmiştir.

C- Sosyalist Parti'nin "Kürt kimliğine"; "Kürt sorununa", bu sorunun "çözümüne" ilişkin program, görüş ve önerileri ile devletin bu konulardaki inkârcı, şiddete dayalı, hayat tarafından iflas ettirilmiş politika ve uygulamalarının eleştirisine ilişkin görüşleri ve ülke bütünlüğünün ancak "eşitlik, özgürlük ve gönüllülük" temelinde sağlanabileceği, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkının olduğu, ancak bunu, eşitlik ve özgürlük temelinde bir "emekçi Cumhuriyeti"nde birleşmek şeklinde tayin etmesinin en uygun yol olacağı şeklindeki düşünceleri kapatma nedeni sayılmıştır.

2. İddianame Bugünün Gerçeklerine Olduğu Kadar Tarihi Gerçeklere ve Tarihi Belgelere de Aykırıdır.

İddianame, Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'nı dar ve katı bir Türk milliyetçiliği zihniyetiyle değerlendirmektedir. Brakınız "eşitliği, özgürlüğü" tanımayı, "Kürdün" kimliği dahi iddianamede "yasaklar" kapsamında düşünülmemektedir.

Oysa, Türkler ile Kürtler bin yıldır bu topraklar üzerinde iç içe, kardeşçe yaşamışlardır. Emperyalizme karşı Kurtuluş Savaşı'nı birlikte yürütmüş, başarıya götürmüş, Cumhuriyet'i birlikte kurmuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasal belgesi olan Amasya Protokolü'nde vatan "Türk ve Kürtlerin oturduğu arazi" olarak belirlenmiş ve "bu hususun şimdiden Kürtlerce bilinmesi uygun görüldü." denmiştir (Amasya Mülakatı 2. Tutanağı, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, s. 13, Sabahattin Selek, Milli Mücadele, s. 328).

Keza, Erzurum ve Sivas Kongreleri Nizamname ve Beyannameleri'nin 1. maddeleri, Kürtler dahil bütün unsurların "ırkı, içtimai ve coğrafi haklarını" güvence altına almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluş sürecinde "Türk ve Kürdü" birleştiren iki milliyetli bir Devlet olarak kabul edilmiştir. Bunun içindir ki, İsmet İnönü Lozan Konferansı'nda "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, Türklerin olduğu kadar Kürtlerin de hükümetidir. (. . . Kürtlerle Türkler tam bir işbirliği içinde çalışmışlardır." şeklinde açıklamada bulunmuştur. (Seha L.Meray, Lozan Barış Konferansı, Takım 1, Cilt 1, Kitap 1, s. 348-349) İnönü, 1969'da Sabahattin Selek'e hatıralarını anlatırken ". . . Lozan'daki konuşmalarımızda, milli davalarımızı biz Türkler ve Kürtler diye bir millet olarak müdafaa ettik ve kabul ettirdik." demektedir. (Ulus, 31 Mart 1969)

Nitekim Atatürk de her fırsatta "Türk ve Kürt"ten bahsetmektedir :

- 17 Haziran 1919'da Samsun'da ". . . ben Kürtleri ve hatta öz bir kardeş olarak tekmil milleti bir nokta etrafında birleştirmek ve . . . göstermek karar ve azmindeyim." (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV. s. 34, Kazım Karabekir. İstiklâl Harbimiz, s. 50).

- 18 Haziran 1919 Samsun : "Kürtler de Türklerle birleşti" (Nutuk III s. 910).

- 17 Eylül 1919 Sivas : ". . . Türk ve Kürdün yek diğerinden ayrılmaz iki öz kardeş olarak yaşamakta devam edeceği. . . ." (Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV, s. 63).

- 28 Aralık 1919 Ankara : ". . . Devlet için millî yeni bir hudut kabul ettik. . . Bu hudut ordumuz tarafından silahla müdafaa olunduğu gibi, aynı zamanda Türk ve Kürt anasırıyla meskûn aksamı vatanımızı tahdit eder." (Atatürk'ün Söylev ve Demecleri, II, s. 12).

- 24 Nisan 1920, TBMM Kürsüsünden : Erzurum Kongresi'ni yeni bir hudut çizdiğini belirttikten sonra devamla : ". . . bu hudut dahilinde tasavvur edilsin ki anâsırı islamiyeden yalnız bir cins millet vardır. Bu hudut dahilinde Türk vardır, Çerkez vardır ve anasırı sair islâmiye vardır. İşte bu hudut memzuç (uyumlu) bir

halde yaşayan, bütün maksatlarını bütün manasıyla tevhid etmiş olan kardeş milletlerin hududu millisidir. (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, s. 28).

- 1 Mayıs 1920, TBMM Kürsüsünden : "Efendiler . . . Meclisi Alinizi teşkil eden zevad yalnız Türk değildir. Yalnız Çerkez değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep anasını islâmiyedir. . . Muhafaza ve müdafaa ile iştiğal ettiğimiz millet bittabi bir unsurdan ibaret değildir." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, s. 70, 71)

Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanaklarında Kürtler

- 4 Ocak 1923, Bitlis Mebusu Yusuf Ziya : "Lozan'daki kurulumuz Türk ve Kürdün hepsini birden temsil etmektedir." (Zabıt Ceridesinden aktaran Mahmut Goloğlu, Millî Mücadele Tarihi 5, Türkiye Cumhuriyeti, s. 38).

- 8 Aralık 1923 Hüseyin Rauf (Orbay) : "Türkiye hududu millisine sahip olacaktır ve Türk-Kürt milletleri bir olarak yaşayacaklardır ve haysiyetlerini, şereflerini dünyaya göstereceklerdir." (TBMM Gizli Celse Zabıtları, IV, s. 318).

- 25 Ocak 1923, Erzurum Mebusu Hüseyin Avni : "Lozan'daki degelerimiz iki kardeş olan Türkler ile Kürtlerin temsilcileridirler." (Zabıt Ceridesinden aktaran Mahmut Goloğlu, Millî Mücadele Tarihi, 5, Türkiye Cumhuriyeti, s. 77).

- 6 Mart 1923, Bitlis Mebusu Yusuf Ziya : "Arkadaşlar temenni ederim ki, Musul Türkiye'nin bir cüz'ü denilsin. Çünkü, Türklerle Kürtlerle meskûn Türkiye'nin bir parçasıdır. Nisfından fazlası Kürttür. Musul'un Kürdün tarihinde bir kıymeti vardır." (TBMM Gizli Celse Zabıtları, IV, s. 162).

Bu örnekleri arttırmak mümkündür. Ancak bu kadarını yeterli görüyoruz.

Görülmektedir ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde Türklerin yanı sıra "Kürtlerde" birinci derecede rol oynamışlardır. Bunun içindir ki, bu dönemdeki "hükümetler"de "Lozan Delegeleri", "Türklerin ve Kürtlerin" temsilcileri; "Vatan hududu", "Türklerden ve Kürtlerden meskûn saha", "Türk ve Kürtlerin oturduğu arazi" olarak ifade edilmiştir.

İddia makamının, iddianameye yansıyan mantığı ve anlayışından hareket edilirse Atatürk, İsmet İnönü'yle Amasya Protokolü-Erzurum Kongresi ve 1920'lerin TBMM "ülke ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlamakla" itham edilebilirler.

3. İddianame İnkârcıdır. "Kürt realitesi" İnkâr Edilemez Bir Olaydır. Ve Kürt Ulusunun Varlığının Kabulü Kapatma Nedeni Olamaz.

İddianame 10. sayfasında "değerlendirme" başlığı altında "özetlenen yayınlar ve Parti Genel Başkanının konuşmalarından alınan bölümlerde ayrı 'dili' ve 'kültürü' olan ve özellikle de 'kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahip' Türkiye Cumhuriyeti ülkesi toprakları üzerinde yaşayan 'ezilen' bir 'Kürt ulusunun' varlığı açık ve seçik şekilde kabul edilmiş" diyerek, bu durumu kapatma gerekçesi saymıştır.

Bir ulusun varlığını kabul ederek ya da etmeyerek var ya da yoksaymak mümkün değildir. Gerçek, Anayasaların da yasaların da üstündedir. Çünkü, en sonunda gerçek kendisini kabul ettirir. Anayasal, yasalar ve hukuksal kurumlarda gerçek duruma uygun değilse onları değiştirmek ve uygun hale getirmek gerekir. Bugün Türkiye'de böyle bir durum vardır.

Nitekim Türkiye devleti, Başbakanın ağzından resmen ve alenen "Kürt realitesini" tanıdığını ilân etmiştir.

Başbakan Süleyman Demirel 9 Aralık 1991 tarihli konuşmasında şöyle demektedir :

"Bu devleti Türk ırkından gelen insanlar kurmuş. . . Diğerleri ikinci sınıf vatandaş değildir. Beraber kurmuşuz. Kader birliğimizi rıza ile kurmuşuz. 'Biz-siz' diye bir şey yok, hepimiz varız. Hepimiz varsak, buradaki insan, yani Kürtçe konuşan 'Kürt asıllıyım' diyen insana da 'Kürt kimliği' diyoruz. Artık buna karşı çıkmak da mümkün değildir. 'Hayır arkadaş sen Orta Asya'dan geldin, biz de oradan geldik, ama yolda gelirken dillerimiz değişti' diyemeyiz. Yani Kürt realitesini Türkiye tanıyacaksa, ki tanımıştır. -Ve bana göre, son bir senenin en önemli olayı budur. Kürt realitesini tanımak aslında Türkiye'nin birliğini muhafazaya mani değildir." (Tercüman Gazetesi, 9.12.1991)

Hükümet ortağı SHP'nin "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Önerileri" başlıklı Raporu da MYK'ca onaylanmış ve yayımlanmıştır. SHP MYK'nın bir belgesi haline gelmiş olan bu rapor konuyu şöyle ele almaktadır :

"Kürt kimliğini kabul ederek kendine Kürt kökenliyim diyen yurttaşlara bu kişiliklerin hayatın her alanında istedikleri gibi özgürce belirtme hakkına sahip olmaları olanağı sağlanacaktır." (SHP Raporu, s. 43).

Keza, Hükümet Programı'nda da bu konuda şunlar söylenmektedir :

"Yurttaşlarımız arasında kültür, düşünce, inanç, dil ve köken farklılıkları olması doğaldır."

". . . herkesin kendi anadilini, kültürünü, tarihini, folklorünü, dini inançlarını araştırması, koruma ve geliştirmesi temel insan hak ve özgürlüğü kapsamı içindedir. Bu haklar yasalar çerçevesinde sağlanacaktır." (Hükümet Programı, s. 11).

Bütün bu örnekler iddianamenin inkârcı mantığını geçersiz kılıyor.

4. Varolan Millî Farklılıkları Kabul Etmek Kapatma Nedeni Olamaz

"Türk ırkının" yanısıra "Kürt ırkının"; "Türkçe"nin yanında "anadil" olarak "Kürtçe"nin de varlığından bahsetmek ve dilde eşitliği sağlamaya çalışmak "dil" ve "ırk" ayrımı yaratmak değildir. Bugün iktidarından muhalefetine kadar bemen herkes "Kürt ulusal" varlığını ve "Kürt dilini" kabul etmektedir. Hükümet Protokolü'nün 16. sayfasında "Kültür" başlıklı bölümde :

"Ulusal kültürümüz içindeki dil-inanç ve köken farklılıkları kültür alanımızın zenginliğidir.". "Bu farklılıkların ulusal bütünlük içinde kendini ifade edebilmesi, demokratik toplum yapısının doğal bir gereğidir." denmektedir.

Keza Başbakan Demirel bir konuşmasında :

"Bu devleti beraber kurmuşuz. Osmanlı dağıldığında iki büyük kavim kalmış, Türkler ve Kürtler. . . Hepimiz bu ülkenin sahibiyiz. Türkiye'de Kürtçe konuşan vatandaş da her şeyin sahibidir." demektedir. (Millî Gazete, 9.12.1991)

"Anadil yasağı" getiren 2932 sayılı Yasa yürürlükten kaldırılmıştır. İddianame ise, hale 2932 sayılı Yasa'yı çıkartan ve "anadil yasağı" getiren anlayışı yansıtmaktadır. Oysa, "Kürt millî varlığı" ve "Kürt dilinin" kabulü artık bir devlet politikası haline gelmiştir.

5. Sosyalist Parti'nin Konuya İlişkin Görüşleri "Azınlıklar Bulunduğunu İleri Sürmek" ve "azınlıklar Yaratarak Millet Bütünlüğünün Bozulması Amacını Gütmek" Yasağı Kapsamında Ele Alınamaz ve Kapatma Nedeni Sayılamaz

Sosyalist Parti'nin Kürt Sorununa Çözüm Programı ve Politikaları "ülkede bir Kürt azınlığı bulunduğu" değildir. Sosyalist Parti'nin söylediği "azınlık" ve "azınlık hakları" değil, "eşit haklara sahip bir Kürt millî varlığının" bulunduğuudur. Bu ne bir

"azınlık yaratmak"tır ne de "azınlık bulunduğunu ileri sürmek"tir.

Sosyalist Parti'nin çözümü "azınlık yaratmak"; "millet bütünlüğünü bozmak" amacı değildir. Sosyalist Parti'nin görevi, her türlü millî eşitsizliğe son vermek, bütün dillerin, bütün kültürlerin eşitlik ve özgürlük ortamı içinde gelişip, serpilip yayılmasını sağlamaktır. Bu ise, Türk dili ve kültürü dışındaki dil ve kültürleri koruyup geliştirmek, yaymak ve bu yolla azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını gütmek değildir. Azınlıklar yaratmak, parti ya da kişilerin iradi olarak yapabilecekleri bir durum da değildir. Sosyoloji biliminde böyle bir olay yoktur. Kaldı ki, Kürtler bir "azınlık" olarak da telakki edilemezler. Bugün Kürt kimliği, Kürt dili, Kürt kültürü artık inkârı mümkün olmayan bir "olgu"dur, "gerçeklik"tir Bunlardan söz etmek, bir olguyu saptamak anlamına gelir.

6. "Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" Programı ve Bu Programla Kürt Ulusuna "Kendi Kaderini Tayin Hakkının Tanınması" Kapatma Nedeni olamaz

İddianamede; "Kürt Sorununa Çözüm-4" broşüründeki 'Kürt milleti kendi kaderine kayıtsız şartsız sahiptir', bu 'özgür iradenin' saptanması için de 'Kürt illerinde referandum yapılmalıdır', Kürt halkı 'isterse ayrı bir devlet kurabilir'. Ancak en iyi çözüm 'iki federe devletin eşit olarak katıldığı demokratik, federal bir cumhuriyet' olduğu vurgulanarak bu cumhuriyetin esasları açıklanmıştır' denmekte ve bu kapatma davasına gerekçe yapılmaktadır.

Birincisi, birliğin ön koşulu "eşitlik, özgürlük ve gönüllülüktür". Zorla "birlik ve bütünlük" sağlanamaz: Anayasa ve yasalar, gerçeklikle bağdaştığı ölçüde hayat ve uygulama alanı bulurlar. "Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü" yasaklarla, baskıyla, silah zoruyla sağlanacak bir durum değildir. Birliği sağlamanın yolu gönülleri kazanmaktır. Bugün, bu noktaya devletin en yetkili mercileri de gelmiştir. Cumhurbaşkanı Özal; "Herkes etnik kimliği ne ise onu rahatça söyleyebilmelidir. Bir kere şunu söyleyelim. Bu mesele sopa ile ve silah zoruyla çözülmez. (. .) Biz her şeyi açıkça konuşmalıyız (. .) Federasyon dahil her şeyi konuşmalıyız." demektedir. (Hürriyet Gazetesi, 15.10.1991).

Bugüne kadar devlet meseleyi sopayla, askeri yöntemlerle çözmeye çalışmıştır. Gelinen nokta nedir? Sorun daha da ağırlaşmıştır ve büyük acılara neden olmaktadır. Siyasi çözüm gelip dayatmıştır. Birlikte yaşamın bir tek yolu kalmıştır : Eşitlik, özgürlük ve gönüllü birlik.

İkincisi, Kürt halkına "kendi kaderini tayin etme hakkı tanınmadan" birliğin gönüllülüğünden söz etmek mümkün değildir. Kaldı ki, Hükümet Programı'nda belirtildiği üzere: "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Süreci' ve 'Paris Şartı' ülkeler ve halklar için küresel düzenler, haklar ve özgürlükler getirmiştir. Bu kurallar, sözleşmelerin imzacı tarafı olarak Türkiye için de uyulması gereken kurallardır." (Hükümet Programı, s. 10)

"Halkların hak eşitliği ve kendi kaderini tayin hakkı" Helsinki Nihai Senedi'nin ve Paris Şartı'nın uyulması zorunlu ilkeleri arasındadır (Paris Şartı, s. 8).

Bu sözleşme hükümleri Anayasa'nın 90. maddesi gereğince, Anayasa'ya aykırılığı dahi ileri sürülemeyen yasa değerindedir. Yine bu hükümler, Kürt ulusu için de geçerlidir. Dolayısıyla, Sosyalist Parti'nin Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkına ilişkin görüşleri bu uluslararası sözleşmelerin "teyidinden" ibarettir.

Üçüncüsü parti kapatma davalarında kapatmanın koşullarının oluşması için maddi ve manevi unsurların birlikte varolması gerekir. Görülmekte olan davanın siyasi partinin tüzelkişiliği açısından müeyyidesi "kapatılmak"tır. Bu tür yargılamalarda Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun uygulanacağı öngörülmüştür. Her ceza yargılamasında olduğu gibi davamızda da kanuna aykırılığın doğabilmesi, kapatma müeyyidesinin uygulanabilmesi için maddi ve manevi unsurların birlikte oluşması gerekir.

Davamızda, manevi unsur, ülkenin ve milletin bölünmesinin davalı partice istenip istenmediğidir. Sosyalist Parti'nin "Kürt Sorununa Çözüm"e ilişkin program ve görüşlerinin temel amacı 'ayrılık' değil, 'birlik'tir. Sosyalist Parti zora dayanan yolun "bölünmeyi" getirdiğini görmüştür. Birliği sağlamanın ancak, ulusa kendi kaderini tayin hakkını tanımak, eşitlik, özgürlük ve kardeşlikle mümkün olacağını anlamıştır. Davada iddia makamınca delil olarak sunulan belgelerin tamamının özü iki noktada toplanmaktadır. Birincisi, sorunun barışçı ve siyasi bir çözüme kavuşturulması. Diğeri, eşitlik, özgürlük ve gönüllülük temelinde bir 'birliğin' sağlanmasıdır. "Kardeşliğe" ve "gönül köprüsü oluşturulmasına" bunun için önem verilmektedir.

Sosyalist Parti "birliği" savunuyor ve bunun koşullarını bir programla ortaya koyuyor. Bu durumda "ayrılıkçılık" kastından dolayısıyla, manevi unsurun oluştuğundan söz etmek mümkün değildir. İddia makamının, iddianamede aktardığı "Kürt halkıyla kardeşçe, özgürce, gönül gönüle, barış ve huzur içinde yaşamak, Türkiye halkının. . . . ihtiyacıdır.", "Türk ve Kürt halkları iki candır". "Sosyalist Parti Türk-Kürt

kardeşliğinin partisidir.", "Emekçilerin çıkarı gönüllü birliği gerçekleştirmededir." gibi alıntılar, davayı değil, savunmamızı doğruluyor.

Dördüncüsü, Türk milliyetçiliği, ırkçılığı bölücü; enternasyonalizm ise birleştiricidir. Anayasa'nın 66. maddesi milletin belirleyicisi olarak vatandaşlık bağı kabul ediyor. Millet bütünlüğüne aykırılığın anlam ve çerçevesini de bu esastan hareketle saptamak gerekir. Anayasakoyucu TC. vatandaşlarının bir bölümünün, devletle olan vatandaşlık bağı koparmaya, onları ayırarak yeni veya başka bir devletin insan unvanı haline getirmeye yönelik amaç ve faaliyeti yasaklanmıştır.

Yoksa kimse Türk milliyetçiliğini benimsemek ve milliyetçi ideolojiye bağlı olmak zorunda değildir. Türkiye gibi binlerce yıllık bir Kavimler Köprüsü üzerinde duran Türk milliyetçiliğinin ve ırkçılığının bölücü olduğu açıktır.

Dolayısıyla, Anayasa ve SPY'nın Türk milliyetçiliği ve ırkçılığı anlayışıyla yorumlanması, hukuka aykırı olur. Türk ırkından olanların dışındaki milliyetlerin ikinci sınıf vatandaş sayılması ve haklarının kabul edilmemesi, birliği bozar. Nitekim Başbakan Süleyman Demirel :

"Türk milliyetçiliği, ırk esasına dayanmayan ve Türkiye'de başka etnik grupları dışlamayan yumuşak bir milliyetçiliktir." demekte ve "ikinci sınıf muamelesi yapıldığı takdirde o insanların ayağa kalkma hakkının doğacağına" dikkat çekmektedir (Milliyet Gazetesi, 9.12.1991).

Görüldüğü üzere, artık devlet yöneticileri de eski katı milliyetçi anlayışın yürümeyeceğini görüyorlar. Milliyetçilik, milli zıtlaşmaları, milli düşmanlıkları, milli boğazlaşmaları gündeme getirmekte, birliği değil, bölünmeyi temsil etmektedir. Bu bakımdan yasaların milliyetçi bir zihniyetle yorumlanması, mevcut gerçekliğe ve olgulara ters düşer; Anayasa'nın hedeflerine de aykırı olur. Enternasyonalizm ise, milletlerarası birliği sağlamanın ve "ortak bir ev" inşa etmenin olanaklarını vermektedir. Sosyalist Parti milliyetçiliği değil, enternasyonalizmi benimsemiştir.

Kaldığı, Sosyalist Parti Anayasa'nın milliyetçilik anlayışını benimsemek zorunda değildir. Partilerin Anayasa hükümlerini benimsemesi diye bir zorunluluk yoktur. Eğer böyle olsaydı, o zaman anayasaların değiştirilmesi imkansızlaşır. Partilerin uyması gereken hususlar, parti yasaklarına ilişkin hükümlerdir.

İddianame, bağınaz Türk milliyetçiliğini yansıtmaktadır. Bu niteliği ile de, hukuka, Anayasal ilkelere, toplumsal gerçekliğe aykırıdır.

Beşincisi, Sosyalist Parti'nin Kürt Sorununa Çözüm Programı, Anayasa'nın üçüncü maddesindeki hususlara aykırı kabul edilemez. Çözüm önerisindeki federe devletlerden her birinin ayrı bayrağı, ayrı marşı ve anayasası olması Türkçe ve Kürtçe'nin resmi dil olarak önerilmesi de kapatmayı gerektirir bir durum değildir.

Çünkü Sosyalist Parti'ye göre, iki milletin ortak evi olan federal devletin ortak bir anayasası, bayrağı ve marşı olacaktır. Bu anayasa, bayrak ve marş bütün ülkede geçerli olacaktır. Türkçe'nin yanında Kürtçe de resmi dil olarak düşünülmektedir.

Anayasa'nın dördüncü maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu ve Cumhuriyetin niteliklerinin değiştirilemeyeceği prensiplerine de aykırı bir durum yoktur. Zira, devletin şekli yine cumhuriyet olarak kalmaktadır.

Görüldüğü üzere, iddianamenin Sosyalist Parti'nin Anayasa'nın üçüncü ve dördüncü maddelerine aykırı davrandığı ithamı da doğru değildir.

Altıncısı, iddianame 2510 sayılı İskân Yasası'na da aykırıdır. Halen yürürlükte bulunan 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Yasası'nda "Türk kültürlü olmayan"; "Türk ırkından olmayan", "Türk kültürüne bağlı olmayan"; "Türk kültürüne temsili (özümlemesi) istenen"; "Türk tebasından olup da Türk kültürüne bağlı bulunmayan", "Anadili Türkçe olmayan", "Türk kültürüne bağlı olup da Türkçe'den başka dil konuşan" nüfustan söz edilmektedir. Hatta bu Yasa'nın 2. maddesi, Türkiye nüfusunu niteliğine göre iskân bakımından üç mntukaya ayırmaktadır.

Türkiye'de "Türk ırkından olmayan"; "Türk kültürlü olmayan". . . nüfus kesimlerinin de bulunduğu İskân Yasası'nca hüküm altına alınmıştır. İddianame ise yürürlükte bulunan bu yasal mevzuata rağmen Türkler dışındaki millî varlıkları inkârda ısrar etmektedir.

V- Sosyalist Parti; Anayasa Mahkemesi Kararı İle Yasal Bulunan Program Ve Tüzüğüne Uygun Faaliyette Bulunmuştur. Kapatma Nedeni Sayılan Görtüşleri Programının 31. Maddesi Kapsamındadır

Sosyalist Parti, Tüzük ve Programı nedeniyle kuruluştan sonra kapatma davası ile karşılaşmış ve Anayasa Mahkemesi'nde yargılanmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin 8.12.1988 tarih ve 1988/2 Esas, 1988/1 Karar sayılı kararı ile Programı'nın Anayasa'ya ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğuna ve kapatmanın reddine karar verilmiştir.

Sosyalist Parti Programı'nın "Eşitlik, Irkçı Baskılara Son" başlıklı 31. maddesi de yargılama konusu yapılmıştır. Hatta bu maddeye ilişkin, Anayasa Mahkemesi üyelerinden biri mahalefet şerhi düşmüştür. Ancak, Anayasa Mahkemesi bu maddenin hukuka aykırı olmadığına karar vermiştir.

Sosyalist Parti Programı'nın 31. maddesi şöyledir :

"Herkes dil, ırk, milliyet, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi kanaat, din ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

"SP herhangi bir ırkın veya bölgenin diğerlerine hakim veya diğerlerinden ayrıcalıklı olmasına karşı mücadele eder.

"Demokratik Halk İktidarı, Türkiye halkının barış, kardeşlik ve gönüllü birlik içinde kendine özgür ve refahlı bir gelecek yaratmasının karşısındaki engeller olan ırkçı baskı politikalarının, bölgeler arası eşitsizliğin ve şovenizmin temellerini ve bütün belirtilerini ortadan kaldırır.

"Sosyalist Parti, Türkiye'nin kültürel zenginliğinin ve tarihten gelen gerçeklerin ortaya konmasını ve tartışılmasını bile yasaklayan 'Siyasi Partiler Kanunu'ndaki ve diğer yasalardaki hükümlerin değiştirilmesi için mücadele eder."

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi'nce de yasal bulunan SP Programı'nın 31. maddesinde şu hususlar yer almaktadır.

1. Herkes, dil, ırk, milliyet, ... ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşit olacaktır.

Buradan şu anlaşılmaktadır : "Türkiye'de birden fazla dil, ırk ve milliyet mevcuttur. Bunlar arasında kanun önünde ayırım yapılmamalıdır. Burada dil yerine "Türk ve Kürt dili", ırk yerine "Türk ve Kürt ırkı", milliyet yerine "Türk ve Kürt milleti" konulduğunda, bunlar arasında ayırım yapılamayacağı söylenmiş olmaktadır.

Dolayısıyla, "Kürt milletinde" ve "Kürt milletinin eşit haklara sahip olmasından" ve "kendi kaderini tayin etmek hakkın"dan söz etmek, programın bu maddesi çerçevesinde hareket etmektir.

2. "Sosyalist Parti herhangi bir ırkın veya bölgenin diğerlerine hakim ve diğerlerinden ayrıcalıklı olmasına karşı mücadele edecektir."

Bu da yine Sosyalist Parti'ye "Kürt ulusu" üzerindeki baskılara, eşitsizliğe, şo-

venizme, asimilasyona karşı çıkma, Türk ulusuna ayrıcalıklar tanınmasına, bölgeler arasındaki farklı uygulamaya karşı mücadele etme görevini vermektedir. Sosyalist Parti bu çerçevede hareket etmiş, Kürt ulusu üzerindeki baskılara karşı çıkarak "eşitliği" savunmuştur. Gerek yayınlarında, gerek toplantılarında, gerekse TV konuşmalarında anlatılmaya çalışılan ve iddianamede kapatma davasında gerekçe sayılan hususların tamamı, bu çerçevededir.

3. "Türkiye halkının barış, kardeşlik ve gönüllü birlik içinde kendine özgür ve refahlı bir gelecek yaratmasının karşısındaki engeller olan ırkçı baskı politikasının, bölgeler arası eşitsizliğin ve şovenizmin temellerini ve bütün belirtilerini ortadan kaldırmak."

Görüldüğü üzere, bu fıkrada, "barış, kardeşlik ve gönüllü birlikten" sö734 5flmektedir. Milli sorunun çözümünde, askeri yöntem değil, "siyasi çözüm" önerilmektedir. "Gönüllü birlik", "kendi kaderini tayin hakkı" da dahil; Sosyalist Parti'nin "Kürt Sorununa Çözüm-4" programındaki bütün unsurları kapsamaktadır. "Gönüllü" birlik demek, "zora dayalı birliğin" reddi demektir.

Yine burada "milli baskı politikalarının, bölgeler arası eşitsizliğin ve şovenizmin" temellerinin ortadan kaldırılmasından söz edilmektedir.

Programın bu maddesinin parti yetkililerine yüklediği görevler, tam da iddia makamının suçladığı çözümlerdir.

Bu madde, "kültürel zenginliğin ve tarihten gelen gerçeklerin", "ortaya konmasını ve tartışılmasını yasaklayan" yasa hükümlerine karşı mücadele görevini de partinin önüne koymaktadır.

Programın 31. maddesi, Mahkemeniz tarafından incelenmiş, Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun bulunmuştur. Parti yetkilileri de, Anayasa Mahkemesi'nce yasalara uygun bulunan bu maddenin kendilerine yüklediği görevleri yerine getirmişlerdir.

İncelemenin öncelikle dava konusu Kürt Sorununa Çözüm Programı'nın Parti Programı'nın 31. maddesine uygun düşüp düşmediği üzerinde yapılması gerekecektir. Çünkü, Siyasi Partiler Yasası'nın 90., Anayasa'nın 69. maddeleri partilerin programları dışında faaliyette bulunamayacaklarını belirtmektedir. Bu, şu demektir : Partiler Programlarına uygun faaliyette bulunurlarsa, bu faaliyetleri nedeniyle suçlanamazlar.

4. Keza, Sosyalist Parti Programı'nın 42. maddesi de, "Ulusların kaderlerini tayin hakkını savunmayı" bir görev olarak partinin önüne koymaktadır.

"Enternasyonalizm başlıklı bu madde de, Anayasa Mahkemesi'nce yasal bulunmuştur.

VI- Sosyalist Parti'nin Çözümü Biricik Birlik Yolunu Öngörüyor

Sosyalist Parti'nin Kürt sorunu hakkındaki politika ve çözüm önerilerini ortaya koyan "Kürt Sorununa Çözüm-4 Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" broşüründe, iddianame ile itham edilen tüm belge ve konuşma metinlerinde her satır, her sözcük birlik ihtiyacını, birlik inkânını ve birlik koşullarını dile getirmektedir. Nitekim, iddia makamının iddianameye aldığı alıntılar dahi bunu kanıtıyor.

- "Yaşasın Türklerin ve Kürtlerin kardeşliği." (Serhıldan Çağruları-2, iddianame, s.4).

- "Yaşasın Türk halkı, Kürt halkı." (Serhıldan Çağruları-2, iddianame, s. 4).

"Kürt halkıyla kardeşçe özgürce, gönül gönüle, barış ve huzur içinde yaşamak Türkiye halkının. . . ihtiyacıdır.

"Türk ve Kürt halkları iki candır.

"Sosyalist Parti Türk-Kürt kardeşliğinin partisidir." (Kürt Sorununa Çözüm-4, İddianame, s. 4-5).

- "Sosyalist Parti Türk ve Kürt halkları arasında tek köprü. ."

"Sosyalist Parti birleşmeden yana.

"Sosyalist Parti iki halkın bir federasyonda birliğini, ortak iktidarını savunacak." (24-25 Ağustos, Parti Meclisi Toplantısı'nda açış konuşması, İddianame, s. 8).

- ". . . Doğu'da özel savaşa son vereceğiz, ... özel savaşa Türk-Kürt kardeşliği programı. . . ilke iki milleti eşit düzeye getirerek ve sonunda biçim olarak bir federasyonla çözeceğiz. . ." (13.10.1991 Ankara Cebeci Açık Hava Toplantısındaki Konuşma, iddianame, s. 8)

- "Kürt sorunu askerle mermiyle çözülemez, Kürt meselesi hürriyetle, eşitlikle çözülür. . ." (16.10.1991 Şırnak Açık Hava Toplantısındaki konuşma, iddianame, s. 9).

". . . . . Kürt milletine kendi kaderini tayin hakkı tanınmalıdır. İşte birliğin koşulu o zaman olur . . . . Zorla birlik olmaz. Gönülle, kardeşlikle, bu Kürt halkının iradesini sayarak, kabul ederek olur. . . ." (11.10.1991 TV Açık oturumundaki konuşma, İddianame, s. 9-10).

İddianame Türk ve Kürt halklarının birliğini vurgulayan bu cümleleri dahi birer suç kanıtı gibi sunmaktadır. Oysa, Kürt sorunu bir gerçekliktir. Bu sorunu Sosyalist Parti icat etmemiştir. Sosyalist Parti varolan Kürt gerçeğini tespit etmiş; özgürlüğün, kardeşliğin ve birliğin yollarını aramış, birliği sağlayacak politikaları üreterek toplumun önüne koymuştur.

Sosyalist Parti, "Kürt sorununun" aynı zamanda "Türk sorunu" olduğunu söylemektedir. Kürt sorununun bugünkü noktaya gelmesinden hem Kürtler hem de Türkler acı çekmektedir. Çünkü hem Kürtler hem Türkler Kürt sorunundan kaynaklanan ekonomik yükleri taşıyor ve acılar çekiyor. Sorun, ABD gibi büyük emperyalist devletlere Türkiye üzerindeki denetimini ağırlaştırma fırsatı da veriyor. Ayrıca sorun, bir vicdan ve insanlık sorunudur. Sosyalist Parti iki halkın kardeşçe, özgürce, gönül gönüle, barış ve huzur içinde yaşamasını, ekmek kadar, su kadar önemli bir ihtiyaç olarak görmektedir. Sosyalist Parti'nin Kürt Sorununa Çözüm Önerisi özgürlük, kardeşlik ve birlik ihtiyacından hareket etmektedir. Sosyalist Parti, bugüne kadar devletçe izlenen yanlış politikalar ve uygulamalar sonunda, bölünmenin eşliğine gelmiş bu ülkede kendisini "Türk ve Kürt halklarına Fırat'ın üzerinde bir gönül köprüsü" olarak sunmaktadır.

Sosyalist parti, birliğin tek yolunun eşitlik ve gönüllülüğten geçtiğini görmektedir. Sosyalist Parti'nin ayrılma hakkından söz etmesinin amacı da birliktir. Çünkü, zorla birlik olmaz. Birlik, ancak irade özgürlüğüyle seçilmişse sağlamdır. Bir evlilik kurumunda bile eğer ayrılma hakkı yoksa, birlik taraflardan biri için kölelik anlamına gelir. Hak eşitliği birlik için kaçınılmaz koşuldur. Sosyalist Parti'nin dava konusu yapılan Kürt Sorununa Çözüm Programı'nın özü budur.

Bugüne kadar Kürtleri yok sayan ve şiddete dayanan devlet politikası iflas etmiştir. Bu nedenle, bütün düzen partileri ve devlet geleneksel politikayı terk etmişler ve yeni politik arayışlar içine girmişlerdir. Çünkü görülmüştür ki, bugüne kadar devletçe izlenen "Kürt politikası" bölücüdür. Bu politika, Kürt ve Türk halkları arası düşmanlığı geliştirmiş, birliğe değil halkları birbirine kırdırmaya hizmet etmiştir.

- Bugün Güneydoğu'da yürütülmekte olan özel savaş ülkemizi Amerika'ya daha muhtaç hale getirmekte, bağımsızlığımızı ipotek altına sokmaktadır.

- Mevcut ekonomik rejim Kürt ve Türk'ü birbirinden koparmaktadır. Ekonomik eşitsizliği derinleştirmektedir. Olağanüstü Hal Bölgesi'nde kişi başına ortalama gelir 382 dolar civarında iken Batı Anadolu'da 2 000 doları bulmaktadır.

- Kürtlerin yaşadığı bölgelerde Olağanüstü Hal Rejimi olağanlaştırılmış, oralarda Türkiye'nin geri kalan yerlerinden farklı bir hukuk geçerli kılınmıştır. Böylece mevcut rejim Kürt'le Türk'ü hukuki bakımdan da koparmıştır.

Gelinen nokta : Devlet bugün dağdan ve köyden sonra kentlerde de hakimiyetini yitirmektedir.

Görüldüğü üzere, devletin uyguladığı politikalar, birliğe değil, "bölünmeye" hizmet etmiştir. Bu uygulamanın sürdürülmesi, bölünmeyi körükleyecektir.

Açıklanan nedenlerle, Sosyalist Parti'nin Kürt Sorununu'na ilişkin birlikçi çözümünün yargılama konusu yapılması ve partinin kapatılmasının istenmesi, halkın özgürlük, barış ve demokrasi özlemine aykırıdır. Böyle bir davanın açılmış olması bile, birliğe değil, bölünmeye hizmet etmektedir.

Bu davada, Sosyalist Parti'yi değerlendirirken çabalarının hangi yönde olduğuna bakmak gerekir. Zira, yasalarla yasaklanan "bölücülük" amacıdır. Sosyalist Parti'nin amacı ise, eşitlik ve özgürlük temelinde birliktir. Sosyalist Parti Kürt sorununu gönüllü birlik yönünde çözmek için elinden geleni yapmaktadır.

Siyasal gerçeklik, eğer birlik isteniyorsa eski zora dayanan politikalardan vazgeçilmesi gerektiğini göstermektedir. Pozitif hukuk ise, eski politikalar emrinde oluşturulmuştur. Bunun için, yasaların kaba lafzına bağlı kalınarak uygulanması, çağdaş hukuk ilkelerine uygun olmaz. İddianamenin mantığı ve yaklaşımı kabul edilirse, başta iktidar ortağı DYP ve SHP olmak üzere diğer partiler hakkında da davalar açmak gerekecektir. Oysa yeni çözümlerin arandığı bir dönemde soruna siyasal gerçeği temel alarak yaklaşmak zorunludur.

Birliğin biricik çözümünü gündeme getiren Parti'nin kapatılmak istenmesinin ne anlama geleceğini ve ne gibi olumsuz sonuçlar doğuracağını Sayın mahkemenizin değerlendireceği kanısındayız.

Sonuç : Açıklanan nedenlerle ;

1. Anayasa'nın Geçici 15. maddesi bir bütün olarak belli yasaları Anayasal yargının denetimi dışında tutmuştur. Yasalar ise tüm hükümleriyle bir bütündür.

SPY, bugün MGK dönemindeki şekliyle yürürlükte değildir. 10 ayrı yasa ile çeşitli maddeleri defalarca değişikliğe uğramıştır. Yani, bir bütün olarak bugünkü SPY, MGK döneminin yasası değildir. Bu itibarla Anayasal yargının denetimine tabidir. Bu nedenle SPY'nın Anayasa'ya aykırılığı def'imizin öncelikle incelenip kabulü ile Anayasa'ya aykırı bulunan SPY'nın iptaline :

2. Dava SPY'nın 9. maddesine uyulmadan açıldığından davaya bakılmaksızın dosyanın Cumhuriyet Başsavcılığı'na iadesine ;

3. Sözlü açıklama alınması ya da Parti yetkililerinin çağrılıp dinlenmesiyle yetinilmeyerek, SPY'nın 98. maddesi delaletiyle CMUY'nın 387. maddesi uygulanıp, yargılamanın duruşmalı olarak yapılmasına ;

4. Sosyalist Parti'nin kapatılmasına ilişkin davanın reddine; karar verilmesini saygı ile arz ve talep ederiz."

III- CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN ESAS HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ:

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 6.2.1992 günlü, SP. 23 Hz. 1991-94 sayılı esas hakkındaki görüşünde aynen şöyle denilmektedir :

"Anayasa'nın ;

Anayasa metnine dahil olduğu 176 ncı maddede belirtilen başlangıç kısmında "hiçbir düşünce ve mülhaza Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esası karşısında korunamaz."

3 üncü maddesinde:

"Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli Marşı "İstiklâl Marşı"dır.

4 üncü maddesinde;

"Anayasa'nın 1 inci maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

14 üncü maddesinde;

"Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye

düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamaz. . . . .

Anayasa'nın hiçbir hükmü Anayasa'da yer alana hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz."

66 ncı maddesinde;

"Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür."

68 inci maddesinde ;

". . . . siyasi partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlıyan siyasi partiler kurulamaz."

69 uncu maddesinde;

". . . Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler, faaliyetlerini de takip eder.

Siyasi Partiler Kanununun;

78 inci maddesinde;

"Siyasi Partiler";

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklinin; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, milli marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunun ancak Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabileceği esasını; Türk Milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmayacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler."

81 inci maddesinde ;

"Siyasi Partiler;

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerine milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar. . . ." hükümleri yer almıştır.

Usul Yönünden :

Öncelikle; Anayasa'nın geçici 15/son maddesi kapsamına, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 22.4.1983 günü bu dönem içerisinde çıkarılmış bulunmasına nazaran davalı siyasi partinin Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddi görülmemekle reddi gerekeceği;

Ayrıca dava Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 69 uncu maddesinde yer alan "Cumhuriyet Başsavcılığı . . . . partilerin . . . . faaliyetlerini de takip eder" hükmüne dayatıldığı için 2820 sayılı Yasa'nın 9 uncu maddesi gereğince partiye uyarıda bulunulmasına lüzum olmadığı;

2820 sayılı Yasa'nın 98 inci maddesinde yer alan "Anayasa Mahkemesince, dosya üzerinde inceleme yapılarak karara bağlanır. . . ." buyurucu hükmü karşısında davalı partinin yargılamanın duruşmalı olarak yapılması talebinin kabule şayan olmayacağı,

görüştüyoruz.

Esas Yönünden :

2820 Sayılı Partiler Kanunu'nun 101 nci maddesi ". . . Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı :

a) Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenleyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlerine aykırı olması,

b) Parti büyük kongresince, merkez karar ve yönetim kurulunca veya bu kurulun iki ayrı kurul olarak oluşturulduğu hallerde ilgili kurulca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi grup yönetim veya grup genel kurullarınca bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı karar alınması veya genelge veya bildiriler yayınlanması veya karar alınmamış olsa bile bu kurullar tarafından aynı hükümlere aykırı faaliyette bulunulması veya parti genel başkanı veya genel başkan yardımcısı veya genel sekreterinin sözü edilen bu maddeler hükümlerine aykırı olarak sözlü ya da yazılı beyanda bulunması,

c) Parti merkez karar ve yönetim kurulunca Yüksek Seçim Kuruluna partiyi temsilen konuşma yapacağı bildirilmiş olan kimsenin, radyo veya televizyonda yaptığı konuşmanın, bu kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı olması,

hallerinde verilir. . . ." hükmünü taşımaktadır.

İddianamemizde "Parti Genel Merkezince bastırılıp dağıtılan yayınlar" bölümünde alıntılar yapılan "Serhıldan Çağrılar-2", "Kürt Sorununa Çözüm-4" ve "Serhıldan Çağrılar-1" isimli basılı yayınlarını tamamı davalı parti genel merkezi tarafından çıkarılarak yurdun her tarafında dağıtılmıştır. Bunlardan "Kürt Sorununa Çözüm-4" adlı yayının son sayfasında parti genel başkanının imzası da bulunmaktadır.

Doğu Perinçek 6.7.1991 günlü kongrede parti genel başkanlığına seçilmiştir.

24-25 Ağustos 1991 günlü kapalı salon, 13.10.1991, 16.10.1991 ve 17.10.1991 günlü açık hava toplantılarındaki ve 11.10.1991 günlü televizyondaki açık oturumdaki konuşmalar davalı partinin genel başkanı tarafından ve bu sıfatla yapılan beyanlardır.

Davalı Parti Genel Merkezinin 11.10.1991 gün ve 1991/112 sayılı yazıları ile 13.10.1991 günü TRT'den yapılacak seçim konuşmasının Merkez Karar Kurulu'nun 8.10.1991 tarih ve 53 sayılı kararı gereği Genel Başkan Doğu Perinçek tarafından yapılacağı Yüksek Seçim Kurulu'na bildirilmiştir.

"Demokratik, Federal Emekçi Cumhuriyeti" ve "Türk ve Kürt halklarının eşit özgür gönüllü birliği" ibarelerini taşıyan duvar ilânları davalı parti genel merkezince bastırılarak teşkilata dağıtılmış ve seçim kurullarınca belirlenen yerlere asılmıştır.

Bu açıklamalar ve 2820 sayılı Yasa'nın 101 nci maddesinin buyurucu hükmü karşısında, davalı partinin, "yayınların partiyi bağlamıyacağı ve delil olarak değerlendirilemeyeceği" yönlü savunmaları geçerli olamaz.

İddianamede 4 ilâ 10 uncu sayfalar arasında geniş olarak özetlenen, partiyi bağlayıcı nitelikteki yayınlardan, duvar ilânlarından ve parti genel başkanının konuşmalarından, savunulduğunun aksine bunların bütünlüğünü bozmayacak şekilde alınan bölümlerinde, ayrı "dili" ve "kültürü" olan ve özellikle de "kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahip" Türkiye Cumhuriyeti ülkesi toprakları üzerinde yaşayan "ezilen" bir "Kürt ulusunun" varlığı açık ve seçik bir şekilde kabul edilmiş;

"Türk ve Kürt halkları arasındaki tek köprünün Sosyalist Parti olduğu belirtilip sorunun çözümünün nasıl olacağı anlatılmıştır."

Sorunda "esas çözücü Kürt halkıdır", "Kürt milleti, kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahiptir.", "bu özgür iradenin" saptanması için "Kürt illerinde referandum yapılmalıdır" Kürt halkı "isterse ayrı bir devlet kurabilir" ancak en iyi çözümün "iki federe devletin eşit olarak katıldığı, demokratik federal bir cumhuriyet" olduğu vurgulanarak bu cumhuriyetin esasları açıklanmıştır. Buna göre "federal anayasa, iki milletin ortak anayasasıdır" Federe devletin ayrıca "kendi anayasaları", "kendi bayrağı ve marşı vardır".

"Federal cumhuriyetin bayrağı ve marşı Türklerin ve Kürtlerin ortak bayrakları ve marşıdır".

"Resmi dil, Türkçe ve Kürtçedir, her federe cumhuriyette kendi dili esastır".

"Kürt milletinin demokratik kültürü" baskıların sana erdirilmesi sonucu "serpilme olanaklarına kavuşacaktır"

Böylece Sosyalist Partinin gerçekleştireceği çözümün de Kürt halkının kendi kaderini tayin yolunda belirleyeceği özgür iradesiyle Anayasa'daki millet bütünlüğü ilkesinden uzaklaşıp, halkın dili ve kültürü ayrı, Türk ve Kürt uluslarından oluştuğu ilkesine dayalı, iki federe devletin eşit olarak katıldığı federal bir cumhuriyet amaçlanmaktadır.

Bu şekilde ileriye sürülen görüş ve benimsenen ilkelere göre davalı Sosyalist Parti;

a) Anayasa metnine dahil olduğu 176 ncı maddede belirtilen başlangıç kısmında "hiçbir düşünce ve mülahaza Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devle-

ti ve ülkesiyle bölünmezliği esası karşısında korunamaz."

b) Anayasa'nın 3. maddesinin 1 inci fıkrasının "Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanunda belirtilen beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli marşı "İstiklâl Marşı'dır."

c) Anayasa'nın 4. maddesi "Anayasa'nın birinci maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile ikinci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve üçüncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

d) Anayasa'nın 14. maddesinin 1. fıkrasının "Anayasada belirtilen hak ve hürriyetlerden hiçbirisi Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak. . . . veya dil . . . . ayrımı yaratmak amacıyla kullanılamaz."

e) Anayasa'nın 66. maddesinin 1. fıkrasının "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür."

f) Anayasa'nın 68. maddesinin 3 ve 4. fıkrasının;

"Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler."

"Siyasi partiler tüzük ve programları, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz."

g) 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 4 ncü kısmında yer alan 78. maddenin (a) bendinin "siyasi partiler, ... Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, ... dair hükümleri değiştirmek. . . . dil, ırk, ... ayrımı yaratmak. . . . amacını güdemezler"

h) Aynı Kanunun 81. maddesi (a) ve (b) bendinin "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler."

Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler, bu yolda faaliyette bulunamazlar"

Biçimindeki buyurucu kurallarına da aykırı davranmış bulunmaktadır.

Sonuç :

Yukarıda gerekçeleri ve yasal dayanakları ile birlikte açıklandığı üzere, davalı Sosyalist Parti'nin;

T.C. Anayasa'nın başlangıç kısmı, 3., 4., 14., 66., 68. maddeleri ile Siyasi Partiler Kanununun 78. ve 81. maddelerine aykırı olarak devletin, ülkesi ve milletiy-le bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunduğu,

Sonucuna varıldığından davalı siyasi partinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanu-nun 101. maddesinin a, b, c bentleri gereğince kapatılmasına karar verilmesini,

Arz ve talep ederim."

IV- DAVALI PARTİNİN ESAS HAKKINDAKİ SAVUNMASI :

Sosyalist Parti'nin 30.3.1992 günlü esas hakkındaki savunması aynen şöyledir:

I) Usul Açısından Savunmamız :

Başkanlığın, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Esas Hakkındaki Görüşü'nün tarafı-mıza gönderilmesine ilişkin 6.2.1992 gün ve 161 sayılı yazılarında; ". . . .davanın 27.11.1991 gününde yapılan inceleme toplantısında. . . ." alınan kararlar uyarınca 27.11.1991 tarihinden sonra Anayasa Mahkemesi Heyetince incelemeye alınmış ve dolayısıyla, Ön Savunmamızda dile getirdiğimiz ve usul yönünden ileri sürdüğümüz taleplerimiz konusunda henüz bir ara kararı verilmemiştir. Davanın esası yönünden önem taşıdığına inandığımız bu öncelikli taleplerimizi tekraren açıklamakta yarar gö-rüyoruz.

1. Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'ya aykırılığı def'imizi Anayasa Mahke-mesi inceleyebilir.

Anayasa'ya aykırı SPY iptal edilmelidir.

İddia Makamı, Esas Hakkındaki Görüşünde; SPY'nın "Anayasa'nın Geçici 15/ son maddesi kapsamı"nda bulunması nedeniyle "Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddi görülmemekle" bu talebimizin reddi istenmektedir. Cumhuriyet Başsavcılığı'nın bu görüşü yerine değildir ve gerekçeden yoksundur.

Birincisi, Anayasa'nın konuya ilişkin hükmü bir "geçici" maddedir. Geçici ol-duğu sarahaten belirtilen bir hükme süresiz geçerlilik ve uygulama olanağı tanınma-sı, kanun tekniğine ve hukuk mantığına ters düşer. Şayet Anayasakoyucunun amacı bu hükme herhangi bir zaman sınırı tanımaksızın uygulanma olanağı sağlamak ol-

saydı, konu "geçici madde" olarak değil, Anayasa'nın Üçüncü Kısım, Üçüncü Bölümünde Anayasa Mahkemesi'ne ilişkin 148. vd. maddelerinde düzenlenirdi. Ya da "İnkılap Kanunlarının Korunması"na ilişkin 174. maddede olduğu gibi amaç, hükme herhangi bir zaman sınırı tanımaksızın uygulama olanağı sağlamak olsaydı, geçici madde olarak değil, doğrudan Anayasa'nın temel metni içinde düzenlenirdi. Aksi halde, 174. maddede yer alan ". . . . İnkılâp Kanunları . . . . . Anayasa'ya aykırı olduğu şekilde anlaşılabilir ve yorumlanamaz" hükmünün neden geçici madde olarak düzenlenmediğini anlamak mümkün olmaz.

Nitekim, 1982 Anayasası'nın "Geçici Hükümler" başlıklı Altıncı Kısımında yer alan 16 maddenin tamamı, mahiyetleri ve içerikleri gereği belirli bir süre uygulanacak ve daha sonra uygulama olanağı kalmayacak biçimde düzenlenmiştir. Şimdi, bu kısımdan sadece Geçici 15. maddeye diğerlerinin aksine, sürekli uygulanırlık atfetmek Anayasakoyucunun amacına aykırı düşer.

"Geçici Madde" kavramı, yeni bir hukuk düzenine geçişi sağlayan ve bu geçiş süreci tamamlandıktan sonra uygulanabilirlik değerini yitiren maddelerdir. Geçici 15. Maddenin, Anayasal denetime engel kabul edilen son fıkrası şu şekilde anlaşılmalıdır :

"Bu dönem içinde. . . . Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez."

Yani, son fıkrada yera alan ". . . bu dönem. . . ." sözcükleri birinci fıkra ile bağlantılıdır ve onu açıklayıcı niteliktedir. Buna göre Anayasa'ya aykırılık iddiası, birinci fıkrada belirtilen "12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak TBMM Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar geçecek süre içinde" ileri sürülemeyecektir. Anayasa'nın Geçici 15/son Maddesi TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşması ile süresini doldurmuştur ve işlerliğini yitirmiştir.

Ayrıca, Anayasa'da yer alan, Anayasal denetimi kısıtlayıcı çeşitli hükümler ile sözkonusu Geçici 15/son Maddenin düzenlenişi arasında da bariz fark mevcuttur. Örneğin, Anayasa'nın 90/son maddesinde "Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz", 105. maddesinde "Anayasa Mahkemesi (ne). . . . başvurulamaz. . .", 148. maddesinde "Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmaz", 152. maddesinde "Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla başvuruda bulunulamaz" şeklinde açık ifadeler yer aldığı halde; Geçici 15/son Maddede sadece "Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez" denilmektedir. Bu ifade değişikliği de Geçici 15. maddenin "geçici" bir süreye ilişkin olarak öngörüldüğünün göstergesidir.

"Geçici maddelerin taşıdıkları hukuksal değer, diğer maddelerden farklı değildir. Hatta temel düzenlemeden ayrı hükümler getirmesi yönünden uygulama önceliğine ve etkinliğine sahiptirler" şeklindeki görüş, yalnızca, geçici maddelerin geçicilik vasfından gelen uygulama dönemi için kabul edilebilir. Yoksa bu görüşün ilanihaye kabulü halinde geçici maddelerle esas maddeler arasında fark kalmamış olur ve Anayasa'nın temel ilkelerine açıkça aykırı olan bir yasa ilanihaye yürürlükte kalır. Böyle bir durum ise, Anayasal, hukuksal ve toplumsal düzeni deforme eder ve demokrasi böyle bir geçici maddenin ipoteğinde kalır.

İkincisi, Anayasa'nın Geçici 15/son Maddesinin MGK döneminde çıkartılan yasaların "Anayasa'ya aykırılığının iddia edilemeyeceği şeklindeki hükmünün bugün de uygulanabileceği kabul edilse bile, halen yürürlükte bulunan Siyasi Partiler Yasası, MGK döneminde yürürlüğe konan orijinal şekline ve bütünlüğüne sahip değildir. 22.4.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası - Ön Savunmamızda açıkladığımız şekilde - bugüne kadar 10 ayrı yasa ile 10 kez değişikliğe uğramıştır.

Bu değişiklikler arasında partilerin kapatılmasına ilişkin 101. maddede bulunmaktadır. Hatta 2820 sayılı Yasa'da öngörülen bazı yasaklamalar referandum konusu olmuş ve halkoyu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu durum karşısında, bugün yürürlükte bulunan Siyasi Partiler Yasası'nın MGK döneminde çıkartılan yasa olduğu artık ileri sürülemez. Aksini iddia etmek şöyle bir durum doğuracaktır : Bir an için değişik zamanlarda, değişik kanunlarla SPY'nın bütün maddelerinin ayrı ayrı değiştirildiğini, ancak kanun numarasının yine "2820 sayılı Yasa" olarak kaldığını düşünelim. Bu durumda da hala bu yasa MGK döneminin yasası sayılabilecek midir? Yasanın maddelerinin tamamının veya bir kısmının değiştirilmesi - ki olayımızda 10 ayrı yasa ile 10 kez değiştirilmiştir - arasında bir fark yoktur.

Özette, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası bugünkü şekliyle MGK dönemi yasası olmayıp Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin koruması altında değildir.

Açıkladığımız nedenlerle, Anayasa Mahkemesi'nin Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'ya aykırılığı def'imizi inceleyip karara bağlayabileceği görüşündeyiz. SPY'nın -özellikle davamızda uygulanması istenilen maddelerinin - Anayasa'ya aykırılığı def'inde ısrar ediyoruz. Öncelikle bu hususun karara bağlanmasını talep ediyoruz.

2. Yargılamanın duruşmalı olarak yapılması ya da sözlü açıklama istemi.

İddia Makamı, esas hakkındaki görüşlerinde, SPY'nun 98. maddesine atıfta bulunarak: "Anayasa Mahkemesi'nce, dosya üzerinde inceleme yapılarak karara bağlanır" buyurucu hükmü karşısında davalı Partinin "yargılamanın duruşmalı olarak yapılması talebinin kabule şayan olamayacağı" görüşünde olduklarını bildirmektedir.

Öncelikle belirtelim ki, "dosya üzerinde inceleme yapılarak karara bağlanır" hükmü, siyasi partilerin kapatılması istemiyle açılan davalarda "duruşma yapılamayacağı" anlamına gelmez. Bu hüküm, genel bir kuralın belirtilmesinden ibarettir. Bu genel kural, "CMUK hükümleri uygulanmak suretiyle" ele alınacaktır.

Bu nedenle, SPY'nun 98. maddesi hükmüne göre CMUK'nu uygulamak durumunda bulunan Anayasa Mahkemesi, Sosyalist Parti'nin kapatılması istemiyle açılan bu davayı isterse CMUK'un 387. maddesi gereğince, Ön Savunmada belirttiğimiz nedenlerle duruşmalı olarak görebilir. Duruşma yapılması, davanın önemi ve savunmanın gereğince görevini yerine getirebilmesi için zorunludur da.

Ön Savunmamızda, yararları ve hukuksal nedenleri geniş bir şekilde göstererek "Sözlü açıklama alınması ya da parti yetkililerinin çağrılıp dinlenmesiyle yetinilmeyerek SPY'nun 98. maddesi delaletiyle CMUK'nun 387. maddesi uygulanıp, yargılamanın duruşmalı olarak yapılması talep edilmiştir. Öncelikle bu konuda bir karar verilmesi gerektiği halde, bugüne kadar herhangi bir karar verilmemiş, davalı partiye ne duruşma konusunda ne de sözlü açıklama talebi konusunda bir çağrı ve tebligat yapılmamıştır.

İddia Makamı, "duruşma" istemimize karşı çıkarken, "sözlü açıklama" talebi konusunda herhangi bir görüş ileri sürmemiştir. Oysa, Ön Savunmadaki talebimizin içinde "Sözlü açıklama alınması ya da Parti yetkililerinin çağrılıp dinlenmesiyle yetinilmeyerek" demek suretiyle, eğer duruşma yapılması uygun görülmeyecekse, Parti yetkililerinin çağrılıp "Sözlü açıklamalarının" alınması istenmiştir. Duruşma istemimiz, "sözlü açıklama" talebini de mündemiçtir.

Duruşma yapılması, eğer mümkün olmuyorsa sözlü açıklamalarımızın dinlenilmesi - dava konusunda verilecek kararın kesin olacağı da düşünülürse savunma hakkımızın gereğince kullanılabilmesi bakımından bir zorunluluktur.

Parti açısından "İdam talebi" niteliğindeki "kapatma istemi" karşısında davalı Partiye savunma konusunda en geniş olanağın tanınması ve savunmanın en iyi şekil-

de kendisini ifade edebilmesinin sağlanması gerektiği açıktır. Aksi, bir peşin hüküm ve önyargı olduğu görüşünü doğuracaktır. nitekim bugüne kadarki bütün siyasi parti kapatma davalarında sözlü açıklama yapma hakkı tanınmıştır.

Böylesine önemli iddia karşısında bu davada salt yazılı savunmayla yetinilmesi mümkün değildir. Kapatma davasının gerekçesi esas itibariyle Parti Genel Başkanının konuşmalarına ve imzasını taşıyan belgelere dayandırılmaktadır. Bu durum karşısında en azından kastın belirlenmesi ve yanlış sonuçlara varılmasının önlenmesi bakımından Parti Genel Başkanı ve Partinin uygun göreceği iki yetkilinin çağrılıp dinlenilmesinde zaruret vardır. Aksi halde savunma eksik kalacaktır, savunmaya gereken olanak tanınmamış olacaktır.

Ön Savunmada da belirttiğimiz ve yukarıda açıkladığımız nedenlerle yargılamanın duruşmalı olarak yapılması istemimizin kabulünü; eğer duruşma istemimiz uygun görülüyorsa, 2820 sayılı Yasa'nın 98. maddesi uyarınca Parti Genel Başkanı ve bilgi sahibi iki yetkili kişinin çağrılıp sözlü açıklamalarının dinlenilmesini talep ediyoruz.

3. Bekletici neden :

SPY'nın değiştirilmesi gündemdedir.

TBKP hakkında verilen karar Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'ndadır.

Bunların sonuçlarının beklenmesi gerekir.

Koalisyon Hükümetinin kuruluşunda, Hükümet ortağı Doğru Yol Partisi ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti arasında "Ortak Hükümet Protokolü" ve ekleri hazırlanmış ve imzalanmıştır. Hükümet, bu Protokol çerçevesinde kurulmuştur.

19 Kasım 1991 tarihli "Doğru Yol Partisi ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti Arasında İmzalanan Ortak Hükümet Protokolü ve Ekleri" başlıklı belgenin "Demokratikleşme" başlıklı "EK-1" in III. bölümünde şu hususlar yer almaktadır.

"Yeni bir Anayasa yapımı beklemeden demokratikleşme konusunda bugün yürürlükte bulunan çeşitli yasalarda yapılması gereken pek çok ivedi ve zorunlu düzenleme konusu da vardır. Yürürlükte bulunan ve günlük yaşamı yakından ilgilendiren bir çok yasa çoğulcu demokratik yaşamın temel ilkeleri ile bağdaşmayan hüküm ve özellikler içermektedir."

Bu yasaları şöyle özetlemek mümkündür;

"Siyasi Partiler ve Seçim Yasaları :

1982 Anayasası gibi Siyasi Partiler ve Seçim Yasaları da 12 Eylül hukukunun önemli ürünleridir.

.....

Yasakçı ve müdahaleci hükümleri ile Soyasi Partiler Kanunu, Partilerin çalışmasını değil, çalışmamasını temine yönelik düzenlemeler içermektedir. İsim ve amblem yasağından başlayan, bağış ve üye yazımı biçimine kadar uzayan yasaklar zinciri 'hak'tan çok 'ceza' hükmü ile dolu bir anlayış, tüzük hükümleri ile bile düzenlenmesine gerek olmayan ayrıntılı düzenlemeler, çağdışı bir anlayışın ürünü olarak hukukumuzun içinde bulunmaktadır. Bunların düzeltilmesi ve çok daha kısa ve özgürlükçü bir Siyasi Partiler Kanunu yapılması kaçınılmazdır.

.....

Bu nedenlerle bütün siyasi partilerin geniş bir mutabakatı ile bu kanunların yeni baştan ele alınarak ve adaletli bir temsil ile siyasal istikrarı, demokratik ölçülere uygun bir denge içinde birlikte sağlanacak düzenlemeler yapılacak ve böylelikle siyasal rejim kalıcı bir çözüme kavuşacaktır." (Sayı : 31-32) - (Ek-1).

Keza, 25 Kasım 1991 tarihli "Hükümet Programı"nda; "Hükümetimiz, '12 Eylül Kalıntıları' olarak nitelendirilebilecek, yasal düzenlemeleri, uygulamaları ve kısıtlamaları sür'atle yürürlükten kaldırarak, her alanda tam demokratik bir siyasi ortamı yaratmak gerekliliğine kesinlikle inanmaktadır." denmekte ve "Hükümet Protokolü"ndeki hususların yerine getirileceğine işaret edilmektedir. (Ek-2)

Yine, 9 Şubat 1992 tarihli "2000'e Doğru" dergisinin "Bütün Partiler Değiştirilmesinden Yana, Başbakan Siyasi Partiler Yasası'nı Çiğnedi" başlıklı haber yazıda, SP Genel Başkanı Doğu Perinçek'e SHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü SPY ile ilgili olarak : "Yasada yapılacak önemli değişiklikler var" demektedir ve davamızı ilgilendiren hususları kastederek "SPY'nda sizin de söylediğiniz yönde değişiklikler yapmak gerekiyor. Partimizin bu konuda hızla ilerleyen bir çalışması var. Önümüzdeki günlerde tamamlanacak ve Meclis'e gönderilecek." demektedir (Ek-3).

Haftalık Tempo dergisinin 16-22 Şubata 1992 tarihli sayısında : "Anayasa ve SPY'nda geriye sayma başladı. . ." başlıklı haber yazıda da : ". . . nihayet Siyasi

Partiler Yasası (SPY) ve Anayasa Değişiklikleri konusunda 'geriye sayma' başladı." denmekte ve Adalet Bakanlığı'nda iktidar partilerince oluşturulan komisyonun çalışmaları anlatılmakta ve sıcak günler Nisan'da yaşanmaya başlanacak ve 'inşallah' Haziran'a bu işler yetişecek" denmektedir (Ek-4).

Görülmektedir ki, Siyasi Partiler Yasası'nın değiştirilmesi konusunda Hükümet ve iktidar partileri tarafından yoğun bir çalışma sürdürülmektedir. Yakında değişiklik tasarısı TBMM'ne sunulacak ve bugün bu davada uygulanmak istenen 2820 sayılı SPY büyük olasılıkla yürürlükten kaldırılacaktır.

SPY konusundaki değişiklik çalışmasının ne durumda olduğunun TBMM Başkanlığı ve Adalet Bakanlığı'ndan sorulmasını talep ediyoruz.

Yasa değişikliğinin gerçekleşmesi, kapatma davasını temelden etkileyecektir. Yasa değişikliği beklenmeden karar verilmesi, büyük haksızlık olacağı gibi hukuka aykırı düşecek ve davalı parti aleyhine politik bir davranış olarak değerlendirilecektir.

Uygulamada bu tür olgular, yargı mercilerince verilecek kararları etkileyebileceği düşüncesiyle dikkate alınmaktadır. Nitekim, TCK'nun 141, 142 ve 163. maddelerinin değiştirilmesi tartışmaları kamuoyunun gündemine geldiğinde, çeşitli mahkemeler bu hususu bir tür "bekletici neden" kabul etmişler, hatta bu değişikliğin sanıklar lehine olabileceğini kabul ederek bu gerekçeyle tutukluluk durumlarına son vermişlerdir. (Ek-5)

Bu nedenle; yasa değişikliği çalışmasının bekletici neden olarak kabulü, bu konudaki çalışmalar sonuçlanıncaya ve yasa değişikliği gerçekleşinceye kadar karar verilmemesi, yargılamanın bekletilmesi hem gereklidir hem de yasal zorunluluktur.

Davada "Bekletici neden" konusundaki bir başka ön sorun da, Mahkemenizin TBKP'nin kapatılmasına ilişkin kararının, halen Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda incelenmekte olmasıdır.

Mahkemenizin, TBKP'nin kapatılmasıyla ilgili olarak verdiği, 16.07.1991 tarihli karar, bireysel başvuru yoluyla AIHK'na götürülmüş ve Komisyon tarafından incelenmeye alınmıştır. Söz konusu karar da SPY'nın 78. ve 81. maddelerinin uygulanmasına ilişkindir. AIHK, bu dava nedeniyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokol hükümlerine aykırılık kanısına ulaştığı takdirde bunun önemli boyutlarda hukuksal sıkıntılar yaratacağı açıktır. 6366 sayılı Yasa ile "İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi"ni onaylayarak yürürlüğe koymuş olan Türkiye, Av-

rupa Konseyi'nin üyesi olan bir "hukuk devleti" olarak, Sözleşme kapsamında bulunan alanlarda, Avrupa'nın ortak hukukunu yaşamaktadır. T.C. Devleti, Sözleşmeye koyduğu imza ile bunu taahhüt etmiştir. Bu nedenle, halen AİHK'nun gündemindeki inceleme sonucunun beklenmesi, Anayasa Mahkemesi'nin kararlarında "buyurucu" ve "bağlayıcı" olarak nitelendirilen AİHS'ne uyumlu davranışın bir gereğidir.

4. Davanın, Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesine uyulmaksızın açılması usulsüzdür.

İddia Makamı, Esas Hakkındaki Görüşünde "2820 sayılı Yasa'nın 9. maddesi gereğince partiye uyarıda bulunulmasına lüzum olmadığı"nı, davanın "partilerin. . . faaliyetlerini de takip eder" hükmüne dayandırıldığını bildirmiştir. C. Başsavcılığının bu görüşü de yerinde değildir. Ön Savunmada bu konudaki belirttiğimiz hususların dikkate alınmasını ve usulsüzlüğün giderilmesini talep ediyoruz.

II) Esas Açısından Savunma

1. Yasada belirlenmiş organlarca karar altına alınmamış yayınlar kapatma davasında dayanak yapılamaz.

Esas Hakkındaki Görüşte Ön Savunmamızda belirttiğimiz hususlar yanlış yanıtlanmıştır. Biz Ön Savunmada, İddianamede bahse konu yapılan tüm yayınların partiyi bağlamayacağı gibi bir savda bulunmadık. Ancak, iddiaya dayanak yapılan bir kısım yayınların SPY'nın 101. maddesinin (a), (b), (c) bendlerinde belirtilen yayınlardan olmadığını ve dolayısıyla davalı partiyi bağlamayacağını, davada delil olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmiştik. Bu yayınlar, "Serhıldan Çağruları-1" "Serhıldan Çağruları-2" gibi yayınlardır. Bunlar Doğu Perinçek'in imzasını taşımakla birlikte, Genel Başkan olmazdan önceye ikişkin olup, Genel Başkan sıfatıyla yapılmış yayınlar değildir. Ayrıca, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmış ve aklandırmışlardır. Bunlar, Merkez Karar Organı kararlarına dayanılarak da yayınlanmamışlardır. Merkez Karar Organı faaliyeti değildirler. Açıklanan nedenlerle Sosyalist Parti'yi bağlamaz. Parti yayınları arasında yayınlanmış olması sonucu değiştirmez. Kaldı ki, bu yayınların içeriğinde de iddiayı doğrulayıcı bir durum yoktur. Sonuç itibarıyla, SPY'nın 101. maddesi kapsamında kapatma davasına delil olarak değerlendirilemezler.

Diğer yayınların durumuna ilişkin, Ön Savunmada belirttiğimiz hususları da tekrarlıyoruz.

2. "Kürt Sorununa Çözüm-4 : Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" başlıklı program yayın yargılanıp aklanmıştır, kapatmaya neden gösterilemez.

Gerek İddianamede ve gerekse Esas Hakkındaki Görüşte, C.Başsavcılığı iddiasını esas olarak "Kürt Sorununa Çözüm-4: Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" başlıklı program broşüre dayandırmış bulunmaktadır. İddianameye de aynen aktarılan broşürün "Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" başlıklı 15 maddeden oluşan program kısmı daha önce 2000'e Doğru dergisinin 4 Mart 1990 tarihli 4. yıl 10. sayısında aynen yayınlanmış ve İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılama konusu yapılmıştır. Yargılama sonunda, 2000'e Doğru dergisi yetkilileri sanıklar aklanmış, Terörle Mücadele Yasası'nın 23/C maddesi nedeniyle dava ortadan kaldırılmıştır (Ek - 6).

Bu "Kürt Sorununa Çözüm Programı"nın daha önce yargılanıp, yargılama konusu yapıp, suç bulunmaması nedeniyle mahkeme kararlarına vatandaşın itimat etmesi gerektiği prensibi de dikkate alınarak, Parti tarafından da bu metin aynen benimsenmiş ve Parti Genel Başkanının imzasıyla seçim dokümanı olarak yayınlanmıştır. Broşürün içeriğini teşkil eden düşünceler de gerek TV gerekse açık ve kapalı salon toplantılarında dile getirilmiştir. İşin özü budur.

Sıkıyönetim Mahkemelerinin devamı niteliğindeki, olağanüstü bir mahkeme olan Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde suçsuz bulunan bir metnin (ya da düşüncelerin), Anayasa'nın "demokrasinin vazgeçilmez unsuru" olarak kabul ettiği bir parti tarafından tekrarlanması nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nce kapatma kararı verilmesi hukuka aykırı ve Anayasa Mahkemesi'nin prestiji açısından da yıpratıcı bir durum olacaktır. Bu, ne genel hukuk kurallarına ve ne de yasal uygulamalara ve içtihatlara göre mümkün olmaz.

Bu açıklamalar karşısında "Kürt Sorununa Çözüm-4 : Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyet" başlıklı yayının da kapatma davasında parti aleyhine delil olarak kabulü mümkün değildir.

Ayrıca, davaya dayanak gösterilen tüm konuşma, görüş ve belgelerin ashında Sosyalist Parti Programı'nın 31. maddesinin açıklımından ibaret olduğunu ve bu maddenin de Anayasa Mahkemesi'nin 08.12.1988 tarih ve E. 1988/2, K.1988/1 sayılı kararı ile Anayasa'ya ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğunu belirlendiğini Ön Savunmamızda açıklamıştır.

Anayasa Hukuku Profesörü Bahri Savcı tarafından davamızla ilgili olarak verilen mütalaada da görülmekte olan bu davada suçlanan düşüncelerin, aslında Sosyalist Parti hakkında daha önce verilen yukarıda belirttiğimiz kararın kapsamı içinde olduğu belirtilmekte ve şöyle denilmektedir:

"Bu karara göre, çağdaş çoğulcu toplumda farklılıklar vardır. Bu farklılıkları ileri süren görüşler önermenin, bir politika olarak kabule değer sayılması gerekir. Bu, çağdaş topluluğun özünü oluşturan değişimin ve yenileşimin de kabulüdür.

Sosyalist Parti'nin Güneydoğu'muz için ileri sürdükleri de, farklılıklardan çıkan bir sorunun çözümü konusundaki bir görüşten, bir öneriden ibarettir.

Bu niteliği ile bu görüş, Anayasa Mahkemesi'nin kararı içindedir. Çünkü bu karar, farklı öneriler ve politikalar üretip, topluma sunmayı demokratik bir düşünce eylemi olarak kabul etmektedir. Fakat bunu bir koşula bağlamaktadır. Görüşlerin ve politikaların meşru yollarla üretilip, gene meşru yollarla önerilmesi. . . .".

Prof. Dr. Bahri Savcı mütalaasında meşruluğun, üretilip önerilen fikirlerin demokratik nitelikte olması ile kazanılacağını belirtmekte ve bunun ölçütünün de "şiddet ile müterafik olmaması" olduğunu söyleyerek şöyle devam etmektedir :

"Oysa ki, iddianamede zikredilmiş olan bütün hususlarda (citation'larda) ne böyle bir kastın izleri vardır, ne de böyle bir satır tezahürü olan somut şiddet ögesi. . . .

Bir başka deyimle, İddianamede zikredilen hususlarda (citation'larda) ülkeden fiilen ve hukuken koparılmış uluslararası hüviyette bir azınlık, bir organizma kurma kastı yoktur. Bunu şiddet ile müterafik olarak belirten bir eylem yoktur. Bir sosyolojik varlığa, ülke ve ulusun bütünlüğü içinde öteki varlıklarla eşit bir düzey istemi vardır." (Ek-7).

3. "Federasyon Programı" kapatma hükümleri kapsamında düşünülemez.

Sosyalist Parti tarafından federasyon önerilmiş olmasını bir kapatma nedeni olarak kabul etmeye olanak yoktur. Federasyon "bölünme" demek değildir. Aksine, gönüllülük temelinde "birlik"tir. Netikim, bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin örnek aldığı ABD, Almanya, İsviçre gibi bir çok ülke federasyondur. Bu durum o ülkelerin "ülke ve milletiyle bölünmeleri" sonucunu doğurmamıştır. Aksine, birliklerinin temelini oluşturmaktadır. Federasyon eşitliği sağlamanın olanağını vermektedir. Eşitliğin olmadığı yerde gönüllülük, gönüllülüğün olmadığı yerde birlik olmaz.

Prof. Dr. Bahri Savcı, yukarıda sözünü ettiğimiz mütalaasında bu konuya da değinerek şunları söylemektedir :

"Federasyondan herkes söz edebilir. Çünkü federasyon da bir demokratik kurumdur. Öğelerinin eşit haklarla bir birim kurmaları temeline dayanır. Federasyon bizatihi niteliği ile bir bölme ögesi değildir. Tersine, öğelerinin karşılıklı bağlayıcı haklarıyla bir bileşimi kurma ve yaratma temelindedir.

Beğenilmeyebilir, reddedilebilir, Türkiye için geçersizliği söylenebilir. Fakat onun bizatihi kendisinin ülke ve ulus bütünlüğü dışındalığı savı ileri sürülemez. Çünkü, onun özünde ve yapısında türlü farklılıkları bir birleşiklik içinde bütünleştirme niteliği vardır.

.....

İddianamede ileri sürülenler tenkidi veya inşai öneriler, düşüncelerden ibaretir. Onlarda suç ve suçluluğun somut olguları olma nitelikleri yoktur.

Ayrıca, onlarda suç ve suçluluğu asıl oluşturan 'şiddet ile müterafik eylem' niteliği de yoktur." (Ek-7).

Bugün Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC'nin Kıbrıs politikaları Kıbrıs'ta iki milletten halkın eşit katılımına dayalı bir federasyonu öngörmektedir. Federasyon, Kıbrıs'ta birliğin koşulu ve birliği sağlayacak bir çözüm olarak getirilmektedir. İddianameye hakim olan mantığı kabul edersek, Türkiye Cumhuriyeti ve KKTC'ni federasyon önerdiği için Kıbrıs'ta bölücülük yapmakla suçlamak gerekecektir.

4. Dava yasaklı demokrasi anlayışının ürünüdür.

İnkârcılıkla bir yere varılamaz.

Herkes tarih önünde sorumludur.

İddianame ve Esas Hakkındaki Görüş inkârcıdır. Kürt realitesi inkâr edilemez bir olgudur. Bizzat devlet, Kürt realitesini tanımış ve bunu en yetkili ağızlardan açıklamıştır.

Cumhurbaşkanının, Başbakanın, Hükümetin, Hükümeti oluşturan partilerin ve çeşitli kuruluşların bu konudaki açıklamalarını bu davadaki iddiaların neresine oturtmak gerekecektir?

Ön Savunmamızda bu tür açıklamaların bir kısmını aktarmıştık. Örneğin,

SHP'nin, "Doğu ve Güneydoğu Sorunlarına Bakış ve Çözüm Önerileri" başlıklı Merkez Yürütme Kurulu Raporu'na dikkat çekmiştik.

Ortada iki olay vardır : Birincisi, bugün iktidar ortağı olan SHP Merkez Yürütme Kurulu, Kürt sorununa ilişkin bir rapor hazırlamış ve bunu broşür olarak yayınlamıştır. Parti yetkililerince bu broşürdeki fikirler çeşitli yerlerde açıklanmıştır. Sosyalist Parti de aynı konuda Genel Başkanın imzasıyla bir broşür yayınlamış (Kürt Sorununa Çözüm-4) ve bu broşürdeki fikirleri seçim faaliyetleri içinde çeşitli yerlerde açıklamıştır. Her iki broşüründe içeriği Kürt realitesini kapsamakta ve partilerin konuya ilişkin görüş ve çözüm önerilerini içermektedir.

Bunlardan SHP-MYK Raporu ile ilgili olarak Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcılığı soruşturma açmış ve Parti yetkililerini ifade için çağırmıştır. SHP yetkilileri ise "Siyasi Partilerin çalışmalarını inceleme ve izlemenin Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin görev ve yetki alanı dışında olduğu"nu belirterek itirazda bulunmuşlardır. Bunun üzerine, Ankara DGM Başsavcılığı parti yetkililerinin itirazda haklı olduklarını belirterek "biz o ana kadar raporun Parti karar organınca kabul edildiğini ve Parti görüşünü açıklayan bir belge olduğunu bilmiyorduk" deyip dosyayı parti yasakları yönünden incelenmek üzere Yargıtay C. Başsavcılığı'na göndermiştir. Dosyanın C. Başsavcılığı'na gönderildiği Temmuz 1990 tarihinden bu yana bir buçuk yıl geçtiği halde adı geçen parti hakkında Yargıtay C. Başsavcılığı'nca herhangi bir işlem yapılmamıştır (Ek-8). Siyasi Partilere ilişkin Başsavcılık inceleme prosedüründe, yazılı bir takipsizlik kararı verilmesi söz konusu olmadığından, bir işlemin yapılmamış bulunması ceza soruşturmalarındaki "takipsizlik" kararına tekabül eder. Yani, C. Başsavcılığı'nca SHP'nin, kökeniyle, diniyle, kültürüyle, ulusal kimliğiyle "Kürt realitesini" kabul etmesi ve buna göre kendisine göre çözümler önermesi, yasal karşıtı, dava açmayı dahi gerektirecek bir durum olarak görülmemiştir.

Ancak iş Sosyalist Parti'ye gelince, durum değişmektedir. SPY'nın 9. maddesi gereğince bir uyarı dahi yapmaya gerek duyulmaksızın alelacele kapatma davası açılabilir.

Zaten bugüne kadar, kapatılan sosyalist kimlikli bütün partiler için ileri sürülen kapatma gerekçeleri aynı olmuştur. TİP, TEP, TBKP'nin hiçbirisi kendilerini Kürt kimliğiyle tanımlayan partiler değildirler. Ama hepsi, "Kürt Sorununa" ilişkin görüşleri gerekçe gösterilerek kapatılmışlardır. Bu sosyalist partilere yöneltilen "yasaklı demokrasi" anlayışının bir göstergesidir.

Yani sözkonusu düzen partileri olunca, herhangi bir sorun yoktur. Ama sözkonusu sosyalist partiler olunca, hemen yasalar, yasaklar zorlanmakta, kapatma tehdidi gündeme gelmektedir. Aynı konuda iktidar partileri SHP ve DYP'ye karşı tavrıyla Sosyalist Parti'ye karşı tavrın farklılığı, ortada çifte standartlı bir tutum olduğunu göstermektedir.

İkincisi, Türkiye Cumhuriyeti uluslararası platformlarda ve taraf olduğu sözleşmelerde "ulusların kaderlerini tayin hakkını" savunmaktadır. Keza, sözkonusu olan Kıbrıs, SSCB'nin dağılması ile ortaya çıkan Türk Cumhuriyetleri, Yunanistan, Bulgaristan gibi ülkelerdeki Türkler, Irak'taki Türk ve Kürt'ler olunca, "eşitlik"; "özgürlük" ve "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" savunulmaktadır. Ama Türkiye'deki Kürt realitesi sosyalistler tarafından gündeme getirildiğinde bu ilkeler unutulmaktadır. Bu da çifte standartlıktır.

Nitekim Sosyalist Parti Programı'nın 42. maddesinde genel olarak "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının savunulması"ndan bahsedilince bir sorun olmamış; Anayasa Mahkemesi'nce bu, Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun bulunmuştur. Bu program maddesi, Türkiye'ye ve Kürtlere uygulandığında hemen kapatma davası açılmıştır. İşte bir çifte standartlık daha.

Bu inkarcı mantukla hiçbir yere varılamaz. Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından "Doğu'da Kürt Meselesi" başlıklı Em.J. Alb. Nazmi Sevgen tarafından hazırlanan ve 1970 yılında basılan kitapta, uzun uzun "Kürt meselesi tartışılmakta, bir realite olarak belirtilmekte, inkarcı politika "devekuşu siyaseti" olarak tanımlanarak şöyle denilmektedir :

"Biz hala Türk-Kürt diye bir şey yoktur, bu topraklarda herkes Türk'tür diyeduralım, Realite ve hadiseler bizim bu devekuşu siyasetimizi red ve tekzip etmektedir." (Doğu'da Kürt Meselesi, Em. Alb. Nazmi Sevgen, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınlarından, 1970 tarihli basım., sh. 21). (Ek-9).

Görülmektedir ki, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları dahi inkarcı siyaseti "devekuşu siyaseti", olarak tanımlamaktadır. Bugün gelinen nokta bunun da ötesinde bir noktadır. Artık sorun dayatılmaktadır. Ya eşitlik, özgürlük ve kardeşlik sağlanarak gerçek ve gönüllü bir birliği sağlamanın yolları aranacaktır, ya da bölücü, baskıcı, "devekuşu politikası"na devam edilerek birleşmenin bütün temeli ve zemini yok edilip bölünme sonucuna varılacaktır. Bugün gelinen noktada artık "Kürt realitesi"nin kabul edilmesi, sorunun çözümünde yeterli bir adım olamamaktadır. Atılması

gereken adım, eşitlik ve özgürlüğün kabulü ve bunun zorunlu sonucu olarak da "ulusların kendi kaderlerine kayıtsız şartsız sahip olma" hakkının tanınmasıdır.

Kürt ulusunun, "kendi kaderine kayıtsız şartsız sahip olduğu" görüşü, demokratik toplum olmanın gereğidir. Hem Kürt realitesini kabul edeceksiniz, hem de ona "kendi kaderini tayin hakkını" tanımayacaksınız. Bu, o ulusun geleceğini belirleme hakkını ipotek altına almak olur. Bu da ülkenin birliğinin gönüllülük temelini yok eder. Birliği zora dayalı sözde bir birlik haline getirir. Bu da doğru değildir. Zira, o ulus yönüden demokrasinin olmadığını, demokrasi denen şeyin bir "yasaklı demokrasi" olduğunu gösterir. Gönüllülüğün olmadığını, zorun dayatıldığını gösterir. Zor ise, karşı koyma hakkını verir. Bu da birliği yok eder. "Eşitlik ve özgürlük" ise, halkların gönülünü kazanmamıza, onlarla kardeşçe "birleşmemize" ve "birliğimizi" pekiştirmemize olanak tanır.

İşte bu noktada bugün herkes demokrasi sınavındadır. Tarih, hiçbir sorumluluğu affetmez. Yasalar değişir, iktidar gider, mahkeme kararları geri dönülmesi güç sonuçlar doğurur. Hiç kimse, "o gün yasalar böyleydi, ben yasaları uyguladım" diyerek, tarih önünde sorumluluktan kurtulamaz.

5. Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddeleri zımnen ilga edilmiştir.

Siyasi Partiler yasası'nın Anayasa'ya aykırılığı yolundaki def'imizin Mahkemeye incelenebileceğini, yukarıda Savunmamızın usule ilişkin bölümünde açıklamıştık. Aykırılık nedenlerini ise maddeleri de göstermek suretiyle Ön Savunmamızın III. bölümünde izah etmiştik. Tekrara girmeksizin atıf yapmakla yetiniyoruz. Ön Savunmamızdaki açıklamalarımız da dikkate alınarak SPY'nın - özellikle davamızda uygulanması istenilen maddelerinin - def'i yoluyla incelenip iptalini talep ediyoruz.

Bu def'imizin Anayasa'nın 15. maddesi öne sürülerek incelenemeyeceğini sonucuna varılması halinde Siyasi Partiler Yasası'nın (madde 78 ve 81) ilgili hükümlerinin "zımni ilga yoluyla yürürlükten kalkmış olduklarının saptanmasını" ve buna göre karar verilmesini talep ediyoruz.

a) TCK'nun 141 ve 142. maddeleri yürürlükten kaldırılmıştır. Bu maddelerde yazılı eylemler suç olmaktan çıkarılmışlardır. Ancak bunun anlamı yalnızca bu kadar değildir; bu maddelerin getirdiği "demokrasi yasağı" kaldırılmakta, koyduğu hukuksal yasaklama alanı, serbestiye açılmaktadır.

b) Dernekler Kanunu'nun 5. maddesinin 7 numaralı bendi ile 6. maddesinin 2

numaralı bendi yürürlükten kaldırılmıştır. Bu ise, genelinde "örgütlenme özgürlüğü anlayışı" çerçevesinde bir anlam taşımakta; TCK'nun 141. maddesindeki eski yasaklıkların örgütlü çalışma ortamına alınmış olması biçiminde değerlendirilmelidir.

c) 2932 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılması, özünde Kürt dili ve kültürü için konulan yasaklamayı ve suçu kaldırmıştır. O halde şimdi bu, sosyal hayatın her alanında çalışmakla görevli bulunan ve siyasi iktidara talip olan bir siyasal partinin de öncelikli hakkı olmalıdır. Esasen bu yasakları kaldırma anlayışı 3713 sayılı Kanun'un gerekçesinde ifade edilmektedir.

Kanunun genel gerekçesinde şöyle denilmektedir : "Bir yandan Anayasa'nın tanıdığı temel hak ve hürriyetlere saygısı olmayan, şiddeti vasıta edinmiş ve terörizmle mücadele ederken, diğer taraftan çağdaş demokratik toplum düzenine ulaşmak için şiddeti vasıta kılmayan düşünceleri ifade etme hürriyeti ile şiddeti benimsemeyen düşüncelerin örgütlenebilmesi hürriyetini kısıtlayıcı hükümlerde de iyileştirici düzenlemeler yapmak gerekmektedir." Gerekçede sözü edilen "örgütlenebilme hürriyeti'nin yalnızca derneklere tanınan bir özgürlük olduğu, bunun siyasal partileri kapsamadığı, yasakoyucunun iradesini sınırlayan bir anlayıştır.

Özedediğimiz bu yasa değişiklikleri aslında Siyasi Partiler Yasası'nın 78 ve 81. maddelerinin konuya ilişkin hükümlerinin kanunkoyucu tarafından zımnen ilga edildiğini göstermektedir.

Nitekim Askeri Yargıtay da kararlarında konuya bu anlayışla yaklaşmaktadır. Askeri Yargıtay 3. Dairesi DISK davasında verdiği kararda ". . . (TCK'nun 141, 142 ve 163. maddelerinin kaldırılmasına ilişkin) tasarının gerekçesinde, Türk Ceze Kanunu'nun 141, 142 ve 163 maddeleri ile Dernekler Kanunu'nun 5/7, 8 ve 6/2 maddelerinin şiddete başvurmeyen düşünceyi ifade ve örgütlenme hürriyetini kısıtladığı, dolayısıyla bu hükümlerin çağdaş, demokratik toplum düzeyine ulaşmak için engel teşkil ettiği ve bu nedenle kaldırıldıkları kabul edildikten sonra. . . . As. CK.'nin 148/B maddesi ile 2821 sayılı Kanunun 58/2. maddesindeki TCK'nun 141, 142 ve 163. maddelerinin, açık bir ilga hükmü olmamasına rağmen yürürlükten kalktukları şüphesizdir. Aynı kanunun 58/1. maddesindeki bunlara paralel hükümlerin de yürürlükten kalkmış olduğunu kabul etmek, demokratik hukuk devleti olmanın bir gereğidir." demek ve buna göre bir hüküm tesis etmektedir. (Askeri Yargıtay 3. D., 16.07.1991, 1991/122, K. 1991/437), (Ek-10).

Şimdi, 2821 sayılı Yasa için geçerli olan bu anlayış "demokrasinin vazgeçil-

mez unsurları" kabul edilen siyasi partilere ilişkin 2820 sayılı Yasa için haydi haydi geçerlidir.

Askeri Yargıtay kural olarak bir kimsenin cezai sorumluluğunun bulunup bulunmadığı, bulunduğu takdirde ona ne müeyyide uygulanacağını belirlemekle görevli bir yargı kuruluşudur. Yani, bir yasanın yürürlükte olup olmadığı konusu Askeri Yargıtay'ı doğrudan ilgilendiren bir mesele değildir. Oysa Anayasa Mahkemesi, temel görevi Anayasa'nın 148. ve 2949 sayılı Kanun'un 18. maddesinde belirtildiği gibi yasa metinlerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetlemekle görevli bir yargı kuruluşudur.

"Demokratik hukuk devleti olmanın bir gereği olan" bu demokrasi anlayışını Anayasa Mahkemesi'nden de bekliyoruz.

6. Dava, uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

"İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi" (AİHS), 19.03.1954 tarihinde yürürlüğe giren 6366 sayılı Kanunla onaylanmıştır. Anayasa'nın 90. maddesinin beşinci fıkrasında da şöyle denilmektedir : "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz." Anayasa'nın bu deyişi bir anlamda, uluslararası sözleşmelere riayetsizliğin Anayasa Mahkemesi'nce kabul edilmesinin olanaklı olmadığı anlamındadır.

Nitekim Anayasa Mahkemesi;

- Anayasa'yı değiştiren 1488 sayılı Kanunla, Anayasa'nın 144. maddesine eklenen, adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri hakkında Yüksek Hâkimler Kurulu'nca verilen kararlar aleyhine yargı mercilerine başvurulamayacağı hakkındaki hükmü iptal ederken, iptal gerekçesinde, 6366 sayılı Kanun'la Türkiye'nin de katıldığı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi'nin 6. maddesine de dayanmış, değişiklik getiren hükmü, bu sözleşmeye de aykırı bulunarak iptal edilmiştir (Anayasa Mahkemesi, 27.01.1977, E. 1976/43, K. 1977/4).

- 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu'nun 91. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla bakılan bir davada, iptale gerek olmadığına karar verirken, İnsan Hakları Evrensel Bildirisine ve Avrupa İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya İlişkin Sözleşmeye de dayanmıştır (Anayasa Mahkemesi, 24.05.1977, E. 1977/19, K.1977/82).

- 1412 Sayılı CMUK'na 1696 sayılı Kanun'la eklenen 2. maddenin Anayasa'ya aykırılığına (iptale) karar verirken; gerekçede şöyle denilmiştir :

"İnsanlığın içinde yaşadığı ulusun bireyi olması kadar aynı zamanda insanlığın da üyesi bulunması, çağımızda, insan hak ve özgürlüklerini yalnızca ulusal bir hukuk sorunu olmaktan çıkarmış ve ona evrensel bir anlam ve içerik kazandırmıştır. Bu bakımdan Anayasa'nın Başlangıcı ve 2. maddesi hükümleri gereği olarak, "İnsan Hakları Evrensel Beyanname" ile "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi"ni de itiraz konusu kuralın değerlendirilmesinde gözden uzak tutmaya olanak yoktur. . . . Söz konusu Bildiri ve Sözleşmenin, buyurucu ve bağlayıcı içeriği, sanıklar için bir hak olduğu kadar, insan hak ve özgürlükleri yönünden de bir güvence olarak hukuk düzenimizde kurumlaşan "masumluk karinesi" ilkesini güçlendiren üstün ve evrensel hukuk kuralı niteliğini taşımaktadır." (Anayasa Mahkemesi, 29.10.1980, E. 1979/38, K.1980/11).

Güçlülüğü ve normlar hiyerarşisindeki yeri Anayasa'nın 90. maddesinde belirtilen uluslararası bir sözleşme, yani AIHS için, Anayasa Mahkemesi üstün ve evrensel hukuk kuralı niteliğinde, buyurucu ve bağlayıcı bir geçerlilik tanımakta, sözleşmeye aykırılığı, bir kanunun iptali nedeni saymaktadır. Bu Sözleşme hükümleri ile korunan temel ilkelere bakıldığında;

- Sözleşmenin 6/2. maddesi, "masumluk karinesi"ni ilkeleştirmektedir. TCK'nun 141, 142. maddelerinin ve 2932 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılmasından sonra, kişiler için suç oluşturmeyen bir durum, bir politik örgüt için örgütün varlığını sona erdirmeye nedeni sayılması Sözleşme hükmüne aykırılıktır.

- Sözleşmenin 9/1 ve 10/1. maddeleri, "düşünce özgürlüğü"nü ve "görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğü"nü düzenlemekte; bu hakları uluslararası düzeyde korumaktadır. Elbette bu hak kişiler için olduğu kadar, örgütler için de sözkonusudur (Nitekim sözleşmenin 25. maddesinde, Sözleşmedeki haklardan devlet dışı kuruluşların da yararlanacağı belirtilmektedir). Sosyalist Parti Yargıtay C. Başsavcılığı tarafından eyleme dönüşmüş bir hareketi nedeniyle değil, yalnızca görüşlerini açıklama düzeyinde kalmış bir durum nedeniyle itham edilmekte ve kapatılması istenmektedir.

- Sözleşmenin 14. maddesi, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal ve diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğuş veya herhangi bir başka durum bakımından hiçbir ayırım gözetilmeksizin Sözleşme hükümlerinden yararlanılacağını belirtmektedir. Davamızda bu ilke, açık bir biçimde ihlal edilmektedir.

- Sözleşmenin 18. maddesi, "Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir" demektir. Sözleşmede öngörülen amaçlara aykırı temel hakları zedeleyici bir sınırlama, keza Sözleşmenin ihlalidir.

İddialar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yanısıra, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı gibi Türkiye'nin de taraf olduğu diğer uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

7. Eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve gönüllü birlik mahkûm edilmemelidir.

Davalı Partiyi değerlendirirken çabalarının ve kastının hangi yönde olduğuna bakmak gerekir. Zira, yasalarla yasaklanan "bölücülük" amacıdır.

Sosyalist Parti'nin yargılama konusu yapılan çözümü, eşitlik, özgürlük temelinde gönüllü birliktir. Sosyalist Parti'nin çözüm programında her sözcük birlik ihtiyacını, birlik imkânını ve birlik koşullarını dile getirmektedir. Halklar arasında düşmanlık değil, kardeşliği öngörmektedir. Sosyalist Parti'ye kapatma davası açılması Türk ve Kürt halkları arasındaki birlik köprüsüne indirilen bir darbedir. Genel Başkan Doğu Perinçek; ". . . . . Kürt milletine kendi kaderini tayin hakkı tanınmalıdır. İşte birliğin koşulu o zaman olur. . . . . Zorla birlik olmaz. Gönülle, kardeşlikle, bu Kürt halkının iradesini sayarak, kabul ederek olur" diyerek SP'nin kastını ortaya koymaktadır (D. Perinçek, 11.10.1991, TV Açık Oturum Konuşması).

Mesele, "Birliği istiyorum" demek değildir. Önemli olan gerçek birliğin nasıl sağlanabileceğini bulmak ve onu istemektir. Bugüne kadar Kürtleri yok sayan ve şiddete dayanan politikalar, birliği değil, halklar arasında düşmanlığı körüklemiş ve iflas etmiştir.

Eğer birlik isteniyorsa, eski zora dayanan politikalardan vazgeçilmesi gerekir. Siyasal gerçeklik bunu gerektirmektedir. Yeni çözümlerin arandığı bir dönemde sorununa siyasal gerçeği temel alarak yaklaşmak zorunludur. "Ben elimdeki yasanın lafzına bakarım, siyasal gerçeklik beni ilgilendirmez" demek, bugünkü siyasal konjonktürde birliğin değil, bölünmenin yohunu açacağından, kanun koyucunun amacına da ters düşecektir. Buradan bir kapatma kararı çıkarsa, mahkum olan Sosyalist Parti olmayacak, mahkûm olan, eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve sonuç itibarıyla "BİRLİK!" olacaktır.

Hukuk, sonucu ve kastı dikkate almak durumundadır. Eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve gönüllü birlik olanağı yok edilmemelidir. Birlik mahkûm edilmemelidir.

Sonuç : Açıklanan nedenler;

1. Öncelikle, duruşma talebimizin kabulüne; bu uygun görülüyorsa, 2820 sayılı Yasa'nın 98. maddesi uyarınca Parti Genel Başkanı ile iki yetkilinin ilgili sıfatıyla çağrılıp sözlü açıklamalarının dinlenmesine;

2. SPY'nın Anayasa'ya aykırılığı def'imizin kabulü ile SPY'nın - özellikle 78. ve 81. maddelerinin - iptaline; bu def'imizin Anayasa'nın Geçici 15. maddesi öne sürülerek incelenemeyeceği sonucuna varılması halinde, SPY'nın - madde 78 ve 81- ilgili hükümlerinin zımni ilga yoluyla yürürlükten kalkmış olduklarının saptanmasına;

3. SPY'nda değişiklik çalışmaları yapılmakta olduğundan ve TBKP hakkındaki kapatma kararı Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda incelenmekte bulunduğundan, davamızı etkileyecek bu iki hususun bekletici neden sayılarak sonuçlarının beklenmesine;

4. Dava, SPY'nın 9. maddesine uyulmadan açıldığından dosyanın C. Başsavcılığı'na iadesine;

5. Sosyalist Parti'nin kapatılmasına ilişkin davanın reddine; karar verilmesini saygıyla arz ve talep ederiz."

V. DAVALI PARTİ TEMSİLCİLERİNİN SÖZLÜ AÇIKLAMASI :

Sözlü açıklamaya, davalı Parti'nin Genel Başkanı Doğu Perinçek ile Av. Ali Kalan ve Av. Nusret Senem katılmış, birlikte hazırlandığı söylenen konuşma Genel Başkan tarafından yapılmıştır. Açıklama, genel olarak, yazılı ön ve son savunmalar da değinilen hususların ayrıntılı biçiminde olmuş, Genel Başkan aynen "Esas olarak bu kanıtlar doğrudur. . . . . Sosyalist Parti Genel Başkanının, Genel Başkan olmadan önce 2000'e Doğru Dergisi Genel Yayın Yönetmeni iken, Diyarbakır'da yaptığı iki konuşmada davanın kanıtları arasında belirtilmiştir. Gerçi bunlar parti broşürü olarak da seçimler sırasında basılmıştır. . . . . Bütün kanıtlar hakkında toplam bir savunma yapacak olursak, esas itibarıyla buradaki değerlendirmeler gerçeğe uygundur, doğrudur, hakikatlık açısından gerçeğe uygundur. Siyaset açısından da

doğru olduğunu biz burada savunmaya devam ediyoruz, bunlardan kaçınmıyoruz, biz bunları söylemedik, yapmadık, etmedik gibi bir tavırla karşınıza çıkmıyoruz."

Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın "Başka söyleyeceğiniz var mı?" sorusuna yanıtında "Son şudur efendim: Bir, davanın reddini talep ediyoruz. Fakat öte yandan bekleme de talep ediyoruz. Yani, Siyasi Partiler Kanunu değişiyor, değiştiğini Hükümet açıkladığı, Komisyonlara kadar geldi. Değişmekte olan bir kanuna göre bir yargılama yapmak yerine en azından bu değişimin sonunu beklemek. Çünkü Hükümet de bize şunu söylemiştir, bizzat Başbakan Yardımcısının ağzından görüşmemizde, televizyonda da yayınlanmıştır. Biz sizin hakkınızda açılan davayla ilgili hükümlerde de değişiklik yapıyoruz. demıştır. İnönü, bize bunu söyledi. Televizyonda da yayınlandı. Şimdi o zaman diyelim üç ay sonra, beş ay sonra, iki ay sonra değişecek olan bir hükme göre bir partiyi kapatmak yerine bu değişimin de en azından beklenmesi Mahkemeniz tarafından uygun görülebilir. Bize göre de dava reddedilmelidir. Bu beklemeye bile ihtiyaç yoktur. Ama Mahkeme uygun bulursa, böyle bir titizlik düşünüyorsa en azından Anayasa ve Siyasi Partiler Kanununda yapılacak değişiklikleri de bekleyebilir veya en azından Hükümetten bu değişikliklerle ilgili metinler istenebilir.

Ayrıca bir talebimiz de o gerek bu Kürt programıyla, Kürt sorunu programıyla ilgili aklama kararının ve gerekse Diyarbakır DGM'deki bu iki broşürle ilgili aklama kararlarının getirilmesini talep ediyoruz."

Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın sorularına karşılık "Aslında bizim hukukumuza göre Türkiye milletine ki Kurtuluş Savaşında Türkiye deniyordu, Türk Milleti, Türkiye halkı, buna bağlılık devlete bağlılıkla tarif edilmiştir. Yani Türklükle değil, vatandaşlık bağı milli bağ olarak tarif edilmiştir. Bu bakımdan Kürtler de tabii Türk vatandaşdır, Türk yurttaşdır, Türkiye Cumhuriyetinin yurttaşdır. Ve biz isteriz ki, böyle bir ayrılık gayrılık olmasın. Herkes kendini bu ülkeye ait hissetsin, Zaten bir noktaya dikkatinizi çekeceğim; Anadolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Cemiyetiydi adı, buna dikkatinizi çekiyorum. O zamanlar Türk adı kullanılmadı, Anadolu ve Rumeli Müdafaayı Hukuk Cemiyeti hatta Anadolu Hükümeti gibi düşünülürdü. Yani meseleyi bir Türk diye belli bir ırka, millete bağlamamak bir coğrafyaya bağlamak gibi düşüncelerde olmuştu. En son Cumhurbaşkanı da onlara atıflar yapmıştır. Neyse, bu şekilde kondu, fakat şimdi geldiğimiz noktada bizim irademizin dışında ve arzumuzun dışında, biz de böyle bir şey çıkmasını istemezdik ama bir asimile olmamış, eri-

memiş bir kısım halk diyor ki, ben Kürt halkıyım, Kürdüm, böyle bir gerçek realiteyle karşı karşıyayız ve bunu Başbakan da teslim ediyor. Böyle bir realite vardır. Şimdi bu realiteyi biz nasıl istediğimiz noktaya götürebiliriz, Yani bu Anadolu insanlarını çeşitli kavimlerden gelen 49 tane dil konuşuluyor, Anadolu'da bu insanları nasıl daha fazla birbirine bağlarız ve bir anlamda bir vatandaşlık topluluğu haline getirebiliriz. Bunun yolunun biz, belli realiteleri tanıyıp doyurmaktan geçtiği kanısındayız. Yani milli bir doygunlukla bizim arzu ettiğimiz daha iyi ileri birliklere götürebiliriz. Yoksa aç bırakarak ve böyle bir doyuma ulaşmadan daha ileri birliklerin olmayacağını düşünüyoruz, ama bizim de hedefimiz bir vatandaşlık bağının bugün yaşayan bütün insanlarımızı bir araya getirmesidir. Tabii bu vatandaşlık bağı aynı zamanda kültür bakımından, dil bakımından falan kısıtlar, engeller olmadan takviye edilmelidir. Yani isteyen dilini konuşabilmelidir, geliştirebilmelidir. Böyle bir ortamda daha sağlam birliklere götürmesinden yanayız. Bir gerçek olarak Türkiye'de var, bir Kürt halkı var. Bunu görmek lazım. Devlet de kabul ediyor. Ama biz bu iki halkı iki milleti nasıl mezc edebiliriz, birleştirebiliriz ve tek bir taraf içine sokabiliriz. Bunun yolunu arıyoruz ve Sosyalist Parti'nin programı da budur."

.....

"Mecbur değilim Atatürk milliyetçisi olmaya . . . . . Partimiz milliyetçiliği bir ideoloji olarak benimsemiyor ve Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun görmüyor."

Demıştır.

VI- DAVANIN EVRELERİ :

Anayasa Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığı iddianamesinin onanlı bir örneğinin alınmasından başlayarak geçecek otuz gün içinde gerekli görülürse dosyayı da inceleyip hazırlayacakları ön savunmanın yazılı olarak göndermeleri gerektiğinin davalı Parti Başkanlığı'na tebliğine ve tebligatın 7201 sayılı Yasa'nın 2. maddesi uyarınca memur eliyle yapılmasına 27.11.1991 günü oybirliğiyle karar vermiştir.

Ön savunmalarını hazırlamaları için avukat hukukçulardan komisyonlar oluşturulduğu, ancak bu komisyon çalışmalarının tamamlanması ve bitirilmesi için zamana gereksinimleri olduğundan söz ederek "30 günlük ek süre" verilmesini isteyen davalı Sosyalist Parti'nin isteği 24.12.1991 günü Anayasa Mahkemesi'nce kabul edilmiştir.

Davalı Parti; bu karar uyarınca süresi içinde verdiği 29.1.1992 günlü ön sa-

vunmasında, davanın Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesi gereklerine uyulmaksızın açıldığını ileri sürmüş, yargılamanın duruşmalı olarak yapılması, bu uygun görülmezse parti başkanı ve yetkililerinin sözlü açıklamada bulunmak üzere çağrılmaları isteminde bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi'nin 27.11.1991 günlü kararı uyarınca, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca hazırlanan 6.2.1992 günlü esas hakkında görüş yazısı da son savunmalarını bildirmesi için Sosyalist Parti Genel Başkanlığı'na tebliğ edilmiştir.

Esas hakkındaki savunmalarını tamamlayabilmeleri için ek süre gereksinimleri olduğundan söz ederek "30 günlük ek süre" verilmesini isteyen davalı Sosyalist Parti Genel Başkanlığı'na daha önce belirlenen sürenin sona ereceği 9.3.1992'den başlayarak "20 günlük ek süre" verilmesine 4.3.1992 gününde karar verilmiştir. Davalı Parti, savunmasını bu sürede yazılı olarak vermiştir. Savunmada yargılamanın duruşmalı olarak yapılması, eğer bu kabul edilmezse, sözlü açıklama istemlerinin kabulü istemleri yinelenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 9.4.1992 günü savunmada yer alan duruşma yapılması isteminin reddine, sözlü açıklama isteminin ise kabulüne ve sözlü açıklamanın 20 Nisan 1992 günü yapılmasına karar vermiştir.

Ancak, Genel Başkanları yurt dışında bulunduğu için sözlü açıklamaya katılmayacağını bildiren Sosyalist Parti Genel Başkanlığı avukatlarının dilekçelerinde belirttikleri özürleri yerinde görüldüğünden sözlü açıklamanın 12.5.1992 günü yapılmasına karar verilmiştir.

Bu karar uyarınca, 12. 5.1992 günü Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek ile Avukat Ali Kalan ve Avukat Nusret Senem Anayasa Mahkemesi'nde sözlü açıklamada bulunmuşlardır.

VII- İNCELEME VE GEREKÇE :

A- Ön Sorunlar Yönünden :

Davalı Parti'nin savunmaları ile Genel Başkanı tarafından yapılan sözlü açıklamada; davanın Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesine uyulmaksızın açılmasının usulsüz olduğu ve usulsüzlüğün giderilmesi, Siyasi Partiler Yasası'nın değiştirilmesinin gündemde ve Türkiye Birleşik Komünist Partisi hakkında Anayasa Mahkemesi'nce verilen kapatma kararının Avrupa İnsan Hakları Komisyonunda bulunduğu

bunların sonuçlarının beklenmesi gerektiği ve Siyasi Partiler Yasası'nın kimi maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali, bu savları kabul edilmezse belirtilen kuralların Anayasa Mahkemesi'nce ihmali yoluna gidilmesi istenmiştir. Bu konuların davada öncelikle ele alınması gerekmektedir.

1- Davanın, Siyasi Partiler Yasası'nın 9. Maddesine Aykırı Olarak Açılıp Açılmadığı Sorunu :

Davalı Parti özellikle ön savunmasında, Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesinin yalnız kuruluş sırasında verilen program ve tüzükle sınırlı olmadığını belirterek, kuruluştan sonra kabul ve uygulamaya konan tüzük ve programlar için de Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesinde belirtilen yol ve yöntemin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Cumhuriyet Başsavcılığı, esas hakkındaki görüşünde 2820 sayılı Yasa'nın 9. maddesi gereğince partiye uyarıda bulunulmasına gerek olmadığını, davanın Cumhuriyet Başsavcılığı'nın partilerin faaliyetini izleyeceğini öngören Siyasi Partiler Yasası hükmüne dayandırıldığını bildirmiştir.

22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesine göre; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa'ya ve yasa hükümlerine uygunluğunu ve ayrıca, verilmesi gerekli bilgi ve belgelerin tamam olup olmadığını kuruluşlarından sonra öncelikle ve ivedilikle incelemek durumundadır. Cumhuriyet Başsavcılığı, aynı maddeye dayanarak saptadığı noksanlıkların giderilmesini, gerekli göreceği ek bilgi ve belgelerin gönderilmesini yazı ile isteyebilecektir. Bu isteğe uyulmamasının yaptırımını da, siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerin uygulanmasıdır. Böylece Cumhuriyet Başsavcılığı'nın partileri denetleme görevinin içeriği ve sınırı belirlenmiş olmaktadır. Anılan maddede, kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine aykırı olması ya da bunlardan noksanlıklar saptanması durumları birbirinden ayrılmış ve değişik hukuksal sonuçlara bağlanmıştır. Şöyle ki: Cumhuriyet Başsavcılığı'nca saptanan noksanlıkların giderilmesi, gerekli görülen ek bilgi ve belgelerin gönderilmesi, yazı ile istenmedikçe, bu nedene dayanılarak siyasi partilerin kapatılmasına dair hükümlerin uygulanmamasına, yani yazılı istemin dava açmanın önkoşulu niteliğini almış olmasına karşı, kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa'ya ve yasa hükümlerine aykırı olması nedeniyle kapatılmaları için dava açılması, 104. maddede dışında, böyle bir önkoşula bağlanmamıştır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, Sosyalist Parti'nin devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlayan faaliyetlerde bulunduğu savıyla 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (a), (b), (c) bentleri gereğince kapatılmasını istemektedir. Bu nedenle Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesinde Cumhuriyet Başsavcılığı'na noksanlıkların giderilmesi ile ilgili olarak tanınan yetkinin yasaya aykırılıkları da kapsayacak bir duruma getirmek ve bu hususu bir dava koşulu olarak kabul etmek, siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetlerinin Yasa'nın Dördüncü Kısımındaki, "Siyasi Partilerle İlgili Yasaklar"a açıkça aykırı durumlarda, bu koşul yerine getirilmeden, doğrudan 100 ve 101. maddelerdeki nedenlerle kapatma davası açılmasına olanak vermemek anlamına gelir. Bu nedenle davanın, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesine göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca uyarı yapılmadan açılmış bulunduğu yolundaki davalı Parti savunması, davanın 2820 sayılı Yasa'nın 4. kısmında yasaklanan parti faaliyetlerinden kaynaklanması nedeniyle yerinde değildir.

2- Siyasi Partiler Yasası'nda değişiklik çalışmaları yapılmakta olduğundan ve Türkiye Birleşik Komünist Partisi hakkındaki kapatma kararı Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda incelenmekte olduğundan, davayı etkileyecek bu iki hususun bekletici neden sayılıp sayılmaması sorunu :

Davalı Parti savunmasında, Siyasi Partiler Yasası'nda ve Anayasa'da değişiklik çalışmaları yapıldığından ve ayrıca Türkiye Birleşik Komünist Partisi hakkındaki kapatma kararının Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda incelenmekte olduğundan söz ederek bu iki hususun davayı etkileyeceğini ve bu nedenle bekletici neden sayılarak sonuçlarının alınması gerektiğini ileri sürmüştür.

Hukukta, bekletici neden, bir davanın görülmesi kimi zaman o mahkemenin yetkisi dışında kalan bir sorunun çözülmesine bağlı olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan bekletici neden bir davanın incelenmesi sırasında ortaya çıkan, ancak konunun o mahkemenin görev ve yetkisi dışında fakat davanın esasın çözümüne etkisi olan uyumsuzluktur. Örneğin, görülmekte olan bir dava sırasında, ileri sürülen Anayasa'ya aykırılık savları bekletici neden olarak düzenlenmiştir. Yargılama makamlarınca çözümleneceğinden, ortaya yine yargılanacak bir uyumsuzluk söz konusudur. Her iki uyumsuzluk nedeniyle yapılan yargılamalar arasında bağlantı vardır.

Oysa, Siyasi Partiler Yasası'nda değişiklik çalışmalarının yapılmakta olması ve Türkiye Birleşik Komünist Partisi hakkında kapatma kararının Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nda incelenmekte bulunması, birbirinden farklı durumlardır. Daha

açıkça belirtmek gerekirse, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun vereceği karar olayıyla sınırlı olup bu davayı etkilemez. Anayasa Mahkemesi yürürlükteki Anayasa'yı ve Anayasa'ya aykırı olmayan yasaları uygulamakla yükümlüdür. Siyasi Partiler Yasası'nın ve bu arada Anayasa'nın değiştirilmesi konusu ise tümüyle siyasi olup olasılıklar bekletici neden sayılamaz. Açıklanan nedenlerle davalı partinin bu konudaki istemi de yerinde görülmemiştir.

3- Siyasi Partiler Yasası'nın Kimi Maddelerinin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

22.4.1983 günlü 2820 sayılı siyasi Partiler Yasası'nın kapatma davasına dayanak yapılan maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı konusunda davalı Parti'nin Anayasa'nın geçici 15. maddesini yorumlayarak, ileri sürdüğü nedenler özetle şunlardır :

Geçici maddeler, yeni hukuk düzenine geçişi sağlayan ve bu geçiş süreci tamamlandıktan sonra uygulanabilirlik değerini yitiren kurallardır. Geçici 15. madde şu biçimde anlaşılmalıdır : ". . . . Öncelikle son fıkrada yer alan ". . . . bu dönem . . . ." sözcükleri birinci fıkra ile bağlantılıdır ve onu açıklayıcı niteliktedir. Buna göre, Anayasa'ya aykırılık savı, birinci fıkrada belirtilen "12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak TBMM Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar geçecek süre içinde " ileri sürülemeyecektir. Geçici 15. maddenin üçüncü fıkrası, TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşması ile işlerliğini yitirmiştir ve Anayasa'ya uygunluk denetimini önleyici hükmü kalmamıştır.

İkinci olarak, davalı Partiye göre, Anayasa'nın geçici 15/son maddesinin Millî Güvenlik Konseyi (MGK) döneminde çıkartılan yasaların "anayasa'ya aykırılığı iddia edilemeyeceği" biçimindeki hüküm bugünde uygulanabileceği düşünülse de, yürürlükte bulunan Siyasi Partiler Yasası, MGK döneminde yürürlüğe konulan özgün içeriğine ve bütünlüğüne sahip değildir.

22.4.1983'de yürürlüğe giren 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası bugüne kadar 10 kez değişikliğe uğramıştır. Bu durum karşısında, bugün yürürlükteki 2820 sayılı Yasa'nın MGK döneminde çıkartılan yasa olduğu ileri sürülemez. Özetle, davalı Partiye göre, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası MGK dönemi yasası olmayıp Anayasa'nın geçici 15. maddesinin koruması altında değildir.

Buna karşılık Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın esas hakkında görüş bildirme yazısında, Anayasa'nın geçici 15/son maddesi kapsamına, 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın bu dönem içerisinde çıkartılmış bulunduğundan davalı Siyasi Parti'nin Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddi görülmemekle reddi gerekeceği düşüncesi ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın diğer maddelerinde de Anayasa Mahkemesi'nce yapılacak denetimi kısıtlayan ve engelleyen benzer hükümler vardır. 90. maddenin son fıkrası, yönetimince yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmalar hakkında, 148. madde; olağanüstü durumlarda çıkarılan kanun hükmünde kararnamelelerin biçim ve öz bakımından; 152. madde, red kararlarının yayımlanmasından sonra 10 yıl geçmedikçe aynı yasa hükmünün Anayasa'ya aykırılığı savıyla yeniden; 105. madde, Cumhurbaşkanı'nın re'sen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil yargı mercilerine başvurulamayacağı öngörmüştür. 125. ve 159. maddelerde de bu tür sınırlamalar vardır. Buna karşılık, Anayasa'nın geçici 15. maddesi, ". . . . anayasaya aykırılığı iddia edilemez", devrim yasalarının korunması ile ilgili 174. maddesi ise ". . . . Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz." kesinliğindeki anlatımları yeğlemiştir.

Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası ile birinci fıkrası arasında, belirli bir dönemde çıkarılan yasalar hakkında Anayasa'ya aykırılıklarının iddia edilememesi yönünden bir bağ vardır. Son fıkra, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürememe yönünden bir zaman sınırlaması yapmamış, üçüncü fıkrada yer alan "bu dönem sözcükleri birinci fıkrada açıklanmıştır. Böylece belirli bir dönemde çıkarılan yasalar için Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamayacağı öngörülmüştür. Nitekim, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın "Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemeyecek diğer metinler." başlıklı 25. maddesi Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrasındaki "Bu dönem" deyişini aynı biçimde yorumlamış, geçici maddenin birinci fıkrasındaki belirli bir dönemi açıklayan sözcükler ile son fıkrayı birleştirip düzenlemeye açıklık kazandırmıştır.

Davalının savunmasında ayrıca, geçici 15. maddenin, geçici bir madde olması nedeniyle artık hükmünü doldurduğu ve geçerliğini yitirdiği, Anayasa'nın diğer kuralları ile uyum içinde bulunmadığı ileri sürülmüştür.

Geçici maddelerin geçerliği, uygulama süreleriyle değil, geçici olarak düzenledikleri hukuksal ilişki ve kurumlarla kendisi ve bağlı olduğu temel metinlerin içerikleri ve anlamları ile değerlendirilir. Geçici maddeler, değişik hukuksal düzenlemeler arasında bağlantı kurar, kazanılmış hakların saklı tutulmasını, uygulamanın daha geniş bir zaman dilimine yayılarak yapılmasını sağlarlar. Bu yönden de geçici maddeler ile temel hükümler arasında farklılıklar bulunması doğaldır. Geçici maddelerin taşıdıkları hukuksal değer, diğer maddelerden farklı değildir. Hattâ temel düzenlemeden ayrı hükümler getirilmesi yönünden uygulama önceliğine ve etkinli-

ğine sahiptirler. Anayasa'nın açık olarak düzenlediği bir konunun, haklı hukuksal nedenler de olsa, Anayasa yargısı tarafından uygulanmaması düşünülemez. Sonuç olarak, Anayasa'nın geçici 15. maddesinde, 12 Eylül 1980'den ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı'nı oluşturuncaya kadar geçen süre içinde çıkarılacak yasaların Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceğinden bu ara dönemde çıkarılan 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 78 ve 81. maddelerinin Anayasa'ya aykırılığı savında bulunamaz.

Güven DİNÇER, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, Mustafa GÖNÜL ve Mustafa ŞAHİN bu görüşe katılmamışlardır.

4- Siyasi Partiler Yasası'nın ilgili Kurallarının Davada İhmali Sorunu :

Davalı Parti, ön savunmasında, Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'daki parti kapatma nedenlerinin sınırlarını aşan, "Demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırın" hükümler içerdiğini belirterek, mahkemelerin özellikle Anayasa'nın 138. maddesi uyarınca, öncelikle Anayasa'ya göre karar vermeleri gerektiğinden, Anayasa Mahkemesi'nin de Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'ya aykırı ve Anayasa'dan kaynaklanmayan hükümlerini uygulamaması gerektiği savında bulunmaktadır.

22.4.1983 günlü Siyasi Partiler Yasası 12 Eylül 1980 ile 6 Kasım 1983 genel seçimlerinden sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nın oluşması arasındaki dönemde çıkmış olduğundan Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemeyecek yasa ve yasa hükmünde kararname sınıfına girmektedir.

Geçici 15. madde, salt anayasa'ya aykırı hükümlerin sığınabileceği biryer olmayıp 1961 Anayasası'nın geçici 4. maddesindeki gibi bir koruma düzenlenmesidir. Söz konusu geçici maddenin kapsamında olan ve böylece anayasal korunma altında bulunan yasa hükümlerinin, sırf bu nedenle Anayasa'ya aykırı oldukları ileri sürülemeyeceği gibi, bunların Anayasa Mahkemesi'nce ihmal edilmesinden de söz edilemez. Bu durumdaki hükümlerin ancak Anayasa'nın temel ilkelerine ve bu ilkelere egemen olan hukukun ana kurallarına olabildiğince uygun düşecek biçimde yorumlanması düşünülmelidir.

Öte yandan, yasaların yorumlanmasında ve uygulanmasında bir yasa kuralının ihmalinin söz konusu olabilmesi için aynı konuyu düzenleyen ve birbiriyle çelişen bir yasa ve Anayasa kuralının bulunması gerekir. Bu durumda çözümün Anayasa kuralları yönünden aranması doğaldır. Anayasa'nın geçici 15. maddesinin varlığı, Ana-

yasa'nın tümüğü içinde bir çelişkiyi değil bir ayrık durumu yansıtmaktadır. Geçici 15. maddenin içeriği, konuya açık biçimde ortaya koymuştur. Anayasa Mahkemesi'nin bu kuralı yok sayması olanaksızdır.

Kaldığı, Siyasi Partiler Yasası'nın getirdiği yasaklar, Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde yer alan kapatılma nedenlerinin somutlaştırılması olarak düşünülmelidir. Bu hükümler "millî devlet niteliğinin korunması" ilkesinin yaptırımlarıdır. Çünkü Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrası "Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukardaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir." denilmektedir. Anayasa Mahkemesi'nce bir yasa kuralının ihmalî, ancak hakkında iptal davası açılmamış durumlarda o kuralın Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptal edilebilecek nitelikte olması koşuluna bağlıdır.

Yasakoyucu Anayasa'nın öngördüğü bir düzenlemeyi gerçekleştirmiştir.

Bu nedenlerle Siyasi Partiler Yasası'nın kimi kurallarının ihmal edilmesi yolundaki sav yerinde değildir.

Yılmaz ALİFENDİOĞLU ve Mustafa GÖNÜL bu görüşlere katılmamışlardır.

5- Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. Maddelerinin Örtülü Biçimde Yürürlükten Kaldırılıp Kaldırılmadığı Sorunu :

Sosyalist Parti savunmasında Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerinin "zımnı ilga yoluyla" yürürlükten kalkmış olduklarını iddia etmiştir. Davalı Partiyeye göre Türk Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddeleri yürürlükten kaldırılıp bu maddelerde sayılan eylemler suç olmaktan çıkarılmıştır. Dernekler Yasası'nın 5. maddesinin 7 numaralı bendi ile 6. maddesinin 2 numaralı bendi artık yoktur. Bunun "örgütlenme özgürlüğü anlayışı" çerçevesinde düşünülmesi gerekir. Yine 2932 sayılı Yasa da yürürlükten kaldırılarak, dil ve kültür için konulan yasaklama kaldırılmıştır. Bu değişikliklerden kalkılarak savunmada, Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerinin de yasakoyucu tarafından üstü kapalı bir biçimde yürürlükten kaldırıldığı sonucuna varılmaktadır.

Hukukta önceki ve sonraki yasa hükümleri arasında bir çelişme olduğu ve yasakoyucunun sonraki kanun metnine ilgayla ilgili açık bir hüküm koymadığı durumlarda örtülü yürürlükten kaldırma söz konusudur. Kural olarak eski ve yeni yasalar arasında çelişme varsa, yeni yasanın önceki yasayı örtülü olarak yürürlükten kaldırdığı kabul edilebilir.

Örtülü yürürlükten kaldırmanın söz konusu olabilmesi için herşeyden önce her iki yasanın düzenlediği konuların aynı olması gerekir. Türk Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddelerinin, Dernekler Yasası'nın 5. maddesinin 7 numaralı bendi ile 6. maddesinin 2 numaralı bendinin ve yine 2932 sayılı Yasa'nın yürürlükten kaldırılması doğrudan siyasi partilerle ilgili değildir. Siyasi partiler, derneklerden ayrı olarak özel yasayla düzenlenmişlerdir. Bu nedenle yasakoyucu Siyasi Partiler Yasası'ndaki sınırlamaları ve yasakları kaldırmak isteseydi, bunu Siyasi Partiler Yasası'nda yapacağı değişiklikle gerçekleştirirdi.

Bu yönden Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerinin diğer yasalarda yapılan değişiklik nedeniyle üstü örtülü biçimde, yürürlükten kaldırıldığı yolundaki davalı Parti'nin savını yerinde görmek olanaksızdır.

B- ESAS YÖNÜNDEN :

I- Genel Açıklama :

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrasında "Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır." ilkesine yer verildikten sonra üçüncü fıkrasında da "Siyasi partiler önceden izin almadan kurullar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler." denilmektedir.

Siyasi partilere ilişkin Anayasa kuralları gözden geçirilirse Anayasakoyucunun bu konuya özel bir önem ve değer vermiş olduğu görülür. Bununla birlikte siyasi partiler Anayasa'da, kamu kurumları olarak nitelenmemiştir.

Siyasi partilerin kuruluş ve çalışmalarının özgürlük içinde olması ilkedir. Siyasal partiler, belli siyasal düşünce ve erekler çerçevesinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlardır. Kamuoyunun özgürce oluşmasında öbür kurumlardan değişik bir ağırlığı bulunan siyasal partiler, yurttaşlık istem ve özlemlerinin gerçekleşmesine çalışan kuruluşlar olarak siyasal katılımı somutlaştıran hukuksal yapılardır. Demokrasinin simgesi sayılan, olmazsa olmaz koşulu olarak nitelenen siyasal partiler, özgürlük ve hukuksallığın ulusal araçları durumundadır.

Devlet, yönetimindeki etkinlikleri ve milli iradenin gerçekleşmesinde başlıca araç oluşları nedeniyle, Anayasakoyucu, siyasal partileri öteki tüzelkişilerden farklı göreyerek kapatılma nedenlerini Anayasa'da özel biçimde düzenlemiştir.

Siyasal Partilerin uyacakları esasların Anayasa'da yer alması, çalışmalarının Anayasa ve yasa kurallarına uygunluğunun özel biçimde denetlenmesi, onların olağan bir dernek sayılmadıklarını, demokratik yaşamın vazgeçilmez ögesi olduklarını doğrulamaktadır. Siyasal partilerin, devlet örgütü ve kamu hizmetleriyle yoğun ilişki içinde olmaları, onların her istediğini yapabilecekleri anlamına gelmez. Siyasal partilerin baskı ve engellerden uzak kalmasını sağlamaya yönelik kurulma ve çalışma özgürlüğü, Anayasa ve bu alanı düzenleyen yasalarla sınırlıdır. Bu belirleme aynı zamanda demokratik hukuk devleti olmanın da bir gereğidir. Nitekim Anayasa'nın ikinci maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti . . . . demokratik. . . . bir hukuk Devletidir." denilmektedir.

Hukuk devleti; Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararlarında yinelenip vurgulandığı üzere insan haklarına saygılı ve bu hakları koruyan, toplum yaşamında adalete ve eşitliğe uygun bir hukuk düzeni kurarak bu düzeni sürdürmekle kendisini yükümlü sayan, tüm davranışlarında hukuk kurallarına ve Anayasa'ya uyan, işlem ve eylemleri yargı denetimine açık olan devlet demektir.

Varlığı ve etkisi, işlevleriyle ortaya çıkan devlet; belirli topraklar üzerinde yerleşmiş, bağımsız ve egemen aynı üstün güce bağlı örgütlü insanlar topluluğu olarak tanımlanır. Bu tanıma göre ülke ve ulus bütünlüğü, egemenlik, yasalara dayanan ve bir otoriteye bağlı örgütlenme ve eşitlik bir devlet için vazgeçilmez öğeler demektir. Her canlının ve insanların kendilerini koruma içgüdüsünde olduğu gibi, devletlerin de saldırı ve ondan doğacak tehlikelerden kendi varlığını koruması, uluslararası hukuk düzeninde kabul edilmiş temel bir haktır.

Devletler hukukunda, genellikle, "devletin varlığını güçlendirerek sürdürmek, bağımsızlığına ve geçerli (mesni) yapısına yönelik tehlikelere karşı önlemler alıp uygulamak" yetkisi biçiminde tanımlanan kendini koruma hakkı, insan hak ve özgürlüklerinden başlayarak demokratik toplum düzenini bozucu, devletin öğelerini yıkıcı eylemleri karşılayacak her tür çabayı kapsar. Bunların başında, bireylerin ve devletin yaşam hakkının bulunduğu tartışmasızdır. Görüş, öneri olmaktan çıkıp eyleme dönüşen sakıncaları gidermek için yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi hukuk devleti için en doğal davranıştır. Bir hakkı değil, haksızlığı kaldıran hukuksal oluşumlar, konuya göre özellik taşır. Bu bakımdan, Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'nda yer alan sınırlayıcı düzenlemeler, devletler hukukunda öngörülen devletin kendini halkını koruma hakkının kapsamı içinde kalmakta ve demokratik toplum düzeninin gerekle-

rine uygun düşmektedir. Dayandığı temelleri korumak amacıyla hukuk içinde aldığı önlemler nedeniyle bir devletin kusurlu bulunup suçlanması düşünülemez.

Konuya açıklık kazandırmak için, devletin temel öğelerini belirlemek ve bunları korumak amacıyla Anayasa'ya ve Siyasi Partiler Yasası'na konulmuş bulunan kısıtlamaların kaynağını, toplumsal uzlaşmanın temelini oluşturan, Anayasa'nın özünü ve ereğini de ortaya koyan ilgili kuralları da ele almak gerekir. Şöyle ki:

"MADDE 1.- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir."

"MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milletçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

"MADDE 3.- Türkiye devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı "İstiklal Marşı"dır."

"MADDE 4.- Anayasa'nın 1. maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

Anayasakoyucu, yukarıdaki düzenlemelerle ulusal birliğimizin değişmez ilkelerini ve devletin tekil yapısını ortaya koymuştur. Bu ilkeler arasında öncelikli olanların ülke-ulus bütünlüğü ve Atatürk milliyetçiliği olduğu görülmektedir. Atatürk'ün "Ne mutlu Türk'üm diyene" özdeyişiyle simgelediği bu ulusal ilkeler çevresinde toplananlar, birlik ve dayanışmayla, Kurtuluş Savaşı'nda ve Lozan'da başarıya ulaşarak Türkiye'yi gelecek kuşaklara emanet etmişlerdir.

Vatana ve ulusa bağlılığın, sevgi ve kardeşliğin, içte ve dışta barışın simgesi sayılan ve herkesi olduğu gibi kabul eden, eşitlik ve adalete dayalı, çağdaş evrensel değerlerle birleşen bu ulusal ilkeler, ülkenin bireylerin çağdaşlaşmasına ve demokratikleşmesine kaynak ve dayanak olacak güçtedir.

Devletin, ülke tümlüğünü, ulus birliğini koruma hakkı, yalnız devletin varlığıyla sınırlı olmayıp demokratik ülkelerde özellikle bir hukuk devleti niteliğine uygun tutumla insan haklarını ve özgürlükleri de içerir. Demokratik yaşamı tehdit eden, ondan yoksun kalmaya yolaçacak eylemlere girişen, bu tür amaçları taşıyan si-

yasal partilerin son çare olarak kapatılması zorunluluğu doğal karşılanmalıdır. Tersine düşünce, kargaşa getirebileceği gibi başka biçim ve adla gerçekleştirilmesi olanaksız sakıncalı amaçların siyasal parti kimliğiyle gerçekleştirilmesi çelişkisini açıklar Demokratik özgürlük düzeninin, kısıyıcı eylemlere karşı kendini savunma hakkının varlığı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 30. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Siyasal partiler konusunda bu önlem, durdurulup giderilmesi olanaksız durumlarda "kapatılma" olarak öngörülmüş olup Anayasa Mahkemesi bu yaptırıma değil yaptırımı gerektiren olayların geçip geçmediğine bakacaktır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın İddianamesinde, Sosyalist Parti'nin Anayasa'nın Başlangıç kısmı ile, 3., 4., 14., 66., ve 68., Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerine aykırı faaliyetlerde bulunduğu ileri sürülmüştür. Görüldüğü gibi davanın konusu, Sosyalist Parti'nin program ve tüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı değil, faaliyetlerinin Anayasa'nın ve Siyasi Partiler Yasası'nın kapatma nedenlerine ilişkin kurallarına aykırılığıdır. Bu nedenle inceleme, Anayasa'nın 68., 69. ile Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddeleri yönünden yapılmıştır.

2- Siyasi Partilerin Kapatılmalarını Zorunlu Kılan Anayasa ve Yasa Kuralları:

a) Anayasa Kuralları :

"MADDE 14.- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyeti'nin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz."

"MADDE 68.- Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme, partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için yirmibir yaşını ikmal etmek şarttır.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz.

Siyasi partiler, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasi partilere giremezler."

"**MADDE 69.-** Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 4 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır.

Siyasi partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla demekler, sendikalar; vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddi yardım alamazlar.

Siyasi partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kuruluşlarının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesi'nce karara bağlanır.

Temelli kapatılan siyasi partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasi partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları gibi, kapatılmış bir siyasi partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasi parti de kurulamaz.

Siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı ve nakdi yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiye'nin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasi partiler de temelli kapatılır.

Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir."

Görülmektedir ki, Anayasa'nın 69. maddesi, siyasal partilerin uyarıya gerek kalmadan kapatılmasını başlıca iki nedene bağlamıştır :

İlk kapatma nedeni 69. maddenin birinci fıkrasında yer almaktadır. Bu fıkraya göre; "Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar, Anayasa'nın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar, çıkanlar temelli kapatılır." Bu kural siyasi partilerin tüzük ve programları dışındaki faaliyetlerini yasaklar-ken bunları uyarısız kapatma nedeni saymamış, ancak Anayasa'nın 14. maddesindeki sınırlamalar dışına çıkmayı uyarısız kapatma nedeni saymıştır.

İkinci uyarısız kapatma nedeni, bu maddenin sekizinci fıkrasında yer almaktadır. Bu fıkraya göre; siyasi partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan yardım ve emir alamazlar, bunların Türkiye aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar. Bu hükme aykırı davranan siyasi partiler temelli kapatılır.

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir kural da Anayasa'nın 68. maddesinin beşinci fıkrasıdır. Bu fıkra "Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz." demektedir. Ancak buradaki "kurulamaz" sözcüğünü kuşkusuz kurulduktan sonra "kapatılır" biçiminde yorumlamak gerekir. Çünkü gerek Anayasa, gerek Siyasi Partiler Yasası, siyasi partilerin önceden izin almadan kurulabileceklerini öngörmektedir. Kurulurken tüzük ve programında yasaklara aykırı kural ve hükümler bulunan partilere karşı kapatma davası açılabileceği gibi sonradan eylemli olarak yasaklara aykırı

tutum izleyen partilerin de kapatılması yoluna gidilebilir. O halde bu yasaklara aykırı bir parti kurulabilir. Ancak, bunun yaptırımı Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılma olacaktır.

b) Yasa Kuralları :

Siyasi Partiler Yasası'nın 78. Maddesi :

- "Siyasi Partiler ;

a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini; Anayasanın başlangıç kısmında ve 2 nci maddesinde belirtilen esaslarını; Anayasanın 3 üncü maddesinde açıklanan Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, millî marşına ve başkentine dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunun ancak, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanılabileceği esasını; Türk milletine ait olan egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılmıyacağı veya hiçbir kimse veya organın, kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamayacağı hükmünü; seçimler ve halkoylamalarının serbest, eşit, gizli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılması esasını değiştirmek;

Türk devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler."

81 nci maddesinde ;

- "Siyasi Partiler :

a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde millî veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar. . . ." hükümleri yer almıştır.

İddianamede, davalı partinin Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerine

aykırı davrandığı ileri sürülmektedir. Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerinde devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünden söz edilmekte ve bundan ne anlaşılması gerektiği belirlenmektedir. Yani bu maddeler Anayasada yazılı soyut "bölünmez bütünlük" kavramını açıklayarak somutlaştırmaktadır. Başka bir deyişle Siyasi Partiler Yasası, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü korumak amacıyla ayrılıkçı akımların bir parti durumunda örgütlenmesini yasaklamakta ve yine siyasi partilerin federal bir sistemi savunamayacaklarını, azınlık yaratamayacaklarını, bölgecilik, ırkçılık yapamayacaklarını ve eşitlik ilkesini korumak zorunda olduklarını vurgulamaktadır.

Davalı Parti, özellikle Siyasi Partiler Yasası'nın 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerinin Anayasaya aykırı olduğu düşüncesindedir. Hemen işaret etmek gerekirse, bu bentler, azınlık yaratılmasının önlenmesi, Türk dilinden ve kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, değiştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye'de azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünü bozmak niyet ve eylemlerine karşı düzenlenmiştir. Her iki bendin içerdiği kurallar, Anayasa'da yer alan devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü temel ilkesine koşut kurallardır. Başka bir deyişle bunlar Anayasa'daki söz konusu ilkenin somutlaştırılması yaşama geçirilmesidir.

3. Sav ve Savunmanın Kanıtları :

a) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Sunduğu Kanıtlar :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın İddianamesi ; davalı Parti'nin genel merkezince bastırılıp dağıtılan yayımlarla Parti Genel Başkanı'nın kapalı salon, açık hava toplantılarında ve televizyonda yaptığı konuşmalarından aşağıdaki alıntılara yer verilmiştir.

aa) Sosyalist Parti Genel Merkezi'nce Bastırılıp Dağıtılan Yayınlar :

1) Sosyalist Parti Yayınları Serhülden Çağruları-2 Kawa Ateşi Yaktı, Sayfa 31'de, ". . . bu ülkeyi, bu kavimler kapısını eşit ve gönüllü birliğin olduğu, ulusların kendi geleceklerini özgür olarak tayin ettikleri, isterse özgür olarak birleştikleri bir kardeşlik, bir kültür, bir emekçi vatani haline getirebilirler.

.....

Yaşasın Türklerin ve Kürtlerin kardeşliği.

Yaşasın Türk halkı, Kürt halkı."

2) Sosyalist Parti Yayınları Kürt Sorunu Çözüm-4, Sayfa 3'de;

"Çöküntü, rejimin en zalim olduğu, en çaresiz olduğu yerden başladı. Düzen partileri Fırat nehrinin doğusunda bittiler. Kürt halkının yaşadığı topraklarda. . . . rastlanmıyor."

Sayfa 4'de;

"Düzen partileri Kürt illerinden niçin silindi?

Çünkü bunlar milliyetçidir ve piyasa partileridir.

.....

Türk milliyetçiliği, Kürt sorununun çözüleceği topraklarda iflas etti.

Türk milliyetçiliği kendi sınırnı çizmiştir. Anadolu'yu Fırat'ın doğusu ve batısı diye ikiye bölmüştür.

Türk milliyetçiliğiyle birlikte onun düzeni de Fırat'ta boğulmaktadır.

İşte buna rejimin iflâsı denir".

Sayfa 10'da;

"Devlet, dağdan sonra köyleri ve şehirleri kaybetti. Bu nedenle çareyi doğrudan Kürtleri yıldırma buluyor. Böylece devlet terörü Doğu'dan başlayarak Türkiye'ye yeni bir rejim getirmek istiyor. . . ."

"Kürt sorunu, Türk sorunudur" başlığı altında sayfa 11-12-13'de;

"Devlet Kürdü vurma için beslediği korucunun, özel timin. . . maaşını halktan aldığı vergilerle ödüyor. Kürde atılan merminin, sınır ötesi hareketlerde kullanılan benzinin. . . kısacası özel savaşın gideri halkın sırtına yıkılıyor. . . ."

Enflasyona, ... yoksulluğa son vermek için, Kürt sorununa kardeşçe bir çözüm bulmak şarttır.

Kürt sorunu aynı zamanda Türk sorunudur.

Kürt halkıyla kardeşçe, özgürce, gönül gönüle, barış ve huzur içinde yaşamak, Türkiye halkının. . . . ihtiyacıdır.

.....

Türk ve Kürt halkları iki candır.

Cehennemde tek bir Kürt kalsa, bir tek Türk'ün cennete gitmeye hakkı yoktur. Sosyalist Parti, son Kürt cehennemden kurtuluncaya kadar mücadeleye kararlıdır."

Sayfa 15-16'da;

"Sosyalist Parti Türk-Kürt kardeşliğinin partisidir.

. . . . . Sosyalist Parti'nin Kürt sorunundaki kararlılığı sınanmıştır, mücadeleler içinde sınanmıştır, devletin Kürt halkı üzerindeki baskılarına göğüs gererken sınanmıştır. . . . . Kürt yoksul köylülerin mücadelesiyle kader birliğinde denenmiştir. . . . . Kürt şehir ve kasabalarında binlerce insan toplayıp korku duvarlarını yıkarırken denenmiştir. . . . . ilk kitlesel yasal Newroz eylemlerini örgütlerken, Türkiye'nin dört bir yanında emekçi halka Kürt sorununu anlatırken denenmiştir.

. . . . .

Partimiz bu bilinci yerleştiriyor. Çözümü halkların kader birliğinde ve mücadelesinde görüyor.

Sosyalist Partinin Kürt sorununu çözmek için,

cesareti var,

. . . . .

mücadelesi var,

programı var."

Demokratik, federal, emekçi cumhuriyeti başlığı altında 16-17-18-19-20 nci sayfalarda;

"Kürt milleti, kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahiptir. Eğer, isterse ayrı bir devlet kurabilir. Emekçilerin çıkarı, demokratik bir halk devrimiyle tam hak eşitliği ve özgürlük temelinde, gönüllü birliği gerçekleştirmededir. Ayrılma hakkı, gönüllü birliğin her zaman vazgeçilmez koşuludur.

- Birlikte veya ayrı yaşamak milletlerin özgür iradelerine bağlıdır. Bu özgür iradenin ortaya konabilmesi için, Kürt illerinde referandum yapılmalıdır. Referandumda, ayrılmayı savunanlar da özgürce propaganda yapabilmelidir.

- Bugünkü tarihsel koşullarda, iki milletin emekçilerin yararına olan çözüm, iki federe devletin eşit olarak katıldığı, demokratik, federal bir cumhuriyettir. Bu federasyonda iktidar, köylerden ve mahallelerden başlayarak, ilçelerde, illerde, federe ve federal düzeyde demokratik seçimlerle belirlenen halk meclisleri aracılığıyla kullanılır.

İlçe ve il yönetimleriyle, federe hükümetler ve federal hükümet, bu meclislerin yürütme organlarıdır, meclislere karşı sorumludurlar.

- Federal Halk Meclisi iki meclisten oluşur, temsilciler meclisi ve milletler meclisi,

Temsilciler Meclisi, belli sayıda yurttaş bir milletvekili olmak üzere bütün yurt çapında yapılan seçimlerle belirlenir.

Milletler Meclisi, her federe devletten eşit sayıda seçilmiş üyenin katılımıyla oluşur.

Yasalar her iki mecliste çoğunluk kararıyla kabul edilir.

Meclislerden birinin reddettiği yasa yürürlüğe girmez.

Çalışma yasası, ceza yasası medeni yasa, yargı usulü yasaları bütün ülkede yürürlüktedir, federal organlarca kabul edilir.

- Her federe devlette azınlıkların çoğunlukta olduğu ilçe ve illerde halk isterse bölgesel özerklik uygulanır.

- Federal Anayasa, iki milletin ortak anayasasıdır. Her iki milletin ayrı ayrı çoğunluğu tarafından referandumla kabul edilerek yürürlüğe girer, Federe devletlerin ayrıca kendi anayasaları vardır. Federal Anayasa, federe cumhuriyetler tarafından benimsendiği ölçüde giderek artan unsurları kapsar.

- Federal Cumhuriyetin bayrağı ve marşı, Türklerin ve Kürtlerin ortak bayrakları ve marşlarıdır. Ayrıca her federe devletin kendi bayrağı ve marşı vardı. Federasyonun ismi tek bir millete dayandırılmaz.

- Yurt savunması, savaş ve barış sorunları, uluslararası ilişkilerde temsil anlaşmaları yapmak, federal organların yetkisindedir.

- Her federe devlet, yabancı devletlerle ticari ve kültürel alanlarda doğrudan ilişkiler kurabilir. Konsolosluklar açabilir.

- Her yönetim kademesinde iktidar bütünüyle halk meclislerinde ve bu meclislere karşı sorumlu olan yerel yönetimlerde. Bu yönetim sistemi dışında merkezi idare, atadığı valilikler, kaymakamlıklar, emniyet ve jandarma örgütü kaldırılır. Bu demokratik yönetim sistemi, aynı zamanda millî eşitlik ve özgürlüğü de güvence altına alır.

Yerel güvenlik örgütleri, yerel meclislere sorumlu olan yerel yönetimlerin emrindedir. Köy güvenlik örgütleri, köy gençlerinden oluşur ve köy kurullarının emrindedir.

- Ulusal ve toplumsal gelişme yanında kardeşliğin de önünde engel oluşturan toprak ağalığı, aşiret reisliği ve her türlü Ortaçağ ilişkisi, köylülerin seferber edilmesine dayanan ve köylü komitelerinin önderlik ettiği bir toprak reformuyla kaldırılır.

Federal Cumhuriyet, piyasa ekonomisinin derinleştirdiği bölgeler arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için, ekonomik bakımdan geri bölgelerin yatırım paylarını artırır. Böylece birliğin ekonomik temelini geliştirir ve pekiştirir.

Ekonomide tek bir federal istatistik sistemi uygulanır.

- Her milletin, millî ve dinî azınlıkların dillerini ve kültürlerini geliştirme, siyasal çalışma ve örgütlenme hakları ve özgürlükleri güvence altındadır.

- Resmi dil, Türkçe ve Kürtçedir. Her federe cumhuriyette kendi dili esastır. Federal organların kararları iki dilde yazılır. İlkokuldan üniversiteye kadar ve bütün kültür kurumlarında, her iki dilden eğitim, araştırma, basın, yayın, radyo-televizyon vb. iletişim olanakları gerçekleştirilir.

- Kürt milletinin demokratik kültürü, bugüne kadar uygulanan baskılara son verilmesi sayesinde özgürce serpilme olanaklarına kavuşur. İktidar organları, diğer ülkelerde bulunan Türkler ve Kürtlerle demokratik kültür alışverişinin özgürce gelişmesi ve bütün dünya halklarıyla ortak enternasyonal bir kültürün renkli ve çoğulcu bir ortamda boy atması için çalışır.

- Bütün iktidar organları, toplum hayatında ve milletler arasında sorunları zor kullanarak çözen ve şiddeti kutsayan eski kültürün bütün temelleriyle tasfiyesi ve halk içinde barışçı, insana saygılı ve şiddeti hor gören, enternasyonalist bir emekçi kültürünün yayılması için çalışır.

Yaşadığımız toprağın tarihini Malazgirt savaşıyla başlatan bağınaz milliyetçi kültüre ve her türden milliyetçiliğe karşı ülkemizin tarihsel derinliklerinden bu yana

çeşitli kavimlerin katkılarıyla zenginleşmiş kültür kaynaklarımızı arayan, koruyan bu kaynaklardan beslenen demokratik insansever, evrensel ve enternasyonalist bir kültür geliştirilir. Ülkemizin evrensel kültür zenginliğini yansıtan yer isimlerinin değiştirilmesine son verilir, her yer bilinen ve yerleşmiş ismiyle anılır."

3- Sosyalist Parti Yayınları Serhıldan Çağruları-1: "Karpuz Değil Cesaret Ekin", sayfa : 7-8

Kürt Dinamiği,

Arkadaşlar, ... ikinci dinamik, Kürt dinamiğidir. Kürtlerin eşitlik, özgürlük, milli hak isteğidir. Türke ne tanınıyor, ... ona da tanınması talebidir.

1900'lerin başında bir kurtuluş savaşı verildi. . . . . Emperyalistlerin bu ülkeye girdiği şartlarda; Türkün Kürdün birbirine muhtaç olduğu, birbirine sarılmak zorunda olduğu, birleşmek ve omuz omuza vermek zorunda olduğu koşullarda, Amasya Protokolü'na yazıldı: "Vatan Türklerin ve Kürtlerin yaşadığı topraklardır" diye. Erzurum ve Şivas Kongreleri beyannamelerinde, tüzüklerinde Kürtlerin içtimai, ırkı, coğrafi hakları kabul edildi, ... Savaş bitti, silahlar duvarlara asıldı, ondan sonra bir resmî ideoloji geldi. . . . . Mücadele için, bu Urfa'nın, Diyarbakır'ın Malatya'nın adamına sanki ithitayç kalmamıştı. . . . .

O resmî ideolojide Kürtlere yer yoktu. Kürt yoktu, artık yalnız Türk vardı.

. . . . . "

Şeklindeki görüntülere yer verilmiştir.

bb) Parti Genel Başkanının Kapalı Salon ve Açık Hava Toplantılarında Televizyonda yaptığı Konuşmalar :

1- 24-25 Ağustos 1991 Parti Meclisi toplantısını açış konuşması : (Teori-Eylül 1991 sayısı, sayfa : 8).

"Sosyalist Parti, Kürt ve Türk halkları arasındaki tek köprü, ... Kürt meselesi, bu noktada gümbür gümbür olmamız gerekir. . . . . Bu düzen Kürt meselesinde iflas etmiştir ve buradan çatır çatır çöküyor. . . . .

Biricik çözüm nedir? . . . . . Bu mesele Kürt halkının iradesine saygı gösterilerek çözümlür. . . . . Esas çözücü Kürt halkıdır.

. . . . . Kürtlere ne istiyorsunuz diye soracağız . . . . . yok ayrılmak ister-

lerse iradelerine saygı duyacağız.

Biz refedandum yapacağız. Kürt halkına soracağız . . . . . Hakkari'den başlayıp Antep'e kadar herkese soracağız. Bu topraklarda ayrı bir devlet kurmak istiyor musunuz? Evet mi hayır mı?

Sosyalist Parti birleşmeden yana . . . . .

Ayrılığa zorlayan nedir? Zulümdür. Türk devletinin Kürt halkı üzerindeki zulmüdür. Bu zulmü yıkacağımıza göre zaten zulmü yıkmak da Kürt halkının iradesini kabul etmektir, birliği savunacağız.

. . . . . Sosyalist Parti, iki halkın bir federasyonda birliğini, ortak iktidarını savunacak . . . . .

Sosyalist Parti Türk ve Kürt halkı arasındaki son köprüdür . . . . .

. . . . . Kürtle kader birliği yapmış; Türk devletine tavır koymuş ve bu tavrını sürdürecektir olan Sosyalist Parti'den başka ikinci bir parti yoktur."

2- 13.10.1991 Ankara - Cebeci pazar yerindeki açık hava toplantısındaki konuşma;

".. . . . . doğuda özel savaşa son vereceğiz . . . . . özel savaşa Türk Kürt kardeşliği program . . . . . ile iki milleti eşit düzeye getirerek ve sonunda biçim olarak bir federasyonla çözümlenerek son vereceğiz . . . . . Fırat'ın sınır olmasından rahatsız olduklarını söylüyorlar. Fıratı kim sınır haline getirdi, bunlar . . . . . ekonomi de sınır haline getirdi, orada bir Bangladeş var . . . . . orayı bir ideolojik sınır haline getirdiler bak gidebiliyorlar mı oraya . . . . . gidemeyen burada da kalamaz oraya gidemeyen burada duramayacaktır. . . . .

Türk ve Kürt milletlerinin bir federasyonda eşit özgür gönüllü birliği Kürt milleti kendi istiyorsa kendi kaderine sahip olarak buna karar veriyorsa bunu kabul ediyorsa eşit özgür gönüllü birlik Sosyalist Parti çözümü budur, buna mecbur iki halk iki millet . . . . .

3- 16.10.1991 Şırnak il merkezindeki açık hava toplantısındaki konuşma ;

". . . . .

Sosyalist Parti diyor ki, arkadaş Kürt sorunu askerlerle memmiyle çözülemez, Kürt meselesi hürriyetle. . . . . eşitlikle çözümlenir. Kürt ve Türk milletleri eşit hakka

sahip olmalıdır. Kürt ve Türk milleti bir halk cumhuriyeti kuracaklar . . . . . Biri yaşayacak diğeri ezilecek bir şey yok böyle . . . . .

Ezilen Kürt halkının yanında olan Sosyalist Parti'dir . . . . . Kürt halkı yıllardır verdiği mücadeleyi ayağa kalkarak göstermeye başladı. . . . . Kürt halkı yeni bir devrim yapacak . . . . . ezilen Kürt halkı . . . . . Sosyalist Partiye geliyor. . . . .

Biji serihdan, biji halkımız"

4- 17.10.1991 Van il merkezindeki açık hava toplantısındaki konuşma;

". . . . .

Türk milliyetçiliği Fırat'ta boğuldu . . . . . Kürt halkını bu devlet o kadar ezmiş adını bile silmiş adını bile yasaklamış ama yasaklamakla olmuyor . . . . . Kürt gerçeği gelip kendini kabul ettirdi . . . . . Türk ve Kürt kardeş olarak kalabilinler köle oldumu kardeşlik olmaz biri efendi biri onun yanaşması oldumu kardeşlik olmaz, ikisi eşit olacak ikisi aynı hakka sahip olacak . . . . . Türkle Kürt birleşmezse kurtulamaz . . . . . o aritmetiği bir yere yazacaksınız Türkiye halkı ezilen Kürt eşittir demokrasi, özgürlük ve kurtuluş . . . . .

Biji Kürdistan . . . . ."

5- 13.10.1991 günü televizyonda yapılan konuşma;

". . . . . Botan'ın Kürt köylüsü ayağa kalkmış ve kendisinin efendisi olmaya başlamıştır. . . . . ey düzen, sen Kürden adını mı yasakladın? Kürt halkı ayağa kalkıyor, gündemin ortasına oturuyor, kimliğini eylemiyle kabul ettiriyor, Newrozunu kutluyor . . . . . ezilen Kürt Anayasa yapıyor, kanun yapıyor."

6- 11.10.1991 günü televizyonda açık oturumdaki konuşmalar :

". . . . .

Şimdi bu iç güvenliğin adını koyalım, Kürt meselesidir bu, iç güvenlik sorunu diye koydunuz mu. . . . . Jandarmayla çözersiniz. Kürt meselesi diye koydunuz mu demokrasi ve özgürlükle çözersiniz. Şimdi Fırat'ı bu rejim sınır haline getirmiştir. İktisadi sınırdır. . . . .

. . . . . ikincisi, siyasi sınır yapmışlardır. Fırat'ı üçüncüsü ideolojik sınır, ... Türk milliyetçiliği Fırat'ta boğuldu, geçemez öte tarafa, ... çünkü bu topraklarda milliyetçilik olmaz, (sayfa : 62).

.....

Bu bir Türk sorunudur aynı zamanda bir Kürt sorunu. . . . . kardeşçi çözüm Sosyalist Parti'dedir. Bu beş parti de milliyetçi oldukları için . . . . . bölücü duruma gelmişlerdir. Kardeşçe çözüm bir federasyon öneriyoruz biz. Kürt milletine kendi kaderini tayin hakkı tanınmalıdır. İşte birliğin koşulları o zaman olur (Sayfa : 64) . . . . . zorla birlik olmaz. Gönülle kardeşlikle, bu Kürt halkının iradesini sayarak, kabul ederek birlik olur. Sizin çözümleriniz iflas etmiştir. Göreceğiz, Sosyalist Parti'nin çözümü gelecektir (sayfa : 65)."

Görüşlerini içermektedir.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca söz konusu yayın ve konuşmalar değerlendirilerek özetle şunlar belirtilmiştir :

Davalı Parti, ayrı "dili" ve "kültürü" olduğu ve özellikle de "kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız ve şartsız sahip" bulunduğunu ileri sürerek Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan "ezilen" bir Kürt Milletinin varlığını açık ve seçik benimsemiş ve kabul ettirmeye çalışmıştır.

Davalı Parti'ye göre sorunun çözümü Kürt milletinin kaderini kendisinin tayin hakkında yatmaktadır. Bu iradenin özgürce saptanması için "Kürt illerinde referandum yapılmalıdır." Kürt halkı isterse ayrı bir devlet kurabilir. Ancak daha iyi çözüm "iki federe devletin eşit olarak katıldığı, demokratik federal bir Cumhuriyet"tir. Varsayımlar gerçek gibi vurgulanarak ayrıntılı bir biçimde bu federal Cumhuriyetin ilke ve esasları açıklanmıştır.

Bir siyasi partinin, Türkiye Cumhuriyeti üzerinde Türkçe'den başka dil konuşan azınlık bulunduğunu ileri sürerek ve o azınlığı amaç edinerek onun için kendi kaderini tayin hakkı dahil olmak üzere çeşitli haklar tanınmasının istenmesi millet bütünlüğü ilkesinden uzaklaştırması ve bölünmelere yol açması anlamını taşıdığından bu eylem, Anayasa'nın Başlangıç Kısmı'na, 3. maddesinin birinci fıkrası, 4. maddesi, 14. maddesi, 66. maddesinin birinci fıkrası ve 68. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları ile Siyasi Partiler Yasası'nın 78. maddesinin (a) bendi ve 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerine aykırıdır.

b) Savunmanın Kanıtları :

Ön savunmada suçlamaya karşı aşağıdaki görüşler ileri sürülmüştür.

İddianamede, Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası dar ve katı bir Türk milliyetçiliği ile yorumlanmıştır. Kürdün kimliği dahi "yasaklar" kapsamında düşünülmüştür. Oysa Kürt gerçeği inkâr edilemez bir olaydır ve Kürt milletinin varlığının kabulü kapatma nedeni sayılamaz. Sosyalist Parti'nin söylediği "azınlık" ve "azınlık hakları" değil, "eşit haklara sahip bir Kürt millî varlığının" ileri sürmektir. "Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" ve programda yer alan Kürt milletine "kendi kaderini tayin hakkının tanınması" bir kapatma nedeni olarak düşünülemez. Çünkü, bizim savduğumuz birlik; eşitlik, özgürlük ve gönüllülük esasına dayanacaktır. Zorla "birlik ve bütünlük" sağlanamaz. Parti kapatılması davalarında kapatmanın koşullarının oluşması maddi ve manevi unsur olan ülkenin ve milletin bölünmesi Sosyalist Partice istenmemektedir. Amaç ayrılık değil, birliktir.

Kapatma istemi, Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a), (b), (c) bendleri gereğince talep edilmiştir. Yayınlar, partinin tüzüğü, programı değil ve parti faaliyetlerini düzenleyen mevzuat da değildirler. O halde bu yayınların Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) fıkrası kapsamında değerlendirilmesi olanaksızdır.

"Serhıldan Çağruları 1- Kawa Ateşi Yaktı", "Serhıldan Çağruları 2- Karpuz Değil Cesaret Ekin" broşürleri Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek'in Parti Genel Başkanı olmadan önce yaptığı konuşmalardır. Bunlar devlet Güvenlik Mahkemesi'nde açılan davalarda beraat etmişlerdir. Bu yayınlar Merkez Karar Organı kararlarına dayanılarak da yayımlanmamışlardır. Bu nedenlerle delil olarak değerlendirilemezler. "Kürt Sorununa Çözüm-4" broşürü ise Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek'in imzasıyla yayımlanmıştır. Bu bakımdan Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (b) bendi yönünden incelenebilir. Delil olarak dosyaya sunulmuş bildiri ve afişlerin hepsinin bu tür bir incelemeye gereksinimi vardır. Örneğin dosyada bir kısım il örgütlerinin bildirimleri ve afişleri dahi bulunmaktadır. Hiç şüphesiz bunlar Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinde sayılan partiyi bağlayıcı organlar olmadıklarından doğrudan kapatma davasında delil olarak kabul edilemezler.

c) Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın esas hakkındaki görüş yazısında 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a), (b), (c) bendleri açıklandıktan sonra özet olarak şu hususlara yer verilmiştir :

"Parti -Genel Merkezince bastırılıp dağıtılan yayınlar" bölümünde alıntılar yapılan "Serhıldan Çağruları-2", "Kürt Sorununa Çözüm-4 ve "Serhıldan Çağruları-1" adlı yayınların tamamı davalı Parti Genel Merkezi tarafından çıkarılmıştır. Ayrıca

"Kürt Sorununa Çözüm-4" başlıklı yayında Parti Genel Başkanının imzası da bulunmaktadır.

24-25 Ağustos 1991 günlü kapalı salon, 13.10.1991 ve 17.10.1991 günlü açık hava toplantıları ile 11.10.1991 günlü televizyondaki açık oturum konuşmaları davalı Partinin Genel Başkanı tarafından yapılan beyanlardır.

TRT'den 13.10.1991 günü yapılacak seçim konuşmasının, Merkez Karar Kurulu'nun 8.10.1991 gün ve 53 sayılı kararı gereği Genel Başkan Doğu Perinçek tarafından yapılacağı davalı Parti Genel Merkezinin 11.10.1991 gün ve 1991/112 sayılı yazıları ile Yüksek Seçim Kurulu'na bildirilmiştir.

"Demokratik, Federal Emekçi Cumhuriyeti" ve "Türk ve Kürt Halklarının Eşit, Özgür Gönüllü Birliği" adlarını taşıyan duvar ilânları davalı Parti Genel Merkezi'nce bastırılıp örgüte dağıtılmış ve seçim kurullarınca belirlenen yerlere asılmıştır.

Bu nedenlerle davalı partinin "yayınların partiyi bağlamayacağı ve delil olarak değerlendirilemeyeceği" biçimindeki savunmaları geçerli olamaz.

İddianame'de 4 ile 10 uncu sayfalar arasında geniş olarak özetlenen, partiyi bağlayıcı nitelikteki yayınlardan, duvar ilanlarından ve parti genel başkanının konuşmalarından, savunulduğunun aksine bunların bütünlüğünü bozmayacak şekilde alınan bölümlerinde, ayrı "dili" "kültürü" olan ve özellikle de "Kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahip" Türkiye Cumhuriyeti ülkesi toprakları üzerinde yaşayan "ezilen" bir "Kürt Ulusunun" varlığı açık ve seçik bir şekilde kabul edilmiş, "Türk ve Kürt halkları arasında tek köprünün Sosyalist Parti" olduğu belirtilip sorunun çözümü'nün nasıl olacağı anlatılmıştır.

"Sorunda esas çözücü Kürt halkıdır", "Kürt milleti, kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahiptir"; "bu özgür iradenin" saptanması için de "Kürt illerinde referandum yapılmalıdır"; "Kürt halkı isterse eşit bir devlet kurabilir, ancak en iyi çözüm iki federe devletin eşit olarak katıldığı, demokratik federal bir cumhuriyet olduğu" vurgulanarak, bu cumhuriyetin esasları açıklanmıştır. Buna göre "federal anayasa, iki milletin ortak anayasasıdır"; "federe devletin ayrıca kendi anayasaları, kendi bayrağı ve marşı vardır",

"Federal Cumhuriyetin bayrağı ve marşı Türklerin ve Kürtlerin ortak bayrakları ve marşlarıdır",

"Resmi dil, Türkçe ve Kürtçedir, her federe cumhuriyette kendi dili esastır" görüşü bir gerçek ve kural gibi ortaya atılmaktadır.

Böylece Sosyalist Parti'nin gerçekleştireceği çözümde Kürt halkının kendi kaderini tayin yolunda belirleyeceği özgür iradesiyle Anayasa'daki millet bütünlüğü ilkesinden uzaklaşıp, halkının dili ve kültürü ayrı iki federe devletin eşit olarak katıldığı federal bir cumhuriyet amaçlanmaktadır.

d) Davalı partinin son savunmasında, bu konularla ilgili olarak başlıca şu görüşlere yer verilmiştir :

İddiaya dayanak yapılanlardan "Serhıldan Çağruları-1" ve "Serhıldan Çağruları-2" adh yayınlardır. Bunlar DGM'de yargılanmış ve aklanmıştır. Bu yayımlar Merkez Karar Organı kararlarına dayanılarak yayımlanmamışlardır. Siyasi Partiler Yasası'nun 101. maddesi kapsamında düşünülemez. "Kürt Sorununa Çözüm-4 : Demokratik Federal Emekçi Cumhuriyeti" adlı broşür daha önce 2000'e Doğru Dergisi'nin 4 Mart 1990 tarihli Yıl : 4, Sayı : 10'da yayımlanmış ve İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılama konusu yapılmış; fakat Terörle Mücadele Kanunu'nun 23/c maddesi nedeniyle yargılama kaldırılmıştır.

"Kürt Çözüm Programı"nın yargılanıp suç bulunmaması üzerine mahkeme kararlarına vatandaşın güvenmesi gerektiği düşünülerek, bu metin Parti tarafından aynen benimsenmiş ve Parti Genel Başkanı imzasıyla seçim dokümanı olarak kullanılmıştır. Broşürün içerdiği düşünceler gerek TV konuşmalarında gerek açık ve kapalı salon toplantılarında dile getirilmiştir.

Bunlara ek olarak davaya dayanak olan görüş ve belgeler aslında Sosyalist Parti Programının 31. maddesinin açılımından ibarettir. Bu maddenin ise Anayasa Mahkemesi'nin 8.12.1988 gün ve E. 1988/2, K. 1988/1 sayılı kararı ile Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun olduğu saptanmıştır.

"Federasyon Programı" kapatma hükümleri içinde düşünülemez. Federasyon bölünme demek değildir. Tersine gönüllülük temeline dayanan "birlik"tir. Kürt milletinin "kendi kaderine kayıtsız şartsız sahip olduğu" görüşü demokratik toplum olmanın bir gereğidir. Ülke bütünlüğüne aykırı amaç güdülmemekte, bizzat Kürtlerin varlığı kabul edilmektedir. Eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve gönüllü birlik mahkum edilmemelidir. Önemli olan "birliği istiyorum" demek olmaz; bunun nasıl olacağını söylemek gerekir. Biz Parti olarak bunu yaptık.

e) Davalı Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek yaptığı sözlü açıklamada özetle bu konularda şu görüşlere yer vermiştir :

"İddianame yargıyı parçalamaktadır; çünkü "Kürt Sorununa Çözüm Programı" daha önce bir ceza davasına konu olmuş beraat etmiştir. Bu beraat kararı parti kapatma nedenlerine paralel olarak Türk Ceza Yasası'nın 142/3. maddeden olmuştur. Yargının ceza yargısı bu broşür bölücü değil derken, Anayasa yargısı bu broşür bölücüdür dediği zaman hukuk sistemi parçalanmış olur. Parti Genel Başkanı olarak yaptığım konuşmalarda daha önce beraat eden düşünceler kullanılmıştır. Yani bunlar bölücü bulunmamıştır; o halde bunları söylebilirim denmiştir.

Bu dava Anayasa yargısını da parçalamaktadır. Daha önce Sosyalist Parti'nin programı hakkında Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır. Yüce Mahkeme bu davayı reddetmiştir. Daha sonra bir dava daha açılmıştır. Yüce Mahkeme onu da reddetmiştir. Bu üçüncü dava oluyor ve yeni kanıtlara sahip olmadan açılan bir davadır.

Türkiye bir arayış içindedir. Büyük bir değişim vardır. Bu değişimin ve arayışın belirginleşmesi gerekir. Kanımca bu arayış açıklığa kavuşana kadar dava bekletilmelidir.

Pozitif hukuk kendi içinde parçalanmıştır. Yeni bir Avrupa için Paris Şartı imzalanmıştır. Bu şarta uygun olarak değişiklikler gerçekleşmektedir. Ancak henüz bu değişiklikler Siyasi Partiler Yasası'na yansımamışlardır. Yasakoyucunun iradesi bellidir. Bu irade eninde sonunda kanunlara aksedecektir. Belirmiş olan bu iradeyi mi yoksa kalkmak üzere olan kanun kurallarına mı uyulması gerekir? Bunlara ek olarak Sosyalist Parti'nin şiddeti ve terörü desteklemediği ve bunun herkesce bilindiği de söylenmelidir. 2932 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış, özünde Kürt dili ve kültürü için konulan yasaklama yok olmuştur. Siyasi Partiler Yasası'nda bu konuda bu nedenle anlamsızlaşmıştır. Türk Ceza Yasası'nın 141. ve 142. maddeleri de artık yoktur. Vatandaş herşeyi söyleyebilecek ama siyasal partiler söyleyemeyecektir. Bu anlamsızdır.

Bu dava evrensel hukuk değerlerine ters düşmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 19.3.1954 tarihinde bizim iç hukukumuzun bir parçası olmuştur. Paris Şartı'nda bir millet içindeki azınlıkların soy, kültür ve din yönünden sahip oldukları kimliklerinin korunacağı ve azınlıkların bu kimliklerini serbestçe ifade edebileceği belirtilmiştir. Helsinki Nihai Senedi'nin 8. maddesi de bu yönde bir hüküm içermektedir.

Demokrasi Anayasa'nın himayesi altındadır. Kürt halkının da bir iradesi vardır ve bizler buna saygı göstermek zorundayız. Biz parti olarak birliği bulmak için bir arayış içindeyiz; bu birliği gönüllü temele oturtmak gayesiyle ulusların kaderlerini tayin hakkına sahip olduklarını kabul ettik. Federasyon sadece bir öneridir.

Mecbur değilim Atatürk milliyetçisi olmaya. . . . Partimiz, milliyetçiliği bir ideoloji olarak benimsemiyor ve Türkiye'nin ihtiyaçlarına uygun görmüyor.

Şu kabul edilmelidir ki, biz devlet dairesi değiliz; biz partiyiz, sivil toplumun parçasıyız. O halde farklı düşünebiliriz. Partimiz bölücü bir amaç taşımamaktadır."

4- Sav ve Savunmanın Değerlendirilmesi :

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın İddianamesi ve Esas Hakkındaki Görüş Yazısı incelendiğinde davalı Parti ile ilgili kapatılma isteminin "Devletin Ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak" nedenine dayandırıldığı görülmektedir. Sosyalist Parti de savunmalarında, söz konusu faaliyetlerinin bu kapsama almamaya-çağını ileri sürmektedir.

Bu nedenle, öncelikle devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve Atatürk milliyetçiliği kavramlarının anlamı üzerinde durulması gerekmiştir.

"Bütünlük ilkesi" ilk olarak Misak-ı Milli'nin birinci maddesinde ". . . . İslâm çoğunluğu bulunan yerleşik toprak parçalarının tamamı hakikaten veya hükmen hiçbir sebeple ayırma kabul etmez küldür." biçiminde yer almıştır.

İsmet İnönü; Lozan Barış Andlaşması görüşmelerinde, bütünlük ilkesini "Büyük Millet Meclisi Hükümeti; Türk Yurdu'nun birliğine ve bölünmezliğine en büyük önemi vermekte, hakların ve ödevlerin, çıkarların ve yükümlülüklerin yurttaşlarca eşit olarak paylaşılması gerektiğine inanmaktadır." biçiminde açıklamıştır.

Devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmezliği ilkesi, değişik yönleriyle Anayasa'nın birçok maddesinde özellikle vurgulanmış, Türk milletinin bağımsızlığı ve bütünlüğüyle, ülkenin bölünmezliğini korumak devletin temel amaç ve görevleri arasında gösterilmiştir (Madde 5). Ülke ve ulus bütünlüğünü korumak için temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanabileceği de (Madde 13 ve 14) kabul edilmiş, aynı amaçla basın ve dernek kurma özgürlüklerine özel sınırlamalar getirilmiş (Madde 28, 30, 33), gençlerin bu anlayış doğrultusunda yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı önlemler alınması devlete özel görev olarak verilmiş (Madde 58), bu alanda bilimsel araştırma

özgürlüğüne sınırlama konulmuş (Madde 130), radyo ve televizyon yayınlarının ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü koruyacak biçimde yapılması istenmiş (Madde 133), kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına bu nedenlerle yönetimin müdahalesi uygun bulunmuş (Madde 135), birlik ve bütünlük konusunda işlenecek suçlar için özel mahkemelerin kurulması öngörülmüş (Madde 143), aynı konu TBMM Üyeleri ve Cumhurbaşkanı yeminlerinin temel öğelerinden birini oluşturmuş (Madde 81, 103), siyasi partilerin uyacakları esasların başlıcaları arasında yine "bölünmez bütünlük" ilkesi yer almıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendi, siyasi partilerin devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü yanında, devletin resmi dilinin Türkçe olduğuna ilişkin kuralı da değiştirmek amacıyla güdemiyecekleri açıklığını taşımaktadır.

Gerçekte, bin yıldan beri birlikte yaşayan, vatanın her yerinde içiçe kaynaşan çeşitli soy ve kökenden gelen bireyler arasında Türkçe en yaygın dildir. Sadece resmi işlerde değil, ailede, günlük yaşamda ve eğitimde kısacası toplumsal ilişkilerin her alanında kullanılan ortak bir dil olmuştur. Türkçeyi bilmeyen ve kullanmayan çok az kişi vardır.

Ayrıca kapalı ve açık özel ortamlarda, evde işyerinde, basın ve sanat alanında ana dilin kullanılması da yasak değildir.

Ulus bütünlüğü içinde yer alan kimi etnik grupların kendi aralarında kullandıkları yerel dillerin resmi dil yerine ortak iletişim ve çağdaş eğitim aracı olarak tanınması olanaklı değildir.

Anayasa'nın 26. maddesinin üçüncü fıkrasında "Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz" denilmektedir. Türkiye'de özellikle yasaklanan bir dil kalmadığı gibi özel yaşamda birçok dil kullanılmaktadır. Anayasa'nın 42. maddesinin son fıkrasında, Türkçe'den başka hiçbir dilin eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulup öğretilmeyeceği, uluslararası anlaşmalar saklı tutularak kurala bağlanmıştır. Bu anayasal gerek, öğretim ve eğitim birliği ile ilköğretimin zorunlu olmasının taşıdığı öneme bağlanmalıdır.

Dil konusunu kapsayan bir başka düzenleme de Anayasa'nın 14. maddesinin ilk fıkrasındaki Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirinin dil ayrımı yaratmak amacıyla kullanılamayacağı kuralıdır.

Devletin bölünmez bütünlüğü ile dil konusundaki kurallar, yaptırımsız değildir. Herşeyden önce bu konularda genel ilkeyi koyan Anayasa'nın 3. maddesi, Anayasa'nın 4. maddesine göre "Değiştirilemez ve değiştirilmesi, teklif edilemez": Öte yandan, Anayasa'nın 69. maddesi, bu sınırlamalara uymayan devlet düzeni kurma yasağını içeren 14. maddeye aykırı davranan siyasi partilerin temelli kapatılacağını öngörmektedir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bu anayasal çerçevede değerlendirilmelidir. Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendi, Anayasa'nın 4. maddesi doğrultusunda bir kural koymuş, siyasi partilerin, diğer yasaklar yanında devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüyle diline ilişkin yukarıda değinilen Anayasa'nın 3. maddesini değiştirmek amacını da güdemeyeceklerini belirlemiştir.

Uluslar, varlıklarını tarihsel gelişmeler ve gerçeklerle kazanırlar. Ortak kültürün, sosyal dayanışmanın ve birlikte yaşama duygusunun doğuşu, gelişip güçlenmesi tarihe dayanır. Tek vücut durumunda ve tam ulus yapısı içinde bütünleşerek Kurtuluş Savaşı'nı yapmış halkın vatani Türk Vatani, Milleti Türk Milleti, Devleti de Türk Devleti'dir. Dünya, çağlar boyu Anadolu için "Türkiye" ve burada yaşayanlar için "Türkler" adını kullanmıştır. Bu durum, ulus bütünlüğü içinde yer alan farklı etnik grupları görmeme anlamına gelmez.

Türk ulusu'nu oluşturan, binlerce yıl birarada yaşamış, kaynaşmış, ortak kültüre, ahlâka ve dine sahip insanların tarihleri birdir. Vatani üzerinde yaşamış bütün geçmiş kuşaklar, ülkenin ve ulusun tümlüğünü ve onurunu sürdüreceği kuşkusuz olan, gelecek kuşaklarla birlikte düşünülmelidir. Her ulusun olduğu gibi tarihsel gerçeklere dayanan Türk Ulusu'nun ortak kimliği ve kültürü de savunmasız bırakılamaz. Herşeyden önce Türk Devleti'nin bağımsızlığına, kimliğine ve özbenliğine, ulusal bütünlüğüne düşman olan tüm karşıtıklarla uğraşmak uluslararası hukuksal belgelerin benimsediği temel bir görev ve haktır.

Türkiye Cumhuriyeti son yıllarda dışardan desteklenen silahlı bölücü terörün tehdidi altındadır. Sosyalist Parti'nin dava konusu faaliyetleriyle, teröristlerin gerçek istek ve savları başka bir biçimde belirtilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünleştirici ve tekil devlet esaslarından vazgeçilmesini, gerçekleştirilmesi olanaksız değişiklikleri savunan ve eşit haklara sahip Türk Ulusu bütünlüğü içinde yer alan vatandaşların bir kısmında azınlık ve ayrılık duygusu yaratmaya yönelik kışkırtıcı ve yıkıcı çabaları demokrasinin ve çağın bir gereği sayılamaz. Kaldığı, kendileri ayrı bir ırk

ve ulus kimliğiyle devlet çatısı altına sokulmak istenen vatandaşların Türk Ulusu ortak kimliğine ve bütünlüğüne sağduyuyla ve kesin biçimde sahip çıktıkları belirgindir.

Yüzyıllardan beri süregelen tarihsel ve manevi birliğe ek olarak, bütün yıkıcı ve bölücü faaliyetlere karşın birlikte Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katılıp Cumhuriyeti kuran ve böylece kader ve gönül birliğini kanıtlamış bulunan; ülkenin her yöresindeki vatandaşlar arasında ulusal bütünlük perçinlenerek, Türk Ulusu'nun siyasal ve toplumsal birliği kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, ortak tarihsel değerlere ve kültüre sahip aynı ulusal kimlik taşıyan ve tek vücut olan Türk Ulusu'nun bireyleridir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu, yöneticisi ve koruyucusu olan bu ulus, bölünmenin kendisine yarar getirmeyeceği bilinciyle özenli ve duyarlı davranmaktadır.

Gerek Anayasa'ya gerek Siyasi Partiler Yasası'na göre ülke ve ulus bütünlüğü, devletin bölünmezliğinin temel öğeleridir. Faaliyet, ister ülke, ister ulus bütünlüğüne yönelik olsun, sonuçta, devletin bölünmez bütünlüğünün tehlikeye girmesi söz konusudur. Ülke bütünlüğünün hedef alınmasının, ulus bütünlüğünü; ulus bütünlüğünün hedef alınmasının, ülke bütünlüğünü bozacağı kuşkusuzdur. Anayasa ve Yasa, bu değerleri birlikte ve ödünsüz, mutlak olarak korumayı amaçlamıştır.

"Millet" kavramı; insanlığın gelişme süreci sonucunda vardığı en ilerlemiş birlikteliği oluşturan toplumsal yapıyı anlatır. "Ulus" sözcüğüyle de anlatılan bu yapı, bir gelişme düzeyini, bilinçli ve kişilikli bireyler olgusunu gösterir. "Milliyetçilik" ise, büyük bir toplumsal gerçek ve "millet düşüncesi"nin üzerine kurulu olan çağın en etkin kültür ve politik anlayışıdır. Milliyetçilik, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Türk Devrimi'nin temel ve önde gelen ilkelerinden biridir. Cumhuriyet döneminde "millet" ve "milliyetçilik" kavramları, başta, teokrasiden demokrasiye geçişi sağlayan Atatürk olmak üzere Cumhuriyetin kurucularıyla, onların koyduğu temel ilkeler üzerinde Cumhuriyeti yöneten kuşaklarca yorumlanmış ve 1924, 1961, 1982 Anayasa'larında yer almıştır. 1982 Anayasası'nın Başlangıcı'nda ". . . . Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı . . . .", 2. maddesinde ". . . . Atatürk milliyetçiliği . . . .", 42. maddesinde ". . . . Atatürk ilkeleri . . ." ve 134. maddesinde "Atatürkçü düşünce. . . ." sözcükleriyle Atatürk milliyetçiliği güçlü biçimde yer almaktadır. Bu, ayrımcı ve ırkçı bir kavram değil, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkının, kökeni ne olursa

olsun, devlet yönünden tartışmasız eşitliği, içtenlikli birliği ve birlikte yaşama istencini içeren çağdaş bir olgudur. Ayrımcılığı dışlayıp "ulus" yapısı içinde kaynaşmayı öngören bu kavram; etnik kökenlerle kimliklerin ayrımcılığa varan resmi bir tanım belirtisi olarak söylenmesini de engellemektedir. Dil ve din birliği yanında önemli başka toplumsal bağlar kurmuş toplulukların devletle olan hukuksal bağlarını koparacak bir girişimi kısırtma, toplumsal gerçeklere Anayasa'ya ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun bir tutum değildir. Türk Ulusu içinde "Kürt" kökenli yurttaşlarla değişik boylardan gelen "Türkler" ve değişik kökenliler ayrımsız biçimde yer almakta Devletin temel ögesi olan "tek ulus" olgusu böylece somutlaşmaktadır.

Ulus, tarihsel ve sosyolojik yönden belirli aşamaları geçmiş ve belirli nitelikleri kazanmış bir topluluktur. Türk Ulusu, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla sınırları çizilmiş "vatan" kavramına dayanır. Ulus; vatan üzerinde yaşayan, geçmişten geleceği doğru bir zaman akışı içinde ortak şayam istek ve amacına dayanan kültür ve ülkü birliğine dayanır. "Ulus" kavramı, dar çerçeveli topluluk ve dinden başka toplumsal bir bağı olmayan ve başka öge aramayan ümmet kavramlarından çok farklıdır. Ulus, tarihsel ve sosyal gelişmenin yarattığı birlikte yaşama olgusudur. Irk gibi antropolojik ve filolojik niteliklere dayanan dar bir kavram değildir. Ulus, ortak bir tarih bilinci yaratmamış göçebe, yerli dil ve soy gruplarından oluşan ilkel sosyolojik bir yapı olan kavim de değildir.

Etnik ve dinsel esasa dayanan topluluklar, "ulus" kavramının dayandığı geniş öğelere göre basit, ilkel ve tek yönlü yapılardır. Bu esaslar içinde "Türk Ulusu" ve "Atatürk Milliyetçiliği" kavramlarında aşağıdaki tarihsel ve toplumsal gerçekler vardır:

"Misak-ı millî" sınırları içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde kurulduğu topraklar, bin yılı aşan uzun bir tarihsel gelişme sonunda üzerinde yaşayan ortak geçmişe, tarihe, ahlâka, hukuka eşit haklara sahip değişik kökenden gelen insanlarla birlikte bir vatan ve ulus oluşturmuştur.

Onuncu yüzyılda yoğunlaşan Türk göçü ile öncelikle Anadolu'daki insanlar, birlikte, çeşitli devletlerin siyasal çatısı altında yaşamışlar ve Osmanlı imparatorluğu'nun kuruluşundan sonra ise Kafkaslar, Balkanlar ve Arap ülkelerine uzanan büyük bir birlik yaratmışlardır. Daha sonra, diğer imparatorluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu da parçalanarak Trakya ve Anadolu'ya çekilmiştir. Siyasal hükümlerlik, Balkan, Kafkas ve Arap halkıyla uzun yıllar birlikte yaşama, Anadolu insanını yeni

yeni kültür ve insanlarla birleştirip kaynaştırmıştır. Bugün, Türkiye Cumhuriyeti içinde yaşayan insanlar değişik kaynaklardan gelse bile ortak kültürleriyle tek bir yapı oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nde dil ve kültürün bugünkü düzeye gelmesinde ülkenin her karış toprağında, her kökenden ve soydan gelen vatandaşların payı vardır. Bu nedenle de Türkiye'de etnik ayrılmaya dayanan çoğunluk ya da azınlık düşüncesiyle görüşler geliştirmenin tarihsel ve bilimsel temelleri yoktur. Ülkenin her yeri her yurttaşındır. Kurtuluş Savaşı'ndan önce, Anadolu'nun yer yer işgal edildiği, bütün güç ve olanaklarına el konulduğu bilinmektedir. Bu çok kötü koşullar içinde Anadolu'nun bir kısım topraklarının parçalanması için yoğun çabaların sürdürüldüğü sıralarda, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Atatürk'ün 18.6.1919 günü, 1. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Paşa'ya çektiği telgrafta :

"Bütün Anadolu halkının milli bağımsızlığı kurtarmak için baştan aşağı tek bir vücut gibi birleşmiş olduğu" belirtilmektedir.

Anadolu'da yaşayanlar, tarihin geçmiş günlerinde olduğu gibi, o karanlık günlerinde de bölücü propaganda ve desteklere kapılmadan, kendi özgür istençleriyle ve ortak istekleriyle, çağların yarattığı ortak kültürde birleşmeyi ve Türk Ulusu'nu oluşturmayı sağlamışlardır. Bu olgu, bugünde ulusca bağlı olunan bir tür ulusal ant ve toplumsal bir uzlaşmadır. Yasama, yürütme ve yargı organlarıyla yönetim görevlerinde, yerleşimde, çalışma yaşamında, temel hak ve özgürlüklerde, her konuda ve her yerde eşitliği kabul eden bu tarihsel dayanışma, kaynaşma ve oluşum, Kurtuluş Savaşı'nda zafere ulaşmayı, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmayı başarmıştır.

Türk devletinin vatandaşları arasında etnik ya da diğer herhangi bir nedenle siyasal veya hukuksal ayrılık söz konusu değildir. bireysel düzeyde toplumun bütün kesimlerinde gerçekleşen bu kutsal, tarihsel mirasın korunmasına yönelik önlemler, toplumun huzur ve refahı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güvenliği ve varlığı ile ilgilidir. Nitekim, Türk Ulusu içinde yer alan her kökenden vatandaş, hiçbir ayrım gözetilmeksizin istek ve başarılarına göre her görev ve işte çalışmış, Türkiye'nin her yerinde, köyünde, kentinde yaşama, yerleşme, okuma, evlenme, gelişme ve yükselme ile Türk dili ve kültüründen faydalanma ve katkıda bulunma olanağına kavuşmuştur. Bu tarihsel oluşum; "ülke ve ulusun bölünmez bütünlüğü", Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana her Anayasa'da vazgeçilmez ve ödün verilmez temel kural olarak yer almıştır. Tarihin çok uzun bir gelişme süreci içinde gerçekleşen bu kaynaşma ve bütünleşmeye dayanan "Türk ulusu" gerçeğine ve insan haklarını üstün tutan olgusuna

karşı, ayrıcalığa bölücülüğe ve sonuçta yok olmaya yol açacak davranışları insan hakları kapsamında görmek olanaksızdır.

Türkiye'de; Türk Ulusu'nun dengeli, tutarlı yaşamı ile hoşgörüsü, insan sevgisi ve değerbilirliği, ulusal bütünlüğü adaletli biçimde sağlamıştır. Ulusal bütünlüğün temeli, ortak kültüre, lâiklik ilkesiyle akla, mantıklı düşünceye, sağduyuya, adalete dayanan "Atatürk Milliyetçiliği"dir. Anayasa, Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi resmîyette Türk adıyla tanıtan birleştirici ve bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışına sahiptir. Devletin, ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğü, bu çağdaş milliyetçilik anlayışının belirgin niteliklerinden birini oluşturmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin siyasal partilere ilişkin 20.7.1971 günlü, Esas 1971/3, Karar 1971/3 sayılı kararında değinildiği gibi:

1921 Anayasası'ndan 1961 Anayasası'na değin sürekli olarak üzerinde durulmuş bir ilke olan (Türk Devleti'nin ulusu ve ülkesi ile bölünmezliği) ilkesi, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde saptanan biçimi ile Misak-ı Millî kurallarında dayanağını bulmaktadır. Misak-ı Millî'nin gösterdiği sınırlar içinde birbiriyle kaynaşmış olarak yaşayanların gerçekten ve hukukça ayrılık kabul etmez bir bütün oldukları kesinlikle belirlenmiş ve bu bütünlük içinde Kürt halkından hiçbir zaman söz edilmemiş olduğu gibi Lozan Barış Andlaşması görüşme ve kararlarında da, Misak-ı Millî'nin çizdiği sınırlar içindeki azınlıklar sayılırken "Kürt" ayrımına yer verilmemiştir.

Bu durum yalnızca bir olayın değil, doğrudan doğruya bir gerçeğin de anlatımı olmaktadır. Bu gerçeği de en çağdaş anlamıyla Atatürk'ün ulus anlayışında bulmaktayız. Atatürk'ün kendi el yazısı ile düzenlediği notlarında: "Bu günkü Türk Milleti, siyasi ve içtimai camiası içinde kendilerine Kürtlük fikri, Çerkezlik fikri ve hattâ Lâzlık fikri veya Boşnaklık fikri propaganda edilmek istenmiş yurttaş ve millettaşlarımız vardır. Fakat mazinin istibdat devirleri mahsulü olan bu yanlış göstermeler hiçbir millet ferdi üzerinde üzüntü ve kınamadan başka bir tesir hâsıl etmemiştir. Çünkü bu millet efradı da umum Türk Camiası gibi aynı müşterek maziye, tarihe, ahlâka ve hukuka sahip bulunuyorlar" demiş ve "Ulus"u "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir." biçiminde tanımlamıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin 27.11.1980 günlü, 1980/59 sayılı kararında da ". . . . Anayasa'da ırkçılık, turancılık ya da din veya mezhep doğrultusunda bütünleşmeyi amaçlayan inanışları reddeden, Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi

Türk sayan birleştirici ve bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışının" benimsendiği vurgulanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, milliyetçiliğe büyük önem vermiş ve bu kuram anayasalarda temel ilke olarak yer almıştır. Atatürk Milliyetçiliği, ülke ve ulus bütünlüğünü koruyan temel ilkedir. Türkiye Cumhuriyeti Atatürk Milliyetçiliğine içtenlikle bağlıdır. Eşitlikçi ve birleştirici içeriğiyle çağdaş anlayışı yansıtan Atatürk Milliyetçiliği toplumsal dayanışmanın güvencesidir. Atatürk Milliyetçiliği, yaşamsal ve bilimsel gerçek olarak benimsenmiştir. Bu tarihsel ilke aynı zamanda ulusal varlığın korunmasına ve yüceltilmesine hizmet edecek yaşam anlayışı ve biçimidir. İnsancıl uygar ve barışçıdır. Kardeşliği, sevgiyi, dayanışmayı ve çağdaş evrensel değerleri kucaklar.

2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendi, siyasi partilerin Anayasa'nın 3. maddesiyle konulan devletin bütünlüğüne ve diline ilişkin ilkeyi değiştirme amacını güdemeyeceklerini öngörmektedir. Bu Yasa'nın 81. maddesinin (a) bendine, siyasi partilerin dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyecekleri kuralı konularak, Anayasa ilkeleri çerçevesinde devlet yapısının, ülke ve ulus bütünlüğünün korunması için azınlık yaratmama yolundaki duyarlılığın siyasi partilerce de paylaşılmasına sağlanması amaçlanmıştır. Aynı maddenin (b) bendi ise, siyasi partilerin, Türk dili ve kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek ya da yaymak yoluyla ülkede azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemeyeceklerini belirtmiştir. Bu kurallar "yaratarak" sözcüğüyle, yapay oluşum çabalarının önlenmesine yöneliktir.

81. maddenin gerekçesinde :

"Ülkemizde Lozan Andlaşması ile kabul edilen azınlıklar dışında bir azınlık yoktur. Herhangi bir ülkede resmi dilin dışında bazı dillerin bilinmesi veya yer yer konuşulması azınlık yaratmaz. Hele siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda olduğu gibi her bir alanda bütün haklara sahip ve borçlarla eşit bir şekilde yükümlü olan tek bir milletin evlatları arasında azınlıktan söz etmek mümkün değildir." denilmektedir.

Bu maddenin (a) bendinde, siyasi partilerin ulusal ya da dini kültür, mezhep, ırk ya da dil ayrılığına dayanan azınlıklar bulunduğunu ileri süremeyecekleri öngörülmektedir. Lozan Andlaşması ile kabul edilen azınlıklar kuşkusuz, bu bendin kapsamı dışındadır. Nitekim, bu husus gerekçede de belirtilmiştir. Özellikle belli büyüklükteki ülkelerin hemen tümünde, dil, din ve mezhepleri farklı toplulukların bulunması

doğaldır. Bu farklılık, kimi ülkelerde büyük boyutlara ulaşabilir. Bunların herbirine azınlık statüsü tanımak ülke ve ulus bütünlüğü kavramıyla bağdaşmaz. Öte yandan, başlangıçta kabul edilebilir istekler gibi görünen ve "kültürel kimliğin tanınması istemleri" adı altında geliştiren bu bölücü çabalar, zamanla azınlık yaratma ve bütünden kopma eğilimine girer, Bu nedenle yasakoyucu konuya özel bir özen göstermiştir.

Lozan Barış Andlaşması'yla 18 Ekim 1925 günlü "Türkiye ve Bulgaristan arasındaki Dostluk Antlaşması"nda sayılanlar dışında Türkiye'de "azınlık" ya da "ulusal azınlık" bulunmamaktadır. Diğer kökenli yurttaşlar gibi Kürt kökenli yurttaşların da kimliklerini belirtmeleri yasaklanmamış, azınlık ve ayrı ulus olmadıkları, Türk Ulusu dışında düşünilemeyecekleri devlet bütünlüğü içinde anlatılmıştır. Lozan Barış Andlaşması'na göre, ancak müslüman olmayanlar azınlık olarak kabul edilmiştir. Ancak, müslüman olmayanlara da müslümanların yararlandıkları medeni ve siyasi haklardan yararlanma olanağı sağlanıp yasalar önünde din ayrımı yapmaksızın herkesin eşit olduğu belirtilmiştir. Bir ülkede dinsel ya da etnik yönden farklı topluluklar yaşayabilir. Nüfus ağırlıkları da farklı olabilir. Bu farklılıklar herhangi bir hak ya da azınlık sayılma savına dayanak yapılamaz. Türkiye'de sosyolojik yapısı bakımından özgün nitelikli bir toplum yotur. Birliktelikler çok, ayrılıklar azdır. Kürt kökenlilerin toprağı sayılacak, yalnız onların yerleştiğı, belli, doğal yada yönetsel sınırları olan bölge ve kent yoktur. Birlikte girilip yerleşilmiş, birlikte savaşılıp kurtarılan, birlikte yaşanan her yöresinde devletin egemenliğı tartışmasız bir ülke vardır. Kentsel dokulaşmalarda etnik farklılık gözetilmemiştir. Ülkenin her yerinde her kökenden, değişik oranda yurttaş yaşamaktadır. Bilimsel yönden azınlık sayılmaya yeterli özellik ve öge yoktur.

Müslüman topluluklar arasındaki değişik gruplara azınlık statüsü tanınmadığı kuşku ve duraksamaya yer bırakmıyacak bir açıklıkla Lozan Barış Konferansı tutanaklarında birçok kez vurgulanmıştır.

"Alt komisyon, önce, bütün etnik azınlıkların, başka bir deyimle, müslüman olmayan azınlıklar gibi müslüman azınlıkların da örneğın; Kürtlerin, Çerkezlerin ve Arapların tasarındaki koruma tedbirlerinden yararlanmalarında direnmiştir. Türk temsilci heyeti, bu azınlıklara korunmaya ihtiyaçları olmadığını ve Türk yönetimi altında bulunmaktan tamamiyle memnun olduklarını söylemişlerdir. Ne olursa olsun alt komisyon, bu inandırıcı sözler üzerine koruma tedbirlerini yalnız, müslüman olmayan azınlıklarla sınırlamayı kabul etmiştir."

Barış görüşmeleri sırasında Komisyonda söz alan İsmet İnönü :

"Türkiye'de hiçbir Müslüman nüfusun çeşitli unsurları arasında hiçbir ayrım gözetilmemektedir" demiştir. Aynı Konferans'ın 20 Kasım 1922 günlü oturumunda, Rıza Nur Bey tarafından okunan bildiride şu görüşler yer almıştır : "Müttefiklerin tasarısı Müslüman azınlıklardan söz etmektedir; oysa Türkiye'de bu gibi azınlıklar söz konusu olamaz; çünkü, tarihsel gelenekler, moral düşünceler, görenekler, yapılgelişler, Türkiye'de yaşayan Müslüman arasında en tam bir birlik yaratmaktadır."

Türk Delegasyonunun bu görüşleri Konferans'ça benimsenmiş ve "Müttefik Temsilci Heyetlerince Sunulan Azınlıkların Korunmasına İlişkin" 15 aralık 1922 günlü tasarının 4., 6., 7. ve 8. maddelerinde geçen "din ya da dil", "soy, din ya da dil azınlıkları" sözcükleri yerini "gayrimüslim ekalliyetler" sözcüklerine bırakmıştır. Böylece Türkiye'de değişik bir dil kullanmanın ya da soy unsurunun bir grubun azınlık sayılmasında ölçü olarak kabul edilemeyeceği Lozan Barış Andlaşması'yla kabul edilmiştir. Aynı Konferans'ta, Kürt azınlığın yaratılması yönünde, özellikle Lord Curzon tarafından gösterilen çabalar, Türk Delegasyonu'nun, "Kürtler, kaderlerinin Türklerin kaderiyle ortak olduğu görüşündedirler; azınlık haklarından yararlanmak istememektedirler" gerçeğini bildirmeleri karşısında kabul görmemiştir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 81. maddesinin (a) ve (b) bendleri, kimi küçük değişikliklerle önceki 648 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 89. maddesinin bir tekrarıdır. Anayasa Mahkemesi 648 sayılı Yasa'nın yürürlükte olduğu dönemde bu maddeye dayanarak verdiği 20.07.1971 günlü, Esas 1971/3, Karar 1971/3 sayılı kararında aynen :

". . . . Türkiye'nin her bölgesinde gelişmiş ve gelişmemiş yerlere rastlandığına göre, geri kalmışlığın doğuya özgü ve oradaki birtakım yurttaşların Türkçeden başka bir dil konuşmalarıyla bağlantılı bir siyasanın sonucu olarak halka sunulması, bu yurttaşların bütünden soğutulması ve ayrılması gereğine yönelmiş bir tutumdan başka nitelik göstermez." denilmektedir.

Türkiye Emekçi Partisi'nin kapatılmasına ilişkin 8.5.1980 günlü, Esas 1979/1, Karar 1980/1 sayılı kararda da; adı geçen partinin programında yer alan "Ana dili Türkçe olmayan okul çağındaki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına Milli Eğitim Bakanlığı yönetiminde anadil ve kültür eğitiminin sağlanması" tımcesine ilişkin olarak şu görüşlere yer verilmektedir :

". . . . Bir kesim vatandaşa kendilerinin azınlık oldukları düşüncesini yaratmaya çalışmak . . . . devletin ülkesi ve ulusuyla bütünlüğü temel ilkesine kesinlikle aykırı düşüğünden, böylece azınlık yaratma amacı güden bir siyasal partinin ulus bütünlüğüne ters düşmeyebileceği hele bu yoldan ulus bütünlüğünü sağlamayı amaçlayabileceği biçimindeki savların, Anayasa'mızın belirtilen yapısı içine kabulüne olanak yoktur.

Bu bakımdan 89. maddenin ikinci fıkrasında geçen ". . . . millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler." sözcüklerinin, davada ulus bütünlüğünün bozulması amacının ayrıca kanıtlanması zorunluluğunu belirtmek için değil, yalnızca azınlık yaratmayı amaçlamanın Anayasa'nın 57. maddesindeki anlamda "ulus bütünlüğünün bozulması" sonucunu doğuracağını kesin biçimde göstermek için maddeye konuldukları kuşkusuzdur."

İrk ve dil farklılıklarına göre azınlık statüsü tanımak, ülke ve millet bütünlüğü kavramıyla bağdaşmaz. Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk ulusu denir. Türk ulusunu oluşturan etnik gruplar arasında çoğunluk ya da azınlık biçiminde bir ayırma yer verilmemiştir. Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi "Türk" sayan birleştirici ve bütünleştirici milliyetçilik anlayışı kabul edilmiştir. Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin hangi etnik gruptan olursa olsun "Türk" sayılması onun etnik kimliğini inkâr anlamında değil; dünyaca devlete "Türk Devleti", Ulusuna "Türk ulusu" ve Vatanına "Türk Vatanı" denen ve toplum yapısında çeşitli etnik gruplar bulunan ülkede bütün vatandaşlar arasında eşitliğin sağlanması ve hepsi çoğunluk içinde bulunan etnik grupların azınlığa düşmesini önleme amacına yöneliktir.

Diğer kökenli yurttaşlar gibi Kürt kökenli yurttaşların da kimliklerini belirtmeleri yasaklanmamış; ancak azınlık ve ayrı ulus olmadıkları, Türk Ulusu dışına düşünülmecekleri, devlet bütünlüğü içinde yer aldıkları ortaya konmuştur. Azınlığın sosyolojik ve hukuksal tanımlarına uygun bir nitelik Kürt kökenli yurttaşlarda bulunmadığı gibi, onları öbür yurttaşlardan ayıran herhangi bir kural da yoktur. Türkiye'nin her yerinde her yurttaş hangi kurala bağlı ise onlar da aynı kurala bağlıdır. Azınlıkların bağlı olduğu kuralların kaynağını andlaşmalar oluştururken, Kürt kökenli yurttaşlarla öbür yurttaşlar arasında hiçbir ayırım yapılmamakta, tüm hak ve özgürlüklerden sınırsız biçimde yararlanmaktadır. Esirgenen, yoksun kılınan, sınırlı tutulan bir hak yoktur. İşçi, işveren, hâkim, avukat, memur, subay, yargıç, milletvekili, Bakan, Cumhurbaşkanı her şey olabilmektedirler. Kimi yerel ve etnik köken özellik-

leri dışında, dil birliği, din birliği, tarihsel birlik vardır. evlilikler nedeniyle kan bağılılığı olmuştur. Aynı yörede birlikte yıllardır yaşamaktadırlar. Sınırsız hakları, sınırlı haklara, ulusun kendisi olmayı azınlık olmaya dönüştürmenin anlamsızlığı açıktır. Amacın, bölünmeyi gerçekleştirmek olduğu anlaşılmaktadır. Kaldığı, hangi demokratik hakkın verilmediği açıklanmamakta, üstü kapalı konuşmalarla, her yurttaşın her zaman yakınacağı güncel, ekonomik, genel yaşam sorunlarına değinilmektedir. Bu durum sorunun demokratik haklarla ilgili olmadığını göstermektedir.

Anayasa'daki ulus bütünlüğü, ilkesinden uzaklaşıp, Türk ve Kürt ulusları ayrımına gidilemez. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, bir devletle birden fazla ulus olmaz. Türk ulusu içinde değişik kökenli bireyler olsa da hepsi Türk yurttaşdır. Tarihsel bir gerçek olan "Türk Ulusu" olgusu yerine ırkçılığa dayanan ayrımlıklar ve Türk vatandaşlığı niteliğini değiştiren savlar geçersizdir. Anayasa, bölgeler için özerklik ve özyönetim yöntemlerine-biçimlerine kapalıdır.

Kimi siyasal nedenlerle dış etkenlerden kaynaklanan, kimi varsayım, yorum ve bahanelere dayanan, insan hakları ve özgürlük savlarıyla yoğunlaştırılan sakıncalı amaçlara geçerlik tanınmaz. Devlet "TEK"dir, ülke "TÜM"dür, ulus "BİR"dir. Ulusal birlik; devleti kuran, ulusu oluşturan toplulukların ya da bireylerin, etnik kökeni ne olursa olsun, yurttaşlık kurumu içinde ayrımsız birliktelikleriyle gerçekleşir. Anayasa'da ve yasalarda yurttaşlar arasında ayrımı öngören hiçbir kural bulunmadığı gibi, kimsenin soy kökeninin yadsınması ya da kabul edilebilecek yeni bir savı da yoktur. Ulusal ve tekil devlet etnik ayrımlıklarla tartışılmaz. Herkesin, her zaman karşılaşabileceği ve giderek hukuk devletinde giderilip karşılığı istenebilecek aykırılık, çelişki, haksızlık ve yanlışlıklar, insan hakları alanında sömürü nedeni yapılarak, gerçekler saptırılıp çarpıtılarak, üstü kapalı biçimde, ayrı ulus yoluyla ayrı devlet amaçlanamaz. Tartışılmaz kavramlar ve değerlerle, ödün verilmesi olanaksız ilke ve niteliklerin kaynağı Türkiye Cumhuriyeti'dir. Çağımızda da farklı etnik grupların birlikte uluslaşması ve devletleşmesi uluslararası düzeyde hukuksallığını korumaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti için farklı düşünmenin haklı bir nedeni yoktur. Ulus birliğini bölmek; belli toprak parçasını bir ırktan gelenlere maletmek, etnik arındırma yapmak anlamına gelir ki, bunun çağdaş, insancıl değerlerle bağdaştırılması olanaksızdır. Ülkenin her köşesinde her vatandaş aynı koşullar içinde yaşamaktadır. Vatandaşlık, bölge özelliklerini ve etnik farklılığı aşan, bütünleştirici çağdaş bir olgudur. Bu konuda bir kimsenin diğerinden farklı olmasına; din, kültür ve etnik kökene ilişkin ayrıcalıklara yer yoktur. İnsan haklarının sadece bir kişiye, sınıfa ve zümreye de-

ğil ayrımsız olarak bütün vatandaşlara eşit olarak uygulanması esastır. Siyasal açıdan önemli olan soy değil, ulusal topluluktan olmaktır. Eğer bir soy, vatandaşlık bağlamındaki insan hakları dışında özel haklara sahip olmak isterse bu, onun ulus bütünlüğü içinde yalnız bir köken değil, aynı zamanda ayrı ulusal bir topluluk olması anlamına gelir. Bu ise, ulus bütünlüğü ilkesiyle bağdaşmaz.

Devlet, ülke, ulus konuları, her devlette farklılık gösteren, tarihsel süreçle ulaşılan, yeniden değiştirilip biçimlendirilmesi olanaksız olgulardır. Ulusal ve uluslararası hukuk düzeninde insanlığın mutluluğu için bu temel olguları korumak üzere getirilen düzenlemelere siyasi partilerin uyma zorunluluğu tartışılmaz.

Üzerinde durulması gereken diğer bir husus da bölünmez bütünlük ilkesinin, egemenlik kavramı ile yakın ilişkisidir. Türkiye Cumhuriyeti tekil devlet esaslarına göre kurulmuş, bütünlüğe dayanan devletlerdendir. Bir devletin içte ve dışta özgür davranma yetkisi olan "Egemenlik" başlıklı Anayasa'nın 6. maddesinde "Egemenlik kayıtsız şartsız Milletindir.

.....

Egemenliğin kullanılması hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz." hükümleri yer almıştır. Bu kurala göre, yasama organını özgür istenciyle ulus belirleyecektir. Hangi köken ya da soydan gelirse gelsin herkes ulus kapsamındadır. Böylece, ülke, ulus ve egemenlik, bir bütünlük ve uyum içinde gözetilmesi gereken kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Bölünmez bütünlük ilkesi, devletin bağımsızlığını ülke ve ulus bütünlüğünün korunmasını da kapsar. Kuruluşundan beri tekil devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, bu tarihsel niteliği Anayasa'lara yansımış olup korunması konusunda güçlü yaptırımlar getirilmiştir. Özen ve duyarlılıkla sürdürülen yapı, ulusun varlık nedeni olup başka ülkelerin koşulları ile bir tutulamaz. Bu temel ilkedен ödün verilemez. Gerçekte olmayan bir insan hakkı sorunu ileri sürülerek, devleti parçalamaya yönelik bir girişime, azınlık bulunduğu bahanesi dayanak yapılamaz. Tekil devlet esasına göre düzenlenen Anayasa'da federatif devlet sistemi benimsenmemiştir. Bu nedenle siyasi partiler, Türkiye'de federal sistem kurulmasını savunamazlar. Devlet yapısında "bölünmez bütünlük" ilkesi; egemenliğin, ulus ve ülke bütünlüğünden oluşan tek bir devlet yapısıyla bütünleşmesini gerektirir. Ulusal devlet ilkesi, çok uluslu devlet anlayışına olanak vermediği gibi böyle düzende federatif yapıya da olanak yoktur. Federatif sistemde federe devletler tarafından kullanılan egemenlikler söz konusudur.

Tekil devlet sisteminde ise, birden çok egemenlik yoktur . "Devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğü" kuralı, azınlık yaratılmamasını, bölgecilik ve ırkçılık yapılmamasını ve eşitlik ilkesinin korunmasını içermektedir. "Egemenlik" ve "devlet" kavramlarının, "ulus" kavramıyla bütünleşmesi, devletin herhangi bir etnik kökenden gelenlerle ya da herhangi bir toplumsal sınıfla özdeşleştirilmesine engeldir. Bunun nedeni; ulusun çeşitli toplumsal sınıflardan oluşmasına karşın sınıflarıüstü bir kavram olmasıdır. Bunun için, egemenliğin kullanılmasını tek bir toplumsal sınıfa bırakan ya da bir toplumsal sınıfı egemenliğin kullanılmasından alıkoyan veya egemenliği bölen düzenlemeler bölünmez bütünlük ve tekil devlet ilkesine ters düşer.

Dosyadaki kanıtların öncelikle Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesine göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

İddianame'de parti yayınlarından "Serhıldan Çağruları-1, Kawa Ateşi Yaktı", "Serhıldan Çağruları-2, Karpuz Değil Cesaret Ekin", "Kürt Sorununa Çözüm-4" ve bunların yanında bildiriler ve duvar afişleriyle 24-25 Ağustos 1991 günlü kapalı salon, 13.10.1991, 16.10.1991 ve 17.10.1991 günlü açık hava toplantılarıyla 11.10.1991 günlü televizyonda açık oturumda ve 13.1.1991 günü TRT'de yapılan konuşmalar kanıt olarak sunulmuştur.

Doğu Perinçek'in Sosyalist Parti Genel Başkanı olmadan önce yapmış olduğu konuşmalar Partisi tarafından benimsenerek bastırılıp "Serhıldan Çağruları-1" ve Serhıldan Çağruları -2" adlı Parti yayınları arasında yer almıştır. Her iki broşürün kapağında "Doğu Perinçek" adı yazılıdır. "Kürt Sorununa Çözüm-4" broşürü de Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek'in imzasıyla davalı Parti tarafından yayımlanıp dağıtılmıştır. Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek, Anayasa Mahkemesi'nde yaptığı sözlü açıklamada, bütün kanıtların gerçeğe uygun ancak kendi siyasetleri açısından doğru olduğunu söylemiştir.

Doğu Perinçek, 6.7.1991 günü, Sosyalist Parti Genel Başkanlığı'na seçilmiştir. Yukarıda belirtilen konuşmaların tümü bu sıfatla yapılmıştır.

Parti Genel Başkanı olarak Doğu Perinçek'in TRT'de 13.10.1991 tarihinde yapılmış olan seçim konuşması davalı Parti'nin Merkez Karar Kurulu'nun 8.10.1991 günlü ve 53 sayılı kararı uyarınca gerçekleştirilmiştir. Bu husus, Parti Genel Merkezi'nin 11.10.1991 gün ve 1991/112 sayılı yazısı ile açıklanmıştır. Bu konuşma ve belgeler, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (b) ve (c) bentleri karşısında, davalı partinin savunmalarında "partiyi bağlamayacağı ve delil olarak değerlendirilemeyeceği" yolundaki savunmalarının geçerli ve gerçekçi olmadığını gösteren kanıtlardır.

Davalı Parti adına yaptığı savunma ve sözlü açıklamalarda Genel Başkan Doğu Perinçek, daha sonra kimisi Parti yayınları durumuna getirilen konuşmalarından daha önce ceza davalarına konu olanların hepsinden de beraat ettiğini belirtmiştir. Davalı Parti Başkanı'na göre; "Bu beraat kararları önemlidir. Çünkü, parti kapatma nedenleri ile Türk Ceza Yasası'nın 142/3. maddesi arasında paralellik vardır. Bu paralellik, her ikisinin de bölücülük ve milletin bütünlüğü ile ilgili olmasındadır. Ceza yargısı, "Bu broşür bölücü değildir derken, Anayasa yargısı hayır, bölücüdür" dediği zaman, hukuk sistemi parçalanmış oluyor. Yargıya olan güven de ortadan kalkıyor, yargının bütünlüğü de ortadan kalkıyor." Davalı Parti, yine bu konularla ilgili olarak Devlet Güvenlik Mahkemelerinden alınan 13 beraat kararı ve 1 de takipsizlik kararını, sözlü açıklamalarına ek olarak, Anayasa Mahkemesi'ne sunmuştur.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 253. maddesinin üçüncü fıkrasında "Aynı konuda, aynı sanık için evvelce verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava var ise davanın reddine karar verilir" denilmektedir. Ceza yargılamasında tekrar yargılamayı önlemeye yönelik ve kesin hüküm esasına dayalı bu kuralın bu işte uygulama yeri yoktur. Hukukta, kesin hüküm varlığı için, tarafların ve uygulanacak yasanın, sorunun, iddia ve savunmaların aynı olması gerekir. Olayda kişi, kurum, öge ve hukuksal dayanak düzeyinde kimi ayrılıklar olduğu gibi, beraati öngören ceza yargısı kararları eylemin varlığı ya da yokluğu nedenine değil, Ceza Yasası'nın dayandığı maddelerin 3713 sayılı Yasa ile kaldırılmasına dayanmaktadır. Bu nedenle bağlayıcı bir durum yoktur. Türk Ceza Yasası'nda suçu oluşturan bir eylemin, Siyasi Partiler Yasası'na göre de siyasi partilerin kapatılma nedeni olarak öngörülmüş olması durumunda ve o eylemin daha sonra suç olmaktan çıkması eylemin parti kapatma nedeni olmaktan da çıktığı anlamına gelemez.

Siyasi Partiler Yasası'nın konusu siyasi partilerle ilgili düzenlemelerdir. Bu Yasa'nın 2. maddesinde, "Bu Kanun, siyasi partilerin kurulmaları, teşkilatlanmaları, faaliyetleri, görev, yetki ve sorumlulukları, gelir ve giderleri, denetlenmeleri, kapanma ve kapatılmalarıyla ilgili hükümleri kapsar." denilmektedir.

Anayasa, partileri diğer tüzel kişilerden ayrı düşünmüş ve toplumsal önemlerinden ötürü özel hükümler getirmiş, partilerin kapatılması davalarına bakma görevini Anayasa Mahkemesi'ne vermiştir.

Sosyalist Parti'nin kapatılması için daha önce açılan iki davanın reddedildiği ve özellikle Anayasa Mahkemesi'nin Parti Programı'nın 31. maddesini Anayasa'ya ve

Siyasi Partiler Yasası'na uygun bulunduğu davaya dayanak olan görüş ve belgelerin Parti Programı'nın bu hükmünün bir açılımından ibaret olduğu yolundaki savunması da geçerli değildir. Yeni olaylar, yeni kanıtlar ve yasal gerekler olduğunda yeni dava açılabilir. Olayda tümüyle yeni kanıtlar vardır ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı bu yeni kanıtlara dayanak Sosyalist Parti'nin eylemlerinden ötürü dava açmaktadır. Her parti Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'na uygun olarak kurulmasına karşın sonra Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'na aykırı bir davranışta bulunabilir. Anayasa Mahkemesi, Esas 1988/2, Karar 1988/1 sayılı 8.12.1988 günlü kararında, söz konusu 31. maddeyi, ülke ve ulus bütünlüğünü bozacak nitelikte davranışlar biçiminde değerlendirmemiştir. Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı Sosyalist Parti tarafından yanlış yorumlanarak yasaya aykırı davranışların gerekçesi yapılmıştır. Irk ayrımcılığı, demokrasilerde bir siyasal partinin dayanağı, amacı ve gereği olamaz. Irk ayrımcılığının aracı durumuna düşen partinin varlığını sürdürmesi Anayasa karşısında olanaksızdır. Devletin bütünlüğünü koruması en doğal hakkı olup, kamu düzenini ve insan haklarını koruma yönünden de sarsılmayacak görevidir.

Anayasa'nın 69. maddesi birinci fıkrası ile ilgili yasaklar getiren 2820 sayılı Yasa'nın 78. maddesinin (a) bendinde, siyasi partilerin "devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü" temel hükmünü değiştirmek amacını güdemeyecekleri belirtilmektedir. Davalı Parti'nin, aykırı davrandığı öne sürülen, 2820 sayılı Yasa'nın 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerinde;

(a) "Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya ırk veya dil farklılığına dayanan azınlıklar bulunduğu ileri süremezler."

(b) "Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar." denilmektedir.

Burada üzerinde özenle durulması gereken husus; ülkedeki etnik farklılıkların ve bunların dil ve kültürünün yasaklanması değildir. Çeşitli kökenden gelen yurttaşlarımız kendi dil ve kültürüne sahip bulunmakta, onları geliştirmektedir. Günlük yaşamda bu açıkça görülmekte, ülke ve ulus bütünlüğü içinde onurlu yerini almakta ve saygı görmektedir. Bin yıldır birlikte yaşamış tarihi, dini, gelenek ve görenekleri aynı olan, birbirinden ayrılması ve koparılması olanaksız kültürleri güçlü biçimde ulusal kültürde yerini alan bir topluluğun bireyleri arasında ayrılığı gerektirecek düzey-

de kültür ayrılığı olduğunu ileri sürmek ve ortak ulusal kültürü yadsıyıp dışlamak gerçeklerle bağdaşmaz. Kürt kökenli Türk yurttaşı ile başka kökenli Türk yurttaşı arasında hiçbir fark yoktur. Türk vatandaşlığı, ayrımları önleyen ve herkesi insan haklarında, hak ve özgürlüklerde birleştiren bir kurumdur. "Kürtlerin kültürel ve ulusal hakları" sözleri azınlık yaratmaya ve buna bağlı olarak somut ayrılıkları gündeme getirmeye yöneliktir. Kürt kökenli yurttaşların dillerini, gelenek ve göreneklerini özel yaşamlarında sürdürmelerine hiçbir engel yoktur. Sosyalist Parti'nin amacının devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü yıkarak devlet yapısını ve adını değiştirmek, "Türk-Kürt Federasyonu"nu kurup ırk esasına dayanan oluşumları gerçekleştirmek olduğu anlaşılmaktadır. Buna Anayasa olur vermemektedir. Türkçe'nin çeşitli etnik soydan gelen vatandaşlar arasında resmi dil olması yanında ortak iletişim aracı, kültür ve eğitim dili olduğu, bu olgunun tarihi ve sosyolojik gerçeklere dayandığı gözardı edilmemelidir.

Yukarıda belirlendiği gibi, yasaklanan, farklılıkların söylenmesi değil, bunların Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak ulus bütünlüğünün bozulması ve buna dayalı yeni bir devlet düzeni kurma amacını gütmektir. Sosyalist Parti, söz konusu aykırı davranışın başlıca ögesi olan bu amacı, ön savunmasında Siyasi Partiler Yasası'nın 81. maddesinin (b) fıkrasını, 25 Kasım 1991 günlü Hükümet Programı ve SHP/Merkez Yürütme Kurulu Raporu ile karşılaştırırken gözönünde bulundurmamıştır.

Diğer bir konu da, Sosyalist Parti'nin Atatürk milliyetçiliğine ideolojik olarak karşı çıkması ve bunu Türkiye'nin gerçeklerine uygun görmemesidir. Etnik farklılıkları kaldıran, değişik uygulamaları olanaksız kılan, birleştirici ve bütünleştirici, Türkiye Cumhuriyeti'nin vazgeçemeyeceği en temel ilke olan Atatürk milliyetçiliği, vatan ve devlete bağlılığı; yurtda ve dünyada barışı öngörür. Bu ilkeye karşı olan bir görüşün Ülke ve ulus bütünlüğüne de karşı olacağı kuşkusuzdur.

Çağdaş değerleri içeren Atatürk milliyetçiliğine karşı çıkan Sosyalist Parti, kimi etnik grupları içinde bulunduran Türk ulusunu, ırka dayalı bir biçimde Sevr Andlaşması'nın esas aldığı Fırat Nehri sınır olmak üzere Türk ve Kürt olarak ayırmakta sakınca görmemektedir. Tarihi gerçeklere uymayan bu görüşün ülke ve ulus bütünlüğünü bozma amacına yönelik olduğu açıktır.

Sosyalist Parti, bir yandan azınlık yaratılmasını istemediğini ve azınlık bulunduğunu ileri sürmediğini savunurken, öte yandan tasarladığı devlet yapısı içinde ". . . her

federe devlette azınlıkların çoğunlukta olduğu ilçe ve illerde halk isterse, bölgesel özerklik uygulanır. . . ." görüşüyle bölgesel özerklikten söz etmektedir.

Davalı Parti, savunmalarında ve sözlü açıklamada iki hukuk olduğunu, bunlardan ilkinin yasalarda ve kağıt üzerinde varolan, ancak toplumda geçerliğini ve uygulama alanını yitirmiş olan, buna karşılık bir de eylemli biçimde uygulanan, toplumda genel kabul gören ve aşağıdan gelen bir hukukun bulunduğunu ileri sürmüştür. Davalı Parti'ye göre; "Bugün ülkenin siyasal ve toplumsal hayatında uygulama, '12 Eylül kalıntısı' mevzuatın sözel yorumunu aşmıştır. O halde Anayasa Mahkemesi pozitif hukuku sözüyle yorumlamamalı, günün gereksinimlerini gözönüne alarak eylemli duruma uygun bir yoruma gitmelidir." Davalı Parti'nin ileri sürdüğü yazılı ve eylemli hukuk ayrımı ve bu eylemli hukukun yakın bir gelecekte yazılı hüküm durumuna gireceği, bu nedenle Anayasa Mahkemesi'nin yazılı hukuk yerine, yaşayan eylemli hukuku yeğlemesinin hukuksal dayanağı bulunmamaktadır. Kimsenin, Anayasa ve yasaları beğenme yükümlülüğü yoktur. Ancak herkesin anayasal düzene uymak yükümlülüğü vardır. Anayasa Mahkemesi Anayasa'da ve Anayasa'ya uygun yasa kurallarında açıklık varken, bunları bir yana itip hukuk dışı uygulamalara yol açacak biçimde gelişi güzel yorumlara girerek yasalara aykırı davranışlara geçerlik kazandıramaz. Siyasi Partiler Yasası ile Anayasa'nın bu konudaki hükümleri değişmemiştir. Bir yasa yeni bir yasa ile kaldırılmadıkça uygulanmasının süreceği hukukun değişmez kurallarındandır. Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası değişinceye kadar Anayasa Mahkemesi bunları uygulamak zorundadır.

Davalı Parti, bu davanın bu arada Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Bildirgesi, Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartı gibi uluslararası sözleşmelere aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Ulusal ve tekil devletin, etnik farklılıklara göre tartışılmasına uluslararası hukuksal belgeler olanak tanımamıştır. Anayasa Mahkemesi bir çok kararında, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ve Avrupa Sosyal Hakları Temel Yasası'na yollamada bulunmuştur.

İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme kapsamındaki hak ve özgürlükler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda da güvence altına alınmıştır.

Sosyalist Parti'nin Anayasa'ya aykırı görülen dava konusu etkinliklerinin bu sözleşmede belirlenen kurallara da aykırı olacağı kuşkusuzdur.

Anılan Sözleşme'nin örgütlenme hak ve özgürlüğüyle ilgili 11. maddesinin ikinci fıkrası aynen şöyledir :

"Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplulukta, zaruri tedbirler mahiyetinde olarak milli güvenliğin, âmme emniyetinin, nizamı muhafazanın, suçun önlenmesinin, sağlığın ve ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması için ve ancak kanunla tahdide tâbi tutulur.

Bu madde, bu hakların kullanılmasında idare, silâhlı kuvvetler veya zabıta mensuplarının muhik tahditler koymasına mani değildir."

Sosyalist Parti, zaman zaman her ne kadar kardeşlik ve birlik görünümü verecek amacını gizlemiş ise de aslında vatandaşlar arasında ırk esasına dayalı kin ve husumet duyguları yaratmaya çalışmıştır. Türk Ulusunun bütünlüğünü ırka dayalı bir görüşle Türk ve Kürt olarak ikiye ayırmayı, ayrı devletler kurmayı öngörmüştür. Bu faaliyetlerinin, ülke ve millet bütünlüğünü, yıkmayı amaçladığı açıktır. Bunların özellikle "milli güvenliği", "âmme emniyeti"ni ve "nizamı" bozucu olduğu kuşkusuzdur.

Sözleşmenin 17. maddesi aynen şöyledir :

"Bu sözleşme hükümlerinden hiçbirisi bir devlete, topluluğa veya ferde, işbu Sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya mezkûr Sözleşmede derpiş edildiğinden daha geniş ölçüde tahditlere tabi tutulmasını istihdaf eden bir faaliyete girişmeye veya harekette bulunmaya mâtuf herhangi bir hak sağlandığı şeklinde tefsir olunamaz."

Sosyalist Parti'nin faaliyeti Sözleşme'nin bu kuralı ile çatışmaktadır. Demokratik, lâik ve sosyal hukuk devletini, açıkça paylaşıp yıkmayı önermek ve bunu zorla gerçekleştirmeye çağırmak, demokratik hak ve özgürlükleri kötü kullanma örneğidir. Hiçbir hak ve özgürlük, demokrasiyi yıkmak amacıyla kullanılamaz.

Anayasa ve Siyasi Partiler Yasası'nda getirilen, siyasi partilere ilişkin yasaklamalar, sözleşmede yer alan hürriyetleri kaldırıp azaltma kapsamında ve demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı görülemez. Bunlar, Devletler Hukuku'nda yer alan egemenliği, ülke ve millet bütünlüğünü korumaya, ırkçılığa dayalı bölünmeleri önlemeye yöneliktir.

Sosyalist Parti, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin 11. maddesinin ikinci fıkrasıyla 17. maddesinde yer alan kurullarla bağdaşmayacak biçimde faaliyette bulunmuştur.

Özellikle, araç farklı olmakla birlikte Sosyalist Parti'nin faaliyetlerindeki amaçın teröristlerin amacı ile benzerlik gösterdiği de dikkat çekicidir.

Sosyalist Parti, Atatürk milliyetçiliğine karşıdır. Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde yaşayan ayrı dili ve kültürü olan ve özellikle de "kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahip", "ezilen" bir Kürt milletinin varlığı ileri sürülmektedir. Türk ve Kürt halkları arasındaki tek köprünün Sosyalist Partisi olduğu savıyla şunlar önerilmektedir :

"Kürt milleti, kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahiptir. O halde bu özgür iradenin saptanması için Kürt illerinde referandum yapılmalıdır.

Kürt halkı isterse ayrı bir devlet kurabilir.

En iyi çözüm iki federe devletin eşit olarak katıldığı, demokratik federal bir Cumhuriyettir. Bu federal Cumhuriyetin kendi anayasası yanında, federe devletlerin de anayasaları olacaktır. Resmi dil Türkçe ve Kürtçe olacak, Kürt milletine yapılan baskılar sona erdirileceğinden Kürt milletinin demokratik kültürü gelişecektir."

Sosyalist Parti'nin ileri sürdüğü bu çözümlerin esası, Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkına dayanarak Kürt milletinin iradesi belli olacak ve birlik, gönüllülük temeli üzerine oturtulacaktır. Böylece Anayasa'daki ülke ve ulus bütünlüğü ilkesinden ayrılarak Türk ve Kürt milletlerinin oluşturacağı, her ikisinin eşit olarak katılacağı federal bir Cumhuriyet amaçlanmaktadır. Bu açıkça Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yapısının ve adının değiştirilmesidir.

Savunmalarda, Amasya Protokolü'ne dayanılmakta ve protokol parti amaçlarına göre yorumlanarak ülke bütünlüğünü parçalayıcı sonuçlar çıkarılmaktadır. Kurtuluş Savaşı'na temel olan Amasya Protokolü ve Genelgesi ile Erzurum ve Sivas Kongreleri belgelerinde öncelikle ülke ve millet bütünlüğü esas alınmıştır.

Kurtuluş Savaşı'ndan önce kendi çıkarları yönünden vatanın bir bölümünde ayrı bir Kürt devleti kurmak için bölücü faaliyet gösteren dış güçlere ve içte bu yönde girişimde bulunanlara karşı Atatürk, konuşmalarında söz konusu vatan parçası üzerinde asırlardır Türklerle Kürtlerin birlikte yaşadıkları, kardeş olduklarını vurgulamıştır. "Türkler" sözüyle hangi etnik kökenden gelirse gelsin tüm yurttaşlar anlatılmış olmaktadır.

Sosyalist Parti Genel Başkanı, sözlü açıklamada, Anadolu'yu kavimler kapısı

olarak nitelendirilip insanların çeşitli kavimlerden geldiğini ve kırkdokuz dil konuşulduğunu söylerken, Türkiye halkının sadece Türk ve Kürt ırkına dayalı ikiye bölünebilir görmesi açık bir çelişkidir.

Atatürk, konuşmalarında Kurtuluş Savaşı'nın bütün bir ulus birliğine dayandığını, herhangi bir etnik yapılaşmanın söz konusu olmadığını dile getirmiştir. Ulusu oluşturan etnik gruplardan zaman zaman söz ettiği onlara bir ayrıcalık tanınmasını düşündüğü anlamına gelmez. Nitekim savunmada sözü edilen; Atatürk'ün 1 Mayıs 1920'de TBMM'de yaptığı konuşmada, "Efendiler . . . Meclis-i Alinizi teşkil eden zevat yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Laz değildir. Fakat hepsinden mürekkep anasırlı İslâmiyedir . . . . Muhafaza ve müdafasıyla işgal ettiğimiz millet bitabi bir unsurdan ibaret değildir,"; açıklığı bulunmaktadır. 17 Haziran 1919 Samsun'da yaptığı konuşmada: ". . . Ben Kürtleri ve hatta öz bir kardeş olarak tek milleti bir nokta etrafında birleştirmek ve göstermek karar ve azmindeyim." sözleriyle, Kürtlere ulus içinde ayrı bir yer verdiği değil, ulus bütünlüğünü esas aldığı görülmektedir.

Üzerinde durulması gereken önemli bir konu da, yazılı ve sözlü savunmalarda Kürt Ulusu'nun kendi kaderini tayin hakkının, Helsinki Senedi ve Paris Şartı'na dayandığının ileri sürülmesidir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Türkiye'de tek bir ulus vardır. O da Türk Ulusu'dur. Kürt kökeninden gelen vatandaşlar, Türk, Laz, Çerkez, Boşnak, Arnavut, Pomak gibi diğer etnik kökenden gelen vatandaşlarla ulus bütünlüğünü oluşturmuştur.

"Kendi kaderini tayin hakkı" yeni bir kavram değildir. Uluslararası hukuk düzeninde de devam edegelen bir olgudur. Türk Ulusu, bu konuyu Lozan Barış Andlaşması gündeminden çıkarmıştır. Ülke ve ulus bütünlüğünü koruma hakkı Lozan Barış Andlaşmasında olduğu gibi bu günde uluslararası hukuk düzeninde geçerlidir.

Nitekim, dayanak gösterilen Helsinki Nihai Senedi'nin ilkeleri arasında;

- 1- Devletlerin egemen eşitliği ve egemenliğin özündeki haklara saygı,
  - 2- Sınırların dokunulmazlığı,
  - 3- Devletlerin toprak bütünlüğüne saygı,
  - 4- İçişlerine karışmama,
- ilkeleri de yer almıştır.

Yine Paris Şartı'nda :

"Tüm ilkeler, her biri diğerleri dikkate alınmak suretiyle yorumlanarak, kayıtsız şartsız ve aynı derecede uygulanır. Bu ilkeler ilişkilerimizin temelini oluşturur."

.....

"Taraflar devletlerin bağımsızlığını, egemen eşitliğini ya da toprak bütünlüğünü ihlal eden faaliyetlere karşı demokratik grupları savunmak hususunda işbirliği yapmaya kararlıdır. Dışardan yapılan baskı, zora başvurma ve yıkıcılık gibi yasadışı faaliyetler burada söz konusu olan özelliklerdir."

.....

"Her türlü terörist eylemleri yöntemleri ve uygulamaları açıkça suç olarak kınamıyor ve bunların ikili olduğu kadar çok taraflı işbirliği ile ortadan kaldırılması için çalışmaya kararlı olduğumuzu ifade ediyoruz."

.....

"Taraflar devletler, halkın iradesiyle özgürce kurulmuş olan demokratik düzeni, kendi yasaları uyarınca ve yükledikleri uluslararası insan hakları görevleri ve uluslararası taahhütleri uyarınca, bu düzeni ya da başka bir tarafın düzenini yıkmayı amaçlayan terörizm ya da şiddete başvuran ya da terörizmden veya şiddetten vazgeçmeyi reddeden kişilerin grupların ve teşkilatların faaliyetlerine karşı savunmak ve korumak sorumluluğunu taşıdıklarını kabul ederler." kuralları da yer almaktadır. O halde devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü bozmaya yönelik eylemlere, bunlara olanak vermeyen Helsinki Nihai Senedi ile Paris Şartı'nın dayanak gösterilmesi ve bu belgelerin hukuksal niteliklerinin gözardı edilmesi doğru değildir.

Görülmektedir ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin de taraf olduğu Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı (Ek 1.); ırkçılığı, etnik düşmanlığı ve terörizmi kınamış, ülke bütünlüğü ve demokratik düzeni yıkmayı amaçlayan hareketlere girişen kişi, grup ve örgütlere karşı koruma ve kollama sorumluluğunu uluslararası bir çağrı olarak kabul etmiştir. Devleti yıkmaya yönelik eylemlerin demokratik haklar kapsamında ve bir özgürlük olarak değerlendirilmesi olanaksızdır.

Yukarıda açıklanan gerçeklerle, ulusal ve evrensel hukuk kurallarına göre, Sosyalist Parti'nin dava konusu yayın ve konuşmalarında geçen kimi söz ve tanımlar incelendiğinde aşağıdaki durumlar saptanmıştır :

"KÜRT MİLLETİ - KÜRT HALKI - KÜRT İLLERİ" tanımlarını kullanmak ve bir sav olarak gündeme getirip, konuyu gerçek yönleriyle bilmesi olanaksız kimse-leri kışkırtarak suça itmek Anayasa'ya aykırı bir eylemdir. Anayasa'ya göre devletin bir ulusu vardır. Ülke de yaşayan topluluklara kültür ve soy-boy farklılıkları nedeniyle ayrı bir ulus adı verilemez. Türk Ulusu bütünlüğü içinde Kürt kökeninden gelen vatan-taşlarımız olmakla birlikte bunların bilimsel ölçülere ve tarihsel gerçeklere göre vatan-deşlik kavramı ve hakları dışında ayrı ulus olarak nitelendirilmesi olanaksızdır. Devle-tin ögesi olan ve kendilerinin de içinde eşit biçimde yer aldığı ulusu etnik ve siyasal nedenlerle bölmek yürürlükteki Anayasa ve yasalara aykırı düşen bir eylemdir.

"KÜRT İLLERİ" Yönetmelik sınırları gösteren iller, ayrılık beldesi ve bölgesi değildir. Tüm yerleşim birimlerinin dokulaşmasında etnik ayrılık gözetilmemiştir.

"Ayrı bir devlet için REFARANDUM - FEDERE DEVLET - FIRAT'IN İKİ YAKASI - ÖZEL SAVAŞ" sözlerine gelince;

Ulus, ülke ve devleti bölme amacının gerçekleştirme yolu ve yöntemi olarak benimsetilmeye ve uygulanılmaya çalışılmaktadır. Ülkenin tamamındaki durumu gözardı edip sınırlı bir yerin seçimi, varsayımlara dayandığı gibi, başka yerlerde yaşa-yan ve ülkenin tüm yerleşim yerlerine ve çalışma alanına dağılan Kürt kökenli yurt-taşların varlığı da unutulmaktadır.

"Özel savaş" nitelemesi de özel amaçlıdır. Devletin başlattığı bir olay ve sa-vaş yoktur. Her yurttaşın her yerde ve her zaman karşılaşılabileceği durumlar bahane edilerek terör yoluyla devlet parçalanmak, ülke bölünmek istenmektedir. Kamu düze-nini, güvenlik ve emniyeti sağlamak için zorunlu uğraşlar savaş olarak nitelenemez. Devletin; asker, subay, polis, hekim, memur, öğretmen, din adamı, hâkim ve savcıla-rını ve yurttaşını kadın çocuk demeden öldürene yörenin kalkınması için yapılan te-sisleri, araç ve gereçleri yakıp yıkarak halka hizmetleri engellemeye karşı savunma önlemi almaması düşünülemez.

"Kürt halkı ayağa kalkıyor, kimliğini eylemiyle kabul ettiriyor. Newrozunu kutluyor. Ezilen Kürt anayasa yapıyor, kanun yapıyor" sözleriyle ayaklanma, yakıp yıkma, kendiliğinden anayasa ve yasa düzeyinde işlem yapma gibi hukuk dışı oldu bittiler övülmektedir. Parti, suç olan eylemi övemez. Suç olan eyleme özendirmez, suç olan eylemi kışkırtamaz. Suçlara öncülük veya yataklık yasaktır. Öldürme, yak-ma ve yıkma olayları normal gösterilmektedir.

Sosyalist Parti'nin savunmasında ülke ve ulus birliğini yıkıcı eylemler eşitlik, kardeşlik, gönüllü birlik, sözleriyle örtülmek istenmiştir. Yukarıya alınan sözlerin kardeşlik eşitlik ve gönüllü birlikle ilgisi yoktur. Hangi durum ve uygulamanın eşitsizlik yarattığı, neyin eşitliğe aykırı olduğuna ilişkin bir örnek gösterilemez.

Ulusculukla ırkçılık karıştırıldığı gibi "Ulus olma" savı, tekil bir devlet içinde ancak bir ulus olacağından geçersizdir. Çok uluslu devlet yapısı Cumhuriyetin kurulmasıyla geride kalmıştır. ayrı okul, ayrı eğitim, ayrı resmi dil, ayrı sınır, ayrı yönetim, ayrı devlet, asla tekil devlet ilkesiyle ve Anayasa'nın korumak görevi verdiği ilke ve değerlerle bağdaşamaz. Önerme, görüş açıklayıp çözüm yöntem ve biçimleri açıklamaktır. Düşünce ve görüş olarak belirtilen soyut bir durumdur. Oysa, Sosyalist Parti, görüşlerini halkı ayaklandırarak yaşama geçirmek istemekte ve ancak kendi görüşlerinin doğru olduğu kanısıyla yalnız bu doğrultudaki uygulamalara saygı göstermektedir. Bunun dışındakileri şiddetle karşılamakta, kendi amacına uygun sonuç alınması için halkı devlete karşı ayaklandırmayı olağan bulmaktadır.

Yukarıda açıklandığı üzere; konunun önemi nedeniyle sözlü açıklamaya gerek duyulmuş, önceden bildirimde bulunularak yöneticiler dinlenmiştir. Kendi anlatımlarından sonra, konunun açıklık kazanması, yapıldığı savunulan çalışmaların amacının ve yönünün isabetle saptanması için sorular sorulmuştur. Alınan yanıtlar ve dosyadaki kanıtlar (film, broşür, dergi, gazete, kitap vd.) Anayasa'nın ve Siyasi Partiler Yasası'nın açık ve kesin biçimde yasakladığı eylemlerin artırılarak sürdürüldüğünü ortaya koymuştur.

Özetlendiğinde, Sosyalist Parti, Türk Ulusu'nu ırk esasına dayalı olarak "Türk ve Kürt Ulusları" biçiminde ikiye bölmüş, bu biçimde ortaya çıkardığı, gerçek dışı ezilen bir ulus olarak nitelendirdiği Kürtlere kendi kaderini tayin hakkının verilmesini savunmuş bölücü faaliyetini Anayasa'ya ve Siyasi Partiler Yasası'na aykırı olarak sürdürmüştür. Türkiye'nin her kesiminde yerleşmiş, kaynaşmış bir topluluğu demokratik siyasal faaliyet görüntüsü altında ayrı bir devlet kurması için ayaklanmaya itmiştir.

"Serhildan Çağrıları - 1: Kawa Ateşi Yaktı",

"Serhildan Çağrıları - 2: Karpuz Değil Cesaret Ekin" sözleri ile verilme istenen mesajla varılmak istenen hedef ve izlenecek yolun boyutları ortaya konulmuştur.

Sosyalist Parti Genel Başkanı tarafından yapılan sözlü açıklamada, "Serhil-

dan" sözcüğünün "ayağa kalk" anlamında olduğu savunulmuş ise de, kullandığı yer ve ortam içinde bunun bir ayaklanma çağrısı olduğu belirgindir. Serhildan kelimesi bu anlamda kullanılmaktadır. "Kawa Ateşi Yakıtı", "Karpuz Değil Cesaret Ekin" sözleri de bu yöndedir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Anayasa'ya göre Türkiye Cumhuriyeti'nde birden fazla ulus olamaz. Türk ulusu içinde hangi kökenden gelirse gelsin Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Türk ulusu olgusu yerine ırkçılığa ve etnik özelliklere dayanan ayrılıklar ve Türk vatandaşlığını değiştirecek savlar, Siyasi Partiler Yasası'nın 78. maddesinin (a) bendinde yazılı hükümlere aykırılık oluşturur. "Kürt halkı kendi geleceğini belirlemek yolunda özgür iradeye sahiptir. İsterse ayrı bir devlet kurabilir." savından, Anayasa'da öngörülen ülke ve millet bütünlüğünden uzaklaştırıldığı ve ırka dayalı olarak "Türk ve Kürt milletleri" ayrımına ve ayrı devletler kurmak yoluna gidilmek istendiği açıkça anlaşılmaktadır.

81. maddenin (a) bendinde, siyasi partilerce, ülke üzerinde ırk ya da dil ayrılığına dayanan azınlıklar bulunduğunun ileri sürülemeyeceği öngörülmektedir. Sosyalist Parti'nin yayınlarında ise sık sık "Kürtlerin milli varlıklarının ve meşru haklarının inkar edildiğinden ezilen bir Kürt milletinin bulunduğu" söz edilmiş, Ulus birliğinin temel ilkesi olan Atatürk Milliyetçiliğine karşı çıkmıştır. Bu hususlar Sosyalist Parti'nin, Siyasi Partiler Yasası'nın 81. maddesinin (a) bendine de aykırı davranışını açıkça göstermektedir.

"Kürt milletinin demokratik kültürü, baskıların sona erdirilmesi sonucu serpilme olanağına kavuşacaktır." biçimindeki anlatımlarla 2820 sayılı Kanun'un 81. maddesinin (b) bendine aykırı davranılmakta, Türk dili ve kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek, yaymak yoluyla azınlık yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amaçlanmaktadır. Partinin bu tutumuyla gösterdiği doğrultu ve getirdiklerinin ulusu bölmek olduğu açıktır. Bu yoldaki eylemlerle dosyada birbirini doğrulayan geçerli kanıtlardan davalı Siyasi Parti'nin Anayasa'nın 69. maddesinin birinci fıkrası ile Siyasi Partiler Yasası'nın 78. maddesinin (a) bendi ve aynı Yasa'nın 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerine aykırı davrandığı anlaşılmıştır. Bu nedenlerle Sosyalist Parti'nin Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (b) ve (c) bentleri gereğince kapatılması gerekir.

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU bu görüşlere katılmamıştır.

VIII - SONUÇ

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 14.11.1991 günlü, SP. 23. Hz. 1991/94 sayılı İddianamesi'nde Sosyalist Parti'nin Anayasa'nın Başlangıç Kısmı'na ve 3., 4., 14., 66., 68. maddeleriyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerine aykırı olarak, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığı ileri sürülerek Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a), (b) ve (c) bentleri gereğince kapatılmasına karar verilmesi istenmekle gereği düşünüldü:

1 - Sosyalist Parti'nin faaliyetlerinin Anayasa ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'na aykırı olduğuna ve 2820 sayılı Yasa'nın 101. maddesinin (b) ve (c) bentleri uyarınca davalı Parti'nin KAPATILMASINA,

2 - Davalı Parti'nin bütün mallarının 2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesi uyarınca Hazine'ye geçmesine,

3 - Gereğinin, Bakanlar Kurulu'nca yerine getirilmesi için karar örneğinin, 2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesine göre Başbakanlığa ve ayrıca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

10.7.1992 gününde, üye Yılmaz ALİFENDİOĞLU'nun karşıoyu ve OY-ÇOKLUĞUYLA karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
Oğuz AKDOĞANLI	İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Haşim KILIÇ	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991 / 2 (Siyasi Parti-Kapatma)

Karar Sayısı : 1992 / 1

A. Geçici 15. Madde Yönünden :

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının temel esprisi, Başlangıç'ta belirtildiği gibi, ulus iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Ulusuna ait olması ve bunu ulus adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirleşmiş hukuk düzeni dışına çıkamamasıdır.

Bu fıkradan anlaşıldığı üzere ulusal iradenin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Ulusuna ait olmasını ve Türk Ulusu adına egemenliği kullanan kişi ve organların bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bu demokrasinin bağlı olduğu hukuk düzeninin içinde kalmalarını gerektirir. Bu fıkra, aynı zamanda Türk Milleti adına egemenliği kullanan kişi ve organların Anayasal yetki alanlarını belirler. Bu alan, "Anayasada gösterilen özgürlükçü demokrasi ve bu demokrasinin, bağlı olduğu hukuk düzenidir." Bu kural, Anayasanın ikinci maddesinde belirtildiği biçimde, "Devletin" dayandığı temel ilkelere birisidir.

Bir döneme ait kimi yasama işlemlerinin Anayasal denetimin dışında kalması ve bu denetim yasağına zamanla bir sınır getirilmemesi, Cumhuriyetin hukuk devleti olma niteliğini zedeler ve Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenen hukuk düzeninin dışına çıkılması sonucunu doğurur.

Anayasa'nın Geçici 15. maddesinde, 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçim sonucunda toplanacak TBMM Başkanlık Divanı oluşturuluncaya kadar geçecek süre (12.9.1980 - 6.12.1983) içinde çıkarılan yasaların, KHK'ler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez, denilmektedir. Bu dönem içerisinde 669 yasa, 90 adet KHK. ve 2324 sayılı Yasa uyarınca 76 adet Millî Güvenlik Konseyi kararı ve üç adet Millî Güvenlik Konseyi bildirisi, toplam 838 yasama işlemi çıkarılmıştır.

Anayasanın 2. maddesinde, "Hukuk Devleti"; Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Anayasa'nın 2. maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri, Anayasanın 4.

maddesinde sayılan değiştirilmez, değiştirilmesi teklif edilemez biçimindeki hükümler arasında yer almıştır. Böylece Anayasa'nın, kendilerine değişmezlik özelliği tanıdığı, 1., 2. ve 3. maddeleri, Anayasanın öteki kurallarına göre bir "üst norm" niteliğindedir. Sözü geçen dönemde çıkarılan yasama işlemleri yönünden de olsa, Anayasal yargı denetimine yer vermeyen, üstelik bu denetimsizliğe zamanla bir sınırlama getirilmeden, Anayasanın geçici maddesini temel kural kabul ederek yapılan uygulama Cumhuriyetin hukuk devleti niteliğiyle bağdaşmaz. Kaldı ki, bu dönemde çıkarılan yasama işlemleri küçümsenmeyecek bir sayıya ulaşmıştır.

Anayasanın 11. maddesinde, Anayasanın üstünlüğü, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz." biçimindeki bir kuralla belirlenmiş, 148. maddeye göre ise, Anayasa Mahkemesi yasaların KHK'lerin ve TBMM içtüzüğünün Anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevlendirilmiştir.

Geçici 15. madde, Anayasanın yukarıda sözü edilen temel maddeleriyle çatışmaktadır. Bu geçici maddenin, sürekli bir kural olarak kabulü durumunda, Anayasanın öngördüğü hukuk devleti, Anayasanın üstünlüğü ve Anayasal denetimle ilgili temel kurallar, bu dönemde çıkan yasalar ve KHK'ler yönünden, Anayasa işlerliğini kaybetmekte, söz konusu yasama işlemleri "hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeninin" dışında kalmaktadır.

Geçici bir maddenin, Anayasanın temel kurallarını süresiz işlemez hale getirmesi Anayasal sistemle bağdaşmayacağı gibi, maddenin geçicilik özelliğine de uygun düşmez. Doğaldır ki, maddenin hükmü de geçici olmalıdır.

Öte yandan Anayasa 138. maddesi, hakimleri, önce Anayasa, yasaya ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre karar vermekle görevli kalmıştır. Geçici maddeye süreklilik kazandırılır ve bu dönemde çıkarılan yasama işlemlerinin Anayasaya uygunluk denetimine yer verilmez ise, hakim Anayasaya ve vicdani kanısına göre nasıl karar verecektir? Hakim, anayasaya aykırı olduğuna inandığı ya da aykırılık savını ciddi bulduğu bir yasayı uygulamak durumunda kalırsa kararını, Anayasaya ve hukuka uygun biçimde vicdani kanaatine göre vermiş sayılabilecek midir?... Bu durumda hakim, Anayasa kurallarını bir yana bırakarak, Anayasanın geçici 15. maddesindeki, Anayasanın uygulanmamasına ilişkin kurala, kimi yasalar yönünden öncelik tanımış olacaktır. Anayasa geçici bir maddesiyle, bir dönemde çıkan yasama işlemleri yönünden kendisini yok kabul edemez. Anayasa'nın uygulanmasını önleyen geçici maddenin, ancak geçici bir süre için askeri yönetimden özgürlükçü demokrasi-

ye ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzenine geçişte uyum sağlama amacıyla getirilmiş bir kural olarak kabülü, nitelikleri Anayasanın 2. maddesinde belirlenen Türkiye Cumhuriyetinin, hukuk devleti olması koşulunun gereğidir. Kaldı ki, Anayasa Başlangıç sekizinci fıkrada, "Her Türk vatandaşının, bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;" belirtilmiş iken, haklarında bu dönemde çıkan yasa ve KHK'lerin uygulanması söz konusu olan vatandaşlar, Anayasal güvenceden ve doğuştan sahip oldukları maddi ve manevi varlıklarını Anayasal düzen içinde geliştirmekten, sırf geçici madde nedeniyle, yoksun kılınmış olurlar. Geçici maddenin getirdiği yasağın, 12 Eylül 1980'den TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşturulduğu 6.12.1983 tarihine kadarki süre için geçerli olduğu kabul edilirse, madde geçiciliğine uygun anayasal bir anlam kazanır. Geçici maddenin ve getirdiği yasağın, sürekli bir kural niteliğinde anlaşılması, geçici hükmün, Anayasanın kimi temel kurallarının önüne geçmesi sonucunu doğurur. Bu durum, Anayasaya dayalı demokratik hukuk devleti niteliğiyle bağdaşmadığı gibi, Anayasanın sözüne ve özüne de uygun düşmez.

Öte yandan, sadece söze bakıp, Anayasanın geçici 15. maddesinin bu yönde yorumlanması, Anayasanın yürürlüğe girişiyle ilgili 177. maddesiyle de bağdaştırılmaz. Çünkü, böyle bir yorum, sözü geçen dönemde çıkan yasa ve KHK'ler yönünden Anayasanın hiç bir zaman yürürlüğe girmemesine neden olacaktır. Halbuki madde, Anayasada, sayılan istisnalar arasında yer almamıştır. Ayrıca, bu maddenin (e) fıkrasında, "... mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddeleri gereğince uygulanır." denilmekle, Anayasa yasaların, Anayasanın yayımlandığı tarihteki durumlarına göre değerlendirilmesini Anayasa'ya aykırı görülen hükümler yerine, Anayasa kurallarının doğrudan uygulanmasını Anayasanın üstünlüğü ilkesinin gereği saymıştır. Böylece, Anayasanın yürürlüğe girmesiyle ilgili 177. maddesi de, geçici 15. maddenin getirdiği Anayasal denetim yasağının TBMM Başkanlık Divanı'nın oluşturduğu 6.12.1983 dönemiyle sınırlı olması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Her ne kadar Geçici 3. maddede "2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun"un TBMM toplanıp Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar yürürlükte kalacağını belirttiğine göre, Geçici 15. madde de aynı tarihe kadar yürürlükte kalacak olsaydı, ayrıca, konulmasına gerek kalmazdı diye düşünülebilirse de, Anayasanın yürürlüğe

girişiyile ilgili 177. maddede bu yönde ayrı hüküm bulunmaması Anayasada kurallar arasındaki çelişkiyi gösterir. Çelişkili kuralları esas alıp, temel kuralları bir yana iten görüş, kanımca, Anayasanın temel esprisiyle bağdaşmaz. Kaldı ki, iyi bir sistematige dayanmayan 1982 Anayasasında, sistematik (bütün içinde aldığı yere göre) ve gramatik (yazılışa göre) yoruma gidilerek, amaçsal (teleolojik) yorumun bir yana bırakılması hatalı sonuçlar doğurabilir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle, geçici 15. maddedeki "Anayasaya aykırılığın iddia edilemeyeceğine" ilişkin kuralın 6.12.1983 tarihine kadar geçerli olduğunu düşünmekteyim.

Anayasa Mahkemesi, bu konuda değişik kararlar vermiş olmakla beraber, kimi kararlarında, 1961 Anayasasının geçici 4. maddesine karşın, işin esasına girerek, Anayasaya aykırı kuralın ihmal edilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Özellikle, ispat haklarıyla ilgili 6.5.1982 günlü, E. 1981/8, K. 1982/3 sayılı kararında "Yasakoyucunun, geçici 7. maddesindeki buyruğu yerine getirmemesi ve Türk Ceza Kanunu'nun 481. maddesindeki Anayasaya aykırılığı giderecek yasayı çıkarmaması ve iptal ile itiraz yollarının da geçici 4. maddenin üçüncü fıkrasına göre tıkanmış olması karşısında, kısıtlı kalan anayasal ispat hakkının bu içeriği ile uygulanmasının sürüp gitmesi artık düşünülemediğinden, mahkemelerce, Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcı niteliğini açıklayan 8. maddenin ikinci fıkrasına dayanarak, 481. maddenin birinci fıkrasındaki ispat hakkını sınırlayıcı hükümlerin bir yana bırakılması ve kurallar kademesinde en üst düzeyde bulunan Anayasanın 34. maddesindeki hükmün doğrudan uygulanması gerekmektedir." denilerek bu görüş çok açık biçimde ifade edilmiştir.

Anayasaya uygunluğu sağlamakla görevli Anayasa Mahkemesi'nin işlevi, anayasal yargıdaki tıkanıklığı aşmayı, Anayasanın temel hak ve özgürlükleri koruyan birçok maddesinin uygulanamaz hale gelmesine neden olan Geçici 15. maddenin yarattığı sorunu çağdaş yorumla çözümlenmeyi gerektirir. Anayasa Mahkemesi, Anayasaya açıkça aykırı olan kuralları, Anayasanın geçici bir maddesi nedeniyle de olsa, korur duruma girmemelidir.

Açıklanan nedenlerle bu dönemde yayımlanan 24.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 78. ve 81. maddelerine karşı yöneltilen Anayasaya aykırılık savının incelenmesi, Anayasaya aykırı bulunması durumunda iptal ya da ihmal edilmesi gerekir.

B. İşin Esası Yönünden :

Siyasi Parti kapatma davalarında, işin hukuksal görünümü yanında; ülkenin ve karar verme durumunda bulunan mahkemenin saygınlığını etkileyen siyasal yön, partiye gönül verenlerin temsil ettiği sosyal konum, ülkenin içinde bulunduğu ulusal ve uluslararası etkenler önem kazanır. Bu çok yönlü boyut, bu davaların, genelde, siyasal ve demokratik yaşama Anayasanın temel ilkeleri doğrultusunda yön verici, temel hak ve özgürlükleri koruyucu işlevi ağır basan Anayasa Mahkemelerince görülmesinin en önemli nedenidir.

Nitekim 1961 ve 1982 Anayasaları siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır kuralını getirmiştir. Anayasa Mahkemesi, bu işlevini yerine getirirken, ilk derece mahkemesinden farklı olarak, Anayasanın ya da Siyasi Partiler Yasası'nın belirli bir kuralının belirli bir eyleme uygulanmasından çok Anayasanın temel ilkelerini, uluslararası sözleşmeleri ve bu davaların yukarıda açıklanan özelliklerini gözönünde tutularak karar vermek durumundadır.

Anayasa Mahkemesi kimi kararlarında hukukun genel kurallarının Anayasa kurallarından da önde geldiğini belirlemiştir. Bunun yanında uluslararası sözleşmelere dayalı uluslararası bir hukukun varlığı ve bu hukukun ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesi gibi kimi ulusalüstü (supra national) organların verdiği kararların bağlayıcılığı ve insan haklarının ortak değer olarak korunması anlayışı Anayasa Mahkemesinin getireceği yorumlardaki çağdaş niteliği belirleyen ölçütler haline dönüşmüştür. Türkiye yönünden 10.3.1954 günlü ve 6366 sayılı yasayla onaylanarak yürürlüğe giren ve yasa hükmünde bulunan İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşmenin kişi özgürlüğü ve güvenliğine, düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne ilişkin kuralları yanında, Türkiye tarafından da imzalanarak kabul edilen güvenlik, ekonomik ve insan haklarına ilişkin konularda ilkeler belirleyen, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) süreci kapsamındaki 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedi (Helsinki final Act) ve bunu izleyen toplantılarda alınan kararlar ve 1990 tarihli "yeni bir Avrupa için Paris Yasası (şartı) iç hukuku, uluslararası hukukla bütünleşmeye zorlayan belgeler konumuna girmiştir. Bu durumda Türkiye açısından dünya uluslar ailesinin onurlu bir üyesi sıfatının devamı iç hukukun sözleşmelerle yükümlendiğimiz dış hukuk kurallarına uydurulmasını gerekli kılmaktadır. Mahkemelerin, özellikle Anayasa Mahkemesi'nin getireceği çağdaş (amaçsal) yorumla bu akımın öncülüğü yapması işlevine uygun bir davranıştır. Helsinki Nihai

Senedi'nin VII. ilkesi düşünce, vicdan, din ve inanç özgürlüklerini de kapsamak üzere, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı esasını öngörmektedir. VIII. ilke "Halkların Haklarının Eşitliği ve Kaderlerini Kendilerinin Saptamaları Hakkı" ile ilgilidir.

Paris Yasası'na (Şartına) göre ise, "İnsan hakları ve temel özgürlükler, tüm insanların doğumlarıyla birlikte iktisap ettikleri vazgeçilmez haklardır ve yasalarla garanti altına alınmıştır. Bunların korunması ve geliştirilmesi devletin başta gelen görevidir... Demokratik yönetim düzenli olarak yapılan hür ve adil seçimlerle ifadesini bulan halk iradesine dayanır. Demokrasinin temelinde insana saygı ve hukukun üstünlüğü yatar. Demokrasi, ifade özgürlüğünün, toplumun her kesimine karşı hoşgörünün ve herkes için fırsat eşitliğinin en iyi güvencesidir."

Bu sözleşmeyi imzalayan devletler, "Ayrım gözetmeksizin herkesin düşünce, vicdan, din ya da inanç ve anlatım özgürlüğüne, örgütlenme ve toplantı düzenleme özgürlüğüne ... sahip olduğunu"; ulusal azınlıkların etnik, kültürel dil ve dini kimliklerinin korunacağını, ulusal azınlıklara mensup kişilerin bu kimliklerini ayırma tabi tutmaksızın ve yasa önünde tam bir eşitlikle hür olarak beyan etmeye, korumaya ve geliştirmeye hakları olduğunu";

doğrulamaktadırlar.

Paris Yasası ile, Helsinki Nihai Senedi'nin on ilkesine tam bir sadakatle uyulacağı ayrıca taahhüt edilmiştir.

Anayasa, Başlangıç'ta ve 174. maddesinde Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırılması ya da bu seviyenin üstüne çıkarılması azmini belirlerken; 2. maddesinde Cumhuriyetin nitelikleri arasında "demokratik" olmayı hukuk devletinin temel özellikleri arasında saymıştır.

Çoğunluk esası ve çoğulculuk, katılımcılık ve düşünce özgürlüğü demokrasi- nin vazgeçilmeyen öğeleridir.

Çoğunluk, sayıca üstünlüğü temsil eder, kararların çoğunluk tarafından alınması, çoğunluk tarafından yönetilme anlamına gelir. Çoğulculuk (çokçuluk) ise, bir tek ilkeye ya da görüşe bağlı olmamak, çeşitlilik ve farklılıkla birliktelik siyasal açıdan, değişik görüş ve eğilimlere yönetimde söz hakkı tanımaktır. Siyasal partiler, örgütsel yapılarıyla çoğunluk ve çoğulculuk ilkelerini yaşama geçirirler. Anayasa'nın 68. maddesindeki "Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" denilmekle bu busus vurgulanmıştır.

Katılımcılık, kişilerin, karar alma sürecinin her aşamasına oylarıyla ve düşünceleriyle katılmaları; demokratik yapıdaki örgütlülerde yer alarak kamu oyunu etkilemeleri yoluyla gerçekleşir. Siyasi partiler, bu konuda da en önemli görevi yüklenirler.

Düşünce özgürlüğü, ya da çok seslilik, duymak istemediğimizi de dinlemeyi gerektirir. Görüşlerini paylaşmadığımız, söylediklerini beğenmediğimiz ve onayladığımız kişilerin bu görüşlerini açıkça bildirebilme özgürlüklerine saygı duyulması ve olanak sağlanması demokrasinin vazgeçilmeyen ögesidir. Demokrasi demek düşünceye saygı, karşı görüşe hoşgörü demektir. Düşünce özgürlüğüyle güdülen amaç, toplum huzurunu sağlamanın yanında siyasi partiler tarafından temsil edilen çeşitli görüşlerin toplumdaki yansımaları görmek ve en iyi çözüme ulaşmaktır. Demokratik siyasi yaşamın vazgeçilmez unsurunu oluşturan siyasi partiler, sorunlar karşısında çözüm üretmek bu işlevi yerine getirirler. Siyasi partilerin, beğensek de, beğenmesek de, buldukları çözümleri ya da savundukları görüşleri, topluma açıkça ve çekinmeden sunarak çoğunluğa mal etmeye çalışmaları, çoğunluğu elde ettiklerinde de iktidar olmaları demokrasinin gereğidir.

Siyasi partiler bu işlevlerini baskı ve teröre dönüştürmedikçe ya da belirli gruplara dayanarak ibtilalle iktidara gelmeyi amaçlamadıkça Anayasal ve hukuksal korumadan yararlanmalıdırlar.

Anayasanın 69. maddesinde "Siyasi partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir." denilmektedir. O halde siyasi partiler, anayasadaki esaslar dairesinde ve ancak, Anayasada sayılan nedenlerle kapatılabilir. Siyasi Partiler Yasası, siyasi partilerin kapatılmalarına ilişkin yeni nedenler getirmemelidir.

Olayda, kapatma davacı, Sosyalist Partinin "Devletin ülkesiyle ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak savına dayandırılmıştır. Anayasanın 69. maddesinde, siyasi partilerin . . . . Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkmazlar; çıkanlar temelli kapatılır." denilmektedir. Anayasanın 14. maddesinde de, Anayasada yer alan hak ve özgürlüklerden hiçbirinin, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, amacıyla kullanılmayacağı açıkça belirtilmiştir.

Bu durumda, kapatma davasının muhatabı olan partiyi yargılarken, bu partinin faaliyetinin "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak" amacını güdüp, gütmeye çalışmasının araştırılması gerekir.

Başsavcılık, Sosyalist Parti'nin kapatılması istemini Parti Genel Merkezince bastırıp dağıtılan;

1. Serhildan Çağrılar 1

2. " " 2

3. Kürt Sorununa Çözüm 4, adlı yayınlara; televizyondaki açık oturumda yapılan 11.10.1991 günlü konuşmaya, açık hava ve kapalı salonlardaki parti başkanının seçim konuşmalarına ve kimi duvar ilanlarına dayandırmıştır.

Bu yayın ve konuşmalarda, Mahkememiz önünde yapılan açıklamalarda ve savunmada gözlenen, bu partinin Türk halkı yanında, Kürt halkını ayrı bir varlık olarak gördüğüdür. Bu partiye göre, "sorunu çözecek esas etken Kürt halkıdır. Kürt halkı, kendi kaderini tayin hakkına sahip olacaktır. En iyi çözüm, Türk ve Kürt halklarının demokratik federal bir devlet içinde iki federe devlet olarak birlikte olmalarıdır. Ancak, Kürt halkı, isterse ayrı bir devlet de kurabilir. Ancak, iki halk için iyi olan federal yapıda birlikte olmaktır". Özgür iradenin saptanması için, Kürt illerinde halk oyuna gidileceğini söylemektedirler. Bu partiye göre "Federal Cumhuriyet içinde yer alan her iki ulusun, dillerini, kültürlerini geliştirme, siyasal çalışma ve örgütlenme hakkı güvence altına alınacaktır. Resmi dil Türkçe ve Kürtçe olacaktır".

Görüldüğü üzere, Sosyalist Parti, varlığını ileri sürdüğü iki halkın öncelikle federe devletler oluşturarak federal bir devlet çatısı altında birlikte yaşamalarını amaçlamakta, ancak Kürt halkının bunu kabul etmemesi durumunda ayrı bir devlet de kurabileceklerini kabul etmektedir. Böylece, Siyasi parti olarak beğensek de, beğenmesek de soruna kendince bir çözüm getirmektedir. Bu parti yönünden savundukları çözümün gerçekleştirilebilmesi demokratik bir seçimle çoğunluğu elde etmeleri koşuluna bağlıdır. Parti başkanının, sözlü açıklamasına, konuşmalarına ve yayınlara göre, partinin esas amacı, Türk ve Kürt halklarını federal bir yapıda birlikte tutmaktır. Ancak Kürt halkı isterse ayrı bir devlet de kurabilecektir.

Arzu ettikleri çözümün öncelikle ayrı haklar için federal devlet yapısı içinde birlikte yaşam, federal yapıda bütünlük ve birliktelik olduğunu ileri sürmeleri karşısında, söz konusu partinin, Anayasanın kapatma nedeni saydığı, "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacını güttüğü kanısına varılamamıştır.

Nitekim, Başsavcılığın savını dayandırdığı parti yayınları arasında yer alan Serhildan Çağrılar 1 ve Serhildan Çağrılar 2 adlı broşürler; Doğu Perinçek'in ko-

nuşmaları, Kürt sorununa çözüm önerileri adlı yayın nedeniyle Devlet Güvenlik Mahkemesinde bölücülük ve Kürt propagandası yapmak suçlarından açılan davaların 13'ü beraatle ve biri de takipsizlikle sonuçlandığı, dosyada mevcut karar örneklerinden anlaşılmaktadır. Kapatma davasının siyasi partiye karşı, ceza davalarının ise kişilere karşı açıldığı ve bu nedenle birbiriyle ilgisi bulunmadığı ileri sürülebilirse de; ceza davalarının parti başkanı olan kişinin başkan olmadan önce ve sonraki konuşmaları ve partinin yayınları nedeniyle açılmış olması; suçun bölücülüğe ve Kürt propagandasına ve daha önemlisi, Başsavcılığın kapatma nedeninin de bu belgelere dayandırılması karşısında, parti başkanı olan sanık ile parti kişiliği özdeşleşmektedir. Kişi için suç oluşturmayan bir belge, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası hükümlerini uygulamak suretiyle incelenen siyasi parti kapatma davasında da kapatma nedeni olmamalıdır. Savcının dayandığı broşür, yayın ve konuşmaların, bölücülük suçunu oluşturmadığı verilen beraat ya da takipsizlik kararlarından anlaşıldığına göre, bu konuşma ya da yayınlar siyasi partinin kapatılma davasında kapatılmanın nedeni olmamalıdır. Beraat kararları, en azından bu belgelerin suç oluşturmadığının kanıtıdır. Özetlersek, siyasi parti için kapatma isteminin dayandığı neden, "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak" amacını gütmek suçudur. Devlet Güvenlik Mahkemesi açısından bu türde bir suç oluşturmayan yayın ve konuşmalar, siyasi partiler açısından da kapatma nedeni olacak bir "suç" niteliğinde kabul edilmemelidir. Kaldiki, Anayasa Mahkemesi siyasi partilerin kapatılması davalarında Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nı uygulamaktadır. Bu Yasa'nın 253. maddesi aynı sanık için evvelce verilmiş hüküm veya açılmış bir dava varsa, davanın reddini öngörmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin kişiyi değil, partiyi yargılamakta olması, daha önce bir mahkeme önünde aklanan bir yayına ya da konuşmaya göre karar vermek durumunda bulunması gerçeğini değiştirmez.

Siyasi partilerin görüşleri, aynı zamanda düşünsel ürünleridir. Kaynağını akıldan alan düşünce açıklanması yasaklanmadığı sürece, genelde, yatağında sessiz akan bir dere gibidir. Düşünce, yeni görüşlerle beslenerek ya da karşıt görüşlerle çatışarak gelişebilir ya da değişebilir, ancak bu oluşum ve akış tam bir anlatım özgürlüğü içinde gerçekleşmelidir; önü tıkanan düşünce büyüyüp yayılabilir, yasaklanan görüş çekici gelebilir.

Terörist uygulamada bulunduğu ileri sürülmeyen, zor kullanmayı ya da ihtilal yoluyla iktidarı almayı amaçlamayan bir partinin kapatılması, o partinin görüşlerinin yaygınlaşmasına neden olabileceği gibi, ayrıca, ülke içi ve dışı pek çok soruna yol açabilir.

Açıklanan nedenlerle Sosyalist Parti'nin kapatılması isteminin reddi gerektiği oyu ile verilen karara karşıyım.

Üye

Yılmaz ALİEFENDİOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/2 (Siyasi Parti Kapatma)

Karar Sayısı : 1992/1

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından "Ülke ve milletin bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçlamak suretiyle faaliyette bulunarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun Dördüncü Kısım hükümlerine aykırı davranışta. . . ." bulunan Sosyalist Parti'nin kapatılması istemiyle 14.11.1991 günlü ve SP. 23 Hz. 1991/94 sayılı İDDİANEME ile Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmıştır.

Davalı Sosyalist Parti, kapatma istemine dayanak olarak gösterilen 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın Anayasa'ya aykırı olduğunu, Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin üçüncü fıkrasına karşı iptal ya da ihmal edilmesi gerektiğini, 29.01.1992 günlü Ön Savunma'sında (S.8-11), 30.03.1992 günlü ve sözlü açıklama istemini de içeren Esasa İlişkin Savunma'sında (S.1-3) ve 12.05.1992 günlü Sözlü Açıklama Tutanağı'nda (S. 6) ileri sürmüştür.

Anayasa'nın sözü edilen Geçici 15. maddesinin üçüncü fıkrasını sağlıklı bir irdelemeye tabi tutabilmek için, maddenin tam metnini aşağıya alıyoruz :

"GEÇİCİ MADDE 15.- 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyi'nin, bu Konseyin yönetimi döne-

minde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı mercine başvurulamaz.

Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar tasarruflarda bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde karamameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez."

Anayasa Mahkemesine soyut ya da somut norm denetimi yoluyla gelen iptal istemlerinde olduğu kadar siyasi parti kapatma davalarında da, sözü edilen GEÇİCİ MADDE 15'in amaçladığı yasak kuralların, "12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek" süreyi kapsadığını, bu dönemden sonra, aynı maddenin üçüncü fıkrasının uygulama olanağının kalmadığı sık sık ileri sürülmüştür. Bu tür savlar karşısında Anayasa Mahkemesi her defasında, maddenin birinci fıkrasında belirlenmiş "bu dönem" içinde çıkarılmış bulunan yasa ya da yasa gücünde karamamelerin Anayasa'ya aykırılıklarının ileri sürülemediğini, oyçokluğuyla da olsa, karara bağlamıştır. (Esas : 1990/1-SP. Kapatma, Karar : 1991/1, Resmi Gazete, 28.1.1992, Sayı 21125, S. 57). Yine Anayasa Mahkemesi'ne göre, "geçici maddelerin geçerliği uygulama süreleriyle değil, geçici olarak düzenledikleri hukuksal ilişki ve kurumlarla kendisi ve bağlı olduğu temel metinlerin içerikleri ve verdikleri anlam ile değerlendirilmelidir. Geçici maddeler, değişik hukuksal düzenlemeler arasında bağlantı kurar, kazanılmış hakların saklı tutulmasını sağlar ve uygulamanın geniş bir zaman dilimine yayılmasını gerçekleştirir. Geçici maddelerle temel hükümler arasındaki farklılık burada yatmaktadır. Hukuksal değer bakımından ise geçici maddelerle temel hükümler arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Anayasa'nın açık olarak düzenlediği bir kanunun haklı nedenler olsa dahi Anayasa Mahkemesi tarafından uygulanmaması düşünülemez" (Aynı karar, S, 57; ayrıca bkz. E. 1990/2-SP. Kapatma, K.1991/2, Resmi Gazete, 24.4.1992, Sayı : 21208, S. 23-24).

Kanımızca pek çok devletin anayasasında ortaya konuş nedenleriyle uyumlu, geçiş dönemlerinin zorunluluklarıyla sınırlı "geçici" maddelerin bulunması doğaldır.

Bunlar, kendilerini doğuran neden ve koşulların ortadan kalkmasıyla yürürlük güçlerini yitirirler. Oysa, Türk Anayasa Mahkemesi, Geçici 15. maddenin süre ve konu ögelerini "GEÇİCİ"likten "KALICI"lığa dönüştürmüş, etki alanını genişleterek kurumsallaştırmıştır. Anayasa koyucunun öngördüğü çerçeveyi de aşmıştır. Çünkü:

1. Anayasa koyucu 12 Eylül 1980 tarihinde yeni kurucu bir iktidarın yolunu açarken, bu uğurda yaşamlarını ortaya koyan lider kadrosunu, aynı dönemdeki hükümetleri ve başlıca görevi bugünkü Anayasa'yı hazırlamak olan Danışma Meclisini her türlü karar ve tasarruflarından dolayı cezai, mali veya hukuki sorumluluk dışına çıkarmış, bu amaçla herhangi bir yargı merciine başvurulmasını önlemiştir. Geçici 15. maddenin zaman ögesi, başlangıç ve bitiş tarihleriyle "dönem" olarak belirlenmiştir. "Muhatap" ögesini, Milli Güvenlik Konseyinin başkan ve üyeleri, bu dönemde kurulan hükümetler ile Danışma Meclisinin üyeleri, bunların karar ve tasarruflarına dayalı olarak o dönemlerdeki yönetimce ya da yetkili kılınmış organ, mercii ve görevlilerce karar alanlar, tasarruflarda bulunanlar ve uygulayanlar oluşturmaktadır. Konu ögesi de, muhatap ögesinin kararları, işlemleri ve uygulamalarıdır.

2. Anayasal korumanın muhataplarının belirlenen dönemdeki karar, işlem ve uygulamalarının dayanağı olan yasa ya da yasa gücündeki kararnamelerin Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemeyecektir.

3. Bu anayasal koruma, muhatap ögesinin kapsamındaki kamu görevlileri için yaşamları boyunca ya da bu maddenin bir Anayasa değişikliğiyle yürürlükten kaldırılmasına kadar geçerlidir. Ölüm hali, doğaldır ki, bu koruma mekanizmasının işlevini de ilgilisi için sona erdirecektir.

4. Geçici 15. maddenin belirlediği dönem sonrasındaki karar, eylem ve işlemlerin dayanağı olan yasa ya da yasa hükmündeki kararnameler, anılan dönemde çıkarılmış olsalar da, Anayasa'ya uygunluk denetimine tabi olmaları gerekir. Bir başka anlatımla, bu koruyucu kural, her zaman, her konuda ve herkes için uygulanamaz. Maddenin GEÇİCİ niteliği, ancak bu yolla kendi mantığı içinde tutarlılık ve uyum kazanabilir.

5. Anayasa koyucu, Geçici 15. maddeyi, Anayasa Mahkemesi kararında nitelenen çerçevede kalıcı, sürekli ve temel bir ilke olarak kabul etseydi, geçici maddeler arasında değil, asıl metni oluşturan kuralları içine alırdı. Örneğin; usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmelerin (madde 90/5), olağanüstü hallerde sı-

kiyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan yasa gücündeki kararnamelerin (madde 148/1) Anayasa'ya aykırılık savıyla Anayasa Mahkemesi'nde dava konusu yapılamayacakları, kalıcı ve sürekli birer kural olarak düzenlenmiştir.

6. Anayasa Mahkemesi'nin artık yerleşik hale gelmeye başlayan yorumları karşısında Geçici 15. maddeyle koruma altına alınan yasa kuralları, Anayasa'nın temel ilkeleriyle çeliştiği izlenimini vermektedir. Bu durumda başvurulabilecek iki yol vardır: Birinci ve öncelikli yol, Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında da belirtildiği gibi; ". . . . Anayasa'nın temel ilkelerine ve bu ilkelere egemen olan hukukun ana kurallarına olabildiğince uygun düşecek biçimde yorum. . . ." tekniğini kullanmaktır (Esas : 1984/1-SP, Kapatma, Karar : 1984/1, AMKD, Sayı : 20, S.504). İkinci yol ise "ihmal" tekniğidir. Örneğin; 1961 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesi, Türk Ceza Kanunu'nun 481. maddesinin birinci fıkrasına ilişkin olarak "ihmal" tekniğini uygulamış ve kararını şu gerekçeye dayandırmıştır: "481. maddenin birinci fıkrasındaki ispat hakkını sınırlayıcı hükümlerinin bir yana bırakılması ve kurallar kademeleşmesinde en üst düzeyde bulunan Anayasa'nın 34. maddesindeki hüküm doğrudan doğruya uygulanması gerekir." (Esas: 1981/8, Karar : 1982/3, AMKD., Sayı : 20, S. 8).

Bu durumda, davalı Sosyalist Parti'nin kapatılması istemine dayanak gösterilen ve Geçici 15. maddenin koruması altındaki konu ve kişiler dışında kalan, ancak aynı maddenin belirlediği dönemde çıkarılmış 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nun ilgili kuralları, ya doğrudan Anayasa'ya uygunluk denetimine tabi tutulmalı ya da ihmal tekniğiyle uygulama dışı bırakılmalıdır.

Açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin öngördüğü sürede çıkarılmış olması nedeniyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın aynı maddenin üçüncü fıkrası uyarınca Anayasa'ya uygunluk denetimi dışında bırakan çoğunluk kararının bu bölümüne karşıyım.

Üye

Mustafa GÖNÜL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1991/2 (Siyasi Parti-Kapatma)

Karar Sayısı : 1992/1

Savunmada, 22.4.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun on kez değişikliğe uğradığı, MGK döneminde çıkarılan kanun olma niteliğini yitirdiği iddiasıyla Anayasa'nın geçici 15. maddesinin koruması dışında kaldığı ileri sürülmüştür.

Gerçekten, Anayasa'nın geçici 15. maddesi hükmünce "MGK döneminde çıkarılan yasaların Anayasaya aykırılığının iddia edilemeyeceği" kuralı, yasaların MGK döneminde yürürlüğe konan orijinal biçimine ve bütünlüğüne sahip olduğu sürece geçerlidir. Olağan yasama organı tarafından birkaç kez değiştirilerek benimsenen bir yasanın, MGK döneminde çıkarılan, orijinal biçim ve bütünlüğünü koruyan bir yasa olduğu ileri sürülemez ve artık genel kuralın bir istisnasını oluşturan Anayasa'nın geçici 15. maddesinin koruması altında bulunduğu da düşünülemez. Bu nedenle, 2820 sayılı Yasa'nın Anayasa'ya aykırılığı iddia edilen maddelerin Anayasa'ya aykırı olup olmadığının irdelenmesinin usulen mümkün olacağı inancıyla, aksi yönde kararı oluşturan çoğunluk görüşüne katılmadım.

Üye

Mustafa ŞAHİN

Esas Sayısı : 1992/3 (Değişik İşler)

Karar Sayısı : 1992/4

Karar Günü : 24.11.1992

DAVACI : Cumhuriyet Başsavcılığı

DAVALI : Büyük Anadolu Partisi (BAP)

DAVANIN KONUSU : Kuruluş amacı ve koşullarını kaybeden, acze düşen Büyük Anadolu Partisi'nin kendiliğinden dağılma durumunun ve böylece hukukî varlığının sona erdiğini tesbiti istenilmektedir.

I- İDDİANAME :

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 8.7.1992 günlü, SP. 18.Hz. 1992/67 sayılı iddia-
namesi aynen şöyledir :

"İçişleri Bakanlığı'na kuruluş bildiri ve belgelerini 14.3.1986 tarihinde vermek suretiyle tüzel kişilik kazanan davalı Büyük Anadolu Partisinin kendiliğinden dağılma halinin ve böylece hukuki varlığının sona erdiğinin tesbitine, aşağıda belirtilen nedenlerle, karar verilmesi için bu davanın açılması gerekli görülmüştür.

A- GİRİŞ :

Türki Cumhuriyeti Anayasasının 68 ve 69. maddeleri, siyasi partilerin uyacağı esasları belirlemiş, 69/5 madde ve fıkrası, tüzük ve programlarının, kurucuların hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetlemek ve faaliyetlerini takip etmek görevini Cumhuriyet Başsavcılığına vermiş, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu bu ilkeler doğrultusunda düzenlenmiştir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 8, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 31. ve 74.

maddelerinde siyasi partilerin uyacakları emredici kurallar konulmuş, 9, 75, 101, 102, 104. maddelerinde denetim, faaliyetlerinin izlenmesi, görevlerin yerine getirilmesi yönünden ilişki sağlama ve sonucuna göre yaptırım uygulama ilke ve yöntemleri belirtilmiş, bununla da kalınmayarak 121. madde ile Medeni Kanun ve Dernekler Kanununun, bu kanuna aykırı olmayan hükümlerinin siyasi partiler hakkında da uygulanacağı belirtilmiştir.

Medeni Kanunun 70. maddesinde idare heyetinin nizamnameye tevfikan teşkiline imkan bulunmadığı takdirde cemiyet kendiliğinden müfeseh olur" denildiği gibi 2908 sayılı Dernekler Kanununun 51. maddesinde "Dernekler, kuruluş amaç ve şartlarını kaybettiği veya acze düştüğü veya yönetim kurulunun tüzük gereğince kurulmasına imkan kalmadığı veya 23. maddede belirtilen yeter sayının bulunmaması, sebebiyle üstüste iki olağan genel kurul toplantısının yapılamadığı hallerde, kendiliğinden dağılmış sayılır" denilmiştir.

B- DAVALI SİYASİ PARTİNİN DURUMU :

Davalı siyasi parti 14.3.1986 tarihinde 30 kişi tarafından kurulmuş, kurucu üyelerden Hulusi Görgü, Ahmet Ekinci, Yunus Çakır ve Cemal Bilici'nin mevcut kesinleşmiş mahkumiyetleri nedeni ile siyasi parti kurucu üyesi olma yeterliliğini taşımadıkları ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 8/1. maddesinin siyasi partilerin bu yeterliliğe sahip 30 kişi tarafından kurulmasını emretmesi sebebiyle adı geçen siyasi partinin kurulmaması sayılması istemi ile Yüksek Mahkemenin nezdinde 14.4.1986 gün ve 59.18 Hz. 1986/157 sayılı iddianamemizle dava açılmıştır. Davalı siyasi parti tarafından 4.8.1986 tarihinde söz konusu 4 kurucu üye yerine yeni 4 üye tesbit edilmiştir. Daha sonra da Yüksek Mahkemenizin 21.1.1987 gün ve 522-1 sayılı kararı ile açılan davanın reddine karar verilmiştir.

Davalı siyasi partinin kuruluşundan sonra Hikmet Yüksel, Mustafa Kılıç, Çelik Çetinkaya, Ömer Uluçay, Yalçın Yazar, Ekrem Demirel, Süleyman Engin, Bayram Kapkmer ve Ahmet Mermer isimli kişiler partiye kurucu üye olarak kabul edilmişlerdir. Bu kişilerin ilk dördü kurucu üye olma yeterliliği olmayanların yerine üye kabul edilmişlerdir.

Hayati Gürakar isimli kişi kendiliğinden davalı siyasi partinin kurucu üyesi olduğunu iddia etmiş ise de, 24.1.1991 tarihli dilekçesi ile istifa ettiğini bildirmiştir.

Davalı partinin kuruluşundan itibaren bugüne kadar geçen süre içerisinde

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 10/b ve 10/d maddeleri uyarınca herhangi bir yerde teşkilat kurduğuna ve üye kaydı yaptığını dair bir bilgi ve belge Cumhuriyet Başsavcılığımıza intikal etmemiştir. Ancak 18.7.1987 gün ve 4 sayılı yazı ekinde 4.8.1986 günlü kurucular kurulu toplantısında alınan karar örneğini Başsavcılığımıza göndermiştir. Bu karardan, Ahmet Üzümcü, Necla Kamışoğlu, Kemal Berkman, Aydan Akçalı, Hilmi Erfidan, Emin Açikel, Nazmi Aytemiz, Hilmi Toker, Sami Sakıcı, Abdurrahman Küçükkarakaş, Özden Uluğ, Hatip Baydar, Fahrettin Öztürk, Hasan Acar, Hakkı Çiftçi, Cahit Ergün ve Rıza Bozkurt'un Merkez Yönetim Kurulu üyeliklerine seçildikleri anlaşılmaktadır.

Parti kurucu üye yeterliliği bulunmayanlardan Cemal Bilici 7.8.1986 tarihinde, Yunus Çakır 21.2.1991 tarihinde, Hulusi Görgün 3.3.1992 tarihinde parti üyeliklerinden de istifa etmişlerdir. Ayrıca kurucu üyelere Hasan Acar, Kemal Berkman, Nazmi Aytemiz, Çelik Çetinkaya, Ekrem Demirel, Hatip Baydar, Fahrettin Öztürk, Hilmi Erfidan, Mustafa Erdoğan Bozkaya, Hikmet Yüksel, Bekir Kara, Ahmet Mermer, Nabi Yümer, Hilmi Toker, Hakkı Çiftçi, Yalçın Yazar, Cahit Ergün, Feridun Orhan, Bayram Ali Ustabaşı, Mustafa Kılıç, Bayram Kapkır ve Rıza Bozkurt muhtelif tarihlerde partiden istifa etmişler, Süleyman Engin 18.5.1988, Mehmet Osmanoglu 16.2.1989, Sami Sakıcı 30.3.1989 ve Ömer Uluçay 12.12.1989 tarihlerinde ölmüşlerdir. Parti üyesi Ahmet Ekinci'nin kurucular kuruluna katılması mümkün olmadığı gibi merkez yönetim kurulunda üyeliği de söz konusu değildir.

Bu itibarla davalı siyasi partinin kurucu üyesi olarak Emin Açikel, Necla Kamışoğlu, Ahmet Üzümcü, Abdurrahman Küçükkarakaş, Aydan Akçalı, Özden Uluğ, Nevres Dönmez, Hayrullah Ötlek ve M.Hilmi Doğan'dan kurulu 9 kişiden ibaret kurucular kurulu kalmıştır. Bunlardan ilk beşi Merkez Yönetim kurulu üyesidir.

Davalı siyasi parti tüzüğü'nün 9/3-c maddesinde Merkez Karar ve Yönetim Kurulunun tüzükte, Merkez Yönetim Kurulu olarak geçtiği belirtilmekte ve 32. maddesinde de Merkez Yönetim Kurulunun 15 üyeden oluştuğu ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanacağı ifade edilmektedir.

Bu durumda, davalı siyasi partinin gerek Kurucular Kurulunun ve gerekse Merkez Yönetim Kurulunun Toplanması ve karar alması yasal olarak mümkün bulunmadığı gibi, fiili olarak da kalan üyelerin faaliyette bulunma isteminde oldukları da saptanamamıştır. Bildirilen genel merkez adresinde davalı siyasi partinin hiç bir faaliyeti ve hiçbir üyesi bulunmadığı gibi başka bir adreste de faaliyette bulunması iradesi saptanamamıştır.

Davalı siyasi partinin faaliyetini devam ettirme iradesinin bulunmaması bir çok yasal zorunluğun yerine getirilmemiş olmasını da beraberinde getirmiştir. Anılan nedenlerle davalı siyasi partiye bir adresi bulunmadığından, gerek Yüksek Mahkeme-nizce ve gerekse Cumhuriyet Başsavcılığımızca da herhangi bir tebligat yapılamamıştır.

Bu husus, Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün 15.5.1990 gün ve 072411 sayılı, 15.6.1991 gün ve 95157 sayılı yazıları ve ayrıca istifa eden bir kısım üyelerin beyanı ile halen partinin hem kurucu hem de yönetim kurulu üyesi gözükten Abdurrahman Küçükkarakaş'ın beyanı ile saptanmıştır.

C- DEĞERLENDİRME :

Davalı siyasi partinin 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun :

8. maddesinde "Siyasi partiler . . . . en az otuz Türk vatandaşı tarafından kurulur . . . ." denmesine rağmen, ilk genel kongresini yapmadığı da gözönüne alınarak, kurucu üye sayısı dokuz kişiye düşmüştür. Bu sayıyı yeter sayıya çıkarması da mümkün değildir.

8. maddesinde siyasi partinin kuruluş bildiriminde genel merkez adresini bildirmesini zorunlu kılması ve 31. maddesindeki ". . . . siyasi partilerin merkez teşkilatı Ankara il merkezinde. . . . bulunur" kuralı karşısında Ankara'da genel merkez adresi mevcut değildir.

10. maddesi uyarınca il, ilçe ve beldelerde teşkilat kurduğuna, partiye üye kaydettiğine ve faaliyetlerine ait herhangi bilgi ve belge Cumhuriyet Başsavcılığı-mızdaki sicil dosyasına intikal ettirilmemiştir.

14/7. maddesindeki ". . . . parti kurucuları ilk büyük kongreyi, parti tüzelkişilik kazanmasından başlayarak iki yıl içinde toplamak zorundadırlar" emredici hükmüne karşın, 14.3.1986 tarihinde tüzelkişilik kazanan davalı siyasi partinin ilk büyük kongresi toplanmamıştır.

7, 10, 13, 15, 16, ve 17. maddelerinde tarif edilen genel başkan ile diğer karar, yönetim, icra ve disiplin organlarını kapsayan merkez teşkilatı oluşturulmamıştır.

74. maddesindeki "siyasi partilerin genel başkanları . . . . kesinhesaplarının onaylı birer örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına vermek. . . ." zorunluluğu yerine getirilmediğinden 75.

maddede açıklanan denetim Yüksek Mahkemenizce yapılamamıştır.

9, 102 ve 104. maddelerinde siyasi partilerin uyacakları yasal zorunlulukların yerine getirilmesi, eksik bilgi ve belgelerin sağlanması yönünde ilişki kurma ilke ve yöntemleri belirlenmiş sonucuna yaptırım uygulaması açıklanmış ise de; davalı siyasi partiye herhangi bir tebligat yapılamadığından Cumhuriyet Başsavcılığımızca bu yasal yollara başvurulması mümkün olamamıştır.

Bu durumda, Büyük Anadolu Partisinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 68 ve 69. maddelerinde gösterilen ilke ve kurallarla, 2820 sayılı Kanunun 3. maddesinde öngörülen siyasi partilerin ". . . . Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması. . . ." amacını gerçekleştirmek için gerekli kuruluş şartlarını kaybettiği ve bu bağlamda acze düştüğü Cumhuriyet Başsavcılığının 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 9, 102 ve 104/1. maddesine göre işlem yapması imkanının kalmadığı anlaşılmıştır.

D- İSTEK :

Yukarıda açıklanan nedenlerle, 2820 Sayılı Kanunun 121. maddesi aracılığı ile Medeni Kanunun 70, 2908 sayılı Dernekler Kanununun 51. maddeleri gözönünde tutularak Büyük Anadolu Partisi'nin kuruluş amaç ve şartlarını kaybettiği ve acze düştüğü belirlendiğinden, kendiliğinden dağılma halinin buna bağlı olarak hukuki varlığının sona erdiğinin tesbitine karar verilmesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 69. maddesi uyarınca talep olunur. 8.7.1992"

II- CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN ESAS HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ :

Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 21.10.1992 günlü, SP.18 Hz. 1992/67 sayılı esas hakkındaki görüşü aynen şöyledir :

"Davalı Siyasi Parti'nin hukuki varlığının sona erdiği 8.7.1992 gün ve aynı sayılı iddianamemizle dava konusu yapılarak bu durumun tesbitine karar verilmesi istenilmiştir.

Davalı Siyasi Parti'nin bilinen adreslerine iddianamemiz tebliğ edilememiş ancak 22.9.1992 günlü Resmi Gazete'de ilân yoluyla tebliğ edilebilmiştir.

8.10.1992 gün ve 1427 sayılı yazınız uyarınca esas hakkındaki görüşümüz aşağıdaki şekilde sunulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 68. maddesi ile "siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları . . . ." olarak kabul edilmiştir. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 3. maddesi ile siyasi partilerin ". . . milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla . . . milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması . . ."nı amaçlayacağı belirtilmiş ve diğer maddeleri ile uyacağı ve yerine getireceği zorunlu koşullar açıklanmıştır.

Davalı siyasi partinin kuruluş amaç ve şartlarını kaybettiği ve acze düştüğü belirlenip kendiliğinden dağılma halinde bulunduğu 8.7.1992 günlü iddianamemizde ayrıntılı olarak izah edilmiştir.

İddiamızı kanıtlayan diğer bir olgu da, Ankara'da Genel Merkez oluşturmak zorunda bulunan siyasi partiye, Yüksek Mahkemenizce iddianamemizin ancak Resmi Gazete'de ilân yoluyla tebliğ edilebilmesi ve herhangi bir yanıt alınmamış olmasıdır.

İddianamede açıklandığı gibi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 68 ve 69. maddelerine uygun olarak düzenlenen 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanununa göre varlığı ve faaliyeti tespit edilemeyen, kanunun emredici hükümlerini yerine getirmeyen davalı siyasi partinin kuruluş amaç ve şartlarını kaybedip acze düştüğü ve böylece kendiliğinden dağılma halinde bulunduğu, buna bağlı olarak hukuki varlığının sona erdiği, kuşkuyla yer vermeksizin, saptanmıştır.

SONUÇ : Kuruluş amaç ve şartlarını kaybedip acze düşen ve böylece kendiliğinden dağılma halinde bulunan davalı Büyük Anadolu Partisi'nin, 2820 sayılı Kanunun 121, Medeni Kanunun 70, 2908 sayılı Dernekler Kanununun 51. maddeleri gözönüne alınarak, hukuki varlığının sona erdiğinin tesbitine karar verilmesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 69. maddesi uyarınca az ve talep olunur. 21.10.1992"

III- DAVANIN EVRELERİ :

1. Dava, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 8.7.1992 günlü, SP. 18 Hz. 1992/67 sayılı dilekçesi ile açılmış ve dilekçe 9.7.1992 tarihinde Anayasa Mahkemesi kaydına geçmiştir.

2. Anayasa Mahkemesi'nin 8.9.1992 günündeki toplantısında, ön sorun olarak

bir siyasi partinin kendiliğinden dağılma durumunun ve böylece hukuki varlığının sona erdiğinin tesbitinin Anayasa Mahkemesi'nin görevi içinde olup olmadığı tartışılmıştır.

Anayasa'da ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Anayasa Mahkemesi'nde siyasi partiler hakkında tespit davası açılabilmesine ilişkin açık bir kural yoktur. Bu konu daha önce Yüce Görev Partisi'nin hukuki varlığının sona erdiğinin saptanması için Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Anayasa Mahkemesi'nde açılmış olan davanın görülmesi sırasında incelenmiş ve Anayasa Mahkemesi 25.8.1983 günlü, E. 1983/1, K. 1983/1 sayılı kararıyla bir siyasi partinin hukuki varlığının sona erip ermediğini tespit edip karara bağlanmasının kendi görevi içinde olduğunu kabul etmiştir. Bu kararda açıklanan düşünce ve görüşlerle bunların dayanakları bu iş için de geçerli olduğundan Büyük Anadolu Partisi'nin kendiliğinden dağılma durumunun ve hukuki varlığının sona erdiğinin saptanması isteminin karara bağlanamamasının aynı nedenlerle Anayasa Mahkemesi'nin görevi içinde bulunduğu kabul edilmiş ve Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 8.7.1992 günlü SP. 18 Hz. 1992/67 sayılı iddianamesinin onaylı örneğinin alınmasından başlayarak 30 gün içinde ön savunmasını yapmak üzere davalıya tebliğine, tebligatın yapılamaması durumunda ilân yoluyla tebligatın gerçekleştirilmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

3. Büyük Anadolu Partisi'nin kuruluş bildirgesinde gösterdiği adres ile daha sonra Cumhuriyet Savcılığı'na bildirdiği yeni adrese tebligat yapılamadığından ilan tebligat yoluna gidilmiş ve 22.9.1992 günlü, 21353 sayılı Resmi Gazete'nin 57. sayfasındaki ilânda iddianamenin 15 gün sonra davalıya tebliğ edilmiş sayılacağı hususu yer almıştır.

4. Davalı Büyük Anadolu Partisi ilân tarihinden itibaren kendisine verilen 15 günlük süre içerisinde savunma hakkını kullanmadığı için Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'nca 8.10.1992 tarihinde Cumhuriyet Başsavcılığı'ndan konuya ilişkin esas hakkındaki düşüncesinin bildirilmesi istenmiştir.

5. Cumhuriyet Başsavcılığı esas hakkındaki görüşünü 21.10.1992 tarihli dilekçe ile vermiş bu dilekçe Anayasa Mahkemesi kayıtlarına 23.10.1992 tarihinde geçmiştir.

IV- İNCELEME :

Dosyanın esas inceleme raporu, Anayasanın ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Ka-

nunu'nun konuya ilişkin hükümleri, davayı ilgilendirebilecek diğer metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

1- Maddi Olgular :

Büyük Anadolu Partisi, kuruluş bildirgesi ve eklerini İçişleri Bakanlığı'na verdiği 14.3.1986 tarihinde 30 kişi tarafından kurularak tüzelkişilik kazanmıştır. Kurucu üyelerden dördünün kesinleşmiş mahkumiyetleri bulunduğundan, siyasi parti kurucu üyesi olma yeterliğini taşımadıkları gerekçesiyle bu partinin kurulmamış sayılması istemiyle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Anayasa Mahkemesi'ne 14.4.1986 tarihli iddianame ile dava açılmıştır. Büyük Anadolu Partisi'nin ilk toplantısı olan 18.7.1986 tarihinde merkez yönetim kurulu üyeleri ile Genel Başkan, Başkan Yardımcıları, Genel Sekreter ve Genel Muhasip seçimleri yapılmıştır. Siyasi parti kurucu üyesi niteliği taşımayan dört kişi yerine yeni dört kişi 4.8.1986 tarihinde parti kurucu üyesi olmuşlardır.

Anayasa Mahkemesinde görülmekte olan dava, Mahkemenin 21.1.1987 günlü, E. 1986/522, K. 1987/1 sayılı kararıyla, Cumhuriyet Başsavcılığı isteminin reddi biçiminde sonuçlanmıştır.

Büyük Anadolu Partisi'nin 30.6.1987 tarihli toplantısında, Parti'nin kurucu üye dışında üyesi bulunmadığı, hiçbir il ve ilçede teşkilatlanmadığı, 1986 yılı hesap döneminde gelir ve gideri olmadığı karar altına alınmış, bu karar bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmiştir.

23.7.1987 tarihinde Parti'nin genel merkez adresi değişmiş, yeni adres "Atatürk Bulvarı 223/10 ANKARA" olarak gösterilmiştir.

Parti Başkanı Kemal Berkman partiden 18.9.1987 tarihinde, iki üye 30.9.1987 tarihinde istifa etmişler, başkanlığı Sami Sakıcı devralmıştır. Sami Sakıcı'nın Cumhuriyet Başsavcısı'na 3.2.1988 tarihinde verdiği ifadede, partinin gösterilen adreste faaliyette bulunduğu 30 kurucu üyesinin tamam olduğu, il ve ilçe teşkilatlarının kurulmadığı ve büyük kongrenin yapılmadığı belirtilmiştir. Ancak daha sonra Cumhuriyet Başsavcılığı'nca bazı bilgiler ile kesin hesabın istenmesine ilişkin 6.10.1989 günlü ve 31.1.1990 günlü yazışmalar partiye tebliğ edilememiş, Savcılıkça Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü'ne yazılan 17.4.1990 günlü yazıya verilen cevapta, partinin dağıldığı, feshine ilişkin belgenin kayıtlarında bulunmadığı bildirilmiştir.

Yargıtay Cumhuriyet Savcısı tarafından 11-12-13 - 26.9.1990 tarihlerinde ifadeleri alınan bazı parti kurucu üyeleri ifadelerinde özetle: Parti ile kimlerin ilgilendiğini, partinin yerini ve durumunu, faaliyette olup olmadığını bilmediklerini söylemişlerdir.

Davalı Parti kurucu üyelerinden 1991-1992 yıllarında 21 kişi istifa etmiş; 1988-1989 yıllarının çeşitli tarihlerinde aralarında başkan Sami Sakıcı'nın da bulunduğu dört kişi ölmüştür. Böylece istifa edenler ve ölenlerden sonra Parti'de 9 kişi kalmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin E. 1991/17 (Siyasi Parti Mali Denetim) sayılı dosyasında, 1988-1989-1990 yılı birleşik kesinhesaplarını süresinde vermeyen davalı Parti hakkında yapılan işlemler Parti'ye tebliğ edilemediğinden, gereğinin yapılması için Cumhuriyet Başsavcılığı'na duyuruda bulunulmasına 4.6.1992 tarihinde karar verilmiştir.

Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Ankara Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Şube Müdürlüğü'ne yazılan 9.6.1992 tarihli yazıya verilen 15.6.1992 tarihli cevapta şöyle denilmektedir :

"Büyük Anadolu Partisi'nin Atatürk Bulvarı No : 223/10 sayılı yerde 1986 yılında Genel Başkan Av. Kemal Berkman tarafından kurulduğu, daha sonra adı geçenin 18.9.1987 yılında Parti Başkanlığı'ndan ve Parti üyeliğinden istifa ettiği, yerine parti yönetiminde bulunan Sami Sakıcı'nın geldiği 30.3.1989 tarihinde vefat ettiği, vefat tarihine kadar Genel Merkez faaliyetlerini Paris Caddesi Paris Apt. No : 64/5 sayılı yerde bulunan Av. Bülent Şimşek Özçelik'e ait yazıhanesinde sürdürdüğünü vefatından sonra partinin dağıldığı, kayıtlarımızda herhangi bir yazışma yapılacak mevcut adresinin bulunmadığı anlaşılmaktadır." denilmiştir.

Bu tarihi izleyen 8.7.1992 tarihinde Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Mahkememize bu dava açılmıştır.

2- Değerlendirme :

Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri gereğince siyasi partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu denetlemek; faaliyetlerini izlemek görevinin Cumhuriyet Başsavcılığı'na ait olduğu belirtilen iddianamede, özetle şöyle denilmektedir :

- Büyük Anadolu Partisi 14.3.1986 tarihinde 30 kişi tarafından kurularak tüzel kişilik kazanmıştır.

- Parti kuruluşundan itibaren bu güne kadar herhangi bir yerde teşkilat kurmamıştır, yeni üye kaydetmemiştir.

- Yasal zorunluluklarını yerine getirmemiştir. Örneğin; Parti'nin hesapları denetlenememiştir.

- Partinin gösterdiği adrese tebligat yapılamamaktadır.

- Kurucu üyelerin pek çoğu istifa etmiştir. Şu anda Parti'de 9 kişi kalmıştır.

Bu iddialara dayalı olarak Cumhuriyet Başsavcılığı, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 121. maddesi aracılığıyla Medeni Kanununun 70. ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu'nun 51. maddeleri gözönünde tutularak Büyük Anadolu Partisi'nin kuruluş amaç ve koşullarını kaybettiği, acze düştüğü bu nedenle hukuki varlığının sona erdiğinin tesbitini istemektedir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 3. maddesine göre, Siyasi Partiler, Anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propaganda ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzelkişiliğe sahip kuruluşlardır. Siyasi Partilerin uyacakları esaslar ve taşınması zorunlu bazı nitelikler Yasa'nın izleyen maddelerinde düzenlenmiştir. Şöyle ki: 8. maddede, siyasi partilerin, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip en az otuz Türk vatandaşı tarafından kurulacağı, genel merkezinin Ankara'da bulunacağı belirtilmiştir. 10. maddede ise, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca her siyasi parti için tutulacak sicil dosyasında bulunacak bilgilerin neler olduğu yer almıştır. Siyasi partilerin merkez organlarının büyük kongre, genel başkan ile diğer karar, yönetim icra ve disiplin organlarından ibaret olduğu, 13. maddede; büyük kongre, toplanma süresi, ne şekilde toplanacağı 14. maddede; Genel Başkan seçimi, 15. maddede; merkez karar ve yönetim icra organlarının yapısı ile büyük kongrece seçilecek merkez organlarının herbirinin üye sayısının 15'den az olamayacağı 16. maddede; merkez disiplin kurulunun üye sayısının 7'den az olamayacağı ise 17. maddede düzenlenmiştir. Ayrıca aynı Yasa'nın 74. maddesinde, siyasi partilerin genel başkanlarının karara bağlanarak birleştirilmiş bulunan kesinhesap ile parti merkez ve bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatının kesinhesaplarının onaylı bir örneğini Haziran ayı sonuna kadar Anayasa Mahkemesine ve bilgi için Cumhuriyet Başsavcılığı'na vermek zorunda oldukları hükme bağlanmıştır.

Yukarıda ayrıntılarıyla açıklandığı gibi BAP 14.3.1986 tarihinde 30 kişi tarafından kurulmuş ancak 1992 yılına gelindiğinde Parti'de 9 kişi kalmıştır. Parti hiçbir yerde teşkilatlanmamış, büyük kongresini yapmamıştır. Sami Sakıcı'nın 30.3.1989 tarihinde ölümünden sonra Parti'nin genel başkanı da yoktur. Dolayısıyla Yasa'nın öngördüğü sayılarda Merkez Organları ve Disiplin Kurulu'nda oluşturmak mümkün değildir. Ayrıca Parti'nin 1989 yılından itibaren Ankara'da genel merkez adresi bulunmamaktadır. Parti'nin 1988-1989-1990 yılı birleşik kesinhesapları süresinde Anayasa Mahkemesi'ne verilmemiştir. Bu durumda anılan partinin Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'nda yer alan hükümler çerçevesinde bir siyasi parti niteliği taşımadığı açıktır.

Siyasi Partiler Kanunu'nun 121. maddesi birinci fıkrasında "Türk Kanunu Medenisi ile Dernekler Kanunu'nun ve dernekler hakkında uygulanan diğer kanunların bu kanuna aykırı olmayan hükümleri siyasi partiler hakkında da uygulanır" denilmektedir. Medeni Kanunu'nun 70., Dernekler Kanunu'nun 51. maddelerinde derneğin kuruluş amacı ve şartlarını, kaybettiği veya acze düştüğü ve yönetim kurulunun oluşmasına imkân kalmayan durumlarda kendiliğinden dağılmış sayılacağı öngörülmüştür. Bu kurallara göre Büyük Anadolu Partisi dağılmış duruma düşmüştür.

Dernekler Kanunu'nun 55. maddesinde kendiliğinden dağılmış sayılan derneklerin mal, para ve haklarının tasfiyesinin tüzüklerinde gösterilen esaslara göre yapılacağı hususu yer almaktadır. Davalı Parti Tüzüğü'nde bu konuda bir düzenleme bulunmamaktadır. Tüzüğün 58. maddesinde tüzükte hüküm bulunmayan hallerde Siyasi Partiler Kanunu, Seçim Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulanacağı yazılmıştır. Buna göre sözü edilen siyasi partinin varsa mallarının Dernekler Kanunu'nun 55. maddesinin birinci fıkrasına göre Hazine'ye geçirilmesi gerekmektedir.

V- SONUÇ :

1- Büyük Anadolu Partisi'nin kuruluş amaç ve koşullarını yitirerek organlarını kuramayacak duruma düştüğünden dağılmış sayılmasına;

2- Davalı Parti'nin mal varlığının, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 121. maddesi yoluyla Dernekler Yasası'nın 55. maddesinin birinci fıkrası uyarınca Hazine'ye geçmesine,

3- Gereğinin, Bakanlar Kurulu'nca yerine getirilmesi için karar örneğinin,

2820 sayılı Yasa'nın 107. maddesine göre Başbakanlığa ve ayrıca Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesine,

24.11.1992 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Yılmaz ALİEFENDİOĞLU
Üye	Üye	Üye
Servet TÜZÜN	Mustafa GÖNÜL	Mustafa ŞAHİN
Üye	Üye	Üye
İhsan PEKEL	Selçuk TÜZÜN	Ahmet N. SEZER
Üye	Üye	
Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN	

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLAR DERGİSİ'NİN
28. SAYISININ 2. CİLTİNDE YER ALAN KARARLAR

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin		Dergideki sayfa Numarası
		Günü	Sayısı	
1992/38	1992/11	18.7.1992	21288	417
1992/39	1992/8	6.10.1992	21367	430
1992/41	1992/32	18.9.1992	21349	449
1992/42	1991/21	31.3.1993	21538	457
1992/47	1992/19	28.10.1992	21389	520
1992/48	1992/26	29.11.1992	21420	525
1992/54	1992/49	24.4.1993	21561	561
1992/55	1992/40	24.4.1993	21561	568

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLAR DERGİSİ'NİN
28. SAYISININ 2. CİLTİNDE YER ALAN KARARLAR

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin		Dergideki sayfa Numarası
		Günü	Sayısı	
Siyasi Partilerle İlgili Davalar.				
1992/1	1992/1 (S.P.İhtar)	15.10.1992	21376	587
1992/2	1992/2 (S.P.İhtar)	11.11.1992	21402	593
1992/3	1992/3 (S.P.İhtar)	18.11.1992	21409	600
1992/4	1992/4 (S.P. İhtar)	19.2.1993	21501	610
1992/5	1992/5 (S.P. İhtar)	19.1.1993	21470	618
1992/1	1986/9 (S.P.M.D.)	10.4.1992	21195	621
1992/2	1987/6 (S.P.M.D.)	13.4.1992	21198	625
1993/3	1991/3 (S.P.M.D.)	16.4.1992	21201	633
1992/4	1988/9 (S.P.M.D.)	5.6.1992	21249	639
1992/5	1991/4 (S.P.M.D.)	8.7.1992	21278	647
1992/6	1989/5 (S.P.M.D.)	25.7.1992	21295	652

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLAR DERGİSİ'NİN
28. SAYISININ 2. CİLTİNDE YER ALAN KARARLAR

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin		Dergideki sayfa Numarası
		Günü	Sayısı	
Siyasi Partilerle İlgili Davalar				
1992/7	1991/15 (S.P.M.D.)	13.11.1992	21404	659
1992/8	1991/12 (S.P.M.D.)	16.11.1992	21407	666
1992/9	1992/11 (S.P.M.D.)	3.12.1992	21424	670
1991/2	1990/2 (S.P. Kapatma)	24.4.1992	21208	673
1992/1	1991/2 (S.P. Kapatma)	25.10.1992	21386	696
1992/4	1992/3 (Değişik İşler)	30.1.1993	21481	832

ALFABETİK ARAMA CETVELİ

Karar		Sayfa
<u>Sayısı</u>	<u>İptale ve İtiraza Konu Kanun</u>	<u>Numarası</u>

- A -

1992/41	8.5.1991 günlü, 3717 sayılı "Adli Personel ile Devlet Davalarını Takip Edenlere Yol Gideri ve Tazminat Verilmesi ile 492 Sayılı Harçlar Kanununun Bir Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun"un 2. maddesinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	449
---------	--	-----

- K -

1992/38	24.4.1969 günlü, 1163 sayılı "Kooperatifler Kanunu"na 6.10.1988 günlü, 3476 sayılı Yasa'nın 26. maddesiyle getirilen Ek 2. maddenin 4 numaralı bendinden sonra gelen "Bu maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar paraya tahvil edilemez" hükmünün Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğu savıyla iptal istemidir.	417
---------	--	-----

- M -

1992/48	29 Mart 1992 günlü, 21186 sayılı Resmî Gazete'nin mükerrer nüshasında yayımlanan "1992 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 1. maddesine bağlı (A) işaretli cetvelinde gösterilen Kültür Bakanlığı kısmı ile bu kısmın unsurlarını ve açıklamalarını içeren bölümlerinin Anayasa'nın 6., 7., 11., 87., 88., 95., 161., 162. ve 163. maddelerine; ve konuyla bağlantılı TBMM Başkanlık Divanı'nın 23 Mart 1992 günlü, 17 sayılı kararının 24.3.1992 günlü, 60. Birleşiminin birinci oturumunda onaylanmasına ilişkin TBMM kararının Anayasa'nın 6., 11., 88., 95., 162/4. maddelerine ve İçtüzüğü'nün 13., 14., 43., 50., 52., 53., 73.,	525
---------	---	-----

Karar		Sayfa
Sayısı	İptale ve İtiraza Konu Kanun	Numarası

74., 75., 77., 82., ve 57. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

1992/39	8.6.1936 günlü, 3005 sayılı "Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu"nun 1/B., 8., 12., ve 15. maddeleriyle bu Ya-sa'ya göre çıkarılmış "3005 Sayılı Kanuna Göre Cumhuriyet Müddeiumumileriyle Zabitanın Vazifelerini Ne Suretle Yapa-caklarına Dair Talimatname"nin tamamının, Anayasa'nın 2., 7., 10., 18., 37., 38., 50., 115., 124., 138., ve 142. maddeleri-ne aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.	430
---------	--	-----

- T -

1992/47	12.4.1991 günlü, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun geçici 2. maddesinin son fıkrasının Anayasa'nın 11. ve 36. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istemidir.	520
1992/54	2.3.1984 günlü, 2985 sayılı "Toplu Konut Kanunu"nun 2. maddesinin (d) bendinin Anayasa'nın 5., 10., 11., 12., 13., 15. ve 23. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	561
1992/55	11.7.1975 günlü, 15292 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 926 sayılı TSK. Personel Kanunu'nun, 29.5.1988 gün ve 3475 sayılı Kanunla değişik 3. maddesinin t, u, ü ve v bentleri, 38. maddesinin 2. fıkrasının a bendi ile aynı bendin 1 numaralı alt bendi ve 39. maddesinin ve 44. maddenin c bendi ile son fıkrasının Anayasa'nın 2, 5, 10, 128/2. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptali istemidir.	568

-V-

Karar		Sayfa
Sayı	İptale ve İtiraza Konu Kanun	Numarası

- Y -

1992/42	3.4.1991 günlü, 3708 sayılı "2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bu Kanuna Dört Ek Madde Eklenmesi ve Bir Ek Maddesinin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun"un 1., 2., 4., 7. maddelerinin 2547 sayılı Yasa'da yapılan değişikliklerle bu Yasa'ya eklediği Ek. 18., Ek. 19., Ek 20. maddelerinin Anayasa'nın 2., 6., 10., 42., 88., 89., 104., 123., 130., 131. ve 161. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	457
---------	--	-----

Karar	Kapatma İhtar ve Mali Denetime	Sayfa
Sayısı	İptale ve İtiraza Konu Kanun	Numarası

İHTAR

- A -

1992/1	Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun 20.4.1992 gün ve 13 sayılı kararıyla işten el çektirilen Ankara İl Yönetim Kurulu'na 26.5.1992 tarihinde bu karar tebliğ edildiği halde, tebliğ tarihinden itibaren kırkbeş gün içinde il kongresinin toplanarak yeni İl Yönetim Kurulu'nun oluşturulmaması 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 19. maddesinin beşinci fıkrasına aykırı olduğundan, yasal zorunluluğun yerine getirilip aykırılığın giderilmesi konusunda, aynı Kanun'un 104. maddesine göre Anavatan Partisi'ne ihtar verilmesi istemidir.	587
1992/2	Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun muhtelif kararlarıyla işten el çektirilen muhtelif il yönetim kurullarına bu kararlar tebliğ edildiği halde 45 gün içerisinde il kongrelerinin toplanarak yeni il kongrelerini oluşturamamaları nedeniyle 2820 sayılı siyasi Partiler Yasası'nın 19. maddesinin beşinci fıkrası yükümlülüğünü yerine getirmeyen Anavatan Partisi'ne aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.	593
1992/3	Anavatan Partisi Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun muhtelif kararlarıyla işten el çektirilen 106 ilçenin yönetim kurullarına bu kararlar tebliğ edildiği halde, 30 gün içerisinde ilçe kongrelerinin yeni ilçe yönetim kurullarını oluşturamamaları nedeniyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 20. maddesinin dokuzuncu fıkrası yükümlülüğünü yerine getirmeyen anılan	600

Karar	Kapatma İhtar ve Mali Denetime	Sayfa
<u>Sayı</u>	<u>İptale ve İtiraza Konu Kanun</u>	<u>Numaras</u>

Parti'ye aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.

- S -

1992/4	2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 78/a, 80., 81/a,b. maddelerine aykırı davranan İstanbul İl Yönetim Kurulu'na işten el çektirmeyerek anılan Yasa'nın 101/d maddesi hükmü gereğini yerine getirmeyen Sosyalist Birlik Partisi'ne aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.	610
--------	---	-----

- Y -

1992/5	1990 yılı birleşik kesinhesabını yapılan tebligata rağmen Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na veremeyerek, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 74. maddesindeki yükümlülüğü yerine getirmeyen Yeşiller Partisi'ne Yasa'ya aykırılığın giderilmesi için aynı Yasa'nın 104. maddesi uyarınca ihtar kararı verilmesi istemidir.	618
--------	---	-----

MALİ DENETİM

- B -

1992/9	Bayrak Partisi Genel Merkezi 1991 yılı hesabının incelenmesidir.	670
--------	--	-----

- D -

1992/1	Demokratik Sol Parti Genel Merkezi ile 22 il ve bunlara bağlı ilçe örgütleri 1985 yılı kesinhesabının incelenmesidir	621
--------	--	-----

Karar	Kapatma İhtar ve Mali Denetime	Sayfa
<u>Sayısı</u>	<u>İptale ve İtiraza Konu Kanun</u>	<u>Numaras</u>

1992/2 Demokratik Sol Parti Genel Merkezi ile 55 il ve bunlara bağı- 625
lı ilçe örgütleri 1986 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

1992/3 Doğru Yol Partisi Genel Merkezi ile 71 il ve bunlara bağı- 633
lç örgütleri 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

- H -

1992/5 Halkın Emek Partisi Genel Merkezi ile 21 il ve bunlara bağı- 647
lç örgütleri 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

- M -

1992/4 Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 59 il ve bunlara 639
bağı lç örgütleri 1987 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

1992/6 Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 60 il ve bunlara 652
bağı lç örgütleri 1988 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

1992/7 Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 68 il ve bunlara 659
bağı lç örgütleri 1989 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

MALİ DENETİM

- M -

1992/8 Milliyetçi Çalışma Partisi Genel Merkezi ile 70 il ve bunlara 666
bağı lç örgütleri 1990 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

Karar	Kapatma İhtar ve Mali Denetime	Sayfa
Sayısı	İptale ve İtiraza Konu Kanun.	Numarası

KAPATMA

- B -

1992/4	Kuruluş amacı ve koşullarını kaybeden, acze düşen Büyük Anadolu Partisi'nin kendiliğinden dağılma durumunun ve böylece hukukî varlığının sona erdiğinin tesbiti istenilmektedir.	832
--------	--	-----

- C -

1991/2	Davalı Siyasî Partinin, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 96. maddesine aykırı olarak; a) 2533 sayılı Kanun gereğince kapatılan partinin isim, amb- lem, rumuz ve benzeri işaretlerini kullandığı, b) Kapatılan bir siyasî partinin devamı olduğunu beyan ve id- dia ettiği, Savıyla 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 96. ve 101. maddeleri uyarınca Cumhuriyet Halk Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesi istemidir.	673
--------	---	-----

- S -

1992/1	Ülkenin ve ulusun bölünmez bütünlüğünü bozacak eylemlerle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve 2820 sayılı Siyasi Parti- ler Yasası'nın dördüncü kısım hükümlerine aykırı davranışta bulunan Sosyalist Parti'nin kapatılmasına karar verilmesi iste- midir.	696
--------	---	-----